

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

Ільєнко Оксана Вікторівна

УДК 339.9.012.23:339.138

**МЕТОДОЛОГІЯ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відно-
сини

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук

**Науковий консультант
Корж М. В.,
доктор економічних наук, професор**

КИЇВ – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	19
1.1. Теоретичні імперативи еволюції поняття «економічна безпека» у науково-економічній системі.....	19
1.2. Науково-методичні основи формування теорії міжнародної економічної безпеки.....	37
1.3. Роль концепції міжнародного маркетингу у розвитку міжнародної економічної безпеки.....	54
Висновки до розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	79
2.1. Сутність, основні ознаки та місце наукової методології.....	79
2.2. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки.....	91
2.3. Місце міжнародного маркетингу в формуванні економічної безпеки в глобалізованій економіці.....	107
Висновки до розділу 2.....	117
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	122
3.1. Теоретичні засади глобалізаційної трансформації світового господарства.....	122
3.2. Методологічні передумови взаємозв'язку рівня економічного розвитку окремих країн в умовах глобальної конкуренції.....	146

3.3. Формування стратегічних альянсів як форма партнерської взаємодії авіапідприємств в умовах глобальної конкуренції.....	169
Висновки до розділу 3.....	201
РОЗДІЛ 4. ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	206
4.1. Роль економічної безпеки бізнес-діяльності у розвитку країн світогосподарської системи з трансформаційною економікою.....	206
4.2. Формування економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу в Україні з використанням маркетингової складової	240
4.3. Розробка концепції міжнародної економічної безпеки на основі маркетингового забезпечення інноваційного розвитку економіки	267
Висновки до розділу 4.....	288
РОЗДІЛ 5. ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ШЛЯХОМ МАРКЕТИНГОВОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	292
5.1. Актуалізація маркетингових стратегій інноваційного розвитку міжнародного підприємництва.....	292
5.2. Концептуальні основи підвищення економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу на основі управління стратегіями інноваційного розвитку.....	307
5.3. Модифікація концепції інноваційного розвитку міжнародного підприємництва при формуванні потенціалу економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва.....	330
Висновки до розділу 5.....	360

РОЗДІЛ 6. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	364
6.1. Методологічний підхід зміцнення міжнародної економічної безпеки на основі формування механізму управління маркетинговим середовищем	364
6.2. Розробка моделі управління конкурентно-ціновим простором для підвищення маркетингової економічної безпеки у міжнародному підприємстві.....	381
6.3. Оцінка результативності системи управління маркетинговим простором як основи зміцнення міжнародної підприємницької безпеки	413
Висновки до розділу 6.....	440
ВИСНОВКИ.....	447
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	457
ДОДАТКИ.....	493

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АПЕФ	- Асоціація країн – експортерів залізної руди
ВЕФ	- Всесвітнього економічного форуму
ВОІВ	- Всесвітня організація інтелектуальної власності
ВООЗ	- Всесвітня організація охорони здоров'я
ВПС	- Всесвітній поштовий союз
ЄБРР	- Європейський банк реконструкції і розвитку
ІКАА	- Міжнародна асоціація цивільних аеропортів
ІКАО	- Організація міжнародної цивільної авіації
ІМО	- Міжнародна морська організація
МАГАТЕ	- Міжнародне агентство з атомної енергетики
МАГІ	- Міжнародне агентство гарантій інвестицій
МАР	- Міжнародна асоціація розвитку
МБРР	- Міжнародний банк реконструкції і розвитку
МВФ	- Міжнародний валютний фонд
МКА	- Міжнародному кооперативному альянсу
МОП	- Міжнародна організація праці
МС	- Міжнародний суд
МФК	- Міжнародна фінансова корпорація
НДДКР	- науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
НІС	- науково-інноваційні системи
НТП	- Науково-технічний прогрес
ОПЕК	- Організація країн – експортерів нафти
ПІ	- прями іноземні інвестиції
СБ	- Світовий банк
СОТ	- Світова організація торгівлі
ТМВ	- теорії міжнародних відношень
ТНК	- транснаціональні корпорації
ТФПГ	- транснаціональним фінансово-промисловим групам
ФАО	- Продовольча і сільськогосподарська організація ООН
ЮНІДО	- Організація ООН з промислового розвитку
ЮНІСЕ	- Союз промислових федерацій ЄС

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку світогосподарської системи суб'єкти міжнародної діяльності функціонують в умовах нестабільності, непередбачуваності економічної, соціальної та політичної ситуації в короткостроковій перспективі. За даних умов, значно зростає роль зміцнення економічної безпеки на міжнародному рівні як однієї з провідних систем міжнародного підприємництва, що в свою чергу, забезпечує значне зниження ризику виходу та функціонування підприємства на міжнародному ринку.

Ситуація в Україні є ще більш складною через те, що наслідки світової економічної кризи 2007-2010 років (більш уразливими до якої стали країни з трансформаційною економікою), в значній мірі відобразилися не тільки на внутрішньому економічному стані країни, але і на рівні її конкурентоспроможності в загальному світовому рейтингу. Крім того, в Україні має місце нестабільна соціально-політична ситуація, що ще більше ускладнює та віддаляє процес економічної рецесії. У зв'язку з такими обставинами, в Україні значно підвищується рівень ризику для вітчизняних господарських одиниць при здійсненні господарської діяльності та прийнятті ринкових і управлінських рішень при виході та охопленні міжнародних ринків збуту.

У зв'язку з цим, виникає необхідність розробки дієвого механізму управління стратегією формування міжнародної економічної безпеки, що направлено на підвищення конкурентоспроможності суб'єктів міжнародних бізнес-процесів.

Вивченням питань формування системи економічної безпеки займалися велика кількість вітчизняних та закордонних вчених-економістів, до числа яких відносяться: Л. Абалкін, В. Абрамов, Ю. Алтухов, В. Андрійчук, О. Барановський, В. Богомолів, Т. Васильців, Ф.Євдокимов, М. Єрмошенко, В. Кириленко,

А. Козаченко, В. Гончаров, Д. Салоха, В. Припотень, Я. Васьковська та ін.

Вагомий внесок у дослідження проблем формування та розвитку концепції міжнародної економічної безпеки, а також концептуальних підходів до інтеграції країн в глобальне економічне середовище зробили наукові праці таких відомих вчених, як О. Білорус, І. Бузько, А. Гальчинський, Б. Герст, Ч. Гіла, І. Дахно, М. Делягіна, Т. Іванюта, Є. Кочеткова, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Ю. Макогона, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Поручника, Г. Томпсона, Д. Стигліца, А. Філіпенка, Дж. А. Хансона, О. Шниркова та ін.

Незважаючи на велику кількість опрацьованих теоретико-прикладних питань розвитку міжнародної економічної безпеки, слід зазначити, що недостатньо дослідженими залишаються питання розвитку системи підвищення ефективності оцінки та формування механізму управління рівнем економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи:

- Національного авіаційного університету, тема: «Якість інвестиційно-інноваційної діяльності авіатранспортних підприємств України» (номер державної реєстрації 0110U005800, 2009-2012 рр.; *особистий внесок автора*: проведено систематизацію теоретичних підходів та практичних рекомендацій щодо управління міжнародною інноваційною діяльністю авіатранспортного підприємства);

- Національного авіаційного університету, тема: «Стратегія реформування та розвитку авіаремонтного виробництва в Україні» (номер державної реєстрації 0113U004394, 2013 рр.; *особистий внесок автора*: побудовано систему зміцнення міжнародної економічної безпеки з вико-

ристанням стратегічного маркетингового підходу, з метою зниження ризику виходу на світовий ринок продукції авіаційного виробництва);

- Національного авіаційного університету, тема: «Стратегічні напрямки розвитку підприємств авіаційної галузі України в умовах економічної нестабільності» (номер державної реєстрації 0113U000583, 2013-2015 рр.; особистий внесок автора: побудовано систему стратегічного розвитку зміцнення міжнародної економічної безпеки при здійсненні бізнес-процесів підприємств авіаційної галузі для підвищення спроможності протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, небезпекам та ризикам.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка і обґрунтування теоретико-методологічних засад та методичних основ формування методології маркетингового забезпечення міжнародної економічної безпеки України на засадах формування цілісної наукової концепції розвитку міжнародного підприємництва в умовах глобальної конкуренції.

Мета роботи зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити теоретичні імперативи еволюції поняття «економічна безпека» в економічній системі;
- проаналізувати науково-методологічні основи формування теорії міжнародної економічної безпеки;
- визначити роль маркетингової стратегії в формуванні міжнародної економічної безпеки в процесі розвитку бізнес-процесів світової економіки;
- опрацювати теоретичні аспекти економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки в контексті розвитку методології;
- визначити місце міжнародного маркетингу в формуванні економічної безпеки в глобалізованій економіці;
- дефініційно охарактеризувати теоретичні засади глобалізаційної трансформації світового господарства;

- обґрунтувати методологічні передумови взаємозв'язку рівня економічного розвитку окремих країн в умовах глобальної конкуренції;
- визначити роль економічної безпеки бізнес-діяльності у розвитку країн світогосподарської системи з трансформаційною економікою;
- дослідити пріоритетні напрямки формування економічної безпеки підприємств України при участі в міжнародних бізнес-процесах, з використанням маркетингової складової;
- обґрунтувати концепцію міжнародної економічної безпеки на основі використання маркетингової складової в міжнародній економіці;
- актуалізувати маркетингові стратегії інноваційного розвитку світогосподарської системи в умовах глобальної конкуренції;
- запропонувати концептуальні основи підвищення економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу на основі управління інноваційним розвитком;
- обґрунтувати необхідність і модифікувати концепцію інноваційного розвитку національних економік при формуванні потенціалу економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва;
- розробити методологічний підхід зміцнення міжнародної економічної безпеки на основі формування механізму управління маркетинговим середовищем;
- обґрунтувати необхідність застосування системно-ситуативного підходу до розробки моделі управління маркетинговим простором з метою підвищення економічної безпеки у міжнародному підприємстві;
- запропонувати науково-методичний підхід щодо оцінки результативності системи управління маркетинговим простором як основи зміцнення міжнародної економічної безпеки.

Об'єктом дослідження процес формування та реалізації маркетингових стратегій міжнародної економічної безпеки.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та науково-практичні аспекти розвитку концепції міжнародної економічної безпеки на основі використання маркетингового стратегічного підходу.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дисертаційної роботи становлять концептуальні положення теорії економічної безпеки і глобалізації світового господарства, закони діалектичної логіки, системні підходи, результати досліджень та праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів в галузі формування та розвитку міжнародної економічної діяльності на основі використання стратегічного підходу.

В процесі проведення дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання, взаємопов'язані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: *теоретичні узагальнення* – для дослідження теорій та моделей розвитку теорії економічної безпеки, становлення та розвитку глобалізаційних процесів і механізму управління процесами міжнародного підприємництва; *морфологічний аналіз і синтез систем, статистичний аналіз* – для дослідження розвитку світового господарства, національних економік в міжнародних економічних процесах та міжнародному підприємстві; для розробки механізму управління конкурентоспроможністю суб'єктів міжнародних бізнес-процесів; для моделювання системи зміцнення міжнародної економічної безпеки; *системний, порівняльний та ситуаційний аналіз* – для обґрунтування, оцінки та модифікування стратегій інноваційного розвитку країн; *методи економіко-математичного моделювання та прогнозування* – для розробки моделі оцінки результативності механізму зміцнення міжнародної економічної безпеки, формування механізму оцінки ефективності інноваційного розвитку міжнародної економіки.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, Укази Президента України, нормативно-законодавчі акти Верховної Ради та Кабінету міністрів України, нормативні документи органів виконавчої влади

України, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та закордонних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, статистичні публікації міністерств та відомств, офіційні дані Державного комітету статистики України, ЄС, Світового банку, інших міжнародних організацій та установ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в системному удосконаленні теоретико-методологічних основ розвитку міжнародного підприємництва, міжнародної економічної діяльності і концептуальному вирішенні проблеми формування механізму зміцнення міжнародної економічної безпеки.

Конкретні наукові результати, які характеризують новизну проведеного дослідження, полягають в наступному:

вперше:

- визначено новий напрям наукового дослідження *«маркетингові стратегії міжнародної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва»*, сутність якого полягає в розробці науково-методологічних та теоретико-концептуальних засад забезпечення зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва, на основі використання маркетингових стратегій міжнародного підприємництва та науково-прикладне поняття *«маркетингова безпека суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності»*, яка направлена на підвищення конкурентоспроможності продукції суб'єкта міжнародного бізнес-процесу, країни; гарантування захищеності бізнес- та ринкових інтересів суб'єкта міжнародного бізнес-процесу; гарантування стабільного економічного зростання суб'єкта міжнародного бізнесу; захист від нечесної конкуренції;

- побудовано модель формування принципово нового економічного поняття *«маркетингова міжнародна підприємницька безпека»*, концептуальна система формування якого базується на використанні системно-ситуативного системного підходу до розробки маркетингової стратегії

зміцнення економічної безпеки у міжнародному підприємстві та формуванні науково-методичного маркетингового інструментарію щодо управління підприємницькою економічною безпекою, шляхом *введення нового поняття простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки* з застосуванням, запропонованого автором, комплексного підходу до його зміцнення *на основі формування цінової стратегії*, що складається з оптимізаційного механізму формування *конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва*;

- запропоновано кількісно-ситуативний метод формування стратегій інноваційного розвитку міжнародного підприємства та аналізу їх ефективності, в межах формування міжнародної економічної безпеки *на основі застосування інтегрального модифікатора* для визначення особливостей типів стратегій інноваційного розвитку країн, з метою зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємства, який включає *функціональну модель підвищення міжнародної економічної безпеки* шляхом інноваційного розвитку міжнародного підприємства на основі та з урахуванням типових функцій, які виконують суб'єкти глобального інноваційного процесу, а також економічних рівнів управління міжнародною інноваційною діяльністю;

- розроблено *концепцію глобалізованої інноваційної системи*, яка базується на безпосередній взаємодії мікрорівневих та макрорівневих інституцій в умовах міжнародної економіки. Сформована концепція *максимально зорієнтована на зміцнення міжнародної економічної безпеки* з використанням стратегічного маркетингового підходу, направлено на *зниження ризику виходу на світовий ринок суб'єктів міжнародної підприємницької діяльності*;

удосконалено:

- *понятійний апарат сучасної економічної теорії* — удосконалено визначення поняття «економічна безпека», під яким запропоновано розуміти систему умов, у межах яких суб'єкт економічної життєдіяльності на

мега-, макро-, мезо- та віто госпо, при забезпеченні задоволення власних економіко-соціальних потреб у саморозвитку, формуванні конкурентних переваг, підвищенні конкурентоспроможності, розвитку взаємовідносин та розширенні зони впливу, а також, а спроможний протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, небезпекам та ризикам у короткостроковій та довгостроковій перспективі;

- концепцію класифікації категорії «міжнародна безпека» з метою більшої конкретизації напрямів забезпечення міжнародної економічної безпеки, розвитку та максимізації ефективності її реалізації шляхом введення понять «міжнародна економічна безпека держави», «міжнародна підприємницька економічна діяльність», «глобальна підприємницька економічна безпека»;

- понятійний апарат міжнародної економіки: запропоновано визначення поняття «*міжнародна економічна безпека держави*» як сукупність факторів, що характеризують стан економічної, військової, політичної, екологічної стабільності, стійкості окремої національної економіки, як члена інтеграційних та міжнародних процесів світової економіки; надано визначення поняття «*глобальна підприємницька економічна безпека*», через систему методів глобального масштабу, яка визначає концепцію глобального управління механізмом усунення потенційних загроз та ризиків, уточнено визначення поняття «*міжнародна економічна безпека*» шляхом введення нового поняття «*міжнародна підприємницька економічна безпека*», під якою пропонується розуміти концепцію з максимальним забезпеченням зниження ризику та попередження всіх видів загроз та небезпек у процесі прогнозування, організації і управління всіма аспектами і напрямками міжнародної підприємницької діяльності;

- теоретико-методологічні підходи до розвитку системи забезпечення економічної безпеки міжнародної підприємницької діяльності на основі принципів «міжнародного маркетингу», а саме: запропоновано удосконалену концептуальну схему міжнародної безпеки, яка ґрунтується

на взаємозв'язку з міжнародним маркетингом на основі управління сучасними бізнес-процесами у віто господарській системі, в якій враховано взаємозв'язок наукових напрямів теоретичного, організаційно-управлінського, маркетингового та практичного блоку;

набули подальшого розвитку:

- теорія глобалізації економіки за рахунок формування моделі взаємозв'язків напрямів та наслідків розвитку світових економічних глобалізаційних процесів у формуванні ринкової стратегії управління економічною безпекою суб'єктів міжнародного бізнесу. При цьому, запропонована гіпотеза щодо глобалізаційної конвергенції інноваційного розвитку світового господарства, під якою запропоновано розуміти взаємопов'язаний розвиток і безмежне взаємопроникнення широкого спектру науково-технологічних і економічних областей знань та прикладної діяльності з максимальним забезпеченням міжнародної інформаційної безпеки, що зумовлює необхідність розробки системно-ситуативного підходу до моделювання системи зміцнення *міжнародної економічної безпеки при здійсненні бізнес-процесів*;

- науково-методологічний підхід до зміцнення маркетингової міжнародної безпеки шляхом обґрунтування необхідності формування та реалізації прогнозно-контролюючої стратегії взаємозв'язку міжнародної економічної безпеки з міжнародним маркетингом та інноваційним розвитком економіки на міжнародному рівні, спрямованої на формування комплексного механізму прогнозування ринкових загроз та ризиків шляхом *оцінки економічного простору функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу та контролю ефективності його інноваційно-маркетингової активності для максимального забезпечення узгодженості маркетингової та інноваційної програм суб'єкта міжнародного підприємництва вимогам світового ринку в цілому та цільових ринків окремих національних економік*;

- концептуальні положення щодо інноваційного розвитку світогосподарської системи, а саме: доведено необхідність системного розгляду *міжнародної інноваційної діяльності для зміцнення міжнародної економічної безпеки*, в результаті якого сформовано *модель управління міжнародною інноваційною системою*, використання якої можливо для різних економічних рівнів: підприємства, регіону, корпорації, держави, інтеграційного угруповання, на основі чого обґрунтовано необхідність формування та реалізації концепції інноваційного міжнародного розвитку для підвищення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що науково-методологічні положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи становлять наукове підґрунтя міжнародної маркетингової діяльності на державному, галузевому та мікрорівні.

Основні положення дисертації було використано:

Державною авіаційною службою України (Довідка № 2.18 - 2791 від 13.01.2014 р.) – кількісно-ситуативний метод формування стратегій інноваційного розвитку країн з метою зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва; Державним підприємством «Завод 410 ЦА» (Довідка №780 від 13.03.14 р.) – модель оцінки ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та механізм управління конкурентними позиціями суб'єкта міжнародного бізнесу в межах простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, що дало можливість сформулювати новий підхід до просування, обороту й споживання готової продукції авіапідприємствами; Міжнародним аеропортом "Київ" (Акт впровадження від 14.04.2014 р.) – функціональний механізм управління ціновим рівнем в межах конкурентно-цінового простору із забезпеченням маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та модель підвищення міжнародної економічної безпеки шляхом

інноваційного розвитку міжнародного підприємництва; Українським авіаційним сервісним центром (Акт впровадження від 16.02.2015 р.) – методологія встановлення оптимального рівня ціни в умовах цільового ринку та концепція глобалізованої інноваційної системи в умовах зростаючої міжнародної конкуренції з метою зниження ризиків виходу на світовий ринок при виконанні перевезень вантажів авіаційним транспортом; Державним авіабудівним концерном «Антонов» (Довідка № 19/1798 від 27.02.15 р.) – методологія встановлення оптимального рівня ціни на продукцію авіапідприємства при розробці нових зразків авіаційної техніки та модель оцінки ефективності управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою з метою формування простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому викладено наукові ідеї автора, авторський підхід щодо розробки основних положень. Наукові положення, висновки і рекомендації одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї і положення, які отримані автором особисто. Особистий внесок автора в роботи, які опубліковані в співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні і прикладні результати проведеного дослідження доповідалися і отримали схвалення на міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: Науково-практичній конференції «Сучасні проблеми глобальних процесів в світовій економіці» (2009 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток механізмів функціонування економіки та фінансово-кредитного сектору в умовах євро інтеграційних процесів» (2012 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетинг та логістика в системі менеджменту» (2012 р. 2014 р.), Все-

українській науково-практичній конференції «Проблеми управління економічним потенціалом регіонів» (2012 р.), VII науково-практичній конференції «Сучасні проблеми глобальних процесів у світовій економіці» (2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика управління економічним розвитком» (2012 р.), Міжнародно-їй науково-практичній конференції «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку» (2012 р.), II Всеукраїнської науково-практичній конференції «Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економічної науки» (2012 р.), VIII Международной научно-практической конференции «Украина и глобальная экономика: теория и практика хозяйствования» (2012 р.), XX Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної економіки» (2012 р.), I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Потенціал стійкого розвитку та фінансова безпека соціально-економічних систем» (2013 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економіки України» (2013 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми менеджменту» (2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація національних моделей економічного розвитку в умовах глобалізації» (2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економічний розвиток держави та регіонів в умовах трансформаційних змін» (2014 р.), Пятой Всероссийской конференции с международным участием «Региональная инновационная экономика: сущность, элементы, проблемы формирования» (2014 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 50 наукова праця загальним обсягом 47,5 друк. арк., 1 особиста монографія загальним обсягом 22,5 друк. арк., 31 стаття в наукових фахових виданнях обсягом 16.75 друк. арк., із них: одна у співавторстві, з яких автору належить (0,25 друк. арк.), дві - в наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних (обсягом 1 друк. арк.), 7 - в наукових зарубі-

жних виданнях обсягом 3 друк. арк., із них три у співавторстві, з яких автору належить (0,75 друк. арк.); 18 - у виданнях апробаційного характеру обсягом 3 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 359 сторінках, у тому числі 57 таблиць, 87 рисунків, 13 додатків. Список використаних джерел складає 407 найменувань.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Теоретичні імперативи еволюції поняття «економічна безпека» у науково-економічній системі.

У теперішній час відбуваються складні процеси становлення та розвитку світогосподарській системі в умовах глибокої економічної кризи, які характеризуються ускладненням фінансово - економічної атмосфери та загостренням політичної обстановки, як на світовому рівні, так і на рівні окремих національних господарств. Це супроводжується також продовженням процесів формування, розвитку та зміцнення міжнаціональних та міжрегіональних зв'язків, що направлено на максимальне зближення і взаємопроникнення національних економік з метою створення єдиного господарського механізму, що набуло назву «інтеграція» та «глобалізація». Таким чином, суб'єкти міжнародної діяльності в сучасних умовах функціонують з одного боку в умовах нестабільності, непередбачуваності економічної, соціальної та політичної ситуації у короткочасної та довгострокової перспективі, з другого боку – в умовах загострення конкуренції у виробничій сфері та посилення конкурентних позицій національних економік на світовому рівні (що обумовлено розвитком економічного прогресу, активізацією процесів міжнародного поділу праці), а з третього боку - в умовах розвитку глобалізаційних процесів світогосподарській системи.

Усі ці обставини свідчать про необхідність стабілізації насамперед економічного стану загальної світогосподарської системи у цілому та кожного окремого національного господарства різних країн зокрема, що у свою чергу приведе до оздоровлення клімату міжнародного підприємницького середовища. Таким чином, все більш актуальною стає проблема наукового обґрунтування напрямів зміцнення економічної безпеки суб'єктів бізнес-процесів на мега-, макро-, мезо- та мікрорівнях в умовах глобальної конкуренції.

Слід зазначити, що історично дослідженнями різних аспектів проблеми економічної безпеки займалися як вітчизняні, так і закордонні учені - економісти, присвячено багата кількість наукових робіт, що дозволило накопичити великій досвід у цьому економічному напрямку, як на науковому, так і на прикладному рівні. Однак, це ще більш ускладнило ситуацію та обумовило відсутність загальноприйнятого підходу не тільки при трактуванні зрозуміти «безпека» та «економічна безпека», але і при формуванні шляхів та методів розробки механізмів зміцнення економічної безпеки на різних рівнях. При цьому у сучасній науці відсутня комплексність, системність, єдність, цілісність та адаптованість до кризових умов функціонування системи розгляду цієї проблеми. Це вусі це свідчить, що поняття «Економічна безпека» - є дуже різноманітне, складне, багатогранне та відкрите явище для науково-прикладних дискусій та досліджень, яке потребує формування принципово нових теоретико-прикладних засад при розгляді цієї проблеми та удосконаленні механізмів управління процесами зміцнення економічної безпеки суб'єктів підприємництва на усіх рівнях світо господарської системи (адаптованих до сучасних умов функціонування світової економіки).

Основам сучасної філософії формування економічної безпеки присвячені роботи багата кількість праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів до числа яких відносяться Л. Абалкін, В. Абрамов, Ю. Алтухов, В. Андрійчук, Г. Андрощук, О. Барановський, І. Бінько, В. Богомолів, А. Блінов, Т. Васильців, З. Варналій, Я. Васьковська Г. Вечканов, О. Власюк, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Геєць, Т. Гладченко, О. Гончаренко, В. Гончаров, А. Горбунов, В. Духов, А. Драга, Ф.Євдокимов, М. Єрмошенко, А. Качинський, В. Кириленко, Т. Клебанова, Т. Ковальчук, А. Козаченко, М. Козоріз, Б. Кравченко, П. Крайнев, Д. Ляпін, І. Мазур, О. Маліновська, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Припотень, Н. Реверчук, Д. Салоха, В. Сенчагов, А. Сухоруков, Т. Хайлова, В. Шлемко, та ін.

Виходячи з того, що поняття «економічна безпека» є складним, неординарним та динамічним, то при його дослідженні необхідно забезпечити максима-

льну деталізацію усіх його складових та встановити основні передумови його формування. Передусім треба зрозуміти, що поняття «економічна безпека» складається з двох основних категорій «економіка» та «безпека».

При розгляді питань формування поняття «безпека» необхідно зазначити, що воно викликало інтерес ще у давні часи і до нього відносилися як до головної складової будь-якого соціального, економічного, політичного або іншого явища або структури, тому у стародавні часи першими звернули увагу до нього філософи, а потім вже політики та економісти. Загалом основоположниками складання та вивчення проблеми формування філософського поняття «безпеки» були Демокрит, Аристотель, Платон, у свою чергу у слов'янському суспільстві воно бере початок у XV сторіччі у часи посягань на ці народи Золотої Орди. Історичне значення категорії безпеки розглядається у відомих словниках та енциклопедіях. Так, В. Даль визначає поняття «безпека» як «відсутність небезпеки, збереження, надійність» [180]. У свою чергу, С. Ожегов говорить, що «безпека – це стан, при якому не загрожує небезпека, є захист від небезпеки» [180].

Це поняття виходить з основної сутності людини як життєдіяльної особи, про що свідчить теорія потреб за А. Маслоу (40-ві рр. XX ст.) [152, с. 151-158], за якою вони поділяються на дві категорії та п'ять рівнів, розміщуючи в чіткій ієрархічній послідовності (рис. 1.1).

Зі схеми на рис.1.1 очевидно, що людина поступово задовольняє найбільш важливі для неї споживи, які надалі обумовлюють її поведінку, тобто проблема забезпечення споживи у безпеці та захищеності знаходиться на першому місці після фізіологічних потреб та відноситься до первинних. У підтвердження цієї позиції Р. Четвертаков говорить, що поняття безпеки це є стан захищеності від загрози посягання на устрій, уклад, свободу, життя та ін. [180] Таким чином, існує просте пояснення, чому в різних ситуаціях людей спонукають різні потреби [115, 111].

Так, людина у виробництві мотивується, насамперед, економічно, а у якості вторинних стимулів діють прагнення до безпеки й добрі умови праці,

уважне ставлення керівництва до підлеглих, можливість розкрити творчий потенціал працівників.

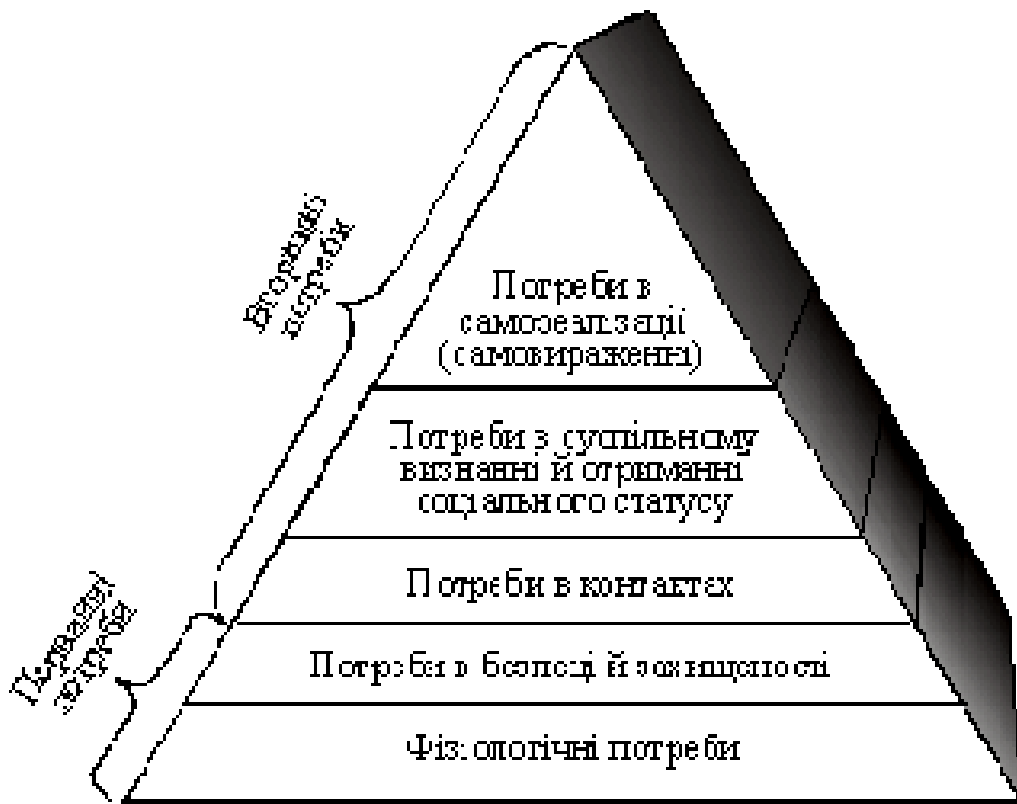

Рис. 1.1. П'ятирівнева піраміда потреб за А. Маслоу [152, с. 151-158]

Концепція ієрархії потреб: на першому місці – заробітна плата, захист інтересів працівників як задоволення нижчих потреб, а приналежність до формальних чи неформальних груп, моральне заохочення, просування по службі – як задоволення вищих соціальних потреб. Однак виробник враховує потреби тільки взагалі під час формування спрямованості своєї діяльності та розроблення асортименту продукції, яка готується до випуску, а безпосередньо підприємства орієнтуються на запити цільових споживачів, тому що потреби людей практично безмежні, а ресурси для їхнього задоволення, на жаль, обмежені. Виходячи з цього, покупець вибирає та купує ті товари, які принесуть йому найкраще задоволення його бажань і вимог відповідно до його фінансових можливостей. Для підтвердження цього К. Ланкастер [382, с. 15] зазначає, що товари за їх сутністю – це набори властивостей і люди зупиня-

ють свій вибір на продуктах, які забезпечують їм найкращий набір вигод за їх власні гроші.

Таким чином, потреба у безпеці уявляє собою засадничу, базову потребу індивідуума (суб'єкта життєдіяльності), яка припускає та має на увазі забезпечення захисту суб'єкта життєдіяльності від небажаних наслідків впливу зовнішніх факторів, які можуть спричинити радикальні внутрішні зміни цього індивідуума. Виходячи з природи формування поняття «безпека» розвиток цієї категорії (від банального інстинкту, який властивий будь-якої життєдіяльної істоти, до більш високого рівня, як якості людини, яка є елементом соціуму) базується на таких основних елементах як інтереси, потреби, цінності, цілі, загрози та ризик. При цьому інтереси є рушійною силою формування та розвитку поняття «безпека», тому що вони викликаються потребами людей та проявляються в усвідомлених мотивах їх поведінці. Категорія «безпека» є історичною та соціальною, тому що вона охоплює історію розвитку людства та людського суспільства. Основою формування безпеки як філософського поняття є визначальне формування умов для існування як окремої особистості, так і соціальних суспільств будь-якого рівня. Виходячи з цього, потреба в безпеці належить до числа головних. першочергових мотивів діяльності людини та суспільства. Система мотивації формування поняття «безпека» як категорії, яка характеризує умови існування людини приведено на рис. 1.2.

Аналізу категорії «безпека» присвячено багато наукових праць та наукових досліджень. Так, вчені Інституту соціально-політичних досліджень при проведенні оцінки цього поняття відмічають, що «... безпека є діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства по виявленню, вивченню, попередженню, послабленню, усуненню, ліквідації, відображенню небезпек та загроз, які здатні згубити їх, лишити фундаментальних матеріальних та духовних цінностей, нанести неприйнятний (неприпустимий об'єктивно та не об'єктивно) збиток» [180].

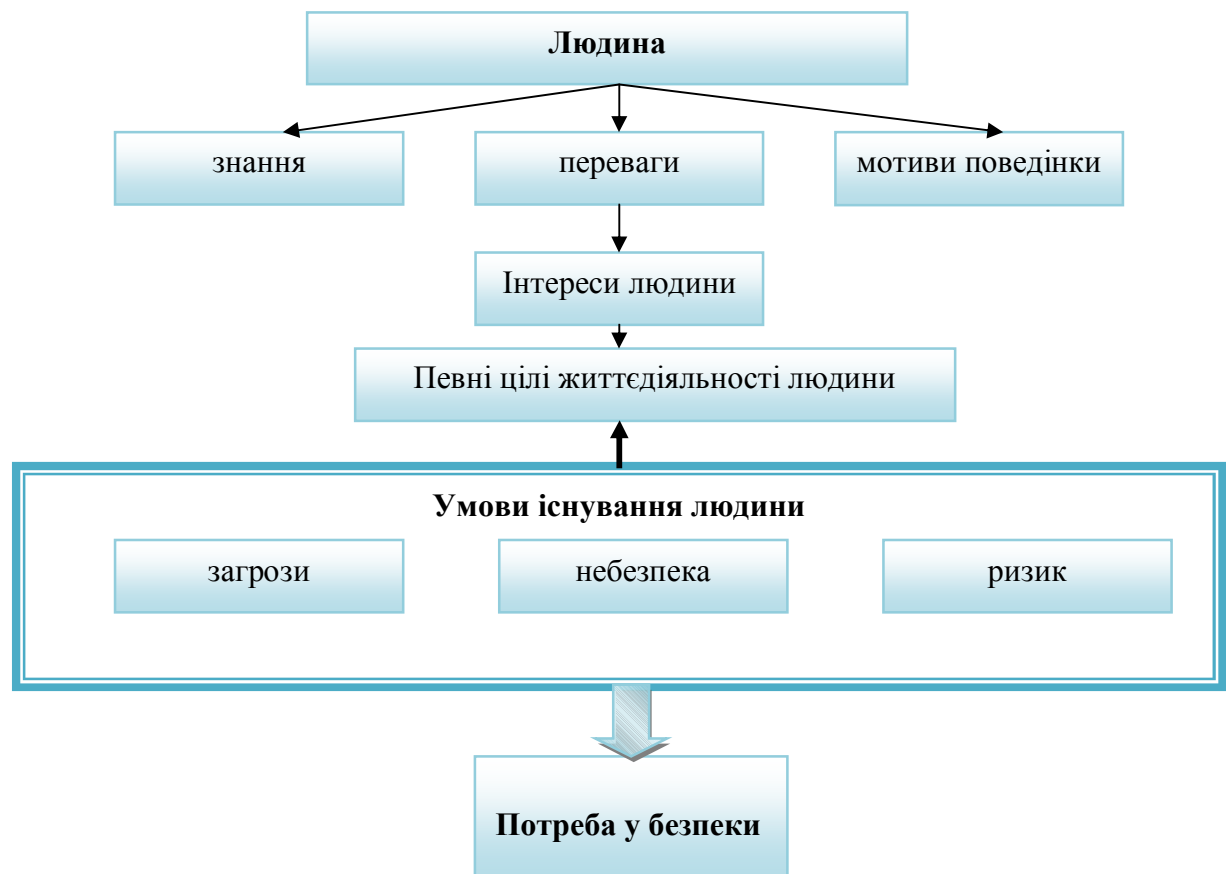

Рис.1.2. Схема мотивації формування та розвитку категорії «безпеки».

Р. Четвертаков, у свою чергу, зробив дослідження процесу еволюції питання безпеки, формує її визначення з точки зору ступеня життєдіяльності будь-якого суб'єкта говорить, що «безпека – це стан суб'єкта, при якому вірогідність зміни якостей та параметрів, які характеризують цей суб'єкт, невелика, тобто менш ніж визначеного інтервалу»[180].

Але при формуванні цього визначення автор не говорить, яким чином необхідно визначати межі інтервалу безпеки та перелік параметрів, які його характеризують, хоча концентрує увагу на орієнтацію формування «бажаного стану» суб'єкту, який необхідно характеризувати конкретним поєднанням параметрів життєдіяльності. Крім того, потрібно зазначити, що говорюче про «параметри життєдіяльності суб'єкта» необхідно уявляти, що вони не можуть бути постійними і знаходяться у стану зміни, розвитку та руху. Таким чином, це визначення не дає повної характеристики поняття, тому що при введенні категорій «параметри безпеки» необхідно розробити систему оцінки

рівня безпеки, крім того необхідно враховувати факт, що існує погрішність таких досліджень (не завжди оцінка безпеки «об'єкту життєдіяльності» буде співпадати). Отже це визначення зробило прорив у напрямку еволюції категорії «безпека», але для його повноти викладення необхідно зрозуміти, що якість проведення такої оцінки залежить від глибини інформації про фактори та параметри зовнішнього та внутрішнього оточенні суб'єкта, тому перш за все треба сконцентрувати зусилля на формуванні банку інформації про ситуацію, яка складається (на основі цього з'явиться реальна можливість встановлення ступеню впливу змін у оточенні на стан безпеки суб'єкта життєдіяльності).

В умовах ринкової економіки наявне звуження сфери безпеки існування та функціонування, що приводить до того, що незадоволеність цієї потреби приймає постійний масовий характер, а це здійснює негативне впливання на розвиток не тільки кожного окремого індивідуума, але і їх сімей, груп, організацій, підприємств, держави, економічних державних груп та суспільства у цілому. У свою чергу, це формує кризовий стан усіх сфер життєдіяльності кожного окремого суб'єкта та їх об'єднань. У підтвердження цього група авторів зазначає: «Ринкові відношення дуже ускладнюють умови господарювання та посилюють конкурентну боротьбу між суб'єктами господарювання, які можуть погіршувати їх економічний стан та як слідство – приводить к банкрутству. Все це робить актуальним питання про розробку та реалізацію державної стратегії економічної безпеки країни, розробку системи конкретних ціленаправлених дій відносно їх забезпечення» [84, с. 486].

У зв'язку з вищезазначеним у XX сторіччі з економічної точки зору наукове поняття «безпека» вперше було впроваджено у формі «безпеки суспільства», основу сучасних поглядів XX-XXI сторіччя якої було сформовано в працях В. Парето та А. Богданова [59]. Офіційне з'явлення економічного поняття у практичній діяльності суспільства датується 1934 роком у США у зв'язку з прийняттям президентом США Ф. Рузвельтом першого нормативно-

правового акту у вигляді закону «Про національну безпеку», на основі якого потім було сформовано Федеральний комітет з економічної безпеки США.

Розширення цієї політики проходить вже у 40-50 роках у розвинених країнах світу шляхом створення міжнародних асоціацій збереження міжнародної економічної безпеки. Термін «економічна безпека» у європейських країнах світу з'явився у 70-х роках з початку у національних економіках Західної Європи та мав первинну форму у вигляді «економічного методу забезпечення національної безпеки», а потім вже охопив інші країни [50, с.12]. Потім в процесі еволюції ця категорія довгостроковий час використовувалася у якості загальнонаціональної системи заходів та методів забезпечення збереження благополуччя країни. У теперішній час існує чисельні підходи до трактування категорії «економічна безпека».

Так, В. Савін говорить, що «основою економічної безпеки країни є стійкість її економіки, яка характеризується міцністю на надійністю її елементів, вертикальних, горизонтальних і інших зв'язків у середині системи, здатністю витримувати в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також дії непередбачуваних і важкопрогнозованих факторів» [217 с. 15].

В. Тамбовцева затверджує «... під економічною безпекою будь-якої системи необхідно розуміти сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, яка забезпечує можливість досягнення цілей усієї системи» [239, с. 3].

У цих визначеннях відсутня розшифровка та пояснення суб'єктів економічної безпеки, усі автори узагальнюють їх та об'єднують у категорію «країна». В. Савін проводить конкретизацію суб'єктів економічної безпеки та вважає, що «економічна безпека уявляє собою систему захисту життєвих інтересів країни. В якості об'єктів захисту можуть виступати: народне господарство країни в цілому, окремі регіони країни, юридичні та фізичні особи як суб'єкти господарської діяльності» [218, с. 13].

Крім того, у вищезазначених визначеннях автори концентрують повагу на необхідності на забезпеченні усіх зусиль суспільства на зміцненні економіки країни шляхом формування системи економічної безпеки країни, але не

враховується необхідність відстоювання економічних та національних інтересів країни з метою постійного її розвитку, у тому числі економічного розвитку.

Л. Абалкін розглядає категорію «економічна безпека» з точки зору одного з головних параметрів, які характеризують не окремого суб'єкта життєдіяльності, а загальної системи та зазначає: «Економічна безпека – це стан економічної системи, яке дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно та рішати соціальні завдання та при якому держава має можливість виробляти та проводити в життя незалежну економічну політику» [23, с. 18].

При аналізі еволюції поняття «економічна безпека» необхідно зазначити, що при його розгляданні деякі вчені концентрують увагу на окремих сферах діяльності або галузях. Вчені, які дотримуються такої наукової позиції, пропонують розглядати «економічну безпеку» як детермінанту галузі, що вимагає розглядати різні аспекти життєдіяльності суб'єкта в залежності від сфери його діяльності, особливості яких у значній мірі впливає на особливості формування принципів безпеки.

Так, група авторів, яку очолює П. Круш, роблять висновок, що «економічна безпека є головною складовою національної безпеки. Вона визначає причинно-слідчий зв'язок між економічною могутністю держави, її воєнно-економічним потенціалом та національною безпекою. Цей зв'язок передбачає підтримку державою конкретних пропорцій між нагромадженням валового внутрішнього продукту та воєнним будівництвом для забезпечення кількісних та якісних параметрів обороноспроможності» [189, с. 388]. В свою чергу, Г.А. Пастернак-Таранущенко на визначеному етапі свого наукового дослідження також асоціював категорію «економічна безпека» з поняттям «національна безпека» і говорить, що це «широке поняття, що об'єднує всю гаму визначень, стосовних до терміна «безпека» і визначає досягнення рівня безпеки, за якого для держави немає серйозних погроз військового, політичного, економічного, соціального або будь-якого іншого характеру щодо зміни державного устрою або ладу» [202, с.5]. В. Акімов, Є. Бридун та М. Ватагін

наводять власне бачення змістового наповнення «економічної безпеки», але також як і їх попередньо цитовані їх колезі асоціюють це поняття з «економічною безпекою держави» та вносять останнє «до стану захищеності інтересів соціально-економічної системи можливість забезпечення її сталого розвитку» [28, с.26], та при цьому під економічною безпекою розуміють «сукупність умов та факторів, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення і удосконалення; захищеність економічних, політичних, екологічних, правових та інших потреб суспільства і його громадян; забезпечення передумов для виживання в умовах кризи та майбутнього розвитку; захист життєво важливих інтересів країни та її території, зважаючи на ресурсний потенціал, збалансованість та динаміку розвитку; створення внутрішнього імунітету та зовнішньої захищеності від дестабілізаційних впливів; конкурентоспроможність країни на світових ринках, об'єктів і територій на внутрішньому ринку та стійкості фінансового становища; забезпечення належних умов життя та стійкого розвитку особистості, збереження екології [28, с.29]. Ця група визначень у головному економічну безпеку асоціюють з державною або національною безпекою, що перш за все уявляє собою змістове наповнення у інтерпретації «воєнною безпеки держави».

О. Ляшенко асоціює «економічну безпеку» з «спроможністю підприємства протистояти зовнішнім та внутрішнім погрозам шляхом взаємно угоди інтересів як внутрішнього та зовнішнього оточення підприємства, так і в середині внутрішнього середовища. Така взаємно угода має метою забезпечення постійного розвитку підприємства та достатнього рівня конкурентоспроможності, мінімізацію втрат та зберігання контролю над власністю» [159, с. 175]. Цей науковець розглядає поняття «економічну безпеку» з позиції безпеки властивості об'єкта (у якості якого розглядається підприємство як замкнута система), що направлено на протистояння суб'єкта кризовим ситуаціям шляхом формування системи управління власним механізмом.

Також багато вчених використовують комплексний підхід до формування визначення поняття «економічна безпека» та представляють його у вигляді комплексу заходів або комплексну діяльність. При цьому до економічної безпеки формується відношення, як до системи заходів, дій та властивостей, як технічних, організаційних та операційних, так і правових та економічних. Таким чином економічна безпека розглядається на регіональному та державному рівні, тобто у якості об'єкта дослідження використовується вже більш складні системи та механізми такі, як окремі національні економіки, країни, їх групи та регіони. До цієї групи науковців відноситься і Я. Жаліло, який визначає економічну безпеку як «складну багатофакторну категорію, що характеризується здатністю національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб власного населення та держави, протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу стійкому та збалансованому розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [91, С.25].

Дотримуючись такої ж позиції К.Х. Іпполітов при формуванні визначення «економічної безпеки» крім комплексного підходу вкладає сенс досягнення стану захищеності не тільки усїєї державної системи у цілому, а і «економічних відносин, які визначають прогресивний розвиток економічного потенціалу і забезпечують підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства, його окремих соціальних груп, захищеність від небезпек та загроз, джерелом яких є внутрішні та зовнішні протиріччя» [100, с. 14]. Це трактування «економічної безпеки» розглядає її з боку детермінанту стану, тобто у цьому випадку здійснюється акцент не на характеристику об'єкту взагалі (у цьому випадку це дуже вузький підхід), а на аналіз стану відносин та їх розвитку, що у свою чергу надає можливість досліджувати динаміку відносин між елементами системи усередині об'єкту, як складного механізму, та між іншими об'єктами.

Позиції впровадження детермінанти стану дотримуються і фахівці російського Міністерства економічного розвитку та торгівлі. Так його представники С.Ликшин та А.Свінарєнко при формуванні визначення «економічна безпека» роблять акцент на необхідності забезпечення стану економічної стійкості та стабільності суб'єктів та об'єктів економічної діяльності, тобто формується детермінанта стану стійкості. При цьому економічна безпека є «стан можливості та готовності економіки забезпечити стійкість економічного становища суспільства в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз та впливів» [158, с.17]. Такої же позиції дотримуються і В.Шлемко та І.Бинько, які говорять, що економічна безпека – це «стан економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави» [86].

У цьому ж напрямку працюють фахівці та науковці, які впроваджують теорію необхідності формуванні безпеки економічного суб'єкту при здійсненні саморозвитку та забезпеченні внутрішньої синергії, тобто при цьому суб'єкт економічної діяльності є система, що розвивається самостійно. Г.Пастернак-Таранушенко говорить, що «економічна безпека держави як такий її стан, за якого вона стабільно гарантує можливість створення умов для плідного життя населення, розвитку економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців [203, с.29].

Комплексний підхід використовує і В. Мунтіян, який акцентує увагу на необхідність при формуванні комплексної системи дій для формуванні економічного фундаменту постійного та стабільного розвитку держави забезпечити стійкого та гнучкого одночасно механізму протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам. При цьому він відстоює позицію необхідності розгляду категорії «економічна безпека», як територіальну детермінанту, що відзначає прикладний аспект безпеки територіальної одиниці як за межами, так і в її межах. Тобто автори цього напряму наполягають на тому, що при формуванні економічної безпеки перш за все необхідно визначити територіальні межі економічного об'єкту, а потім вже формувати механізм його протидії загро-

зам. Він відмічає, що економічну безпеку необхідно розглядати, як «загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний та стабільний розвиток економіки держави, її територіального утворення, що включає механізми протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам» [186, с. 10].

Більш розширено у цьому аспекті надають визначення «економічної безпеки» В. Акімов, Є. Бридун та М. Ватагін [28, с. 26-29], обґрунтовуючи своє бачення цього поняття вносять до «стану захищеності інтересів соціально-економічної системи можливість забезпечення її сталого розвитку, а під економічною безпекою розуміють сукупність умов та факторів, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення і удосконалення; захищеність економічних, політичних, екологічних, правових та інших потреб суспільства і його громадян; забезпечення передумов для виживання в умовах кризи та майбутнього розвитку; захист життєво важливих інтересів країни та її території, зважаючи на ресурсний потенціал, збалансованість та динаміку розвитку; створення внутрішнього імунітету та зовнішньої захищеності від дестабілізаційних впливів; конкурентоспроможність країни на світових ринках, об'єктів і територій на внутрішньому ринку та стійкості фінансового становища; забезпечення належних умов життя та стійкого розвитку особистості, збереження екології. Загальною умовою вирішення проблем економічної безпеки за кожним з цих напрямів є наявність ресурсів для розширеного відтворення економічного потенціалу. Таке визначення суті поняття «економічна безпека держави» вважаємо найбільш повним і комплексним. Воно також може бути методичною основою для визначення».

Комплексного підходу також дотримуються Т.Іванюта та А.Заїчковський, визначаючи економічну безпеку «як загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний і стабільний розвиток економіки держави, що включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам» [102, с. 8]

Таким чином, в процесі аналізу було встановлено, що поняття «економічна безпека» у сучасних економічних умовах розвитку світової економіки є складною, багатоплановою та багатогранною конструкцією, найважливішою категорією функціонування як світогосподарської системи взагалі, так і окремих країн, національних економік, підприємств та їх організаційних структур (які уявляють собою суб'єкти економічної життєдіяльності).

Крім того, необхідно зазначити, що при формулюванні визначення поняття «безпека» необхідно враховувати масштаби охоплення (мега-, макро-, мезо та мікрорівень) та тип і особливості суб'єкта дослідження. При формуванні концепції економічної безпеки в сучасному розумінні цю категорію необхідно розглядати на різних рівнях в залежності від об'єктів поваги (світова економіка, суспільство в загалі, держава, регіон, галузь, особа, його сім'я та ін.) (рис.1.3).

Отже категорія «економічна безпека» в сучасних умовах розвитку світової економіки охоплює усі сфери та рівні життєдіяльності людини. При цьому необхідно враховувати, що для кожного рівня та сфери діяльності існують свої специфічні загрози, небезпеки та ризики, тому для кожного випадку необхідна своя власна система захисту інтересів суб'єкта життєдіяльності, зниження ризику його розвитку та саморозвитку.

Виходячи з проведеного аналізу, на цьому етапі дослідження є можливість сформулювати основні підходи до формування визначення «економічної безпеки» в залежності від кінцевої мети:

- формування визначення через стан суб'єкта життєдіяльності, якості і форми його зв'язків з зовнішнім середовищем та характеру будовання внутрішньої системи зв'язків та управління для забезпечення гарантованого захисту його інтересів, для підтримки існуючого його стану без будь-яких змін, забезпечення стійкості внутрішнього механізму до впливу зовнішніх та

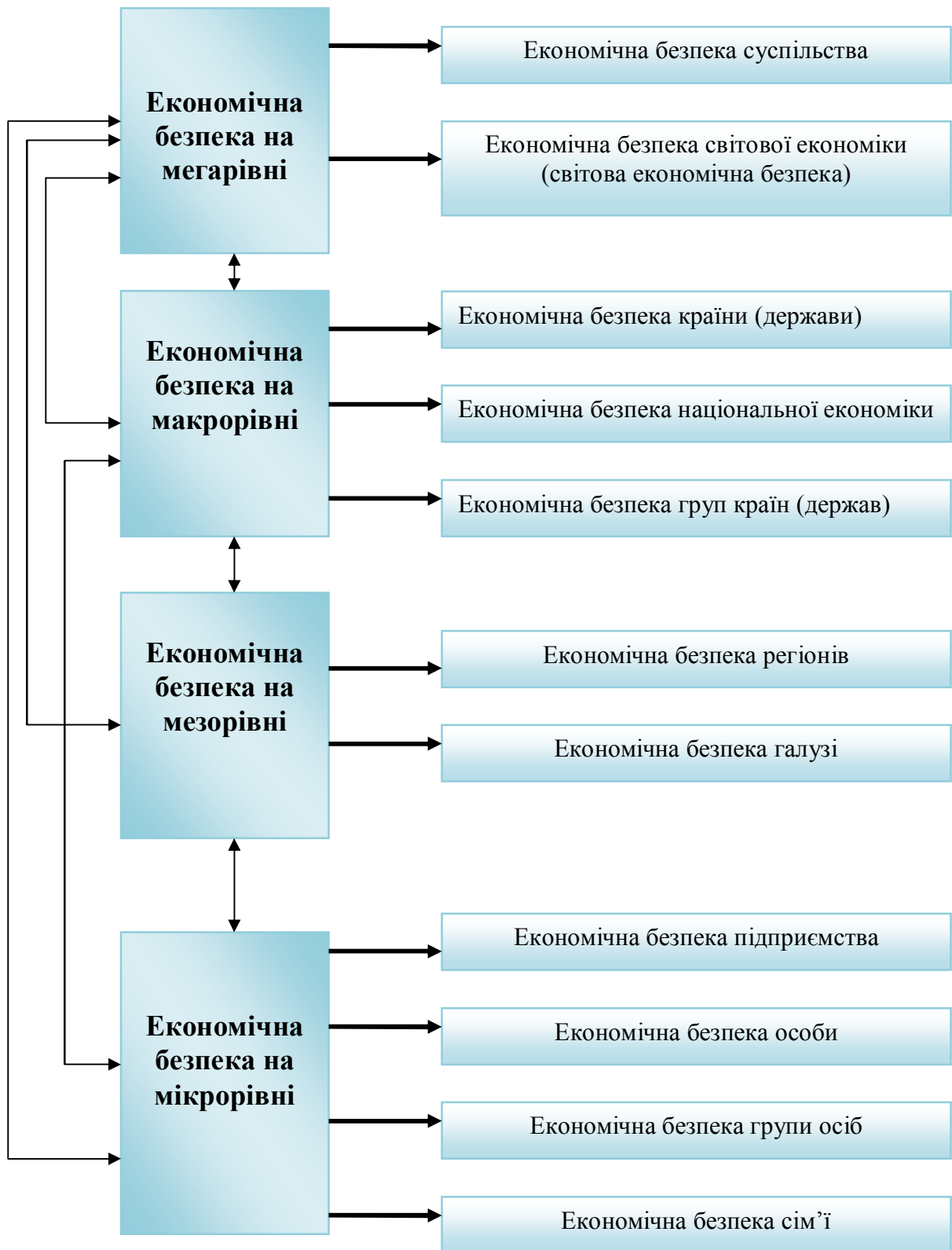

Рис. 1.3. Структура формування категорії «економічної безпеки» з позиції масштабів її розгляду

внутрішніх чинників та факторів, підтримку досягнутого рівня існування та споживання;

- формування визначення безпеки через сукупність різноманітних чинників, факторів та умов для забезпечення захисту інтересів суб'єкту життєдіяльності при підтримці його здатності до постійного самовдосконалення, постійного оновлення внутрішнього механізму, удосконалення системи співробітництва, співвідношення зі факторами зовнішнього середовища та іншими суб'єктами при використанні найбільш ефективних засобів та підходів;

- визначення безпеки через стійкість та стабільність суб'єкту економічної життєдіяльності при забезпеченні постійного зросту, розвитку шляхом зміцнення власної спроможності протистояти негативному впливу зовнішнім та внутрішнім небезпекам, загрозам та шокам при максимальній мінімізації збитків та втрат.

Таким чином, підсумовуючи вищерозглянуті підходи до формування визначення поняття «економічна безпека», враховуючи усі встановлені їх позитивні та негативні боки, на думку дисертанта під категорією «економічна безпека» необхідно розуміти систему умов, у межах яких суб'єкт економічної життєдіяльності на мега-, макро-, мезо- та макрорівні при забезпеченні задоволення власних економіко-соціальних потреб у саморозвитку, формуванні конкурентних переваг, підвищення конкурентоспроможності, розвитку співвідношень та розширенні зони впливання спроможне протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, небезпекам та ризикам у короткостроковій та довгостроковій перспективі [116].

Сьогодні при використанні комплексного підходу до вивчення категорії «економічна безпека» вченими та економістами використовується багатогранна та багатофакторна модель важелів, засобів та чинників, тому що при формуванні генези економічної безпеки вирішується багато питань.

У зв'язку з вищезазначеним існую декілька підходів до класифікації категорії «безпека» (рис.1.4).

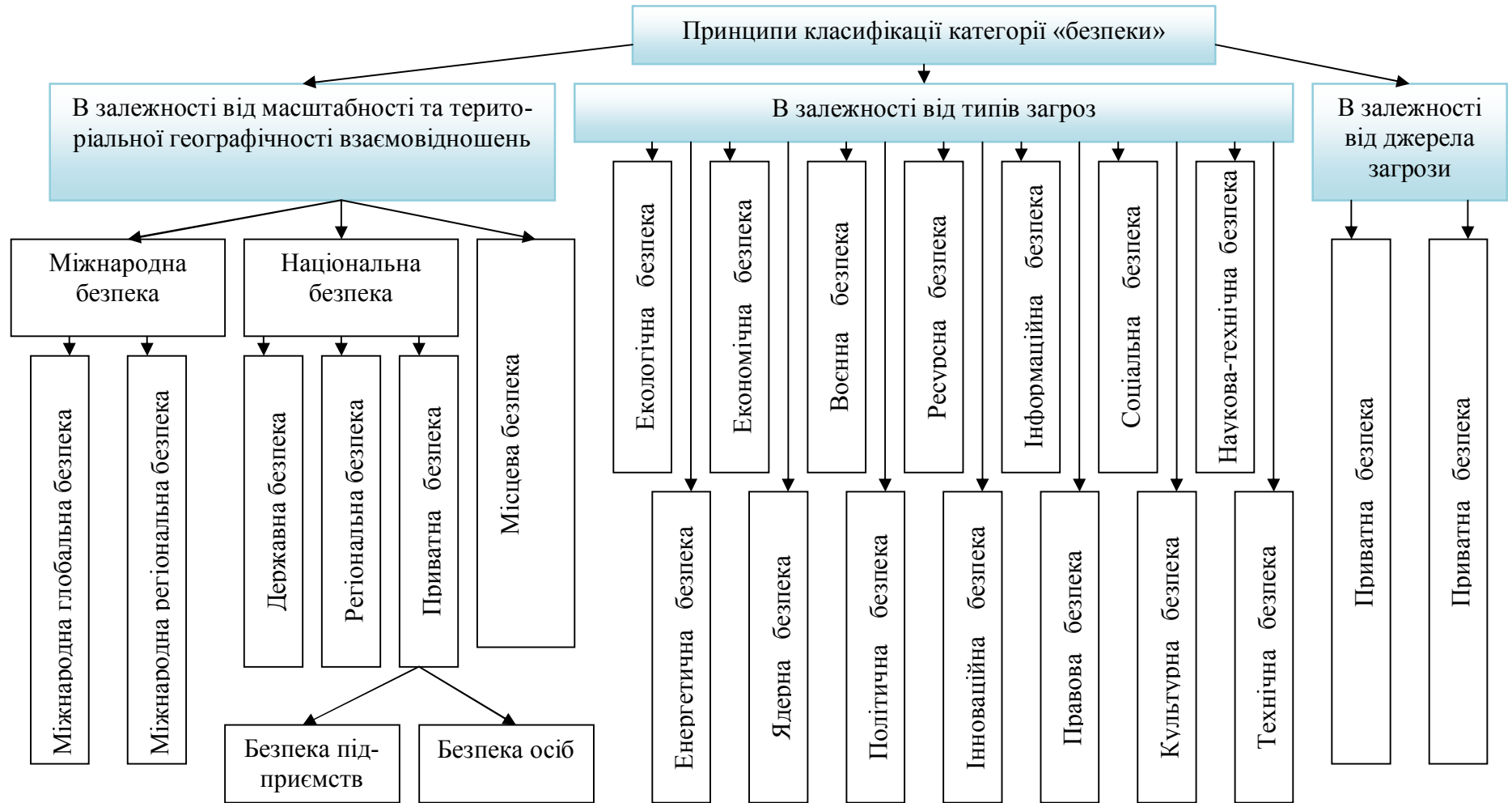

Рис.1.4. Схема формування підходів до класифікації категорії «безпека»

До широкого спектру проблем у межах феномену економічної безпеки входять:

- вивчення та реформування умов, як економічних, фінансових та матеріальних, так і політичних і соціальних;
- створення можливостей для забезпечення виживання людини як головної складової суспільства;
- формування сутнісних засобів підтримки та забезпечення зросту соціально-економічного стану суспільства у цілому, та його елементів в частоті.

В залежності від масштабності та територіально-географічного взаємовідношень осіб як соціальних суб'єктів життєдіяльності формуються геополітичні види безпеки: міжнародна глобальна безпека, міжнародна регіональна безпека, національна безпека та місцева. В залежності від типів загроз та сфер її проявлення і забезпечення існує типова класифікація загроз: екологічна, економічна, воєнна, ресурсна, інформаційна, соціальна, науково-технічна, енергетична, політична, інноваційна, правова, культурна, технологічна та технічна. В залежності від джерел загрозі снує: природна, техногенна та соціальна.

Отже, економіко-соціальні явища, які здійснюються у сучасному суспільстві дуже складні та багатопланові, що у значному ступеню відобразилося і на класифікації поняття «безпека». Як вже було проаналізовано вище в сучасних умовах розвитку суспільства економічна безпека викликає найбільший інтерес, тому що світовий досвід свідчить, що гарантом суверенітету та незалежності країн при максимальному забезпеченні єдності світового підприємницького простору одночасно є необхідність формування тільки ефективної системи забезпечення економічної безпеки. При цьому основними засобами в боротьбі з впливом негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища в сучасних кризових умовах розвитку світового суспільства та світогосподарської системи можливо тільки шляхом використання економічних методів.

1.2. Науково-методичні основи формування теорії міжнародної економічної безпеки

Теоретичні дослідження концептуальних засад формування категорії «економічна безпека», сучасного стану світогосподарської системи взагалі та напрямок розвитку країн з трансформаційною економікою зокрема, дають підстави для висновку, що міжнародні відношення грають одну з головних ролей у економічному розвитку світової економіки, що у свою чергу вимагає формування специфічного міжнародного напрямку у теорії «економічна безпека».

У зв'язку з тим, що сфера використання поняття «економічна безпека» необмежена та дуже широка (обмежити її поширення неможливо), існує широка різноманітність категорії «економічна безпека». При цьому ця класифікація пропонує спеціалізацію кожного з його напрямлення з метою підвищення ефективності його використання та формування механізму управління ним з урахуванням особливостей сфери вивчення та використання. В залежності від широти світогляду та ступеню охоплення економічного простору при проведенні наукового дослідження і прикладного використання категорія «економічна безпека» прийнято поділяти на «національна економічна безпека» та «міжнародна економічна безпека».

Міжнародної економічної безпеки присвячена не дуже велика кількість наукових досліджень та робіт у порівнянні з національним напрямом. Однак при більш детальному розгляді очевидно, що в сучасних умовах розвитку світової економіки він є не менш актуальний і більш ускладненим, що відповідно існує гостра потреба в специфічних підходах як сфері дослідження, так і в сфері розробки методології його зміцнення та управління.

Так, ще у 1995 році у своєї публікації Г. Костенко відмічає: «Поняття міжнародної безпеки не тотожне поняттю національної безпеки як простої суми національних безпек держав світу. Тобто міжнародну безпеку не можна уявити як ситуацію, при якій досягнення стану гарантованої безпеки окреми-

ми державами світу автоматично призводить до стану всезагального миру і стабільності» [140, с. 7]. А група науковців Національного інституту проблем міжнародної безпеки, яку очолював О. Власюк, вже у 2009 році відмічають, що «сучасна система міжнародної безпеки, є з одного боку, – історичним продуктом, пов'язаним з розвитком міжнародних процесів у сфері безпеки, а з другого – певною мірою відтворює «безпекові» реалії ХХ-го століття. Саме оцінка дієздатності системи міжнародної безпеки та прогнозування шляхів її подальшого розвитку належить до однієї з найбільш важливих функцій держави, її здатності адекватно оцінювати ситуацію та проводити реалістичну внутрішню та зовнішню політику» [245, с. 64].

Основи сучасної теорії міжнародної економічної безпеки та принципи формування її в самостійну наукову течію були сформовані такими вченими-економістами, як А. Чарльз, К. Копчан, К. Колгани, З. Бжезінський, Т. Іванюта, А. Заїчковський, Т. Васильців, Т. Гладченко, М. Мальський, М. Мацях, О. Власюк, Г. Костенко та ін.

Чарльз А. Копчан та К. Колгани під міжнародною економічною безпекою пропонують розуміти «такий стан міжнародних і військово-політичних відносин, за якого гарантується зовнішня складова національної безпеки кожної країни, а також практично виключається загроза воєн і збройних конфліктів завдяки розв'язанню міжнародних і регіональних суперечностей» [264]. у цьому визначенні поняття міжнародної економічної безпеки асоціюється тільки з військовою та політичною безпекою.

З. Бжезінський у 2006 році, підтримуючись такої же думки, надає наступне визначення цієї категорії: «Під міжнародною економічною безпекою розуміється така економічна взаємодія країн, яка виключала б навмисне завдання збитку економічним інтересам якоїсь країни. Це передбачає створення відповідного міжнародно-правового механізму» [43, с. 9].

Так, Т. Іванюта, А. Заїчковський під міжнародною економічною безпекою розуміють «комплекс міжнародних умов співіснування домовленостей та інституціональних структур, за яких кожній державі – члену світової спі-

льності забезпечується можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію соціального та економічного розвитку, не зазначаючи зовнішнього тиску і розраховуючи на невтручання, розуміння та взаємоприйнятну і взаємовигідну співпрацю з боку інших держав» [102, с. 9]. Однак, у цьому визначенні не має відображення сучасних явищ, які здійснюються у світовій економіці у зв'язку з розвитком глобалізаційних процесів в світогосподарській системі.

Враховуючи цей факт, Т. Васильців говорить, що «необхідно визнати, що в умовах глобалізації світової економіки, вступу країни до міжнародних інтеграційних об'єднань об'єктивно формується вищий рівень системи управління економічною безпекою держави. Йдеться про світову економічну систему, в межах якої захищеність економічних інтересів країни визначається рівнем розвитку національної економіки, її конкурентоспроможності на світовому ринку, внеском у світове господарство» [50, с.13].

У свою чергу, Т. Гладченко, говорюче про необхідність формування окремого наукового напрямку та доцільність вивчати категорію «міжнародна економічна безпека», відмічає, що «безпекою держави має формувати сприятливі засади та передумови забезпечення захищеності компонент і функціональних складників об'єкта економічної безпеки нижчого рівня» [70, с.5]. Тобто на думку цього автору є доцільно виокремлення не тільки таких рівнів економічної безпеки як рівень держави (макрорівень), регіону, галузі (мезорівень), підприємства, людини (макрорівень), але у сучасних умовах розвитку інтеграційних процесів дуже актуальним є необхідним розглядання цієї категорії на мегарівні (світової економіки).

У підтримку цієї же думки М. Мальський, М. Мацяк у своїй науковій роботі відзначають, що «національною безпекою у міжнародному середовищі можна вважати стан відсутності прямої чи прихованої загрози для існування та розвитку держав чи їх громадян або здатність останніх ефективно їй протистояти. Уряди суверенних національних держав постійно намагаються реалізувати на практиці комплекс заходів, метою яких є прагнення елімінувати можливі загрози, а якщо це неможливо, то, використовуючи всі доступні

заходи, адекватно реагувати на них» [163, с.11]. Це визначення є дуже лаконічним, але при цьому є дуже узагальнено, тому слабо розкриває основні особливості даного напрямку теорії «економічної безпеки», зводячи його до сфери звичайної міжнародної діяльності. При цьому національна економіка, держава. Підприємство або людина розглядаються як самостійні суб'єкти міжнародної життєдіяльності, а не складова загальної світогосподарської системи. Тому, представляючи «міжнародну економічну безпеку» у такому ракурсі, є дуже великий ризик несприйняття його в якості самостійної наукової течії, а навпаки формується інтерпретація його у якості складової частини міжнародної економіки.

З. Бжезинський вже у 2008 році, враховуючи цей недолік, надає своє визначення категорії «міжнародна економічна безпека» і вважає, що під ним можна вважати «стан відсутності прямої чи прихованої загрози виникнення конфліктів або здатність провідних держав світу чи колективних міжнародних інституцій (міжнародних організацій) ефективно їм протистояти. Вона є результатом складної взаємодії багатьох держав, влада кожної з яких прагне, насамперед, реалізувати власну безпеку. У кінцевому підсумку в міжнародних відносинах встановлюється певна система безпеки, до якої кожна держава змушена адаптуватись» [42, с.27].

Тривалий час в Україні у Міністерстві економіки та з питань європейської інтеграції України велось розроблення Програми забезпечення економічної безпеки України у міжнародному аспекті, яка, як і Концепція, про яку говорилося у розділі 1.2, так і залишилося в стані проекту. Однак, все ж Україна здійснює роботу у цьому напрямку і розробила та реалізує свою стратегію зовнішньоекономічної безпеки, при формуванні якої керується такими принципами [18; 45; 237]:

- компліментарність, яка проявляється у вигляді взаємодоповнюваності, тобто Україна будує свої зовнішньоекономічні та регіональними відносини шляхом розвитку партнерських відносин з іншими національними економіками та бізнес-партнерами;

- інтегрованість (в умовах розвитку інтеграції та глобалізації в світовій економіці Україна має мету бути повноцінним партнером та учасником усіх економічних регіональних та світових інтеграційних процесів, які проходять у світогосподарській системі);

- багаторівневність (з метою максимальної адаптованості до сучасних умов розвитку світогосподарської системи та адекватного реагування на перебіг міжнародних подій у кризовій економіці Україна впроваджує стратегію захисту національних та економічних інтересів шляхом активної міжнародної інтеграції, що припускає реалізацію активної багатосторонньої політики).

З метою забезпечення максимально ефективного впровадження України в міжнародну інтеграційну економічну та бізнес-систему надає виключно важливого значення питанню членства в міжнародних організаціях таких як:

- Організація Об'єднаних націй (ООН): Україна бере активну участь у її діяльності, надаючи пріоритетну значимість питанню зміцнення ООН. Україна входить до групи країн, які першими підписали статут ООН та є прихильниками його реформування та активно виступають за формування та реалізації стратегії посилення системи швидкого реагування на міжнародні конфлікти з метою їх попередження. Україна в рамках розвитку політики міжнародної економічної безпеки приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції;

- Організація Північноатлантичного Договору (НАТО): формуючи партнерські відносини з НАТО Україна прагне стати активним учасником формування та розвитку системи європейської безпеки, а також стимулює політику забезпечення максимально якісного втілення демократичних реформ в країні, у тому числі в сфері оборони, боротьби з незаконною торгівлею людьми, наркотиками, зброєю та ін.. Розвиток співвідношень між НАТО та Україною реалізується через Програму про Особливе партнерство від 1997 року та План дій щодо членства НАТО від 2002 року, формування яких спочатку було спрямовано на укріплення системи міжнародної безпеки, ста-

більності, демократичних відносин та виключало запобігання загроз та небезпеки будь-якої країни;

- Європейським Союзом (ЄС): співпраця України з ЄС спрямовано на розвиток ринкових відносин в Україні та демократизацію економічних відносин. Сучасний розвиток політичних відношень між Україною та ЄС базується на впровадженні Україною Стратегії інтеграції до ЄС, виконанні сторонами положень Угоди про партнерство і співробітництво та опрацюванні Плану дій в рамках Європейської політики сусідства. Україна виходить з того, що реалізація зазначених документів має сприяти посиленню співпраці між Україною та ЄС в умовах розширення, створити необхідні умови для переходу в майбутньому до якісно нового рівня відносин з ЄС. Пріоритетними напрямками співпраці між Україною та ЄС мають бути енергетика, торгівля та інвестиції, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу [18; 45; 237];

- Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ): активна співпраця України з ОБСЄ розглядається як один з найважливіших елементів реалізації процесу європейської та євроатлантичної інтеграції. Діяльність України в ОБСЄ повинна забезпечувати її рівноправну участь в обговоренні та вирішенні актуальних проблем міжнародної безпеки та співробітництва, а також сприяти реалізації національних інтересів України — забезпечення територіальної цілісності та недоторканності кордонів, стабільність її міжнародного становища, розвиток як демократичної держави, розбудова її національної економіки на ринкових засадах [237]. Україна формує та розвиває співвідношення з ОБСЄ з метою забезпечення стабільності та безпеки країни у міжнародно-підприємницькому, військовому, політичному, гуманітарному, економічному, екологічному напрямках;

- Рада Європи (РЄ): Україна є членом РЄ з 1999 року, що дуже закріпило її місце в європейській співдружності, вибір європейських стандартів в

політичній та правовій сферах, а також в сфері прав людини та культури [45; 237]. На основі цього членства в Україні здійснюється сприяння реформуванню законодавства орієнтуючись на нормативні стандарти Ради Європи, забезпечення демократичної свободи функціонування ЗМІ, об'єднання зусиль для посилення ефективності боротьби з тероризмом, корупцією та організованою злочинністю;

- Співдружності Незалежних Держав (СНД): Україна є однією з засновниць Співдружності Незалежних Держав і розвиває співробітництво з державами СНД на основі Угоди від 8 грудня 1991р. та Протоколу до цієї Угоди з урахуванням застережень Верховної Ради. Україна прагне уникати участі в інституціоналізації Співдружності, перетворенні її на наддержавну структуру конфедеративного чи федеративного характеру, надаючи пріоритет економічному співробітництву. Україна виступає за впровадження у відносинах з країнами СНД режиму вільної торгівлі; налагодження активних ділових зв'язків з новими торговельно-промисловими партнерами як на регіональній, так і на багатосторонній основі; звільнення від тарифних бар'єрів, ліцензій, квот; виключення проявів протекціонізму і торговельних обмежень [45; 237].

Таким чином, під міжнародною економічною безпекою держави в сучасних умовах впровадження України в інтеграційні процеси, які відбуваються у світовій економіці, необхідно розуміти комплекс економічних, геополітичних, екологічних, правових, політичних та інших умов, що забезпечують:

- підвищення рівня конкурентоспроможності країни на світовому ринку та ринках інших національних економік;
- фінансової стійкості країни;
- передумови для виживання країни в умовах кризової економіки та забезпечення її розвитку;
- захист життєво важливих інтересів країни відносно її ресурсного потенціалу, формування його збільшення;
- створення внутрішньої та зовнішньої захищеності від дестабілізуючих дій;

- захищеність та безпеку життя людини, як члена демократичного та вільного суспільства, та її стійкого розвитку та саморозвитку.

Для України процес формування та становлення системи міжнародної економічної безпеки проходить дуже складно за причиною недосконалого механізму національної (внутрішньої) економічної безпеки (вона ще також знаходиться у стадії становлення після централізованої системи управління економікою у державі). Як вже говорилося у розділі 1.2 у період тривалого панування в Україні командно-адміністративної системи управління (як і в інших постсоціалістичних країнах) привело до різкого зростання негативної дії факторів економічної небезпеки, що у свою чергу викликає швидкий зріст ризику та зниження рівня економічної безпеки як підприємств, регіонів, так і держави. Це сталося перш за все із-за того, що централізована економіка у значному ступеню припускала підпорядкуванні інтересів підприємств, галузей та регіонів загальним інтересам держави. Але в умовах децентралізованої економіки не має можливості забезпечувати спеціалізацію регіонів на певних видах виробництва, тому що розвиток окремих підприємств, їх груп та регіонів здійснюється незалежно від центральних органів управління, що в ринкових умовах приводить до послаблення регулюючих можливостей державної влади і державного регулювання на всіх рівнях взагалі. В результаті все це привело до руйнування адміністративно-господарських зв'язків як вертикального, так і горизонтального рівня, на основі чого формується нерівномірність та послаблення міжпідприємницьких, міжрегіональних і міжгалузевих зв'язків, а отже відбувається зростання міжрегіональної диференціації та загальне підвищення підприємницького ризику (зниження рівня економічної підприємницької безпеки), як на національному, так і на міжнародному рівні.

Дослідження стану міжнародної економічної безпеки відноситься до завдань аналітичного характеру соціальних, екологічних, техніко-економічних механізмів світогосподарської системи, які характеризуються різноманітністю параметрів, показників та властивостей, мають складну та багаторівневу структуру внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків на мікро-, ме-

зо-, макро- та мегарівне, невизначеність умов саморозвитку та розвитку, різноманіття інтересів. Тому відомі методи та підходи аналізу існуючих систем та підсистем цього багатосуб'єктивного механізму в цьому випадку непридатні.

Для підвищення ефективності проведення такого роду дослідження необхідно випростовувати більш гнучкі, керовані та універсальні методи з максимальним ступенем індивідуальності підходів до кожного випадку окремо, тому що це є дослідження дуже складним та він вимагає одночасно проводити багатокритеріальний та багаторівневий аналіз, використовуючи принципи комплексності та індивідуальності (при участі у міжнародному підприємстві необхідно вивчати ситуацію на усіх рівнях: мікро-, мезо-, макро- та мега-, враховуючи їх особливості, усі параметри та показники, які їх характеризують та види та форми зв'язків, взаємовідношень між собою взагалі та у конкретний час). У цьому випадку дисертантом пропонується принципово новий підхід до аналізу міжнародної економічної безпеки – ситуативно-індикативного аналізу. Його специфіка полягає в тому, що економічна підприємницька безпека міжнародного рівня виражається через особливу систему показників, яка заснована на індикативних критеріях при максимальному забезпеченні комплексності та індивідуальності в умовах конкретної ситуації. За величинами показників необхідно робити висновки про стан даної системи за рівнями безпеки в конкретних умовах при максимальній збалансованості з світовими умовами. За значеннями індикаторів підприємницької економічної безпеки на рівні проведення міжнародних бізнес-процесів з'являється можливість визначення характеру поточної ситуації та форм внутрішніх та зовнішніх зв'язків. Такого роду судження можна висловлювати, при умові розробці індикаторів граничних ситуацій. Такого роду підхід у цьому випадку приймає універсальний характер, завдяки чому з'являється можливість робити необхідні висновки та приймати відповідні рішення шляхом порівнювання значень утриманих індикаторів із заздалегідь визначеними граничними рівнями. Граничні рівні індикаторів безпеки при цьому уявляють собою гранич-

ні значення, які розділяють ситуації залежно від рівнів та ступенів кризовості стану конкретного суб'єкту міжнародного бізнес-процесу у конкретних умовах. На цій основі виділяють три градації якісного розрізнення стану – нормальний, допустимий, передкризовий і кризовий, останній в свою чергу має свої рівні поглиблення кризового стану.

Загалом для забезпечення необхідного рівня наукової обґрунтованості індикативно-ситуаційний аналіз повинен спиратися на наступні принципи:

- забезпечення комплексності підходу, що вимагає аналізу усіх сторін об'єкту дослідження – внутрішньої, територіальної, галузевої, технологічної, екологічної, економічної, соціальної та іншої;

- забезпечення максимальним рівнем альтернативності варіантів, що пропонує можливість виявлення і обґрунтування максимальної кількості варіантів розвитку ситуації, а отже це надає максимізацію варіантів виходу з кризової ситуації та побудови траєкторій соціального, екологічного, політичного, економічного та маркетингового розвитку у постстабілізаційний період;

- забезпечення пріоритетності підприємницької економічної безпеки як одного з найважливіших елементів якості та стабільності життя та розвитку на будь-якому рівні: регіональному, національному або світовому (тому що суспільство адекватно розвивається тільки в умовах, коли завдання досягнення ефективності підприємництва стоїть на першому місці, тобто інакше говорюче політика повинна обслуговувати економіку, а не навпаки), при цьому акцент робиться на вирішення завдань і здійснення заходів, які максимально спрямовані на збереження життя, здоров'я, добробут та благополуччя людини, підтримки нормальних умов її існування, саморозвитку та розвитку;

- забезпечення ієрархічності ринково-виробничих структур з урахуванням взаємозв'язків і взаємозалежних факторів усіх рівнів, як внутрішніх, так і зовнішніх. При цьому об'єкт дослідження вивчається з позиції елемента економічно-ринкового простору світогосподарського рівня;

- забезпечення обґрунтованого ризику, тобто виявлення і реалізації допустимих заходів та методів, спрямованих на захист людини в ринковому середовищі на мікро-, мезо-, макро-, мегарівні, а також недопущення подолання граничних ситуацій (особливо, якщо вони представляють загрозу життю, здоров'ю, добробуту та благополуччю хоча б однієї людини);

- забезпечення комплексності та сумарності технічної, технологічної, енергетичної, екологічної, маркетингової та соціальної складових міжнародної підприємницької економічної безпеки і безумовного пріоритету останньої.

Усі ці принципи складаються основуючись на тому факті, що в умовах ринкового господарювання важливіше значення має економічна безпека суб'єктів підприємницької діяльності, як на національному, так і на міжнародному рівні. Це фактично і є головною метою міжнародної економічної безпеки. При цьому необхідно орієнтуватися на максимізацію потенціалу розвитку підприємництва в майбутньому періоді.

Враховуючи головну мету, цілі, завдання, принципи та методи цього дослідження, з'являється можливість структурувати елементи міжнародної економічної безпеки підприємства (табл. 1.1).

При формуванні механізму забезпечення зміцнення міжнародної підприємницької безпеки необхідно максимально забезпечити комплексність усіх його елементів. Так І. Смоленский, Г. Степанюк пропонують наступну модель (рис. 1.5) взаємодії виробничо-фінансової системи підприємства з маркетинговою й екологічною підсистемами для підвищення конкурентоспроможності з максимальною його адаптацією до зовнішнього оточення з максимальним зміцненням економічної безпеки [225, с.76].

У даній моделі внутрішнє середовище суб'єкту підприємницької діяльності представлено у багаторівневому вигляді, де маркетингові модулі є єдиними його зовнішнім оточенням з урахуванням екологічної складової економічної безпеки.

Таблиця 1.1

Особливості розвитку складових економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва

№ п/п	Складова	Особливості формування та розвитку
1	Фінансова	Підвищення результативності використання фінансових ресурсів суб'єкту міжнародного бізнесу пошук найбільш ефективних зон інвестування та фінансування
2	Політико-правова	Всебічне забезпечення правової безпеки діяльності суб'єкту міжнародного підприємництва у кожній конкретній країні окремо, дотримання чинного законодавства, як світового, так і окремих національних економік. Формування резервної адаптивної стратегії до нестабільної політичної ситуації у окремої країні, де розташовано ринок збуту або підприємство, його філіали, підрозділи.
3	Маркетингова	Удосконалення елементів маркетингового комплексу та формування ефективного механізму управління інструментарієм міжнародного маркетингу. Підвищення ефективності маркетингового прогнозування та планування
4	Техніко-технологічна	Підвищення ступеню згідності технологій світовому рівню. Формування оптимізаційної стратегії використання ресурсів відповідно рівню сучасних світових аналогів
5	Інтелектуально-наукова	Збереження та розвиток інтелектуального та наукового потенціалу підприємства
6	Кадрова	Підвищення ефективності та гнучкості управління персоналом. Розвиток мотиваційної кадрової стратегії
7	Інформаційна	Підвищення ефективності збору, обробки та використання інформації будь-якого рівня, характеру та напрямку, удосконалення системи інформаційного забезпечення господарської діяльності суб'єкту міжнародного підприємництва
8	Інноваційна	Підвищення результативності впровадження науково-технічних ідей та винаходів. Доведення новачок до кінцевого практичного підприємницького результату та забезпечення максимального ступеню його впровадження
9	Екологічна	Дотримання світових екологічних норм і стандартів, а також норм та стандартів кожної окремої національної економіки, зниження небезпеки техногенно-небезпечних зон та мінімізація втрат від забруднення навколишнього середовища
10	Соціальна	Підвищення якості умов праці робітників підприємства та забезпечення соціальної справедливості в колективі. Створення регулятивного механізму підвищення соціального добробуту співробітників підприємства, їх сімей.
11	Охоронно-силова	Забезпечення фізичної безпеки кожного окремого співробітника підприємства, підвищення ефективності системи збереження майна як підприємства, його філіалів, підрозділів взагалі та і його робітників зокрема

Таким чином, внутрішнє середовище підприємства розглядається як сполучення функціонального, забезпечувального й керуючого модулів, що перебувають під постійним впливом зовнішніх факторів різного рівня. При цьому спостерігається тісний взаємозв'язок усіх елементів системи економічної безпеки, оскільки функціональний модуль внутрішньої системи містить у собі фінансовий менеджмент, маркетинг, екологічний бізнес і контролінг, забезпечуючий модуль включає виробничо-технологічний й адміністративний менеджмент, а керівний – стратегічне, оперативне планування й інноваційний менеджмент [225, с.78–79; 156, с.9; 83, с.4–22; 205 с.73–77; 155, с.11].

При формуванні теорії економічної безпеки у міжнародному підприємстві при врахуванні особливостей її структурування необхідно враховувати певні положення як загального механізму формування відношень у світової економіки, так і системи формування економічної безпеки підприємства, що у сукупності у значному ступені усестороннє охоплюють інтереси всіх суб'єктів міжнародного бізнес-процесу (як внутрішніх: власників і засновників, акціонерів, генерального директора та членів ради директорів, менеджерів вищої і середньої ланки, так і зовнішніх: партнерів, конкурентів, контактні аудиторії, суспільних організацій, споживачів, посередників).

Саме це коло суб'єктів є найбільш зацікавленими в успішному веденні міжнародної бізнес-діяльності.

Для підвищення ефективності зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки необхідно виконання наступних заходів:

- формування ефективного механізму оцінки досягнутого рівня економічної безпеки при участі у міжнародному підприємстві;

- формування якісної системи (у тому числі маркетингової) оцінки, прогнозування та управління підприємницьким ризиком з урахуванням особливостей ведення міжнародного бізнес-процесів;

- забезпечення бізнес-процесу ресурсами обґрунтованої кількості та потрібної якості;

Рис. 1.5. Комплексна модель менеджменту техногенно небезпечних зон у ринковому конкурентному середовищі [225, с.76]

- підвищення ефективності системи прогнозування і планування, як маркетингового, так і виробничого, організаційного, управлінського;
- формування механізму корегування планів, програм і заходів щодо зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки.

Враховуючи багатофакторність та багатогранність міжнародного підприємства взагалі та окремих міжнародних бізнес-процесів зокрема безперечно можливо зробити висновок про неоднорідність системи економічної безпеки цього рівня, що вимагає індивідуального підходу до формування механізму її зміцнення. Однак, при прийнятті участі у міжнародних бізнес-процесах необхідно ґрунтуватися на дотриманні чинних законів і нормативних документів та вимог світового рівня, а також кожної окремої національної економіки. Крім того, для підвищення ефективності системи зміцнення системи економічного захисту на міжнародному рівні ведення бізнесу необхідно перш за все формувати економічне обґрунтування будь-якого бізнес-процесу. Отже, найважливішим моментом у процесі формування системи зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки є забезпечення принципів обґрунтованості, комплексності, систематичності та плановірності.

Таким чином, враховуючи усі вищезазначені визначення, точки зору вчених та економіко-політичні нормативні положення дисертантом було зроблено висновок, що у сучасних умовах розвитку світової економіки вже недостатньо використовувати тільки загальну категорію «міжнародна безпека», слід ввести відповідну класифікацію з метою більшої їх конкретизації та розвитку. Отже дисертантом пропонується ввести поняття «міжнародна економічна безпека держави», «міжнародна підприємницька економічна діяльність», «глобальна підприємницька економічна безпека».

Під міжнародною економічною безпекою держави пропонується розуміти сукупність факторів, що характеризують стан економічної, військової, політичної, екологічної стабільності, стійкості окремої національної економіки, як члена інтеграційних та глобалізаційних процесів світової економіки, та

формування умов максимального поступального її розвитку при забезпеченні її незалежності. Це надає можливість :

- адекватно реагувати на будь-які геополітичні зміни в державі та в світі;
- проводити власну економічну політику окремої національної економіки в рамках світогосподарської системи в умовах інтеграції та глобалізації світової економіки;
- впроваджувати радикальні економічні та політичні реформи в рамках міжнародних економічних співвідношень при виникненні невідкладних економічно-, політично- та соціально-небезпечних ситуацій, пов'язаних з локальними лихами або помилками на рівні держави;
- надавати допомогу іншим країнам, де існуюча незбалансована економічна, військова, політична, геополітична або інша ситуація може негативно відобразитися на інтересах як інших національних економік, так і власних;
- забезпечувати стабільну підтримку відповідних діючих економічних нормативів, загальноприйнятих у світовій практиці та гідний економічний рівень життя кожної окремої людини, як члена вільного, демократичного суспільства.

При цьому при веденні нового поняття «міжнародна підприємницька економічна безпека» під ним пропонується розуміти концепцію з максимальним забезпечення зниження ризику та попередження усіх видів загроз та небезпек у процесі прогнозування, організації і управління всіма аспектами і напрямками міжнародної підприємницької діяльності, задовольняючи при цьому потреби кожної сторони, яка приймає участь в даному процесі з метою максимізації власного прибутку в короткостроковій та довгостроковій перспективі та розвитку (у тому числі саморозвитку), здійснюючи постійний пошук нових технічних, технологічних, організаційних та маркетингових підходів і ефективного використання ринкових інструментів, забезпечуючи при цьому індивідуальний підхід з урахуванням специфіки кожної окремої національної економіки і відстежуючи всі процеси і зміни, що відбуваються у сві-

тогосподарській системі в цілому та окремих країнах й господарських одиниць зокрема.

Тобто, більш розумно у подалі розглядати не вузькі поняття «економічна безпека підприємства» (теорія якої розглядалася у попередньому розділі) та «міжнародна економічна безпека», які концентруються тільки на забезпеченні безпеки підприємства як окремої одиниці господарювання або загальний засіб запобігання конфліктів та загроз на міжнародному рівні, а орієнтувати дослідження на розкритті категорії «глобальна підприємницька економічна безпека».

Таким чином, під категорією «глобальна підприємницька економічна безпека» дисертантом запропоновано розуміти систему методів глобального масштабу, яка визначає концепцію глобального управління механізмом усунення потенційних загроз та ризиків, орієнтуючись на умови розвитку національного ринку, світогосподарської системи, економічну кон'юнктуру й вимоги споживача на глобальному ринку, і представляє собою діяльність, спрямовану на вивчення, урахування і керування умовами створення попиту на товар з метою обґрунтування вибору виробничої орієнтації й визначення місця суб'єктів підприємницької діяльності на глобальному ринку з метою постійного підвищення ефективності їх функціонування в умовах мінливості та нестабільності і посилення конкурентної боротьби в глобалізованій економіці [123].

Таким чином, у сучасних кризових умовах розвитку світогосподарської системи існує гостра потреба у використанні системно - ситуаційного підходу при розвитку механізму зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки та формуванні системи глобальної підприємницької економічної безпеки. При цьому необхідно враховувати факт, що сьогодні має місце на світовому та національному рівні втрата стабільності, як політичної, економічної, так й інших її видів, що у свою чергу у світовому господарстві вимагає зміни у ідеології організації взаємодії світового ринку й окремих суб'єктів міжнародного підприємництва. Отже, в умовах, що склалися сього-

дні у країнах з трансформаційною економікою (загальний економічний кризовий стан ускладнюється серйозними економіко-організаційними диспропорціями, що дістались в спадщину від командно-адміністративної системи) існує певна необхідність у швидкому впровадженні нових ідеологій, які орієнтовані на максимально повне задоволення потреб споживачів, що у свою чергу викликає значне збільшення рівня ризику та небезпеки для підприємців цих країн, а отже і вимагає підвищення якості оцінки, прогнозування та зміцнення безпеки суб'єктів підприємництва (особливо міжнародного).

Розвиток теорії зміцнення міжнародної економічної безпеки є реальною необхідністю для суб'єктів міжнародних бізнес-процесів з метою досягнення стабільності підприємницького середовища та максимізації стійкості національних економік у світогосподарській системі при підвищенні негативних впливів з боку зовнішнього середовища при одночасному інтенсивному розвитку прогресивних технологій, організаційно-управлінських рішень за рахунок значного збільшення конкурентоспроможності як окремих національних економік, суб'єктів міжнародного бізнесу, так і їх об'єднань на основі розвитку і використання стратегій зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки.

1.3. Роль концепції міжнародного маркетингу у розвитку міжнародної економічної безпеки

У попередньому розділі 1.1 було встановлено, що поняття «економічна безпека» є найважливішим у розвитку як окремого суб'єкту життєдіяльності, так і суспільства, тому що ця категорія є фундаментальним інструментом, який направлено на його підтримку та збереження.

Довготривалий період у центрі загальної поваги, як з боку науковців, так і з боку громадськості, була національна безпека, під якою прийнято розуміти «широке поняття, що об'єднує всю гаму визначень, стосовно до терміна «безпека» і визначає досягнення рівня безпеки, за якого для держави

немає серйозних погроз військового, політичного, економічного, соціального або будь-якого іншого характеру щодо зміни державного устрою або ладу» [203, с. 5]. При цьому багата кількість наукових праць вітчизняних та закордонних науковців, які присвячено розвиненню та вирішенню цієї проблеми, розробки механізмів захисту від різного роду загроз пропонують концептуальні підходи до дослідження проблем безпеки у економічній сфері у контексті «національної безпеки держави».

Але сьогодні в умовах кризової економіки у світових масштабах найбільшої уваги заслуговує підприємництво та бізнес-діяльність, тому що саме ця сфера (сфера підприємництва) знаходиться у серйозній небезпеці і потребує максимальної захищеності від загроз, ризиків та небезпек. Сучасні підприємці на мега-, макро-, мезо- та макрорівнях функціонують у непередбачених, непрозорих та непередбачуваних умовах. У підтримку цієї позиції Т. Васильців говорить, що «потреба у зміцненні економічної безпеки підприємництва (зокрема, як чинника економічної безпеки держави) актуалізується в умовах ринкової системи господарювання, оскільки входить до переліку життєво необхідних елементів ефективного функціонування соціальної та економічної системи суспільства, механізму управління нею, забезпечення її захисту та розвитку. Це, в свою чергу, визначає засади взаємної відповідальності бізнесу та органів державного управління за порушення принципів створення безпечного економічного середовища» [50, с. 9-10].

Я. Жалило говорюче про «економічну безпеку підприємництва» та визначаючи місце цієї категорії у складі національної безпеки, говорить, що існує «три основних рівні національної економічної безпеки: держави загалом, суб'єкта господарювання (підприємства) та особи, а критеріальною ознакою поділу інтересів економічної безпеки різних рівнів ієрархії управління економікою вважає зміст відтворювальних процесів. На рівні підприємства – це забезпечення процесу виробництва; особи – споживання; соціально-економічної системи – перерозподіл ресурсів.» [91, с. 25]. Але розглядати категорію «економічна безпека підприємництва» необхідно ширше (а не тільки

в рамках національної безпеки держави, оскільки таким чином підприємство розглядати як систему дуже складно і важко). У сучасних умовах існує необхідність у дослідженні даного поняття на різних галузево-територіальних рівнях: світової економіки (мега-рівень), держави (макро-рівень), галузі (мезорівень), підприємства (мікрорівень). Окрім того, існує потреба у системному розгляданні механізму управління економічною безпекою підприємства, забезпечення зниження ризику бізнес-діяльності в кризових умовах шляхом встановлення взаємозв'язків та зв'язків його елементів (усередині системи та зі зовнішніми факторами та іншими суб'єктами) у динаміці з максимальною орієнтацією на розвиток та саморозвиток у коротко- та довгостроковій перспективі.

При розгляді понять «міжнародна економічна безпека підприємства», «міжнародна економічна безпека бізнес-діяльності» та дослідженні їх формування необхідно перш за все зосередити увагу на особливостях становлення та розвитку світогосподарської системи, тому що неможливо повнота проведення цього аналізу з відривом від характеристик умов розвитку загального середовища світової економіки. Як вже було сказано вище суб'єкти підприємницької діяльності у світовому господарській системі функціонують з одного боку в умовах нестабільності, непередбачуваності розвитку економічної, соціальної та політичної ситуації. Сучасний етап розвитку країн світу є досить складним і суперечливим, оскільки знаменує собою швидкий перехід до нового етапу розвитку світової економічної системи – інформаційного суспільства (що дуже ускладнюється кризовим становищем світової економіки), в якому значно спрощуються умови руху факторів виробництва, посилюється їх динаміка та суттєво зростають розбіжності між країнами «золотого мільярда» та глобальної периферії. Транснаціоналізація світового господарства, формування локальних зон швидкого економічного зростання та інші ознаки глобалізації виходять за рамки принципів розміщення виробництва, які з позиції «традиційної економіки» ХХ ст. вважались усталеними.

Витоками сучасного стану розвитку світогосподарської системи, що стало передумовами формування понять «міжнародна економічна безпека» та «міжнародний маркетинг» слугують ряд концепцій та теорій: концепція меж зростання, концепція сталого розвитку, концепція універсального еволюціонізму, концепція мітозу біосфер, теорія контрольованого глобального розвитку, концепція світ-системного аналізу, концепція контрольованого глобального розвитку, концепція глобальної соціалізації розвитку, концепція міжнародної політичної економії, теорія інноваційного розвитку.

Концепція меж зростання (1968 р.) була сформовано на основі розробки доповідей Римського клубу (члени якого вважають, що глибинними причинами труднощів, що виникають при реалізації міжнародних корпоративних проектів і програм, є глобальні системні ефекти – наслідки деструктивних змін у світовій економічній системі, які неможливо подолати на локальному рівні), коли А. Печчеї висунув Програму нового гуманізму, в якій було висунуто гіпотезу про дисфункціональність глобальної системи (тобто при збереженні існуючих тенденцій зростання людство швидко наблизиться до меж демографічної та економічної експансії, сутність якої полягає в необхідності формування світової людської спільноти, здатної до консолідованого управління розвитком заради майбутнього). Хоча ця програма зберігає актуальність на сучасному етапі світогосподарського розвитку. Концепція меж зростання при моделюванні світової економічної динаміки враховувала п'ять взаємопов'язаних змінних: населення, капіталовкладення, використання невідновлюваних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, виробництво продовольства. При цьому межі зростання визначаються не тільки територіально-ресурсним обмеженнями, а ще і внутрішніми обмеженнями, які перш за все зумовлені плануванням діяльності глобальних корпорацій, прагненням держав зберегти суверенітет. Прибічники даної концепції виходять з дисфункціональності глобальної системи, з того, що в умовах збереження наявних тенденцій зростання (чисельності населення, обсягів капіталовкладень, виробництва продовольства, використання невідновлювальних ресурсів, темпів

забруднення навколишнього середовища) людство швидко наблизиться до межі демографічного та економічного розвитку.

Концепція сталого розвитку (О. Брайн, 1983р.) наголошувала на необхідності інтеграції елементів світового розвитку - економічного зростання, соціального розвитку, охорони навколишнього середовища – з метою побудови глобального гуманного суспільства. Визнаючи існування меж економічного зростання, представники концепції сталого розвитку наголошували на неефективності традиційного людського суспільства внаслідок надмірного демографічного зростання: людство споживає значно більше ресурсів, ніж дозволяють закони стабільного функціонування глобальних екосистем. Необхідно, відповідно до даної теорії, зупинити глобальний географічний вибух у країнах, що розвиваються, і піддати критиці концепції економічного зростання західного типу. [221, с.81; 374]. Прибічники концепції сталого розвитку стверджують, що необхідно забезпечити пошук шляхів, які б забезпечили прогрес людства не тільки у високорозвинутих регіонах світу, а й для планети в цілому на довготермінову перспективу з метою протидії демографічному вибуху у країнах, що розвиваються, і на противагу концепції економічного зростання західного типу, які призвели до споживання людством значно більшої кількості ресурсів, ніж дозволяють закони стабільного функціонування глобальних екосистем.

Теорія універсального еволюціонізму (Н. Мойсеєв), що піддає критиці ідеї «римського клубу», розвивалась на базі вчення В.Вернадського про ноосферу, в якій зокрема зазначалось, що епоха стихійного розвитку людства закінчується і на зміну їй приходить епоха управління розвитком, при цьому біосфера переходить у стан ноосфери, а людина стає основною силою планети. В теорії універсального еволюціонізму глобальна природа розглядається як самоорганізована система, наголошується на необхідності враховувати зворотну реакцію біосфери на процеси глобального розвитку. Прибічники даної концепції закликають враховувати реакцію біосфери (яка є неминучою в довгостроковому плані) на процеси глобального розвитку, координуючи

розвиток людства і біосфери і створюючи передумови формування цивілізації нового типу – ноосферної.

Теорія глобальних рішень і компромісів доводить можливість світових угод корпоративного типу, що об'єднують зусилля і ресурси суверенних держав для вирішення планетарних завдань. В рамках даної теорії було запропоновано концепцію глобальних інститутів згоди, які мають забезпечувати стабільні і ефективні компроміси в рамках парадигми цивілізаційного розвитку.

Теорія контрольованого глобального розвитку (Д. Гвішиані) має на меті створення системи моделей альтернативного глобального розвитку і рекомендацій щодо вибору оптимальних управляючих стратегій з урахуванням соціальних проблем. При цьому перехід до інформаційного суспільства розглядається як магістральний шлях вирішення глобальних проблем людства.

Концепція мітозу біосфер, розвиваючи концепцію універсального еволюціонізму, розглядає ноосферу як синтез біосфери і техносфери, важливий фактор подальшого розвитку світу.

В парадигмі світ-системного аналізу (І. Уоллерстайн) кінець ХХ ст. розглядається як криза переходу від капіталістичної світ-системи, домінуючої в світі з 1500р., до посткапіталістичної системи. При цьому капіталістична світ-система розглядається як перша історична форма глобальної системи, яка невинно розвивається у взаємодії ядра («золотий мільярд»), напівпериферії і периферії світу, і для якої характерними є циклічні кризи через 50-100 років.

Концепція глобальної соціалізації розвитку (М. Бродер, М. Вебер, Т. Веблен, Е. Дюркгейм, Й. Шумпетер, М. Кастельс, В. Штрек, А. Етціоні та ін.) виходить з того, що економіка є тісно пов'язаною з іншими сферами суспільного життя, що економічні процеси визначаються сукупністю суспільних інститутів (правові норми, адміністративні, рішення, система цінностей, пріоритети, традиції тощо). [279; 330; 375]

Школа міжнародної політичної економії (С. Стрендж, Р. Андерхіл, Ф. Черні, Л. Вейс, П. Евен, Д. Хелл) досліджує формування глобального економічного, правового і політичного простору і роль політичних рішень (з урахуванням суперечностей між окремими групами інтересів, відомствами тощо) у розвитку найважливіших світогосподарських тенденцій і процесів.

На основі проведених науково-теоретичних досліджень закордонних та вітчизняних вчених: О. Білоруса, В. Бандуріна, В. Богомолова, І. Владімірової, В. Гордєєва, В. Іноземцева, С. Долгов, В. Золотарьова, Д. Лук'яненко, ДЖ. Маршалла, А. Неклеса, ДЖ. Сороса, Е. Строева, Ф. Файека, Ю. Шишкова, Н. Шмелева, Г. Явлинського, Г. Чернікова, Л. Юнусова, Р. Хасбулатова, Й. Шумпетера, Г. Менша, Р. Солоу, Л. Суте, М. Портера, Р. Брайна, Х. Рітера, Т. Левітта, Р. Робертсона та ін. про роль науково-технічного прогресу в рамках економічної науки сформувалась теорія інноваційного розвитку. Практичне втілення висновків цієї теорії обумовило появу нової моделі розвитку, в якій науково-технічні переваги перетворюються на головний засіб формування ефективної структури експорту й інструмент захисту від конкуренції, що ґрунтується на традиційних факторах виробництва.

Ця теоретико-методологічна база становлення сучасної світогосподарської системи формує основні передумови зародження, становлення та розвитку стратегії міжнародного маркетингу. Основи сучасної концепції міжнародного маркетингу й передумови та принципи формування її в самостійну наукову теорію були сформовані й відбиті в роботах таких відомих закордонних і вітчизняних учених, як С. Маджаро, Ф. Бредлі, С. Джейн, У. Кеєган, Ф. Катеора, С. Паливода, А. Самлі, В. Терпетра, М. Чинкота, Ф. Котлер, Е. Барлоу, Р. Барнет, Р. Бузелл, Р. Вернер, С. Гошал, С. Кевусгіл, Р. Крамер, Х. Анн, А. Старостіна,

А. Мазаракі, О. Азарян, В. Новицький, Є. Савельєв, П. Черномаз, О. Канищенко, Т. Циганкова, С. Пахомов, Г. Абрамшвілі, Н. Моїсеєва,

Г. Багієв, В. Алексунін, В. Тарасевич, Д. Беклешов, П. Зав'ялов, Д. Демидов, С. Барсукова, А. Воробйова, И. Герчикова і їхніми послідовниками.

У своїх наукових публікаціях М. Чумаченко, О. Амоша, Ю. Макогон, І. Булеєв, О. Мартякова, В. Новицький, Г. Скудар, В. Панков, О. Новикова, Н. Янковський, Ю. Гохберг і інші торкаються актуальних питань розвитку концепції міжнародного маркетингу й зосереджують увагу на активізації вирішенні окремих проблем шляхом підвищення ефективності маркетингового механізму міжнародного напряму і розвитку його інструментарію.

На етапі формування міжнародного маркетингу у самостійну науково-прикладну течію більшість закордонних вчених-маркетологів визначали міжнародний маркетинг, як маркетинг товарів та послуг за національними межами або, як маркетинг, який реалізують міжнародні компанії [281, с. 310; 30, с. 234; 81, с. 452; 149, с. 125; 160, с. 24; 351]. Але представлення в такому вигляді визначення категорії «міжнародний маркетинг» надає можливості сумніватися у необхідності виділення його у самостійне наукове направлення, за причиною очевидності легкості адаптації інструментарію загального національного маркетингу до умов розвитку та національних особливостей кожного окремого суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності на цільових ринках певних країн.

Першими про це заявили в 1993 році французькі вчені П. Аулах і М. Ротабе Масааки кажучи, що: «дослідження міжнародного маркетингу далеко просунулося за останнє десятиліття й заслужило визнання як незалежна дисципліна, що підтверджується великою кількістю статей, опублікованих у загальних і спеціальних журналах, а також глибиною теоретичного пророблення. Але обрії міжнародного маркетингу будуть продовжувати розширюватися в майбутньому, тому будуть виникати все більші перешкоди, які ця дисципліна повинна переборювати, щоб іти в ногу із цими виникаючими можливостями й викликами часу» [295, с.25].

У свою чергу, Ф. Котлер (який є одним з основоположників формування сучасної концепції маркетингу), коли розглядає необхідність формування

нового самостійного напрямку «міжнародний маркетинг», доводить такі аргументи: «чи не припускає заняття міжнародним маркетингом використання яких-небудь нових принципів? Абсолютно очевидно, що принципи постановки маркетингових цілей, вибору цільових ринків, визначення маркетингового позиціонування, формування комплексу маркетингу й проведення маркетингового контролю залишаються діючими. Всі ці принципи не нові, однак розходження між країнами можуть виявитися такими глибокими, що підприємстві на міжнародному ринку необхідно буде бути обізнаним щодо зовнішнього середовища й іноземних інституцій, бути готовим до перегляду фундаментальних уявлень про реакції споживачів на відповідні маркетингові заходи» [142, с.47]. Таким чином Ф.Котлер розкриває природу міжнародного маркетингу, як з наукової позиції, так і у прикладному аспекті, формулюючи при цьому передумови формування й розвитку концепції міжнародного маркетингу та конкретизуючи справжнє призначення та направлення цієї наукової течії.

Отже, сучасні вчені-маркетологи при формулюванні визначення та формуванні структури й механізму управління «міжнародним маркетингом» спираються на ці думки. Так, В.Масштабей говорить, що маркетингова діяльність міжнародної фірми здійснюється компанією в глобальному масштабі, охоплюючи технологічний процес у цілому, особливо, коли він частково або повністю розділений між виробничими закордонними фірмами міжнародної компанії [169, с.435].

У підтримку цієї позиції, І.Тарлопов у свою чергу відзначає: «...міжнародний маркетинг є складним багатоаспектним явищем сьогодення, сутність і зміст якого буде відображати ... теоретична конструкція – модель міжнародного маркетингу, яка органічно поєднує у своєму складі такі системи: «наука», «виробництво», «споживання», «культура», «політико-інституціональні структури» тощо. Складові функціонують автономно, постійно розвиваються та взаємодіють між собою шляхом обміну» [240, с.136]. Свою думку І.Тарлопов обґрунтовує схематичним представленням моделі

міжнародного маркетингу (рис. 1.7), з якої видно, що міжнародний маркетинг забезпечує наявність циклічного механізму взаємозалежності п'яти основних систем: виробництва, науки, культури, споживання й політико-інституціональної структури.

Таким чином, міжнародний маркетинг уявляє собою складну інституціональну систему, яка забезпечує взаємозв'язок двох основних просторів підприємницької сфери у світовій економіці: виробничого та ринкового, що направлено на забезпечення задоволення потреб та вимог всіх учасників міжнародних бізнес-процесів як на світовому рівні, так і на рівні окремих національних економік задля активізації соціально-економічного зросту світогосподарської системи. Отже, в умовах підвищення ступеню проникнення економіки охоплення при орієнтації на вимоги світового ринку ускладнюється механізм вибору критеріїв формування та розвитку системи організації як виробничої, так і маркетингової системи. Виходячи з результатів проведеного дослідження особливостей міжнародного маркетингу та його позицій в загальній господарській системі світової економіки, можливо заключити, що міжнародний маркетинг на пряму впливає на ефективність розвитку світової економіки та результативності функціонування світогосподарської системи, тому роль міжнародного маркетингу в розвитку світової індустрії ще більше зростає в кризових умовах, а функції самого міжнародного маркетингу ускладнюються [105].

Таким чином, міжнародний маркетинг вимагає підвищеної уваги в умовах кризової економіки, в яких перебуває світова економіка (і при яких більш уразливими є країни з трансформаційною економікою), коли інерція стосовно змін дуже підвищується, яка проявляється на рівні країн з трансформаційною економікою і яку не представляється можливим викоринити повністю. Особлива увага необхідна при тимчасовій стабільності на ринку, коли є велика інерція стосовно несуттєвих змін, необхідних перманентно для збереження стабільності положення на ринку.

Рис. 1.7. Модель міжнародного маркетингу [240, с.137]

М. Портер при дослідженні феномена інерції національних економік, регіонів і окремих підприємств, що виходять на міжнародний рівень, припускає, що існує п'ять її сил [382, с.112–156]:

– перекручене сприйняття; його фундаментальними джерелами, що спричиняють організаційну інерцію, є: короткозорість, зарозумілість і заперечення, і рутинне мислення. Пов'язаний із цією властивістю синдром фільтрації інформації проявляється у вибіркового відхиленні інформації, що є непопулярною, неприємною, або суперечить доктрині [326, с. 88–95];

– неясна мотивація, найбільш важливими факторами якої є зріст прямих витрат на зміни, витрати на канібалізм і розрахунок на зовнішні субсидії [338, с. 151–157; 372, с. 34–45; 355]. Слід зазначити, що іноді опір змінам, що виник завдяки цим факторам, буває корисним. Так, у промисловості країн із трансформаційною економікою, у тому числі й в Україні, у цей час відсутні матеріальні ресурси, що дозволяють проводити широкомасштабні зміни, які зачіпають всі сфери діяльності. У цьому випадку «природна» інерція змінам у вигляді остраху зросту витрат, незабезпечених реальними ресурсами, змушує зосереджуватися на локальних заходах, що зачіпають вузлові моменти виробничого процесу. Дійсно, досвід західної промисловості свідчить про те, що із двох фірм, які здійснюють інноваційні капіталовкладення, виправдає нову дорогу технологію та фірма, де вже до цього моменту склався високий рівень ефективності [293, с. 414–426];

– відсутність творчого підходу. Основні категорії «тертя» у цій галузі включають: швидкість і складність реальних процесів на світовому ринку, реактивний спосіб мислення й неадекватне стратегічне бачення ситуації [293, с.416; 32, с.46];

– політичні омани, які для вітчизняної промисловості, що сьогодні перебуває в дуже важкому стані, ускладненому політичною, економічною і юридичною нестабільністю, досить характерні. Інерція, обумовлена розглянутим джерелом, однозначно є шкідливою для національної економіки й

промислово-активних регіонів, тому що не дозволяє ефективно шукати шляхи виходу із кризової ситуації;

– блокування діяльності, що проявляється, навіть якщо сприйняття ситуації було адекватним, після чого був проведений коректний аналіз і обґрунтований вибір напрямку змін, переборені політичні проблеми, і при цьому реальних змін може не піти. Існують такі основні причини блокування дії: бездіяльність керівництва, складність і невизначеність внутрішніх процесів, проблеми координації колективних дій і недоліки в підготовці персоналу [338, с.158].

У свою чергу, Ф. Котлер зі співавторами не вважає існування інерції за аномалію або катастрофу й стверджує, що це явище, будучи неминучим слідством спеціалізації у виробництві й значних капіталовкладень у соціальні структури, не являє собою тупика в досягненні певного рівня конкурентоспроможності в галузі промисловості, що усе швидше змінюються, за умови забезпечення певної гнучкості [366, с.578–611]. Дана група вчених при цьому доводить, що будь-яка організація має «ядра», які дуже важко змінити в порівнянні з великою кількістю периферійних елементів, основними з яких є: постійні цілі, форма розподілу повноважень, основні технології й маркетингові стратегії.

Тому цей закоренілий недолік гнучкості, властивий більшості країн із трансформаційною економікою, необхідно враховувати при побудові будь-якої довгострокової стратегії забезпечення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємства, основні напрямки якої за умови орієнтації на урахування психологічної інерції можна сформулювати в такому вигляді [294, с.107–109]:

- внутрішня інерція є не меншою проблемою, ніж оптимізація взаємин між виробником (національною економікою, галуззю, промисловим регіоном) і світовим ринком;

- стратегічна політика в міжнародному підприємстві повинна використовувати інерцію там, де ця інерція приносить позитивні результати, й не

створювати нових джерел інерції;

- правильна оцінка перспектив з урахуванням інерції призведе до досягнення додаткової конкурентної переваги на світовому ринку.

У зв'язку з підвищенням ризику виходу на світовий ринок суб'єктів міжнародного бізнесу в сучасних умовах розвитку світової економіки (які відрізняються високим ступенем невизначеності й нестабільності) сьогодні спостерігається необхідність забезпечення максимального зв'язку системи міжнародної економічної безпеки та системи міжнародного маркетингу, причому не формально, як це відбувалося у до кризовий період, а усвідомлено й з певним науковим підходом (тому що від якості проведення такого дослідження перш за все залежить ступень ризику виходу на ринок, а отже і якість забезпечення міжнародної економічної безпеки). Крім того, що має немаловажне значення в умовах ринкової економіки, якість цього зв'язку впливає на вірогідність завоювання лідируючих позицій взагалі або за будь-якими критеріями на міжнародному ринку (до речі, це є мета майже кожного суб'єкта міжнародного бізнесу, який планує довгострокове успішне функціонування на світовому ринку). Тобто при участі будь-якого суб'єкта міжнародного підприємництва (національної економіки, регіону або підприємства незалежно від сфери діяльності) в міжнародному бізнес-процесі в умовах глобалізації й інтернаціоналізації світового ринку існує необхідність у активізації усього механізму міжнародного маркетингу (це у значному ступеню ускладнює його функції), особливо в кризовій економіці, коли значно підвищується ризик функціонування на ринку та участі у будь-яких бізнес-процесах (особливо міжнародних масштабів). У підтвердження цієї думки О. Канищенко відмічає, що «розвиток міжнародних зв'язків неминуче викликає інтенсифікацію маркетингової діяльності підприємств, що прагнуть налагодження рівноправного та адекватного по суті та за формами міжнародного партнерства. Фактично інтенсифікація присутності на зарубіжному ринку веде до відповідного ускладнення маркетингових завдань і функцій» [128, с.40]. На схемі, розроб-

леній О. Канищенко, продемонстровано напрямок ускладнення маркетингових дій у системі міжнародного бізнесу (рис. 1.8).

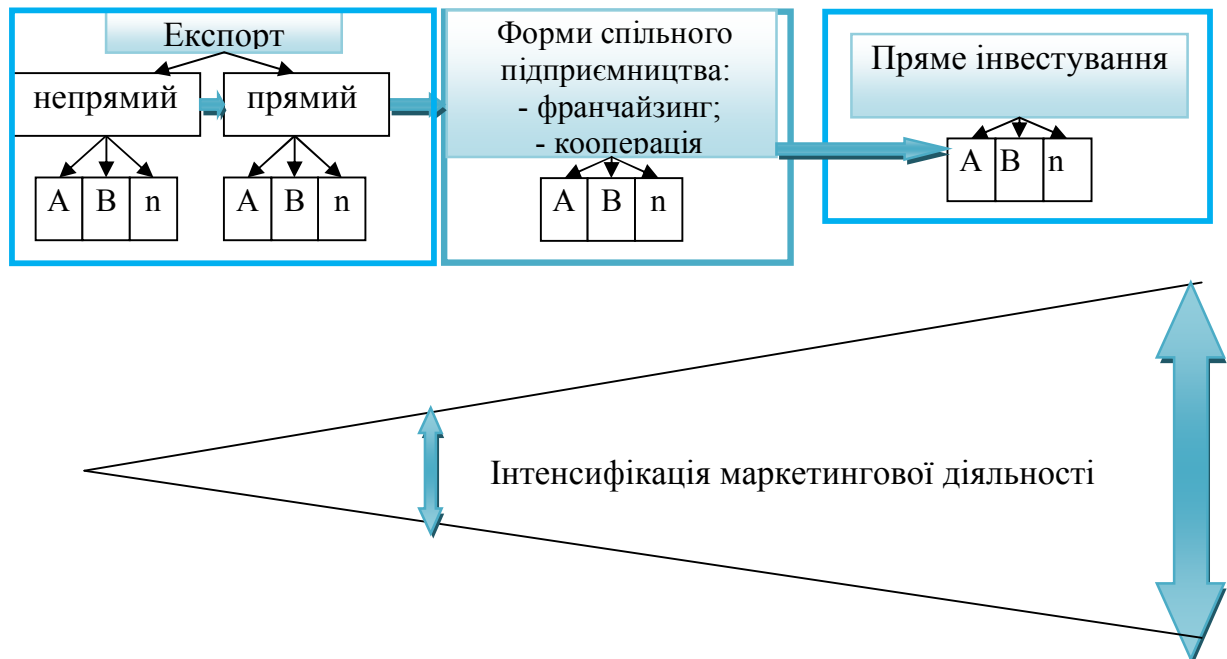

Рис. 1.8. Ускладнення маркетингових процедур у міжнародному бізнесі [128, с.41]

Однак, при розгляданні міжнародного маркетингу в сучасних умовах розвитку світового підприємницького простору необхідно робити акцент на тому, що категорію «міжнародний маркетинг» неможливо замінити поняттям «експортний маркетинг», тому що останнє поняття більш вузьке і є складовою першого.

Впровадження стратегії експортного маркетингу це перший шаг будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності у міжнародний бізнес (з метою збільшити свою прибутковість у короткостроковій перспективі, або у зв'язку з насиченістю внутрішнього ринку та активізації дій конкурентів, або у напрямку розгляду експорту у якості основного шляху реалізації стратегії диверсифікації збуту), який полягає у пошуку можливостей реалізації продукції на території іншої країни окрім, як на внутрішньому ринку, де існують певні відмінності у національних традиціях, формах організації збутової діяльності.

ті, особливостями ділової сфери та соціокультурного середовища та ін. Але при цьому бізнес-суб'єкт акцентує свою увагу тільки на організацію своєї торговельної діяльності за межами своєї країни при мінімальних змінах в інших складових маркетингової системи. Однак, якщо підприємство прагне глибокого проникнення на світовій ринок та розширення сфери своїх міжнародних економічних відносин, то у цьому випадку недостатньо тільки пристосувати до умов цільового ринку власні маркетингові методи та процедури, які успішно використовувалися в умовах внутрішнього ринку. У цьому випадку необхідно формування, розвиток та управління системою міжнародного маркетингу, який повинен бути орієнтовано на забезпечення довгострокової рентабельності та на завоювання надійних ринкових позицій на міжнародному рівні.

Директор Інституту міжнародного бізнесу (США), професор Б. Джанаварас, у підтримку важливості міжнародного маркетингу у будь-яких економічних відношеннях говорить, що міжнародний маркетинг «є не що інше, як каталізатор усієї економічної системи. Він гармонізує відношення між партнерами... Усі зміни, що діються у світі: політичні, економічні, ідеологічні – сьогодні носять всезагальний характер. Тому будь-яка національна економіка для того, щоб процвітати повинна бути залучена у світовій ринок. Саме ця залученість у глобальну економіку, вихід на всесвітній ринок – одна з найважливіших передумов розквіт будь-якої національної економіки» [248, с.22].

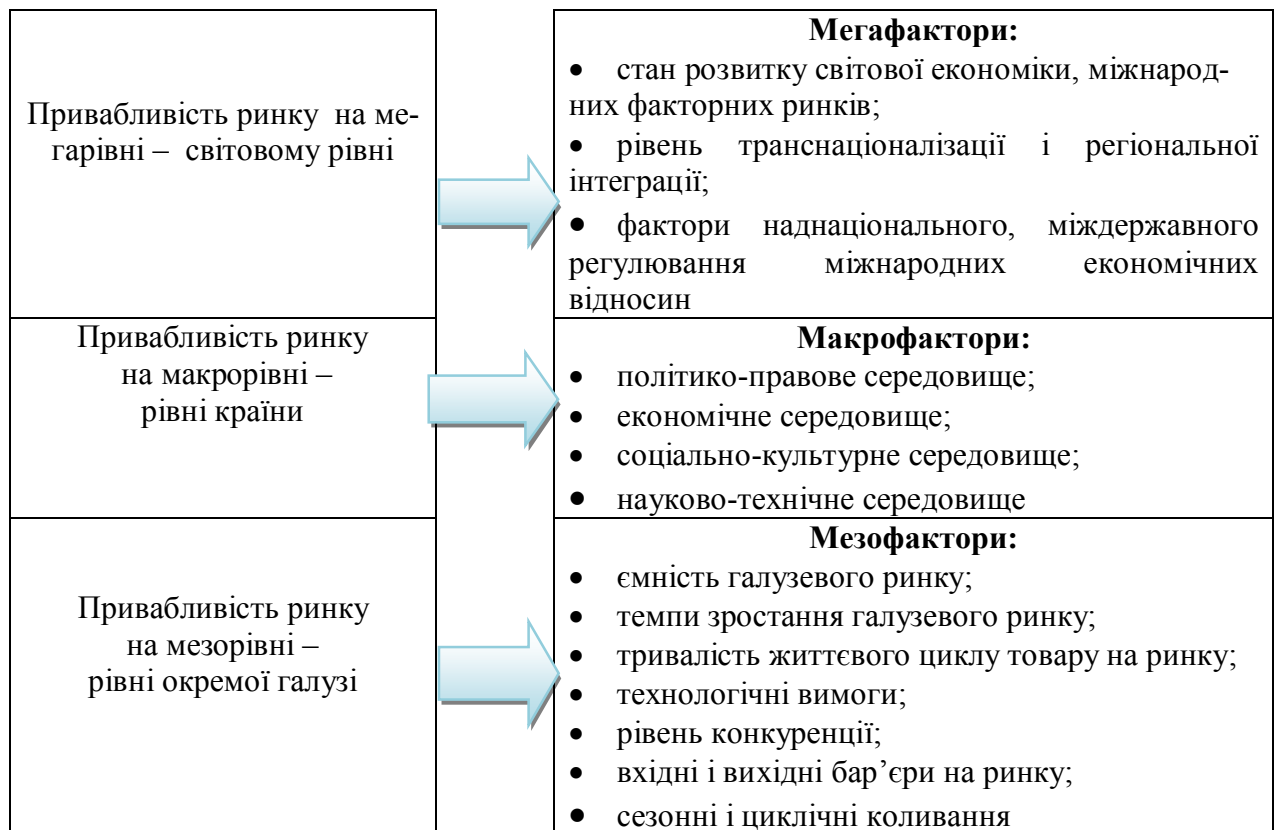
Таким чином, в умовах посилювання конкуренції на світовому ринку й цільових ринках окремих країн та різкого зростання динаміки зовнішнього простору світового ринку, що ускладнюється нестабільністю економіки (у зв'язку з глибокою економічною кризою в світогосподарській системі збільшується ризик функціонування суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності на світовому ринку та ринках окремих національних економік) для досягнення стратегічних цілей та вирішення поточних проблем суб'єктів міжнародного підприємництва потрібно активізація забезпечення міжнародної економічної безпеки (для зниження загальних ризиків міжнародної підприємницької дія-

льності) та удосконалення підходів міжнародного маркетингу, що дозволяють знизити ризик виходу на цільові ринки та функціонування на них задля більш детального вивчення та дослідження; аналізу й систематизації маркетингової інформації та знань про взаємозв'язки, які існують та раптово виникають на світовому ринку; пошуку найкращих шляхів задоволення цільових споживачів міжнародного рівня; активізації конкурентних переваг суб'єкта міжнародного бізнесу з урахуванням особливостей та вимог ринку кожної національної економіки окремо (з метою зниження ринкових ризиків функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу на світовому ринку та ринках окремих національних економік, які є цільовими ринками суб'єкта міжнародної бізнес-діяльності). Питанням вивчення та зниження ринкових ризиків та ролі маркетингу в вирішенні проблем ризикології присвячено багато праць сучасних вчених-економістів та маркетологів, до числа яких входять В. Абчук, Т. Циганкова, В. Новицький, А. Старостіна, М. Янковський, В. Котилко, О. Мартянов, Ю. Макогон., Д. Лук'яненко, Ф. Питер, І. Лилик, В. Вітлінський, В. Пономаренко, В. Василенко, О. Каніщенко, Р. Баззел та ін..

У цих умовах (необхідності зміцнення міжнародної економічної безпеки в кризових економічних умовах) існує необхідність підвищення якості проведення маркетингового аналізу та підвищення точності оцінки показників привабливості ринку при чому на різних рівнях окремо (мега-, макро-, мезо-, та макрорівні), що у значному ступені ускладнюється у порівнянні з аналогічним аналізом на внутрішньому рівні, що засновано на принципі вторинності маркетингового впливу, який працює на рівні формування стратегії міжнародного маркетингу. У підтримку думки необхідності у міжнародному маркетингу задля підвищення привабливості міжнародних ринків (під котрими прийнято розуміти економічну категорію, що «характеризує економічні відносини між суб'єктами міжнародного ринку: споживачами, конкурентами, постачальниками, державними органами – з приводу узгодження їхніх економічних інтересів та нейтралізації ризиків, пов'язаних із виходом стратегіями їхньої діяльності на міжнародних товарних ринках у коротко-, середньо-

та довготерміновій перспективах» [248, с.41–42]) врахування факторів всіх рівнів функціонування світогосподарської системи група авторів, яку очолює А. Старостіна, пропонує свою власну градацію такого роду факторів (рис. 1.9) [248, с.42].

1-й етап оцінки привабливості міжнародного ринку

2-й етап оцінки привабливості міжнародного ринку

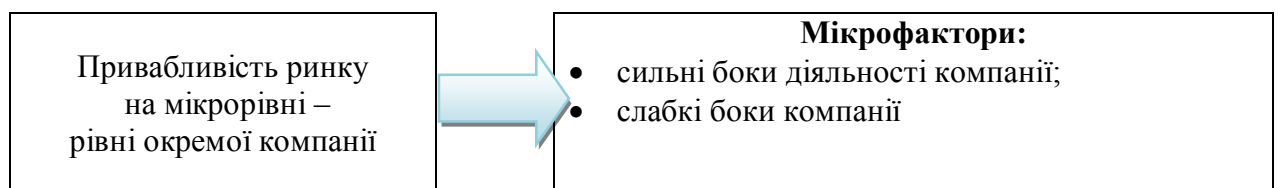

Рис. 1.9. Багаторівнева система показників оцінки привабливості міжнародного ринку [248, с.42]

Крім того, при формуванні системи міжнародного маркетингу необхідно пам'ятати про інноваційну орієнтованість світогосподарської системи,

тому що з розвитком науково-технічного прогресу та масовою інтеграцією світової економіки практично усі ринку прагнуть до глобалізації, що у значному ступеню підвищують вплив на міжнародну бізнес-діяльність факторів взаємодії національних ринків. Таким чином, при розвитку міжнародного маркетингу необхідно враховувати принцип інноваційного розвитку.

Таким чином, при формуванні та розвитку міжнародної бізнес-діяльності з метою зміцнення міжнародної економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу при формуванні його місії та довгострокової стратегії необхідно орієнтуватися на протистояння змінам, що неможливо без розробки, впровадження, управління та розвитку системи міжнародного маркетингу.

Теорія міжнародної економічної безпеки повинна безпосередньо враховувати проблеми інерції, які відбуваються у просторі міжнародного підприємництва шляхом використання інструментарію міжнародного маркетингу, як на теоретичному, так і на прикладному рівні.

У даному розділі під час обговорення особливостей забезпечення зросту конкурентоспроможності суб'єктів міжнародного бізнесу (як на рівні окремих підприємств, їх об'єднань, так і на рівні окремих країн та їх глобалізаційних об'єднань) при максимальному забезпеченні міжнародної економічної безпеки використовувалися певні результати з таких галузей знання, як загальна економіка, економічна теорія, соціологія організацій, психологія навчання, які дозволили роз'яснити взаємозв'язок між теорією міжнародної економічної безпеки і концепцією міжнародного маркетингу.

Висновки до розділу 1

У процесі проведеного аналізу було встановлено, що у світовій економічній практиці накопичено широкий досвід організаційно-методологічних форм застосування теорії економічної безпеки, як на науковому, так і на прикладному рівні. Враховуючи результати досліджень зарубіжних і вітчизняних

вчених-економістів, які внесли свій вклад в формування та розвиток сучасної філософії формування економічної безпеки (Л. Абалкін, В. Абрамов, Ю. Алтухов, В. Андрійчук, Г. Андрощук, О. Барановський, І. Бінько, В. Богомолів, А. Блінов, Т. Васильців, З. Варналій, Я. Васьковська Г. Вечканов, О. Власюк, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Геєць, Т. Гладченко, О. Гончаренко, В. Гончаров, А. Горбунов, В. Духов, А. Драга, Ф.Євдокимов, М. Єрмошенко, А. Качинський, В. Кириленко, Т. Клебанова, Т. Ковальчук, А. Козаченко, М. Козоріз, Б. Кравченко, П. Крайнів, Д. Ляпін, І. Мазур, О. Маліновська, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Припотень, Н. Ревєрчук, Д. Салоха, В. Сенчагов, А. Сухоруков, Т. Хайлова, В. Шлемко, та ін.), а також фахівців, які сформувавши принципи сучасної теорії міжнародної економічної безпеки (А. Чарльз, К. Копчан, К. Колгани, З. Бжезінський, Т. Іванюта, А. Заїчковський, Т. Васильців, Т. Гладченко, М. Мальський, М. Мацяк, О. Власюк, Г. Костенко) було зазначено відсутність загальноприйнятого трактування поняття «економічна безпека».

В процесі дослідження було встановлено, що при формулюванні визначення поняття «безпека» необхідно враховувати масштаби охоплення (мега-, макро-, мезо та мікрорівень) та тип і особливості суб'єкта дослідження, отже при формуванні концепції економічної безпеки в сучасному розумінні цю категорію необхідно розглядати на різних рівнях в залежності від об'єктів поваги (світова економіка, суспільство в загалі, держава, регіон, галузь, особа, його сім'я та ін.)

На основі цього було обґрунтовано гостра необхідність у розвитку сучасної системи формування та зміцнення економічної безпеки як концепції формування, розвитку та управління господарською діяльністю, у зв'язку з чим було запропоновано оновлене визначення категорії «*економічна безпека*», під яким слідує розуміти систему умов, у межах яких суб'єкт економічної життєдіяльності на мега-, макро-, мезо- та мікрорівні при забезпеченні задоволення власних економіко-соціальних потреб у саморозвитку, формуванні конкурентних переваг, підвищення конкурентоспроможності, розвитку спів-

відношень та розширенні зони впливання спроможне протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, небезпекам та ризикам у короткострокової та довгострокової перспективі.

На основі аналізу підходів до формулювання поняття «економічна безпека», його класифікації (в залежності від масштабності та територіальної географічності взаємовідношень, в залежності від типів загроз, в залежності від джерела загрози) та позицій різних шкіл в відношенні формування стратегій економічної безпеки в міжнародному аспекті було запропоновано концепція класифікації категорії «міжнародна безпека» з метою більшої конкретизації напрямів забезпечення міжнародної економічної безпеки, її розвитку та максимізації ефективності його реалізації шляхом введення понять «міжнародна економічна безпека держави», «міжнародна підприємницька економічна діяльність», «глобальна підприємницька економічна безпека». Отже було запропоновано удосконалений понятійно-категоріальний апарат міжнародної економіки та запропоновано визначення категорії *«міжнародна економічна безпека держави»*, під котрою пропонується розуміти сукупність факторів, що характеризують стан економічної, військової, політичної, екологічної стабільності, стійкості окремої національної економіки, як члена інтеграційних та глобалізаційних процесів світової економіки, та формування умов максимального поступального її розвитку при забезпеченні її незалежності; надано визначення поняття *«глобальна підприємницька економічна безпека»*, під яким запропоновано розуміти систему методів глобального масштабу, яка визначає концепцію глобального управління механізмом усунення потенційних загроз та ризиків, орієнтуючись на умови розвитку національного ринку, світогосподарської систему, економічну кон'юнктуру й вимоги споживача на глобальному ринку, і представляє собою діяльність, спрямовану на вивчення, урахування і керування умовами створення попиту на товар з метою обґрунтування вибору виробничої орієнтації й визначення місця суб'єктів підприємницької діяльності на глобальному ринку з метою постійного підвищення ефективності їх функціонування в умовах мінливості та нестабільності і по-

силення конкурентної боротьби в глобалізованій економіці; уточнено визначення поняття «*міжнародна економічна безпека*» шляхом введення нового поняття «*міжнародна підприємницька економічна безпека*», під котрою пропонується розуміти концепцію з максимальним забезпечення зниження ризику та попередження усіх видів загроз та небезпек у процесі прогнозування, організації і управління всіма аспектами і напрямками міжнародної підприємницької діяльності, задовольняючи при цьому потреби кожної сторони, яка приймає участь в даному процесі з метою максимізації власного прибутку в короткостроковій та довгостроковій перспективі та розвитку (у тому числі саморозвитку), здійснюючи постійний пошук нових технічних, технологічних, організаційних та маркетингових підходів і ефективного використання ринкових інструментів, забезпечуючи при цьому індивідуальний підхід з урахуванням специфіки кожної окремої національної економіки і відстежуючи всі процеси і зміни, що відбуваються у світогосподарській системі в цілому та окремих країнах й господарських одиниць зокрема.

В результаті дослідження основних етапів еволюції категорії «*безпека*» в науково-економічному просторі у філософському та прикладному аспекті виділено ряд форм її прояви (первинна; реакція на загарбницькі посягання на суспільство; філософія стану суб'єкту життєдіяльності; форма мобілізації діяльності, співвідношеннях індивідуумів, як членів соціуму; процес, який не перешкоджає «суб'єкту життєдіяльності» його подальшого розвитку, саморозвитку; реалізація однієї з головних потреб суспільства з метою його подальшого розвитку та синергії; офіційне з'явлення категорії «*економічна безпека*» у практичній діяльності суспільства; формування глобалізованої системи світової економіки; формування системи заходів протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам економічному механізму, розробка програми підвищення конкурентоспроможності підприємств та національної економіки країн; форма реалізації міжнародної політики глобалізованого світового господарства з метою розвитку міжнародного підприємництва; активізація державного сприяння до розвитку вільного бізнесу у країнах з трансформаційною еконо-

мікою та впровадження їх у систему міжнародного бізнесу; формування сприятливого клімату для підтримки та розвитку національного та міжнародного підприємництва у кризових умовах підвищеного ризику) і здійснено їх змістовний аналіз за такими напрямками в міжнародному аспекті: гіпотеза про поведінку суб'єктів міжнародного бізнесу; умови для досягнення успіху підприємницької діяльності у міжнародному підприємстві у світогосподарському просторі; висновки для організації міжнародної підприємницької діяльності; джерела міжнародної небезпеки або ризику в глобалізаційних умовах.

З урахуванням наданого визначення понять *«глобальна підприємницька економічна безпека»*, *«міжнародна підприємницька економічна безпека»* дослідження принципів міжнародної економічної безпеки, етапів розвитку міжнародної економічної безпеки зроблено висновок, що в сучасних кризових економічних умовах, які склалися в світогосподарській системі, зазначена система дій реалізації за допомогою розробки стратегій зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки, які спрямовані на зниження ризику виходу на світовий ринок взагалі та цільовий ринок окремих національних економік в глобальній економіці.

На основі аналізу основних положень формування теорії економічної безпеки у міжнародному підприємстві та особливостей її структурування зроблено висновок щодо високої значущості розробки ефективної стратегії зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки через впровадження ряду заходів в комплексній системі (формування ефективного механізму оцінки досягнутого рівня економічної безпеки при участі у міжнародному підприємстві; формування якісної системи (у тому числі маркетингової) оцінки, прогнозування та управління підприємницьким ризиком з урахуванням особливостей ведення міжнародного бізнес-процесів; забезпечення бізнес-процесу ресурсами обґрунтованої кількості та потрібної якості; підвищення ефективності системи прогнозування і планування, як маркетингового, так і виробничого, організаційного, управлінського; формування меха-

нізму корегування планів, програм і заходів щодо зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки) й щодо необхідності індивідуального країнового підходу при формуванні стратегії зміцнення підприємницької економічної безпеки в міжнародному аспекті.

З урахуванням вищезазначеного, особливостей розвитку світогосподарської системи, а також з урахуванням факту необхідності розгляду міжнародної економічної безпеки у якості завдань аналітичного характеру соціальних, екологічних, техніко-економічних механізмів світогосподарської системи (вони характеризуються різноманітністю параметрів, показників та властивостей, мають складну та багаторівневу структуру внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків на мікро-, мезо-, макро- та мегарівне, невизначеність умов саморозвитку та розвитку, різноманіття інтересів) було обґрунтовано, що відомі методи та підходи аналізу існуючих систем та підсистем цього багатосуб'єктивного механізму в цьому випадку непридатні.

Запропоновано системно-ситуаційний підхід при розвитку механізму зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки та формуванні системи глобальної підприємницької економічної безпеки, як більш гнучкого, керованого та універсального методу з максимальним ступенем індивідуальності (тому що це є дослідження дуже складним та він вимагає одночасно проводити багатокритеріальний та багаторівневий аналіз, використовуючи принципи комплексності та індивідуальності (при участі у міжнародному підприємництві необхідно вивчати ситуацію на усіх рівнях: мікро-, мезо-, макро- та мега-, враховуючи їх особливості, усі параметри та показники, які їх характеризують та види та форми зв'язків, взаємовідношень між собою взагалі та у конкретний час)). Специфіка запропонованого підходу полягає в тому, що економічна підприємницька безпека міжнародного рівня виражається через особливу систему показників, яка заснована на індикативних критеріях при максимальному забезпеченні комплексності та індивідуальності в умовах конкретної ситуації. за величинами показників необхідно робити висновки про стан даної системи за рівнями безпеки в конкретних умовах при макси-

мальної збалансованості з світовими умовами. За значеннями індикаторів підприємницької економічної безпеки на рівні проведення міжнародних бізнес-процесів з'являється можливість визначення характеру поточної ситуації та форм внутрішніх та зовнішніх зв'язків.

Визначено, що світова економіка знаходиться на суперечливому етапі розвитку, який характеризується кризовим станом (що викликає нестабільність та невизначеність розвитку економічних відношень та підприємницького середовища і супроводжується підвищенням економічної небезпеки функціонування у підприємницькому просторі, особливо міжнародного рівня), та інтенсивною активізацією глобалізаційних процесів (що сприяє формуванню єдиного світового господарства, тобто єдиного світового підприємницького простору). Обґрунтовано, що розвиток міжнародного бізнесу в цих умовах є можливим за рахунок підвищення показників конкурентоспроможності окремих країн у світовому просторі шляхом максимальної активізації механізму міжнародного маркетингу при забезпеченні міжнародної економічної безпеки.

Доведено, що ефективність розвитку суб'єктів міжнародного бізнесу у сучасних умовах (як на рівні держав та їх глобалізаційних об'єднань, так і на рівні окремих підприємств) можливо підвищити тільки шляхом максимального взаємозв'язку системи *забезпечення міжнародної економічної безпеки і механізму міжнародного маркетингу*. На основі цього було запропоновано удосконалену концептуальну *схему міжнародної економічної безпеки, яка опирається на принципи міжнародного маркетингу*, як основи формування напрямів розвитку сучасних бізнес-процесів у світовій економіці в кризових умовах.

Апробація: [105], [115], [116], [111], [351], [355].

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Сутність, основні ознаки та місце наукової методології

Сучасна наука має тотальний характер і в результаті проходження багатьох етапів в своєму становленні являє собою інституалізовану структуру, яка у відмінність античності є відкритою системою з дискретно-континуальною природою. Аналізуючи стан сучасної науки, її охарактеризувати глобально можливо словами М.Хайдеггера, що «наука є вирішальним способом, яким для нас являє все, що є» [254, с.239]. Розвиток поняття теоретичного знання є одною з головних складових сучасної науки, яка складається з теорії та практичного пізнання навколишнього оточення і прикладних рекомендацій. Наука спочатку формувалася та розвивалася на основі накопичення та передачі досвіду, тобто пов'язана з процесами акумуляції та трансляції. Як говорить В. Степін: «В сучасних умовах найбільш ефективною формою накопичення та передачі досвіду є наука, яка являє собою рід теоретичного знання, котре виникло в контексті історичного розвитку цивілізації та культури, на визначеній стадії цього розвитку» [233, с.17]. За словами К.Маркса: «наука – це одночасно і система знань, теоретичних положень і методів, і форма суспільної свідомості, і всезагальний духовний продукт суспільного розвитку, і специфічна галузь суспільного розподілу праці та інструмент управління суспільним розвитком і т.д.» [288, с.11]. Таким чином, при детальному аналізі цього визначення, чітко простежується взаємозалежність в науковому пізнанні: парадигма, теорія, методологія.

Наукова теорія уявляє собою систему «ідеальних образів, які відображають всю сукупність необхідних властивостей та зв'язків об'єкту, які взяти в їх природній взаємозалежності» [288, с.300], котра складається з основного принципу, концепції (яка уявляє основну собою чіткий спосіб трактування керуючої ідеї для систематизації розкриття сутності будь-якого предмету, процесу або явища), ідеї, наукового принципу та законів. Як відмічає А. Фі-

ліпенко «теоретичне знання характеризується двома рівнями. Один із них становить розвинута теорія, другий являє собою часткові теоретичні схеми та пов'язані з ними закони. Зазвичай часткові теоретичні узагальнення відіграють генетичну роль і передають формуванню розвинутої, досконалої теоретичної системи» [251, с.14].

Нормальна наука (під якою вчені розуміють наукові дослідження, котрі базуються на попередніх наукових досягненнях і подальше використовуються як основа для практичної діяльності і нових наукових досліджень) базується на понятті «парадигма», яке включає в себе теорію, закони та практичне використання. В середині ХХ сторіччя Т. Кун змог довести необхідність забезпечення принципу системності в сучасній науці, що можливо шляхом формування наукової парадигми, тому що науковий розвиток здійснюється не лінійним способом постійним прирощенням знань, а безперервним континентальним шляхом у рамках заданої парадигми і в той же час - дискретно при переході від парадигми до іншої (або інакше від однієї наукової школи до іншої). Він вперше описав дискретно-континуальну природу науки і підійшов до цього саме через парадигму. Рефлексія цієї позиції міститься в працях П. Гайдено, С. Гришуніна, В. Кохановського, В. Лекторського, А. Липкіна, С. Лебедева, В. Розина, В. Степина, Е. Ушакова, В. Швірева та ін.

Поняття «парадигма» Т.Кун для опису змін базових посилок в межах головної теорії науки (парадигми) вперше запропонував в своїй книзі «Структура наукових революцій» [146]. За поглядами Т.Куна це означає, що будь-які погляди в науці завжди включені в будь-яку наукову парадигму, що означає забезпечення системності в науці шляхом введення парадигми, зміна яких здійснюється в результаті революцій в «нормальній науці». Як стверджував Т.Кун «наукова парадигма» являє собою ядро життєвого циклу наукових ідей, тому що за його думкою під парадигмами необхідно розуміти визнані усіма наукові досягнення, які впродовж певного часу дають модель постановки проблем і їх рішень науковому співтовариству. За визначенням Куна парадигма є «визнане усіма наукове досягнення, яке впродовж певного ча-

су дає науковому співтовариству модель постановки проблем і їх рішень», яке являє собою «загальновизнану сукупність понять, теорії і методів дослідження, яка дає науковому співтовариству модель постановки проблем і їх рішень» [146]. Крім того, він наполягав на тому, що для динамічного розвитку науки недостатньо розглядати парадигму тільки у якості поточної теорії, тому що її необхідно розглядати у якості цілого світопогляду, в якому вона існує разом з усіма висновками, зробленими в результаті її розвитку. Завдяки цьому Т.Кун сформував три основних аспекту парадигми [146]:

— Парадигма — це найбільш загальна картина раціонального облаштування природи, світогляд;

— Парадигма — це дисциплінарна матриця, що характеризує сукупність переконань, цінностей, технічних засобів і т. д., які об'єднують фахівців в це наукове співтовариство;

— Парадигма — це загальновизнаний зразок, шаблон для вирішення завдань-головоломок. (Пізніше, у зв'язку з тим, що це поняття парадигми викликало тлумачення, неадекватне тому, яке йому надавав Кун, він змінив його терміном «дисциплінарна матриця» і тим самим ще більше віддалив це поняття за змістом від поняття теорії і тісніше зв'язав його з механічною роботою ученого відповідно до певних правил.)

Сучасними вченими парадигма трактується в більш широкому сенсі у вигляді ключового набору ідей та уявлень, стійкої сукупності поглядів та наукового інструментарію, які визначають розвиток науки на протязі певного циклу [35; 220].

Так, російські вчені Л.Евстигнєєва та Р.Евстигнєєв, простеживши ланцюжок «теорія - парадигма – методологія», відмічають, що «наукова парадигма є світоглядний базис, що формує як об'єкт науки, так і її метод. Тому кожна парадигма ставить і по) своєму вирішує проблему співвідношення Буття і Людини, Бога, Буття і Людини. Тим самим встановлюється розуміння об'єктивного і суб'єктивного, тимчасового і мінливого і, навпаки, незмінного і вічного, причинності і цілеполагання. Парадигма поступово конкретизується,

збагачується» [82, с.7]. Виходячи з цього ствердження, слідує, що парадигма є сполучна ланка між теорією та методологією.

Таким чином, парадигма являє собою системний підхід забезпечення цілісності в науці (яка динамічно розвивається), тобто відношення будь-яких наукових поглядів або ідей до наукової парадигми являє собою загальним способом впорядкування більшості складових в загальної науковій системі, яка знаходиться в постійному розвитку. Про розвиток науки американський історик науки Т.Кун: «Якщо науку розглядати як сукупність фактів, теорій і методів, зібраних в підручниках, що є в обігу, то у такому разі вчені - це люди, які більш менш успішно вносять свій внесок в створення цієї сукупності. Розвиток науки при такому підході - це поступовий процес, в якому факти, теорії і методи складаються у все зростаючий запас досягнень, що є науковою методологією і знанням» [146].

Таким чином, результуючою ланкою в системі наукових пізнань є методологія. В розвитку наукових пізнань та наукових досліджень методологія займає ключове місце, тому що за загальним найбільш розповсюдженим визначенням методологія в сучасному розумінні являє собою вчення про наукові методи, оскільки в сучасній науці велику роль грає факт яким чином отримані знання. Як говорить відомий російський фізіолог І. Павлов: «Метод – сама перша, основна річ. Від методу, від способу дій залежить вся серйозність дослідника. Вся справа в хорошому методі. При доброму методі і не дуже талановита людина може зробити багато. А при поганому методі і геніальна людина буде працювати даремно і не отримує цінних, точних даних» [199, с.21]. За визначенням Е.Юдіна у широкому сенсі під методологією необхідно розуміти «навчання про структуру, логістичної організації, методах та засобах діяльності. Методологія формує необхідний компонент будь-якої діяльності, оскільки остання стає предметом усвідомлення, навчання, раціоналізації. Основною функцією методологічного знання є внутрішня організація та регулювання процесу пізнання або практичного перетворення того або іншого об'єкту» [284, с.56]. Таким чином, наукова методологія в сучасних

умовах являє собою вчення про формування системи способів, принципів та підходів організації, побудови та розвитку теоретичного та практичного напрямку наукової діяльності.

У свою чергу А. Філіпенко робить акцент на взаємозв'язку теорії та методології, зазначаючи, що у сучасній науковій методології існують п'ять основних елементів теорії (рис. 2.1) [251, с.22].

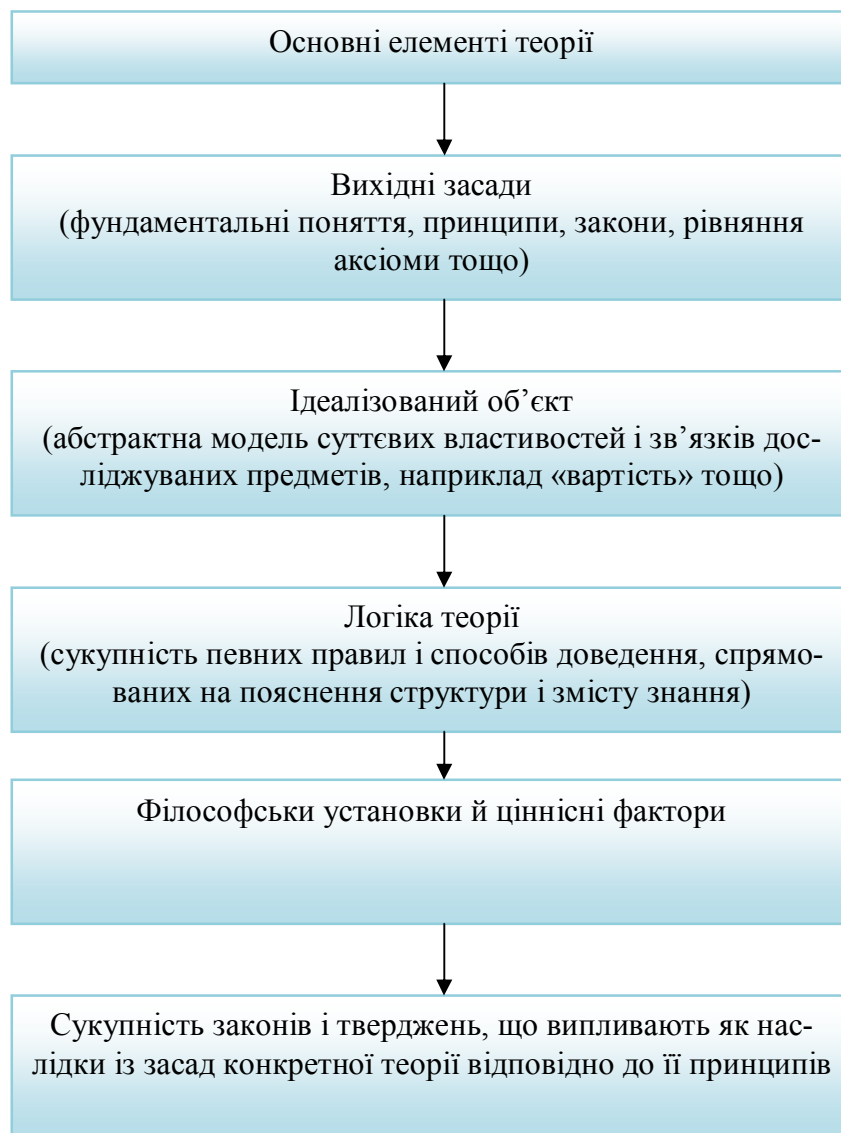

Рис.2.1. Основні елементи теорії [251, с.22]

Отже, методологія являє собою теорію про формування системи методів, які у свою чергу розглядаються, як теорія в дії. Виходячи з сутності та змісту категорії «методологія» складається з наступних дій:

- аналіз понятійного апарату процесу пізнання, як такого та розробка відповідної термінології для формування мови наукового дослідження пізнання будь-якого процесу, явища або суб'єкта;
- характеристика, аналіз та опис процесу наукового дослідження в загалі та його етапів зокрема;
- визначення та дослідження сфер, де є можливість використання різних методів;
- розробка специфічних методів та формування загальної методології.

Таким чином, сучасну науку можливо представити на трьох головних рівнях (рис. 2.2.).

Рис. 2.2. Рівні сучасної науки

На основі проведеного аналізу на цьому етапі дослідження є можливість зробити висновок, що методологія як вчення про діяльність орієнтовано саме на отримання знання про засоби його придбання, а не на отримання знань про явища, процеси та світ у сукупності. Що стосується, еволюції наукової методології, то вона з детальною характеристикою позицій наукових шкіл та відомих науковців (які зробили значний вклад в розвиток науки та сучасної наукової методології) запропонована дисертантом в дод. А.

Таким чином, в історії зародження, становлення та розвитку наукового пізнання та наукової методології послідовно використалися три основних підходу, які є одночасно взаємопов'язані та індивідуально специфічні: феноменологічний, експериментальний та теоретичний. Виходячи з проведеного критичного аналізу еволюції наукової методології очевидно, що наукова методологія має філософське начало. Спочатку методологія являла собою філософське навчання про систему методів наукового пізнання та перетворення реальної дійсності (при цьому дослідники накопичують первинну інформацію про об'єкт, процес або явище шляхом спостереження за діяльністю, проявами та функціонуванням дослідного об'єкту, процесу або явища). Однак цей підхід має значні обмеження в проведенні дослідження за рахунок використання пасивного способу наукового пізнання, що у значному ступеню знижує ефективність дослідження. Але у подальшому розвитку методологія наукового пізнання стала придбати вигляд навчання про використання діалектичних принципів, законів та категорій до процесу пізнання, що у свою чергу вимагає використання інших підходів дослідження. У своїх міркуваннях про метод Р. Декарт писав, що ми приходимо до пізнання речей двома шляхами, а саме: шляхом досвіду та шляхом дедукції, але досвід часто вводить нас до помилки [79, с.33]. Дійсно, експериментальна діяльність та досвід дозволяють отримати великий обсяг високоякісної первинної інформації, але ефективність такого методологічного підходу неабсолютна і залежить від деяких зовнішніх факторів, які не надають максимальну віддачу (на основі індуктивного пізнання). Що стосується теоретичного методологічного підходу наукового дослідження, то його використають тільки, коли вже є інформаційна база, на основі якої є можливість будувати гіпотезу (для обґрунтування поведінки будь-якого суб'єкта, процесу, явища, системи дедуктивним шляхом). Виходячи з цього в сучасних наукових дослідженнях використають синтез досвіду та теорії, тому що експеримент та теорія взаємодоповнюють один з іншим.

При цьому, в залежності від широти охоплення наукового знання та розподілу функцій наукового пізнання в науковому дослідженні прийнято виділяти рівні методології. Актуальність вивчення та аналізу рівнів структури методології знання в сучасних умовах розвитку науки пояснюється необхідністю забезпечення високої якості отримання результатів проведення сучасних наукових досліджень. Це у значній ступені залежить від ефективності вибору з сукупності методологічних прийомів та підходів такого або поєднання декількох, які мають найбільш ефективність та найкращі дозволяючи здібності.

При цьому Є.Юдін відмічає, що «кожен з виділених рівнів методологічного знання, виконує свої особливі, тільки йому властиві *функції в науковому пізнанні*. Завдяки цій своєрідній спеціалізації усі рівні методології утворюють складну систему, у рамках якої між ними існує цілком певна супідрядність. Філософський рівень виступає як змістовну основу всякого методологічного знання. Філософське знання «працює» в конкретному науковому дослідженні не саме по собі не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку з іншими рівнями методологічного знання» [284, с.68]. Таким чином, в системі методологічних знань існує 4 основних рівня:

- філософський;
- загальнонауковий;
- конкретно-науковий;
- технологічний.

Вищим рівнем методологіє в сучасній науці вважається більшістю кількістю науковців - філософський рівень, під котрим розуміється філософська методологія, яка розглядає науку у цілому, формує основний категоріальний склад науки та загальні принципи пізнання. Як говорить Є.Юдін, філософський рівень методології «грає двояку роль. По-перше, філософська методологія здійснює конструктивну критику наявного (існуючого) наукового знання з точки зору умов та меж його використання, адекватності його методологічного фундаменту та загальних тенденцій його розвитку. По-друге, фі-

лософія надає світоглядну інтерпретацію результатів науки – в тому числі і методологічних результатів – з точки зору той або іншої картини світу» [284, с.65]. Так, філософський рівень методології сформувався до початку ХХ сторіччя і в межах цього рівня сформувалася діалектика.

Що стосується другого рівня методології (загальнонаукового), то він отримав розповсюдження саме з початку ХХ-го сторіччя і уявляє собою рівень формування загальнонаукових принципів та форм наукового дослідження при використанні системного підходу. Як говорить Є.Юдін в цій рівень «входять як змістові загальнонаукові концепції, які виконують методологічні функції та впливають на усі або по крайній мірі на деяку сукупність фундаментальних наукових дисциплін ..., так і формальні розробки та теорії, які пов'язані з рішенням достатньо широкого кола методологічних завдань» [284, с.68]. У свою чергу, А.Москаленко, наполягає, що «загальнонауковий рівень методології має власною необхідною передумовою базування на категоріях діалектиці, виходить з науково-філософських основ світогляду» [175, с.26]. Таким чином, загальнонауковий рівень методології базується саме на принципах та методах науково-філософських основ пізнання та світо погляду та загально-філософської методології.

Третій рівень методології, конкретно-науковий, являє собою більш високий рівень методології, який розглядає пізнання на рівні як конкретної дисципліни, так і на рівні вивчення наукових методів, які використовуються в суміжних науках, тобто це спеціально-наукова методологія або методологія спеціально-наукових дисциплін. Як свідчить Г.Щедровицкий конкретно-наукова методологія «це сукупність методів, прийомів, досліджень та процедур, які використовуються в цієї або іншої спеціальної наукової дисципліні» [280, с.76-77].

На четвертому рівні методології безпосередньо формується методика та техніка наукового дослідження, тобто на цьому рівне вже здійснюється саме конкретизація методу, алгоритму та розробка чіткого опису його реалізації. Так, Юдин Є.Г. відмічає, що «на цьому рівні ми маємо справу з високо-

спеціалізованим методологічним знанням, яке в силу властивих йому функцій безпосередньої регламентації наукової діяльності завжди носить чітко виражений нормативний характер» [284, с.68]. Таким чином, на цьому рівні дослідження методології знання характерною проблемою є формування та визначення в структурі наукової діяльності співвідношення теоретичного та експериментального методів дослідження, тобто визначається та формується методика та техніка дослідження.

У свою чергу, методологія економічної науки пройшла еволюцію відповідно розвитку наукової методології і являє собою «науку о методах вивчення господарського життя, економічних явищ та процесів, єдиного розуміння дійсності, єдину філософську основу» [92, с.115].

Зміна умов господарювання, напряму наукової думки, теорії, парадигми та методології безпосередньо впливало на формування нових економічних шкіл, які сприяли розвитку економічної парадигми, теорії та методології (дод. Б) [92, с.125-127].

Таким чином, формування та розвиток наукової економічної методології зводиться характеристики та розвитку функціонування економічних систем, суб'єктів господарювання шляхом пошуку наукових методів, прийомів та підходів пізнання дійсності економічної теорії. В формуванні та розвитку наукової економічної методології вченими використовувалися п'ять головних підходів:

- суб'єктивістський підхід (заснований на суб'єктивному ідеалізмі, при якому суспільство складається з рівноправних суб'єктів), який являє собою розгляд економічної науки, як теорії про людську діяльність, обмежену потребами (при цьому об'єктом аналізу є суб'єкт господарювання, який впливає на зовнішнє оточення, а основними категоріями є потреба, корисність);

- неопозитивистсько-емпіричний підхід, який засновано на використанні математичного інструментарію та зводиться на побудові економічних моделей оцінки людської поведінки, економічних явищ, які перетворюються

у головні категорії економічної теорії (цей підхід розподіляє економічні проблеми на мікро- та макрорівень);

- раціоналістичний підхід, який у відмінність від попередніх підходів засновано на вивченні економічних законів, а не людської поведінки (основні категорії цього підходу: вартість, економічні закони, ціна);

- діалектико-матеріалістичний підхід, який у відмінність від попередніх (які були засновані на емпіричному позитивізмі) засновано на об'єктивному аналізі економічних явищ, їх взаємозв'язків, їх розвитку, їх руху і т..д.

- синергетичний підхід, який засновано на вивченні спільних закономірностей, механізмів функціонування та розвитку складних самоорганізуючих систем різної природи виникнення і являє собою міждисциплінарний підхід (виник на межі гуманітарних та природно-наукових дисциплін).

В сучасних умовах розвитку економічної наукової методології синергетичний підхід є найбільш успішним, популярним, розповсюдженим та ефективним. Більшість вчених виступають в підтримку саме цього наукового підходу. Так, В.Вернадський говорить у підтримку синергетики: «зріст наукового знання ХХ сторіччя швидко стирає грані між окремими науками. Ми все більш спеціалізуємось не на науках, а на проблемах. Це дозволяє з одного боку чрезвычайно поглибляться в явище, яке вивчається, а з іншого - розширювати охоплення його з усіх точок зору» [53, с. 54]. Як говорить Г.Журавлева: «Прогрес кожної галузі спеціального знання сьогодні все більш залежить від його союзу с свідомістю філософською та загальнонауковою. Початок ХХІ сторіччя характеризується якісним здвигом в розвитку людської цивілізації. Зростає тенденція розвитку синтезу культур та цивілізацій, цілісності світу. Загальною властивістю нової економічної теорії є то, що вона не відмовляється від попередніх знань, а інтегрує їх. Цікаво, що інтернаціоналізація господарського життя на рубежі ХХ та ХХІ сторіч поступово приводить до якісно нового стану світу – всезагальної глобалізації. виникає принципово новий спосіб ведення господарства, заснований на підпорядку-

ванні господарських процесів і в світі, і в окремих національних економіках одним законам. Це, в свою чергу, пороздає потребу в узагальнювальних (глобальних) междисциплінарних підходах, в виході на новий рівень інтегральної взаємодії різних галузей наукового знання. Відгуком на затребуваність деякого універсального знання нового типу служить синергетика» [92, с.116-117].

А в свою чергу, багато сучасних вітчизняних та закордонних науковців при проведенні глибокого дослідження розвитку наукового пізнання, відмічають не спонтанне та випадкове з'явлення синергетики в розвитку науки та наукової методології, а логічне та історично запрограмоване її формування, що ще більше підвищує її значимість та необхідність на сучасному етапі розвитку науки. Так, група російських вчених говорять, що «аксіоматичний блок системи наук, який був накопичений, принаймні, до часу Ньютона і продовжує діяти до цього дня, отримав тепер визначення, що не просто досить пропрацювали, але в нім виявилися протиріччя, дозволом яких, по) видимому, доведеться зайнятися синергетиці» [82, с.7].

Хоча зародження синергетичного підходу в розвитку наукової методології бере початок саме з протиріччя між Биттям та Становленням (і вона як природна наука ще спробувала знайти точки зіткнення фізики Ньютона та Бора) синергетика є дуже молодим напрямом, а економічна синергетика тем паче, і більшість вчених які працюють в напрямку розвитку економічної синергетики здійснювали пошук математичної аналогії економічним моделям. Все ж синергетичний підхід при формуванні економічної методології забезпечує междисциплінарний науковий синтез. Таким чином, наукова парадигма, теорія та методологічний арсенал економічної науки маючи междисциплінарний характер синтезують наукові знання різного походження та природи, що в результаті забезпечує за рахунок семантичного навантаження збагачення кожного наукового напрямлення та наукової дисципліни окремо та взагалі.

2.2. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки в контексті розвитку методології

Як вже було досліджено у попередньому розділі дисертації поняття «міжнародна економічна безпека» пройшла дуже великий та складний еволюційний шлях становлення. На протязі останнього сторіччя к цієї сфері спостерігається значний стійкий науковий інтерес, орієнтований на розвиток теорії і практики проблем міжнародної економічної безпеки шляхом розширення конкретно-історичного, логічного, аналітичного та дослідного інструментарію. При цьому методологічне підкріплення цього поняття пройшло усі рівні методологічних знань в своєму розвитку починаючи з «філософського».

Так, Г. Іващенко [180], який був основоположником одного з філософських підходів до формування теорії «безпеки», зосереджує увагу на тому, що вона повинна ґрунтуватися на певних умовах взаємодії та взаємозв'язку суб'єкта з іншими суб'єктами та середовищем свого існування (рис. 2.3).

Виходячи зі схеми на рис. 2.3 очевидно, що «безпека» уявляє собою діяльний акт, для здійснення якого необхідно конкретному «суб'єкту життєдіяльності» при будь-якій дії враховувати умови, які відповідають даної ситуації та дозволяють контролювати межу між безпекою та небезпечністю. Однак, ця схема не дає конкретизацію поняття «безпека» як процесу, який не перешкоджає «суб'єкту життєдіяльності» його подальшого розвитку, саморозвитку (що у свою чергу неможливо без ризику, загроз та небезпеки) [109]. Для суб'єкта життєдіяльності жити та діяти у безпеці не відзначає існувати без небезпеки, тому що остання є одною з головних причин необхідної активності людини і присутня у його життєдіяльності постійно, а іноді може мати позитивний вплив. Крім того загрози та небезпеки забезпечують мобілізацію діяльності, співвідношеннях індивідуумів, як членів соціуму. Тому асоціювати «безпеку» з відсутністю небезпеки неможливо, тому що для людини, яка існує у соціумі, безпека – є захист від небезпеки, погроз та ін.

Рис. 2.3. Філософська основа категорії «безпека» [180]

Отже, при формуванні поняття «безпека» необхідно не тільки забезпечувати повну відсутність будь-яких загроз та забезпечення умов існування суб'єкта в безризиковій зоні, а потрібно виявляти межу виправданого ризику при забезпеченні постійного розвитку, саморозвитку суб'єкту (рис. 2.4).

Таким чином, говорюче про загальне філософське поняття «безпека» як філософського стану існування, діяльності та гармонійного розвитку можливо зробити висновок, що воно уявляє собою одну з головних характеристик життєдіяльного суб'єкта і є багатоаспектним, оскільки:

- є основним важелем життєдіяльності будь-якого суб'єкту між його метою, можливостями та потребою постійного розвитку та переходу на новий рівень розвитку, що дуже часто має місце у небезпечному середовищі функціонування суб'єктів;

- формує межу між зоною життєдіяльності без ризику втрат надлишку та зоною явної загрози та небезпеки;

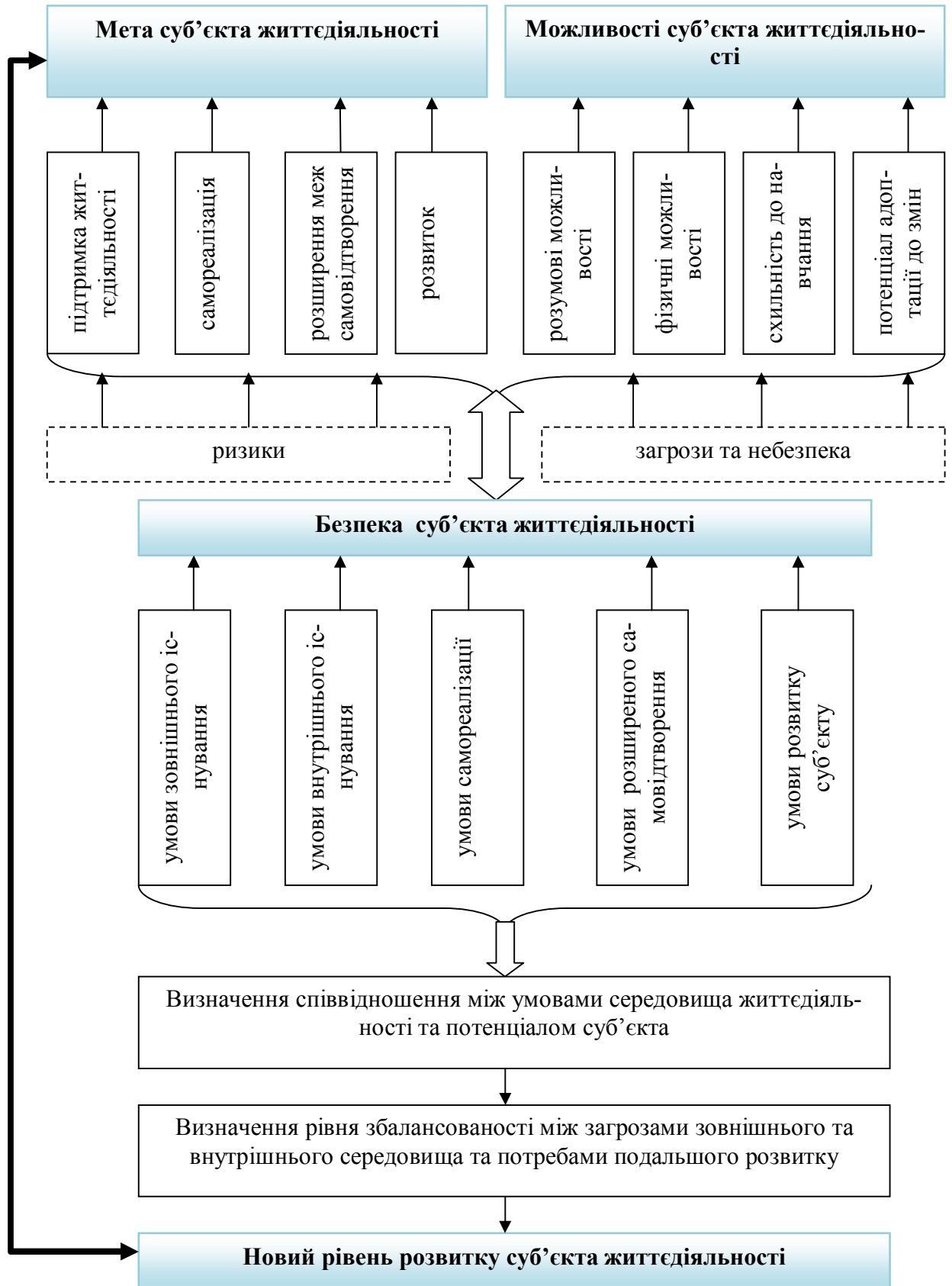

Рис. 2.4. Філософська основа категорії «безпека» як стану гармонійного розвитку життєдіяльного суб'єкту

- є характеристикою, яка визначає якість стану суб'єкта життєдіяльності в реальних умовах функціонування, яка повинна зберігатися постійно при будь-яких обставинах, як при наявності факторів, які мають негативне впливання на суб'єкт, так і при їх відсутності;

- в значної мірі може бути і кількісним показником, який визначає ступень захищеності суб'єкту;

- є характеристикою, яку можна спрогнозувати, тому що рівень безпеки та захищеності може бути наслідком вчасного виявлення є характеристикою, якові можна спрогнозувати, тому що рівень безпеки та захищеності може бути наслідком вчасного виявлення та нейтралізації небезпечних чинників (як внутрішнього, так і зовнішнього середовища) та цілеспрямованих дій осіб, що впливають на результати явищ, приймаючи відповідні рішення.

Отже, очевидно, що поняття «безпека» є основою будь-якого явища, дії або процесу, які стосуються життєдіяльності людини, групи людей або суспільства. При цьому різноманіття сфер життєдіяльності впливає на формування класифікації видів безпеки.

На основі проведеного дослідження підходів до трактування поняття «безпека» та поняття «економічна безпека» (як сучасного прикладного напрямку першого) можливо згрупувати їх в залежності від головної мети, суб'єктів та об'єктів поваги формування категорії економічної безпеки (рис. 2.5).

Підводячи підсумки проведеного дослідження еволюції категорії «безпека» в науково-економічному просторі у філософському та прикладному аспекті приведено у дод. В.

Розвиток сучасного поняття «економічна безпека» безпосередньо зв'язано з процесом формування, становлення та розвитку ринкових систем, тому його необхідно розглядати в контексті дослідження еволюції економічного розвитку.

Рис. 2.5. Структурна схема філософсько-прикладного уявлення категорії «економічна безпека».

Особливості функціонування ринкових систем у зв'язку з розвитком суспільства, закономірності їх становлення розвинуті в наукових працях відомих вчених-класиків та сучасних науковців: Дж. Алена, С. Авдашевой, Н. Агурбаша, М. Вебера, В. Гайдука, Дж. Гелбрейта, В. Зарубина Р. Кантильона, А. Киселева, Дж. Кейнса, А. Когута К. Маркса, А. Маршалла, В. Ойкена, А. Смита, М. Фридмена, Ф. Хайека, Й. Шумпетера та ін.

Як було встановлено в процесі аналізу в першому розділі, при формуванні поняття «економічна безпека» неможливо забезпечувати повну відсутність будь-яких загроз (забезпечення умов існування суб'єкта господарювання в безрисковій зоні можливо тільки в теоретичному сенсі) тому потрібно виявляти межу виправданого ризику при забезпеченні постійного розвитку, саморозвитку суб'єкту господарювання (рис. 2.6) [123].

Це поняття також необхідно розглядати на усіх методологічних рівнях розвитку, починаючи з філософського до технологічного. Говорюче про загальне філософське поняття «економічна безпека» як філософського стану існування, діяльності та гармонійного розвитку суб'єкту господарювання можливо зробити висновок, що воно уявляє собою одну з головних характеристик функціонування суб'єкту господарювання і є багатоаспектним, оскільки:

- є основним важелем функціонування будь-якого суб'єкту господарювання (які орієнтуються на успішне довгострокове функціонування в економічному просторі) між його метою, власним потенціалом та потребою постійного розвитку та переходу на новий рівень розвитку, а також підвищення рівня конкурентоспроможності в конкурентному просторі, що дуже важливо у небезпечному конкурентному середовищі при здійсненні будь-якої діяльності суб'єктами господарювання;

- формує межу між зоною підприємницької діяльності суб'єкту господарювання без ризику (яка припускає відсутність небажаних втрат і збитків) та зоною явної загрози та небезпеки;

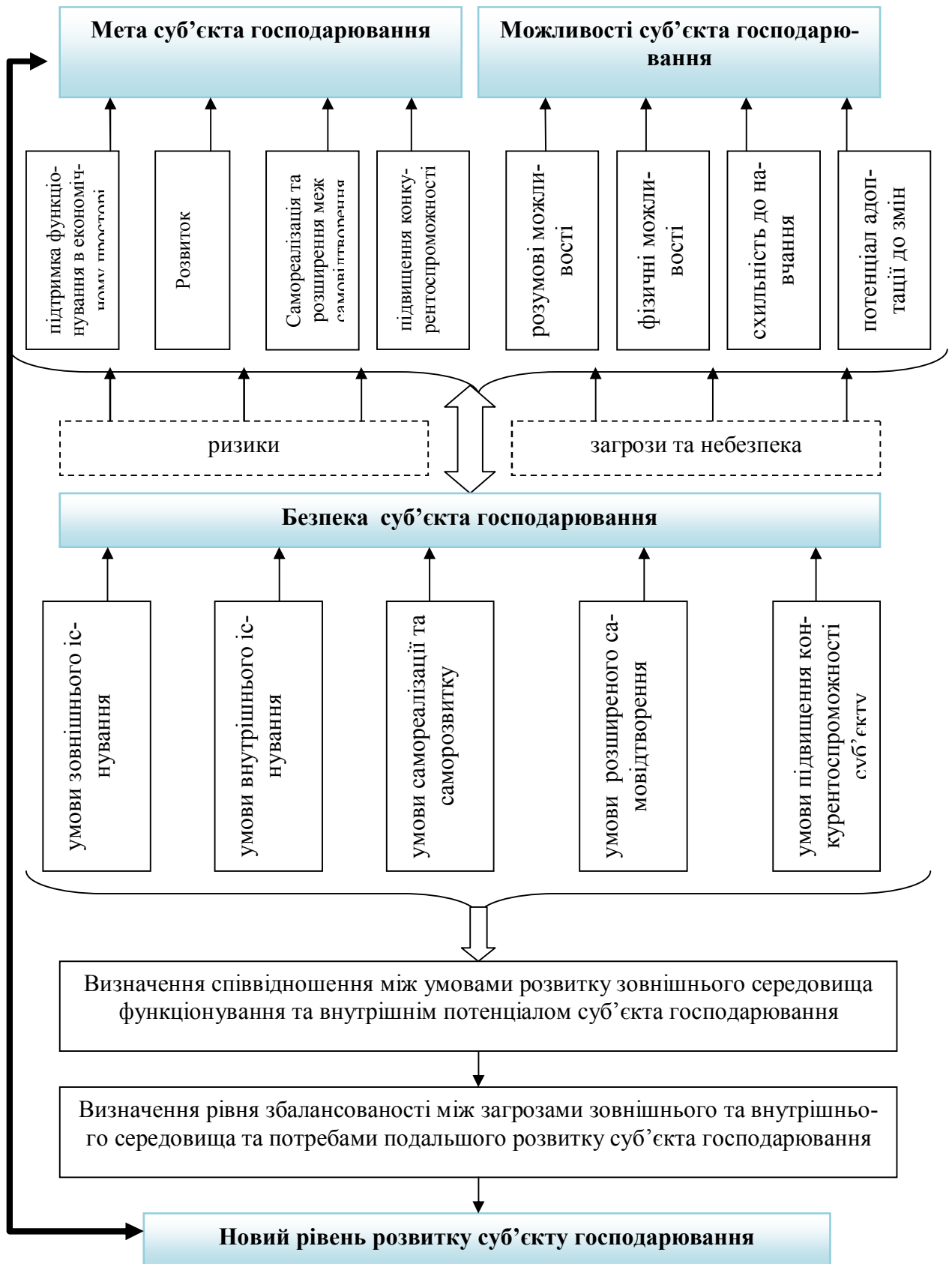

Рис. 2.6. Філософська основа категорії «економічна безпека» як стану гармонійного розвитку суб'єкту господарювання

- є характеристикою, рівень якої в значному ступені залежить від ефективності системи прогнозування, тому що економічна безпека може бути наслідком вчасного виявлення загроз та ризиків з боку зовнішнього та внутрішнього оточення, котрі можна передбачити, тому що рівень безпеки та захищеності може бути наслідком вчасного виявлення та нейтралізації небезпечних чинників (як внутрішнього, так і зовнішнього середовища) та цілеспрямованих дій осіб, що впливають на результати явищ, приймаючи відповідні управлінські та маркетингові рішення;

- є характеристикою, яка визначає якість стану суб'єкта господарювання в реальних умовах функціонування, яка повинна зберігатися постійно при будь-яких обставинах, як при наявності факторів зовнішнього та внутрішнього оточення, які мають негативне впливання на суб'єкт, так і при їх відсутності;

- в значної мірі може бути не тільки якісним, але і кількісним показником ефективності підприємницької діяльності, який визначає ступень захищеності суб'єкту господарювання від впливу небажаних факторів зовнішнього оточення в умовах розвитку конкурентного простору.

В розвитку поняття «безпека» на рівні формування та розвитку технологічної методології в сучасних умовах розвитку світогосподарської системи одне з головних місць займає «міжнародна економічна безпека», тому що будь-який суб'єкт господарювання функціонує під впливом факторів мікро-, мезо-, макро- та мегарівня і для максимального забезпечення його безпеки функціонування необхідно їх усі враховувати.

Виходячи з того, що як говорить А.Філіпенко «міжнародна економічна система може розглядатися насамперед як результат взаємодії всієї сукупності світогосподарських зв'язків та їх первинних носіїв – безпосередніх виробників, власників ресурсів, країн регіонів» [251, с.42] роль міжнародної економічної безпеки значно зростає. Запропонована А.Філіпенко в його науковій роботі «Міжнародні економічні відносини: теорія» структура світового господарства (рис. 2.7) та рівні міжнародної економічної системи (рис. 2.8) ще раз це підтверджують.

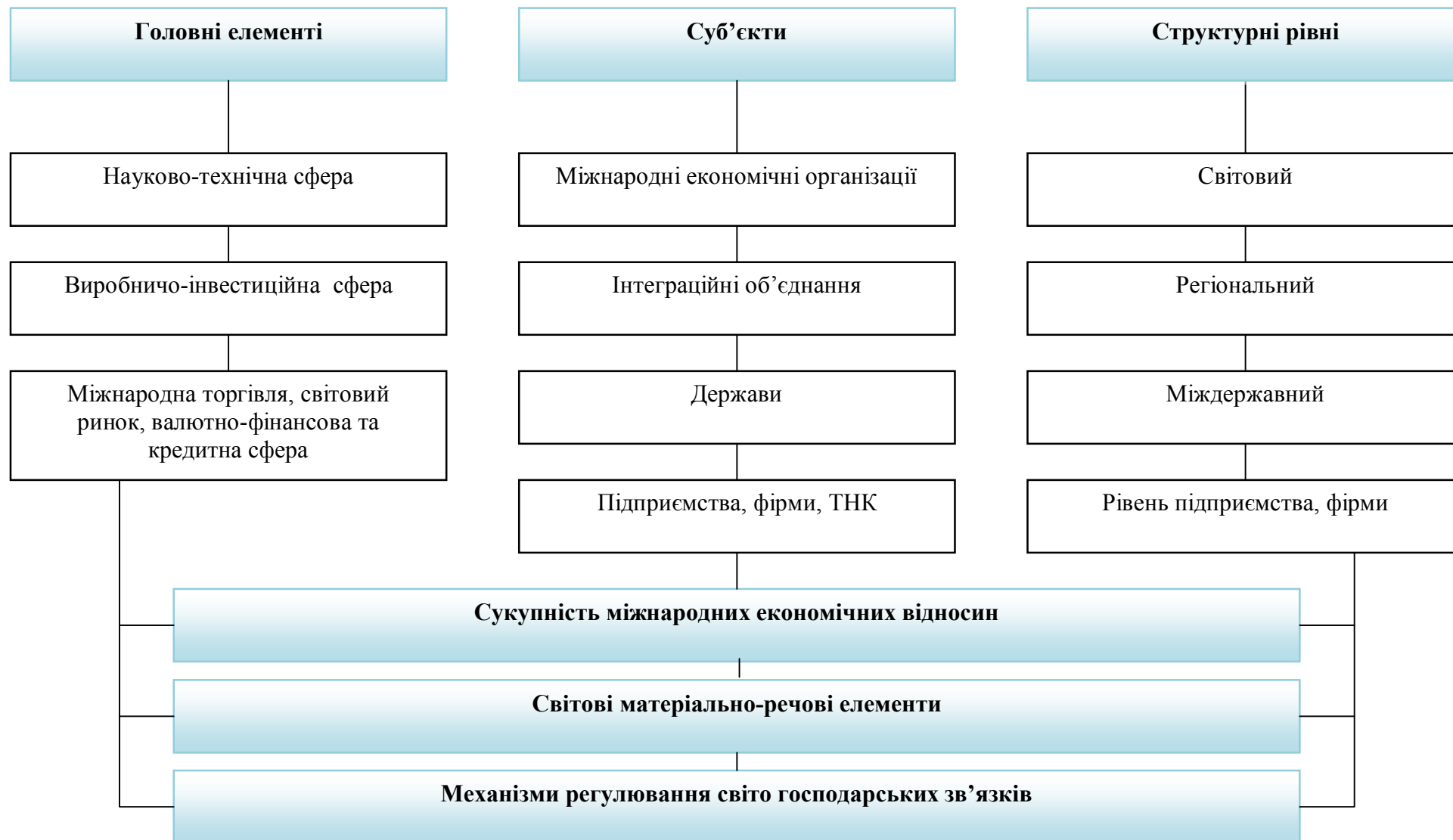

Рис. 2.7. Структура світового господарства [251, с.42] а

Рис.2.8. Рівні міжнародної економічної системи [251 , с.45].

В сучасних умовах розвитку світогосподарської системи існує багато поглядів на формування теорій міжнародних відношень, які прийнято об'єднувати в трьох головних парадигмах:

- реалістична, в якій концентруються класичний реалізм та неореалізм);
- ліберальна, яка формується на базі традиційного ідеалізму та неолібералізму;
- неомарксистська.

Базуючись саме на цих трьох класичних наукових парадигмах більшість сучасних вчених обґрунтовують природу виникнення та розвитку теорії міжнародних відношень. Так, А.Торкунов надає уявлення систему міжнародних відношень у вигляді поєднання приватних прагматичних рішень, на основі яких формується природа сучасних міжнародних відношень (табл. 2.1.) [219, с.236]

Значний вклад у розвиток теоретико-методологічних основ розвитку світогосподарської системи внесли такі зарубіжні та вітчизняні науковці: Н. Бердсолл, О. Білорус, І. Валлерстайн, Т. Вахненко, Д. Гелд, М. Гернье, В. Іноземцев, Д. Лук'яненко, А. Маршалл, Е. Мак-Грю, Д. Рікардо, А. Сміт, Я.

Столярчук, Р. Солоу, Я. Тінберген, Й. Шумпетер, В. Чужиков, А.Філіпенко та ін.

Таблиця 2.1

Природа міжнародних відношень [64, с.236]

Природа современных международных отношений	Реализм и неореализм	Неолиберализм	Неомарксизм	Положения, разделяемые всеми парадигмами
Характер международной среды	Анархия (полная "помоги себе сам" или зрелая)	Анархия ограничена или смягчена международными институтами	Анархия в рамках "мир - системы" с преобладающим доминированием единственной сверхдержавы	а) Система международных отношений находится в процессе фундаментальных изменений после 1989г. б) Анархия в международных отношениях сохраняется, но есть возможности их урегулирования
Головні діючі особи	Государство как главный и, по сути, единственно значимый актор	Государство - главный, но не единственно значимый актор	Государство сохраняет свое значение, но это относится главным образом к великим державам	Государство сохраняет свою роль главного действующего лица, определяющего природу и характер международных отношений
Способ взаимодействия международных акторов	Конфликтность взаимодействий между государствами опирающимися на национальные интересы и озбоченными национальной безопасностью	Конфликтность сохраняется, но сотрудничество как ведущий международный процесс возможно и необходимо	Конфликтны характер "мир-системы", обусловленный целенаправленной стратегией США и других стран, составляющих центр "мир - системы"	Остается преимущество конфликтным
Основная проблема международных отношений	Диллема безопасности (главным образом в ее военном измерении)	Диллема безопасности (главным образом в ее экономическом измерении)	Несправедливое распределение ресурсов между центром и периферией мир - системы	Всемирный характер вызовов и проблем, с которыми сталкиваются сегодня международные актеры

При характеристиці сучасної світогосподарської системи взагалі необхідно концентрувати увагу на тому, що основною особливістю її розвитку є глобалізація (це економіко-політичне та соціальне явище одночасно характеризує усі напрями міжнародної діяльності усіх суб'єктів світового господарства), що свідчить про первинне значення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва, виходячи з того, що глобалізаційні процеси з од-

ного боку є важливішим аспектом сучасного розвитку світогосподарської системи, а з другого боку викликає в світовому господарстві асиметричні ефекти. Глобалізація не забезпечила зменшення розриву в доходах між багатими та бідними країнами (як це припускала гіпотеза, яку висували прихильники розвитку глобалізаційних процесів впродовж 80-90-х років минулого сторіччя), а навпаки його збільшила нерівномірність розподілу доходів. Отже, в результаті того, що має місце не рівномірний, а асиметричний вплив глобалізаційних процесів на економічний розвиток світової економіки, то ризиковість функціонування на міжнародному рівні збільшується, а отже небезпека економічного та ринкового функціонування суб'єктів світового господарства значно підвищується.

Таким чином, теорія міжнародних відношень являє собою науку, яка формується на межі багатьох наукових напрямлень, до числа яких відносяться теорія економічних відношень, соціологія, політологія та ін., що базується на:

- дослідження міжнародних явищ в світогосподарській системі з метою встановлення постійних, стійких та хаотичних причино-слідчих зв'язків;
- систематизації інформації в сфері міжнародних відношень на мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях; формуванні категорійно-понятійного апарату, на основі якого розширюється можливості аналізу та оцінювання поведінки міжнародних акторів.

Механізм формування теорії міжнародних відношень (ТМВ) запропоновано на рис. 2.9.

Ключове місце в цьому механізмі займає методологія теорії міжнародних відношень, яка складається з методів пізнання (прийомів, способів та шляхів). Як свідчить Р. Арон, при формуванні методології теорії міжнародних відношень потрібне поєднання таких методів, які спираються: «на теорію в дослідженні суті, специфіки і основних рушійних сил цього особливого роду громадських стосунків; на соціологію у пошуках детермінант і закономірностей, що визначають зміни і еволюцію міжнародних відношень; - на істо-

рію, маючи на увазі пошук фактичний розвиток міжнародних відносин в процесі зміни епох і поколінь, що дозволяє знаходити аналогії і виключення; - на досвід при аналізі процесу підготовки, прийняття і реалізації міжнародно-політичного рішення» [34, с. 345].

Д.Лук'яненко, В.Чужикова, «сучасна теорія у її традиційних парадигмах неспроможна не тільки спрогнозувати майбутнє, але й належним чином інтерпретувати сьогоденну дійсність, оскільки розрив між наукою і практикою збільшується на користь останньої» [229, с.31; 264]. В підтвердження цієї позиції В.Паньков зазначає, що «вік глобалізації ще надто малий, щоб мати достатньо довгі та надійні статистичні ряди даних, які б дозволили зробити остаточний висновок про наявність тієї чи іншої тенденції.

Однак, вже через 5-10 років такі дані можуть поповнити арсенал науки» [200, с. 22]. Але сьогодні багатьом суб'єктам міжнародних відношень приходится функціонувати в умовах підвищеного ризику, особливо це стосується країн з трансформаційною економікою та економікою, що розвивається. Так, відомий американський економіст Н. Бердсолл відмічає, що «тенденція до глобалізації міжнародних ринків призводить до виникнення фундаментального протиріччя: характерна цим ринкам нерівність сприяє посиленню нерівності в країнах, що розвиваються» [41, с. 86].

Відтак Столярчук Я. М. в своїй монографії «Глобальні асиметрії економічного розвитку» говорить, що «фундаментальні структурні зрушення у системі світового господарства, котрі набули особливо виразних форм в останній чверті ХХ ст., спонукали міжнародне наукове співтовариство до переосмислення концептуальних положень щодо нерівномірності економічного розвитку та теоретичного відображення тих процесів і явищ, які визначають глибокі якісні трансформації в економічній, політичній, соціально-гуманітарній та ідеологічній сферах суспільного життя» [234, с.32].

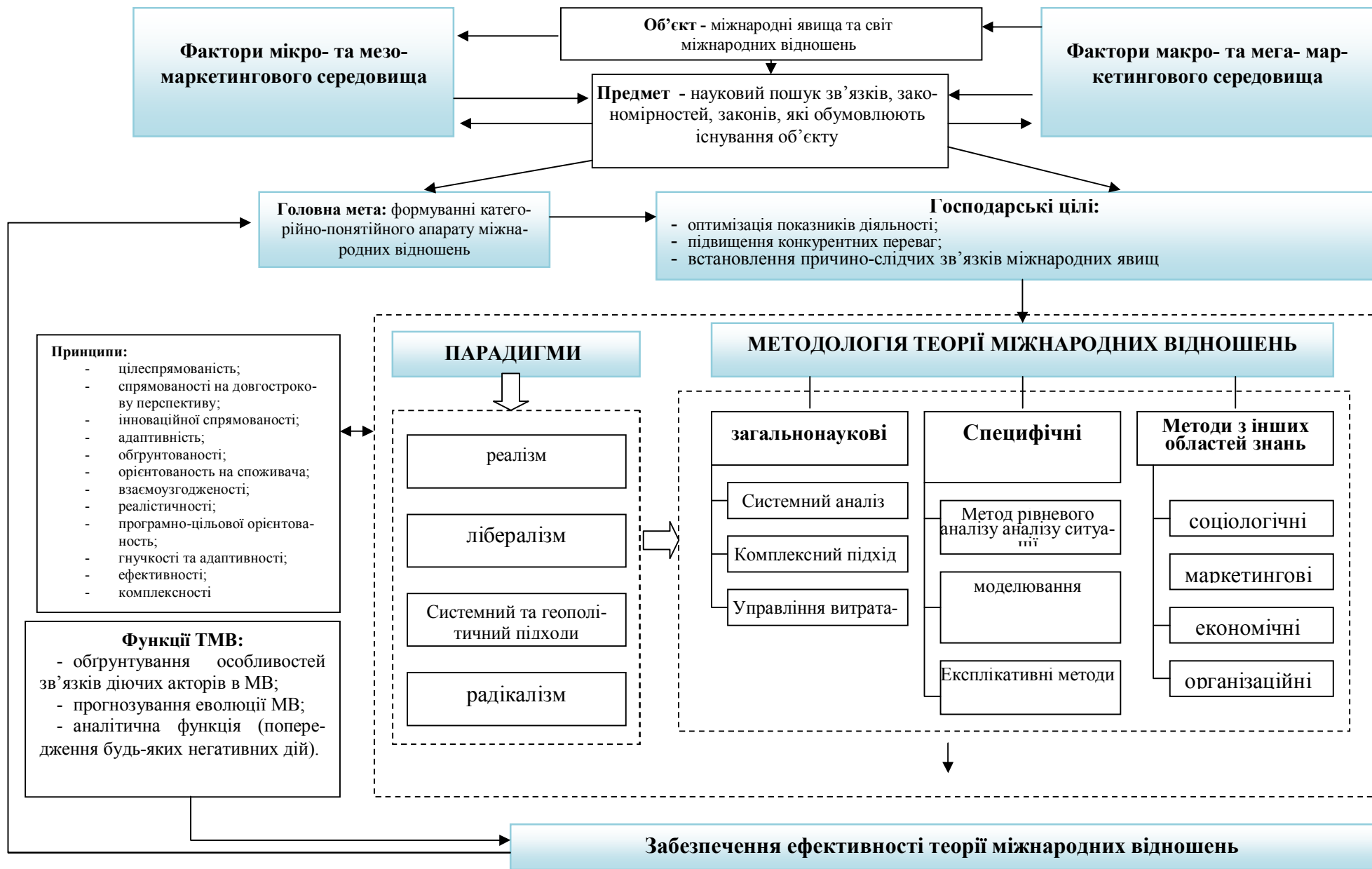

Рис.2.9 Механізм формування теорії міжнародних відношень (ТМВ)

В сучасних умовах методологічний підхід до розгляду глобалізації є дуже актуальним та використовується у двох головних напрямках: теоретичний (який є головний, тому що на цьому рівні визначаються концептуальні складові формування процесу, явища та суб'єктів) та емпіричний (який є підтримуючим, тому забезпечує механізм та технологію реалізації теоретичного рівня). Що стосується теоретично-наукового рівня, то існуючі наукові погляди на сучасні науковці групують у три головні наукові теорії [339, с.225]:

- структуралістська теорія, котра стверджує, що глобалізація являє собою незворотній, еволюційний процес, який засновано на розвитку внутрішніх та міжнародних факторів та функціонування якого засновано на синтезі економічних, технологічних факторів;

- кон'юнктурна теорія, яка базується на принципі розвитку глобалізації на основі логіки під впливом відповідних обставин зміни факторів внутрішнього та зовнішнього оточення, їх взаємодії за конфігурацією соціальних сил та історичних передумов унікального характеру. На цьому формується перервний, дискретний характер глобалізаційних процесів, які чергуються з деглобалізаційними процесами;

- конструктивістська теорія, в основі якої лежить концепція випадковості, стохастичності, непередбачувальності протікання глобалізаційних процесів, що зумовлюється ідеями, сформованими в результаті відповідних дискусій.

Наслідки глобалізаційних процесів, які відбуваються у світовому господарстві на прикладному, емпіричному рівні дуже суперечливі, а це приводить до ускладнення умов міжнародної підприємницької діяльності, посилення конкурентної боротьби за ресурси, ринки збуту, що охоплює багато сфер суспільства та відповідно потребує відповідної системи контролю за їх розвитком та взаємодією на різних рівнях (мега-, макро-, мезо- та мікро-). Як говорить А.Філіпенко «феномен глобалізації, до якого нині прикута пильна увага науковців, політиків широкого загалу, є чи не найбільш контроверсійним. З одного боку, глобалізація тлумачиться як об'єктивний закономірний

процес, що охоплює економіку, політику, культуру та інші сфери суспільства. З іншого боку вона розглядається як штучне, насильницьке явище, що розвивається під тиском економічно могутніх держав, а особливо транснаціональних корпорацій задля вирішення їхніх власних проблем та реалізації егоїстичних інтересів у глобальному середовищі» [251, с.225].

Все це свідчить про те, що з метою підвищення ефективності її функціонування суб'єктів міжнародних відношень на міжнародних ринках у значному ступені розширює масштаби внутрішніх та зовнішніх погроз, а це у свою чергу актуалізує проблеми міжнародної економічної безпеки, ефективне забезпечення якої можливо в цих умовах тільки при використанні синергетичного підходу.

В сучасних умовах існує гостра необхідність в формуванні діючих механізмів забезпечення міжнародної економічної безпеки на основі формуванні адекватної методології. Як було встановлено в процесі дослідження, у сучасних умовах для підвищення ефективності подібних досліджень необхідно впровадження більш широкого використання методологічних положень інших теорій (наприклад, неінституціолізма, конфліктології, маркетингу, імітаційних моделей, системології та ін.) при впровадженні синергетичних підходів на основі побудови систем, які розширюють проблеми.

Що стосується розвитку міжнародної економічної безпеки в умовах активізації глобалізаційних процесів в ринковій економіці, то це поняття придбає новий якісний зміст в контексті прийняття рішень соціальної та економічної природи при виборі стратегії розвитку суб'єктів міжнародного підприємства у всіх головних напрямках та аспектах: внутрішнього та зовнішнього розвитку, економічного розвитку, а також торгово-підприємницького становлення. Для забезпечення інтересів економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу (до яких, як вже було встановлено в процесі дослідження, прийнято відносити міжнародні економічні організації, інтеграційні об'єднання, держави, підприємства, фірми, транснаціональні корпорації тощо) як на теоретико-методологічному, так і на прикладному рівнях, набуває актуальності

пошук нових напрямів економічного, ринкового розвитку міжнародних бізнес-відношень стратегічного характеру, нових підходів формуванні мер міжнародної економічної безпеки в зовнішньоторговельній діяльності суб'єктів міжнародного бізнесу, формування глобальної стратегії міжнародної діяльності суб'єктів підприємництва в глобалізаційних умовах. При цьому необхідно зосередити увагу на тому факті, що проблеми міжнародної економічної безпеки в сучасних умовах тотожні з можливостями суб'єкта міжнародних бізнес-відношень виживати під впливом та натиском глобальних ринкових зовнішніх факторів, а саме: рівень інтегрованості національних економік в торговельно-економічному ринковому середовищі, глобальна конкуренція на міжнародних ринках та її вплив на функціонування та розвиток суб'єктів міжнародного підприємництва, забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів міжнародного бізнесу та їх товарів на внутрішніх та зовнішніх ринках, вплив глобальних економічних та фінансових криз на розвиток суб'єктів міжнародних економічних відношень та ін.

2.3. Місце міжнародного маркетингу в формуванні економічної безпеки в глобалізованій економіці

В сучасних умовах розвитку світової економіки роль зміцнення економічної безпеки на міжнародному рівні значно зростає як однієї з основних систем міжнародного підприємництва, що у значному ступені забезпечує зниження ризику виходу та функціонування на міжнародному ринку. По мере диверсифікації міжнародних відношень в глобалізаційних умовах розвитку здійснюється процес інтеграції торговельно-виробничої політики суб'єктів міжнародного бізнесу (як на рівні держави, так і на рівні окремих міжнародних підприємств та підприємств, які приймають участь у міжнародних бізнес-процесах) в результаті чого зростає вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на ефективність функціонування суб'єктів міжнародного підприємництва. У зв'язку із цим виникає необхідність у розробці дієвого механізму

управління стратегією формування міжнародної економічної безпеки, що направлено на підвищення конкурентоспроможності суб'єктів міжнародних бізнес-процесів, але вперш за все необхідно визначити методологічного розвитку поняття «міжнародна економічна безпека» та її ролі в загальній системі світового господарства.

Сучасний розвиток міжнародних економічних відносин здійснюється в умовах активізації глобалізаційних процесів, що супроводжується підвищенням ролі транснаціональних факторів функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу та посиленням міжнародної конкуренції. Але з іншого боку, на міжнародні відношення в світогосподарській системі впливає світова економічна криза, що у значному ступені підвищує рівень ринкової невизначеності, непередбаченості та зароджує нові ризики, що впливає на бізнес-відношення на усіх рівнях (мікро-, макро-, мезо-, мега-) та відповідно розповсюджується на усі сфери та фактори міжнародного бізнесу (економічні, соціальні, політичні та ін..). Все це також сприяє підвищенню рівню конкурентної боротьби на міжнародних ринках, а також принципово змінює поведінку зовнішнього оточення (у тому числі споживачів). У підтвердження цієї позиції при характеристиці стану міжнародного ринкового середовища та світового господарства можливо привести слова Хілла, який відмічає, що «...нова теорія торгівлі, теорія розміщення й теорія недосконалої конкуренції пояснюють чому є неможливим існування досконалого конкурентного глобального ринку, чому розвивається ринкова сегментація та поглиблюється структурна дивергенція у світовому господарстві» [339, с.223; 118; 184; 226]. В цих умовах значно підвищується роль та необхідність методології та інструментарію маркетингу, тому що саме вона направлена на вирішенні цих проблем. Як говорить В.Шкардун «Стратегические цели любой коммерческой организации формируются во внешней, рыночной среде, где находятся источники ее существования, то есть в зоне профессиональных интересов маркетинга. К тому же маркетинг как научная дисциплина и как методология располагает обширным, проверенным на практике аппаратом методов, мето-

дик и приемов сбора и анализа рыночной и внутрифирменной информации» [274, с.4]. Свої слова В.Шкардун підтверджує моделлю визначення місця маркетингової методології та маркетингового інструментарію в системі бізнес-відношень (рис.2.10).

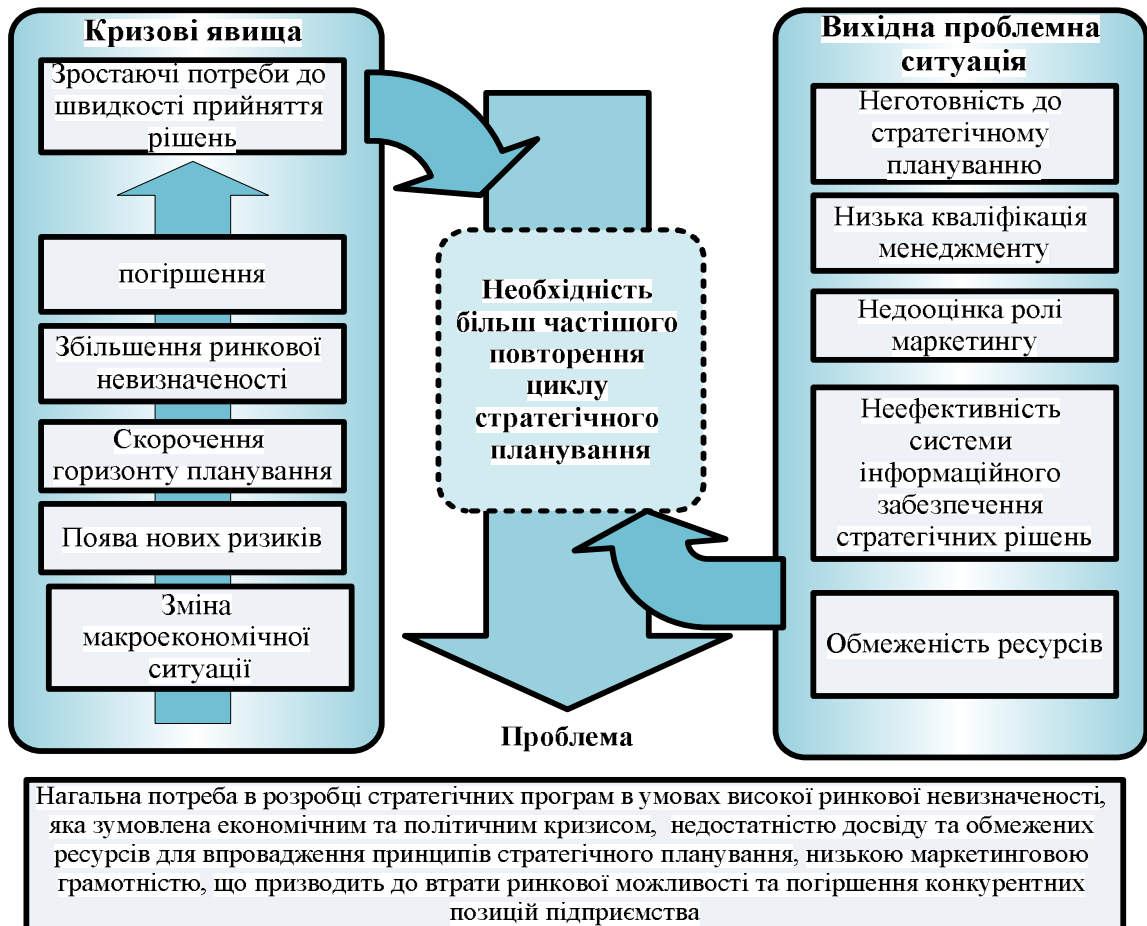

Рис. 2.10. Визначення ролі методології маркетингу в умовах кризової економіки в світогосподарській системі [274, с.4].

Згідно поглядам класиків, основоположників маркетингової теорії (Дойла, Котлера, Ламбена) методологія маркетингу в міжнародному підприємстві та міжнародних відношеннях займає ключове місце, тому що саме маркетинг формує загальну філософію будь-якого суб'єкта міжнародних відношень (маркетингову концепцію).

У свою чергу, А.Філіпенко говорить, що «економічна глобалізація пов'язана насамперед із джерелами, факторами, формами господарського по-

ступу. Йдеться про інвестиції та технології, робочу силу, інтелектуальні та фінансові ресурси, менеджмент і маркетинг тощо» [251, с. 358], що підтверджує моделлю форм прояву глобалізаційних процесів (рис. 2.11).

Таким чином, вважати, що дослідження розвитку міжнародного маркетингу необхідно тільки як формування інструменту обслуговування та забезпечення інших наукових напрямів це помилкова думка, тому що міжнародний маркетинг має власну методологічну систему. Міжнародний маркетинг з одного боку уявляє собою синтез таких наукових течій, як зовнішньоекономічна діяльність, маркетинг, економічна теорія, міжнародні економічні відносини та ін. (цей наявний взаємозв'язок цих трьох наукових напрямів якісно продемонструвала О. Канищенко, що показано на рис. 2.12), а з другого боку – це самостійна система, яка має свій власний механізм функціонування та управління системою свого індивідуального інструментарію при одночасному відслідкуванні будь-яких змін в цих напрямках та у розвитку світогосподарської системи взагалі і окремих національних економік, де знаходяться цільові ринки суб'єктів міжнародного бізнесу зокрема, про що свідчать сучасні визначення категорії «міжнародний маркетинг» [127, с.7].

Методологія маркетингу сформувалася не випадково, а являє собою еволюційно історично сформованою методологією економічних відношень, це можливо заключити навіть з того, що ще Аристотель при формуванні власного логічного методу індукції відмічав, що основу будь-яких економічних відношень складають людські потреби. А саме маркетинг лежить в основі загального розподілу праці (а міжнародний маркетинг - в основі міжнародного розподілу праці) і парадигма формування сутності ринкової економіки та складностей міжнародних економічних відношень базується на методології міжнародного маркетингу.

Отже, у сучасних умовах розвитку світогосподарської системи міжнародний маркетинг являє собою не тільки одну з головних функцій управління в міжнародному підприємстві наряду з фінансовою та виробничою, а насамперед

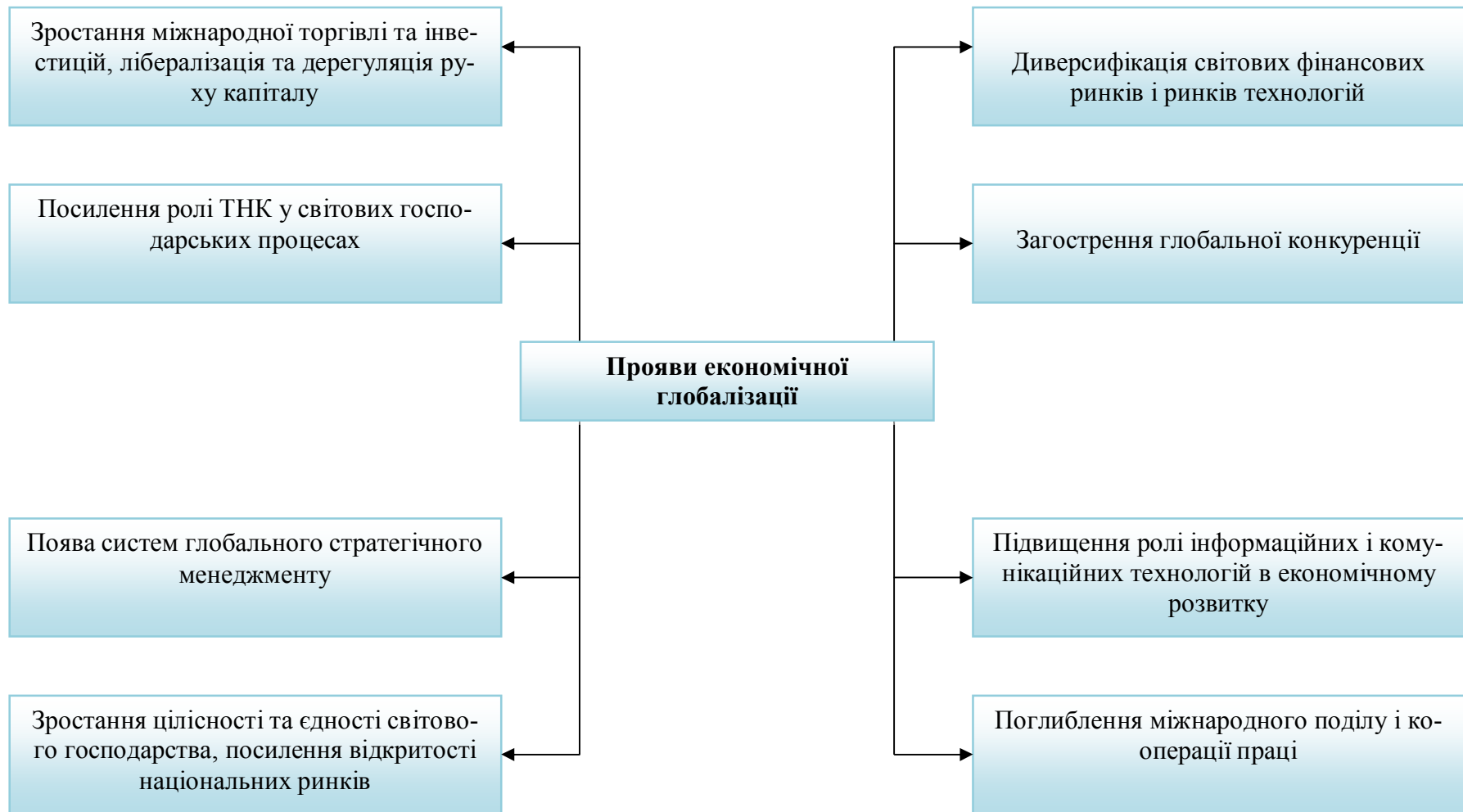

Рис.2.11. Форми прояву економічної глобалізації [251, с. 359]

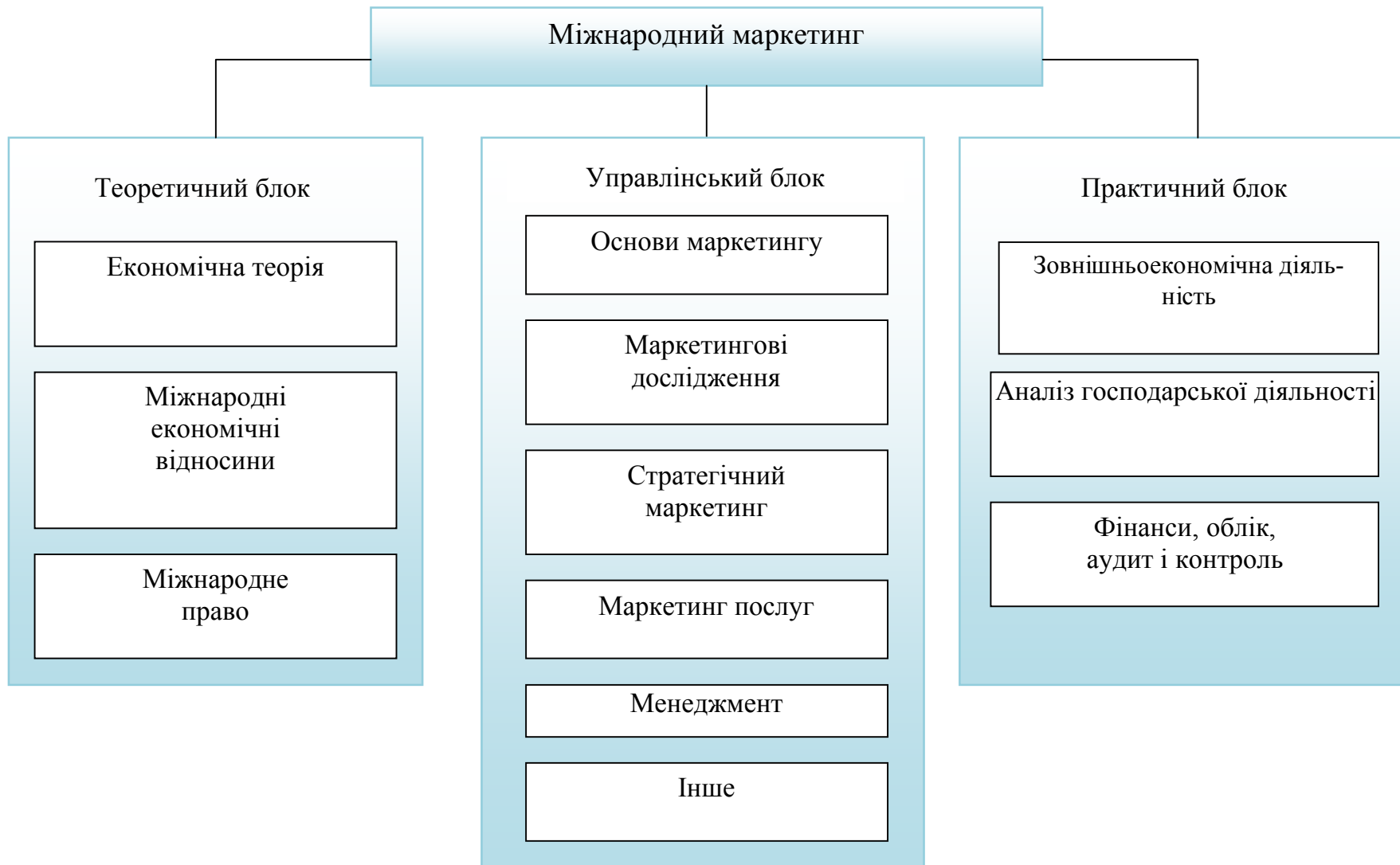

Рис. 2.12. Складові міжнародного маркетингу [128, с.7; 117].

є ключовою концепцією стратегічного управління функціонуванням суб'єктів міжнародних відношень.

Таким чином, методологія міжнародного маркетингу формується на основі головних теорій розвитку глобальних міжнародних відношень, а глобалізаційні умови розвитку світового господарству це тільки посилює (рис.2.13).

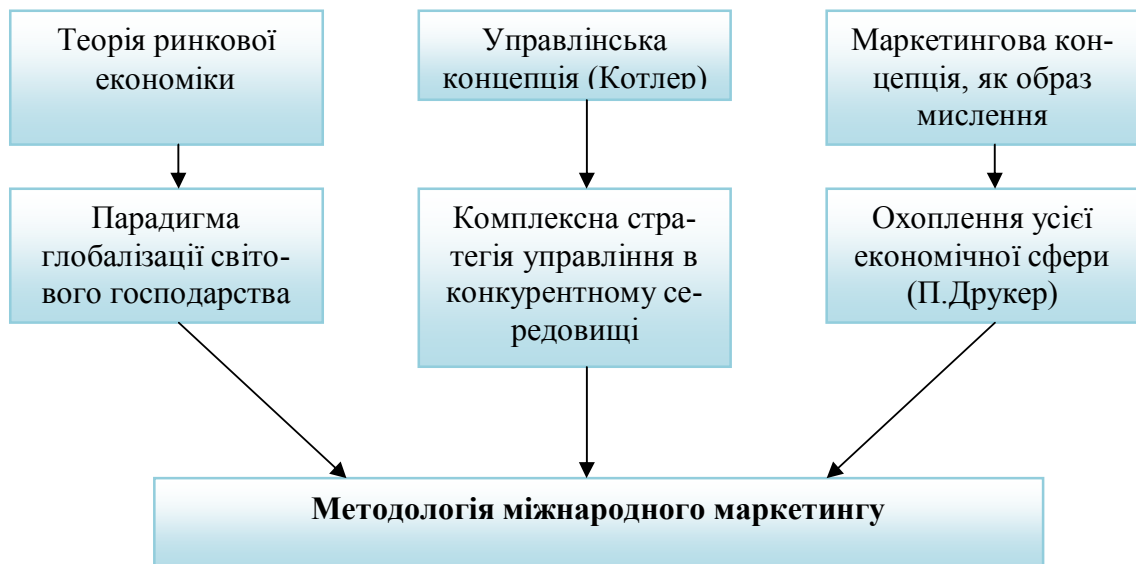

Рис. 2.13. Формування методології міжнародного маркетингу.

З урахуванням вищевикладеного, на основі аналізу сучасних підходів до формування концепції міжнародної економічної безпеки, моделі сучасного міжнародного маркетингу та багаторівневого механізму управління міжнародними бізнес-процесами в умовах глобалізованої економіки, встановлено, що у кризовій економіці здійснюється ускладнення процедур міжнародного бізнесу при підвищенні ризиків функціонування суб'єктів міжнародної підприємницької діяльності (при забезпеченні індивідуальними послугами стандартних товарів; при виході на міжнародний ринок на основі індивідуалізації проектування товарів; при індивідуалізації збуту продуктів тощо) удосконалено концептуальну *схему міжнародної економічної безпеки, яка опирається на принципи міжнародного маркетингу* (рис.2.14) як основи формування напрямів розвитку сучасних бізнес-процесів у світовій економіці в кризових умовах.

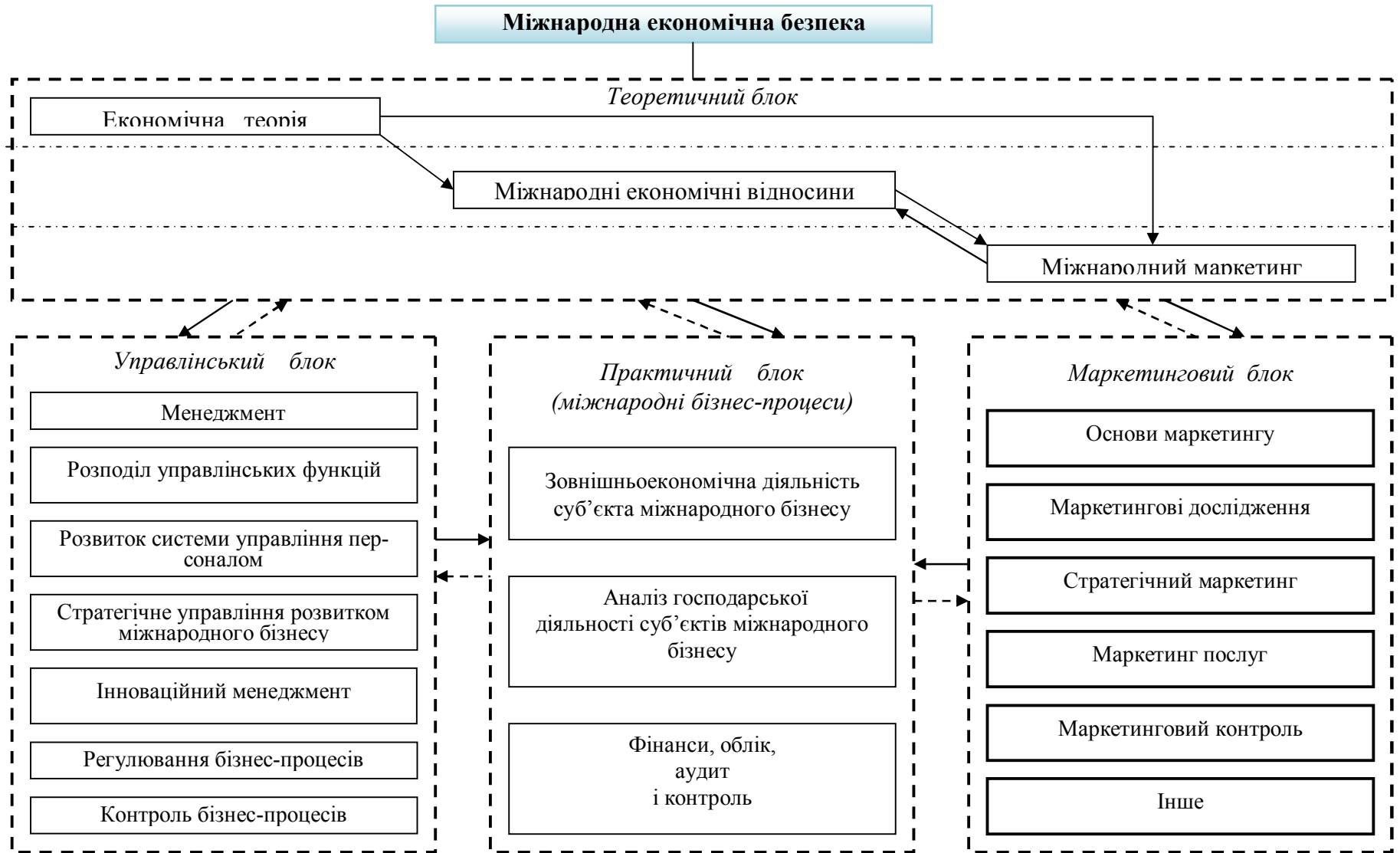

Рис. 2.14. Концептуальна схема міжнародної економічної безпеки, яка ґрунтується на взаємозв'язку з міжнародним маркетингом в глобалізованій економіці

Ця схема взаємозв'язку системи «міжнародної економічної безпеки» та «міжнародного маркетингу» спирається на таких основних передумовах формування «міжнародного маркетингу» як самостійного наукового напрямку в умовах активізації процесів глобалізації світової економіки:

- всесвітня течія проведення політики забезпечення незалежності держав міжнародного поєднання країн при одночасній активізації взаємозв'язку національних економік у глобалізаційних об'єднаннях;

- зростання жорсткої конкуренції на світовому ринку та ринках національних економік, які є цільовими для суб'єктів міжнародного підприємництва, із-за високої насиченості ринків товарами та послугами та наявності надмірного вибору у цільових споживачів;

- високий рівень розвиненості ринкової інфраструктури;

- прагнення підприємств до розширення зовнішніх ринків з метою зростання власної прибутковості;

- широка різноманітність поведінки споживачів у різних країнах, чий ринки є цільовими для суб'єктів міжнародного бізнесу;- високий рівень розвитку кооперації виробництва;

- інтернаціоналізація світової економіки та світового ринку;

- активізація глобалізаційних та інтеграційних процесів у світогосподарській системі.

На основі проведеного аналізу на цьому етапі дисертаційного дослідження з'являється реальна можливість визначення місця методології міжнародного маркетингу в загальній науковій економічній системі (рис. 2.15) [104].

Таким чином, економічна парадигма базується на економічній теорії (яка у свою чергу стає основою для формування та становлення інших теорій в межах економічної парадигми під впливом умов розвитку світогосподарської системи та суспільства), ефективність реалізації котрої в свою чергу максимально залежить від якості сформованої методології.

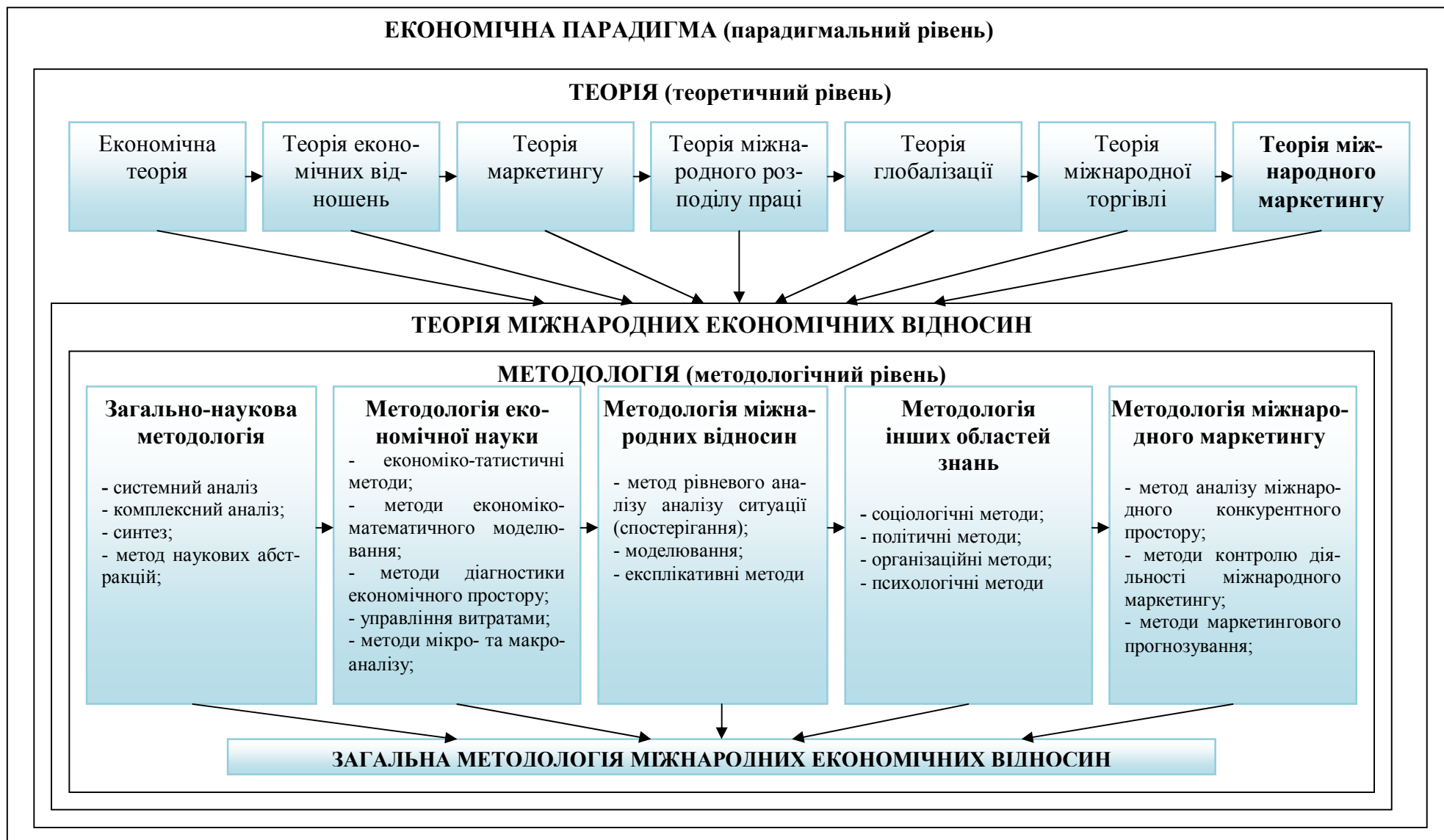

Рис. 2.15. Модель теорії міжнародних економічних відносин

В межах економічної парадигми теорія міжнародних економічних відношень на сучасному суперечливому етапі розвитку світової економіки активізує своє поширення під впливом течії міжнародного поділу праці та глобалізації.

Останнє у значному ступені сприяє розвитку міжнародного підприємництва, що неможливо без ефективного використання методів та прийомів теорії міжнародного маркетингу. Методологія міжнародного маркетингу нарівні з іншими напрямками економічної думки складають методологічну базу саме для підвищення ефективності системи забезпечення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва у складі загальної теорії міжнародних економічних відношень.

Таким чином, на основі синтезу багатьох теоретичних напрямлень (економічна теорія, теорія економічних відношень, теорія маркетингу, теорія міжнародного розподілу праці, теорія міжнародних відносин, теорія глобалізації, теорія міжнародної торгівлі, теорія міжнародного маркетингу) до числа яких відносяться в межах економічної парадигми формується загальна теорія міжнародних економічних відношень. Саме ця теорія в діє реалізується через синергетичний підхід шляхом впровадження системи прийомів та методів, сукупність яких формують загальну методологію.

Висновки до розділу 2

В результаті дослідження встановлено, що для ефективного динамічного розвитку науки необхідно використовувати системний підхід в формуванні ланцюга: парадигма, теорія, методологія. Було встановлено, що сучасна нормальна наука (під якою вчені розуміють наукові дослідження, котрі базуються на попередніх наукових досягненнях і подальше використовуються як основа для практичної діяльності і нових наукових досліджень) являє собою інституалізовану структуру, засновано на розвитку теоретичного знання та базується на понятті «парадигма» (яке включає в себе теорію, закони та практич-

не використання). При цьому вищою ланкою є саме парадигма (яка являє собою відношення будь-яких наукових поглядів або ідей до наукової парадигми являє собою загальним способом впорядкування більшості складових в загальної науковій системі, яка знаходиться в постійному розвитку), а результуючою – методологія (яка в сучасному розумінні являє собою вчення про наукові методи, оскільки в сучасній науці велику роль грає факт яким чином отримані знання).

Дослідження етапів еволюції наукового пізнання дозволило зробити висновок, що методологія спочатку являла собою філософське навчання, яке в процесі становлення та розвитку використало три основних підходу (які є одночасно взаємопов'язані та індивідуально специфічні: феноменологічний, експериментальний та теоретичний), оскільки саме завдяки їм методологія наукового пізнання стала придбати вигляд навчання про використання діалектичних принципів, законів та категорій до процесу пізнання, що зумовлює підвищення ефективності дослідження наукового пізнання.

Визначено, що в залежності від широти охоплення наукового знання та розподілу функцій наукового пізнання в науковому дослідженні прийнято виділяти рівні методології (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний.), що у значній ступені залежить від ефективності вибору з сукупності методологічних прийомів та підходів такого або поєднання декількох, які мають найбільш ефективність та найкращі дозволяючи здібності.

Обґрунтовано, що при формуванні та розвитку наукової економічної методології (що зводиться до характеристики та розвитку функціонування економічних систем, суб'єктів господарювання шляхом пошуку наукових методів, прийомів та підходів пізнання дійсності економічної теорії) з усіх п'яти головних підходів (суб'єктивістський підхід, неопозитивістсько-емпіричний підхід, раціоналістичний підхід, діалектико-матеріалістичний підхід, синергетичний підхід) синергетичний (в підтримку якого виступають

більшість) є найбільш успішним, популярним, розповсюдженим та ефективним.

Проведене дослідження розвитку сучасної наукової думки дозволило проаналізувати основні напрямлення її розвитку та встановити концептуальні основи формування методологічної бази забезпечення міжнародної економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності, яке на протязі останнього сторіччя завоював значний стійкий науковий інтерес, орієнтований на розвиток теорії і практики проблем міжнародної економічної безпеки шляхом розширення конкретно-історичного, логічного, аналітичного та дослідного інструментарію. При цьому методологічне підкріплення цього поняття пройшло усі рівні методологічних знань в своєму розвитку починаючи з «філософського».

В сучасних умовах розвитку світового господарства поняття «міжнародна економічна безпека» займає одне з головних місць (тому що будь-який суб'єкт міжнародного господарювання функціонує під впливом факторів мікро-, мезо-, макро- та мегарівня і для максимального забезпечення його безпеки функціонування необхідно їх усі враховувати). Таким чином, для максимально ефективного його використання необхідно зосередитися на розвитку теорії міжнародних відношень, які прийнято об'єднувати в трьох головних парадигмах (реалістичної, ліберальної, немарксистської), тому що саме на цих трьох класичних наукових парадигмах більшість сучасних вчених обґрунтовують природу виникнення та розвитку теорії міжнародних відношень.

Значний вклад у розвиток теоретико-методологічних основ розвитку світогосподарської системи внесли такі зарубіжні та вітчизняні науковці: Н. Бердсолл, О. Білорус, І. Валлерстайн, Т. Вахненко, Д. Гелд, М. Гернье, В. Іноземцев, Д. Лук'яненко, А. Маршалл, Е. Мак-Грю, Д. Рікардо, А. Сміт, Я. Столярчук, Р. Солоу, Я. Тінберген, Й. Шумпетер, В. Чужиков, А.Філіпенко та ін.

В результаті дослідження теоретичних імперативів міжнародних економічних відношень встановлено, що глобалізація є основною особливістю їх

розвитку, тому що саме в результаті неї окремі нації і держави поступово передають свої функції суб'єктів міжнародних відносин зовнішньому контролю наднаціональних і внаслідок виникнення нових форм конкуренції (за яких багато учасників міжнародних економічних відносин не має певної державної приналежності) глобалізація стає постійно діючим фактором внутрішнього і міжнародного економічного розвитку. В сучасних умовах методологічний підхід до розгляду глобалізації є дуже актуальним та використовується у двох головних напрямках: теоретичний (який є головний, тому що на цьому рівні визначаються концептуальні складові формування процесу, явища та суб'єктів) та емпіричний (який є підтримуючим, тому забезпечує механізм та технологію реалізації теоретичного рівня).

Обґрунтовано, що наслідки глобалізаційних процесів, які відбуваються у світогосподарській системі на емпірично-прикладному рівні дуже суперечливі, що приводить до ускладнення умов міжнародної підприємницької діяльності, посилення конкурентної боротьби за ресурси, ринки збуту і охоплює при цьому багато сфер суспільства та відповідно потребує відповідної системи контролю за їх розвитком та взаємодією на різних рівнях (мега-, макро-, мезо- та мікро-), що зумовлює розширення масштабів внутрішніх та зовнішніх погроз і актуалізує проблеми міжнародної економічної безпеки, ефективне забезпечення якої можливо в цих умовах тільки при використанні синергетичного підходу.

Питанням формування методології маркетингу присвячені наукові роботи таких вчених, як Р.Акоффа, І. Ансоффа, Х. Виссема., П. Дойля, Ж. Ламбена, Ф. Котлера, Р. Коха, Г. Минцберга, Дж. О'Шонесси, М. Портера., Г. Азоева, Г. Багієва, Е. Голубкова, В.Єфремова, В.Марковой, А.Матанцева, Н. Моисеевой, Є. Попова, І.Березина, І. Герчиковой, В.Гончарука, О.Ойнер, А. Панкрухин, В.Хруцкого та ін.

Все це свідчить про необхідність розвитку процесів впровадження та використання методології міжнародного маркетингу при забезпеченні міжнародної економічної безпеки в умовах глобалізаційної економіки. При цьому

в теоретичній та прикладній площинах мають місце проблеми захисту ринкових та економічних інтересів суб'єктів міжнародного підприємництва в глобалізованому економічному просторі, прогнозування та моніторингу загроз економічної та ринкової безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу, аналізу та систематизації підприємницького потенціалу суб'єктів міжнародних бізнес-відношень та їх позиціонування в світовому господарстві.

Апробація: [123], [118], [117], [109], [104].

РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Теоретичні засади глобалізаційної трансформації світового господарства.

У сучасних умовах світове господарство у цілому і кожна окрема країна знаходяться на досить суперечливому та складному етапі розвитку, оскільки у цей період здійснюється дуже швидкий перехід до нової форми організації світогосподарського механізму – світового інформаційного суспільства, що співпадає з глибокою економічною кризою світової економічної системи. При цьому дуже посилюється динаміка виробничих факторів та значно спрощуються умови їх руху, а крім того має місце суттєво зростання розбіжності між країнами «золотого мільярда» та країни «третього світу». Не дивлячись на факт, що в світогосподарській системі у ХХ сторіччі є усталеними факти формування локальних зон швидкого економічного зростання, інтернаціоналізації та інші глобалізаційні особливості сучасне світове економічне господарство уявляє собою дуже складний глобалізований господарський механізм, який складається з окремих національних економік.

Теоретичною основою глобалізації виступає *концепція неоліберальної глобалізації* (У. Бек, М. Кастельс, Р. Робертсон, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та ін.), яку досліджували вітчизняні вчені О. Білорус, В. Будкін, І. Грабинський, Л. Губерський, М. Долішній, С. Злупко, А. Кредисов, Д. Лукьяненко, Ю. Макогон, С. Писаренко, А. Поручник, А. Румянцев, А. Філіпенко, О. Шнирков та ін.

Різним аспектам глобалізації присвячено праці Ю.Козака, А. Куклінського, Дж. Майера, І. Медоуза, В. Нордхауса, М. Павловського, Є. Савельєва, П. Самуельсона, Дж. Сороса, М. Тевельова, Д. Форестера, О. Щербини, В. Чужиков та ін.

Актуальність розширення поняття «глобалізація» співпало з активізацією глобалізаційних процесів в світогосподарській системі, у зв'язку з чим з'явилося багата кількість підходів до трактування цієї категорії з боку скандинавських, англійських, американських вчених. Як зазначає К. Денчев у своїх дослідженнях, у сучасній економіці існує чотири основних фундаментальних підходів до формування теорії глобалізації [249, с.14]:

- культурологічний, що розглядає глобалізацію у широкому цивілізаційному аспекті;
- економічний, що трактує глобалізацію в контексті розвитку світових ринків товарів, послуг, капіталу та праці;
- екологічний, що пов'язує глобалізацію із погіршенням екологічної ситуації на планеті;
- комплексний, що розглядає глобалізацію як у політичному, так і в інформаційному контексті, а також у контексті боротьби із міжнародною злочинністю та бідністю.

Сьогодні прийнято виділяти чотири основних шкіл глобалізації:

- класичну школу (Р. Робертсон, І. Валлерстайн, Д. Хелд, С. Хантінгтон та інші).
- школу трансформістів (Е. Гідденс, У. Бек, Д. Розенау, О. Білорус та інші).
- школу гіперглобалістів (К. Омае).
- школу скептиків (Дж. Томпсон та інші).

Серед основних причин глобалізації сучасні вчені виділяють такі [249, с.252-255] :

- Науково-технічний прогрес. Прискорення та здешевлення транспортування і засобів комунікації призвели до скорочення певної умовної відстані (відстані, вираженої в одиницях часу, необхідних для її подолання, або ж у собівартості транспортування) між різними географічними об'єктами.

- розвиток і удосконалення засобів зв'язку надали можливість піднести міжнародний бізнес на новий рівень.

- Розширення сфери діяльності міжнародних організацій і лібералізація зовнішньої торгівлі. Транснаціоналізація компаній. В контексті глобалізації необхідно наголосити, що транснаціоналізація компаній є однією з визначальних причин глобалізації, оскільки дає змогу компаніям, з одного боку, отримувати додаткові надприбутки, сприяючи тим самим концентрації капіталу і монополізації відповідних галузей, а з іншого – обходити певні урядові обмеження, переносячи конфлікти з міждержавного на внутрішньо фірмовий рівень.

- Стандартизація ринків та утворення мегасупільства. Дана причина глобалізації знижує рівень культурних та інших відмінностей між країнами, усуваючи одну з найсуттєвіших перешкод на шляху розвитку міжнародного бізнесу.

- Глобалізація тіньової економіки. Говорячи про глобалізацію тіньової економіки, йдеться не лише про суто кримінальні види діяльності, але й про легальну торгівлю, яка при наявності торгівельних обмежень перетворюється на контрабанду.

При цьому класична школа глобалізації проводила дослідження в рамках концепції неоліберальної глобалізації (М. Кастельс, Р. Робертсон, Ф. Фукуяма та ін.), які обґрунтовують інтегруючу роль західної ринкової моделі, позитивний вплив західної цивілізації на розвиток світової економіки. Характерними ознаками неоліберальної моделі глобалізації є такі [129, с. 292-297; 375; 387; 388; 250]

1. Стихійність реалізації та орієнтація на короткострокові інтереси індустріально розвинених країн, при цьому загальна вигода останніх направлена на високий рівень відкритості національних економік, що у значній мірі перевищує наявні втрати. Політика «подвійних стандартів» розвинених країн заохочує країни з меншим рівнем економічного розвитку до ліквідації торговельних бар'єрів за збереження власних, що призводить до консервування

технологічної відсталості останніх і в кінцевому підсумку забезпечує непропорційно великі вигоди від глобалізації для перших, до поглиблення розподілу світу на розвинений центр та відсталу периферію.

2. Забезпечення посилення нерівномірності розвитку світової економіки за рахунок формування для розвинених країн у світогосподарській системі монополістичних позицій. Тобто наявність системного ефекту не передбачає його рівномірного розподілу між усіма учасниками міжнародної кооперації. Як наголошує М. Кастельс, глобальна економіка характеризується фундаментальною асиметрією країн за рівнем інтеграції, конкурентним потенціалом та часткою вигод від економічного зростання [129, с.117]

3. Блокування історичних альтернатив шляхом ігнорування соціально-економічної, культурної, історичної специфіки розвитку окремих національних економік, що призводить до їх системної вестернізації на жорсткій монетаристській основі. Як свідчить практика, за умов неоліберальної глобалізації розвинені держави нав'язують менш розвиненим моделі уніфікованого надзоганяючого розвитку («структурної адаптації», «золотого корсету», «Вашингтонського консенсусу», «шокової терапії» тощо), орієнтованого на використання коштів, досвіду і технологій, що надходять із-за кордону, реалізуючи таким чином власні інтереси, ігноруючи можливі негативні соціально-економічні наслідки цих дій.

4. Формування загрози духовного збіднення людства, втрати національної ідентичності, стандартизації та уніфікації національних культур за рахунок розвитку пріоритету ідеології ринкового фундаменталізму, що породжує поширення масової культури та споживацького ставлення до природи.

5. Обмеження національного суверенітету та посилення диктату з боку впливових міжнародних фінансових інституцій, послаблення ролі держави у сфері регулювання національних економік та соціального захисту населення, деградація природного середовища, загострення глобальних проблем.

Як зазначалось вище, практична дія неоліберальної глобалізаційної моделі розвитку світового господарства призводить до виникнення суперечностей [129, с. 296-297]:

- між центром та периферією світового господарства та їх інтересами при формуванні єдиного світового економічного простору;
- між об'єктивною тенденцією до збільшення обсягів виробництва, зростання продуктивності праці та тенденцією до поглиблення процесів поляризації доходів та споживання;
- між культурним цінностями окремих національних економік та ідеєю встановлення єдиної шкали цінностей, яка орієнтована на матеріальне споживання;
- між становленням єдиного економічного простору та виникненням потужних регіональних блоків світового господарства;
- між зростанням ефективності світової економіки і падінням життєвого рівня значної частини населення планети, особливо країн з трансформаційною економікою та країн з економікою, що розвивається;
- між ефективністю вільного переміщення капіталів з метою підвищення ефективності світової виробничо-фінансової сфери і активізацією спекулятивної діяльності світової фінансової «еліти»;
- між фінансовим капіталом і віртуальним сектором та промисловим капіталом і реальним сектором глобальної економіки;
- між потребою у стабільності і поширенням локальних осередків нестабільності;
- між об'єктивною необхідністю формування глобальної планетарної спільноти як єдності різноманітних цивілізацій і фактичним утвердження однопольного світу, в якому домінує західна цивілізація;
- між прискоренням глобалізаційних та інтеграційних процесів в світогосподарській системі взагалі і уповільненням інтенсифікації політичної взаємодії між окремими національними економіками з метою становлення глобального управління.

Таким чином, можна зробити висновок, що втілення неоліберальної моделі глобалізації призводить до виходу на світовий ринок недоліків ринкової економіки, які не піддаються корегуванню на рівні окремих держав чи навіть об'єднань держав.

На відміну від представників неолібералізму, які вважають економічну глобалізацію єдиною можливим ефективним шляхом гармонізації суспільства, відомі фахівці Дж. Стігліц і Дж. Сорос підкреслюють, що міжнародні організації лобіюють інтереси країн «золотого мільярда» та їх експансію на міжнародних ринках. Дж. Томпсон, Д. Гелд та Е. Мак-Грю вважають, що за умов глобалізації нерівномірність лише поглиблюється і наслідком цього є конкурентні напруження на світових ринках. [228, с. 22; 227; 349].

Вивчення глобальних процесів економічного, демографічного характеру тощо призвело до необхідності розробки моделей світової економіки як системи. Вчені різних країн розробили безліч моделей глобальної економіки як варіантів вирішення проблем світогосподарського рівня. Найбільш відомими серед них є модель Римського клубу «Перебудова світового порядку», підготовлена Я. Тінбергом, а також розробки Б. Гаврилишина, І. Медоуза, Д. Форрестера та ін. Переважна більшість проектів гармонізації глобальної економіки ґрунтуються на центрально-периферійній моделі.

Дослідження в галузі розвитку теорії глобалістики у сучасній світовій економіці, здійснені у працях сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених, які направлено на формування основ нової високотехнологічної моделі інноваційного розвитку світового господарства у цілому та окремих національних економік зокрема (дод. Г та Д).

Таким чином, глобалізаційна теорія є однією із закономірностей розвитку світогосподарської системи, що визначають сучасний стан та перспективні напрями розвитку світового співтовариства. Особливість економічних, політичних, культурних відносин в умовах глобалізації полягає

у тому, що вони пов'язують окремі суспільства в єдину систему і розповсюджуються за географічні кордони окремої країни, внаслідок чого людство перетворюється в загальну соціальну цілісність. Однією з найпотужніших тенденцій розвитку на сучасному етапі світогосподарського розвитку є інноваційно-інвестиційна локалізація, яка здатна швидко змінювати характер територій, перетворюючи їх на мікро- регіон, вплив якого на світовий трансфер технологій може бути значно більшим, ніж багатьох держав світу [249, с. 9, с.11]. Новий формат відносин між країнами вимагає чіткої парадигмальної визначеності міжнародного економічного співробітництва в умовах глобалізації.

Отже, глобалізацію можна представити як багатогранну категорію, що має відповідні форми, суб'єкти та рушійні сили (рис. 3.1), а у свою чергу глобальне середовище світового господарства - у якості оточення, зовнішньої системи компонентів, яка діє на світогосподарську систему взагалі ззовні і при цьому світогосподарська система повинна розглядатися як загальний механізм високого порядку, до якого входять елементи систем більш низького рівня, такі як континенти, країни, регіони тощо. Отже, глобальне середовище обумовлене глобальними процесами, які відбуваються в світовому господарстві і є закономірними, послідовними змінами, які забезпечують розвиток світової системи (рис. 3.2).

Подальша еволюція глобалізації великою мірою залежить від інтеграції трьох основних світових ринків (ЄС, США, Японія) (рис. 3.3), які в сукупності створюють більше половини світового глобального продукту.

Виходячи з вищепроведеного дослідження, глобалізація уявляє собою дуже складний процес впливу різних факторів міжнародного рівня, як економічного характеру, так і політичного, інформаційного, культурного на соціальний розвиток кожної окремої національної економіки.

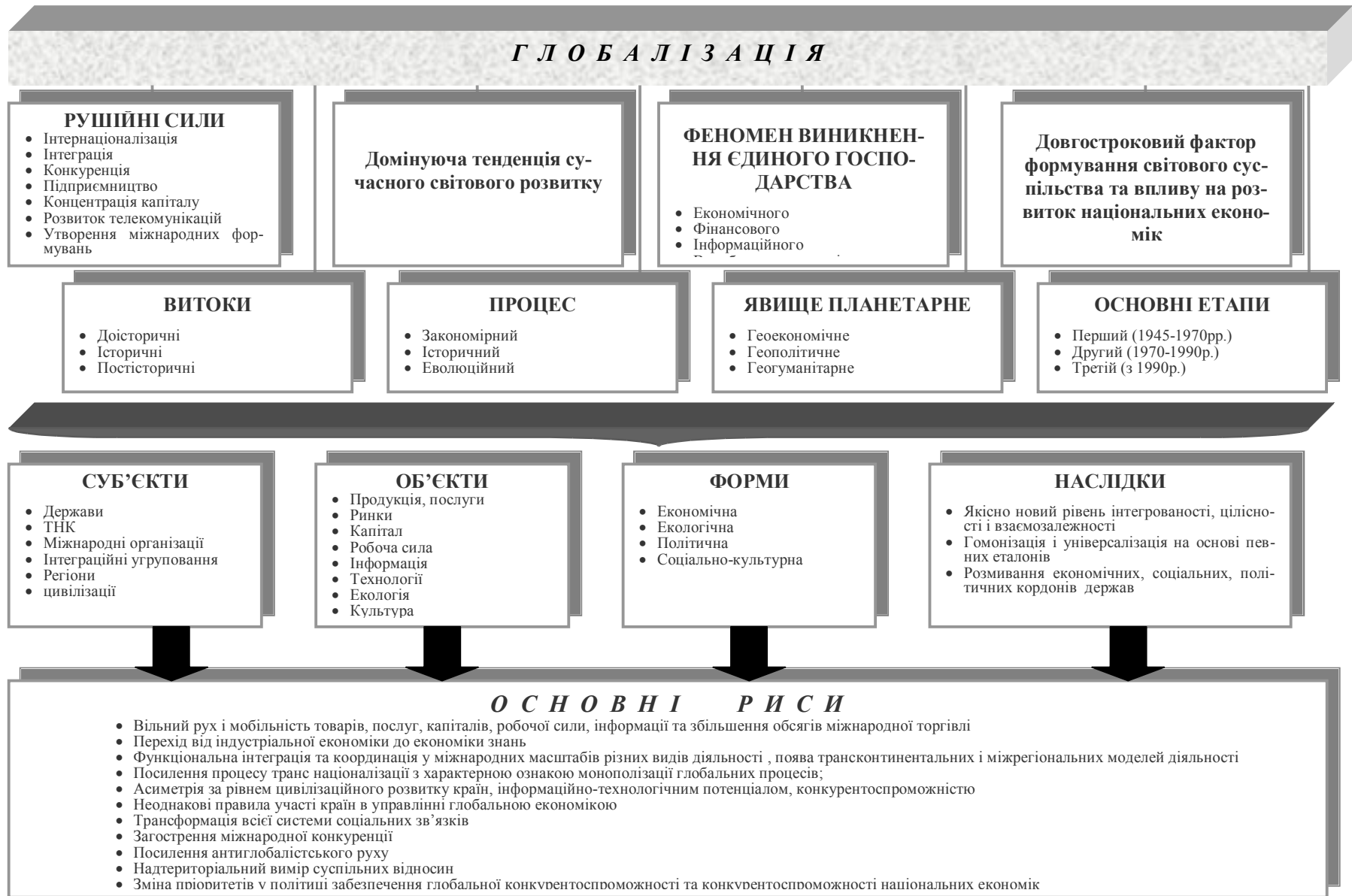

Рис. 3.1. Глобалізація: сутність, основні риси та рушійні сили [228, с.45-46]

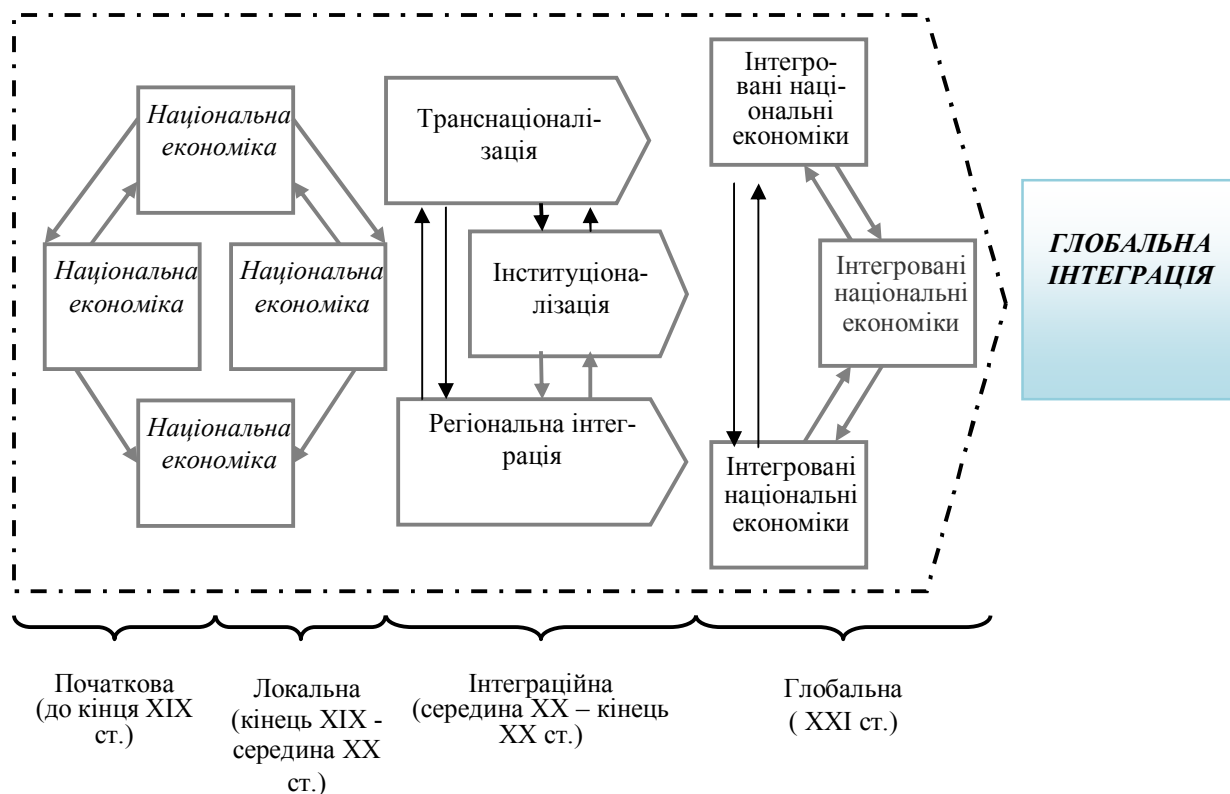

Рис. 3.2. Стадії та результати інтернаціоналізації [265, с.10]

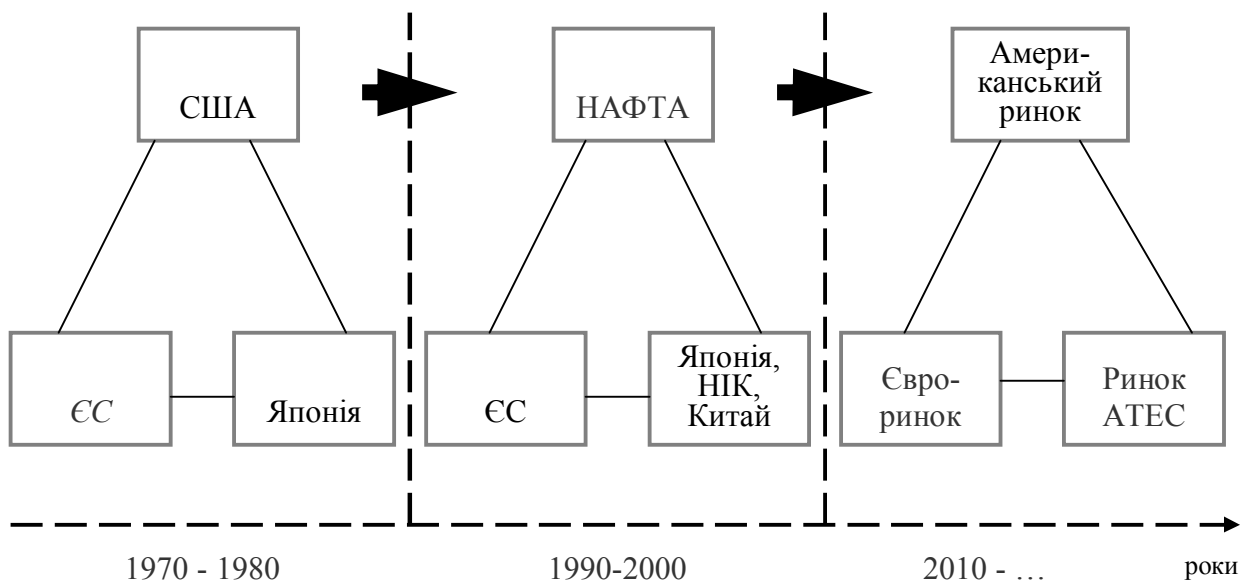

Рис. 3.3. Динаміка інтернаціоналізації і формування континентальних глобалізаційних об'єднань [265, с.13]

Крім того, глобалізація є об'єктивним незворотнім процесом, однак цей процес необхідно регулювати з метою мінімізації втрат від входження у світовий ринок, світовий інформаційний простір.

Отже, у найзагальнішому вигляді глобалізацію можна представити як комбінацію процесів транснаціоналізації, регіоналізації та глобальної інституціоналізації, а її рушійними силами є принципові науково-технологічні зрушення на основі всеосяжної інформатизації. При цьому, за словами А.Чумакова (який оголосив думку багатьох вчених), важливо усвідомлювати, що інтелектуально-інформаційні ресурси, не маючи абсолютних кількісних обмежень, здатні до тиражування, саморозвитку, а через розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту, динамізацію та диверсифікацію обміну товарами, послугами, інвестиціями глобалізація сприяє підвищенню ефективності розвитку. [305, с.22, с.23]

Однак, необхідно зазначити, що з переходом світогосподарської системи на глобальну стадію розвитку виникає порушення організаційно-функціональної рівноваги світової економіки, на що звернув увагу, говорячи, що у рамках капіталістичної світової економіки неможливо, щоб інтернаціональний розвиток був реалізований у всіх державах, оскільки процес нагромадження капіталу вимагає існування ієрархічної системи, в якій додана вартість розподіляється нерівномірно, в результаті чого найбільш ймовірним сценарієм розвитку світової економіки буде прагнення країн-лідерів світової економіки зберегти існуючу нерівність [330, с.61].

Розглянемо сучасні парадигми глобалізації та відповідні теорії, що надають трактування процесів, які відбуваються в рамках глобалізації, спираючись на узагальнення, зроблені О. Білорус, Д. Лук'яненком, Л. Юнусова, Р. Хасбулатова, В. Новицьким, А. Філіпенком, Ю.Макогоном та іншими вченими [71; 154; 258; 257; 191; 251; 162; 348 та ін.].

На думку авторів монографії «Глобалізація і безпека розвитку», яку очолював О. Білорус, існують дві головні тенденції сучасного процесу

глобалізації: безпрецедентно щільна взаємопов'язаність новітніх соціально-економічних явищ та процесів (глобалізація економічного розвитку, глобальний характер екологічних проблем) та національний (локальний) характер інших соціальних явищ і процесів (політичні системи, культурна специфічність) визначають характер глобальних трансформацій, породжують певні суперечності світового розвитку, усунення яких можливе лише за умови пізнання їхньої суті та за умови ефективного і справедливого використання великими і малими країнами всіх наявних у людства ресурсів [71, с. 8-9].

З вищенаведеного, а також з результатів аналізу точок зору відомих українських вчених [132; 153; 154 та ін.] зроблено висновок, що сучасна глобалістика не має на даному етапі світогосподарського розвитку єдиної парадигми.

В країнах з розвинутою економікою в умовах активізації глобалізаційних процесів сформувалась теорія постіндустріального суспільства, яка базується на підвищенні значення інформації, знань, науки, а це у свою чергу сприяє зменшенню кількості працівників, зайнятих у сфері виробництва та відповідно збільшенню цього показника у сфері послуг.

Теорія постіндустріального суспільства стверджує, що на планеті відбувається не стільки економічна конвергенція, результатом якої мало б бути політичне і соціальне єднання світового співтовариства, скільки повна уніфікація в сферах інформатизації, забезпечення прозорості економічного простору, розширення світової комунікаційної мережі. Крім того, триває складний і багатоплановий процес, який умовно можна позначити як новий регіоналізм – формування макрорегіональних просторів на фоні гео економічного розмежування світу, створення соціально-економічних коаліцій [46, с.51]. За вищевикладених обставин в зазначеній теорії на перший план висувається питання створення системи глобального управління всією економічною діяльністю у світогосподарській системі та ресурсами планети, що пояснює початок оптимізації сукупної промислової

діяльності в межах світової економіки, формування швидкими темпами глобальної економіки, яка максимально направлена на координальні географічні зміни промислового виробництва з метою його трансформації.

Визнаними критиками глобалізації в США є Б.Барбер, Д.Кортен, П. Бьекенен, в Європі – Дж. Голдсміт. З критикою так званого Вашингтонського консенсусу, які фактично поглиблюють розкол світової системи, виступили представники багатьох наукових напрямів, негативно характеризуючи різні аспекти глобалізації.

На пострадянському просторі дослідженням глобальних проблем займаються російські (Д.Загладін, Д.Гвішіані, М.Максимова, І.Фролов та ін.) та українські (Д.Лукьяненко, Р.Сіденко, А.Філіпенко, В.Новицький, О. Білорус, А.Поручник, Ю.Макогон та ін.) вчені, які виділяють:

- причини, що спричиняють виникнення глобальних проблем;
- критерії які дозволяють виділити глобальні проблеми серед інших;
- специфічні форми прояву глобальних проблем;
- внутрішні взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими проблемами.

Глобальні проблеми сучасні вітчизняні вчені групують наступним чином [190, с. 445-446]:

- 1) проблеми, що виникають у процесі взаємодії природи та суспільства: надійне забезпечення людства продовольством, сировиною, енергією тощо, збереження природного навколишнього середовища, освоєння ресурсів Світового океану, космічного простору. Джерела таких проблем закладені в тенденціях та закономірностях розвитку світових виробничих сил, які сприяють розширенню можливостей задоволення потреб людства в засобах до існування, а також збільшенню існуючих виробничих потреб та виникненню нових при вичерпаності можливостей природи задовольняти зазначені потреби;

2) проблеми суспільних взаємовідносин: відносини між державами з різним економічним устроєм, подолання економічної відсталості багатьох країн світу, локальні, регіональні та міжнародні кризи і т.п.;

3) проблеми, пов'язані із розвитком людини, забезпеченням її майбутнього: проблеми пристосування людини до умов, що змінюються під впливом науково-технічного прогресу, до змін природного та соціального середовища, урбанізації тощо.

При цьому викладена класифікація проблем є достатньо умовною: процеси інтернаціоналізації господарського життя визначають збільшення взаємозв'язку окремих ланок світового господарства. Об'єднує їх те, що кожна глобальна проблема є об'єктивною за характером і має матеріальну основу, на їх виникнення впливають загальні закономірності історичного процесу, загальні тенденції розвитку виробничих сил, вплив на останні НТП, хоча на появу та загострення глобальних проблем впливають реальні конкретно історичні умови.

Загрози людству, що виходять з глобалізації, поглибилися практичним застосуванням вищерозглянутої концепції неолібералізму (радикального лібералізму), яка втілилась в американську модель глобалізму, яка фактично є домінуючою. Саме реалізація даної моделі загострила існуючу в світі нерівність і ставши причиною ситуації, коли прибутки 1% багатих дорівнюють прибуткам 2/3 жителів планети. З іншого боку, неоліберальні підходи, підкріплені економ-центризмом, забезпечують міцність та експансіонізм транснаціональних корпорацій. Крім того, неоліберальна модель організації породжує такі форми соціальної організації, які поступово витісняють національні держави як основні утворення світового співтовариства, в умовах котрих державам надзвичайно складно подолати негативні економічні та соціальні наслідки глобалізму.

Економічна глобалізація, як об'єктивний та цілісний процес, має суперечливий та неоднозначний характер. Її визначальними рисами є, з

одного боку, еволюційність та послідовність розвитку, а з іншого – асиметричність та дискретність (рис.3.4).

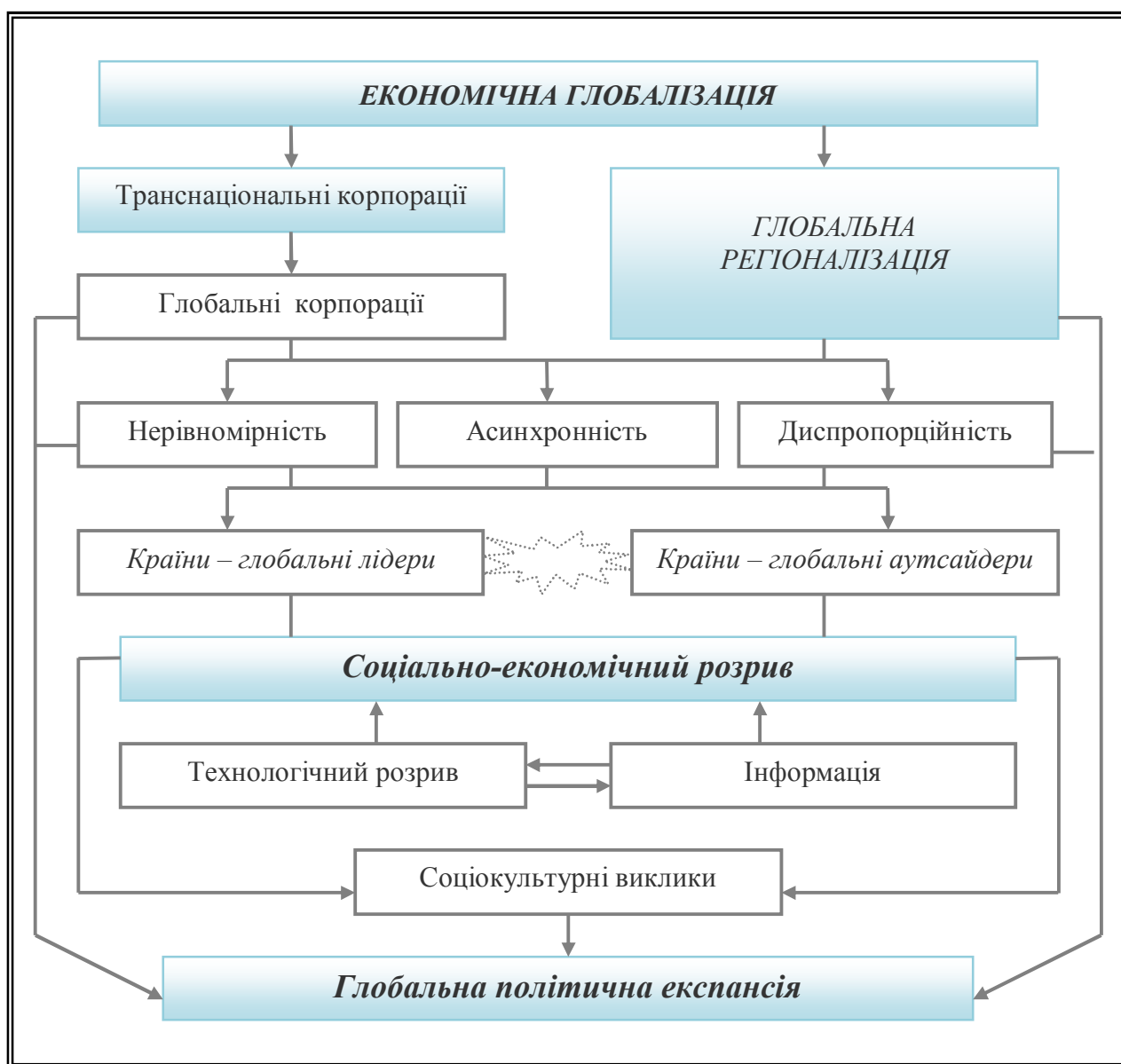

Рис. 3.4. Суперечності економічної глобалізації [157, с.33]

Крім того, суперечностям глобальної економіки притаманний універсальний характер. Це означає, що економічні явища та процеси, які відбуваються у глобальній економічній системі, не можуть перебувати у статичному стані. Зазнаючи постійних трансформаційних змін, вони дістають імпульс для подальшого розвитку, переходу від одного якісного стану до іншого. Діалектика суперечностей глобальної економіки зводиться, таким

чином, до єдності та боротьби протилежних за своєю сутністю та векторною спрямованістю економічних явищ та процесів. При цьому єдність таких протилежностей, виражаючи стійкість глобальної економічної системи, є відносною, а боротьба - абсолютною, що свідчить про нескінченність процесу глобального економічного розвитку [157, с.31].

Суперечності глобальної економіки можна розглядати у двох площинах: по-перше, як діалектичну взаємодію протилежних тенденцій економічних процесів та явищ, притаманних світовому господарству, які перебуваючи у внутрішній єдності та взаємопроникненні, є джерелом його постійного розвитку; по-друге, як конфлікт інтересів глобального капіталу та решти суб'єктів світового господарства (держав, міжнародних організацій, регіональних інтеграційних угруповань, суб'єктів мікрорівня і т.і.) [157, с.31].

До найбільш масштабних суперечностей, за результатами аналізу наукової літератури, можна віднести такі:

- 1) поглиблення антагонізму між глобальною експансією монополій та економічним суверенітетом країн світу;
- 2) посилення глобальної конкуренції у сфері виробництва та збуту товарів та послуг;
- 3) загострення антагонізму між глобальним капіталом та міжнародним контингентом найманих працівників;
- 4) антагонізм між глобалізацією та регіоналізацією міжнародної економічної діяльності;
- 5) суперечливе поєднання глобальних та локальних економічних інтересів (так звана глокальність);
- 6) поглиблення антагонізму між класом найбідніших та найбагатших громадян планети;
- 7) поглиблення диспропорцій в участі країн у глобальній економічній системі;

8) поглиблення розриву в доходах працюючого населення та посилення внутрішньорегіональних асиметрій соціального розвитку країн.

Однак, поняття «глобалізація» має економічний напрям, тому що у сучасних умовах розвитку світогосподарської системи економічний аспект розвитку міжнародних відношень є найбільш пріоритетним, а політичний, культурний, соціальний, ідеологічний носять другорідний характер, тобто обслуговуючий, підтримуючий. Таким чином, можна зробити висновок, що становлення глобалізованої економіки необхідно розглядати як процес міжнародного економічного розвитку світогосподарської системи (яка характеризується певною еволюційністю і етапністю), що супроводжується поетапним включенням країн до глобальної економічної системи з урахуванням їх особливостей.

При цьому, глобалізацію необхідно розглядати у якості головної вимоги сучасного етапу розвитку світового господарства, коли найбільш розвинуті країни вирішують завдання забезпечення ефективності виробництва за допомогою міжнародного співробітництва як результату міжнародного розподілу праці. Крім того, необхідно зазначити, що рушійною силою глобалізації є зростання конкуренції, тому у сучасних умовах найбільші вигоди від глобалізації отримують промислово розвинуті країни (що і робить підстави для формування неправдиву позицію про орієнтацію глобалізаційних процесів на політично-воєнний розподіл світу). Вищезазначене свідчить, що в результаті інтернаціоналізації та глобалізації світового економічного простору у забезпеченні економічного розвитку країн зменшується значення природно-географічного і зростає значення науково-технічного чинника. Таким чином, процес інтернаціоналізації та глобалізації світогосподарської системи відбувається шляхом збільшення споживання країнами іноземних товарів, послуг, капіталу, технологій тощо, та виходу суб'єктів господарювання (як країн взагалі, так і окремих підприємств зокрема) на зовнішні ринки. Результатом одночасної дії зазначених процесів є взаємо-

залежність і взаємодія національних економік. При цьому інтернаціоналізацію слід розглядати як процес за сутністю і за формами.

Разом з тим, слід враховувати, що в епоху глобалізації відбувається послаблення національних господарств, перш за все, внаслідок нерівності держав у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності. Вигоди від глобалізації є прямо пов'язаними з міцністю внутрішніх ринків. Колишня система міжнародного розподілу праці (що базується на взаєминах між економічно високорозвинутими країнами світу, країнами, що знаходяться на завершальній індустріальній фазі і країнами, що розвиваються) змінюється у бік створення єдиної глобальної економічної системи, у якій домінує «тріада» - Північна Америка, ЄС і Південно-Східна Азія. [99] Чим більше економічні системи виходять за національні межі, тим активніше національні економіки зливаються і утворюють більш потужну і масштабну економічну систему, оскільки в умовах формування глобальної економіки економічна діяльність країн залишається переважно національною. При цьому відкритість економіки є передумовою формування глобального ринкового середовища. Властивістю відкритої економіки є цілісність національної економіки, її функціонування як єдиного економічного комплексу, інтегрованого завдяки наявності міжнародних зв'язків у світовий ринок і світове господарство [273, с.29-30].

Отже, на цьому етапі дослідження можна зробити висновок, що глобалізація представляє собою складний економічний процес, покликаний підвищити ефективність господарювання, на основі чого теорія глобалізації світової економіки уявляє собою сучасний самостійний науковий напрям про загальні, світові проблеми нинішнього і перспективного розвитку людської цивілізації, її політичну, економічну і соціальну організацію як єдину цілісну систему.

У підтвердження цієї думки група авторів, яку очолює А.Румянцев стверджує, що взаємозалежність суб'єктів світової господарської системи

формується через низку техніко-економічних і соціально-політичних причин, створюючи при цьому такі принципово нові явища [181, с.32-33]:

- світова економічна спільнота із сукупності взаємопов'язаних країн перетворюється на цілісну економічну систему;

- відбувається становлення техносфери як середовища діяльності суб'єктів господарювання, що існують в системі «концентричних кіл»: найбільш економічно розвинуті держави (ядро техносфери); країни-претенденти на входження до ядра техносфери; країни, що є джерелами енергоресурсів і сировини; країни, нейтральні для існування і розвитку техносфери; інші країни;

- відбувається утвердження нових транснаціональних суб'єктів господарювання, що слабо прив'язані до національних економік;

- посилення конкурентної боротьби за контроль над ринками, територіями і природними ресурсами у глобальному масштабі, в якій вагому роль відіграють ТНК;

- в сучасній економічній системі міжнародні економічні відносини відіграють провідну роль у порівнянні з внутрішньодержавними.

Таким чином, у останній час у світі сталися якісно-кількісні зміни у напрямку розвитку функціонування світового економічного простору, що впливає на форми взаємодії суб'єктів господарювання між собою і з глобальним (зовнішнім) економічним середовищем та сприяє загостренню конкурентної боротьби на мега-, макро-, мезо- та макрорівнях. Отже спираючись на ці принципи формується феномен глобальної конкуренції у глобалізованому економічному світогосподарському просторі, який одночасно сприяє наростаючій взаємозалежності мікро-, мезо- і макроекономічних суб'єктів господарської світової системи не тільки в просторових масштабах.

Процеси глобалізації супроводжуються низкою як позитивних, так і негативних явищ. За даних обставин необхідною є цілеспрямована діяльність з боку держав щодо використання переваг зазначеного процесу. Тоб-

то непродуктивним шляхом є як відмежування від процесів глобалізації, так і відстоювання національно-економічної автаркії. На сьогодні країнам необхідно бути включеними до процесів глобалізації з метою вирішення загальносвітових проблем, до яких належать такі:

- збереження миру та запобігання регіональним конфліктам;
- охорона природного навколишнього середовища;
- надійне забезпечення людства продовольством, сировиною і енергією;
- подолання соціально-економічного відставання багатьох країн світу;
- освоєння космосу та світового океану;
- забезпечення розвитку людини та її майбутнього;
- скорочення зон бідності, голоду і хвороб.

Вирішення економічних, екологічних та соціальних проблем окремих національних економік сприяють прискоренню інституціоналізації процесів глобалізації. Таким чином, *інституціоналізація* виступає характерною особливістю розвитку світогосподарської системи. Сучасні міжнародні економічні відносини здійснюються як за активної участі державних і міждержавних організацій, так і за пасивного їх сприяння. *Міжнародні організації* представляють собою об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на основі певних правил і процедур і діяльність яких виходить за національні кордони. [265, с.9] Взаємодія країн з міжнародними інституціями може здійснюватись на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Утворення міжнародних організацій є об'єктивним наслідком процесу розвитку світового суспільства. Серед чинників, що ведуть до їх створення, виділяються такі: міжнародний розподіл праці, міжнародна економічна інтеграція, політичні стосунки між країнами, глобалізація міжнародних відносин. Одночасно світова інституційна система скорочує історично сформований спосіб поділу глобального продукту, координує економічну і фінансову політику у світовому масштабі. [46, с. 234]

Інституції, що забезпечують координацію підсистем світового господарства, можна умовно поділити на чотири складові: [201]

- 1) спеціалізовані економічні об'єднання ООН із загальнофункціональних та галузевих напрямків;
- 2) міждержавні галузеві організації;
- 3) міжнародні галузеві організації підприємств;
- 4) міжнародні кооперативні організації.

Спеціалізовані економічні об'єднання ООН із загальнофункціональних та галузевих напрямків є організаціями, діяльність яких визначає розвиток світової економіки в цілому та країнових підсистем, а саме країн з розвинутою ринковою економікою, країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються. До зазначених інституційних структур належать Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), Міжнародна організація праці (МОП), програма розвитку ООН (ПРООН), Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО), Міжнародне агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ), Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Всесвітній поштовий союз (ВПС), Міжнародна морська організація (ІМО), Організація міжнародної цивільної авіації (ІКАО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та ін.

Особливе місце серед зазначених організацій посідають МВФ та СБ, до складу якого входять Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародне агентство гарантій інвестицій (МАГІ), Міжнародний суд (МС). Дані інституції вирізняє також посилення впродовж останнього часу координації їх діяльності та розширення взаємодії не лише між собою, а й з іншими міжнародними інститутами, урядами, приватними інвесторами.

Міждержавні галузеві організації є міжнародними інституціями за рамками ООН. Основною з них є Світова організація торгівлі (СОТ), осно-

вним завданням якої є поступове усунення різноманітних форм дискримінації в торгівлі, лібералізація останньої. Важливим для розвитку глобальної економіки є те, що в діяльності СОТ особливе місце займають не лише торгові питання, а й проблеми загального розвитку світової економіки. *Міжнародні галузеві організації підприємств* включають біля 70 інституцій у промисловості та енергетиці, у галузі транспорту і зв'язку і т.п. З них приблизно 20 організацій мають європейську приналежність, оскільки в Європі знаходяться переважна кількість держав з розвинутою ринковою економікою і відбуваються результативні інтеграційні процеси. Що розвивається спочатку в ліченій кількості регіонів світу інтеграційний процес останніми роками охопив майже усі континенти, привівши до утворення численних регіональних і субрегіональних торговельно-економічних груп. За даними СОТ(Світової організації торгівлі), в 2002 році налічувалося 134 що реально діють регіональних торговельно-економічних угоди. Причому 90 з них були утворені після 1995 року. У 1999 році «країн-членів цієї організації припадало на частку 92% світового обороту і 95% торгівлі комерційними послугами. Провідну роль тут грають США, ЄС, Японія і Канада [200, с.18; 287]. У 2003 році офіційно зареєстрованими членами СОТ було 147 країн, не рахуючи 30 держав, до яких відносилися Росія і Китай, що мають статус спостерігача. Сьогодні ж в сучасній міжнародній економіці спостерігається своєрідний «інтеграційний бум» [287].

Співробітництво країн з даною групою організацій дає можливість розвивати підприємницькі зв'язки та використовувати можливості міжнародного науково-технічного співробітництва.

Діяльність інших організацій, що належать до даної групи інституцій, побудована на функціональних та функціонально-регіональних принципах: Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), Союз промислових федерацій ЄС (ЮНІСЕ), Євратом, Міжнародна асоціація цивільних аеропортів (ІКАА), Асоціація країн – експортерів залізної руди (АПЕФ), Організація країн – експортерів нафти (ОПЕК) та ін.

Зв'язки країн з організаціями даної групи мають значний вплив на розвиток виробництва та його фінансування в рамках національних економік і ілюструють використання моделі порівняльних переваг у міжнародній економічній діяльності.

До складу *міжнародних кооперативних організацій* як функціональної підсистеми міжнародного господарства належать 10 інституцій, серед яких центральне місце належить Міжнародному кооперативному альянсу (МКА).

Крім того, міжнародні економічні організації можна поділити за наступними критеріями [201]:

1) членство суб'єктів міжнародних відносин і юридичний статус організації:

- міждержавні організації – утворюються на основі офіційних урядових угод між країнами (ООН, НАТО, ОБСЄ);

- неурядові організації – утворюються на основі індивідуального або колективного членства суб'єктів, які не є офіційними представниками своїх урядів (Лондонський клуб, Міжнародна торговельно-промислова палата, Світова конфедерація праці, Спілка міжнародних ярмарків);

2) географічне поширення:

- глобальні організації – об'єднують країни або інші суб'єкти незалежно від того, де, в якій частині світу вони знаходяться (ООН, МВФ, ГАТТ/СОТ, Червоний Хрест, Римський Клуб, ЕОСР);

- регіональні організації – об'єднують країни, розташовані в певному регіоні, як правило, компактно, в територіальній близькості (ЄС, СНД, ЧЕС);

3) функціональна спрямованість:

- організації загальної компетенції охоплюють широке коло проблем і напрямків (ООН – діяльність розповсюджується на полічну, екологічну, правові сфери, сферу безпеки та ін.);

- організації спеціальної компетенції охоплюють організації, в яких одна з функцій є головною, а решта – допоміжними (ГАТТ/СОТ, Світова туристська організація, МОП);

4) характер діяльності:

- універсальні (ООН);
- політичні (ОБСЄ);
- економічні (СНД);
- гуманітарні (Червоний Хрест);
- оборонні (НАТО);
- культурно-просвітницькі та ін..;

5) умова участі в членстві:

- відкриті організацій – може увійти кожна держава, яка поділяє принципи й статут організації;
- закриті організації – приймають тільки за запрошенням засновників організації.

Що стосується країн з трансформаційною економікою (більшу частку котрих складають країни постсоціалістичного табору) то можна сказати, що вони повільно, але упевнено, пришли до відповідального кроку впровадження в глобалізаційні процеси, і сьогодні вже значна їх частина вступила до СОТ (див. табл. 3.1) [161].

Таблиця 3.1

Терміни вступу в СОТ держав, колишніх республік СРСР

Найменування держав, колишніх республік СРСР	Рік вступу в СОТ
Киргизія	1998
Естонія	1999
Латвія	1999
Грузія	2000
Литва	2001
Молдавія	2001
Вірменія	2003

Україна прагне до активної участі як у глобальних, так і в регіональних міжнародних організаціях з метою використання міжнародного співробітництва з максимальною користю для національної економіки. У свою чергу Україна переживає сьогодні трансформаційний період економічного розвитку і становлення, про що свідчать роботи багатьох вітчизняних економістів, у тому числі А. Амоши, Ю. Макогона, І. Лукинова, Н. Іванова, А. Филлипенко та ін. [27; 31; 162; 161, с.4-15; 131, с. 4-9; 251].

Отже, процеси становлення світового господарства як цілісної системи із певними формами, структурою та інститутами функціонування шляхом глобалізаційного розвитку мають об'єктивний характер, хоча і глобалізаційні процеси спричинили негативну трансформацію державного суверенітету (як було досліджено вище, для більшості країн він значно обмежується, а для США, навпаки, переростає сферу абсолютного національно-державного, набуваючи ознак глобального надсуверенітету та світового домінування). До того ж, деякі дослідники вважають ситуацію природною й акцентують лише на виборі США між глобальним домінуванням і глобальним лідерством, вважаючи останнє більш прийнятним. Більшість науковців сьогодні вже не ставить під сумнів про необхідність розвитку глобалізаційних процесів. Але, при цьому необхідно відмітити, що дослідження, які окреслюють негативні наслідки глобалізації в основному зосереджені на соціально-культурній сфері. Особливо це важливо для країн, що розвиваються, більшість з яких все ще знаходяться в процесі пошуку свого місця у міжнародній економічній системі.

Результати дослідження глобалізації як багаторівневої системи (на мегарівні – на рівні світовій економіки, на макрорівні – на рівні національних економік, на мегарівні - окремих галузей, на мікрорівні - рівні окремих компаній) дозволили зробити висновок щодо нерівномірності, суперечливості її впливу на розвиток окремих регіонів, галузей та країн. За цих умов інтернаціоналізація є одночасно системоутворюючим чинником розвитку світового господарства та дієвим важелем подолання обмеженос-

ті внутрішніх ринків окремих національних економік, нестачі паливно-сировинних, матеріальних ресурсів тощо.

Таким чином, серед науковців не існує єдиної думки відносно явища глобалізації. За даних обставин зростає актуальність подальшого дослідження його особливостей розвитку в сучасних умовах розвитку світогосподарської системи та формування рішень, направлених на посилювання позитивних її дій і нейтралізації негативних явищ і наслідків глобалізації.

Отже, з урахуванням того, що сучасні економічні системи є складними нелінійними структурами, їх еволюція не може розглядатись з використанням традиційних підходів. Глобалізація не лише уніфікує світовий економічний простір на основі новітніх чинників економічного зростання, а й урізноманітнює моделі економічного розвитку внаслідок трансформації національно-державної структури економіки. На основі зазначеного можна зробити висновок щодо заміщення національно-державної побудови економічної системи відповідною глобальною організацією.

Одним з найбільш ефективних інструментів рівноправного входження держав до світової економіки в умовах глобалізації є створення міжнародних конкурентних переваг, вирішальна роль в системі яких належить інноваційним конкурентним перевагам.

3.2. Методологічні передумови взаємозв'язку рівня економічного розвитку окремих країн в умовах глобальної конкуренції.

В сучасних умовах у світогосподарській системі здійснюються дослідження у напрямку пошуку науково обґрунтованих підходів та механізмів економічного розвитку, як на світовому рівні, так і на національному. Світогосподарська система вже остаточно обрала шлях розвитку процесів глобальної інтеграції світового та національного розвитку і вже сьогодні комплексні економічні перетворення вийшли далеко за національні межі. Найважливішою проблемою залишається вибір напрямку оптимізації глобалізаційних

процесів. При цьому необхідно розуміти, що в процесі розвитку глобалізаційних явищ в світогосподарській системі окремі суб'єкти міжнародного підприємництва та країни функціонують в нових умовах господарювання, а саме в умовах глобальної конкуренції. Це вимагає формування чіткого уявлення сутності самого процесу становлення та розвитку глобальної конкуренції, як умов дії суб'єктів міжнародного бізнесу, з метою обґрунтованої розробки алгоритму їх поведінки.

При цьому конкуренція у глобалізації має роль ключової та рушійної сили. Так, О.Єськов, говорячи про значення явищ посилення конкуренції в умовах розвитку глобалізаційних процесів, відмічає: «становлення та розвиток ринкових відношень об'єктивно вимагає концентрації зусиль та ресурсів, визначення чітких пріоритетів економічної політики на таких напрямках, які забезпечать довгостроковий та стабільний економічний розвиток в умовах різкого загострення конкуренції на світових ринках збуту» [89, с. 79-80]. А.Панков, виражаючи думку багатьох сучасних вчених, розглядає посилення конкуренції на світовому ринку, не як проблему та засіб країн з розвинутою економікою монополізації свого положення у світу та пригнічення бідних країн, а як умови розвитку міжнародного бізнесу, говорить: «В сучасних умовах конкуренції і глобалізації стійкий економічний успіх компанії забезпечується турботою про стратегічне майбутнє розвитку бізнесу. При цьому йдеться про принципово нові пріоритети діяльності - не лише про завоювання і утримання позицій на ринках збуту, стабільних темпів їх зростання, але і головним чином про цілеспрямовану концентрацію зусиль на довготривалих стратегічних завданнях, пошуку фундаментальних засобів досягнення цілей більш високого рівня для прориву в нову світову економіку XXI століття» [200, с. 19].

Виходячи з вищевикладеного, у сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів в світовій економіці існує потреба у розробці концепції розвитку світового господарства, яка повинна бути направлена на обов'язкове врахування цілей міжнародного економічного співробітництва країн, що від-

різняються рівнем економічного розвитку та за певними ознаками. Найбільш вдалою спробою розробки такого роду концепції, на нашу думку, можна вважати пропозицію О.Швиданенка о формуванні *концепції сумісного інтеграційного розвитку* [266], в котру він вкладає сенс поєднання суб'єктів у глобальну економічну систему на основі дії об'єктивних законів глобального ринку з певним нівелюванням міжкорпоративних, міждержавних, міжблокових суперечностей глобально інституціоналізованими засобами. [266, с.29] Концепція сумісного інтеграційного розвитку має на меті задоволення потреб (цілей) як країн, що дотримуються стратегії наздоганяючого розвитку, так і країн, що в основу свого функціонування поклали стратегію сталого розвитку. Це теорія корисної для світу в цілому взаємовигідної співпраці країн, які дотримуються визначених (навіть протилежних) стратегій розвитку.

Категорія «глобальна конкуренція» є достатньо сучасною і немає однозначної трактовки. Сучасні вчені розглядають її з трьох основних позицій як всезагальної все проникаючої конкуренції, конкуренція на глобальних ринках, конкуренція основних суб'єктів глобального ринку, як конкуренція транснаціональних компаній. Однак усі ці позиції базуються на тому, що поняття «глобальна конкуренція» формується в теорії просторової конкуренції, тому що пов'язана з трансграничністю економічних процесів в глобальному економічному просторі. В свою чергу теорія просторової конкуренції, коріння якої формуються наприкінці 20-х років при зародженні монополістичної конкуренції, будується на взаємозв'язку двох головних факторів: просторовість та конкуренція, що вперше забезпечує розгляд просторових аспектів конкуренції на основі просторової диференціації. При цьому необхідно враховувати те, що ці теорії (монополістичної та просторової конкуренції) об'єднує розгляд тільки цінового фактору просторовості конкуренції, а категорія «глобальної конкуренції» вже являє собою вищу форму прояви просторовості в конкуренції та враховує велику кількість факторів економічного глобального простору як виробничого, так і ринкового походження. Розвиток термінології поняття «глобальна конкуренція» приведено в табл.3.2.

Розвиток економічної категорії «глобальна конкуренція»

№	Позиція	Науковці
1	«Просторова конкуренція являє собою дихотомію шляхом наявності двох складових: простору та конкуренції, при якому фактори просторового розміщення впливають на ціни факторів виробництва» [299].	1924 рік. Дж.Кларка та Ф.Феттер – представники американської школи глобалістики
2	При монополістичної конкуренції фірма знаходиться в позиції квазімонополіста, формуючи при цьому власний ринковий простір. «Просторова конкуренція – це можлива поведінка суб'єкта на можливому просторі ринку та вплив простору на ціну» [342].	1929 рік. Представник європейської наукової школи глобалістики, засновник основ теорії «глобальної конкуренції», німецький вчений Г.Хотеллінг
3	Суб'єктами просторової конкуренції є великі підприємства, які розповсюджені в просторі (тобто знаходяться на різних територіальних ринках), а об'єктом - є частка ринку, яка розповсюджена в просторі.	П. Кругман, Дж. Стиглер [304].
4	Просторова конкуренція - це конкуренція виробників (продавців товарів) за частку простору ринку в умовах недосконалої конкуренції шляхом впливу на ціну	С. Шихалёв, Л. Зобова, В. Шабашев [267, с.54].
5	Як передумови формування поняття «глобальна конкуренція» М.Портер характеризує секрети успіху глобальної компанії, стверджує, що якщо міжнародна компанія бажає досягти серйозного успіху, вона повинна перетворитися з мультилокального конкурента (який дає можливість окремим філіалам незалежно конкурувати на різних місцевих ринках) в глобальну організацію, котра орієнтує всю світову систему виробничих та ринкових позицій на боротьбу з конкуренцією. При цьому змінюється характер діяльності та сутності суб'єкта глобальної конкуренції.	М. Портер [209, с.293-294]
6	Специфічним локомотивом глобалізації є такі засоби конкуренції, як зниження витрат, підвищення якості та розширення асортименту товарів та послуг. При цьому зростаюча конкуренція в світовій торгівлі є одним з головних механізмів глобалізації [327, с.7].	Дж. Гаррет
7	глобальна конкуренція - це вироджена конкуренція епохи глобалізації, що ведеться в умовах домінування глобальних монополій, на ринках, що об'єднуються, як економічними, так і неекономічними заходами, що носить жорсткий, усеосяжний характер і ведуча до невідвротної деградації слабких учасників.	М. Делягин [80, с.273]
8	На наших очах світовий лад, який характеризувався пануванням тих, що конкурують один з одним "національних капіталізм", відходить в минуле, а на його місце приходить новий порядок, який створює транснаціональний капіталізм.	Д. Маршалл [371]

Група російських науковців С.Шихалёв, Л.Зобова, В.Шабашев говорять, що становлення глобальної конкуренції проходить декілька етапів, передумовою чому є розвиток самого явища глобалізації, а критеріями форму-

Рис. 3.6. Напрями та наслідки розвитку глобальної конкуренції в світогосподарській системі.

Крім того на початку дослідження, яке проводиться дисертантом, необхідно зазначити, що світогосподарська система розвивається нерівномірно, тому при проведенні її аналізу необхідно враховувати її розпо-

діл на країни з розвинутою економікою, з економікою, що розвивається та з трансформаційною економікою за класифікацією UNCTAD [400].

Проблема вибору економічної політики особливо гостро постає перед країнами з трансформаційною економікою (постсоціалістичними країнами) та країнами, що розвиваються. Оскільки в кризових умовах розвитку світової економіки особливо постраждали країни з трансформаційною економікою і тому саме перед ними постає сьогодні питання покращення власного добробуту як першочергове, що неможливо забезпечити самостійно без впровадження у всесвітні глобалізаційні процеси (але вони стоять перед вибором напрямку та способів цього впровадження). Виходячи з цього, як для країн з трансформаційною економікою, так і для країн з економікою, що розвивається, впровадження у глобалізаційні світові процеси дуже важливо, тому що більшість з них все ще знаходяться в процесі пошуку свого місця у міжнародній економічній системі, а кризові умови ще більш ускладнили їх становище.

Вище було розглянуто теорію неолібералізму, яка в епоху глобалізації стала найпоширенішим підходом до формування системи економічної політики світогосподарського рівня. Але на нашу думку, політика неолібералізму для країн з трансформаційною економікою повинна використовуватися дуже обережно, адже сучасні методи економічної політики, які застосовуються розвиненими країнами, не можуть бути перенесені на постсоціалістичні країни, через різний ступень та особливості розвитку економічних та соціальних інститутів. Водночас, ті інструменти економічної та зовнішньоторговельної політики, які використовувались розвиненими країнами на більш ранніх етапах, тобто, коли ступінь їх розвитку був подібним до поточного рівня у постсоціалістичних країнах та країнах, що розвиваються, також не можуть бути застосовані, оскільки принципи взаємодії на світовому ринку кардинально змінилися за пройдений час під впливом кризових економічних явищ. Проте від того, у якій формі знаходиться економічний механізм держави якою є сис-

тема його пріоритетів, багато в чому залежить ефект, на який вона може розраховувати у своєму соціально-економічному розвитку, беручи участь у світогосподарських зв'язках.

Більшість сучасних вітчизняних науковців не ставить під сумнів напрями впливу глобалізації та можливі способи подолання її негативних наслідків у сфері економіки (як було встановлено при дослідженні у попередніх розділах, негативні наслідки глобалізації в основному зосереджені на соціально-культурній сфері).

Однак, необхідно пам'ятати, що при урахуванні особливостей розвитку кожної національної економіки окремо, глобалізаційні процеси все ж повинні регулюватися на міжнародному рівні, тому що вони не можуть розвиватися стихійно і у певної мірі забезпечують реалізацію інтересів всіх учасників глобалізаційного процесу, і у тому числі суб'єктів міжнародного підприємництва (як на рівні країн, так і на рівні підприємств та їх об'єднань). Тобто особливості розвитку процесів економічної глобалізації накладають свій значний відбиток на діяльності останніх та формуванні ринкової стратегії управління економічною безпекою суб'єктів міжнародного бізнесу в умовах глобальної конкуренції (рис.3.7).

При цьому необхідно зосередити особливу увагу на особливості функціонування міжнародних підприємств з країн з трансформаційною економікою. Ситуація складається таким чином, оскільки проблема вибору економічної політики дуже гостро постає перед постсоціалістичними країнами та країнами, що розвиваються, тому що саме перед країнами цих груп постає питання покращення власного добробуту як першочергове.

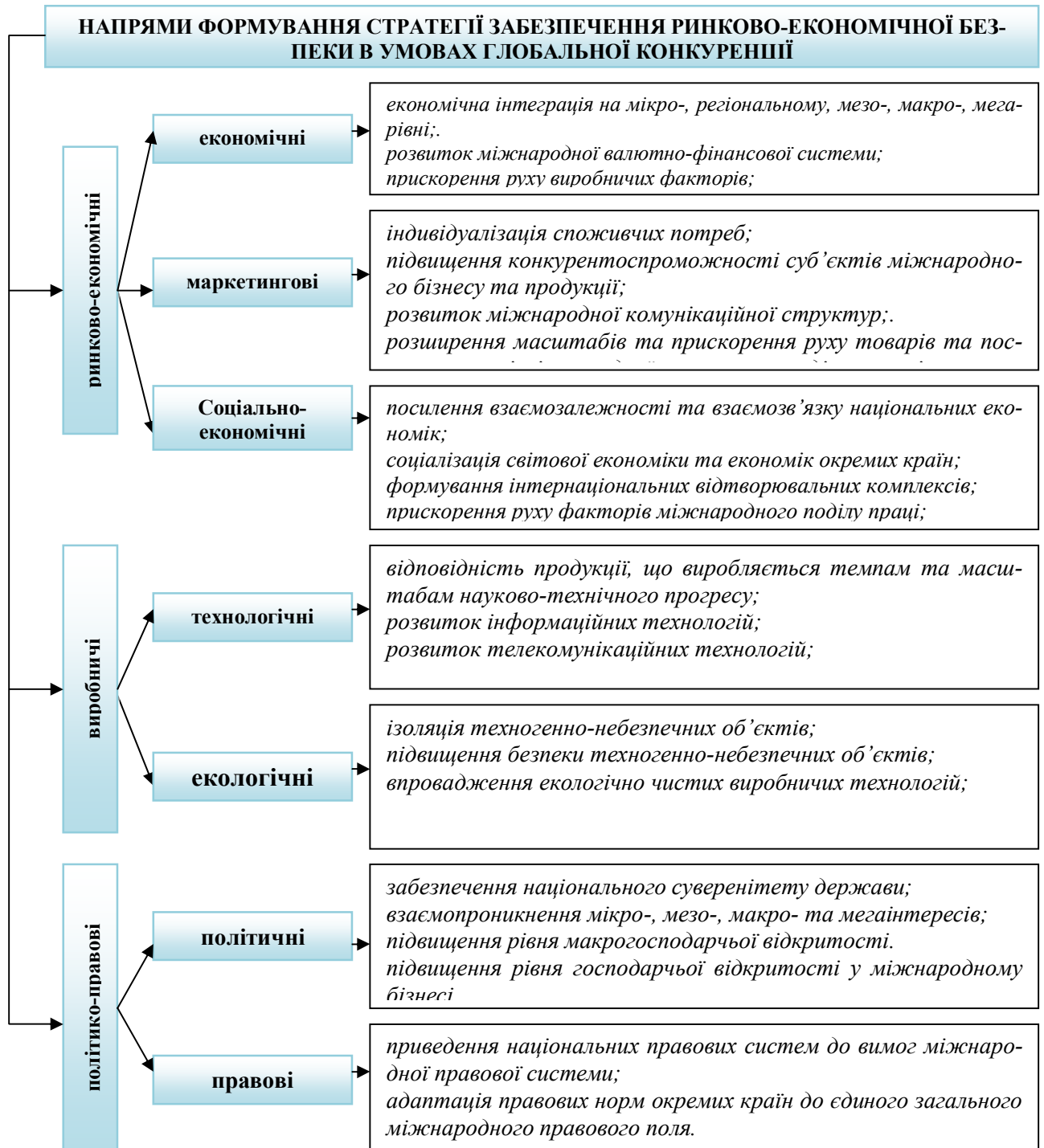

Рис. 3.7. Напрями та наслідки розвитку глобальної конкуренції у формуванні ринкової стратегії управління економічною безпекою суб'єктів міжнародного бізнесу.

Виходячи з вищесказаного та на основі результатів проведеного дослідження, на нашу думку обмеженість політики неолібералізму в країнах з трансформаційною економікою повинно бути досліджено в декілька етапів:

- сформувати перелік уявлень про глобальну конкуренцію, що не мають достатнього підґрунтя;

- сформувати напрями змін економічної політики, враховуючи вплив глобальної конкуренції в країнах, що розвиваються та країнах з трансформаційною економікою (постсоціалістичного табору).

Тому на даному етапі розвитку економічного простору необхідно визначити наступні характеристики напрямів глобальної конкуренції:

- рушійною силою глобальної конкуренції є технологічний прогрес. Всі наукові винаходи, які виникли з початку XIX ст., привели до неймовірного прискорення транспортування вантажів, людей та швидкості передачі інформації, що, в свою чергу зумовило зміни у природі ведення бізнесу та виробництва. Так, природнім став пошук вигідних можливостей для підприємців на ринках інших країн. Таким чином, всі заходи, які спрямовані на стримування розвитку глобалізації, який зумовлюється технічним прогресом, можуть вважатися непродуктивними;

- за умов глобалізації лише неоліберальна політика може сприяти економічному розвитку в умовах глобальної конкуренції. Ті виклики, які стоять перед кожною країною в епоху глобалізації, значно посилюють проблему вибору «правильної економічної політики» - тобто неоліберальної економічної політики. Позитивні наслідки глобалізації будуть розповсюджуватися лише на ті країни, які сприяють вільному переміщенню товарів та капіталу. Країни ж, які вводять обмеження на імпорт, не сприяють можливості купувати товари на світовому ринку за привабливими цінами. Від таких заходів будуть страждати споживачі та виробники експортоорієнтованих галузей, які змушені використовувати більш дорогі національні ресурси у виробництві. Країни, які обмежують дії інвесторів або економічні свободи (через введення мита, контролю за рухом капіталу, надлишкового державного втручання), будуть вважатися не достатньо відкритими для міжнародних фінансових ринків.

Таким чином, взаємодія та взаємопроникнення економік окремих держав зумовили формування глобальної конкуренції, коли суб'єктами конкуренції поряд із державами стали й окремі компанії. У результаті формування в світогосподарській системі глобальної конкуренції з'явилася нагальна потреба в підвищенні конкурентоспроможності держави, що, власне, і стало основою національних геоекономічних стратегій окремих держав.

Показник конкурентоспроможності країни у теперішній час є найкращий інструмент для проведення об'єктивної оцінки сильних та слабких сторін національних економік у світогосподарському просторі у порівнянні з іншими країнами. Всесвітнім економічним форумом вже на протязі довгострокового періоду (з 2004 року) використовується Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК) (який був розроблено у співавторстві з відомим професором Колумбійського університету Ксав'є Сала-і-Мартіном), який надає змогу провести об'єктивну оцінку «потенціалу зростання країни у середньостроковій та довгостроковій перспективі, з огляду на поточний рівень розвитку та з усвідомленням того факту, що конкурентоспроможність - це набір інституцій, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності країни» [373]. Цей показник складається з дванадцяти основних складових, які є взаємопов'язані (що свідчить про наявність їх взаємного посилення) [373; 292]:

- інституції (інституціональне середовище формує базу, у межах якої приватні підприємці, компанії та уряди взаємодіють одне з одним з метою отримання доходу та збагачення економіки, таким чином суттєво впливаючи на конкурентоспроможність та економічне зростання національної економіки;

- інфраструктура (високорозвинена інфраструктура має велике значення для ефективного функціонування національної економіки, оскільки це найважливіша складова, яка визначає місце розташування економічної діяльності, а також сектори економіки, які можуть набути високого рівня розвитку;

- макроекономічне середовище (саме макроекономічне середовище не в змозі самостійно збільшити продуктивність та ефективність функціонування країни, але поганий його стан дуже шкодить економічному рівню країни);
- охорона здоров'я та початкова освіта (рівень цієї складової показника конкурентоспроможності країни свідчить про стан робочої сили країни, тому що без відповідного рівня здоров'я та освіти неможливо досягнути відповідного рівня продуктивності національної економіки);
- вища освіта та професійна підготовка (рівень кваліфікації кадрів свідчить про можливість участі країни у розробці та виробництві високоякісної, високотехнологічної продукції, а це є одним з основних вимог на світовому ринку в умовах інноваційного розвитку світогосподарської системи);
- ефективність ринку товарів (країни з ефективними ринками товарів виробляють необхідний їх асортимент з урахуванням поточних ринкових умов попиту-пропозиції);
- ефективність ринку праці (ефективність та гнучкість ринку праці вкрай важливі для забезпечення швидкого та ефективного забезпечення переміщення працівників з одного сектору в інший, що у значному ступеню забезпечує підвищення ефективності їх використання в економіці та стимулює ініціативність та активність працівників на робочому місці);
- рівень розвитку фінансового ринку (ефективний фінансовий сектор надає можливість найкращого розміщення ресурсів там, де вони використовуються найбільш продуктивно);
- технологічна готовність (у цієї групі оцінюється швидкість, з якою економіка переймає і використовує, але не обов'язково розвиває, новітні технології для підвищення продуктивності секторів своєї національної економіки);
- розмір ринку (ця складова впливає на продуктивність національної економіки, оскільки великі ринки надають можливість великим компаніям використовувати переваги ефекти масштабу виробництва);

- рівень розвитку бізнесу (цей показник характеризує загальну якість бізнес-мереж країни, а також складності операцій і стратегій окремих бізнес-учасників);
- інновації (у довгостроковій перспективі підвищення ефективності та рівня життя можливо лише завдяки високому рівню технологічних інновацій).

В залежності від стану факторів конкурентоспроможності країни є можливість позиціонування національної економіки у світогосподарській системі, з цією метою у Всесвітньому економічному форумі прийнято групування факторів конкурентоспроможності країн, як це продемонстровано на рис. 3.8. При цьому перехід від національної економіки від однієї стадії розвитку до другої здійснюється відповідно певної шкали, формування якої спирається на рівні двох основних показників: рівень ВВП на особу з огляду на ринкові курси валют та рівень залежності розвитку країни від основних факторів (табл. 3.3) [301; 396]. Останній критерій встановлюється на основі визначення частини, що ставить сировину в експорті (товарі і послуг) країни, при аналізі чого робиться висновок, якщо цей показник становить більш 70 %, то економіка країни знаходиться на стадії розвитку, де економічне зростання забезпечується в основному за рахунок базових факторів.

Отже, показник конкурентоспроможності країни у теперішній час є найкращий інструмент для позиціонування національних економік у світогосподарському просторі. При цьому у світовій практиці прийнято аналізувати стан кожної окремої країни та її позиції у світогосподарській системі, основуєчись на таких показниках, як глобальний індекс конкурентоспроможності (дод. Е, розраховано на основі статистичних даних [397, с. 33-36; 394, с.11-27]), рейтинг країн в розрізі складових конкурентоспроможності (дод. Є, розраховано на основі статистичних даних [397, с. 45-54; 394, с.36-41]), індекс конкурентоспроможності бізнесу та рейтинг країн в залежності від інвестиційної привабливості (дод. Ж та З, розраховано на основі статистичних даних [397, с. 45-54; 394, с.36-41, 278, с.76-83]).

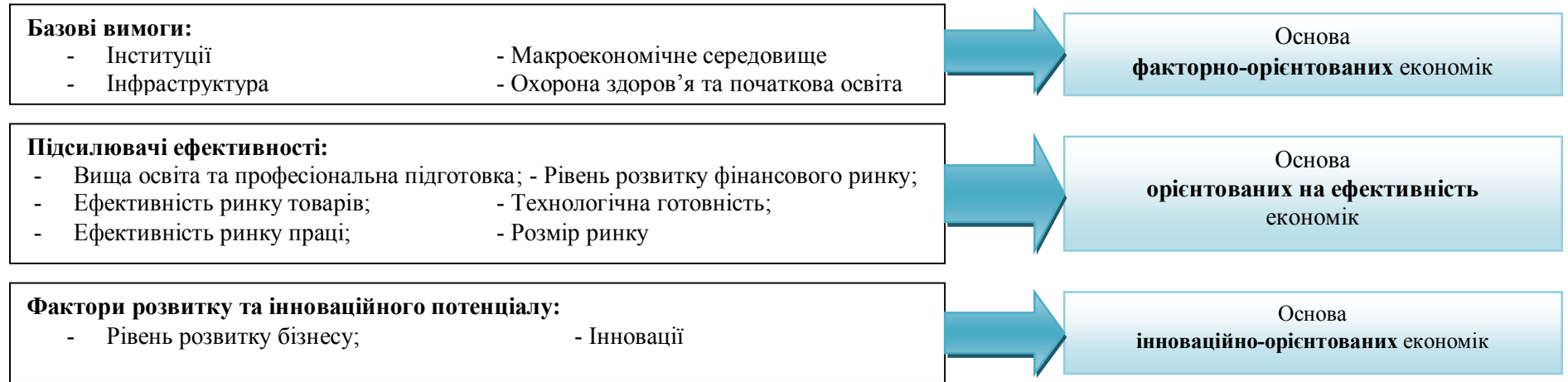

Рис. 3.8. Схема групування основних складових глобального індексу конкурентоспроможності країн світу [3-3].

Таблиця 3.3

Ваги та пороги значення для стадії розвитку національної економіки [3-3; 3-4]

№	Показник	Стадія факторно-орієнтованості (1)	Перехід від першої до другої стадії	Стадія орієнтованості на ефективність (2)	Перехід від другої до третьої стадії	Стадія орієнтованості на інновації (3)
1	ВВП на особу*, долл.США, порогові значення**	<2 000	2000-2999	3000-8999	9000-17000	>17000
2	Вага субіндексу «Базові вимоги», %	60	40-60	40	20-40	20
3	Вага субіндексу «Підсилювачі ефективності», %	35	35-50	50	50	50
4	Вага субіндексу «Фактори розвитку та інноваційного потенціалу», %	5	5-10	10	10-30	30

* - для економік з суттєвою залежністю від мінеральних ресурсів, ВВП на особу не є єдиним критерієм для визначення стадії розвитку;

** - у діапазонах ваг субіндексів діє зворотній зв'язок між значенням ВВП на особу. Наприклад, для країни з ВВП на особу 2999 дол.США вага субіндексу «Базові вимоги» є 40%

Таким чином, на основі дослідження рівня глобального індексу конкурентоспроможності за 2007-2012 рр. очевидно, що лідерами у світової економіці залишилися такі розвинуті країни, як США, Швейцарія, Швеція та Данія, хоча за період з 2007 по 2012 рік Сінгапур піднявся на 6 позицій (з 8 на 2 місце) і зайняв одну з лідируючих позицій. У той же час США знизився на 4 позиції, Данія – на 5, а Швеція піднялася – на 6. Що відносно країн з трансформаційною економікою можливо зробити висновок, що за період 2007-2012 рр. їх рівень значно знизився (так, Росія опустилася на 19 рівнів, а Україна у 2011 року – на 20 позицій, хоча у 2012 року повернула рівень 2010 року). У свою чергу, говорючі про конкурентоспроможний стан України у світовому економічному просторі, можливо зробити висновок, що зріст позицій у 2012 році на 7 рівнів, говорить не про покращення її положення, а навпаки це класична проява кризових явищ (тобто різке нічим необґрунтований зріст, за яким традиційно слідує ще більший економічний спад). Це все свідчить про нестабільність, невизначеність та небезпечність економічних умов функціонування країн постсоціалістичного табору в період глибокої економічної кризи, початок якої в цієї групі країн датується 2008 роком (а в світогосподарській системі літом 2007 року).

У свою чергу, у період кризи Китай піднявся на 21 позицію, Сінгапур - на 6, а Гонконг, Катар, Бруней демонструють стабільне положення, що неможливо сказати про більшість європейських країн. Таким чином, від глибокої економічної кризи та її наслідків найбільш усього постраждали у першу чергу країни з трансформаційною економікою, а також розвинуті національні економіки світу та європейські країни.

З точки зору ефективності ведення бізнес-діяльності та інвестиційної привабливості у світогосподарському просторі Україна порівнянні з докризовим періодом (2007 рік) у 2011 року покращила свої позиції, що свідчить про те, що глобалізаційні вимоги світової економіки формують українське внутрішнє середовище (також, як і інші постсоціалістичні національні економіки). Так А.Юданов говорить, що «ростуче поглиблення взаємозалежності держав розпо-

всюджується на усі сфери суспільного життя. принципово змінилося у останній час відношення ендогенних та екзогенних факторів розвитку окремо взятих країн, включаючи і Україну. Залишаючись і далі пасивним об'єктом світової політики, втрачаючи можливість вирішувати завдання, які ставить перед нею час. Але для того, щоб стати суб'єктом глобалізаційного процесу, його необхідно хоча б зрозуміти, не говорюче вже про те, щоб навчитися вільно орієнтуватися в ньому та впливати на його розвиток [283, с. 45-46].

Таким чином, за даними 2012 року країни світу в залежності від класифікації національних економік за стадіями розвитку розташувалися наступним чином, що продемонстровано у табл. 3. 4, з якої видно, що Україна з 156 країн (які були дослідженні з точки зору привабливості ведення бізнесу) знаходиться на 120 місці по веденню бізнесу, на 100-му - по легкості відкриття нового бізнесу, на 105-му – за умовами ліцензування, на 130-му – за умовами наймання та звільнення робочої сили та реєстрації власності, на 70-му - за умовами кредитування, 120-му – по процедурі банкрутства, на 135-му – по захисту інвестора й найнижчий по податковій системі - 138-мий рейтинг.

Отже існує дуже великий розрив між країнами з трансформаційною економікою й розвиненими національними економіками. Незважаючи на те, що рівень конкурентоспроможності України за складовими інвестиційної привабливості за останні роки (з 2007 по 2014 рр.) зросли, існуюча ситуація говорить про те, що Україна досі ще неприваблива для ведення міжнародного бізнесу і для більшості інвесторів уявляє собою дуже ризикову зону для будь-яких міжнародних відношень. Так, у підтвердження цієї позиції, Г.Алпатов говорить, що успішне рішення задачі забезпечення міжнародного визнання країн з трансформаційною економікою на світовому ринку (у тому числі України) «можливо тільки при умілому використанні прийомів та методів міжнародного маркетингу – комплексної системи організації виробництва та збуту товарної продукції, орієнтованої на задоволення потреб, смаків, звичок конкретних закордонних споживачів на основі дослідження та прогнозування міжнародного ринку» [29 с. 58.]

Таблиця 3.4

Класифікація країн за стадіями розвитку

Країни, які знаходяться на стадії 1: Факторно-орієнтована	Країни, які знаходяться на переході зі стадії 1 на стадію 2	Країни, які знаходяться на стадії 2: Орієнтована на ефективність	Країни, які знаходяться на переході зі стадії 2 на стадію 3	Країни, які знаходяться на стадії 3: Орієнтована на інновації
Бангладеш	Азербайджан	Албанія	Аргентина	Австралія
Бенін	Алжир	Беліз	Барбадос	Австрія
Болівія	Ангола	Болгарія	Бразилія	Бахрейн
Буркіна Фасо	Вірменія	Боснія і Герцеговина	Чилі	Бельгія
Бурунді	Ботсвана	Домініканська республіка	Хорватія	Велика Британія
В'єтнам	Бруней	Йорданія	Естонія	Німеччина
Гаїті	Венесуела	Кейп Верде	Угорщина	Гонконг
Гамбія	Гайана	Китай	Латвія	Греція
Гана	Гватемала	Колумбія	Ліван	Данія
Замбія	Гондурас	Коста Ріка	Литва	Ізраїль
Зімбабве	Грузія	Маврикій	Мексика	Ірландія
Ємен	Єгипет	Македонія	Оман	Ісландія
Індія	Іран	Малайзія	Польща	Іспанія
Камбоджа	Казахстан	Марокко	Росія	Італія
Камерун	Катар	Намібія	Словаччина	Канада
Кенія	Кувейт	Панама	Тринідад і Тобаго	Кіпр
Киргизія	Монголія	Перу	Туреччина	Корея
Кот-Д'Івуар	Парагвай	Румунія	Уругвай	Люксембург
Лесото	Саудівська Аравія	Свазіленд		Мальта
Мавританія	Сирія	Сербія		Нідерланди
Мадагаскар	Україна	Суринам		Нова Зеландія
Малаві	Філіппіни	Таїланд		Норвегія
Малі	Шрі-Ланка	Туніс		ОАЕ
Мозамбік	Ямайка	Чорногорія		Португалія
Молдова		Еквадор		Пуерто-Ріко
Непал		Ель Сальвадор		Сінгапур
Нігерія		ЮАР		Словенія
Нікарагуа				США
Пакистан				Тайвань
Руанда				Фінляндія
Сенегал				Франція
Таджикистан				Чехія
Танзанія				Швейцарія
Тимор, Уганда, Чад, Ефіопія				Швеція, Японія

Таким чином, сучасна економічна ситуація в Україні ще більш складна, ніж у світової економіці в загалі, тому що в умовах світової економічної кризи більш уразливими є країни з трансформаційною економікою (до ряду яких відноситься і Україна), що у значній мірі відобразилося не тільки на внутрішньому економічному рівні країни, але і на рівні конкурентоспроможності в загальному світовому рейтингу країн (відповідно даним світового інформаційного фонду). Крім того в Україні має місце нестабільна політична ситуація, що більш ускладнює та віддаляє процес економічної рецесії. У зв'язку з такими обставинами, в Україні загальна формула господарювання має вигляд: «економіка обслуговує політику та політичні процеси» (хоча в у стабільної та розвитої економіці ця формула працює навпаки). Це все підвищує рівень ризику для вітчизняних господарських одиниць при веденні господарської діяльності та прийнятті ринкових та управлінських рішень при виході та охопленні міжнародних ринків збуту.

В свою чергу, у групі розвинутих держав саме поняття "національна економіка" усе більше позбавляється реального змісту, поступаючись місцем економіці регіональної (як у зоні Європейського Союзу або в Північній Америці) і зазнаючи - в одних випадках великі, в інших – менші зміни під впливом процесів глобалізації. Для того, щоб зрозуміти процеси змін у глобальному середовищі, необхідно розглянути досвід таких розвинутих країн як Японія, США і Китай (дод. І).

У цьому зв'язку необхідно пам'ятати про межі економічного зростання, як об'єктивних, так і суб'єктивно обумовлених, з якими зіштовхуються у своєму розвитку всі країни. Мова йде про такі природні і соціальні фактори:

- обмеженість наявних природних і людських ресурсів;
- екологічні умови і тенденції їхніх змін;
- місткємність реально доступних і потенційних ринків;
- розмір власних і позикових джерел фінансування розвитку;
- слабкість промислової і соціальної інфраструктури і недостатність ресурсів НДДКР.

Серед факторів, здатних виступати в залежності від ситуації стимуляторами або обмежниками подальшого економічного зростання, одні є на боці пропозиції (розвідані природні ресурси, накопичений економічний потенціал, реальні параметри інфраструктури, світові ціни на сировину й енергоносії і т.п.), інші - на боці попиту (рівень реальних доходів і їхньої інфляції, що знецінює, схильність населення до заощадження і споживання, податковий прес і та ін.).

В умовах прогресуючої глобалізації і вже досягнутого високого ступеня взаємозалежності держав проблема обмеженості природних ресурсів розглядається зовсім інакше, чим до військових та інших потрясінь ХХ ст. Звичайно, володіння великими і доступними запасами нафти або газу є дуже важливим чинником. Однак приклад Японії і Німеччини показує, що проблема енергопостачання зростаючої й економіки, що модернізується, цілком розв'язувана і на основі переважно зовнішніх джерел - через міжнародну торгівлю (особливо з використанням довгострокових контрактів), за допомогою прямих закордонних капіталовкладень або спільних міжнародних проектів, шляхом розвитку виробничої кооперації і т.ін. Тим гостріше стає суперництво за надійний доступ до міжнародних джерел нафти і газу і тем сильніше вплив на процеси розвитку з боку такого важливого фактора, як світові ціни на енергоносії й іншу природну сировину. У зв'язку з відсутністю стабільності у низці районів світу пошук нових джерел енергії набув особливої інтенсивності. Почав зростати інтерес до "нетрадиційних" родовищ природного палива, таких як нафтоносні піски Атабаски (Канада) й океанічні ресурси.

У той же час сильний стимулюючий вплив на прогрес техніки і технології, на сферу НДДКР, а через неї на якісні параметри економіки здатне робити навіть короткочасне загострення енергетичної або сировинної ситуації (наприклад, енергокризи 70-х р.р. ХХ ст. дали могутній поштовх енергозбереженню). Подібний ефект можуть породжувати також екологічні обмежники.

Досить істотним може бути вплив на розвиток з боку ринкових меж, у чому на власному досвіді переконуються країни, що розвиваються, (передусім - африканські). Недорозвиненість внутрішнього ринку при неприступності ринків зовнішніх, наприклад, може зробити індустріалізацію і взагалі економічний розвиток неможливими, у той час як відкриваються з тих або інших причин сприятливі експортні перспективи, які здатні істотно підштовхнути зростання економіки. Для багатьох країн глобалізація означає зростання, стимульоване експортом, причому, наприклад, в Азії, політика розвитку типу "наздогнати і перегнати" із самого початку була основана на тому, щоб створити і налагодити могутню систему для збільшення експорту.

Зовнішні ринки і джерела фінансування здатні відігравати провідну, а іноді й переважну роль в економічному розвитку окремих країн. Наприклад, внесок Японії в індустріалізацію Південної Кореї, ЄС - у розвиток і модернізацію Іспанії й інших його членів, або перспективи, що країни Південно-Східної Азії пов'язують з розвитком регіонального співробітництва в рамках АССАН+3, тобто з Китаєм, Японією і Південною Кореєю.

Оскільки зусилля зі всеосяжної лібералізації торгівлі через СОТ наштовхуються на серйозні перешкоди, у багатьох регіонах світу й у відносинах між країнами різних регіонів укладаються дво- і багатосторонні угоди про вільну торгівлю і співробітництво. Треба відмітити, що у справі поповнення недостатніх людських ресурсів, що виявляються, міжнародні фактори і процеси, зокрема, інститут гастарбайтеров та інші форми трудової міграції, у тому числі під впливом регіональної інтеграції, найчастіше висуваються на перший план. Не тільки в Європі, але й у Японії з її швидко старіючим населенням залучення робітників з-за кордону вже розглядають як негативний чинник. У контексті екологічних проблем подібним негативом можуть виступати витрати на очисні спорудження, а також державні заходи для регламентації природокористування. Введення розумних екологічних обмежень може стати додатковим фактором стійкого і гармонічного соціально-економічного прогресу.

У світі залишилося небагато країн, майже не порушених глобалізацією або не залучених у процеси регіональної економічної інтеграції - будь то у формі митних та економічних союзів або просто зон вільної торгівлі. Різниця у міжнародному впливі цих факторів не дуже велика, але все ж таки існує. Вважається, що глобалізація в цілому робить менш безпосередній і менш концентрований вплив на розвиток економіки окремих країн, ніж регіональна інтеграція, що виступає на сьогоднішній день вищою формою інтернаціоналізації господарського життя. Одночасно можна помітити, що глобалізація має тенденцію вибирати найбільш сильні і/або перспективні держави (сьогодні це США і Китай), даючи їм додаткові переваги і саме через них роблячи найбільш сильний вплив на інший світ, але залишаючи при цьому чимало бідних країн (наприклад, в Африці південніше Сахари). Економічна інтеграція, яка обмежена рамками визначеного регіону, здатна робити більш рівномірний вплив на країни, що беруть участь у ній.

Взагалі інтернаціоналізація господарського життя в обох своїх формах - як глобалізація економічних процесів та економічний регіоналізм - об'єктивно збільшує прибутки всіх країн. При цьому міжнародні успіхи, наприклад, Азії в особі Китаю й Індії зовсім необов'язково означають втрати для інших регіонів і держав, зокрема для Європи або Америки (хоча в окремих випадках такі втрати або їхня загроза можуть виникати). Економічний підйом Азії може привести до виникнення динамічного і відкритого співтовариства, що буде стимулювати розвиток у глобальному масштабі і перетворить "століття Азії" на "століття глобалізації". У найближчому майбутньому "Чіндія" ("Китай + Індія") почне генерувати гігантський попит на споживчі товари і всіляке устаткування, сприяючи тим самим зростанню всесвітнього економічного потенціалу.

Проте від того, у якій формі знаходиться економічний механізм держави якою є система його пріоритетів, багато в чому залежить ефект, на який вона може розраховувати у своєму соціально-економічному розвитку, беручи участь у світогосподарських зв'язках.

Таким чином, можна зробити висновок, що неоліберальна економічна концепція та глобальна конкуренція є необхідними для підвищення високого рівня життя та економічного розвитку. Незважаючи на короткотермінові негативні наслідки переходу до такої концепції (наприклад, у вигляді зростання безробіття та економічного спаду), довгострокові позитивні результати будуть значно більшими.

Технології відіграють важливу роль в процесі глобалізації, але вони визначають межі можливостей, тобто наскільки швидко можуть пересуватися товари та капітали між країнами. У той час як саме зовнішньоторговецька та фінансова політика будуть робити такі пересування можливими. Наприклад, обсяги фінансових спекуляцій зросли починаючи з кінця 80-х рр. ХХ ст. Це стало можливим передусім через те, що відкрилися можливості для масштабних фінансових спекуляцій у результаті політики лібералізації фінансових ринків. Незважаючи на істотні недоліки, які характерні для неоліберальної форми глобалізації, неможна вважати останню основою для виникнення більшості економічних проблем, які існують в постсоціалістичних та країнах, що розвиваються.

Чимало експертів вважає, що американська та євроатлантична глобалізація є безальтернативною. Однак варто уважно розглянути інші економічні центри та регіони, потенціал яких може, за певних умов, дати їм змогу претендувати на відповідне місце в геополітичних процесах і створити певні альтернативи в процесі глобалізації. Дослідивши це питання, можна вказати на наявність альтернатив і дієвих факторів. Дисертант вважає, що вони переважно формуються у трьох площинах:

- постіндустріально-інформаційна глобальна економіка;
- азійська економічна глобалізація як альтернатива євроатлантичній глобалізації "золотого мільярда";
- наука, освіта й індустрія інформації як основа нової сфери глобальної всезагальної праці та інтелектуалізації розвитку в напрямі його «ноосферизації».

Сьогодні навіть серед розвинених країн існують суттєві розбіжності щодо економічної політики та наявних інституцій, незважаючи на незаперечний прогрес глобалізації. Наприклад, інституції та економічна політика таких країн як Швеція, Австрія, Нідерланди, Франція, Німеччина суттєво відрізняються від політики неолібералізму США і Великобританії. Також великі та багатіші серед країн, що розвиваються, особливо Китай, Індія, Тайвань та Малайзія, також підтримують економічний режим, які відрізняються від неолібералізму. У той же час найбідніші країни стикаються із значними обмеженнями щодо проведення автономної економічної політики. Але навіть в таких випадках ці країни мають можливість проведення більш незалежної економічної політики, ніж можна визначити на перший погляд. Вдалим прикладом може слугувати Чилі, щодо незважаючи на обраний у 90-і р.р. XX ст. шлях неолібералізму, вжили суворих заходів з контролю за міжнародним рухом капіталу.

Таким чином, неоліберальна глобалізація, яка домінує протягом останніх десятиліть є лише однією з форм глобалізації. Однак, можна припустити, що за умов відповідних заходів, особливо в сфері фінансової та торговельної політики, глобалізація може прийняти такі форми, які будуть сприяти економічному зростанню та добробуту населення.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що для підвищення економічного зростання в умовах глобалізації політика неолібералізму не може вважатися оптимальною для всіх країн світу. Для прискорення інтеграції України у глобальний економічний простір необхідна активна економічна політика, яка б мала систему стратегічних та тактичних цілей, а також оцінку необхідних ресурсів для їх досягнення.

3.3. Формування стратегічних альянсів як форма партнерської взаємодії авіапідприємств в умовах глобальної конкуренції.

На основі проведеного дослідження у попередніх розділах, виходить, що світогосподарська система має курс на розвиток системи міжнародних економічних відносин, що уявляє собою складну ієрархічну сукупність господарських зв'язків між суб'єктами різноманітних рівнів ієрархії міжнародних бізнес-відношень: фірмами, підприємствами, фінансовими установами, країнами, міжнародними регіональними об'єднаннями (але усіх їх поєднує їх головна мета - здійснення науково-технічної кооперації виробництва, обмін матеріальними благами і послугами для забезпечення прибуткового розвитку). Головною особливістю міжнародних економічних відносин на сучасному етапі світогосподарського розвитку є те, що їх зміст, напрямки і форми регулювання і саморегулювання визначаються розвитком глобалізаційних процесів, впливом технологічної та інформаційної революції. Все це говорить про гостру необхідність дослідження впливу глобалізаційних процесів на розвиток економік країн, тому що глобалізація уявляє собою складний процес розвитку світового господарства на основі формування стійких зв'язків між національними економіками окремих країн. При цьому економіку будь-якої держави у сучасних глобалізаційних умовах необхідно розглядати не тільки у вигляді сукупності галузей народного господарства національної економіки (які забезпечують суспільство життєво необхідними благами та послугами на основі внутрішньонаціональної системи розподілу праці), а також головної складової загальної світогосподарської системи, яка знаходиться у прямої взаємозалежності з економіками інших країн (оскільки, господарська система жодної національної економіки не в змозі здійснити самозабезпечення та виробити всі товари та послуги, необхідні для задоволення потреб громадян, економічно вигідно для власної країни, тому краще для будь-якої країни приймати участь у міжнародному процесі розподілу праці та більшість з товарів та

послуг отримувати з інших країн (це буде значно дешевше, ніж виробляти їх всередині країни)).

Так Ю.Макогон, у цьому напрямку робить акцент на тому, що з появою національних господарських систем, національних держав виникають міжнародна спеціалізація і міжнародний розподіл праці як вища форма суспільного розподілу праці [161, с.203], що призводить в кінцевому підсумку до глобальних зрушень в світовій економіці. А у свою чергу, В.Новицький говорив, що виникненню глобалізаційних зрушень сприяла наявність таких тенденцій: [192, с. 15]

- глобалізація фінансів;
- підвищення ролі транснаціональних корпорацій;
- розширення експорту прямих іноземних інвестицій з Північної Америки, Західної Європи а Східної Азії;
- міжнародна спеціалізація виробництва і торгівлі товарами та послугами;
- глобалізація третинного сектору економіки;
- глобалізація управлінських функцій;
- перетворення туризму на галузь світового масштабу;
- глобалізація проблем навколишнього середовища;
- міжнародна економічна інтеграція.

Однак, це не повний перелік тенденцій у світовій економіці, які викликані активним розвитком глобалізаційних процесів, тому що у сучасних умовах глобалізаційні течії вийшли за межі економічного розвитку національних економік та світового господарства, впливаючи при цьому практично на усі сфери діяльності (у тому числі, політику, культуру, соціологію, ідеологію і т.д.). Виходячи з цього багато сучасних науковців пропонують вивчати феномен глобалізації з точки зору політичної ідеології, в межах якої глобалізацію необхідно розглядати як процес формування наднаціональних систем для максимізації контролю економічних та політичних процесів світу з боку розвинених країн (за ініціативою Заходу). У

підтримку цієї позиції свідчить нерівномірний розподіл світу на країни з розвинутою економікою та бідні країни. Так, за статистичними даними на 20% населення високорозвинутих країн припадає 86% світового ВВП, на 20% населення країн, що розвиваються та країн з трансформаційною економікою – 4% ВВП (висновок зроблено на основі обробки інформації [401; 332]).

Основними формами міжнародного виробничого співробітництва є такі [72]:

- спільна координація виробництва та збуту на основі спеціалізації та кооперування;
- спільне володіння підприємствами;
- науково-технічне співробітництво.

Характерними ознаками виробничого співробітництва є такі [72]: довгостроковість, стабільність, регулярність економічних відносин між партнерами; наявність промислових фірм із різних країн як суб'єктів кооперації; розподіл завдань у межах узгоджених програм.

В результаті формування *глобальних ринків*, які прийшли на зміну ізольованих внутрішніх державних ринків, ціни на даних ринках демонструють тенденцію до зниження, оскільки компанії конкурують між собою у світовому масштабі з метою визнання результатів їх діяльності як споживачами конкретних країн, так і іншими транснаціональними компаніями.

За цих умов, як вище зазначалось, у здійсненні світогосподарської діяльності принципово змінюється роль *транснаціональних компаній*, що відбувається внаслідок того, що на зміну капіталізму ієрархічному приходить капіталізм альянсний, за якого компанії зацікавлені не стільки у розвитку внутрішньофірмового виробництва, скільки в об'єднанні зусиль із постачальниками та конкурентами з метою отримання контролю за ринковим простором. [222, с. 29-30] А. Семенов свідчить, що масштаби транснаціональних компаній розширюються постійно, так за результатами прове-

дених їм досліджень в 2000 році і опублікованих в його науковій статті, приводяться данні по 2000 року: «транснаціональні компанії забезпечували контроль більше 50% світового промислового виробництва, близько 70% світової торгівлі при 14 % рівні внутрішнього обороту їх діяльності» [222, 29]. «До 2000-х років – за словами Ю.Макогона і Т.Ореховій - у світовому господарстві встановилося панування 300-600 ТНК. При цьому 300 корпорацій розпоряджатимуться 75% валового продукту світу, здійснюють значну диверсифікацію свого виробництва і послуг».

Ю.Макогон із співавторами приводять дані з позиції 2005 року, ґрунтуючись на інформацію ООН, які свідчать, що «більше 40 000 фірм різних країн світу можуть бути віднесені до ТНК. Зазвичай, середньорічний об'єм продажів ТНК складає не менше декількох сотень мільйонів доларів. Більш ніж 500 ТНК має річний об'єм збуту більше 1 млрд. доларів. Найбільші 70 ТНК мають річний об'єм продажів від 10 млрд. до 125 млрд. доларів США. З 500 найпотужніших ТНК 85 контролюють 70% усіх закордонних інвестицій. Ці 500 гігантів реалізують 80% усієї виробничої продукції електроніки і хімії, 95% фармацевтики, 76% продукції машинобудування . Кожна з 500 найбільших ТНК США має в середньому підприємства в 11 галузях, а найбільш потужні охоплюють по 30-50 галузей. У групі 100 провідних промислових фірм Англії багатогалузевими є 96, в Німеччині - 78, у Франції - 84, в Італії - 90 . Підраховано, що на 600 ведучих ТНК доводиться більше 1/4 світові виробництва товарів. ТНК є найбільшими експортерами капіталу. На їх частку доводиться основна частина прямих зарубіжних інвестицій» [161, с.43-49].

Сьогодні, ядро світогосподарської системи складають біля 500 ТНК, що мають практично необмежену економічну владу. Всього у світі діють приблизно 60 тис. фінансово-промислових груп і ТНК, що мають біля 250 тис. філіалів за межами країн базування, контролюючи до 50% світового промислового виробництва, 65% зовнішньої торгівлі, 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технології і ноу-хау. При цьому більша частина плате-

жив, пов'язаних з трансфертом нових технологій, здійснюється всередині ТНК: в США їх частка складає 80%, в Великобританії – 90% [401; 332].

В. Гец в підтримку побудови та розвитку ТНК говорить: «В умовах перехідної економіки після лібералізації зовнішньої торгівлі та лібералізації економіки загалом і створення домінуючого приватного сектора ТНК здатні впливати на внутрішній сектор економіки, реорганізуючи його і підкоряючи власним інтересам, оскільки ТНК є суб'єктами, які хазяйнують в глобального масштабу, здатні домагатися домінування на внутрішньому ринку і поглибити проблему монополізму» [67, с.16].

При цьому певним чином формується єдиний інформаційно-фінансовий простір, в якому роль транснаціональних корпорацій дуже велика, про що говорить ефективність розвитку ТНК та їх розширення впливає на активність процесу інтернаціоналізації світового виробництва (що значно активізувалося у до кризовий період, про що свідчать статистичні данні, які отримані з джерела World Investment Report, 2001-2007) (табл.3.) [331, с.70].

Вагома роль у перетворенні світової економіки у міжнародне виробництво належить транснаціональним фінансово-промисловим групам (ТФПГ) як одній з найбільш розповсюджених форм існування ТНК, які забезпечили розвиток НТП у всіх його напрямках: технічного рівня і якості продукції; ефективності виробництва; удосконалення форм менеджменту, управління підприємствами. Сучасні ТНК у доповнення до існуючого міжнародного обміну товарами і послугами створили міжнародне виробництво, відповідну йому сферу послуг, сприяючи перетворенню в основному локальних (міжкраїнових, регіональних) міжнародних економічних відносин в глобальні.

До основних ознак стратегій ТНК можна віднести такі:

- 1) забезпечення власного виробництва іноземною сировиною;
- 2) закріплення на зарубіжних ринках через мережу своїх філіалів;

3) розміщення виробництва в тих країнах, де витрати виробництва є нижчими, ніж в країнах базування;

4) орієнтацію на диверсифікацію виробничо-торговельної і фінансової діяльності.

Таблиця 3.5

Ключові параметри економічної глобалізації
(сформовано на основі даних [332, с.70])

Показники	Вартість у поточних цінах (млрд..дол.)			Середньорічний приріст, %		
	1990	2000	2013	1991- 1995	2000	2013
Притік ПП	203	1271	648	20,0	18,2	2,5
Відтік ПП	233	1150	730	24,3	15,8	18,4
Сумарний обсяг імпорту ПП	1874	614	8902	9,1	22,2	11,5
Сумарний обсяг експорту ПП	1721	5976	9732	10,4	25,1	11,5
Обсяги міжнародного злиття та поглинання	151	1144	381	23,3	49,3	28,2
Валовой продукт закордонних філіалів	1423	3167	3911	6,7	32,9	11,9
Експорт закордонних філіалів	1169	3572	3690	7,4	11,7	20,1
Активи закордонних філіалів	5759	2102	36008	6,7	32,9	11,9
Чисельність робітників іноземних філіалів (тис.чол)	23858	45587	57394	5,1	10,2	7,9
Світовий експорт товарів та послуг	4357	7036	11069	8,7	11,7	20,1
Світовий ВВП	21672	31895	40671	6,5	2,5	12,0
Кількість доменів ТНК	36600	63312	-	-	-	-
Кількість закордонних філіалів в ТНК	174900	821818	-	-	-	-

Глобальні ТНК, що виникли на початку 80-х років минулого століття, характеризуються такими ознаками:

- планетарне бачення ринків і здійснення конкурентних дій у світовому масштабі;

- поділ світових ринків з небагатьма іншими ТНК;

- координація дій своїх філіалів на основі нових інформаційних технологій, гнучка організація кожного окремого виробничого вузла, уніфікація бухгалтерського обліку і аудиту;

- об'єднання філіалів, підприємств і спільних підприємств в єдину міжнародну мережу управління, яка, в свою чергу, є інтегрованою з іншими мережами ТНК;

- здійснення економічного і політичного впливу на держави, в яких діють ТНК.

Основними чинниками, що спонукають до транснаціоналізації корпоративних структур, належать такі: зниження ризиків; стратегічна гнучкість; можливість виходу на нові ринки; збільшення прибутковості підприємства; зниження витрат; більш раціональне використання ресурсів.

Разом з тим, значну роль в становленні національних міжнародних корпорацій відіграє держава. Можна констатувати, що багато в чому реалізація інтересів ТНК та мети національної економічної політики, там де держави змогли забезпечити їх поєднання, сприяла значному економічному просуванню країн, забезпеченню стійких темпів економічного зростання, інтеграції до світового економічного співтовариства, системи вільних торговельних відносин. Роль держави у транс націоналізації заохочує діяльність ТНК у міжнародному масштабі і забезпечує ринки збуту шляхом укладання політичних, економічних і торговельних союзів і міжнародних договорів. Внутрішньофірмовий розподіл праці всередині ТНК, виступаючи однією з форм реалізації, різновидом міжнародного розподілу праці, об'єктивно забезпечує взаємозалежність інтересів ТНК та держав.

У свою чергу, глобалізація виробництва призводить до формування міжнародної виробничої інфраструктури, до якої входять, перш за все, транспорт, енергетика, зв'язок, інформаційно-комунікаційні системи і завдяки функціонуванню якої прискорюється в кінцевому підсумку економічний розвиток країн світу через приплив інвестицій, робочої сили тощо [246, с.451].

Одним із головних чинників, що впливають на формування міжнародного розподілу праці, є *транспортна галузь*, що забезпечує процес виробництва та можливість ефективного використання виробничих ресурсів, будучи елементом одночасно національної і міжнародної інфраструктури. Всі ланки транспортного процесу та всі види транспорту в їх взаємодії формують світову транспортну систему при одночасній фрагментарності останньої. Провідні позиції в транспортній інфраструктурі належать країнам з розвинутою ринковою економікою, їх частка у світовому платіжному балансі в частині транспортних перевезень становить 80%. Стан світової господарської кон'юнктури безпосередньо позначається на розвитку світового повітряного транспорту. Світове господарство розвивається циклічно з чергуванням періодів підйому, депресії, застою і криз. Крім прямого впливу на повітряний транспорт циклічний розвиток світового господарства впливає на обсяги світових авіаційних перевезень в результаті спаду або підйому світової торгівлі, міжнародних туристичних і ділових зв'язків. До економічних чинників відносяться також перманентна інфляція, що супроводжується зростанням цін і зниженням дискреційної купівельної спроможності населення, зростання безробіття як в промислово розвинених країнах, так і в регіонах, що розвиваються, зниження рівня життя і інші чинники, що знижують аерорухливість населення і, відповідно, попит на авіаційні перевезення.

Причини, які обумовили необхідність створення глобальної системи європейського управління повітряними перевезеннями, пов'язані з погіршенням окремих показників якості перевезень. Розвиток та активізація процесів глобальної конкуренції в світогосподарській системі викликає управлінську інтеграцію, яка направлена на підвищення ефективності використання усіх видів ресурсів, а саме інвестиційних, науково-технічних та фінансових. Все це приводить до формування вертикальних об'єднань організацій різних форм.

При все зростаючій ролі повітряного транспорту в економічному розвитку країн і регіонів важливо належним чином враховувати ті вигоди еко-

номічного і соціального характеру, які може запропонувати ефективна система повітряного транспорту, що дозволить забезпечити належну оцінку майбутніх потреб в області сфер авіаційних перевезень разом з відповідними прогнозами потреб у фінансових і людських ресурсах, які необхідно своєчасно передбачити, запланувати та підготувати.

Оскільки зростаючі темпи розвитку світової економіки підвищують значення одного з найважливіших економічних законів – закону економії часу, в реальному житті зростає роль прискорення транспортних процесів, в результаті чого в єдиній світовій транспортній системі все більше уваги приділяється авіаційному транспорту. Основними конкурентними перевагами цивільної авіації в порівнянні з іншими видами транспорту є:

- висока швидкість доставки пасажирів, пошти і вантажу;
- значна економія часу пасажирів, що скористувалися авіаційним транспортом;
- велика безпосадочна дальність польотів, забезпечення перевезення без перевантаження (перевалки) вантажу;
- в ряді випадків авіаційний транспорт є практично єдиний транспортом доставки пасажирів і вантажу у важкодоступні райони;
- найкоротші відстані повітряних маршрутів в порівнянні з маршрутами на інших видах транспорту.

Управління конкурентоспроможністю будь-якої організаційно-економічної системи, як діючого суб'єкта глобального ринку – це процес впливу на систему з метою переходу її в новий стан, на основі властивих цій системі об'єктивних законів. Для вітчизняних підприємств авіатранспорту, що працюють в суворих умовах конкуренції з іноземними авіаперевізниками, головною метою управління є забезпечення зростання ефективності і рентабельності виробництва на основі досягнень науково-технічного процесу, використання всього найкращого, що є в авіаційному бізнесі найзначніших авіакомпаній світу. Підвищення результативності підприємств авіатранспортної системи в умовах розвитку глобальної конкуренції забезпечується на основі

синергетичного ефекту. Загальні погляди на проблеми партнерства з урахуванням специфіки транспортних систем, які є результатом аналітичного огляду та узагальнення наукових досліджень взаємодії суб'єктів господарювання, наведено в дод. І.

Таким чином, опираючись на класичне визначення синергетичних зв'язків, які при кооперованих (спільних) діях незалежних елементів системи забезпечують збільшення спільного ефекту до величини більшої, ніж сума ефектів цих же, але незалежно діючих елементів, можна виділити основні форми стратегічного партнерства:

- фінансові альянси з участю капіталу (найбільш сильна форма). Вони передбачають тісну технічну та комерційну співпрацю на рівні досліджень та розробок продукції, формування спільних маркетингових та збутових стратегій;

- доступ до нових технологій та ноу-хау;

- підтримка нових виробників у країнах, що розвиваються, з метою формування ринків збуту технологій, технологічного обладнання та комплектуючих;

- угоди великих виробників про кооперації для оволодіння певними сегментами на привабливих ринках з високим рівнем конкуренції, а також для зменшення витрат випуску продукції невеликими партіями;

- кооперація провідних виробників для спільного проникнення на складні ринки третіх країн;

- спеціальні угоди для забезпечення рентабельності спільного виробництва дорогих серій. Це стосується відносно невеликих секторів ринків збуту різних моделей вантажних та спеціальних автомобілів, автофургонів, повнопривідних автомобілів та мініавтобусів;

- об'єднання найбільших компаній - прямих конкурентів для розробки крупномасштабних дорогих науково-технічних програм, особливо тих, які підтримуються з державного бюджету. Це перш за все програми, спрямовані

на розв'язання проблем захисту оточуючого середовища, розвитку інфраструктури тощо.

Виходячи з проведеного аналізу наукових робіт, видно, що серед сучасних стратегій зросту конкурентоспроможності авіапідприємств, які направлені на реструктуризацію авіатранспортного комплексу світу в умовах глобальної конкуренції, є створення альянсів у вигляді асоціативних форм організації управління. Головні причини формування альянсів в авіаційній сфері приведені в табл. 3.6.

Отже, альянси (створювані також і на основі "квасізлиття" - тимчасових та часткових об'єднань) дають можливість отримати потужний науковий та конструкторсько-технологічний потенціал шляхом об'єднання напрацювань різних фірм. Створення альянсів направлено на формування узгодженої політики поведінки авіатранспортних підприємств на глобальному ринку з метою утримання не короткострокового індивідуального прибутку, а забезпечення довгострокових стратегічних переваг.

Таблиця 3.6

Головні причини формування альянсів в умовах глобальної конкуренції

Причина	Аргументація	Прихильники
1	2	3
Утримання доступу до нових знань	Альянс – є основним інструментом доступу авіатранспортного підприємства до нових ресурсів, який надає більш переваг у порівнянні з злиттям та поглинанням. Це ефективно особливо в випадках, коли авіакомпанія не зацікавлена в утриманні усіх без виключення ресурсів партнерів (що необхідно при злитті та поглинанні) та в випадках, коли вона не впевнена в можливості скоротити витрати в умовах управління консолідованими ресурсами.	Б.Когут [364, с.319–332; 365, с.405–425]
Економія на трансакційних витратах	фірма, що здійснює вибір і приймає рішення, повинна враховувати, що стратегічні альянси виявляються ефективними тоді, коли пов'язані з ринковим обміном трансакційні витрати недостатньо великі, щоб стимулювати перехід до вертикальної інтеграції і організації однієї, більшої фірми.	Р.Коуз

Закінчення табл. 3.6

1	2	3
Можливість зберегти власні цінні ресурси, які в даний момент затребувані не повністю	Фірма компенсує цю незатребуваність шляхом комбінування власних ресурсів з ресурсами партнера. Оскільки така ситуація може бути тимчасовою, то авіакомпанія вибирає альянс як форму взаємодії, а не поглинання і злиття.	Т.Дас [311, с.37-38]
Інноваційні причини	<p>передові знання складно копіювати, формування стратегічного партнерства між компаніями дозволяє створювати стійкі канали для передачі нових знань і спрощує систему їх освоєння;</p> <p>—доступ до нових технологій. Оскільки сучасні технологічні прориви виникають, як правило, на стиках наук або галузей, то альянси розширюють горизонти компаній і спрощують доступ до нових технологій;</p> <p>—зниження витрат на інновації. Оскільки технологічне лідерство зв'язане з високою мірою невизначеності і ризику, остільки спільні розробки і інноваційні проекти дозволяють знижувати витрати інноваційного процесу.</p> <p>Слід також відмітити, що велика відкритість інформації у зв'язку з використанням системи Інтернет сприяє створенню міжфірмових мереж інноваційних орієнтованих структур. Формування стратегічних альянсів дозволяє залучати підприємства малого і середнього бізнесу до міжнародної діяльності, включатися в глобальне економічне середовище, не втрачаючи своєї спеціалізації. Альянси авіакомпаній дозволяють об'єднати зусилля із впровадження нових стандартів і принципів роботи там, де вони ще не отримали відповідного оформлення.</p>	М. Бобина [44, с.102–110] Б.Когут [364, с.52]
Можливість виходу на нові ринки	ухвалення стратегічних рішень про створення і підтримку партнерства пов'язане, по-перше, з виходом компанії в нові галузі або на нові ринки і, по-друге, з глобалізацією корпоративних стратегій і початком здійснення господарської діяльності авіакомпаній в нових країнах[44, с.102-110]	М.Бобина [44, с.102-110]
Активізація швидкого зростання галузі	Інтенсивність і характер утворення альянсів значною мірою залежать як від зовнішнього середовища(характеристик галузі), так і від конкурентного потенціалу самих компаній. Вважається, що в швидкорослих галузях, де потрібно великі інвестиції і нові розробки, скорочується інноваційний цикл і перенесення технологій має істотне значення, фірми тяжіють до технологічних альянсів [403, с.52]. У зрілих галузях привабливішими виявляються альянси, орієнтовані на доступ до нових ринків і виробничих ресурсів. Майкл Портер відмічає, що частіше використовують альянси фірми, прагнучі наздогнати галузевих лідерів і знайти швидші і менш дорогі шляхи залучення ресурсів [209, с.87].	М.Портер [209, с.87], N.Vyas, W.Shelburn, D.Rogers [403, с.52]
Потреба з боку цільових споживачів (пасажирів) в високоякісних послугах	Нині тенденція до утворення стратегічних альянсів обумовлена також і тим, що «сучасні пасажирів» зацікавлені в отриманні високоякісних послуг по всьому світу, і саме альянси можуть забезпечити єдиний рівень послуг, що надаються, і широку обслуговуючу мережу. Ці послуги можуть включати єдину процедуру оформлення багажу, єдину мережу залів для відпочинку транзитних пасажирів, єдині авіаквитки, об'єднані програми для часто літаючих пасажирів.	М.Портер [209, с.87], N.Vyas, W.Shelburn, D.Rogers [403, с.52], М.Бобина [44, с.102-110]

В авіаційному середовищі найбільше значення мають глобальні стратегічні альянси, основними з яких є (табл. 3.7):

- Sky Team, до складу якого входять 11 авіапідприємств, а саме Air France і KLM, Delta, NWA, Continental, Korean Air, Alitalia, Aeromexico, CSA, China Southern, "Аерофлот" і три асоційованих члени: Air Europa, Copa Airlines і Kenya Airways. При цьому 19 базових аеропортів альянсу SkyTeam розміщені в п'яти основних регіонах світового ринку авіаперевезень (в Європі - 7; в Північній Америці - 5; в АТР 4; в Латинській Америці і Карибському басейні - 2; в Африці – 1);

- Star Alliance, до складу якого входять такі підприємства (24 авіакомпаній), як Lufthansa, United Airlines і US Airways, Air Canada, All Nippon, SAS, Singapore Airlines, Thai Airways, Star Alliance, Air Canada Jazz, Air China, Air New Zealand, Air Nelson, Eagle Airways, Mount Cook Airline, ANA All Nippon Airways, Air Nippon (крім рейсів в Тайпей), Asiana Airlines, Austrian Arrows, BMI, BMI Regional, LOT Polish Airlines, EuroLOT, Lufthansa, Air Dolomiti, Augsburg Airways, Contact Air, Eurowings, Lufthansa CityLine, SAS Scandinavian Airlines System, Shanghai Airlines, Singapore Airlines, South African Airways, Spanair, Swiss International Air Lines, Swiss European Air Lines, TAP Portugal, Thai Airways International, Turkish Airlines, United Airlines, US Airways. При цьому 55 базових аеропортів Star Alliance розміщено в чотирьох основних регіонах світового ринку авіаперевезень (в Європі — 22, в АТР — 17; в Північній Америці — 14; в Африці — 2);

- Oneworld, до складу якого входять такі підприємства, як British Airways, American Airlines, Canadian Airways, Cathay Pacific, Finnair, Qantas Airways. 24 базових аеропорти цього альянсу розміщені в п'яти основних регіонах світового ринку авіаперевезень (в Європі; в АТР; в Північній Америці; в Латинській Америці і Карибському басейні; на Близькому Сході).

У всіх трьох альянсах представленні авіакомпанії США, Китаю та Іспанії, а в двох із них - Великобританії, Фінляндії, Японії, Південної Кореї і Мексики. Цей факт свідчить про наявність значних обсягів перевезень та розмі-

щенням авіакомпаній-членів альянсів у трьох основних регіонах світового ринку: Європі, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Північній Америці і зумовлено знаходженням в цих країнах великих перевізників, що сприяє конкурентоспроможності охоплення глобального ринку авіаперевезень.

Таблиця 3.7

Фінансово-економічні показники глобальних авіаційних альянсів світу

Альянс	Дата вступу	Обсяги перевезень, млн. платих пас-км	Перевезено пасажирів, млн.	Доходи, \$млн.
1	2	3	4	5
Star Alliance		703133	342	87, 015
Світова частка		21, 9 %	19, 5 %	24, 9 %
Члени альянсу				
Air Canada	Квітень 1993	60 962	20, 0	6, 012
Air New Zealand	Февраль 1995	22 691	9, 6	1, 886
All Nippon	Сентябрь 1995	55 607	48, 4	10, 834
Asiana (Корея)	Апрель 1999	16 798	11, 8	2, 105
Austrian Airlines	Февраль 1996	17 965	8, 5	2, 552
British Midland	Июнь 1996	6761	9, 4	1, 270
LOT	Май 1999	6190	3, 6	734
Lufthansa	Апрель 1993	90 708	45, 4	18, 156
SAS	Апрель 1993	21 901	19, 3	7, 208
Singapore Airlines	Март 1996	64 685	13, 3	5, 648
South African	Декабрь 2004	22 262	6, 6	2, 331
Spanair	Май 1999	4551	5, 3	952
Tar Air Portugal	Декабрь 2004	12 013	5, 8	1, 379
Thai Airways	Апрель 1993	44 396	17, 0	3, 179
United Airlines	Апрель 1993	168 083	66, 2	13, 724
US Airways	Май 2004	60 814	41, 3	6, 846
Varig (Бразилія)	Сентябрь 1993	26 546	11, 0	2, 196
Всього				
Мировая доля				
Sky Team		634 791	322, 7	67 279
Доля в мировых перевозках		19, 1 %	18, 0 %	18, 6 %
Члени альянсу				
Air Canada	Апрель 1993	60 962	20, 0	6, 012
Aeromexico	Август 1995	13 649	9, 3	1286
Air France	Август 1995	101 644	43, 7	14 521
Alitalia	Июнь 1997	31 626	22, 5	4196
Continental	Сентябрь 2004	99 259	39, 9	8870

Закінчення табл. 3.7

ISA	Февраль 1997	5084	3, 6	0563
Delta Airline	Август 1995	158 766	104, 5	13 303
Korean Air	Июль 1996	57 784	19, 0	5180
Northwest Airlines	Сентябрь 2004	110 247	21, 7	9510
KLM	Сентябрь 2004	57 784	51, 9	6912
Аэрофлот	Апрель 2006	20 751	6, 7	2219
Альянс One World		492 708	209	50 489
Доля в мировых перевозках		15, 4 %	11, 9 %	14, 4 %
Члени альянсу				
Air Canada	Апрель 1993	60 962	20, 0	6, 012
AerLingus (Ирландия)	Май 1996	10 384	5, 7	101
American Airlines	Август 1994	193 222	88, 8	17 440
Cathay Pacific	Август 1994	42 274	10, 1	3799
British Airways	Август 1994	103 092	36, 1	12 857
Finnair	Август 1995	12 975	6, 8	1823
LAN (Южная Америка)	Май 1996	11 140	5, 5	1639
Qantas	Август 1994	77 225	28, 9	6664

Порівняльна характеристика показників діяльності глобальних авіаційних альянсів Star Alliance та Oneworld представлена в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Основні показники діяльності глобальних авіаційних альянсів Star Alliance та Oneworld в 2012 році

Показники	Альянси											
	Star Alliance						Oneworld					
	United Airlines	Lufthansa	SAS	Air Canada	Thai Airways International	BMI	American Airlines	British Airways	Canadian Airways	Cathay Pacific	Finnair	Qantas Airways
Кількість напрямків	257	271	100	116	73	122	237	255	135	47	60	105
Країни призначення	32	88	34	25	35	23	49	102	13	25	2	33
Кількість перевезених пасажирів, млн.	84,2	44,5	20,8	17,5	14,8	9,9	93,0	41,0	11,0	10,0	7,2	19,0
Парк літаків	576	326	168	243	74	87	856	330	131	63	58	139
Валовий дохід, млрд. долл.	17,4	13,0	5,1	3,9	3,1	3,4	18,5	9,1	2,6	4,2	1,5	5,3

Отже, за результатами аналізу можливо зробити висновок, що за середньорічним обсягом перевезень, близько 33 млн. чол., які припадають в середньому на одну авіакомпанію-члена альянсу, лідирують SkyTeam і Oneworld (враховуючи Mexicana), в той час як у Star Alliance цей показник становить 20,8 млн. пас.

Таким чином, аналіз зарубіжної теорії і практики дозволяє зробити висновок про те, що зростаючі темпи глобалізації і загострення конкуренції на початку століття зумовили посилений пошук шляхів при впровадженні стратегій інтеграції, диверсифікації та концентрації виробництва. Оскільки зростаючі темпи розвитку світової економіки та її логістизації підвищують значення одного з найважливіших економічних законів – закону економії часу, в реальному житті зростає роль прискорення транспортних процесів, в результаті чого в єдиній світовій транспортній системі все більше уваги приділяється авіаційному транспорту. Основними конкурентними перевагами цивільної авіації в порівнянні з іншими видами транспорту є:

- висока швидкість доставки пасажирів, пошти і вантажу;
- значна економія часу пасажирів, що скористувалися авіаційним транспортом;
- велика безпосадочна дальність польотів, забезпечення перевезення без перевантаження (перевалки) вантажу;
- в ряді випадків авіаційний транспорт є практично єдиний транспортом доставки пасажирів і вантажу у важкодоступні райони;
- найкоротші відстані повітряних маршрутів в порівнянні з маршрутами на інших видах транспорту.

Аналіз досвіду різних країн щодо їх участі в світових інтеграційних процесах свідчить про складність цього шляху і необхідність врахування багатьох факторів зовнішнього середовища міжнародного співробітництва та власних можливостей і амбіцій. Для досягнення стратегічних цілей підвищення конкурентоспроможності та створення гнучких і адаптивних виробничих і організаційно-економічних систем сучасного покоління (які здатні ус-

пійсно конкурувати на ринках окремих національних економік та глобальному економічному просторі) багато західних авіакомпаній вимушені зосередити свої зусилля на таких головних напрямках :

- забезпечення комплексності інформатизації виробничих і управлінських процесів;
- вдосконалення форм і методів управління, включаючи організацію виробництва і розвиток техніко-технологічної бази;
- розвиток кадрового потенціалу при одночасному підвищенні кваліфікації, активності і лояльності кожного працівника.

Між підприємствами і організаціями України, як в основному логістичному ланцюгу авіапідприємств (авіакомпаній, аеропортів), так і в потоці супроводжувачого сервісу - послуг з технічного та наземного обслуговування (хендлінг), авіаційних та неавіаційних комунально-побутових послуг (кетерінг, інженерні мережі та інші), виникає проблема визначення єдиної системи критеріїв ефективності інтегрованих зусиль всіх учасників логістичної ланки авіаперевезень. Узагальнена характеристика та групування цих факторів представлено на рис. 3.9.

Загальновідомий багатокритеріальний комплекс логістичних критеріїв 7R, що передбачає надання необхідних послуг очікуваної якості, в потрібній замовнику кількості, у заданому місці та у встановлений час, з мінімальними загальними витратами інтегрованого ланцюга поставок, встановлює чіткі вимоги до системи управління потоком. У виробничій діяльності авіатранспортної галузі це призводить до формування системи партнерських відносин всіх учасників авіатранспортного процесу.

Стан світової господарської кон'юнктури безпосередньо позначається на розвитку світового повітряного транспорту. Світове господарство розвивається циклічно з чергуванням періодів підйому, депресії, застою і криз.

Рис.3.9. Критичні для українських АК фактори інтеграції у світову систему повітряного транспорту

Крім прямого впливу на повітряний транспорт циклічний розвиток світового господарства впливає на обсяги світових авіаційних перевезень в результаті спаду або підйому світової торгівлі, міжнародних туристичних і ділових зв'язків. До економічних чинників відносяться також перманентна інфляція, що супроводжується зростанням цін і зниженням дискреційної купівельної спроможності населення, зростання безробіття як в промислово розвинених країнах, так і в регіонах, що розвиваються, зниження рівня життя і інші чинники, що знижують аерорухливість населення і, відповідно, попит на авіаційні перевезення.

Серйозний вплив на розвиток послуг міжнародного повітряного транспорту має валютно-фінансова і кредитна нестабільність національних економік, платоспроможність окремих авіапідприємств.

До категорії найважливіших економічних проблем відноситься велика група технічних та технологічних проблем, рішення яких пов'язане з істотними витратами держав, авіакомпаній і міжнародних організацій цивільної авіації. Серед таких проблем в першу чергу необхідно назвати модернізацію парку повітряних суден, охорону навколишнього середовища, авіаційну безпеку, економію авіапалива, спрощення формальностей при міжнародних авіаперевезеннях, а також проблему експлуатації аеропортів і аеронавігаційного устаткування і інші технічні проблеми, які не просто впливають на розвиток цивільної авіації, а визначають його основні напрямки. Ці проблеми не можна назвати чисто технічними або чисто економічними, оскільки в їх рішенні важливе значення мають і політичні моменти, які обов'язково повинні враховуватися при виборі альтернативи вирішення названих проблем.

Модернізація авіаційного парку вимагає від держав і авіакомпаній значних фінансових ресурсів. Науково-технічний прогрес примушує до прискорення оновлення основних фондів, і в першу чергу літакового парку і наземних засобів забезпечення польотів. Крім того, необхідність підтримки високого рівня конкурентоспроможності і своєчасного отримання

конкурентних переваг примушує авіакомпанії відмовлятися від ще придатних до експлуатації старих типів літаків і купувати літаки четвертого та перспективних поколінь реактивної техніки. Модернізація парку повітряних суден вимагає величезних капітальних вкладень, що пов'язане з постійно подорожчанням авіаційної техніки і стає можливим в умовах залучення значного банківського та венчурного капіталу. Об'єктивно це призводить до зміни базових критеріїв ефективності цивільної авіації і виходу на перше місце критерію економічності, а не безпеки авіаперевезень [126].

Темпи зростання обсягів робіт повітряного транспорту були значно вищими, ніж світове економічне зростання, хоча й тісно пов'язані з останнім. Об'єм регулярних пасажирських перевезень авіакомпаній миру (внутрішніх і міжнародних), що підраховується у виконаних пасажиро-кілометрах (ВПК), зростав в середньому щорічно на 6,8%. Впродовж десятирічних періодів 1980-1990 рр., 1990-2000 рр. та 6 років ХХІ століття об'єм перевезень зростав в середньому щорічно на 5,7% і 4,5% відповідно.

Об'єм вантажних регулярних перевезень авіакомпаній миру (внутрішніх і міжнародних), що підраховується у виконаних тонно-кілометрах (ВТК), за останні роки зростав в середньому щорічно на 8,3%. Впродовж десятирічних періодів 1980-1990 рр., 1990-2000 рр. та 2000-2012рр. об'єм вантажних перевезень зростав в середньому щорічно на 10,9%, 7,2% і 5,5% відповідно.

Зростання попиту на пасажирські і вантажні перевезення виявилось в порівняльному зростанні потенційної першоспроможності - кількості крісел повітряних судів і використання комерційного завантаження, тоді як об'єм проходження повітряних суден, який вимірюється літако - кілометрами, зростав набагато повільніше (3,4% щорічно), в основному за рахунок значного збільшення інтенсивності і дальності польотів повітряних суден за вказаний період.

Прогнози ІКАО, ІАТА, національних авіакомпаній свідчать про подальшу глобалізацію світового авіаційного ринку як результату розширення економічних зв'язків між країнами та впливу основних факторів:

- а) стабілізація середнього темпу росту світової економіки на рівні 2,5% щорічно;
- б) помірковане зростання світової торгівлі з найбільш вірогідним темпом до 3% щорічно;
- в) практична незмінність питомих доходів;
- г) достатність інвестиційних ресурсів для розвитку авіації більшості авіаційних країн;
- д) значні коливання темпів розвитку авіаперевезень по рокам і регіонам;
- е) управління темпами зростання внутрішніх авіаперевезень у зв'язку з розвитком інших видів транспорту.

Подальше зростання об'єму повітряних перевезень як і раніше залежатиме, в основному, від світового економічного зростання, зростання торгівлі і від змін у витратах авіакомпаній (у свою чергу значно залежних від цін на паливо). Проте, вказане зростання також в деякій мірі залежатиме від того, яким чином держава вирішуватиме такі основні проблеми, як завантаженість аеропортів і повітряного простору, захист навколишнього середовища і зростаючі потреби в капіталовкладеннях. Структура і розміри системи повітряного транспорту також залежатимуть від урядових рішень, зокрема рішень, які стосуються видів і ступеня економічного регулювання діяльності авіакомпаній.

Що стосується прогнозу на до 2020 тт., то світове економічне зростання (ВВП) очікується в середньому щорічно на 2,5% в реальному виразі. Питомі доходи авіакомпаній, як очікується, знижуватимуться з середньорічним темпом в 0,5% в перші 4 роки для пасажирських перевезень і 6 перших років для вантажних перевезень і стабілізуються в роки прогнозованого періоду, що залишаються. Прогнози розвитку повітряних перевезень вміщено в табл. 3.9 [345; 346].

Прогноз ІКАО повітряних перевезень: весь світ (1992-2015 рр.)
(Договірні держави ІКАО)

Внутрішні перевезення	Прогноз 2015 р.	Середньорічні темпи росту (%) 2002-2015 рр.
Пасажиро-кілометри (млрд.)	5 120	4,4
Вантажні тоно-кілометри (млн.)	233 850	5,5
Перевезено пасажирів (млн.)	2 520	3,5
Перевезено тонн вантажів (тис.)	51 700	4,4
Літако-кілометри (млн.)	40 750	4,2
Вилети повітряних суден (тис.)	30010	3,2
Міжнародні перевезення		
Пасажиро-кілометри (млрд.)	3310	5,1
Вантажні тоно-кілометри (млн.)	209600	5,8
Перевезено пасажирів (млн.)	1 030	5,0
Перевезено тон вантажу (тис.)	37 200	5,3

Як очікується, найбільший показник зростання пасажирських перевезень, рівний 6,4% щорічно в перебігу періоду до 2015 р., буде у авіакомпаній регіону Близького Сходу, за якими слідують перевізники регіону Азії / тихоого океану з щорічним темпом зростання 6,1%. Очікується, що об'єми перевезень авіакомпаній кожного з трьох інших регіонів - Європи, Латинською Америки / Карибського басейну і Африки - зростатимуть з темпом близько 4%, що декілька нижче за середньосвітовий показник. У регіоні Північної Америки перевезення авіакомпаній, як очікується, збільшуватимуться на 2,8% в рік.

Прогнози кількості перевезених пасажирів в регулярному повідомленні по дев'яти групах міжконтинентальних маршрутів показують, що найбільше зростання наголошуватиметься на авіалініях через Тихий океан і між Європою і Африкою, складаючи відповідно 6,6% і 5,5% в рік в точіння прогнозованого періоду аж до 2015 р. (див. табл.3.10) [346; 347; 354]. Об'єм світових регулярних вантажних перевезень, вимірюваний виконаними тонно - кілометрами, як очікується, зростатиме "найімовірніше" щорічно в середньому на 5,5% протягом періоду до 2015 рр.

Прогноз ІКАО повітряних перевезень: регіони реєстрації авіакомпаній
(1992-2015) (Договірні держави ІКАО)

Регулярні перевезення по регіонам реєстрації авіакомпаній	Прогноз	Середньорічні темпи росту (%)
	2015 р.	2002-2015 рр.
<i>Пасажиро-кілометри (млрд.)</i>		
Африці	110	4,0
Азії/Тихий океан	1 700	6,1
Європі	1 300	4,1
Ближній Схід	240	6,4
Північна Америка	1 550	2,8
Латинська Америка та басейн Карибського моря	220	4,0
<i>Вантажні тоно-кілометри (млн.)</i>		
Африці	3 100	4,0
Азії/Тихий океан	94 600	6,4
Європі	61 000	4,9
Ближній Схід	12 250	6,6
Північна Америка	57 500	5,0
Латинська Америка та басейн Карибського моря	5 400	2,5
Міжнародні перевезення		
<i>Пасажиро-кілометри (млрд.)</i>		
Африка	100	4,3
Азія/Тихий океан	1 220	6,5
Європа	1 150	4,6
Ближній Схід	220	6,8
Північна Америка	490	3,3
Латинська Америка та басейн Карибського моря	130	3,9
<i>Вантажні тонно-кілометри (млн.)</i>		
Африка	3 000	4,1
Азія/Тихий океан	86 500	6,5
Європа	60 000	4,9
Ближній Схід	12 100	6,6
Північна Америка	44 000	6,1
Латинська Америка та басейн Тихого океана	4 000	2,0

Міжнародні вантажні перевезення відповідно до прогнозів будуть рости в середньому щорічно на 5,8% в порівнянні із збільшенням внутрішніх вантажних перевезень на 3,2% в рік. Очікується, що авіавантажні перевезення в районі Близького Сходу зростатимуть найшвидше - на 6,6% в рік з регіоном Азії/Тихого океану на другому місці (6,4%). У інших регіонах темпи зростання прогноуються нижче за середньосвітовий рівень, в межах від приблизно 5% в регіонах Північної Америки і Європи до 2,5% в регіоні Латинської Америки / Карибського басейну.

Ці завдання співпадають з програмою розвитку авіатранспорту, передбаченою прогнозом ІКАО щодо розвитку пасажирських і транспортних перевезень та темпів зростання по регіонам і напрямкам, регулярних і чартерних перевезень.

На думку багатьох експертів, збільшення обсягів авіап перевезень буде супроводжуватися інтенсифікацією інтеграційних процесів в авіатранспортній галузі. Авіакомпанії будуть формувати єдину мережу маршрутів, об'єднувати парки повітряних суден, узгоджувати розпис рейсів і їх стиковок з метою створення максимального ефекту синергії учасників авіаційних об'єднань, концернів, альянсів та ін. [256; 353].

Проблеми світової економіки мають безпосередній вплив на функціонування міжнародного повітряного транспорту в багатьох його аспектах. На сьогодні об'єктивною реальністю є існування, в рамках єдиної системи світового авіаційного транспорту, повітряного транспорту, характерного для певної групи країн. Економічні умови розвитку авіації авіакомпаній і аеропортів кожної з груп країн значно відрізняються один від одного. Доводиться також констатувати, що багато економічних проблем повітряного транспорту вирішується залежно від політичної обстановки у світі, а не у відповідності до економічних можливостей авіакомпаній.

В умовах ринкової економіки і інтенсивного входження держав - учасників СНД в систему міжнародного розподілу праці і регіонального економічного співробітництва вирішення проблем ЦА вимагає активної як держав-

ної, так і міждержавної політики, направленої на: оптимізацію кількості авіаперевізників шляхом вдосконалення ліцензування і державного контролю за безпекою польотів; залучення інвестицій для модернізації парку ВС, аеропортів, систем організації повітряного руху і ін.; підвищення якості обслуговування споживачів послуг в області авіації до рівня міжнародних вимог; інтеграцію послуг у сфері інформаційного забезпечення ЦА; забезпечення конкурентоспроможності повітряних перевезень і послуг, що надаються на авіаційному ринку.

Розвиток ЦА держав - учасників СНД неможливо без урахування перспективних тенденцій, що набирають силу у сфері світового повітряного транспорту. З економічної точки зору, ці тенденції можуть бути умовно розділені на дві найважливіші складові - інтеграцію ринків авіаперевезень і подальшу лібералізацію міжнародних авіасполучень (рис.3.10).

Рис.3.10. Основні перспективні тенденції розвитку світового повітряного транспорту який впливає на розвиток ЦА держав – учасників СНД

Важливу позитивну роль в розвитку ЦА держав - учасників СНД зіграють формування інтегрованого ринку авіатранспортних послуг, гармонізація законодавства і нормативно-правової бази держав - учасників СНД, вдосконалення системи двосторонніх міжурядових угод про повітряне сполучення, що дозволить розвивати авіасполучення на уніфікованій, рівноправній і ефективній основі.

По експертних оцінках, до 2020 року - 100 млн. чоловік, тобто зросте в 1,4 і 2 рази відповідно (табл. 3.11) [353].

Таблиця 3.11

Прогноз обсягів перевезень пасажирів ЦА держав – учасників СНД на регулярних і нерегулярних повітряних лініях, млн. чоловік

Держава	Роки							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2012	2020 Прогноз
Азербайджанська Республіка *)	0,7	0,7	0,9	1,1	1,2	1,3	1,7	3,0
Республіка Вірменія	0,4	0,4	0,4	0,5	0,52	0,47	0,7	1,1
Республіка Беларусь	0,3	0,3	0,4	0,45	0,46	0,48	0,8	1,6
Грузія	0,1	0,1	0,2	0,25	0,27	0,23	0,4	0,7
Республіка Казахстан *)	0,7	1,05	1,28	1,31	1,66	1,87	2,6	5,0
Киргизська Республіка	0,2	0,2	0,2	0,25	0,24	0,23	0,4	0,6
Республіка Молдова	0,2	0,2	0,25	0,3	0,36	0,40	0,5	0,8
Російська Федерація	25,1	26,5	29,4	33,8	35,10	38,01	50,0	70,0
Республіка Таджикистан	0,3	0,4	0,4	0,55	0,51	0,42	0,8	1,2
Туркменістан *)	1,3	1,4	1,4	1,4	1,61	1,61	2,5	4,0
Республіка Узбекистан	2,3	1,5	1,5	1,6	1,67	1,69	2,6	5,0
Україна	1,4	1,8	2,4	3,2	3,81	4,35	6,0	10,0
Разом	33,0	34,3	38,6	44,6	47,3	51,1	69,0	100,0

Пасажирообіг досягне 160 млрд. пас.-км до 235 млрд. пас.-км до 2020 року (табл. 3.12) [353].

Прогноз пасажирообороту ЦА держав – учасників СНД на регулярних та нерегулярних повітряних лініях, млрд. пас.-км

Держава	Роки							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2012	2020 про-гноз
Азербайджанська Республіка *)	0,8	0,9	1,1	1,5	1,6	1,7	2,5	4,0
Республіка Вірменія	0,7	0,8	0,8	1,0	1,0	0,8	1,2	2,0
Республіка Беларусь	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,75	1,6	2,5
Грузія	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,45	0,8	1,6
Республіка Казахстан *)	1,5	1,8	1,9	2,3	3,0	3,5	5,0	10,0
Киргизська Республіка	0,4	0,35	0,4	0,45	0,4	0,4	0,6	1,2
Республіка Молдова	0,3	0,3	0,3	0,35	0,4	0,5	0,6	1,2
Російська Федерація	60,6	64,7	69,8	83,0	85,8	93,7	125,0	170,0
Республіка Таджикистан	0,6	0,9	0,9	1,15	1,0	0,8	1,5	2,5
Туркменістан *)	1,3	1,4	1,4	1,4	1,7	1,7	2,6	5,0
Республіка Узбекистан	5,4	3,9	3,8	4,55	4,6	4,7	7,2	15,0
Україна	2,0	2,5	3,5	5,4	6,1	8,3	11,4	20,0
Разом	74,4	78,4	84,9	102,3	106,8	117,2	160,0	235,0

Прогноз обсягів перевезень вантажу та пошти ЦА держав – учасників СНД приведено в табл. 3.13.

Взаємодія між будь-якими системами (при наявності певних суперечливих цілей в системі управління матеріальними та супроводжуваними потоками) призводить до необхідності пошуку деяких компромісів. Логістичний підхід дозволяє розробити чітку і однозначну стратегію досягнення головної мети і визначити ефективність функціонування кожної ланки у відповідності до вибраної стратегії. Основна трудність полягає в узгодженні локальних цілей і задач з глобальною метою. Крім того, необхідно взяти до уваги, що в кожній ланці логістичної системи діють і трансформуються певні ринкові

взаємовідносини, які укрупнено можна розподілити на кооперацію, конфлікти та конкуренцію.

Таблиця 3.13

Прогноз обсягів перевезень вантажів та пошти держав – учасників СНД на регулярних та нерегулярних повітряних лініях, тис. тон.

Держава	Роки							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2012	2020 про-гноз
Азербайджанська Республіка *)	31,0	31,0	52,0	75,0	74,0	75,0	90,0	200,0
Республіка Вірменія	3,78	2,75	2,39	3,81	4,0	3,9	5,5	7,5
Республіка Беларусь	6,53	8,40	7,38	11,99	14,5	25,65	27,5	35,0
Грузія	1,07	1,30	1,32	1,59	1,6	1,7	2,0	3,0
Республіка Казахстан *)	5,41	10,34	24,74	20,15	18,9	18,2	20,0	30,0
Киргизська Республіка	2,45	2,53	1,97	1,24	1,4	0,7	2,5	5,5
Республіка Молдова	1,15	0,92	0,73	0,73	0,8	1,0	1,5	2,5
Російська Федерація	612,49	627,24	620,94	654,85	628,9	640,3	725,0	900,0
Республіка Таджикистан	2,56	2,47	3,85	4,08	3,7	2,4	4,0	5,5
Туркменістан *)	7,35	7,50	7,50	7,50	8,6	8,6	12,0	16,0
Республіка Узбекистан	41,18	32,07	24,75	28,21	24,3	23,35	30,0	35,0
Україна	73,00	90,32	148,98	100,99	126,3	98,9	180,0	260,0
Разом	787,97	816,84	896,55	910,14	901,0	899,7	1100,0	1500,0

Кооперація проявляється в тому, що ланки, які виконують однакові або різні логістичні операції, об'єднують свої зусилля для досягнення спільної мети на сегменті ринку.

Рівень взаємодії та сфер партнерських відносин визначається міжнародним та національним законодавством, міжурядовими угодами та умовами угод по взаємному наданню послуг на повітряному та наземному транспорті. Загальна класифікація нормативно-правових умов партнерських відносин в логістичному ланцюгу перевезень представлена на рис. 3.11.

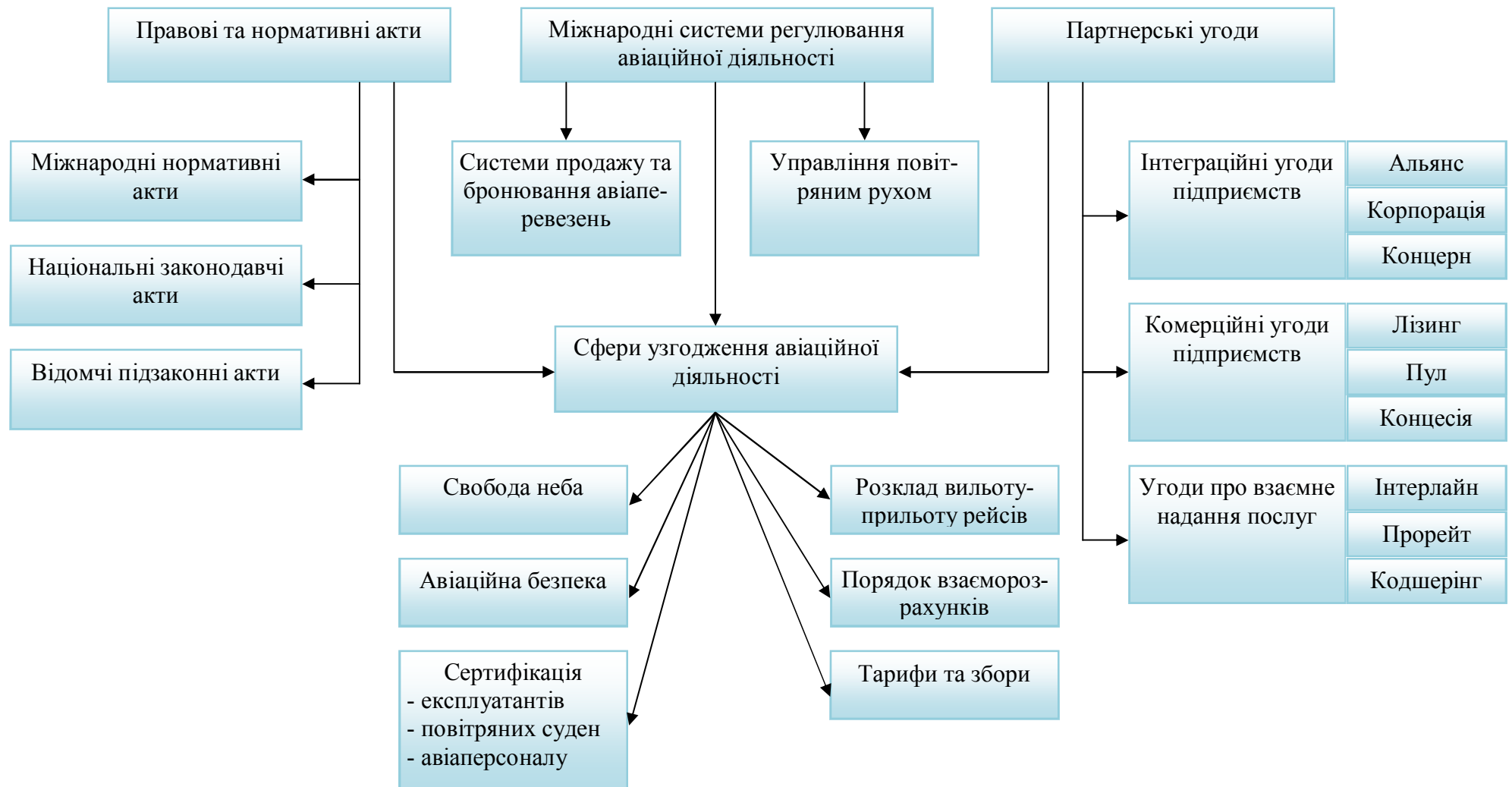

Рис. 3.11. Нормативно-правові умови функціонування авіаційного транспорту

Угоди про взаємне надання послуг заключають між авіакомпаніями, призначеними урядами держав-партнерів для експлуатації договірних авіаліній. Дані угоди складаються з широкого кола питань, ефективність вирішення яких зростає при умовах тісної співпраці авіакомпаній.

До них відносять:

- узгодження обсягів перевезень;
- використання комерційних прав, які надаються;
- тарифи, які використовують авіакомпанії;
- розклад польотів повітряних суден та узгодження правил перевезення;
- виплати аеропортових та аеронавігаційних зборів за обслуговування повітряних суден;
- порядок взаєморозрахунків по загальним питанням; технічне та комерційне обслуговування повітряних суден.

Будь яка стандартна угода з авіаперевезень повинна мати наступний перелік питань:

1. Чітке визначення предмету угоди.
2. Вартість та види обслуговування пасажирів і багажу, які надаються авіакомпаніями, аеропортами та їх контрагентами. Крім витрат на пасажирське обслуговування необхідно враховувати витрати, які ідуть на обслуговування повітряних суден та на оплату:
 - регламентних робіт по забезпеченню технічної готовності ПС до польоту;
 - надання паливно – мастильних матеріалів та їх заправку за запитом екіпажу;
 - стоянка та охорона ПС.

Це головні питання, яким приділяється особлива увага, як складових безпеки перельотів повітряними судами.

3. Взаєморозрахунки між компаніями – партнерами.

4. Обов'язки та відповідальність, які несуть усі авіакомпанії – партнери.
5. Судовий арбітраж.
6. Спеціальні умови.
7. Додаткові послуги, які надають компанії – партнери (страхування, хендлінг, кетерінг та ін.).

Аналізуючи різноманітні існуючі угоди між підприємствами і організаціями, задіяними в інтегрованому ланцюгу формування, надання і використання авіатранспортних послуг, можна виділити і кваліфікувати різні економічні форми взаємодії, спільної діяльності, співробітництва та інтеграції підприємств (рис. 3.12).

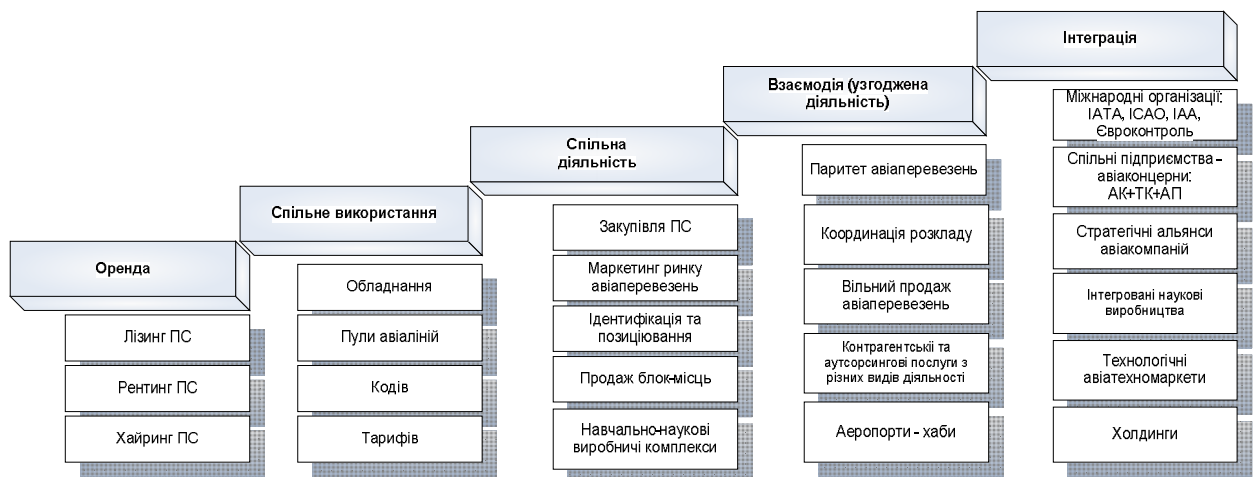

Рис. 3.12 Економічні умови та форми партнерства суб'єктів ринку авіаперевезень

На рис. 3.12 наведена авторська спроба систематизації діяльності учасників авіатранспортного процесу за рівнем інтеграції зусиль тісного спілкування та спільних інтересів. Саме такі умови обговорюються та фіксуються в офіційних угодах, контрактах, домовленостях. Звичайно, основні положення спеціалізованих угод у сфері авіатранспортної діяльності досить

відомі, апробовані практикою, для них розроблені відповідні методичні рекомендації, типові форми і зразки.

Укладання союзів авіакомпаній дає партнерам певні економічні переваги, відомі як "економія розміру" і "економія розмаху". "Економія розміру" зв'язана з можливістю стандартизації і раціоналізації устаткування оперативних структур, скорочення питомої ваги різного роду надбудов і допоміжних служб, виробництв і можливості замовлення великих партій устаткування і матеріалів по більш низьких цінах і т.п. "Економія розмаху" діяльності зв'язана з залученням додаткової кількості пасажирів, яких простіше задовольнити в забезпеченні їхнього маршруту і єдиного сервісу при більш великій мережі авіаліній. Іншими словами, "економія розміру" дозволяє знизити витрати, тоді як "економія розмаху" веде до підвищення доходів, що в підсумку поліпшує прибутковність авіакомпаній. Немає необхідності доводити, що це є найбільше діючим засобом у конкурентній боротьбі. Крім вигод географічної експансії перевагою авіаційних союзів є можливість зниження експлуатаційних витрат. Уніфікуючи парк ПС авіакомпаній в рамках співробітництва можуть робити спільні закупівлі літаків, запчастин і обладнання, експлуатувати технічні бази і центри з навчання інженерного і льотного персоналу тощо.

Таким чином, формування Стратегічних Альянсів в Україні представляє собою систему збалансованих, взаємовигідних партнерських відносин і взаємних зобов'язань авіакомпаній, закріплених на довгостроковий період альянсною угодою. Головними цілями Стратегічного альянсу є:

- збільшення конкурентоздатності авіакомпаній і, як наслідок, всієї авіатранспортної галузі в цілому; збільшення рівня рентабельності та інвестиційної привабливості компаній;
- збільшення об'ємів авіаперевезень, розширення мережі польотів, збільшення доступності авіаційного транспорту для мешканців України та інших країн; надання послуг, які відповідають рівню провідних світових авіаперевізників;

- підвищення привабливості України як транзитної країни, розвиток аеропортів;

- сприяння збалансованому економічному, соціальному, технологічному та інвестиційному розвитку України, включаючи східний регіон країни; створення нових робочих місць в авіаційному транспорті та суміжних галузях економіки.

Висновки до розділу 3

В результаті дослідження було встановлено, що світова економіка наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. знаходиться на етапі формування нової парадигми міжнародно-економічних відношень, які супроводжуються значним розвитком глобалізаційних та інтеграційних процесів. Характерними ознаками цього процесу є постійне підвищення ступеню взаємозалежності національних економік, що сприяє забезпеченню зростання цілісності і єдності світогосподарської системи, посилення міжнародного розподілу праці. Отже, у цих умовах кожна країна повинна забезпечити максимальне впровадження у ці процеси та погоджати свій головний напрям економічного розвитку з програмами міжнародної глобалізації та інтеграції світової економіки, якщо вона прагне до економічного зросту, підвищення загального рівня конкурентоспроможності.

В результаті аналізу теоретичних основ глобалізації встановлено, що у сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів має місце течя «нового регіоналізма», яка має прояву у вигляді мегарегіональної інтеграції, що сприяє поступової передачі функцій міжнародних відносин та права окремими національними економіками міжнародним наднаціональним органам. Процеси глобального розвитку світового господарства у теперішній час охоплює багату кількість регіонів та секторів світо господарської системи, що у свою чергу у значній мірі впливає на зміну співвідношення між

внутрішніми та зовнішніми факторами розвитку окремих країн та національних господарств.

Було обґрунтовано, що глобалізація принципово змінила сутність понять «конкуренція» та «конкурентні відношення», при використанні яких у глобалізаційних умовах при забезпеченні постійного зросту кількості учасників міжнародних бізнес-процесів має місце відсутність державної приналежності, що у значної мірі сприяє внутрішньому та зовнішньому розвитку світової економіки у цілому та кожної окремої країни зокрема. У зв'язку з цим ні одна країна, яка приймає участь у міжнародних економічних відносинах та є учасником міжнародних підприємницьких процесів, не має можливості раціонально сформулювати економічну політику без урахування вимог ведення бізнес-діяльності глобалізованого світового господарства у цілому та його окремих глобалізованих об'єднань зокрема.

Встановлено доцільність дослідження глобалізації у вигляді ієрархічного процесу на мега-, макро-, мезо- та макрорівнях. При цьому на мегарівні (на рівні світогосподарської системи) глобалізація виконує функцію забезпечення зміцнення взаємозв'язків національних економік, посилення міжнародного розподілу праці та об'єднання економічних систем окремих країн.

На макрорівні (на рівні окремої національної економіки) глобалізаційні процеси виконують функцію підвищення ступеню відкритості національних економік до міжнародних зв'язків та відношень, а також активізації міжнародної інвестиційної діяльності. На мезорівні (на рівні окремої галузі) глобалізація виконує функцію активізації зустрічної внутрішньо- та міжгалузевої бізнес-діяльності, що сприяє покращенню рівня коефіцієнта галузевої спеціалізації. І наприкінці, на макрорівні (на рівні окремих компаній) глобалізація забезпечує підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, формує диверсифікаційні процеси роз-

міщення активів в різних країнах з максимальним використання місцевих переваг.

Дослідження еволюції глобалізаційних процесів в світовому господарстві дозволило зробити висновок, що крім існуючих переваг глобалізація має і недоліки, які роблять її неоднозначною та різноспрямованою для різних країн, їх груп, а також галузей та виробничих областей: по-перше, посилюється глобальна конкуренція у сфері виробництва та збуту товарів та послуг, що у значному ступеню впливає на підходи формування промислової, конкурентної та маркетингової політики окремих суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності; по-друге, формується суперечливе поєднання глобальних та локальних економічних інтересів; по-третє викликає поглиблення диспропорцій в участі країн у глобальній економічній системі; по-четверте, ускладнює реалізацію економічної й податкової політики окремих країн.

Таким чином, втілення глобалізаційної моделі розвитку світогосподарської системи призводить до виходу на світовий ринок недоліків ринкової економіки, які не піддаються корегуванню на рівні окремих держав чи навіть об'єднань держав, з чого слідує висновок, що в сучасних умовах розвитку світової економіки ситуація складається таким чином, що без правильного відношення до економічної глобалізації і регіоналізму, без урахування цих тенденцій при розробці заходів по стимулюванню економічного зростання національних економік і підвищення їх рейтингу на світовому рівні, а також управлінню рівнем загальнодержавної конкурентоспроможності, без розумної і ефективної політики її адаптації до умов, що склалися, не дозволить не лише не зайняти гідного місця у світовій економіці, що глобалізує, але і не дасть можливості вирішити проблем внутрішньоекономічного характеру.

Отже, процеси економічної глобалізації не можуть розвиватися стихійно. Вони повинні регулюватися на міжнародному рівні. Регулювання повинно забезпечити реалізацію інтересів всіх суб'єктів глобалізаційного

процесу. Таким чином, глобалізаційні процеси повинні регулюватися на міжнародному рівні, тому що сморід не можуть розвиватися стихійно і у певній мірі забезпечують реалізацію інтересів всіх учасників глобалізаційного процесу, і у тому числі суб'єктів міжнародного підприємництва. Тобто особливості розвитку процесів економічної глобалізації накладають свій значний відбиток на діяльності останніх та формуванні ринкової стратегії управління економічною безпекою суб'єктів міжнародного бізнесу. На основі цього було сформовано модель взаємозв'язків напрямів та наслідків розвитку світових економічних глобалізаційних процесів у формуванні ринкової стратегії управління економічною безпекою суб'єктів міжнародного бізнесу.

Встановлено, що в сучасних умовах глобалізаційні процеси повинні розвиватися під впливом темпів науково-технічного прогресу та розвитку технологій та інновацій. На основі цього, висунуто *гіпотезу* щодо глобалізаційної конвергенції інноваційного розвитку світового господарства, під яким запропоновано розуміти взаємопов'язаний розвиток і безмежне взаємопроникнення широкого спектру науково-технологічних і економічних областей діяльності з максимальним використанням інформаційних, біо- і нанотехнологій.

В дисертаційній роботі доведено, що основним цільовим орієнтиром концепції синергізму авіатранспортних процесів є максимізація рівня використання існуючих переваг і можливостей кожного з підприємств-суб'єктів діяльності за сприянням підприємств-партнерів, які створюють один для одного необхідні для цього умови, маючи в результаті взаємну виробничу й комерційну зацікавленість і додатковий (комплементарний) ефект.

Головним концептуальним положенням авіатранспортного синергізму є інтеграція системних стратегій і тактик взаємодіючих підприємств у єдиний комплекс взаємоузгоджених і моніторуваних дій, процесів і програм. Фактично при цьому формується спільний віртуальний простір,

у якому діяльність підприємств логістичного ланцюга авіаперевезень адаптується як до позитивних поточних змін і можливих збоїв виробничих ситуацій, так і до планового розвитку всього транспортного комплексу та вірогідних стратегічних розривів довгострокових програм.

Апробація: [354], [348], [349], [107].

РОЗДІЛ 4. ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

4.1. Роль економічної безпеки бізнес-діяльності у розвитку країн світогосподарської системи з трансформаційною економікою

Світогосподарська система сьогодні знаходиться на такому етапі розвитку, який можна охарактеризувати, як суперечливий, тому що з одного боку має місце наявність кризової економіки (яка характеризується нестабільністю та невизначеністю розвитку економічних відношень та підприємницького середовища, що супроводжується підвищенням ризиковості ведення бізнесу та участі у підприємницьких процесах, особливо міжнародних, тому що різні групи країн у різному ступені були схильні впливу кризових явищ), а з іншого боку йде інтенсивна активізація розвитку глобалізаційних процесів (що сприяє формуванню єдиного світового господарства, тобто єдиної світової економіки). У цих складних умовах існування світової економіки взагалі та окремих національних економік зокрема (особливо уразливими у цих умовах є країни з трансформаційною економікою, до числа яких за світовою класифікацією країн ООН відноситься Україна) розвиток економічно-підприємницького простору (а також глобалізаційних об'єднань країн та окремих національних економік) здійснюється як з орієнтацією на поширення міжнародних відношень та інноваційного розширення виробничих можливостей, так і на оптимізацію забезпечення задоволеності цільових споживачів (як на національному, так і на міжнародному та світовому рівні) при максимальному забезпеченні індивідуальності підходів.

Становлення ринкових відношень в Україні прийшовся на цей складний період розвитку світогосподарської системи, що у значному ступеню негативно відобразилося на впровадженні України в світові економічні відношення у новому стану. Для того, щоб Україна максимально гармонічно вписалося в міжнародне підприємницьке середовище та зайняла гідне місце у ролі рівноправного бізнес-партнера, а сировинної бази на світовому ринку, необхідно перш за все

забезпечити відповідний рівень конкурентоспроможності національної економіки взагалі та суб'єктів міжнародного бізнесу і продукції, яку вони пропонують на світовому ринку зокрема.

У підтримку цієї позиції Т. Гайдаенко говорить, що «к початку третього тисячоліття світ перетворився на глобальну економічну систему, виник глобально функціонуючий світовий виробничо-господарський механізм, складовими якого стали окремі національні економіки. Глобалізація означає перехід до системи відкритого національного господарства в інтегроване світове господарство. Характер взаємозв'язків постсоціалістичних країн зі світом, що глобалізує, є одним з найважчих і важливіших питань нинішнього розвитку» [63, с. 22]. В свою чергу, Л. Малюта говорить: Розвиток незалежної України об'єктивно вимагає входження її у світове господарство на організаційно-економічних основах ринкових відносин на принципах рівноправ'я і взаємної вигоди в співпраці. Об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство і розвитку її міжнародних відносин безпосередньо витікає передусім з потреб використання в національній системі відтворення міжнародного розподілу праці для прискорення переходу до ринкової економіки країни з метою її розвитку і зростання багатства суспільства. Така необхідність сприяє формуванню ефективної структури економіки країни. Зовнішньоекономічні зв'язки в процесі інтеграції України у світове господарство охоплюють також комплекс екологічних проблем, які вирішуються загальними зусиллями. Врешті-решт, розвиток зовнішньоекономічного відношення відкриває додаткові можливості в створенні належних умов для задоволення життєвих потреб населення України» [164, с. 56-57].

Отже, відповідно з об'єктивною необхідністю, яка є у України інтеграції у глобалізоване світове господарство та розвитку її міжнародних зв'язків необхідно забезпечити об'єктивні можливості їх впровадження в життя (для цього перш за все необхідно сформуванню відповідний її економічний потенціал. Незважаючи на деякі зміни у рейтингу України з точки зору привабливості ведення бізнесу, вона все ж остається у статусі непривабливої країни

для ведення міжнародного бізнесу і є дуже великоризиковою зоною для зовнішніх інвесторів, тому що з 156 країн (які були досліджені в плані інвестиційної привабливості у регіональному аспекті)

На основі проведеного аналізу інвестиційної привабливості України у світовому економічному просторі можливо зробити висновок, що в Україні існує відповідний інноваційно-технологічний рівень, але відсутність капіталів не дає запуснути їх в масове виробництво. Трьома основними сферами іноземного інвестування в Україні продовжують залишатися оброблювальна промисловість (в основному харчова), сфера торгівлі і фінансова діяльність. У структурі іноземних інвестицій в Україну трьох найвагоміших інвесторів долі цих секторів складають відповідно: США - 35,7%, 20,4%, 2,5%; Кіпр - 25,4%, 38,8%, 12,7%; Нідерланди - 83,5%, 3,1%, 3,0%. Говорячи словами групи авторів, яку очолює Е. Шершнева: «Подібна "інвестиційна привабливість" сприяє поглибленню регіональної диференціації. Навпаки, у рамках ЄС діє система трансфертних платежів - спеціальних фондів, спрямованих на надання фінансової підтримки економічно слабким регіонам. Крім того, в таких країнах, як, наприклад, Німеччина, Бельгія і Італія, існують системи внутрішньодержавного перерозподілу бюджетних ресурсів. Що відбувається в Західній Європі міжкраїнове переплетення засноване на поглибленні торгових стосунків, а не створенні "острівців благополуччя" : 46% експорту і 65% імпорту зони євро доводиться на високотехнологічну продукцію, тоді як в Україні ці показники складають відповідно 5% і 9%» [32, с. 45]

Крім того, для проведення комплексного аналізу конкурентоспроможності країн в світогосподарському середовищі та формування остаточних висновків у плані їх позицій в світовій економіці в сучасних умовах потрібно передусім оцінити поведінку показника ВВП, який є одним з ключових економічних показників (рис. 4.1., розраховано на основі статистичних даних [397, с. 45-54; 395, с. 36-41]).

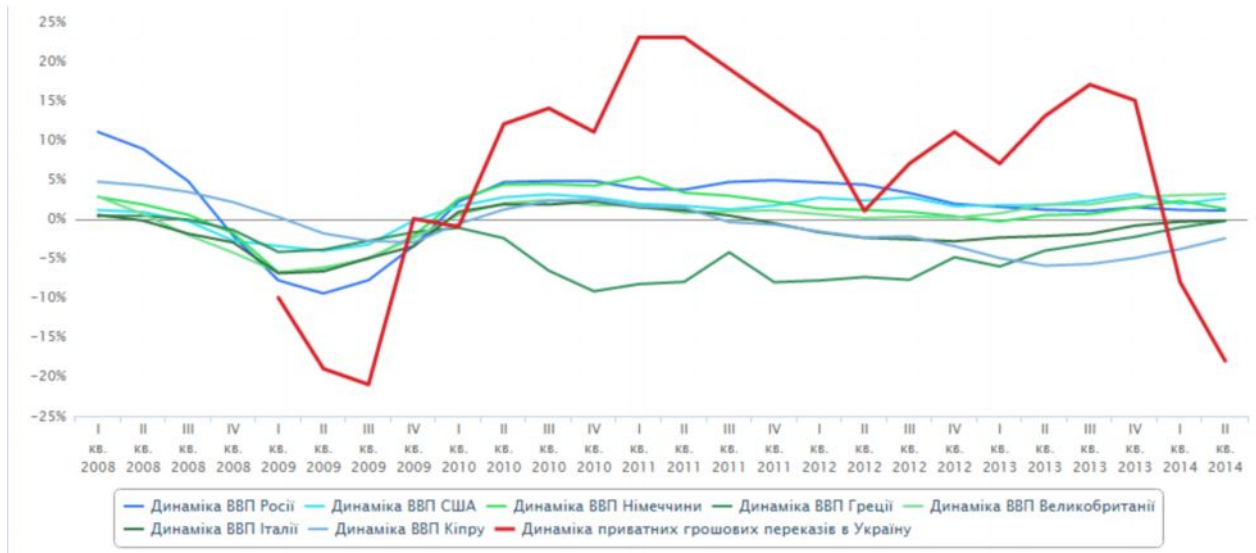

Рис. 4.1. Динаміка зміни валового внутрішнього продукту (ВВП) за 2008 - 2014 роки, %

Валовий внутрішній продукт України у 2014 щоквартально представлений у табл. 4.1. Виділяють номінальний і реальний ВВП. Номінальний, або абсолютний ВВП виражається в поточних (фактичних) цінах даного року. Реальний ВВП (з поправкою на інфляцію) виражається у цінах попереднього (або будь-якого іншого базового) року. У реальному ВВП, таким чином, враховується, якою мірою зростання ВВП визначається реальним зростанням виробництва, а не зростанням цін. ВВП країни при необхідності може бути перерахований в іноземну валюту (найчастіше в долари).

Таблиця 4.1

Валовий внутрішній продукт України в 2014 році (в млн. грн.)

Період	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)	Реальний ВВП (в цінах 2013 року)	Різниця (реальний – номінальний ВВП)		Номінальний ВВП в USD (в млн. дол.)
			абсолютна	відсоток	
I квартал	313568	312094	-1474	-0.5%	35481,3
II квартал	375903	338163	-37740	-10.0%	32133,5
III квартал	434166	378633	-55533	-12.8%	34571,5
IV квартал	443091	336233	-106858	-24.1%	30723,9
За 2014 рік	1566728	1365123	-201605	-12.9%	130907.8

Динаміку ВВП України з 2002 по 2014 роки (у млн. грн.) зведемо та представимо у табличному вигляді (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Динаміка ВВП України з 2002 по 2014 роки (у млн. грн.)

Роки	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)			Номінальний ВВП в USD (в млн. дол.)*		
	ВВП	Зміна	Відсоток	ВВП	Зміна	Відсоток
2002	225810	-	-	-	-	-
2003	267344	+41534	+18.4%	-	-	-
2004	345113	+77769	+29.1%	64928	-	-
2005	441452	+96339	+27.9%	86309	+21381	+32.9%
2006	544153	+102701	+23.3%	107753	+21444	+24.8%
2007	720731	+176578	+32.5%	142719	+34966	+32.5%
2008	948056	+227325	+31.5%	179382	+36663	+25.7%
2009	913345	-34711	-3.7%	117152	-62230	-34.7%
2010	1082569	+169224	+18.5%	136420	+19268	+16.4%
2011	1316600	+234031	+21.6%	165239	+28819	+21.1%
2012	1408889	+92289	+7.0%	176308	+11069	+6.7%
2013	1454931	+46042	+3.3%	182026	+5717	+3.2%
2014	1566728	+111797	+7.7%	130908	-51118	-28.1%

Де * - розрахунок за середнім курсом НБУ за звітний період.

За даних дуже складних умов сучасного розвитку світогосподарській системи в загалі та економічного механізму України зокрема роль вивчення та розвитку механізму підвищення ефективності оцінки економічної безпеки (як на рівні глобалізаційних об'єднань, окремих країн, так і на рівні господарській одиниці) значно зростає як однієї з основних систем міжнародного підприємництва, що забезпечує тісний зв'язок суб'єктів міжнародного бізнесу із зовнішнім середовищем. У зв'язку із цим виникає необхідність у розробці дієвого стратегічного механізму управління економічною безпекою на міжнародному рівні, що забезпечує формування та реалізацію конкурентної стратегії суб'єктів міжнародного підприємництва (яка повинна забезпечити максимальний зв'язок їх виробничих підсистем з зовнішнім середовищем мікро-, мезо-, макро- та мегарівня).

Поняття «економічна безпека» для України стало актуальним на початку 90-х років ХХ-го сторіччя при розпаді Радянського Союзу і із здобуттям

Україною незалежності, який супроводжувався загальним спадом виробництва та занепадом економіки, та як слідство падінням рівня доходів і життя населення, невідконтрольною трудовою міграцією та зниженням конкурентоспроможності вітчизняної продукції та збільшення частки імпорту іноземних товарів, що у сукупності представляє реальну загрозу державності України.

Після розвалу СРСР та завершення деякого інерційного періоду, поки великим промисловим регіонам вдавалося зберігати стабільне положення, назріла необхідність корінного перегляду як сталої практики управління, так і деяких організаційних особливостей бізнес-процесів як на окремих підприємствах, так і у галузях і національної економіці у цілому.

Основою такого обґрунтування повинен служити аналіз основних особливостей устрою вітчизняного підприємництва, що склався, а також елементів впливу змін економічного ладу на бізнес-систему в цілому. Крім того, життєва важливість масштабної і глибокої реконструкції існуючих підприємств не означає неминучого заперечення накопиченого досвіду і навичок управління і організації бізнес-процесів, тому при виборі заходів по реконструкції підприємств та вітчизняного підприємництва усі корисні властивості застарілої виробничої системи мають бути виявлені, збережені і розширені.

Виходячи з цих передумов, можна зробити висновок, що для вітчизняних підприємств та бізнес-діяльності країни (це властиво для усіх країн світу з трансформаційною економікою) основним позитивним завоюванням командно-адміністративної системи є високий рівень виробничого персоналу, здатного реалізовувати найскладніші технічні проекти, а також відносна гнучкість виробничих процесів усередині підприємств. Це все дозволяє швидко і з мінімальними втратами переходити від одного виду продукції до іншого, причому два послідовні продукти підприємства можуть дуже істотно відрізнятися один від одного.

Але при характеристики перехідного стану економіки України, необхідно враховувати факт, що з іншого боку, в останні десятиліття економіка

країни втратила стабільність, запас якій завжди був потрібний для нормального існування старої командно-адміністративної підприємницької системи. Рівень економічних і політичних потрясінь в країні такий, що традиційні схеми управління підприємствами виявляються не в змозі адекватно них відпрацьовувати і, отже, є досить серйозною перешкодою на шляху вивільнення реального потенціалу вітчизняних підприємств та відповідно їх бізнес-діяльності та бізнес-процесів.

Для більш детального аналізу умов формування потреби національної економіки України та вітчизняного підприємницького середовища у формуванні системи економічної безпеки взагалі та економічної підприємницької безпеки зокрема у перехідний період, необхідно зосередити увагу на дослідженні динаміки виробничих функцій командно-адміністративної економіки.

Інформація про факторні еластичності економічною системи надзвичайно цінна, оскільки вона дозволяє раціонально розподіляти капіталовкладення залежно від вкладу приросту чинників в зростання валового випуску. Крім того, вона є індикатором ефективності роботи чинників в умовах цієї економічної системи.

Існуючі методи оцінки факторних еластичностей (як свідчать у своїх наукових працях Н. Баркалов [38] та Г. Клейнер [134]), як правило, полягають в тому, що оцінюють параметри деякої вибраної виробничою функції, а потім на основі цих оцінок по стандартних формулах обчислюються факторні еластичності. Макроекономічні виробничі функції дозволяють характеризувати на високому агрегованому рівні виробничі процеси та бізнес-процеси окремих підприємств, галузей, галузевих груп та національної економіки у цілому.

Крім того, що макроекономічні функції відіграють важливу роль в ресурсному аналізі та ефективності їхнього заміщення, з їх допомогою є можливість оцінити рівень економічного зростання національної економіки, підприємства та ін., рівень впливу на ці процеси науково-технічного прогресу, а також ефект розширення масштабів виробництва та економічного розвитку

на мікро-, макро-, мезо- та мегарівні. При модулюванні макроекономічних функцій вирішуються два типи завдань: аналітичні та наукові. У цьому випадку до аналітичних завдань можливо віднести з'ясування характеру взаємодії основних складових економічного зростання – праці й основних фондів, при вирішенні другого типу завдань є можливість будування наукового обґрунтування як короткострокової, так і довгострокової економічної стратегії національної економіки, галузі та окремого підприємства. Певне значення мають макроекономічні виробничі функції й для вирішення проблем планування, оптимального управління як на мікрорівні. Так і на мезо- та макрорівні, хоча у цьому напрямку дослідження вони застосовуються звичайно не як самостійні моделі, а як складова частина більш складних моделей, що включають ряд економіко-математичних індивідуальних чинників для окремого учасника як внутрішньої, так і міжнародної бізнес-діяльності.

У випадку проведення мікроаналізу та дослідження на рівні національної економіці домінуюче місце в дослідженнях виробничих функцій посідає функція Кобба-Дугласа або функція з постійною еластичністю зміщення [361, с. 47–55; 380, с. 133–145; 377, с. 33–68; 333, с. 78–99; 310, с. 11–23]. При своїй простоті, легкості розрахунку параметрів функція Кобба-Дугласа в загальному вигляді досить добре узгоджується з економічною дійсністю. Якщо в умовах кожного суб'єкту підприємницької діяльності, окремо взятої сфери господарювання, пропорції витрат і випуску досить жорстко визначені сформованою технологією, технікою, організацією виробництва й еластичність заміщення ресурсів близька до нуля, то між ними ці пропорції неминуче різняться. Тому навіть при використанні на мікрорівні функцій з фіксованою структурою витрат агрегат цих функцій на рівні галузі може виступати у вигляді функції Кобба-Дугласа зі змінними співвідношеннями ресурсів, що дозволяє повніше й змістовніше досліджувати їхню ефективність і замінність.

Однорідна першого ступеня статична дворесурсна функція Кобба-Дугласа має вигляд:

$$V = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{1-\alpha}, \quad (4.1)$$

де V – обсяг виробництва,

L – витрати праці,

K – обсяг основних виробничих фондів;

A, α – параметри (остача Абрамовіца, що оцінює внесок розширення виробництва й коефіцієнт еластичності відповідно).

Представляють інтерес аналіз на основі функції(4.1) таких важливих відносних показників, як продуктивність праці(Y/L), фондовооруженість праці(K/L), фондомісткість продукції(K/Y), фондівіддача(Y/K) :

$$\frac{Y}{L} = A \left(\frac{K}{L} \right)^{1-\alpha} \quad \frac{K}{Y} = \frac{1}{A} \left(\frac{K}{L} \right)^{\alpha} \quad (4.2)$$

Якщо $\alpha > 0,5$ то із зростанням фондовооруженості порівняно швидко росте продуктивність праці і повільно фондомісткість продукції. При $\alpha < 0,5$ ситуація інша: зростання фондовооруженості досить швидко збільшує фондомісткість, а продуктивність праці відстає в темпах зростання. Вплив технічного прогресу може змінити характер поведінки виробничої функції. Численні зарубіжні і вітчизняні дослідження [377, с.33–68; 333, с.78–99; 310, с.11–2], у яких розглядався дуже тривалий період – 1869-1970 рр. - показали, що при нормально функціонуючій ринковій економіці $\alpha < 0,66$ і реалізується переважно інтенсивний шлях розвитку. Ситуація мінялася і $\alpha \geq 0,5$ був значно менше 0,5 у військовий час, а також в період з 1880 по 1912 рр., коли відбувалася прискорена індустріалізація.

Приведемо коротке зведення результатів про виробничі функції, які знадобляться при описі методики оцінки факторних еластичностей. Розглянемо виробничу функцію виду:

$$Y = F(K, L, t) \quad (4.3)$$

де Y - валовий випуск;

K - обсяг основних виробничих фондів(фонди);

L - чисельність зайнятих(трудові витрати);

T - час.

Коефіцієнтом еластичності випуску по фондах називається величина:

$$\varepsilon_K = \frac{K}{F} \frac{\partial F}{\partial K} \quad (4.4)$$

Аналогічно визначається коефіцієнт еластичності випуску за трудовими витратами

$$\varepsilon_L = \frac{L}{F} \frac{\partial F}{\partial L} \quad (4.5)$$

Таким чином, функція Кобба-Дугласа демонструє залежність обсягів виробництва від двох основних показників: витрат праці (які виражаються чисельністю зайнятих у виробничому процесі) і обсягом основних виробничих фондів. Така виробнича функція являє собою опуклу двосхилу поверхню (рис. 4.2), кривизна якої уздовж осей K і L залежить від параметра α . При $\alpha < 0,5$ виробнича функція є більш пологою по осі L , при $\alpha > 0,5$ – навпаки. Цей факт служить відбиттям нерівнозначності впливу ресурсів різної природи на економічне зростання.

Виробничі функції зазнавали критики не тільки в загальнотеоретичному плані, але й з точки зору методології, конкретних передумов і практичних результатів їхньої побудови й аналізу [310, с. 23–24; 359, с. 112–145; 367, с. 48–54]. Ця функція має максимальну ефективність тільки в умовах командно-адміністративної економіки.

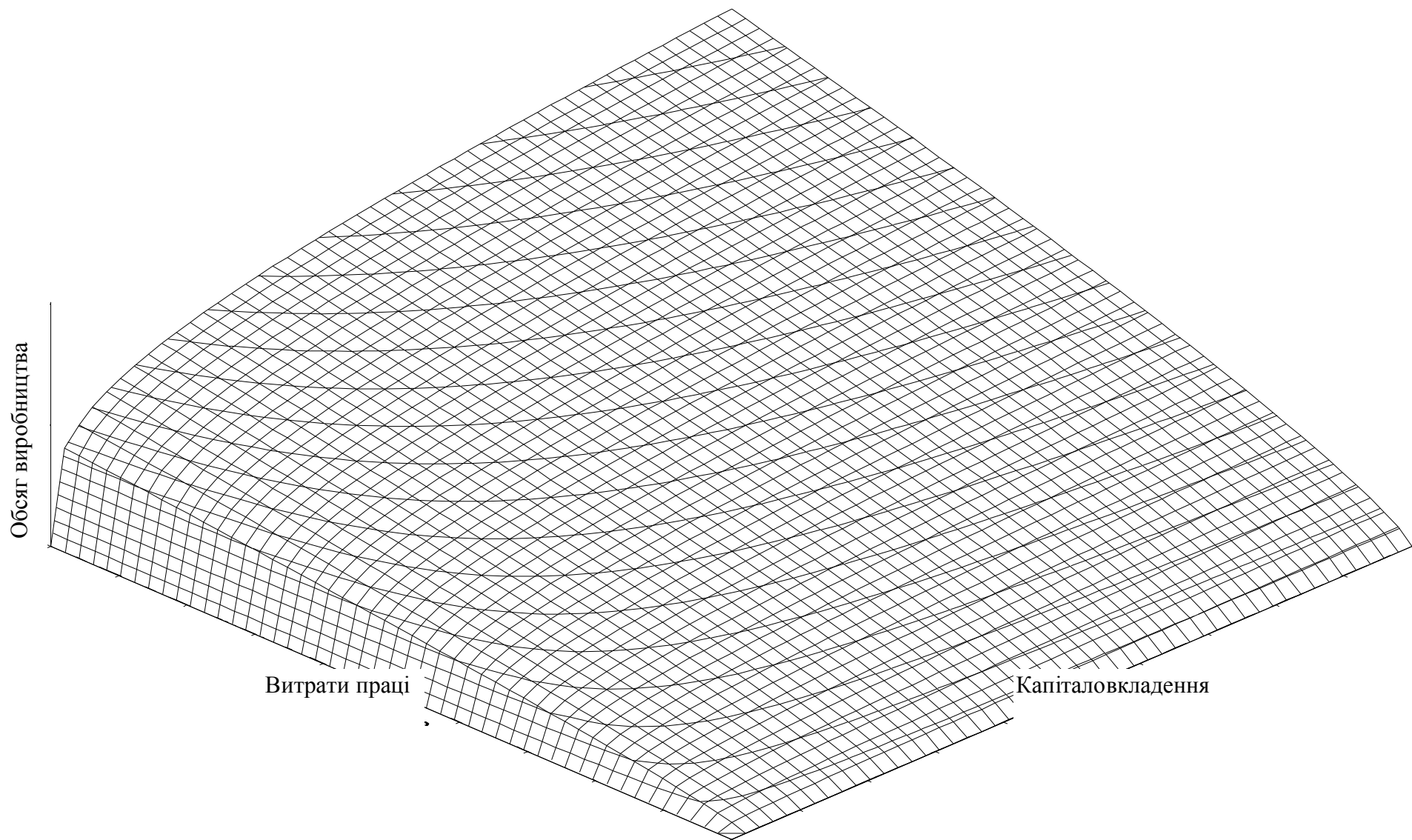

Рис. 4.2. Поверхня виробничої функції ($\alpha = 0,25$, $A = 1,01$)

Розглядаючи цю критику, не можна не помітити, що найчастіше на весь клас виробничих функцій поширюється критика цілком певних форм цих функцій – насамперед традиційної функції Кобба-Дугласа.

Традиційна дворесурсна статична функція Кобба-Дугласа має, звичайно, чимало «уразливих місць»: весь приріст продукту приписує кількісному зростанню праці й фондів, допускає лише нейтральний технологічний прогрес, припускає миттєву перетворюваність ресурсів, майже необмежену їх заміненість, одиничну еластичність заміщення, повне передбачення, ґрунтується на концепціях загальної рівноваги (включаючи вимогу рівності ставок плати за ресурси й цін граничним ефективностям ресурсів і продуктів) [1-31, с.68–69].

Відома обмеженість функції Кобба-Дугласа полягає в тому, що важливий аналітичний показник еластичності заміщення ресурсів є в ній свідомо визначеним, який складає одиничний рівень. Логічніше, мабуть, не передрішати заздалегідь відповіді на питання про величину коефіцієнта еластичності заміщення, а розуміти його як деякий параметр, величина якого встановлюється лише в результаті розрахунку конкретної виробничої або підприємницької функції. Виходячи з цього була науковцями була запропонована функція з постійній еластичністю заміщення (функція CES), але не рівній одиниці [1-36; 1-37; 1-38]. При представленні цієї функції в динамізованій формі має місце наступний вигляд функції, що аналізується:

$$Y(t) = A e^{\pi t} \left\{ \alpha [L(t)]^{-\rho} + (1 - \alpha) [K(t)]^{-\rho} \right\}^{\frac{1}{\rho}} \quad (4.6)$$

де π - параметр, який характеризує темп технологічного прогресу,

α — параметр розподілу, аналогічний по сенсу відповідному коефіцієнту регресії у функції Кобба-Дугласа,

ρ — параметр еластичності, який пов'язано з коефіцієнтом еластичності заміщення ресурсів ω простою залежністю :

$$\omega = \frac{1}{1 + \rho} \quad (4.7)$$

У функцію CES нерідко вводиться і параметр ψ для характеристики ефекту розширення масштабів виробництва або бізнес-діяльності; тоді показник міри $-\frac{1}{\rho}$ перетвориться в $-\frac{\psi}{\rho}$.

На основі статистичних даних про розвиток промисловості СРСР за 1950-1966 рр. має місце [328; 312]:

$$Y(t) = 0.8e^{0.02t} \left\{ 0.36[L(t)]^{-1.5} + 0.64[K(t)]^{-1.5} \right\}^{\frac{1}{1.5}} \quad (4.8)$$

Для цієї функції еластичність заміщення ресурсів $\omega = 0,403$. Провідна роль в зростанні виробництва т.ч. належить накопиченню капітальних ресурсів. До $\frac{1}{4}$ приросту продукції пояснюється технологічним прогресом [312; 319; 315].

Найважливішим етапом в побудові виробничої функції конкретного економічного об'єкту є вибір кінечнопараметричного класу функцій від чинників виробництва. Орієнтиром при цьому служать спостережувані значення показників діяльності виробничого об'єкту.

Так, якщо за допомогою наявної статистики (Y_t, K_t, L_t) за різні періоди часу складений різницевий аналог показника еластичності по першому чиннику $\frac{Y_t - Y_\tau}{Y_t} \frac{K_t}{K - K_\tau}$ (індекси $t \geq \tau$ відповідають двом послідовним періодам) і виявилось, що при малій різниці $K_t - K_\tau$ цей показник трохи коливається біля постійного числа α , то цей факт служить вагомим аргументом за те, що слід вибрати клас функцій Кобба-Дугласа [315; 336].

Тут слід сказати про те, що показники еластичності виробничої функції по чинниках мають особливо наочну економічну інтерпретацію. Велика ве-

личина відношення $\alpha/(1-\alpha)$ говорить про те, що еластичність по першому чиннику істотно вище за еластичність по другому. На практиці, як правило, подібна обставина говорить про те, що це виробництво працює в умовах дефіциту першого чинника. В той же час звичайним для реальних виробничих об'єктів є те, що час від часу дефіцитним стає то один, то інший чинник і, отже, величина еластичностей міняється залежно від співвідношення K, L . Приклад функцій, що враховують два режими функціонування виробничих або підприємницьких процесів у виробничій діяльності у вказаному вище сенсі, дає клас CES. Насправді, як нескладно вчислити, для CES- функції (4.8) показник α залежить тільки від фондовооруженности k і рівний [391; 358; 298]

$$\alpha(k) = \frac{\gamma}{1 + \frac{1-\delta}{\delta} k^\rho} \quad (4.9)$$

Графік функції $\alpha(k)$ є(див. рис. 1.9) "гладкою сходинкою". Таким чином, для будь-якої CES- функції виду (1.8) можна виділити область дефіциту чинника K - $[0; \bar{k}]$ і область дефіциту чинника L - $[\bar{k}; \infty]$. [328; 309; 360].

Для економічної інтерпретації цих областей необхідно провести більш детальне дослідження. Видно, що у міру зростання фондоозброєності α падає, що є відображенням того факту, що з накопиченням основних фондів придбання нових засобів виробництва вже не зможе адекватно стимулювати економічне зростання. Якщо $\alpha < 0.5$, то як показано вище, міняється характер розвитку економіки - інтенсивне зростання за рахунок продуктивності праці перетворюється на екстенсивний за рахунок залучення додаткових коштів праці. Тут виникає цікавий ефект - після переходу в характері розвитку економіки починає проявлятися дефіцит ресурсу. Якщо ввести в розгляд критичну величину $\alpha_{кр}$, що відповідає перегину графіку рис. 4.2, то ми отримаємо, що точка дефіциту лежить нижче значення $\alpha=0.5$. Більше того, $\alpha_{кр}$ залежить

тільки від γ і ρ . Графік залежності $\alpha_{кр}$ від ρ представлений на рис. 4.3 видно, що $\alpha_{кр=0.5}$ тільки при $\rho=1.66$, тоді як для радянської економіки значення ρ складає 1.5 [341]. У даному контексті слід зазначити, що в цей же самий час фондовооруженість виробництва ≈ 2 і $\alpha_{кр}=0.278$ [328; 360].

Таким чином, на основі проведеного аналізу, у командно-адміністративній економіці перехід через рівень дефіциту починає відчуватися набагато пізніше, ніж виникають умови для екстенсивного розвитку економіки. Отже, упродовж значного періоду часу відбуваються капіталовкладення основні фонди, від яких в принципі не можна отримати віддачу.

При розвиненому ринку ($\alpha=0.61 \div 0.74$ [1-36]) $\alpha_{кр}=0.442$ - тобто ринкова економіка набагато раніше відчуває наближення несприятливої ситуації в накопиченні основних фондів, проте також є присутнім період, коли можливі капіталовкладення в ресурс, що перестав мати першочергове значення для розширення виробництва.

На рис. 4.3 ці величини представлені у вигляді графіків. Окремий інтерес представляє імовірнісний аналіз поведінки цих показників (див. рис. 4.6). Видно, що тільки приріст національного доходу добре піддається статистичному моделюванню, тоді як динаміка трудових ресурсів і виробничих фондів демонструє повну відсутність імовірнісних тенденцій. Для цієї функції еластичність заміщення ресурсів $\omega=0,403$. Провідна роль в зростанні виробництва т.ч. належить накопиченню капітальних ресурсів. У свою чергу, отриманий ряд згладжених значень також можна піддати процедурі згладжування, тобто утримати ряд двократно згладжених величин і т.д.

Як і слід було чекати, результати розрахунків показали, що чим вище міра згладжування рядів початкових даних, тим менше оптимальне значення цільової функції.

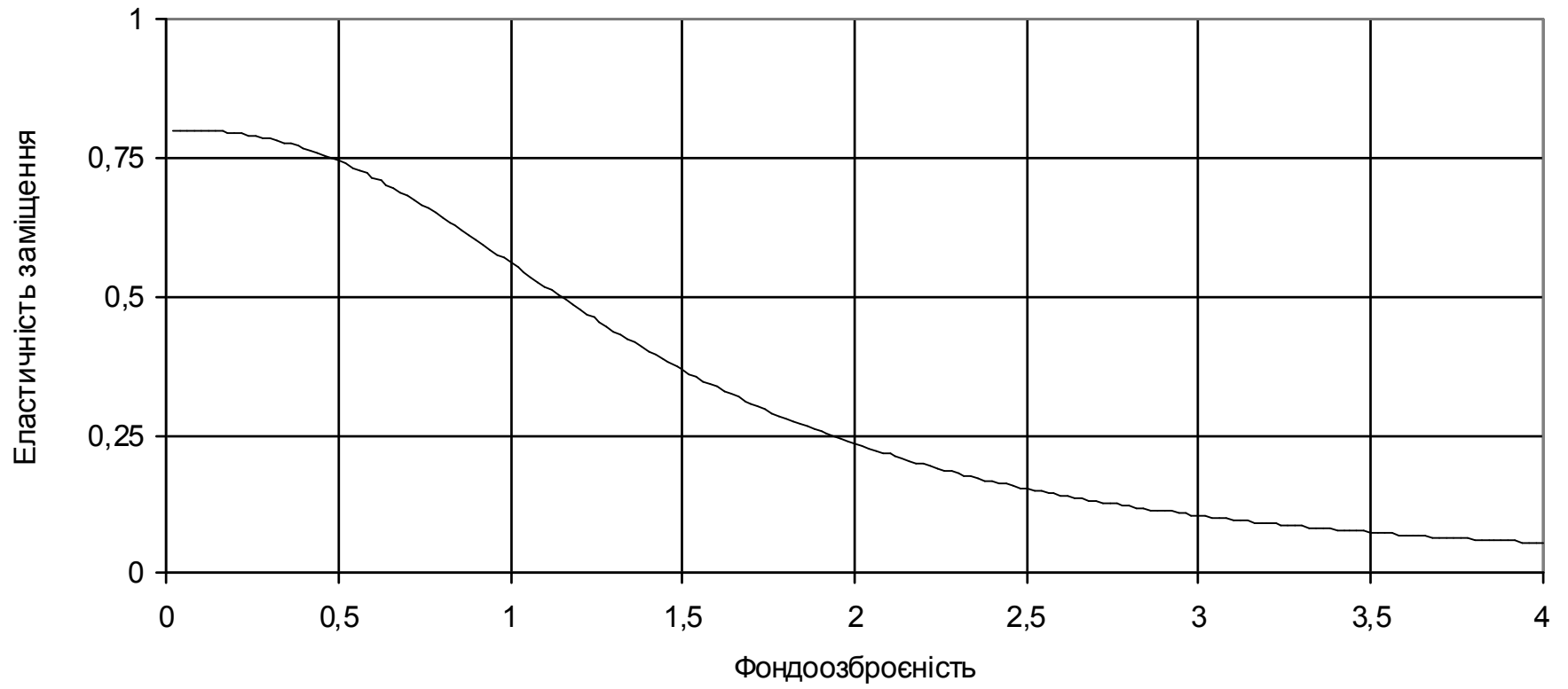

Рис. 4.3. Поведінка еластичності ресурсів для $\rho > 1$ [328; 312]

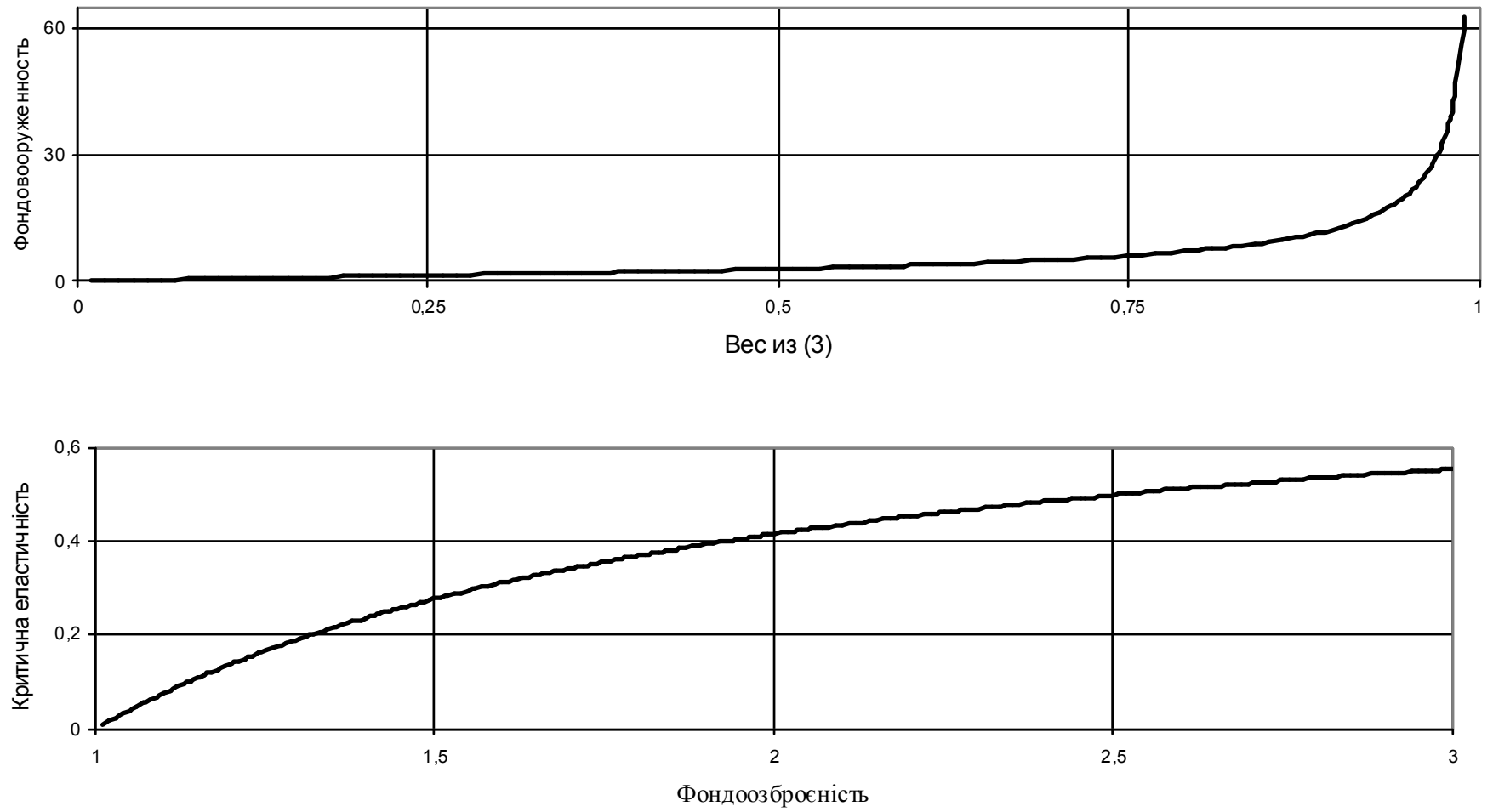
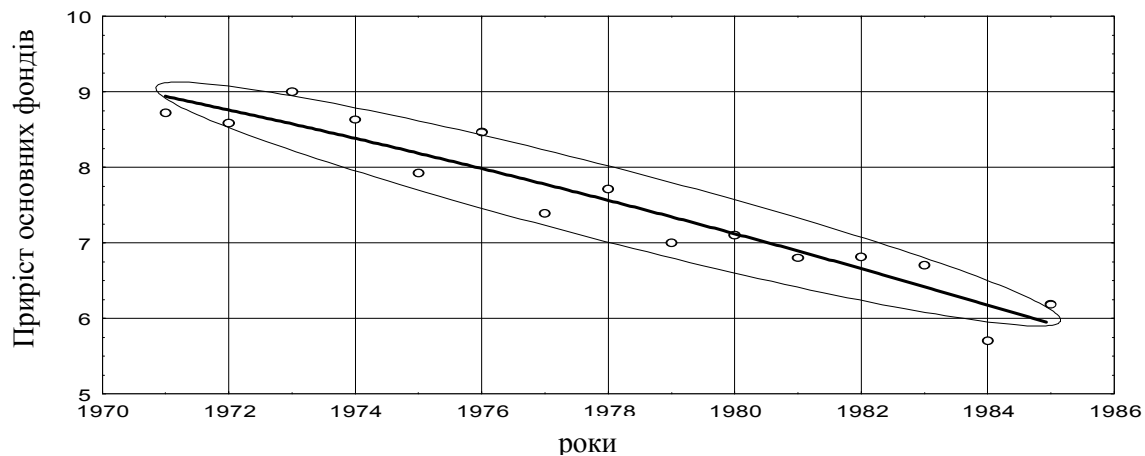
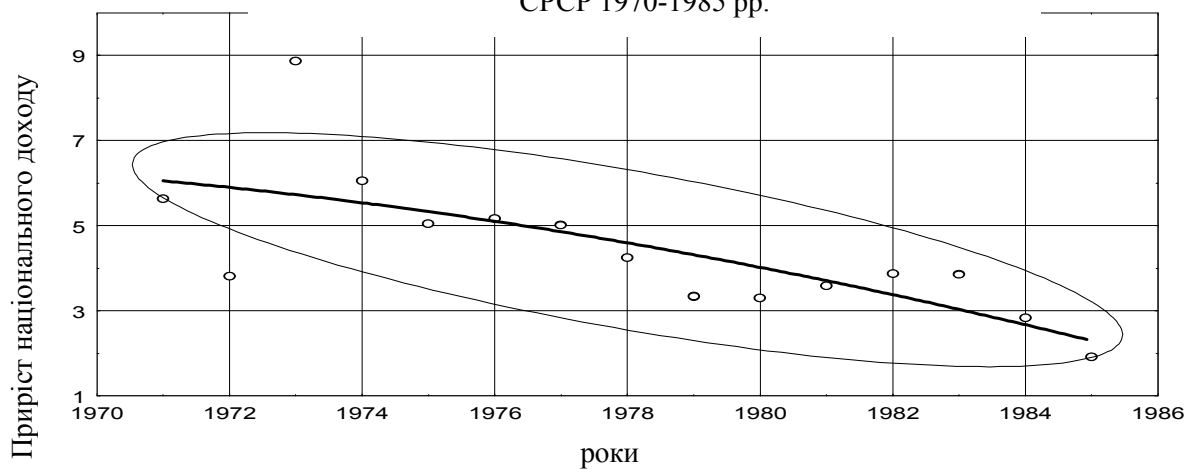

Рис. 4.4. Критична еластичність і фондоозброєність [328; 312]

Динаміка національного доходу (народне господарство
СРСР 1970-1985 рр.

Динаміка національного доходу (народне господарство
СРСР 1970-1985 рр.

Динаміка національного доходу (народне господарство
СРСР 1970-1985 рр.

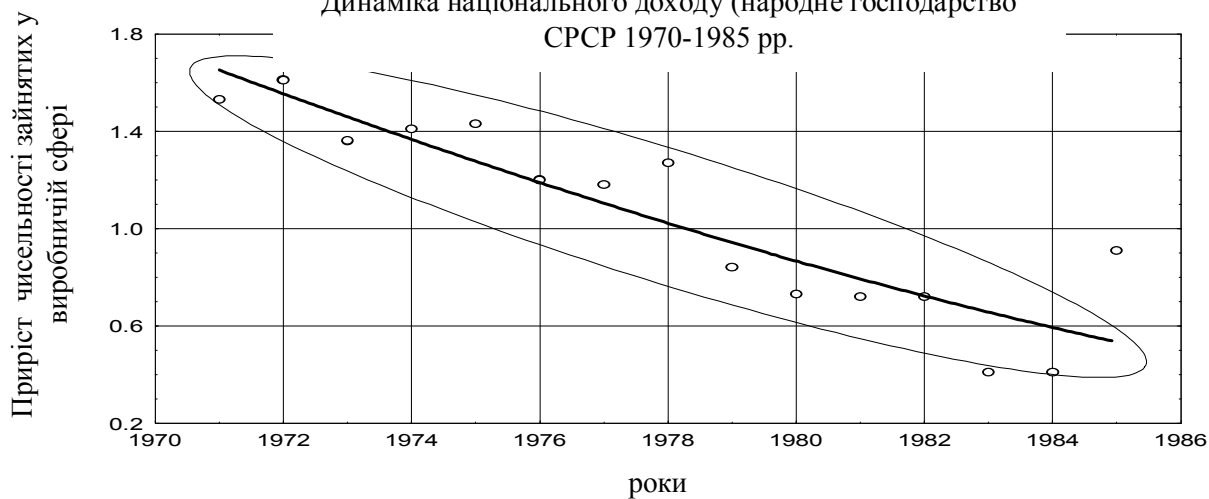

Рис. 4.5. Динаміка макропоказників народного господарства СРСР

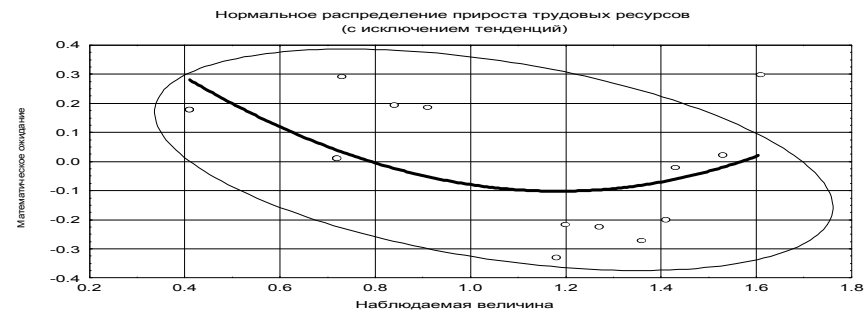
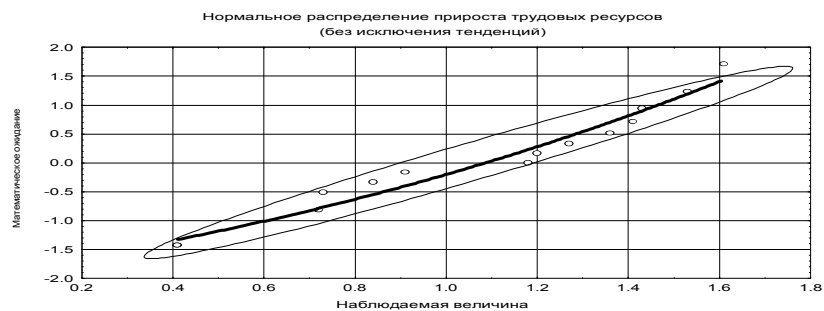
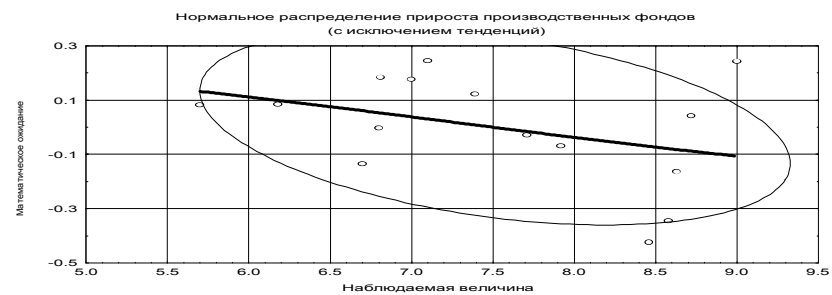
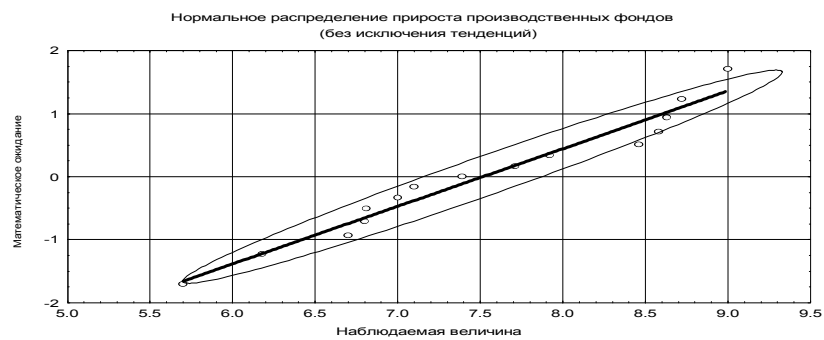
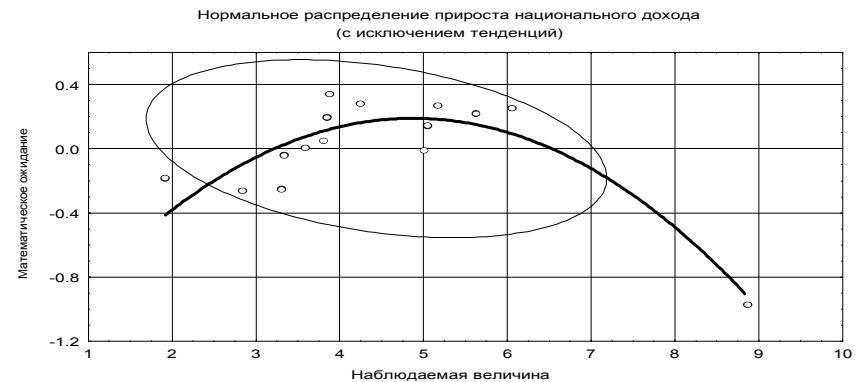
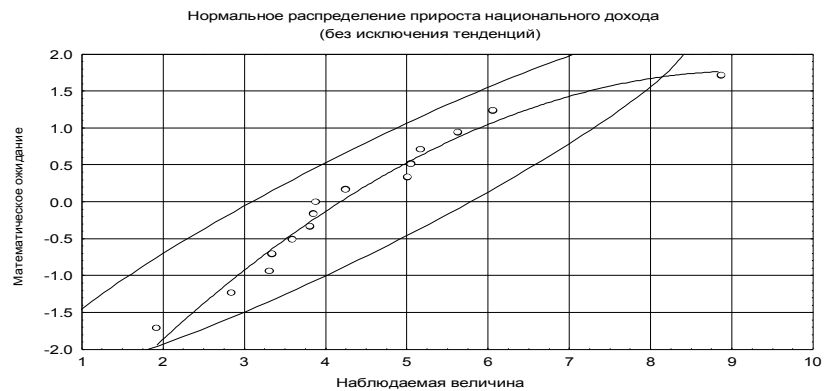

Рис 4.6. Імовірнісний аналіз динаміки економіки РСРС

Тобто модуль максимальної зміни факторних еластичностей або показника НТП в порівнянні з попереднім роком зменшується при підвищенні міри згладжування. Як показали чисельні експерименти, менше число згладжувань, як і більше, призводять до результатів, які гірше інтепретируються з економічної точки зору. Те, що ряд вимагає більшого числа згладжувань, чим інші, відбиває специфіку цього показника, про що говорилося в вище. Проведене дослідження при використанні функцій згладжування яскраво свідчить про те, що в командно-адміністративних умовах господарювання не має необхідності створення системи економічної безпеки підприємництва.

Одним з основних істотних недоліків функцій з постійною еластичністю зміщення при використанні у ринкових умовах розвитку економіки та бізнес-процесів є те, що вони не відображають вплив на зростання обсягу продукції прогресивних змін у техніці, технології, у складі робочої сили й організації виробництва та бізнес-процесів, на що сьогодні робиться основний акцент у світогосподарській системі й на міжнародному ринку. Тому технологічний прогрес як важливу рушійну силу економічного розвитку у світогосподарській системі неможливо, очевидно, ігнорувати при побудові моделей суспільного світового господарства, що претендують на практичну цінність. Однак технологічний прогрес – явище складне і багатогранне, адекватно відбити його за допомогою однієї або декількох змінних величин надзвичайно важко.

Відома обмеженість функції Кобба -Дугласа полягає в тому, що важливий аналітичний показник – еластичність заміщення ресурсів – є в ній свідомо визначеним, рівним одиниці. Логічніше, очевидно, не передрікати заздалегідь відповіді на питання про величину коефіцієнта еластичності заміщення, а розуміти його як деякий параметр, величина якого встановлюється лише в результаті розрахунку конкретної виробничої функції. Отже, дана функція не дозволяє врахувати особливості перехідної економіки, що характеризується умовами невизначеності й глобалізації, і тому припускає використання стандартної шкали коефіцієнтів еластичності. Крім того, дана функція спря-

мована на облік обсягів виробництва продукції, однак у сучасних умовах даний показник коректується ринковими факторами, й показник реалізації продукції є найбільш значущим, тому що в умовах розвитку світогосподарської системи ефективність функціонування кожного учасника міжнародного бізнесу оцінюється саме з розрахунку фактичного обсягу реалізації продукції на міжнародному ринку.

Таким чином, якщо не враховувати історичні та політичні особливості нашої держави, у період здобуття Україною незалежності мають місце проблеми, серйозність яких визиває стійкий інтерес:

- вплив фактору масштабності на конкурентоспроможність вітчизняного виробництва, тобто спроможність одночасно забезпечувати ефективне та дешеве виробництво при забезпеченні максимальної гнучкості при переході від одного виробу до другого з мінімальними втратами;

- пошук взаємозв'язку між потребами цільового ринку з організаційними особливостями виробництва та оперативним плануванням;

- визначення рівня втрат в ефективності виробництва, які пов'язані з наявністю елементів виробництва заради виробництва та розробка шляхів їх зниження;

- пошук шляхів та засобів швидкого формування інформаційного простору у виробничій сфері та у її оточенні, а також встановленні ступеню впливу інформаційних технологій на формування та розвиток ринку та ефективність виробництва.

Крім того цей перелік проблем можливо доповнити наступними завданнями з урахуванням особливостей української національної економіки, яка досі знаходиться під впливом наслідків довго пануючої командно-адміністративної системи:

- необхідність технічної реконструкції та конверсії вітчизняного виробництва, яка мала характеристику дуже великої ступені концентрації та спеціалізації;

- врахування впливу змін форми власності на організацію виробництвом, а також особливості управління його функціонуванням;
- встановлення стану організації та управління виробництвом у конкретній сфері діяльності, галузі та конкретному підприємстві;
- визначення ринкового потенціалу конкретного виробничого суб'єкта, тобто у сучасних умовах суб'єкта бізнес-діяльності.

Як вже вказувалося вище, основним спонукальним мотивом до змін в системі організації бізнес-процесу в Україні у цей період є велика ступень нестабільність зовнішніх та внутрішніх умов (до яких більша кількість підприємств була не готова). При розвинених ринкових стосунках, фірми відмовляються гнучко реагувати на стохастичні зовнішні дії, безнадійно втрачають всякі конкурентні переваги, які даються на заході нелегкою працею. Вітчизняні підприємства, для яких нестабільність на ринку гарантована структурними змінами в національній економіці також повинні максимально пристосувати свої організаційні системи до сильних обурюючих зовнішніх дій. Крім того, в майбутньому не виключений масовий вихід вітчизняної індустрії на світовий ринок, тому для побудови основ сильних позицій на цьому ринку вже сьогодні потрібне істотне поліпшення дизайну підприємницької системи.

Таким чином, очевидно, що при вирішенні вищеперерахованих питань виникає необхідність забезпечення економічної безпеки перш за все суб'єктів підприємництва. Крім того ситуація у цей час розвитку національної економіки України ускладнювалася ще одним немаловажним фактором необхідності використання комплексного підходу для досягнення компромісу та урегулювання суперечливих інтересів. Тому що при рішенні усіх перерахованих проблем та завдань необхідно використовувати спеціальний підхід (необхідності у якому у командно-адміністративних умовах не було), при цьому потрібно було пам'ятати, що вирішувати кожен з них окремо неможливо, тому що це могло привести до виникнення нових протиріч, які не тільки не забезпечують безпеку, а навпаки посилюють вплив негативних факторів на суб'єкт бізнес-діяльності, підвищують ризик підприємницької діяльності. На

початку 90-х років попереднього сторіччя багата кількість українських підприємств виявилася у такої ситуації, у результаті чого більшість з них були неконкурентоспроможними (а деякі зовсім були на межі банкрутства) за умови випуску високоякісної та високотехнологічної продукції.

Передусім, у цих умовах з'явилась необхідність у з'ясуванні стратегічних питань переходу до нових систем організації підприємницької діяльності в загалі та бізнес-процесів зокрема. Можна виділити три основні варіанти такого переходу :

- поступальний, плавний перехід;
- стрибкоподібний перехід;
- відкриття нового виробництва, організованого по-новому.

Аналіз діяльності найбільших зарубіжних підприємств (Toyota, IBM, Motorola, France Telecom) і можливостей, які надає національна економіка вітчизняним підприємствам дозволить не лише з'ясувати умови застосовності цих стратегій, але і зрозуміти відмінності між нашою дійсністю і недалеким минулим економічно розвинених країн. Отже, історія розвитку фірм Toyota і IBM упродовж 80-х років минулого сторіччя свідчить про те, що ці фірми обрали перший спосіб переходу на нову ідеологію. Toyota і IBM довгі роки були визнаними лідерами у своїх галузях, тобто вони могли диктувати свою політику на ринку, не зазнаючи помітного тиску з боку конкурентів, що забезпечило ринку певну стабільність і передбачуваність. Проте, незважаючи на це, дві ці фірми стали піонерами переходу на нову ідеологію. Досить відмітити, що сам термін "масова індивідуалізація" був введений економістом_аналітиком з IBM [366; 316; 382; 326].]. Передусім причини вибору такого способу переходу пояснюються самим характером бізнесу перерахованих фірм - і автомобілі і комп'ютери при масовому виробництві завжди потребують індивідуалізації - тобто якнайповнішому обліку усіх потреб конкретних замовників. Крім того, високий науковий потенціал накопичений на підприємствах цих двох фірм, великий досвід виробничого і управлінського персоналу, що дозволяє останньому брати безпосередню участь в процесі ре-

організації, самі по собі були сприятливими умовами для реалізації ринкових і виробничих пріоритетів нової ідеології. Таким чином, умови вибору першої стратегії переходу вибудовуються в наступній логічній послідовності:

- низький рівень ринкової нестабільності і мала швидкість її наростання;
- відсутність помітних конкурентів, а також конкурентів, що перейшли до нової ідеології;
- високий рівень виробничого персоналу і середньої управлінської ланки, на того, що має можливості безпосередньо впливати на стратегію підприємства в цілому.

Розглянемо основні аргументи "за" плавний перехід в умовах національної економіки:

- велика інерція великих підприємств, що впливають не лише на економіку(стан ринку), але і на політику регіону(через можливе велике вивільнення трудових ресурсів і, отже, масове безробіття);
- відсталість, обмеженість і солідний вік вищого апарату управління, високий рівень бюрократії;
- наявність виробничого персоналу і середньої ланки управління, рівень підготовки яких дозволить при сприятливому витіканні обставин добитися серйозних покращень в організації виробництва.

В якості основи для розгляду швидкого переходу до нової ідеології найбільш підходить американська фірма "Motorolla" - лідер в області мобільного телефонного зв'язку. Ця фірма почала перехід в умовах великої нестабільності ринку, викликаній поступальним впровадженням нової ідеології у численних конкурентів. Позитивними особливостями, що дозволили фірмі вижити в нових умовах, були велика гнучкість і широта кругозору у вищого управлінського персоналу фірми і наявність додаткової виробничої гілки(мікропроцесори), де фірма не упустила завойовані позиції.

Таким чином, основні умови вибору стратегії стрибкоподібного переходу можна розташувати в наступній логічній послідовності:

- істотне збільшення нестабільності ринку;
- наявність значимих конкурентів, що перейшли на нову ідеологію;
- наявність у вищого управлінського персоналу освітнього рівня і досвіду, достатніх для втілення в життя динамічних і ефективних заходів по реорганізації виробництва.

Як і вище, зірочками тут позначені необхідні умови, точкою - достатні.

В умовах національної економіки також існує система умов, виконання яких здатне забезпечити успіх стрибкоподібного переходу до нової ідеології :

- наявність "в надрах" командно_адміністративної економіки передумов для успішного функціонування масової індивідуалізації - високі технології, унікальне устаткування, переважання одиничного виробництва, відносно низький рівень спеціалізації;

- наявність жорсткої конкуренції з боку західних виробників основних товарів народного споживання;

- наявність шару енергійних підприємців, що накопили досвід роботи в умовах дуже нестабільної, зруйнованої економіки.

Якщо при аналізі стрибкоподібного переходу до масової індивідуалізації в ринковій економіці основна увага приділялася чинникам, що змушують реорганізацію, то у разі національної економіки найбільш важливі чинники, що дозволяють зробити такий стрибок. Це передусім пов'язано з тим, що перетворення великих підприємств на адепти такого розвитку дуже маловірогідну. Тому приведені вище умови необхідно відповідним чином переформулювати, щоб знайти рівень(масштаб підприємства), на якому це перехід здійснимо. Дійсно, згаданим умовам відповідають філії великих оборонних підприємств або підприємств середнього масштабу, товари народного споживання, що виробляють.

Останній приклад, який належить розглянути, - французька фірма France Telecom, відноситься до третього варіанту переходу - відкриття нового виробництва(філії), організованого по новому. Ця фірма впроваджувала нову технологію обробки інформації на своїх нових підприємствах, організованих

по-новому. Така форма переходу до нової ідеології найменш хвороблива, оскільки припускає одночасне здійснення масового виробництва і масової індивідуалізації у рамках одного підприємства, а ефективність і конкурентна стійкість частини фірми, організованої по-новому забезпечує сприятливі умови для поступальної реформи інших частин.

Основні умови для вибору цієї стратегії однаково справедливі і для ринкової, що склалася, і для перехідної економіки і виглядають таким чином:

- виробництво засноване на гнучких технологіях;
- нові підрозділи у великих підприємствах;
- більшість нових підприємств.

Кожен з цих варіантів має свої переваги і недоліки, але головне, що вибір одного з цих варіантів цілком і повністю диктується місцевими умовами, що склалися на підприємствах, а крім того кожного з них припускає наявність ризику (з чим у умовах командно-адміністративної системи більшість підприємств не стикалися).

Необхідно відмітити, що вирішальною передумовою переходу до будь-якої нової ідеології, у тому числі у організації виробництва, державного устрою, бізнес-діяльності, міжнародних відносин і т.д. грає людський чинник. Тому після вибору стратегії переходу варто вирішити наступні завдання, які у значній ступені впливає на формування та розвиток ідеології економічної безпеки в вітчизняній економіці:

- отримати достовірну інформацію про стан суб'єкта дослідження (підприємства, галузі, національної економіки та ін.), зрозуміти необхідність і сформулювати на цій основі усвідомлене прагнення до змін;
- сформулювати чіткі уявлення про мету переходу;
- оптимально організувати механізм управління процесом переходу.

При проведенні більш детального аналізу вище перелічених завдань було встановлено, що у рамках рішення першої задачі має бути проведена робота не лише по зміні стереотипів (які склалися в нашої державі десятиріччями у період становлення та розвитку командно-адміністративної систе-

ми), але і по систематизації і аналізу досвіду роботи суб'єкту аналізу незалежно від його рівня (мікро-, мезо-, макро- або мегарівня), оцінка продукції, що випускається з точки зору конкурентоспроможності на нестабільному ринку, виявлення потенційних можливосте. На етапі переходу вже недостатньо загального розуміння необхідності змін - слід вибрати конкретну організаційну систему і оцінити напрями і міру майбутніх змін, що у значному ступені впливає не тільки у потреби у постсоціалістичному простору концепції економічної безпеки, а також і у розвитку цієї теорії та методології.

Таким чином, на основі проведеного аналізу, було встановлено, що в Україні в умовах командно-адміністративної системи не було наявної потреби у формуванні політики підприємницької економічної безпеки головним чином із-за недостатнього розвитку економіки країни та відсутності самостійності функціонуванні суб'єктів бізнес-діяльності. Тому тільки (як вже говорилося вище) в Україні почали використовувати термін «економічна безпека» на різних рівнях (засоби масової інформації, економісти, політики) тільки на початку 90-х років.

Розгляд, розвинення та впровадження тематики економічної безпеки, у тому числі національної безпеки та підприємницької економічної безпеки, у країна колишнього Радянського Союзу почалося з прийняття державних нормативно-правових актів з питань забезпечення національної економічної безпеки.

Так, першим з усіх, хто на державному рівні в Україні підняв тематику економічної безпеки (говорюче про національну безпеку), був Радник Президента України з питань національної безпеки Горбулін Володимир Павлович, котрий озвучив цю проблему в Раді національної безпеки при Президентові України у жовтні 1994 року. Нормативне розвинення цієї тематики було здійснено шляхом формування відповідної законодавчої бази України [15; 16; 4; 20; 14; 7; 8; 9; 10; 17; 19; 1; 2; 12; 11]. Хоча правові передумови формування економічної безпеки було закладено ще в Декларації про державний суверенітет України (1990 р.) та Законі УРСР "Про економі-

чну самостійність України". Крім того, в Конституції України (1996 р.) вперше в правовому документі незалежної України (ст. 17) використовується категорія "економічна безпека". У Концепції (основах державної політики) національної безпеки (1997 р.) офіційного статусу та змістовного розкриття набуло поняття "економічна безпека" через забезпечення захисту національних інтересів, попередження загроз національній безпеці та формування напрямів державної політики національної безпеки в економічній сфері.

Але незважаючи на то, що в Україні велася робота з формування правових підстав національної економічної безпеки у інтенсивному режимі протягом майже восьми років, більшість нормативних документів так і не вийшла зі стану проектів або наукових направлень. Так, у 1995 році Координаційний комітет, який очолював у рішенні цього питання Міністерство економіки України, для боротьби з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України ініціював розроблення Концепції економічної безпеки України. Однак, серпні 1995 р. цей документ було розроблено, але офіційного статусу він і досі не набув. У свою чергу Інститут економічного прогнозування НАН України у 1999 році сформував Концепцію економічної безпеки України, але вона так і не прийняла статус законодавчого документа і залишилася у статусі наукового видання.

Подальше розвиток проблеми формування національної політики економічної безпеки в Україні проходить через розмежування категорій «економічна безпека підприємства», «економічна безпека підприємництва», «економічна безпека підприємництва» та «економічна безпека підприємницької діяльності», що знайшло відображення в Господарському Кодексу України. Згідно з законодавчою базою України підприємством є самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування (або іншими суб'єктами) для задоволення суспільних та особистих потреб через систематичне здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності [1].

В сучасних умовах в Україні на нормативному рівні категорія «економічна безпека» формується відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» (від 19.06.2003 р. № 964-VI), п.17 ч.1 ст.92 Конституції України, Концепції національної безпеки України (основ державної політики), де під «національною безпекою» мається на увазі «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз і є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей» [14]. У свою чергу у Законі України конкретизується категорія «національна безпека», під якою слід розуміти «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якою забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [18].

Найгостріші проблеми у сфері забезпечення національної безпеки в умовах сучасного розвитку національної економіки України були визначені у Посланні Президента України до Верховної Ради України від 12.02.2009 року [4], де головний акцент робиться на:

- посилення безпеки у фінансовій сфері та максимальне покращення інвестиційного клімату;
- досягнення реального економічного зростання національної економічної системи;
- посилення рівня продовольчої безпеки держави;
- підвищення ефективної системи соціального захисту населення шляхом її реформування;
- покращення трудоворесурсної безпеки;
- підвищення ефективності техногенної, екологічної та технологічної безпеки;
- розвиток науково-технічного потенціалу національної економіки;
- посилення енергетичної безпеки;

- забезпечення інформаційної безпеки держави;
- поглиблення інтеграційних взаємовідносин з метою впровадження України в загальну світову глобалізаційну систему;
- підвищення рівня конкурентоспроможності держави за всіма складовими зовнішньоекономічної політики з максимальною підтримкою та захистом національних інтересів.

На засіданні Ради Національної безпеки і оборони України 17 листопада 2010 р. розглядалися основні загрози для безпеки України в 2011 р. Секретар Ради Р. Богатирьова визнала: «першою загрозою є те, що за 20 років незалежності Україні не вдалося побудувати державу з достатнім фінансово-економічним імунітетом; друга загроза — швидка втрата країною конкурентоспроможності на тлі низькотехнологічної української економіки, втрата мотивів для впровадження інновацій, неефективне державне керування; третя загроза — нарощування соціально-політичного конфлікту і загальногромадянської нестабільності» [45]. Були також розглянуті загрози, пов'язані з безпекою розвитку, обороноздатністю держави в умовах загроз терористичної діяльності, радикалізації сепаратизму, екстремізму, інформаційних воєн і появи нових видів зброї. Ці загрози можна мінімізувати тільки внаслідок забезпечення щорічного економічного зростання ВВП і усунення наслідків кризових явищ [45].

Крім того, за останній час в Україні був сформовано ще один нормативний документ Стратегія національної безпеки України на 2010–2015 роки [237]. Він формувався, виходячи з того, що забезпечення економічної безпеки держави повинна здійснюватися як складова державної національної безпеки, що у свою чергу вимагає орієнтуватися на стратегічні напрями її розвитку. Основними напрямками державної політики національної безпеки України в економічній, соціальній, техногенній, технічній та технологічній сферах є [237]:

- недопущення незаконного використання бюджетних коштів і державних ресурсів;

– забезпечення пріоритетності у структурі економіці наукомістких галузей та екологічно чистих технологій; забезпечення пропорційності територіального та соціально-економічного розвитку різних регіонів; недопущення монополізації галузей економіки;

– контроль за експортно-імпортною діяльністю; боротьба з протиправною економічною діяльністю; запобігання відтіканню кадрів за кордон; створення більш ефективної системи медичного обслуговування; дослідження та усунення причин, що ведуть до поляризації та розшарування населення; недопущення кризових демографічних тенденцій; створення та реалізація ефективної системи соціального захисту; сприяння духовному та культурному розвитку населення; захист прав споживачів;

– вжиття комплексних заходів щодо захисту та розвитку науково-технологічного потенціалу; виявлення та усунення причин науково-технологічного відставання України;

– створення ефективних механізмів боротьби з відтіканням інтелектуального та наукового потенціалу за межі України.

Нагальність зміцнення системи фінансової безпеки в Україні обумовлюється існуючими недоліками у фінансово-економічній сфері, а саме розладом фінансів держави, місцевого самоврядування та приватних підприємницьких структур, що, зокрема, проявляється в недосконалості міжбюджетних відносин та дефіцитності бюджетів усіх рівнів; втратами внутрішньої та зовнішньої платоспроможності, яка загрожує банкрутством; послабленням контролю у сфері розрахунків між економічними агентами; загостренням кризи платіжної системи; нерозвиненістю фондового ринку; домінуванням негрошових відносин в економіці; втечею національного капіталу за кордон; втратою довіри населення до національної грошової одиниці, фінансових інституцій тощо [237].

Але у нормативних документах у теперішній час в Україні відсутнє трактування категорій «економічна безпека підприємства», «економічна безпека підприємництва», тому формування цих понять здійснюється в

Україні під впливом такої законодавчої бази, як Закон України «Про підприємництво», Закон України «Про банкрутство», Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про інноваційну діяльність», при цьому робиться акцент на тому, що підприємство є самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування (або іншими суб'єктами) для задоволення суспільних та особистих потреб через систематичне здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності [3; 5; 6; 13].

Науковці, у свою чергу, робили неодноразову спробу конкретизувати та розкрити комплексний образ поняття «економічна безпека підприємства». Але, не дивлячись на те, що теоретичні основи економічної безпеки підприємств сьогодні досліджені достатньо всесторонньо і повно, але все ж таки це поняття по-різному трактується у науковій літературі.

Група авторів, яку очолює В.Гончаров, категорію «економічна безпека підприємств» визначає як «такий стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки й обладнання) і підприємницьких можливостей, при якому гарантується найефективніше їх використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного і соціального розвитку, протистояння внутрішнім і зовнішнім негативним загрозливим впливам» [196, с. 41].

Т.Іванюта і А.Заїчковський, у свою чергу, дають наступне визначення економічній безпеці підприємства: «це система створення механізму мобілізації й найбільш оптимального управління корпоративними ресурсами даного підприємства з метою найбільш ефективного їх використання і забезпечення стійкого функціонування того чи іншого підприємства, його активної протидії будь-яким негативним чинникам впливу на свою економічну безпеку» [101, с. 9].

Враховуючи факт, що рівень економічної безпеки підприємства та відповідно ефективність його функціонування безпосередньо залежать від результативності дій власників, рівня професіональності та керівництва менеджерів, від їх готовності попередити або уникнути загроз, а при їх виникненні – від здатності ліквідувати негативні наслідки складових внутрішнього і зовнішнього середовища. Попередня група авторів, до свого визначення надають уточнення, що економічну безпеку підприємства складають всі види ресурсів, які забезпечують стабільність його функціонування, досягнення фінансового і комерційного успіху, а також прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток [101, с. 9].

Так, О. Мітрофанов говорить, що «економічна безпека підприємства – це сукупність організаційно-правових, режимно-охоронних, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційно-аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їх цілей та завдань» [180].

Т.Ковальов, Т. Сухорукова визначають економічну безпеку підприємства, як «захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбуваються негативно на його діяльності» [136, с. 50].

Н. Капустін при формуванні визначення «економічна безпека підприємства» говорить, що це «сукупність чинників, що забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів» [136, с. 47].

М. Бендіков розуміє це поняття відносно до підприємства як «захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз» [40, с. 11].

Однак, при формуванні поняття «підприємницька економічна безпека» сьогодні необхідно перш за все орієнтуватися на факт, що специфічністю дослідження економічної безпеки підприємництва у сучасних умовах розвитку світогосподарської системи взагалі та національної економіки України зокрема є та обставина, що загрози економічній безпеці ототожнюються не тільки з існуючими ризиками з боку внутрішніх факторів та з стабільним статичним станом національної економіки, а і з процесами, які пов'язані з динамічною трансформацією світової економіки. Тобто, основні загрози та ризики економічної безпеки впливають на самі цілі корінних перетворень, що у свою чергу пов'язано з дуже високими витрати при їх досягненні.

Сьогодні ситуація в Україні ускладнилася глобальною економічною кризою (наша держава дуже важко переживає кризові умови, тому що для неї на цей час стабілізація до ринкових умов господарювання повністю ще не закінчилася (Україна досі відноситься до країн з трансформаційною економікою). Саме тому, системний підхід в сучасних умовах розвитку України є парадигмою мислення в галузі формування конкурентоспроможного, успішного підприємництва, що у свою чергу безпосередньо впливає на економіку країни у цілому. Отже системний підхід повинен реалізовуватися на двох рівнях - верхньому та нижньому. На нижньому рівні системний підхід будується навколо взаємозв'язку матеріальних, фінансових та інформаційних потоків, які формуються у процесі бізнес-діяльності і формують підприємницький процес.

На верхньому рівні існує потреба єдиної концепції «реконструкції бізнес-процесів», яка включає вибір ідеології і конкретної системи організації виробництва, адаптивне управління трансформаційно-кризовими процесами на рівні окремих підприємств (мікрорівень), галузей (мезорівень), а також фінансовий менеджмент.

4.2. Формування економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу в Україні з використанням маркетингової складової

На основі проведеного теоретико-прикладного дослідження у попередніх розділах роботи було встановлено, що в розвитку світогосподарської системи спостерігається складний етап, який характеризується проходженням активізації міжнародного економічного розвитку національних економік з поглибленням глобалізаційних процесів в умовах глибокої економічної кризи (що супроводжується загостренням політичної ситуації у багатьох країнах світу), що у значному ступені підвищує ризик функціонування у міжнародному економічному просторі. Спираючись на це, можливо зробити попередній висновок про те, що для розвитку національного господарства будь якої країни в цих суперечливих умовах необхідно забезпечити їх максимальну взаємодію з іншими національними економіками при активізації участі у міжнародному розподілу праці та товарному обміну. При цьому необхідно максимально враховувати вплив глобалізаційних процесів, тому що вони грають одну з основних ролей у її економічному розвитку, як усього світового господарства у цілому, так і кожної окремої країни зокрема. При цьому необхідно особливу повагу звернути на групу країн з трансформаційною економікою (в яку входить і Україна), тому що вони є найбільш уразливими поглибленню прояв кризисних явищ, які відбуваються у світовій економіці та підвергаються найбільшому ризику при веденні бізнес-процесів (як було встановлено у попередньому розділі ця група країн уявляє собою найбільш ризикову зону для ведення підприємницької діяльності та для інвестування), тому що ці країни перш за все ще не повністю пережили становлення ринкових відносин, а також дуже сильно знаходяться у залежності від усіх видів притоків капіталу та рівня цін на нафту (які в умовах кризи дуже підвищилися).

У теперішній час стан світового господарства знаходиться у дисбалансі і характеризується, як дуже складний, тому що з одного боку має місце нестабільність економічних показників світогосподарської системи, з другого

боку – зростання жорсткої конкуренція з боку азіатських країн (перш за все спостерігається активізація діяльності китайських виробників), а з третього – існує наявне залежність між падінням темпів зросту світового ВВП та підвищенням цін на нафту, що у значному ступені привело до зниження темпів зростання розвинутих та європейських країн, а також країн з трансформаційною економікою (до числа яких відноситься Україна) (рис. 4.7) [401].

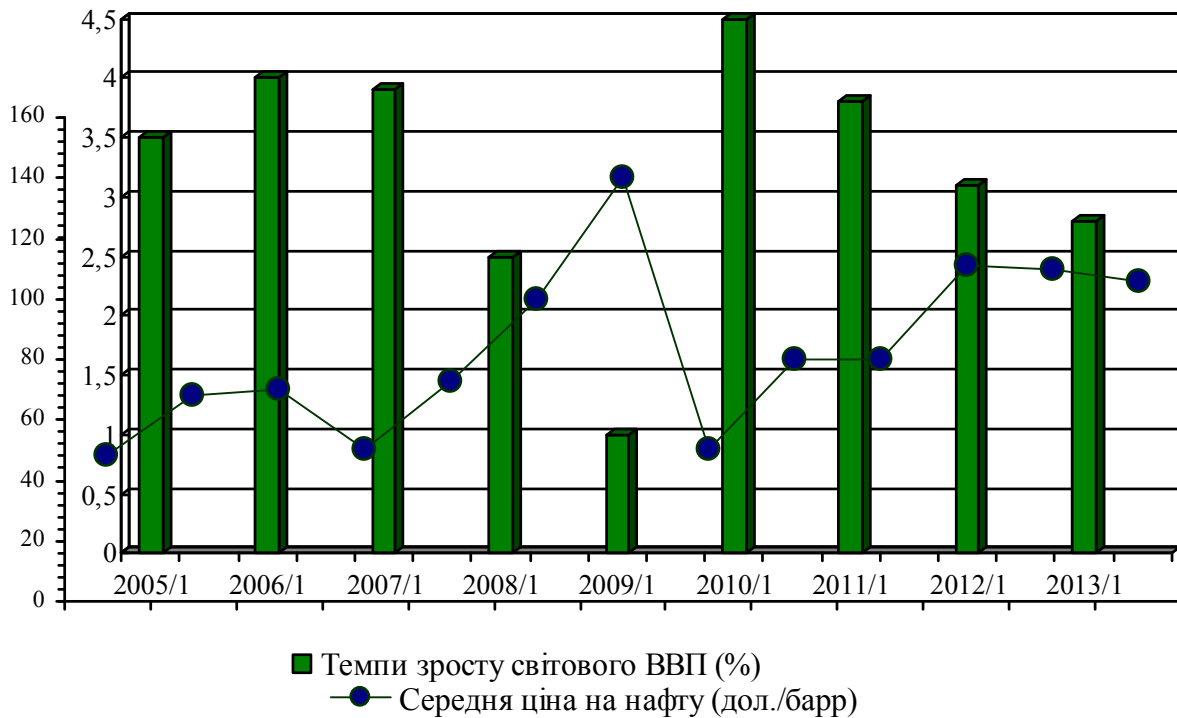

Рис.4.7. Динаміка темпів зросту світового ВВП (%) та середньої ціни на нафту

У відповідності з негативною ситуацією, яка складається у світогосподарській системі у останні роки у зв'язку з кризовими умовами розвитку світової економіки з 2008 року, Міжнародний валютний фонд (МВФ) прогнозує і подалі незначне зростання економічних показників, так за їх прогнозами в 2013 і 2014 роках це зростання складе всього 4%. Відносно прогнозів Всесвітньої торгівельної організації (ВТО), то вони теж знижені для світової економіки в 2013 році, оскільки за 2011-2012 роки світова торгівля має повільніше зростання, ніж це передбачалося раніше. Однак, при цьому необхідно зазначити, що негативні прогнози економічних показників більш стосуються

США і Європи, а також країн з трансформаційною економікою, на що акцентують увагу економісти Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). У свою чергу, фахівці американського комерційного банку Morgan Stanley також зазначають, що економічний стан Європи і США опинилися “в небезпечній близькості” від рецесії. Так, представник розділу департаменту світової економіки Іоахим Фелс говорить, що «Єврозоні і США буде достатньо щонайменшого потрясіння», щоб баланс був порушений» [401, с. 344]. Зростання ВВП країн з розвинутою економікою, по прогнозах Morgan Stanley, складе всього 1,5%, а економіки, що розвиваються, виростуть на 6,4%. Таким чином, останні забезпечать глобальний ВВП на 80%. Експерти Усесвітнього банку солідарні з колегами з Morgan Stanley відносно країн, що розвиваються, — вони вважають, що споживчий попит в цих державах забезпечив 46% зростання світового ВВП в 2011-2012 роках [401]. У зв'язку з цим, перспектива зростання світової економіки взагалі стає все більш невизначеною.

Виходячи з того, що європейські країни з трансформаційною економікою виявилися найбільш уразливими до кризисних явищ, то має місце наявне зниження динаміки їх економічної діяльності, що підтверджується поведінкою основних макроекономічних показників цих країн зокрема та світової економіки взагалі.

Динаміка ВВП у ринкових цінах європейських країн (в мільйонах євро) протягом 2007-2013 роки представлено у табл. 4.3. Зауважимо, що проведені нами дослідження ринку на сьогодні виявили всі ознаки уповільнення темпів розвитку європейської економіки (зростання ВВП у II кварталі 2014 р. складало 0,7 %) — зниження обсягів промислового виробництва в країнах єврозони, у т. ч. Франції (-2 %) та Греції (-6,7 %), скорочення позитивного сальдо торговельного балансу валютного блоку до €16,8 млрд (у червні 2014 р.), зменшення індексу ділової активності у державах ЄС.

Динаміка ВВП у ринкових цінах європейських країн (в мільйонах євро)

Країни	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Європейський Союз	12,397,498.0	12,466,896.5	11,752,175.4	12,256,226.4	12,649,146.5	12,957,700.3	13,381,221.5
Держави-члени							
Австрія	274,019.8	282,746.0	274,818.2	286,197.3	300,891.3	310,133.3	322,190.4
Бельгія	335,610.0	346,130.0	340,398.0	354,378.0	370,436.4	381,779.9	396,273.8
Болгарія	30,772.4	35,430.5	34,932.8	36,033.5	38,989.9	-	-
Хорватія	43,380.4	47,760.2	45,666.1	45,899.2	46,021.6	46,781.0	48,175.2
Кіпр	15,901.5	17,157.1	16,853.5	17,333.6	17,928.6	18,409.6	19,167.5
Чехія	131,908.6	154,269.7	141,449.8	149,313.3	157,538.3	155,688.8	160,030.9
Данія	227,533.9	235,133.0	223,985.3	235,608.6	241,148.1	249,122.9	258,155.3
Естонія	16,069.4	16,304.2	13,839.6	14,305.3	16,011.6	17,006.0	18,163.9
Фінляндія	179,830.0	185,651.0	173,267.0	180,253.0	190,257.4	198,251.5	206,115.5
Франція	1,886,792.1	1,933,195.0	1,889,231.0	1,932,801.5	1,987,699.4	2,027,969.8	2,092,928.4
Німеччина	2,428,500.0	2,473,800.0	2,374,500.0	2,476,800.0	2,570,000.0	2,626,427.9	2,705,181.1
Греція	222,771.1	232,920.3	231,642.0	227,317.9	217,828.8	212,139.9	214,309.2
Угорщина	99,430.5	105,545.1	91,402.5	97,094.8	99,285.5	95,398.7	100,059.5
Ірландія	189,932.9	179,989.8	160,595.9	155,992.3	156,109.2	158,864.9	164,621.6
Італія	1,554,198.9	1,575,143.9	1,526,790.4	1,556,028.6	1,586,209.0	1,617,154.7	1,660,133.6
Латвія	21,026.5	22,889.8	18,521.3	17,974.8	19,605.9	20,701.6	21,888.0
Литва	28,738.8	32,461.7	26,654.4	27,607.5	30,806.9	32,781.8	34,545.2
Люксембург	37,490.5	39,436.5	37,392.6	40,266.9	41,778.3	42,893.0	45,035.9
Мальта	5,434.3	5,814.6	5,812.7	6,154.2	6,440.0	6,690.0	7,008.3
Нідерланди	571,773.0	594,481.0	571,145.0	588,414.0	607,435.2	622,714.	639,563.6
Польща	311,001.7	363,153.7	310,418.2	354,310.0	369,318.3	355,346.3	372,417.2
Португалія	169,319.2	171,983.1	168,503.6	172,571.2	171,632.4	168,286.4	172,647.7
Румунія	124,728.5	139,765.4	118,196.0	124,058.9	131,527.8	136,278.1	147,800.8
Словаччина	54,810.8	64,500.1	62,895.5	65,887.4	69,944.5	71,614.0	75,123.1
Словенія	34,562.3	37,279.5	35,310.6	35,415.8	36,446.	38,018.4	
Іспанія	1,053,161.0	1,087,749.0	1,047,831.0	1,051,342.0	1,074,940.5	1,094,290.	1,123,495.9
Швеція	337,944.2	333,255.7	291,347.0	346,536.4	386,201.6	396,188.4	409,582.5
Велика Британія	2,054,237.7	1,800,710.8	1,564,467.9	1,706,301.9	1,747,315.6	1,862,190.7	1,931,407.6

Позитивний ефект від запровадження в червні 2014 року Європейським Центробанком стимулюючих заходів, що включають зменшення базової процентної ставки до 0,15 % річних та започаткування цільової програми кредитування банків, проявиться лише з часом.

Ризики, що пов'язані з російсько-українським конфліктом. Внаслідок впровадження ЄС секторальних санкцій третього рівня стосовно РФ та російських дій у відповідь, сукупні економічні збитки країн Євросоюзу можуть скласти €40 млрд (0,3 % ВВП ЄС). При цьому найбільших втрат від введення Росією ембарго на імпорт продуктів харчування з ЄС зазнають Польща (\$1,1 млрд у 2014 році), ФРН (\$814 млн), Нідерланди (\$797 млн), Іспанія (\$796 млн), Данія (\$545 млн), Франція (\$444 млн), Фінляндія (\$367 млн). Проте сума збитків найпотужніших економік Європейського союзу (Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, Іспанія) у співвідношенні до загальних показників їхнього експорту є вкрай незначними у порівнянні з Польщею або Фінляндією.

На нашу думку, системними ризиками для економіки Євросоюзу залишатимуться високе боргове навантаження, проблеми банківського сектору, слабкий внутрішній попит, високий рівень безробіття та незавершеність корегування існуючих дисбалансів економічного розвитку (відносно 14 країн-членів ЄС застосовано процедуру надмірного дефіциту бюджету).

Динаміка зміни середньорічних темпів ВВП світової економіки, країн ЄС, ОЧЕС та внутрірегіонального товарообороту представлена на рис. 4.8-4.9.

Як свідчать результати аналізу ринків збуту товарів та послуг на світовому рівні, у теперішній час найбільш привабливими є ринки країн АСЕАН (у глобалізаційне об'єднання АСЕАН сьогодні входить 10 країн, таких як Індонезія, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Сінгапур, В'єтнам, Камбоджа, Лаос, М'янма, Бруней). При цьому сумарний ВВП цієї групи країн в 2009 р. склав \$1,5 трлн. дол. при загальній чисельності населення більш 600 млн. чоловік, а вже у 2010 та 2011 роках спостерігається значний зріст ВВП у цілому по

АСЕАН та кожної країни цієї групи зокрема. Зміни ВВП в країнах АСЕАН приведено в табл. 4.4.

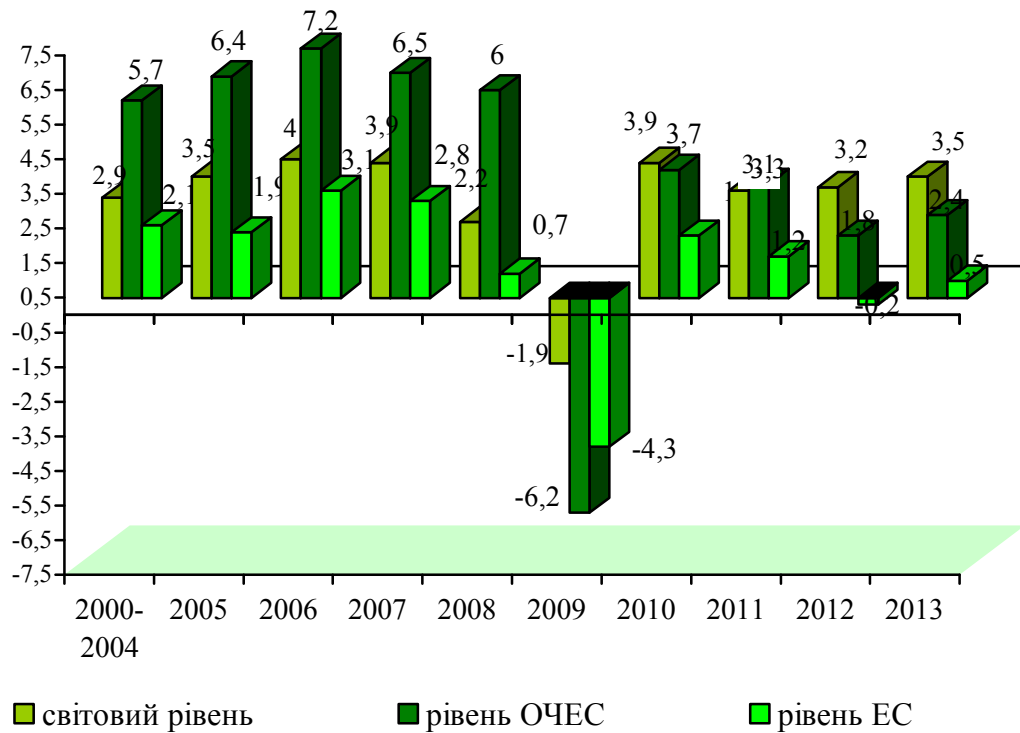

Рис.4.7. Динаміка зміни середньорічних темпів ВВП світової економіки, країн ЄС та ОЧЕС, %

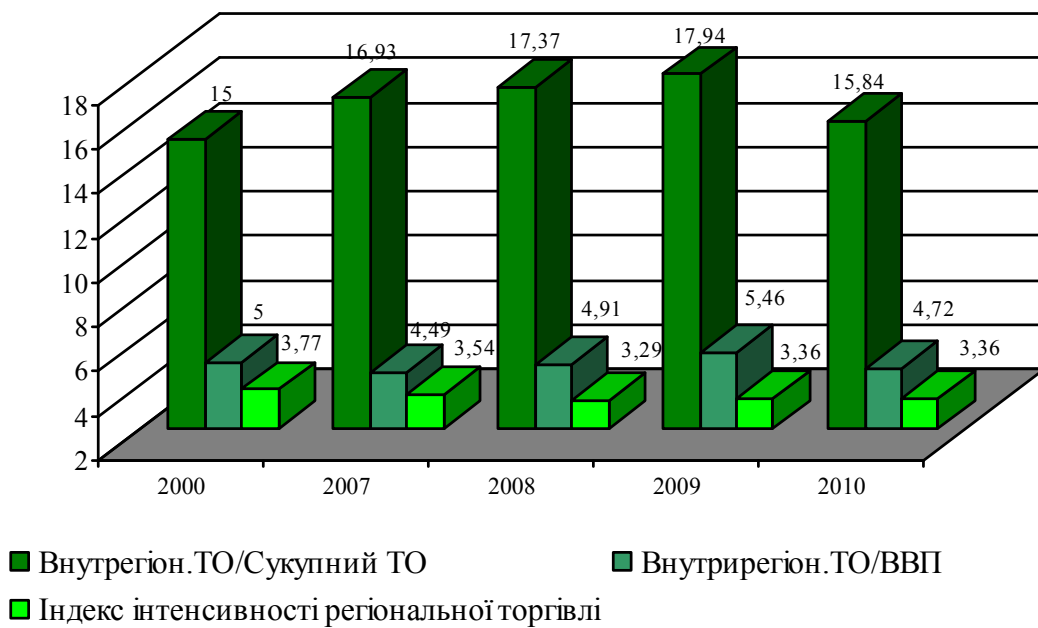

Рис.4.8. Динаміка частки внутрірегіонального товарообороту у сукупному ТО, у ВВП та індексу інтенсивності регіональної торгівлі, %

Частково зростання економічних показників країн АСЕАН забезпечено завдяки створення регіональної зони вільної торгівлі АСЕАН - Китай, яка надає ваговиті конкурентні переваги китайським виробникам у різних сферах господарювання (особливо у металургії та машинобудуванні), а отже негативно відобразилося на конкурентоспроможності розвинутих країн та європейських країн (у тому числі з трансформаційною економікою).

Таблиця 4.4

Приріст ВВП в країнах АСЕАН, %*

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Таїланд	2,3	4,0	0,1	6,5
Малайзія	1,7	5,3	5,1	5,6
В'єтнам	5,3	6,5	6,2	5,2
Індонезія	4,5	5,5	6,5	6,2
Філіппіни	3,8	3,8	3,6	6,8
Сінгапур	2,0	6,3	5,2	1,3

*Данные: МВФ

Про поглиблення кризових явищ у європейських країнах та країнах з трансформаційною економікою свідчить ще і показники ефективності реалізації програм виходу з економічного кризового становища окремих країн (табл. 4.5), які встановлені на основі розрахунків компанії ФБК - російської аудиторсько-консалтингової фірми.

Таблиця 4.5

Рейтинги країн за «Індексом антикризової ефективності»

Країна	Рівень індексу антикризової ефективності				
	2009	2010	2011	2012	2013
Канада	0,085	0,23	0,44	0,25	0,08
Великобританія	0,309	0,33	0,398	0,30	0,309
Німеччина	0,051	0,27	0,374	0,13	0,051
Казахстан	-0,099	0,105	0,199	-0,09	-0,099
США	0,184	0,1	0,012	0,14	0,184
Росія	-0,149	-1,048	-0,258	-0,21	-0,149
Україна	-0,422	-0,819	-1,269	-0,38	-0,491

Динаміка індексу промислового виробництва (яка представлена на рис. 4.9) ще раз підтверджує підвищеність уразливості європейських країн з трансформаційною економікою до будь-яких економічних катаклізмів у світогосподарській системі [3-65].

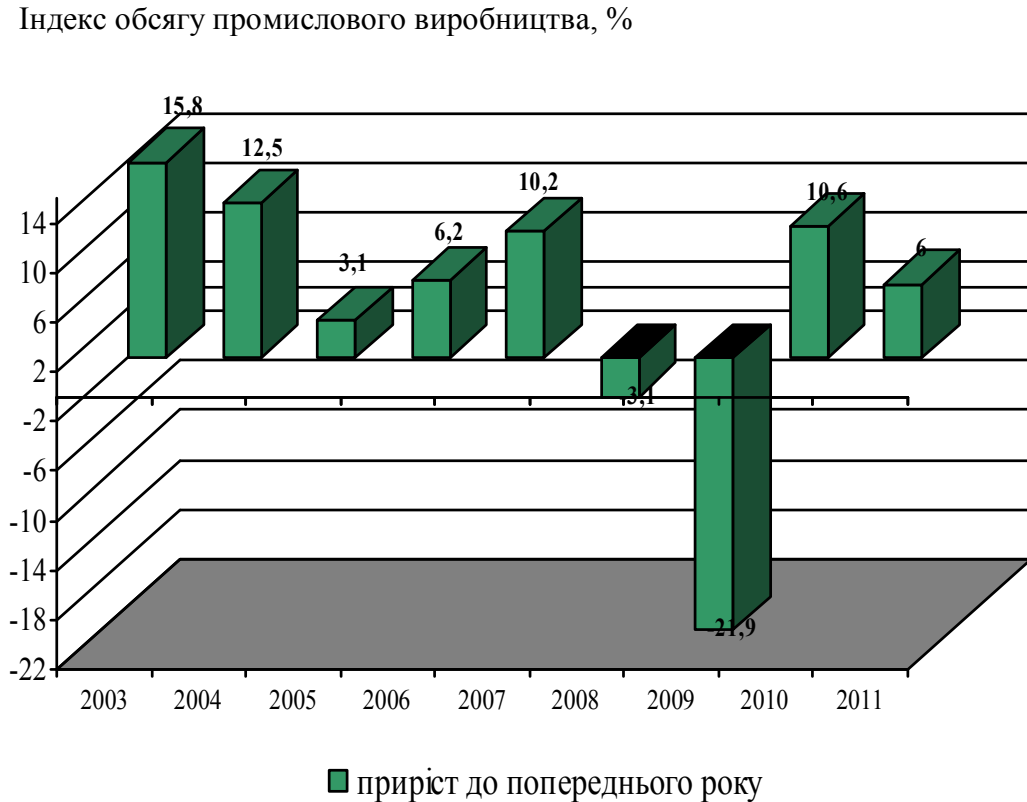

Рис.4.9. Значення індексу промислового виробництва в динаміці європейських країн

Якщо говорити про напрям розвитку промислово розвинені країни світогосподарської системи, то вони активізують свою діяльність у наукомістких галузях промисловості, і практично у всіх напрямках світової промисловості значно скорочують виробництво продукції масового характеру. Крім того необхідно зазначити, що кризові явища впливають не тільки на загальний економічний стан світової економіки взагалі та окремих країн та їх груп та глобалізаційних об'єднань зокрема, але і на розподіл ВВП за галузями. Так, на конференції Організації об'єднаних націй у 2011 році на цей факт зроблений основний акцент, що супроводжується такими словами: «Головна увага приділяється економічній інфраструктурі, включаючи електропоста-

чання, телекомунікації, водопостачання й каналізацію, аеропорти, автомобільні дороги, залізниці й морські порти ... Частка інфраструктурних галузей у сумарному обсязі завезених ПП швидко збільшується» [3-65]. Як видно з діаграми, яка представлена на рис.4.10 (яка розроблено дисертантом, основується на матеріалах [3-65]), в європейських країнах та країнах з трансформаційною економікою має місце перерозподіл ВВП у користь інфраструктурної сфери, при цьому скорочується частка агропромислового та промислового комплексів.

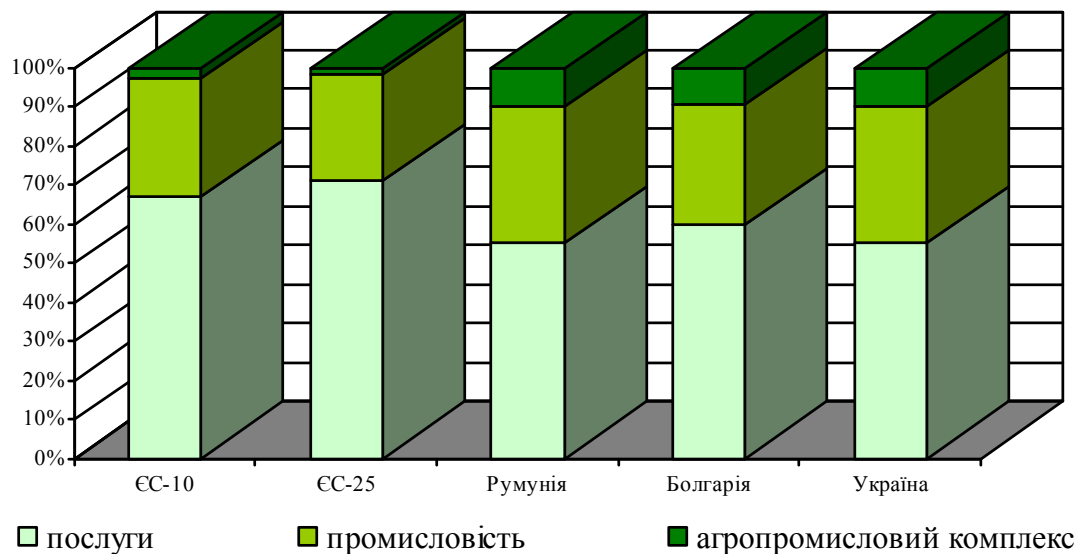

Рис. 4.10. Розподіл ВВП по секторах економіки у європейських країнах та країнах з трансформаційною економікою у 2011 р.

У свою чергу, розвинені країни під впливом прогресивних трансформаційних процесів, які відбуваються у останній час у світогосподарській системі, навпаки роблять акцент на промислову сферу діяльності (особливо на наукомісткі галузі), що сприяє стрімкому зростанню темпів науково-технічного прогресу у світовій економіці незважаючи на кризові умови господарювання.

Тому, сучасні вчені у підтримку впровадження нових напрямків в умовах розвитку країн із трансформаційною економікою говорять, що трансформаційні процеси викликають розширення меж розвитку різноманітності форм

власності, що безпосередньо впливає на зародження конкурентної боротьби, а з розвитком посилювання її агресивності, а крім того необхідність враховувати нестабільність інших факторів зовнішнього оточення підприємства для формування нових форм керування ним [3-73, с. 18].

Що стосується економіки України, то поглиблення світової економічної кризи в значній мірі відбилося на рівні її конкурентоспроможності в загальному рейтингу країн світової економіки (що було проаналізовано та продемонстровано у попередніх розділах дисертації) та її економічному розвитку, про що свідчать дані світового інформаційного фонду.

Що стосується міжнародної діяльності та участі України у міжнародному підприємстві, то у 2011 року експорт збільшився на 34,3 %, а імпорт – на 38,1 %. Зовнішньоторговельні операції Україна у 2011 року вела з 219 країнами світу, з яких Росія – є найбільшим торговельним партнером (з нею було здійснено Україною 29,1% експортних та 35,6% імпортних операцій), однак одночасно «збільшився експорт товарів до всіх основних країн-партнерів: Китаю – на 66,2% (за рахунок поставок руд та концентратів залізних, органічних хімічних сполук, жирів та олій тваринного або рослинного походження), Індії - на 62% (за рахунок поставок жирів та олій тваринного або рослинного походження, чорних металів, добрив), Польщі – на 58,9% (за рахунок поставок чорних металів, руд та концентратів залізних, чорних металів, електричних машин), Російської Федерації – на 48,7%, Італії – на 29,5%, Туреччини – на 28,8%, Білорусі – на 4,8%» [22]. Однак, при аналізі зовнішньоторговельного балансу було встановлено негативне сальдо торговельного балансу, яке складає \$4,55 млрд. з позначкою «мінус». Крім того експертами було встановлено перевищення внутрішнього українського попиту на імпортні товари над загальною сумою експорту української продукції, що негативно відображається на торговельному становищі України при веденні зовнішньоекономічної діяльності [22]. У табл. 4.6 та рис. 4.11 детальніше наведена динаміка структури ВВП за видами економічної діяльності.

Таблиця 4.6

Структура випуску за видами економічної діяльності в основних цінах
(у фактичних цінах, відсотків) за 2001-2014 роки [22]

Періоди	Сільське господарство	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	Будівництво	Торгівля	Діяльність транспорту та зв'язку	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Інші види економічної діяльності	Випуск в основних цінах
2001	14,4	5,1	37,5	6,1	4,0	8,5	9,0	2,7	2,2	10,5	100,0
2002	13,2	4,8	38,0	5,6	3,8	8,5	9,3	2,9	2,4	11,5	100,0
2003	10,9	4,4	39,0	5,0	4,3	9,1	9,9	3,1	2,5	11,8	100,0
2004	10,6	3,9	40,2	3,9	4,7	8,8	9,3	2,7	2,3	13,6	100,0
2005	9,5	4,1	40,0	3,7	4,6	10,0	9,2	3,0	2,3	13,6	100,0
2006	8,3	3,9	38,6	4,0	5,4	10,4	9,1	3,1	2,4	14,8	100,0
2007	7,2	3,7	37,6	3,9	6,0	11,1	8,6	2,9	2,3	16,7	100,0
2008	7,5	4,4	36,3	3,7	5,7	11,6	8,3	3,0	2,2	17,3	100,0
2009	8,1	4,0	32,1	4,4	4,0	12,2	9,4	3,6	2,8	19,4	100,0
2010	8,2	5,0	34,0	4,5	4,2	11,3	9,0	3,6	2,8	17,4	100,0
2011	8,8	5,53	34,08	4,57	4,4	12,45	8,7	3,17	2,44	15,8	100,0
2012	8,7	5,49	35,25	4,43	4,1	12,0	8,6	3,1	2,43	15,9	100,0
2013	8,6	5,33	35,62	4,39	4,2	12,2	8,55	3,0	2,41	15,7	100,0
2014	8,5	4,7	36,73	4,22	3,9	12,3	8,5	3,1	2,4	15,65	100,0

Динаміка основних макроекономічних показників розвитку України за останні роки продемонструвала дуже велику чутливість української економіки до будь-яких світогосподарських катаклізмів (у тому числі і глибокої економічної кризи, яка почалася у 2008 року). Це пояснюється тим, що українська економіка є однією з найбільш відкритих економік світу (як і усі європейські країни з трансформаційною економікою), про що свідчить практичний збіг обсягу торговельних операцій із ВВП.

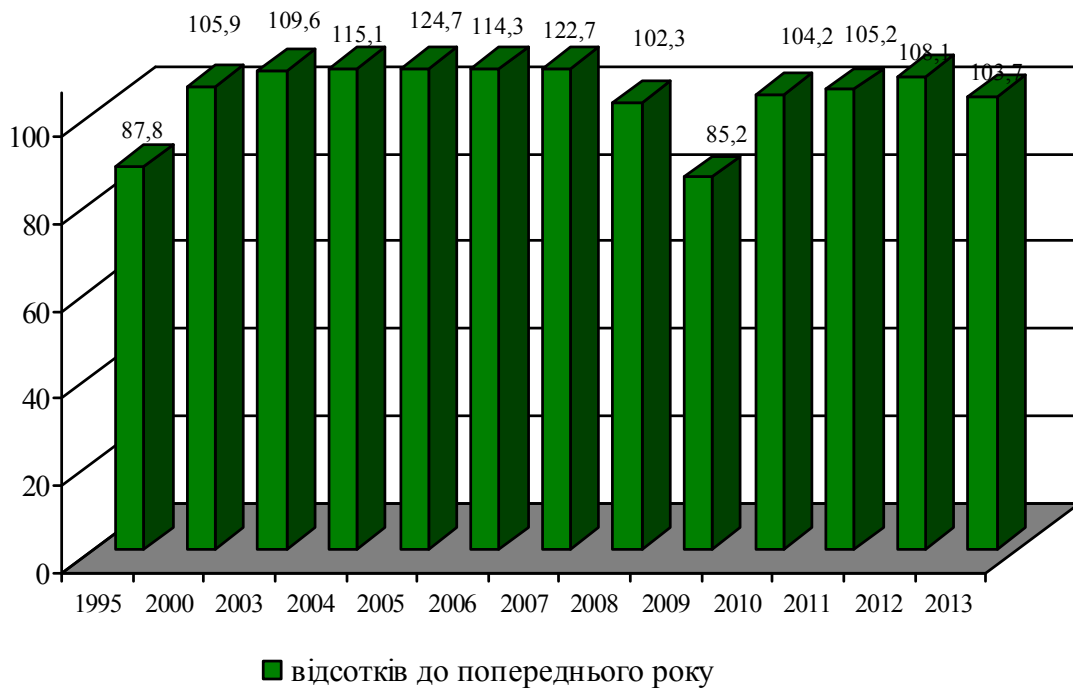

Рис.4.11. Динаміка Валового внутрішнього продукту України у цінах попереднього року (за матеріалами [22])

Але починаючи з 2008 року (яким датується початок світової економічної кризи) має місце посилювання нестабільної тенденції економічного розвитку країни, що супроводжувалося падінням усіх економічних показників (при цьому пік економічної рецесії України відмічається у 2009 році, коли падіння ВВП досягло рівня нижче, ніж значення 1995 року). Це все ще раз підтверджує дуже велику уразливість країн з трансформаційною економікою (рис. 4.12-4.13).

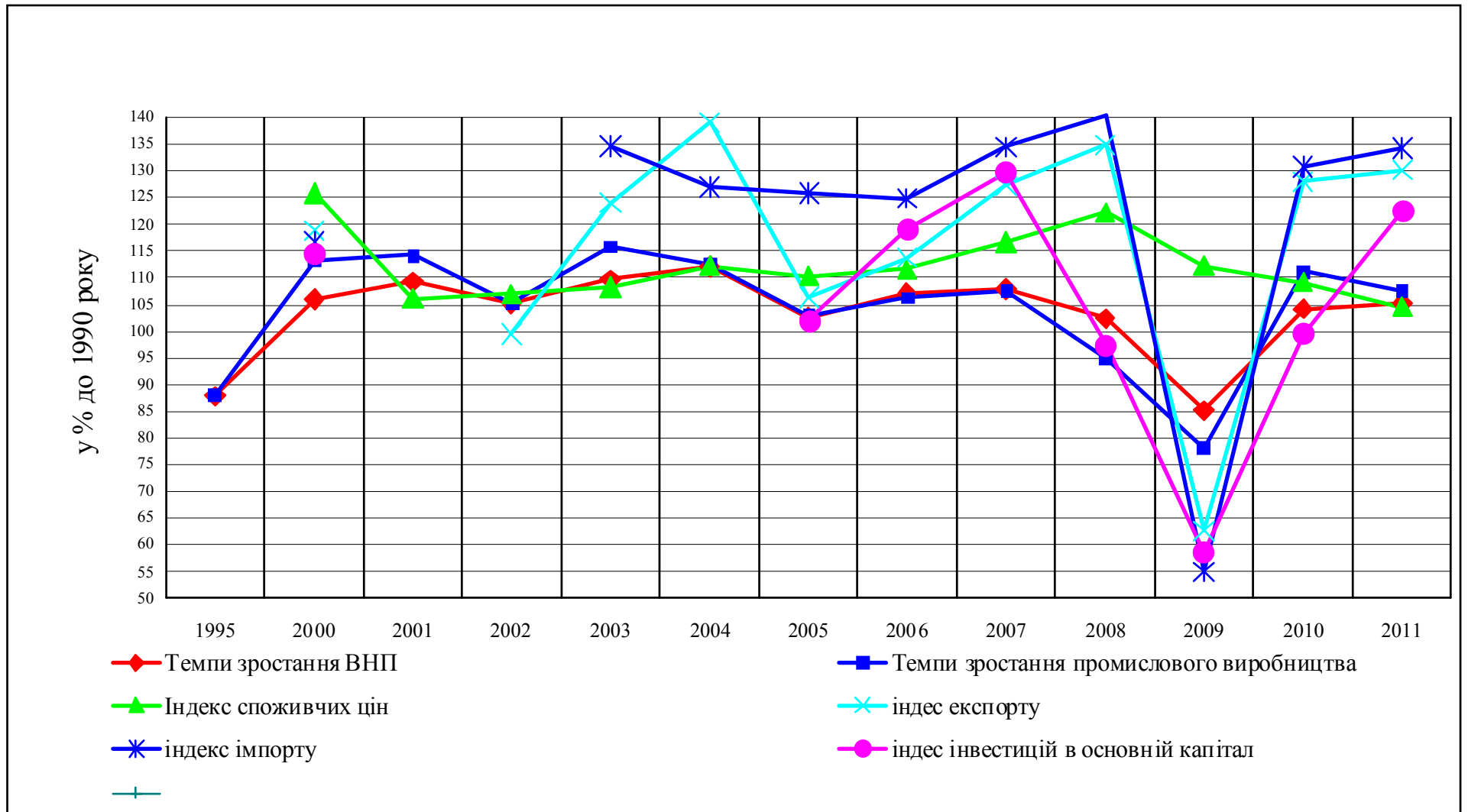

Рис.4.12. Динаміка основних економічних показників України в докризовий і кризовий період розвитку у % до переднього року(розраховано на основі [22])

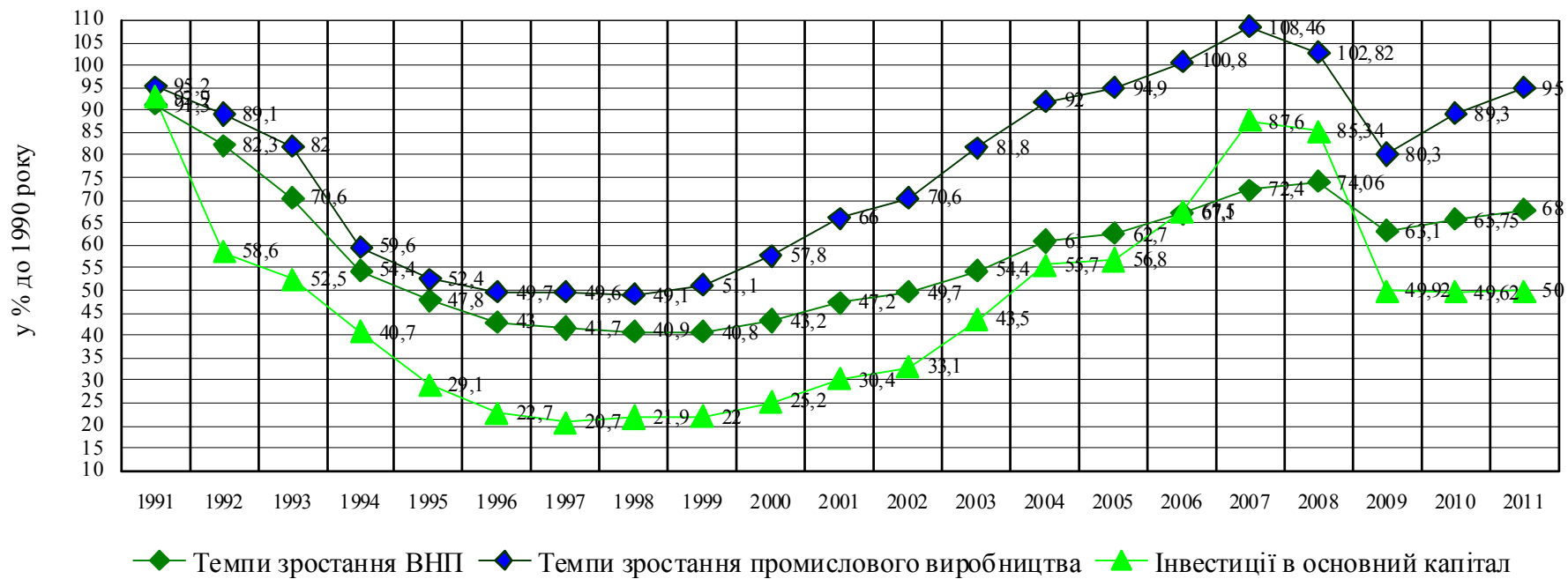

Рис.4.13. Динаміка основних економічних показників України в докризовий і кризовий період розвитку у % до 1990 року(розраховано на основі[22])

Інтеграція в західноєвропейські структури і розвиток співпраці з ЄС є не самоціль, а засіб досягнення, в першу чергу, конкретних економічних цілей. Об'єм торгівлі між Україною і ЄС в 7 разів перевищує об'єм торгівлі України із США. Українські товаровиробники, в першу чергу з найбільш конкурентоздатних сфер української економіки : металургійної і текстильної промисловості, сільського господарства, певних сфер наукомістких і енергетичних технологій, повинні отримати більше можливості для експорту своїх товарів в Західну Європу [78].

Також фінансисти зробили висновок, що вступ України в Європейський валютний союз (ЄВС) є неможливим в силу відсутності чіткої стратегії грошово-кредитної політики і істотної відірваності фінансового сектора від реального, в Україні немає ресурсів для довгострокового інвестування, оскільки низькі доходи не дозволяють робити заощадження [232, с. 318].

Крім того, сам ЕС переживає важкі часи. Введення єдиної валюти залишило країни-члени зони євро валютного курсу - важливого інструменту регулювання балансу зовнішньої торгівлі. Єдина процентна ставка Європейського центрального банку(ЕЦБ) є не вигідною для членів союзу, що знаходяться в різних кон'юнктурних фазах. Для Ірландії, Іспанії і Фінляндії, які знаходяться на підйомі, потрібне підвищення процентної ставки, а для Німеччини, Італії, Франції, які переживають економічний спад, - пониження.

Як видно з проведеного дослідження загального стану світогосподарської системи у цілому, та окремих країн та їх груп зокрема у сучасних умовах господарювання, як ніколи раніше гостро стає питання активізації глобалізаційних процесів у світовому господарстві, які повинні бути орієнтовані на поглиблення національних економік у міжнародні економічні відношення, при цьому не тільки розширюючи експортно-імпорتنу діяльність, але й забезпечувати розвиток процесів міжнародного руху капіталу. Остання діяльність повинна бути направлена на регулювання потоків прямих іноземних інвестицій при максимальному забезпеченні розширювання границь, як в загалі, так і у виробничій сфері зокрема. Такий напрям розвитку міжнародно-

економічних відносин забезпечить не тільки керування світовим виробництвом за рахунок максимальної взаємозалежності ринків різних країн, але і загальний розвиток світогосподарської системи та окремих національних економік. Таким чином, активізація глобалізаційних процесів у світовому господарстві при сприянні формуванню єдиного світового економічного простору (тобто єдиного ринку) забезпечує сприятливий інвестиційний клімат на рівні світогосподарської системи при забезпеченні максимальної гармонійної економічної політики окремих національних економік.

При веденні міжнародних бізнес-процесів у останні роки Україною можна відмітити скорочення оборотів експортно-імпортних операцій у сфері надання послуг [94, с. 70-96]. Так, у 2014 році обсяг експорту послуг становив 11273,3 млн.дол. США, імпорту – 5676,1 млн.дол. Порівняно із 2013р. експорт скоротився на 20,8% (на 2959,9 млн.дол.), імпорт – відповідно 24,6% (на 1846,9 млн.дол.). Позитивне сальдо становило 5597,2 млн.дол. (у 2013р. – також позитивне 6710,2 млн.дол.).

Динаміка обсягів експорту-імпорту послуг та їх темпи з щоквартальною динамікою представимо на рис. 4.14 та 4.15.

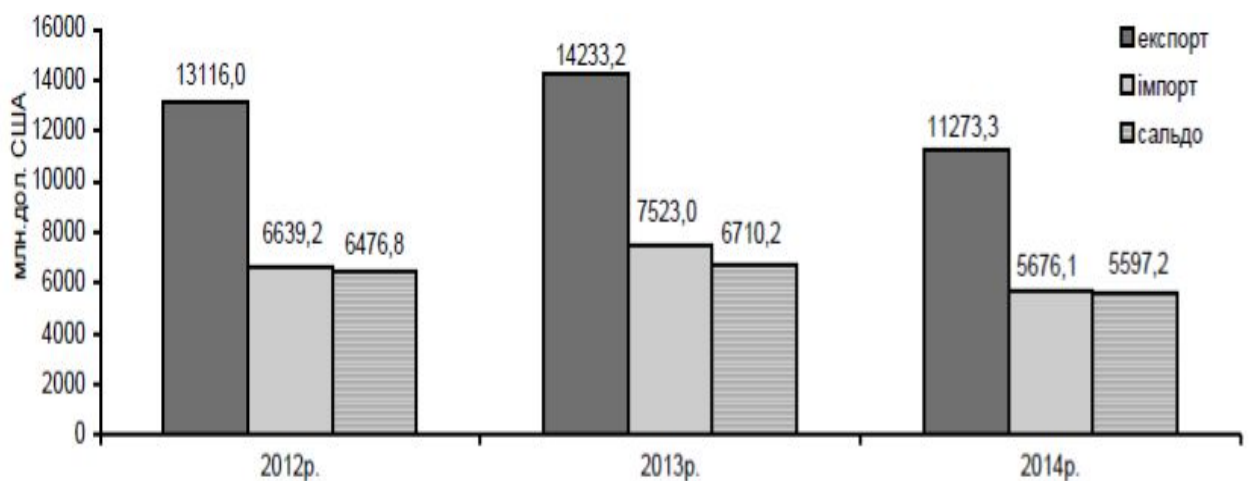

Рис. 4.14. Динаміка обсягів експорту-імпорту послуг України

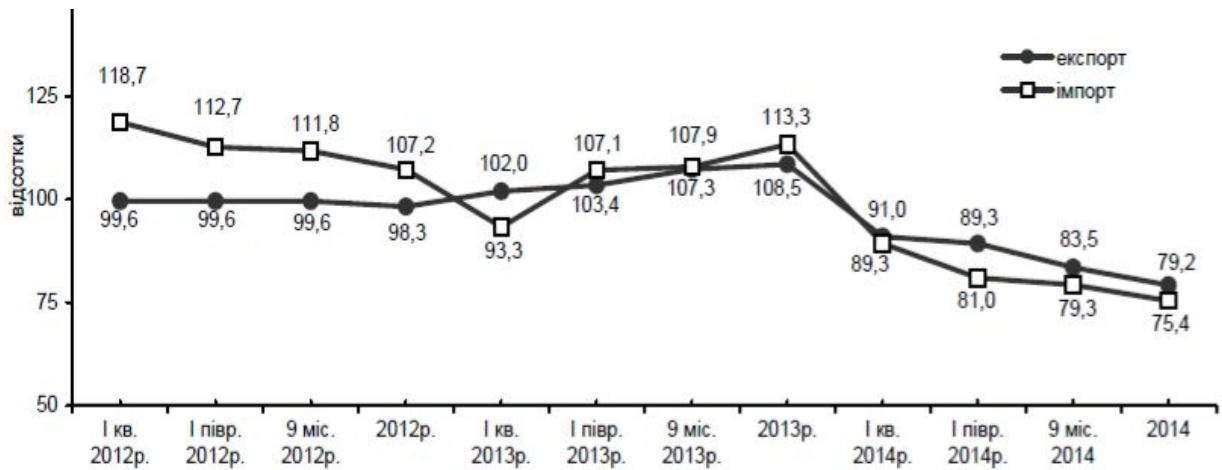

Рис. 4.15. Щоквартальні темпи зростання (зниження) експорту-імпорту послуг у 2012-2014 роках (до відповідного періоду минулого року, наростаючим підсумком)

На формування позитивного сальдо найбільше вплинули окремі види послуг: транспортні (позитивне сальдо 4666,7 млн.дол.), послуги з переробки матеріальних ресурсів (1262,1 млн.дол.), у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні (1116,1 млн.дол.), ділові (263,6 млн.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 1,99 (у 2013р. – 1,89). Зовнішньоторговельні операції послугами проводилися з партнерами з 218 країн світу.

Структура українського експорту послуг протягом тривалого часу залишається майже незмінною. У 2014 р. найбільші обсяги припадали на транспортні послуги, які займали 53,3% від загального обсягу експорту (за рахунок наданих послуг трубопровідного транспорту, повітряного, залізничного та морського), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 14,3%, послуги з переробки матеріальних ресурсів – 11,6% та ділові – 11%.

Порівняно з 2013р. зменшилися обсяги експорту транспортних послуг на 1969,9 млн.дол. (за рахунок скорочення експорту послуг трубопровідного транспорту, залізничного, повітряного та морського), послуг з переробки матеріальних ресурсів – на 408,9 млн.дол., ділових – на 304,7 млн.дол., а також послуг, пов'язаних з подорожами, – на 134,4 млн.дол. та пов'язаних з фінансовою діяльністю, – на 116 млн.дол. Одночасно збільшився обсяг послуг у

сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг на 137,5 млн.дол.

Темпи зростання (зниження) експорту-імпорту послуг за регіонами України у 2014 році представимо на рис. 4.16.

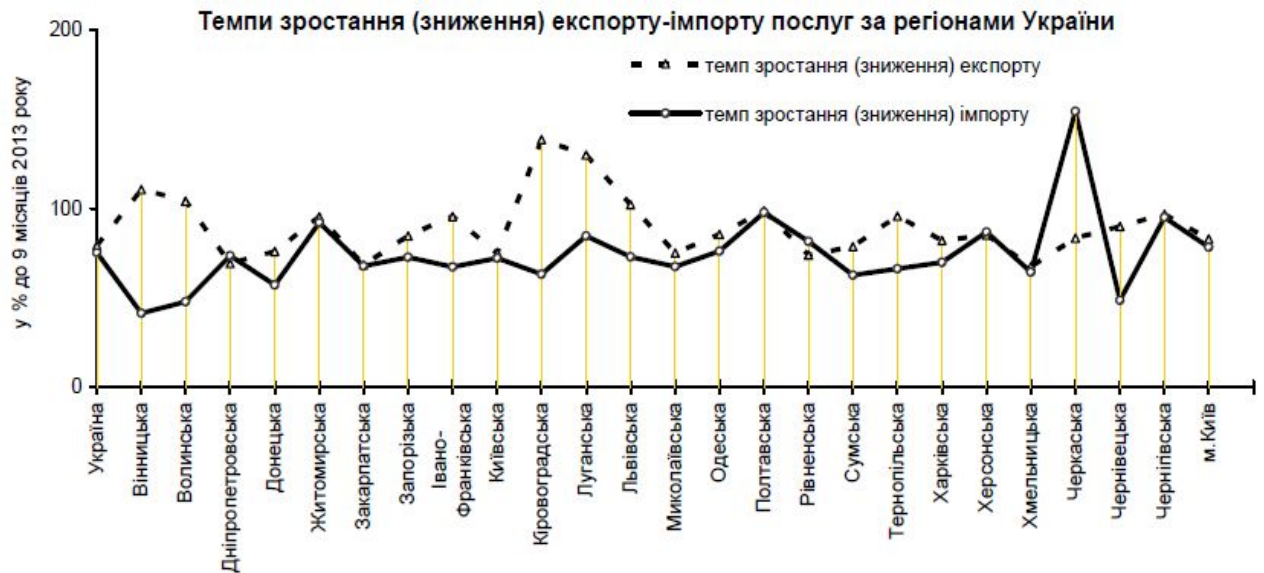

Рис. 4.16. Темпи зростання (зниження) експорту-імпорту послуг за регіонами України

Серед найбільших країн-партнерів в експорті послуг відбулося найбільше зростання обсягів послуг, наданих Нідерландам, на 135,8 млн.дол. (майже у 2 рази), Латвії – на 83,4 млн.дол. (у 2,2 рази), Естонії – на 50,1 млн.дол. (майже у 2 рази), Кіпру – на 46,9 млн.дол. (на 11,6%), Туркменістану – на 26,4 млн.дол. (на 18%) та Мальті – на 20,2 млн.дол. (на 23,4%). Натомість зменшилися обсяги експорту послуг Російській Федерації на 1736,9 млн.дол. (на 33%), Бельгії – на 254 млн.дол. (у 4,5 рази), Швейцарії – на 198,6 млн.дол. (на 19,5%), Віргінським Островам – на 127,2 млн.дол. (на 44,3%) та Великій Британії – на 111,6 млн.дол. (на 14,8%).

Експорт послуг країнам Європейського Союзу становив 3889 млн.дол., або 34,5% від загального обсягу експорту, та зменшився відносно 2013р. на 306,7 млн.дол., або 7,3%. Зокрема, серед послуг, наданих країнам ЄС, скоро-

тилися обсяги транспортних послуг на 171,2 млн.дол., ділових – на 135,2 млн.дол., пов'язаних з подорожами, – на 32,1 млн.дол., пов'язаних з фінансовою діяльністю, – на 24,7 млн.дол. Натомість зросли обсяги послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг на 113,9 млн.дол.

Серед країн ЄС найбільші обсяги експорту послуг надавалися Німеччині – 16,5% від загального обсягу експорту послуг країнам ЄС (транспортні, з переробки матеріальних ресурсів, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні, ділові), Великій Британії – 16,5% (транспортні, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні, ділові), Кіпру – 11,6% (транспортні, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні, пов'язані з фінансовою діяльністю, ділові).

Структура українського імпорту послуг також залишається майже незмінною протягом останніх років. Найбільшу частку в загальному обсязі імпорту послуг у 2014р. склали транспортні послуги – 23,7% (за рахунок одержання послуг повітряного, залізничного та морського транспорту), ділові – 17,2%, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю, – 14,1%, пов'язані з подорожами, – 11,5%, державні та урядові – 10,3%, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 8,8%.

Порівняно з 2013р. зменшилися обсяги імпорту ділових послуг на 440,4 млн.дол. (за рахунок скорочення професійних та консалтингових, послуг), роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності, – на 410,9 млн.дол., транспортних послуг – на 344,5 млн.дол. (за рахунок скорочення послуг залізничного, повітряного, транспорту), пов'язаних з фінансовою діяльністю, – на 209,6 млн.дол., у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних – на 198,1 млн.дол. Одночасно збільшився обсяг послуг з переробки матеріальних ресурсів на 39,5 млн.дол. ання обсягів послуг, одержаних від Мальти, на 85,2 млн.дол. (у 25,3 раза), Білорусі – 82,1 млн.дол. (на 81,5%), Швейцарії – на 30,3 млн.дол. (на 9,5%), Туркменістану – на 28,2 млн.дол. (на 81,8%), Латвії – на 23,9 млн.дол. (на 38,8%), та Словаччини – на 14,8 млн.дол. (на 48,1%). Натомість зменшилися обсяги імпорту

послуг від Кіпру на 529,1 млн.дол. (у 2,1 раза), Великої Британії – на 374,1 млн.дол. (на 35,3%), Російської Федерації – на 358,9 млн.дол. (на 29,1%), Німеччини – на 138,2 млн.дол. (на 22,2%) і США – на 97,4 млн.дол. (на 27%). Імпорт послуг від країн Європейського Союзу становив 2945,8 млн.дол., або 51,9% від загального обсягу імпорту, та зменшився відносно 2013р. на 1266,2 млн.дол., або 30,1%. Зокрема, серед послуг, одержаних від країн ЄС, скоротилися обсяги роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності, – на 405,2 млн.дол., ділових – на 315,9 млн.дол., у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних – на 181,3 млн.дол., транспортних – на 129,4 млн.дол. Натомість зросли обсяги послуг, пов'язаних з подорожами, на 55,4 млн.дол.

Серед країн ЄС найбільші обсяги імпорту послуг були отримані від Великої Британії – 23,3% від загального обсягу імпорту послуг країнам ЄС (пов'язані з фінансовою діяльністю, транспортні, ділові, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності), Кіпру – 16,6% (пов'язані з подорожами та з фінансовою діяльністю, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності, транспортні), Німеччини – 16,4% (транспортні послуги, ділові, послуги з будівництва, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні) (рис. 4.17).

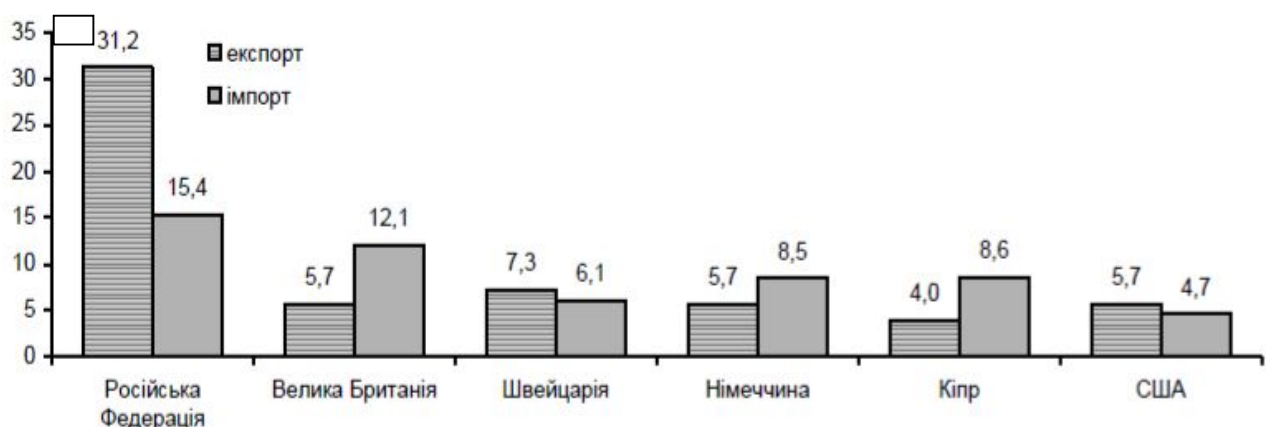

Рис. 4.17. Основні країни-партнери в експорті та імпорті послуг

Що стосується детального аналізу обсягу експорту товарів у 2014 р. за видами їх транспортування, то вони розподілялися таким чином: морськими

суднами перевезено 47,4% від загального обсягу експорту товарів, вантажними автомобілями – 24,3% та залізничними вагонами – 19,0% [344].

Серед основних видів транспорту, яким ввозились товари в Україну, значна частка припадала на вантажні автомобілі – 41,1%, залізничні вагони – 19,8%, контейнери на морському судні – 19,8%. Інформацію щодо розподілу експорту-імпорту товарів за основними видами транспортних засобів у 2014 р. наведено у табл. 4.7.

Таблиця 4.7

Розподіл експорту-імпорту товарів України за основними видами транспортних засобів у 2013 – 2014 рр.

Види транспортних засобів	Експорт				Імпорт			
	2013, млн.дол. США	2014			2013, млн.дол. США	2014		
		млн.дол. США	у % до 2013	у % до загаль- ного обсягу		млн.дол. США	у % до 2013	у % до загаль- ного обсягу
Усього	62305,9	53913,5	86,5	100,0	75834,6	54381,8	71,7	100,0
у тому числі								
морське судно	27199,1	25564,7	94,0	47,4	3709,6	2595,6	70,0	4,8
контейнер на морському судні	1909,0	2192,7	114,9	4,1	7874,8	5862,5	74,4	10,8
залізничний вагон на морському судні	116,3	99,8	85,7	0,2	87,2	80,4	92,2	0,1
вантажний автомобіль на морському судні	567,7	577,3	101,7	1,1	509,9	357,8	70,2	0,7
залізничний вагон	15115,2	10217,5	67,6	19,0	11567,8	10768,0	93,1	19,8
контейнер на залізничному вагоні	238,5	263,9	110,7	0,5	252,4	173,9	68,9	0,3
вантажний автомобіль	14605,2	13098,5	89,7	24,3	29867,6	22348,2	74,8	41,1
контейнер на вантажному автомобілі	209,4	192,1	91,7	0,4	295,9	234,4	79,2	0,4
повітряне судно	1217,1	857,5	70,5	1,6	2208,2	1471,0	66,6	2,7
експрес-відправлення	96,5	81,8	84,8	0,2	812,4	604,2	74,4	1,1
трубопровідний транспорт	–	–	–	–	12159,5	5756,8	47,3	10,6
лінії електропередачі	580,2	485,9	83,8	0,9	1,7	4,1	240,3	0,0
транспортний засіб, що переміщується своїм ходом (товар)	235,6	154,3	65,5	0,3	1613,9	715,7	44,3	1,3

Згідно з статистичними даними ІАТА до числа товарів, які переміщуються повітряним транспортом відносяться відносно дорогі товари (електроніка, годинники, свіжу рибу та ін.), а не найважчі товари. Все це свідчить про кризовий стан розвитку світової економіки і особливу уразливість країн з трансформаційною економікою, до числа яких відноситься Україна.

Що стосується ролі України та активність її участі у глобалізаційних процесах, які відбуваються у світогосподарській системі (у тому числі у світових процесах руху капіталу), то перш за все головним її партнером у міжнародних торговельно-економічних відносинах Євросоюз, який у свою чергу забезпечує максимальне надходження інвестицій в українську економіку (його частка притоку ПІІ в Україну складає більше 77 % усього потоку).

Для формування загальної картини розвитку світогосподарської системи в загалі та окремих національних економік та їх глобалізаційних об'єднань зокрема необхідно провести дослідження стану інвестиційного клімату у світової економіці. Для досягнення цієї задачі перш за все необхідно провести глибокий аналіз стану, напрямків руху та обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що характеризує ступень активності міжнародних економічних процесів у світовому господарстві та ступень відкритості національних економік до участі у міжнародному підприємництві та сприянню розширенню та поглибленню інтеграційних та глобалізаційних процесів у світі.

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 1 січня 2015 року становив 45,916 млрд дол., що на 11,140 млрд дол., або на 19,5% менше показника на початок року у 57,056 млрд дол., повідомляється на сайті Державної служби статистики України.

За інформацією Держстату, дані наводяться без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і Севастополя. За минулий 2014 рік за офіційним курсом Національного банку України гривня знецінилася до долара США удвічі – до 15,7686 грн/дол. на 1 січня 2015 року. За інформацією Держстату, зниження обсягу інвестицій переважно зумовлене курсовою різницею, за рахунок чого акціонерний капітал знизився на 12,247

млрд дол., тоді як вплив акціонерного капіталу за рік був незначним і становив 1,167 млрд дол. за одночасного надходження 2,452 млрд дол. нових інвестицій.

Інвестиції надходили зі 131 країни світу. Основними інвесторами України, на яких припадає 83% від загального обсягу інвестицій, залишалися Кіпр – 13,711 млрд дол., Німеччина – 5,721 млрд дол., Нідерланди – 5,112 млрд дол., Російська Федерація – 2,724 млрд дол., Австрія – 2,526 млрд дол., Велика Британія – 2,146 млрд дол., Британські Віргінські острови – 1,998 млрд дол., Франція – 1,615 млрд дол., Швейцарія – 1,391 млрд дол. і Італія – 999,1 млн дол.

Більша частина інвестицій припадає на українську промисловість – 14,817 млрд дол., або 32,3% прямих інвестицій, а також на установи фінансової і страхової діяльності – 11,537 млрд дол., або 25,1%, підприємства оптової і роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 6,019 млрд дол., або 13,1%, організації з роботи з нерухомістю – 3,804 млрд дол., або 8,3%, наукові і технічні організації – 2,837 млрд дол., або 6,2%.

Заборгованість українських підприємств за кредитами і позиками, торговими кредитами і іншим зобов'язанням (борговим інструментам) перед прямими іноземними інвесторами на кінець року становила 8,568 млрд дол., загальний обсяг прямих інвестицій, включаючи акціонерний капітал і боргові інструменти, - 54,484 млрд дол.

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіку країн світу на кінець року становив 6,352 млрд дол., зокрема до країн ЄС – 6,036 млрд дол., або 95% від загального обсягу. Прямі інвестиції з України надходили до 46 країн світу, зокрема найбільша частка припадає на Кіпр (91,6%).

Вимоги українських прямих інвесторів за борговими інструментами до підприємств прямого інвестування за кордоном на кінець року становили 212 млн дол., загальний обсяг прямих інвестицій з урахуванням акціонерного капіталу і боргових інструментів – 6,564 млрд дол. Обсяг прямих іноземних ін-

вестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів), без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, на 1 жовтня 2014 року становив 48,523 млрд дол., що на 8,469 млрд дол., або на 14,86%, менше від показника на початок поточного року в 56,992 млрд дол. Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в Україну в 2013 році становив 2,860 млрд дол., що удвічі менше від показника 2012 року в 6,013 млрд дол.

Таким чином, виходячи з результатів проведеного аналізу економічної ситуації в Україні, можливо зробити висновки, що в умовах, що склалися в Україні у останні роки для адаптації її економіки до умов розвитку світогосподарської системи та забезпеченні її відповідності вимогам світового ринку для функціонування на ньому у якості повноправного партнера необхідно:

- прийняття курсу на багатовекторність, розвиток стосунків як з країнами СНД та Євросоюзу, так і розширення економічних стосунків з іншими країнами світу, особливо з країнами з розвинутою економікою;
- забезпечити максимальну активізацію участі в регіональних організаціях та міжнародних економічних відносинах, а також міжнародних бізнес-процесах;
- формування нового механізму зовнішньоекономічної діяльності;
- формування реальних стимулів для іноземних інвесторів; зниження залежності України від зовнішніх надходжень продукції паливо-енергетичного комплексу та активізації процесів забезпечення відкритості економіки України до глобалізаційних процесів, які відбуваються в світі;
- залучення нової техніки і технології;
- необхідно здолати адміністративні нетарифні перешкоди для торгівлі, відмінити усі тарифи на експорт, використання відкритого рівня тарифу на імпорт; контроль над роботою митної служби для зниження бюрократизації і корупції;
- активного стимулювання вимагає надання кредитів іноземними банками підприємствам України, а також відкриття філій цих банків на Україні;

- перспективним напрямом є участь українських підприємств в постачаннях деталей і комплектуючих для підприємств ТНК;
- активізація процесів оздоровлення економіки України - в створенні господарського механізму, націленого на інтенсивний розвиток, в зниженні податкового тиску на вітчизняного виробника, у високих темпах розвитку галузей, де Україна має переваги;
- скорочення внутрішньої і зовнішньої заборгованості і безробіття, соціальна політика.

Як було встановлено в процесі дослідження у світі здійснилося галузевий перерозподіл капіталу та структура ВВП за галузями світового господарства під впливом кризових умов розвитку світової економіки і найбільш чутливими та уразливими до цих процесів стали країни з трансформаційною економікою (до числа яких відноситься і Україна). Виходячи з сучасних умов розвитку світогосподарської системи в загалі та окремих груп країн зокрема, сучасні науковці пропонують впровадження нових напрямків в систему розвитку країн із трансформаційною економікою, говорячі, що трансформаційні процеси викликають розширення меж розвитку, що безпосередньо впливає на зародження конкурентної боротьби, а з розвитком посилювання її агресивності, а крім того необхідність враховувати нестабільність інших факторів зовнішнього оточення підприємства для формування нових форм керування ним [260, с.18; 204, с.45]. Отже для зниження ризику розвитку національних економік з трансформаційним типом, впровадження їх у світогосподарські глобалізаційні процеси та підвищення ефективності протікання таких процесів особливо в кризових умовах (небезпека функціонування бізнес-суб'єктів в міжнародному підприємницькому середовищі в кризових умовах дуже підвищується) необхідно активізувати систему міжнародного маркетингу в механізмі забезпечення міжнародної економічної безпеки як на національному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів міжнародних бізнес-процесів. Як свідчать теоретичні обґрунтування більшості провідних вітчизняних та закордонних науковців, у сформованих умовах визначальним джерелом загального

вдосконалювання системи забезпечення економічної безпеки є радикальне економічне реформування, що у свою чергу вимагає впровадження ринкових підходів у ціновій політиці, реструктуризацію системи контактування із цільовими ринками збуту та конкретними споживачами, активізації інноваційної діяльності та докорінної перебудови в організаційних структурах керування. У підтвердження цієї позиції при аналізі розвитку різних груп країн і зокрема країн з трансформаційною економікою Грейсон Джексон К. молодший, О'Делл Карла говорить, що «усе більш очевидним стає те, що головною характерною рисою нових систем ... керування ... повинна стати орієнтація на довгострокову перспективу, проведення фундаментальних досліджень, диверсифікованість операцій, інноваційну діяльність, максимальне використання творчої активності персоналу» [75, с.9].

У свою чергу, В. Беляєв акцентує повагу на існуючі проблеми у впровадженні маркетингових принципів в умовах трансформаційної економіці відмічає, що «між маркетингом і виробництвом існує об'єктивно обумовлене протиріччя. Виробничники завжди прагнуть до стабільності. Вони налагодили виробництво, а зробити це дуже непросто, і хочуть як можна довше користуватися ним. Маркетологи ж завжди прагнуть до змін, які обумовлюються динамікою ринкового попиту» [39, с.36].

Ця проблема стосується практично усіх сфер господарювання, і сфера надавання послуг (частка у ВВП яких у зв'язку з кризовими умовами значно збільшилася) не є виключенням і також вимагає активізацію маркетингової системи в забезпеченні економічної безпеки при впровадженні у міжнародне підприємницьке середовище. Так, С. Костроміна у своїй науковій роботі говорить, що «Маркетингове середовище є сукупністю активних суб'єктів і сил, що впливають на можливості керівництва авіакомпанії встановлювати і підтримувати з цільовим ринком стосунки успішної співпраці. Маркетингове середовище складається з макро- і мікросередовища. Поза контролем авіакомпанії знаходяться історичні і етнічні чинники, структура населення за віком і доходу; міжнародні і ділові зв'язки підприємств, інфляція, податки. Авіаком-

панія контролює маршрути, розклад, типи ВС, тарифи і т.д. Ситуаційний аналіз - це виявлення і оцінка ключових тенденцій, сил і обставин, як внутрішніх, так і зовнішніх, з якими авіакомпанії доведеться зіткнутися при здійсненні розробленої стратегії маркетингу. Крім того, це виявлення і оцінка достоїнств і недоліків авіакомпанії порівняно з її конкурентами (SWOT = Strength + Weakness + Opportunities + Threats = Сила + Слабкість + Можливості + Загрози)».

Основні чинники, що впливають на об'єм авіаперевезень, надані в табл. 4.8.

Таблиця 4.8

Чинники, що впливають на об'єм, авіаперевезень

Чинники	\ Стимулюючі зростання	Стримуючі зростання
1. Макроекономічні	<ul style="list-style-type: none"> - всесвітнє і національне зростання; - зростання особистого доходу; - поява нових сегментів ринку; - пом'якшення валютних обмежень; - зростання населення; - знижки і реклама. 	<ul style="list-style-type: none"> - спад виробництва; - девальвація валюти; - спад ВВП; - зростання вартості подорожей.
2. Мікроекономічні	<ul style="list-style-type: none"> - модернізація ВС; - зростання паливної ефективності ВС; - здешевлення капіталу; - зниження собівартості; - поліпшення технології. 	<ul style="list-style-type: none"> - зростання цін для покриття витрат; - експлуатаційні витрати перевищують інфляцію; - витрати на контроль шуму і емісії; - недолік капіталу.
3. Експлуатаційні	<ul style="list-style-type: none"> - розширення мережі ВЛ; - нові аеропорти; - лібералізація ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> - держрегулювання; - перевантаження аеропортів; - погані комунікації.

Таким чином, видно, що при формуванні механізму міжнародного підприємництва, яких опирається у сучасних умовах розвитку світогосподарської системи на принципи міжнародного маркетингу та глобалізацію світового господарства, перш за все необхідно забезпечити активізацію глибокого проникнення на світовий ринок суб'єктів міжнародного підприємництва, як на державному рівні, так і на рівні окремих підприємств, що вимагає зосередження уваги на підвищенні зусиль в галузі зміцнення міжнародної економічної безпеки.

4.3. Розробка концепції міжнародної економічної безпеки на основі маркетингового забезпечення інноваційного розвитку економіки.

Як було встановлено у попередніх розділах, світова економіка у цілому та кожна окрема країна зокрема (особливо країни з трансформаційною економікою, до числа яких відноситься і Україна) переживають дуже проблематичний та спірний період, тому що глибока економічна криза ще продовжується, а активізація глобалізаційних процесів інтенсифікується, в умовах яких ускладнюються вимоги споживачів цільових міжнародних ринків. У цих умовах суб'єкти міжнародного підприємництва (національні економіки, їх інтеграційні об'єднання та міжнародні підприємства) знаходяться у стану двосторонній орієнтації: з одного боку на максимальне забезпечення задоволеності цільових ринків (цільових споживачів міжнародного рівня) при максимізації виробничих можливостей, а з другого боку – активізацією діяльності по забезпеченню міжнародної економічної безпеки (за причиною того, що в умовах кризової економіки ризики функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу у світовому економічному ринковому просторі значно підвищуються та становляться небезпечними не тільки в напрямку зменшення прибутковості, але і існування). Як це було встановлено у попередньому розділі даної роботи, досягнення поставлених цілей при максимальному зниженні ризиків функціонування на світовому ринку та цільових ринках окремих національних економік (функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу на ринках країн з трансформаційною економікою в кризових умовах стає особливо ризиковим) можливо шляхом забезпечення максимального взаємозв'язку системи міжнародного маркетингу та концепції міжнародної економічної безпеки.

Надмірна ризиковість міжнародного бізнесу у країнах постсоціалістичного табору (які за класифікацією ООН відносяться до країн з трансформаційною економікою) із-за того, що процес становлення ринкових відносин у цих країнах (який супроводжується координальною зміною орієнтації підприємницької системи на лібералізаційні принципи господарювання) співпа-

дає з поглибленням кризових явищ у світогосподарській системі. Складність цього процесу переорієнтації науковці Донецького національного університету при проведенні досліджень обґрунтовують тим, що «під економічною трансформацією варто розуміти перетворення соціально-економічних систем країн у процесі переходу від індустріального до постіндустріального суспільства шляхом створення нового інституціонального середовища, відповідної законодавчої бази, нових форм власності, а також структурної перебудови виробництва з урахуванням входження у світовий ринок» [170, с.1205]. При цьому кожна країна з цієї групи проходить цей шлях перебудування господарської системи індивідуально при формуванні власної стратегії трансформації (рис.4.18). Таким чином, за думкою багатьох науковців [195, с.125; 3-107, с.235; 223, с. 35] ситуація складається так, що при формуванні своєї моделі трансформації в кризових умовах при активізації всесвітньої інтеграції кожна окрема країна повинна адекватно впровадитися у течію глобалізації та регіоналізму. Без участі у цих процесах та правильного відношення до них при формуванні власної програми виходу з стану кризової економіки та забезпечення економічного зросту у Україні не має можливості зайняти гідне місце у світогосподарській системі. В країнах постсоціалістичного табору процеси розвитку господарської системи проходять складніше, ніж у прогресивних розвинутих країнах, що на пряму відображається на їх інвестиційному іміджу (див. розділ 3.2), а отже і на інвестиційній привабливості. Все це зменшує можливість приблизити країну до її головної мети - підвищення рівня конкурентоспроможності у світовій економіці, та відношення до України, як до рівноправного партнера у міжнародному підприємстві.

Виходячи з вищесказаного, можливо констатувати, що інноваційні процеси є основними в забезпеченні розвитку національної економіки, а в кризових умовах їх значимість ще підвищується. З проведеного аналізу у попередніх розділах видно, що особливостей моделей трансформацій різних країн та вище перерахованих ознак успішного розвитку національної економіки, інноваційна складова є базова в розвитку країни.

Рис. 4.18. Моделі стратегії ринкових трансформацій [170, с.1206].

Для більш детального дослідження особливостей інноваційного розвитку країни як складової успішного функціонування національної економіки в сучасних одночасно глобалізаційних та кризових умовах перш за все необхідно з'ясувати, як саме співвідносяться стратегії інноваційного розвитку на державному рівні (тобто інноваційний розвиток держави) та стратегії інноваційного розвитку суб'єктів національної економіки (тобто суб'єктів підприємницької діяльності, як на національному рівні, так і на міжнародному). Тільки при такому розкладі (при формуванні напрямів досягнення головної мети будь-якого суб'єкту міжнародного бізнесу, як на мега-, макро-, мезо- та макрорівні, - забезпечення міжнародних конкурентних переваг) є можливість встановити між ними зв'язок з позиції керуючої та керованої підсистем відповідно та визначити міру відповідності кожного рівня стратегії інноваційного розвитку національної економіки в залежності від масштабу інноваційних перетворень.

До напрямів розвитку інноваційних процесів існує різні підходи та точки зору. Так, деякі спеціалісти вважають, що основними стимуляторами інноваційних процедур є мотиваційний механізм, інноваційна культура суб'єкта підприємництва та організаційно-управлінська структура [314, с. 111-113; 318, с. 422; 316, с.133]. На наш погляд, важливу роль в цьому процесі також відіграє ефективний менеджмент, при реалізації котрого необхідно проводити дослідження з різних рівнів (мега-, маакро-, мезо- та макрорівня). При цьому на макрорівні інноваційний потенціал необхідно розглядати у якості головної складової підприємницького потенціалу суб'єкту бізнес-діяльності, а на мегарівні інноваційний потенціал необхідно розглядати як основу формування міжнародної конкурентоспроможності країни в межах міжнародної підприємницької діяльності (головний фактор цього рівня формується на основі інноваційного потенціалу інноваційно-активних суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності). Крім того, необхідно враховувати наявність складних взаємозв'язків між потенціалами різного рівня, тому що вони не є

замкнутими в умовах розвитку глобалізаційних процесів та активізації міжнародного науково-технологічного обміну.

Глобальне формування інноваційного потенціалу міжнародного підприємства у сучасних складних умовах розвитку світогосподарської системи є надзвичайно актуальним первинним завданням світової економіки, оскільки суб'єкти міжнародного бізнесу організовують свої дослідницькі лабораторії в різних країнах і на різних континентах, розподіляючи між ними виконання окремих проектів у рамках розвитку інноваційного потенціалу у рамках міжнародного розподілу праці. При цьому у кожному конкретному випадку напрям організації глобальних інноваційних проектів в межах міжнародного підприємства формується в залежності від того, який базовий підхід до управління глобальними НДДКР використовується у конкретному випадку (табл. 4.9).

Таблиця 4.9

Базові підходи до управління глобальним інноваційним потенціалом

[314]

Головні функції міжнародного менеджменту в управлінні глобальними інноваційними проектами	Підходи управління глобальним інноваційним потенціалом		
	Централізований (top – down)	Децентралізований (bottom – up)	Змішаний (mixed)
Визначення основних цілей міжнародних інновацій	Вітчизняний менеджер	Іноземний менеджмент	Вітчизняний менеджер
Планування зарубіжних проектів НДДКР	Вітчизняний менеджер	Іноземний менеджмент	Іноземний менеджмент і комітет по НДДКР
Моніторинг та оцінка	Вітчизняний менеджер	Різноманітні спонсори	Комітет по НДДКР та інші спонсори
Спонсор по видатках на зарубіжні НДДКР	Вітчизняний менеджер	Різноманітні спонсори	Комітет по НДДКР та інші спонсори
Тип каналів зв'язку по НДДКР	Ієрархічний, формальний	Горизонтальний, неформальний	Ієрархічний, формальний та горизонтальний

Світовий досвід свідчить, що більшість американських міжнародних компаній орієнтовані на централізований підхід в організації своїх інноваційної діяльності (при розробці міжнародних інноваційних проектів), а європейські компанії – на децентралізований, а у сучасних умовах тяжіють до

змішаного типу управління глобальними міжнародними інноваційними процесами [223, с. 35-36]. Так, у підтвердження цього свідчить наявність активних контактів у сучасних міжнародних компаній Великобританії з консалтинговими партнерами та постачальниками високотехнологічної продукції у 20% випадків з інших країн світу (30% з яких у свою чергу за статистичними даними орієнтовані на розвиток міжнародної підприємницької інноваційної діяльності) (табл. 4.10) [322].

Таблиця 4.10

Структура інноваційно-орієнтованих підприємств у Великобританії за участю у міжнародної підприємницької інноваційної діяльності [322].

Структура за ознакою географічної досяжності (%)	Всі підприємства	в тому числі за розміром підприємств		
		Підприємства малого бізнесу	Підприємства середнього бізнесу	Крупні підприємства
Регіональні	23	26	26	10
ЄС	28	30	30	29
Європа	14	13	13	14
Світ	35	31	31	47
Разом	100	100	100	100

Як видно зі статистичних даних, 13% англійських підприємств малого та середнього бізнесу при участі у міжнародних бізнес-процесах при веденні інноваційної діяльності орієнтовані на співпрацю з європейськими партнерами і 31% - з суб'єктами підприємницької діяльності з інших країн світу, а крупні підприємства у свою чергу при розвитку інноваційної діяльності співпрацюють у 47% випадків з підприємствами з неєвропейських країн світу і з 14% - з європейськими партнерами (що свідчить про більшу орієнтованість великих підприємств на міжнародні ринки, ніж суб'єкти малого та середнього бізнесу, 61% проти 44% відповідно) [396, 108].

Важливо відзначити, що найбільшими лідерами у інноваційному розвитку міжнародного підприємництва є міжнародні компанії США, Японії, Германії і т..д. (рис.4.19) [108].

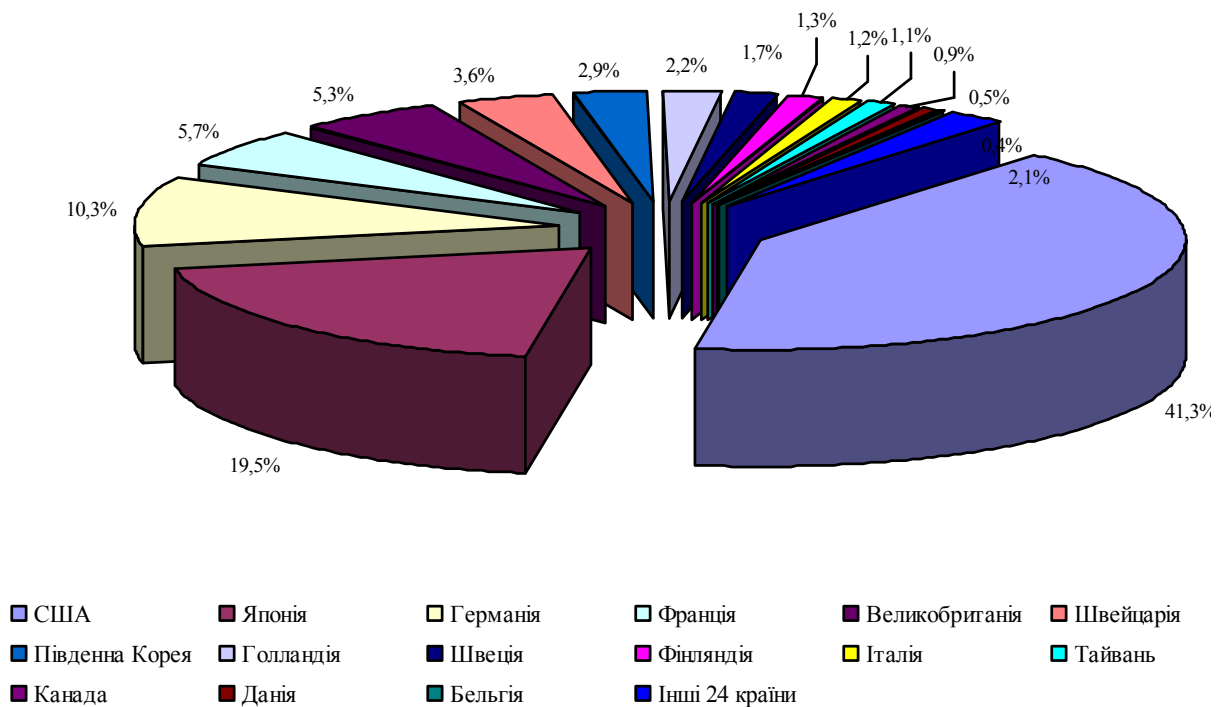

Рис. 4.19. Розподіл обсягів інвестувань в інноваційну діяльність 15-ти країн-лідерів інноваційного розвитку міжнародного підприємництва

Як було встановлено вище, інноваційний розвиток міжнародного бізнесу необхідно розглядати і на мезорівні, виходячи з чого світові аналітики виділяють 15 найбільших секторів сучасної світової економіки, в яких зосереджені найбільші інвестиції у сферу міжнародної інноваційної діяльності (табл. 4.11).

Як видно з даних табл. 4.11 американські інноваційно-активні компанії зосереджені у секторі високотехнологічного приладобудування, програмного забезпечення і фармацевтиці; японські – в електроніці та секторі розваг, автомобілебудуванні та високотехнологічному приладобудуванні; німецькі – в автомобілебудуванні; англійські – у фармацевтичній і космічній галузях.

Однак у цьому переліку немає жодної країни з трансформаційною економікою (у тому числі і України), що свідчить про низький рівень активізації процесів впровадження у систему розвитку міжнародного підприємництва та участі у глобалізаційних процесах, тому що рівень ефективності використан-

ня інноваційних ресурсів у міжнародному підприємстві свідчить про ступень впровадження національної економіки глобалізацію світогосподарської системи.

Таблиця 4.11

Перелік інноваційно-активних секторів світової економіки у рейтингу G1250 [396]

Сектор	Обсяг інвестицій в R&D, млрд. ф.с.	Коефіцієнт приросту,%	Частка в загальному списку,%	Найбільші країни-інвестори
1.Високотехнологічне приладобудування	47,9	7,20	19,20	США, Японія, Фінляндія
2.Фармацевтика	46,7	8,30	18,70	США, Швейцарія, Великобританія
3.Автомобілебудування	43,9	5,10	17,60	Японія, Німеччина, США
4.Електроніка	24,2	4,20	7,40	Японія, Південна Корея, Німеччина
5.Програмне забезпечення	16,5	8,90	6,60	США, Німеччина
6.Хімічна галузь	11,6	-0,9	4,60	США, Японія, Німеччина
7.Товари та послуги розважальної сфери	10,7	1,70	4,30	Японія, США, Голландія
8.Аерокосмічна та оборонна галузь	10,1	13,50	4,10	США, Голландія, Великобританія
9.Загальна промисловість	6,2	11,4	2,50	США, Японія
10.Промислове проектування	5,1	9,2	2,4	США, Швеція, Японія
11.Охорона Здоров'я	4,5	12,50	1,80	США
12.Телекомунікації	4,4	6,00	1,80	Японія, Великобританія
13.Видобування нафти та газу	2,9	11,80	1,10	США, Великобританія
14.Товари домашнього вжитку	2,5	7,20	1,00	США
15.Виробництво їжі	2,4	2,40	1,00	Великобританія, Швейцарія

Крім того, необхідно відмітити, що рівень витрат на НДДКР глобального характеру характеризує ступень підтримки міжнародної конкурентоспроможності суб'єкта міжнародного підприємства, як національної економіки у цілому, так і окремого підприємства зокрема навіть у кризових умовах розвитку світової економіки та при слабкому зростанні продажів (у цих умовах особливо підвищується важливість ефективності використання нових технологічних знань у виробничій та маркетинговій напрямках діяльності). При цьому дуже важливим є якість програм державної підтримки інноваційного розвитку міжнародного підприємства, що у значному ступеню залежить

від стадії інвестиційного процесу у глобальної інноваційної сфері, на якій знаходиться спрямованість державна політика, тому що, як свідчить світовий досвід суб'єктів міжнародного бізнесу розвинених країн норма віддачі на ранніх стадіях зростає дуже повільно і підвищується тільки з часом (для багатьох міжнародних підприємств особливо малого та середнього бізнесу реалізувати ці програми самостійно дуже складно та ризиковано, тому необхідно у даній сфері підтримка з боку держави).

Так, загалом для розвитку конкретних напрямків інноваційного розвитку міжнародного підприємництва у США у сфері високих технологій створюються спеціалізовані інституції, які за підтримки уряду та на основі залучення капіталу національних компаній здійснюють фундаментальні дослідження, інноваційні заходи та впровадження сучасних технологій у виробничо-збутову сферу. Наприклад, Інститут нанотехнологічного прогнозування, створений за ініціативи федерального уряду при підтримці фонду Waitt Family Foundation (грант в розмірі 250 тис. дол.) метою функціонування має відстеження та дослідження світових наукових та прикладних розробок у сфері нанотехнологій [290].

Таким чином, у сучасних складних умовах розвитку світогосподарської системи у цілому та окремих країн зокрема головним джерелом формування конкурентних переваг окремих суб'єктів міжнародних бізнес-процесів (на рівні окремих підприємств, які беруть участь у міжнародному підприємстві та функціонують на міжнародному ринку) є спроможність ефективно впроваджувати нововведення у виробничу та маркетингову сфери, а на рівні національних економік в цілому – стимули до інвестування в інноваційний розвиток (це одна з головних складових рейтингу країн за загальним індексом конкурентоспроможності у світі). При чому в умовах активізації глобалізаційних процесів сьогодні спостерігається розвиток інноваційної активності у напрямку розвитку високих технологій через впровадження нанотехнологій вже не тільки у США та Японії (як це було у 90-х роках попереднього сторіччя), а й серед інших країн (таких як Австралія, Корея, Канада, Тайвань,

Китай, Росія, Сінгапур, країни Східної Європи) (табл. 4.12), хоча на сьогоднішній день все ж залишаються лідерами за обсягами фінансування у цей напрям високих технологій компанії США (38,7%), Японії (22,8%), Західної Європи (19,9%).

При цьому державна система фінансування інноваційної активності країн світу максимально сприяє стимулюванню розширення міжнародних зв'язків, формування міжрегіональних взаємозв'язків у науково-технологічній сфері.

Таблиця 4.12

Динаміка обсягів фінансування нанотехнологій у різних країнах світу за період 1997-2011 рр. (млн. дол. в рік) [396; 3-128; 3-130]

Рік	Країни				Разом
	Європа	Японія	США	Інші держави	
1997	126	120	116	70	432
1998	151	135	190	83	559
1999	179	157	255	96	687
2000	200	245	270	110	825
2005	225	465	422	380	1502
2006	400	750	604	520	2274
2007	650	810	862	511	2833
2008	950	875	989	900	3714
2009	1050	950	1200	1000	4200
2010	–	–	1351	–	–
2011	–	–	1392	–	–
Всього	3931	4507	7651	3670	19759
у відсотках	19,9	22,8	38,7	18,6	100

Кожна окрема країна або глобалізаційна група країн обирає свій напрям та форми стимулювання інвестування інноваційного розвитку міжнародного бізнесу, які можливо на основі дослідження досвіду та статистичної інформації згрупувати наступним чином:

- забезпечення прямого інвестування або пільгове кредитування інноваційно-активних суб'єктів міжнародного підприємництва (це шлях таких країн, як Бельгія, Данія);

- формування венчурних фондів (пенсійні фонди, страхові компанії тощо) та визначення коло інвесторів, які забезпечують їх фінансування (це

американський тип). Так, за даними міністерства торгівлі США, сьогодні функціонують 186 американських міжнародних дослідних організацій (найбільша частка дослідних підрозділів корпорацій США обслуговують зарубіжні виробництва в автомобільній промисловості (32), з випуску ліків (28), комп'ютерів (25) і хімічних продуктів) [3-127; 3-128; 3-130];

- пропонування фінансових пільг (у вигляді звільнення від оподаткування або надання податкових пільг) для інвесторів венчурних фондів або інноваційної діяльності підприємств (фінансування напряму) (це практикується у Великобританії);

- гарантування вкладень в акціонерний капітал (шлях Фінляндії);

- державні гарантії за кредитами венчурним фондам або новим малим компаніям (досвід Франції).

Такого роду забезпечення інноваційного розвитку міжнародного бізнесу з боку держав не тільки забезпечує розширення меж міжнародного підприємництва і активізації системи міжнародного маркетингу, але і підвищує ефективність системи забезпечення міжнародної підприємницької безпеки.

Далі до числа лідерів у напряму активізації інноваційного розвитку міжнародного підприємництва відноситься Японія, де вперше у світі (у 1996 році) вступив у дію Закон «Про науку і техніку», що заклав основу законодавчої бази подальшого розвитку науково-технічного потенціалу країни й дав імпульс до здійснення широкомасштабних заходів для структурної перебудови системи органів державного управління [368, с. 235-244], але у відмінність американському та європейському досвіду у системі розвитку високих технологій та інноваційної активності в Японії наукомісткі галузі представлені приватними суб'єктами міжнародного бізнесу (без будь-якої участі держави в їх акціонерному капіталі) через розвиток корпорацій, як на рівні великих компаній, так і на рівні малих та середніх підприємств. До основних наукомістких галузей японської промисловості належать: виробництво авіаційно-космічної техніки; суднобудування; ядерна енергетика; автомобілебудування; виробництво хімічної, фармацевтичної й біотехнологічної продукції;

верстатобудування; виробництво радіоелектронної, телекомунікаційної й комп'ютерної техніки. Функція держави в розвитку високих технологій Японії полягає у:

- формуванні пріоритетних напрямків розвитку науки й технологій у країні;
- створенні механізмів координації й розподілу бюджетних асигнувань у формі суспільних або напівдержавних корпорацій (одна з найбільших, NEDO – New Energy and Industrial Technology Development Organization);
- розробці та впровадженню відповідних державних програм; виділенні держбюджетного фінансування на їх реалізацію (до 30% в загальному обсязі видатків на НДДКР);
- реалізації заходів податкової й іншої пільгової підтримки й стимулюванні розвитку пріоритетних напрямків науки і техніки [221, с 134-147; 246, с. 276-284].

Система державного управління високими технологіями в державі передбачає гнучке використання різноманітних форм стимулювання технічного розвитку приватного виробництва. До них належать: фінансування НДДКР у приватних корпораціях на основі державних замовлень; використання системи фондів для заохочення дослідної діяльності в приватних компаніях; гнучка податкова політика уряду, що передбачає звільнення від податків дослідної та виробничої діяльності в найбільш перспективних галузях науки й техніки (за останні 20 років сукупні видатки на розвиток науки й технологій у Японії зросли у 8 разів, що є найбільшим у світі показником зростання витрат в інноваційній сфері [3-132; 3-133]) ; видача державних дотацій великим корпораціям для закупівлі ліцензій і «ноу-хау»; методи кредитного регулювання, що зводяться до надання кредитів на пільгових умовах для розширення НДДКР і виробничої діяльності в перспективних галузях промисловості; політика націоналізації й приватизації галузей, що полягає в створенні підприємств перспективних галузей промисловості за державний рахунок і передача їх у приватні руки в міру досягнення ними рівня комерційної рентабе-

льності; зовнішньоторговельна політика, метою якої є захист японського виробництва від конкуренції, забезпечення оптимальних умов одержання технологій з-за кордону; політика у сфері імпорту капіталу, що передбачає курс на освоєння нової технології в японських корпораціях, а не у філіях західних фірм [49, с. 13].

Крім того у Японії приділяють дуже велику увагу науковим кадрам та їх розвитку, що є одним з головних напрямів зміцнення наукового потенціалу технологічного розвитку Японії. Так, у 2010 р. у сфері досліджень і розробок Японії було зайнято більше 1 мільйона чоловік (що на 32% більше, ніж у 2000 році), з них найбільша кількість зайнятих – у сфері підприємництва (587 414 чол.) (табл. 4.13), при цьому з них більша кількість задіяна у виробництві інформаційної та комунікаційної електроніки (95 тис. чол.), транспортного устаткування (76 тис. чол.), електричного та електронного устаткування (55 тис. чол.), машинобудування (51 тис. чол.) та хімічне виробництво (47 тис. чол.), а найбільш низька чисельність наукових працівників спостерігалася у сільському господарстві, видобувній промисловості та фінансовій діяльності [3-133].

Обраний шлях економічного розвитку, який включає інноваційний напрям, за прогнозами аналітиків дозволить Японії забезпечити до 2015 р. середньорічні темпи економічного зростання у обсязі 2,4%. Річний приріст національного доходу Японії на душу населення становитиме 2,5%, у результаті чого до 2015 р. цей показник зросте порівняно з 2004 р. приблизно на 30% [3-133].

Що стосується інноваційного розвитку Китаю, то його досвід нараховує 20 років інтенсивної активізації науково-технічної сфери. Варто зауважити, що на кінець 2004 році у країні займались науково-дослідною роботою майже 3,2 млн. чол., а обсяги вкладених грошових коштів у науково-технічну діяльність складали 293,8 млрд. юанів (у тому числі на наукові дослідження призначалося приблизно 128,8 млрд. юанів проти 56 млн. юанів) [3-134]. За цей період у Китаї було проведено економічна та науково-організаційна ре-

форми, у рамках яких були створені великі технопарки наряду з проведенням впровадження програм загального розвитку індустрії нових технологій, що дуже ефективно вплило на розвиток науки та загального стану національної економіки.

Таблиця 4.13

Кількість чоловік, зайнятих у сфері досліджень та розробок у Японії в 2000-2014 рр. [3-133]

Рік	Кількість чоловік, зайнятих у сфері досліджень та розробок			
	Загальна кількість	Підприємництво	Некомерційні установи та громадські організації	Університети та коледжі
2000	762 821	427 585	87 645	247 591
2003	905 643	530 985	99 895	274 763
2004	992 465	579 172	105 326	307 967
2005	1 045 007	606 965	107 533	330 509
2006	1 024 817	585 054	108 714	331 049
2007	972 495	561 735	80 106	330 654
2008	968 092	555 772	80 821	331 499
2009	994 348	580 628	77 737	335 983
2010	1 009 937	587 414	77 249	345 274
2011	1 016 093	591 318	77 896	346 879
2012	1 020 171	594 638	77 548	347 985
2013	1 026 387	596 732	78 012	351 643
2014	1 028 447	597 845	78 113	352 489

У 2006 р. в Китаї додана вартість продукції галузі високих технологій вже перевищила 120,2 млрд. дол. США (що на 20% більше, ніж в 2005 р., при цьому розвиток галузей високих технологій Китаю було спрямовано на підвищення здатності до самостійних інновацій, завдяки чому в країні прискорюється процес інтернаціоналізації індустрії високих технологій), а у 2007 р. загальний обсяг експорту й імпорту продукції галузі високих технологій вже перевищив 520 млрд. дол. США (це приріст у порівнянні з 2006 роком більше ніж на 25%, в тому числі обсяг експорту перевищив 270 млрд. дол. США, що перевищило 28% від загальнонаціонального обсягу експорту Китаю) [3-135].

За даними світового інформаційного банку Китай є найактивнішою країною світу з імпорту нових технологій (як свідчить Міністерство торгівлі КНР, за шість місяців 2011 р. уряд країни підписав 5 461 контракт на постав-

ку різних технологій на загальну суму 13,2 млрд. дол. США, що складає зростання у розмірі 62,2% у порівнянні з аналогічним періодом 2010 р.).

Що стосується формування напрямів інноваційного розвитку міжнародного підприємництва в європейських країнах, то як свідчить досвід їм припало формувати свій власний шлях, тому що жоден з існуючих (американський, японський) не дав очікуваних результатів, що ще раз свідчить про відсутності адаптованості будь-яких заходів в умовах глобалізаційного та ринкового розвитку світогосподарської системи.

Так, у Німеччині (яка сформувала свої власні методи управління інтелектуальною власністю у сфері інноваційного розвитку міжнародного підприємництва, хоча з початку взяла курс на досвід США) починаючи з 1980-х років державою було активізовано процес формування мережі регіональних інноваційних фондів з поступовою переорієнтацією інноваційної діяльності з корпоративного рівня на сферу малого та середнього бізнесу (це у свою чергу привело до 100% приросту ВВП країни за рахунок використання результатів НДДКР при забезпеченості зайнятості у інноваційній та науково-дослідній сфері близько 500 тис. чоловік) [129; 132]. При цьому Німеччина обрала курс на забезпечення максимальне можливої підтримки інноваційної діяльності з боку державних органів, які здійснюють контроль на протязі усього процесу, починаючи зі стадії створення об'єктів інтелектуальної власності у міжнародному підприємстві до експлуатації інноваційного продукту [129; 132]. Найважливішу роль у науково-дослідній політиці Німеччини відіграють такі науково-дослідні інститути, як Товариство Макса Планка і Товариство Фраунгофера, науковий центр в Мюнхені, в діяльності якого беруть участь науковці Технічного університету, Баварської академії наук та багатьох інститутів, Гамбурзький центр, Дрезденський центр, а також великі науково-дослідні центри, які уявляють собою самоврядні безприбуткові державні організації (вони або повністю, або частково фінансуються державою і контролюються нею), які зосереджують свою діяльність на здійсненні НДДКР у рамках державних цільових програм.

У таких країнах, як Бразилія, Ізраїль, Австралія підприємства при здійсненні інноваційної діяльності користуються певними пільгами: пільгове оподаткування (скорочення до 50% податку на прибуток для покриття витрат бразильських та іноземних компаній на наукові дослідження і розвиток технологій в галузі мікроелектроніки; звільнення продукції цієї галузі від 10–15%-го податку на промислові вироби; скорочення на 1% податку на прибуток компаній, що інвестують капітал у національні фірми), дотації на проведення НДДКР (50% витрат промислових компаній), податкові пільги на інвестиції у наукомісткі галузі (50% податку, встановленого для інших галузей) відповідно [3-132; 3-133].

Що стосується розвитку інноваційних проектів у країнах Євросоюзу, то фінансування здійснюється в основному через відповідні фонди та банки з мінімальним втручанням держави [66, с. 261]. При цьому частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі експорту, за яким від 27-мі країн-членів ЄС Україна відстає в 3,7 разу, а Польща – в 5,36 разу (16,67 % проти українських 4,5 % і польських 3,11 %), а показники окремих розвинених держав для трансформаційних країн виявилися недосяжними: Мальта – 54,61 %, Люксембург – 40,59 %, Ірландія – 28,88 %, Великобританія – 26,68 % [400].

У свою чергу у країнах з трансформаційною економікою – з бюджетних та позабюджетних знаходжень, і при цьому характеризується, як низько ефективний. В Україні стан ще гірше (що інноваційна діяльність у промисловості України інвестується в основному за рахунок власних коштів підприємств [276; 393], а спрямовані вони здебільшого на придбання встаткування й інших основних фондів, при цьому мають місце мінімальні витрати на придбання технологій і проведення власних наукових досліджень), якщо у докризовий період частка українських підприємств, що впроваджує інновації, у 2007 році, у порівнянні з 1994 роком, знизилася з 26 % до 11,5 %, то в умовах кризової економіки, стан інноваційної діяльності ще більш погіршився, про що свідчать показники, які наведені у табл. 4.14–4.18 [22].

Таблиця 4.14

Наукові кадри та кількість організацій в Україні

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові роботи та розробки	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб	Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб
1995	1453	179799	9759	57610
1996	1435	160103	9974	58138
1997	1450	142532	10322	59332
1998	1518	134413	10446	59703
1999	1506	126045	10233	59547
2000	1490	120773	10339	58741
2001	1479	113341	10603	60647
2002	1477	107447	11008	62673
2003	1487	104841	11259	64372
2004	1505	106603	11573	65839
2005	1510	105512	12014	68291
2006	1452	100245	12488	71893
2007	1404	96820	12845	74191
2008	1378	94138	13423	77763
2009	1340	92403	13866	81169
2010	1303	89534	14418	84000
2011	1255	84969	14895	84979
2012	1208	82032	15592	88057
2013	1143	77853	16450	90113
2014	1056	71156	15948	87563

Так, кількість організацій, які виконують наукові дослідження, у 2010 році знизилася до рівня нижче, ніж показники 1995 року на 11,5 %; питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП у 2010 році знизилась з 1,36 % до 0,9 % у порівнянні з 1996 роком; питома вага підприємств, які здійснювали інновації у 2010 році знизилася до рівня 2004 року. Отже ситуація в Україні за рівнем інноваційного розвитку національної економіки та рівнем стійкості зростання інвестицій у цю сферу може бути охарактеризовано як дуже нестабільна.

Таблиця 4.15

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт

Рік	Всього у фактичних цінах, млн грн	У тому числі				Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %
		Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження	Розробки	Науково-технічні послуги	
1996	1111,7	140,6	321,6	606,9	42,6	1,36
2007	6700,7	1504,0	1132,6	3303,1	761,0	0,93
2008	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	0,9
2009	8653,7	1916,6	1412,0	4215,9	1109,2	0,95
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037,0	1024,6	0,9
2011	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5	0,79
2012	11252,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2	0,80
2013	11781,1	2695,5	2087,8	5772,8	1225,1	0,81
2014	10985,6	2543,2	1980,6	5432,5	1189,6	0,79

Таблиця 4.16

Інноваційна активність підприємств України у кризовий період

Рік	Питома вага підприємств, які здійснювали інновації	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками						
			Дослідження та розробки	у т. ч.		Придбання інших зовнішніх знань	Підготовка виробництва для впровадження інновацій	Придбання обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
				Внутрішні НДР	Зовнішні НДР				
2004	13,7	4534,6	445,3	-	-	143,5	808,5	2717,5	419,8
2005	11,9	5751,6	612,3	-	-	243,4	991,7	3149,7	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	-	-	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	793,6	192,9	328,4	-	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	-	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	-	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	-	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	-	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	-	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	-	5546,3	2290,9
2014	15,9	94321,2	1432,1	1125,3	321,8	75,4	-	5103,2	2109,5

Таблиця 4.17

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні, млн грн

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		Власних	Державного бюджету	Іноземних інвесторів	Інші джерела
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4774,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014	92138,9	61547,2	19,2	987,5	965,2

Таблиця 4.18

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Рік	Питома вага підприємств, що впровадили інновації, %	Впровадження нових технологічних процесів	У т. ч. маловідходні, ресурсозберігальні	Освоєно виробництво нових видів продукції	З них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі реалізованої, %
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,7	14136,9	498	2987	759	2,7

Виходячи з результатів проведеного дослідження встановлено, що у сучасних умовах розвитку світогосподарської системи має місце підвищенні ризиків функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу у міжнародному підприємницькому просторі, що викликає у свою чергу ускладнення процедур організації, ведення та управління міжнародним бізнесом.

На рис. 4.20 представимо концептуальну схему міжнародної економічної безпеки, яка ґрунтується на взаємозв'язку з системою міжнародного маркетингу та інноваційним розвитком глобалізованої економіки.

Рис.4.20. Концептуальна схема міжнародної економічної безпеки, яка ґрунтується на взаємозв'язку з системою міжнародного маркетингу та інноваційним розвитком глобалізованої економіки

Отже, дисертантом було встановлено взаємозв'язок між міжнародної економічної безпекою та системою міжнародного маркетингу і інноваційним розвитком глобалізованої економіки, що демонструє запропонована удосконалена концептуальна схема міжнародної економічної безпеки, яка ґрунтується на взаємозв'язку з системою міжнародного маркетингу та інноваційним розвитком глобалізованої економіки, як основи формування напрямів розвитку сучасних бізнес-процесів у світовій економіці в кризових умовах.

Таким чином, інноваційний розвиток міжнародного підприємництва у світогосподарській системі здійснюється шляхом розповсюдження інновацій через розширення міжкорпоративних контактів, на приватному рівні та державне втручання. Активізація глобалізаційних процесів все більш впливає на розвиток світогосподарської системи при певному ступені участі держави у формуванні моделей розвитку інноваційної міжнародної діяльності формуючи систему розвитку національних економік.

Можна зробити висновок, що в різних країнах застосовуються різні механізми, але всі вони є сукупністю дієвих інструментів довгострокової політики управління інноваційним розвитком національних економік, в якій основну роль відіграє регіональний рівень економічної співпраці. Держави, які змогли своєчасно переорієнтувати свою політику на розвиток високотехнологічних виробництв для забезпечення формування інтелектуального капіталу своєї національної економіки, досягли певного рівня конкурентоспроможності на світовому ринку, чим значно покращили соціально-економічний стан своєї країни (світові аналітики до таких держав відносять Китай, Ізраїль, Індію та ін.)

Таким чином, для забезпечення зниження ризику функціонування у міжнародному підприємницькому просторі при активізації інноваційного розвитку країни є необхідним підвищення якості маркетингового контролю, який спрямовано на здійснення оцінки ефективності здійснення маркетингової діяльності та забезпечення міжнародної підприємницької безпеки.

Висновки до розділу 4

Проаналізовано еволюція поняття «економічна безпека» в країнах з трансформаційною економікою та проведено обґрунтування основних особливостей устрою підприємництва в країнах цієї групи (у тому числі вітчизняного), що склався, а також елементів впливу змін економічного ладу на бізнес-систему в цілому, а також було знайдено зв'язок між цими процесами. Для більш детального аналізу умов формування потреби національної економіки України та вітчизняного підприємницького середовища у формуванні системи економічної безпеки взагалі та економічної підприємницької безпеки зокрема у перехідний період, було зосереджено увага на дослідженні динаміки виробничих функцій командно-адміністративної економіки. На основі будування макроекономічних функцій та проведення аналізу їх поведінки на різних етапах розвитку країн з трансформаційною економікою було встановлено, що в умовах командно-адміністративної системи не було наявної потреби у формуванні політики підприємницької економічної безпеки головним чином із-за недостатнього розвитку економіки країни та відсутності самостійності функціонуванні суб'єктів бізнес-діяльності, тому було встановлено, що в країнах цієї групи (у тому числі і в Україні) початок використання терміну «економічна безпека» на різних рівнях (засоби масової інформації, економісти, політики) датується тільки на початку 90-х років є не випадковим фактом, а закономірним.

Встановлено, що роль концепції міжнародної економічної безпеки у розвитку світогосподарської системи визначається тим, що світова економіка знаходиться на етапі загального розвитку глобалізаційних процесів, за якого виникла необхідність динамічного відтворювання і регулювання економічних процесів на всіх рівнях (від мікрорівня до мегарегулювання). При цьому було встановлено, що для забезпечення максимально ефективного впровадження України в міжнародну інтеграційну економічну та бізнес-систему надає виключно важливого значення питанню членства в міжнародних організаціях таких як: Організація Об'єднаних націй (ООН) (Україна бере активну участь у її діяльно-

сті, надаючи пріоритетну значимість питанню зміцнення ООН, Україна в рамках розвитку політики міжнародної економічної безпеки приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції); Організація Північноатлантичного Договору (НАТО) (формуючи партнерські відносини з НАТО Україна прагне стати активним учасником формування та розвитку системи європейської безпеки, а також стимулює політику забезпечення максимально якісного втілення демократичних реформ в країні, у тому числі в сфері оборони, боротьби з незаконною торгівлею людьми, наркотиками, зброєю та ін.); Європейським Союзом (ЄС) (співпраця України з ЄС спрямовано на розвиток ринкових відносин в Україні та демократизацію економічних відносин; пріоритетними напрямками співпраці між Україною та ЄС мають бути енергетика, торгівля та інвестиції, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу); Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) (Україна формує та розвиває співвідношення з ОБСЄ з метою забезпечення стабільності та безпеки країни у міжнародно-підприємницькому, військовому, політичному, гуманітарному, економічному, екологічному напрямках); Рада Європи (РЄ) (на основі цього членства в Україні здійснюється сприяння реформуванню законодавства орієнтуючись на нормативні стандарти Ради Європи, забезпечення демократичної свободи функціонування ЗМІ, об'єднання зусиль для посилення ефективності боротьби з тероризмом, корупцією та організованою злочинністю); Співдружності Незалежних Держав (СНД) (Україна виступає за впровадження у відносинах з країнами СНД режиму вільної торгівлі; налагодження активних ділових зв'язків з новими торговельно-промисловими партнерами як на регіональній, так і на багатосторонній основі; звільнення від тарифних бар'єрів, ліцензій, квот; виключення проявів протекціонізму і торговельних обмежень). Внаслідок вищезазначеного національні системи міжнародної економічної безпеки стають підпорядкованими процедурним і змістовним пріоритетам підприємницької діяльності країн (у тому числі України) в умовах глобалізації.

Визначено напрямки впливу міжнародного маркетингу на розвиток системи забезпечення міжнародної економічної безпеки в умовах активізації глобалізаційних процесів у світовій економіці – ожорсточіння конкуренції у світовому підприємницькому просторі, що у значному ступені впливає на підвищення вимог до продукції; зростання ролі інноваційної складової за рахунок прискорення темпів науково-технічного прогресу; активізація інерційних процесів у світовому підприємницькому просторі. Встановлено, що міжнародний маркетинг повинен вирішувати певний перелік завдань: по-перше, може використовуватись як ефективний інструмент зниження ринкового ризику при виході на міжнародні ринки збуту; по-друге - сприяти місії та довгостроковій стратегії суб'єкта міжнародного бізнесу при протистоянні змінам; по-третє – сприяти здійсненню інерційних змін суб'єктів міжнародного підприємництва. Обґрунтовано необхідність формування міжнародних бізнес-процесів у світогосподарській системі на основі забезпечення міжнародної економічної безпеки при управлінні та розвитку системи міжнародного маркетингу. Удосконалено теоретико-методологічні підходи до розвитку системи забезпечення економічної безпеки міжнародної підприємницької діяльності на основі принципів «міжнародного маркетингу», а саме запропоновано удосконалену *концептуальну схему міжнародної безпеки, яка ґрунтується на взаємозв'язку з міжнародним маркетингом* на основі управління сучасними бізнес-процесами у світогосподарській системі, в якій враховано взаємозв'язок наукових напрямів теоретичного блоку (економічна теорія, міжнародні економічні відносини, міжнародний маркетинг): організаційно-управлінського блоку (стратегічне управління розвитком міжнародного бізнесу, розподіл управлінських функцій, розвиток системи управління персоналом, регулювання бізнес-процесів, контроль міжнародних бізнес-процесів та їх ефективності), маркетингового блоку (здійснення маркетингу, маркетингові дослідження, стратегічний маркетинг, маркетинг послуг, менеджмент тощо) та практичного блоку (зовнішньоекономічна діяльність, аналіз господарської діяльності, фінанси, облік, аудит і контроль

У зв'язку з тим, що було встановлено в процесі дослідження про здійснення у світі галузевий перерозподіл капіталу та структура ВВП за галузями світового господарства під впливом кризових умов розвитку світової економіки і найбільш чутливими та уразливими до цих процесів стали країни з трансформаційною економікою (до числа яких відноситься і Україна) обґрунтовано, що успішність діяльності учасника міжнародного бізнесу залежить від можливостей його розвитку як системи тільки на основі активізації міжнародної маркетингової стратегії, що орієнтується на постійні зміни бізнес-процесів, виступає потужною конкурентною перевагою у глобальній економіці. Доведено, що для зниження ризику розвитку національних економік з трансформаційним типом, впровадження їх у світогосподарські глобалізаційні процеси та підвищення ефективності протікання таких процесів особливо в кризових умовах (небезпека функціонування бізнес-суб'єктів в міжнародному підприємницькому середовищі в кризових умовах дуже підвищується) необхідно активізувати систему міжнародного маркетингу в механізмі забезпечення міжнародної економічної безпеки як на національному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів міжнародних бізнес-процесів.

Встановлено, що у світовій економіці спостерігається тенденція до концентрації інвестицій і результатів інноваційної діяльності у обмеженій частині країн, які визначають основні напрями світогосподарського розвитку (це країни з розвиненою економікою), у зв'язку з чим існує гостра потреба у активізації інноваційного розвитку країн з трансформаційною економікою для впровадження в процеси міжнародного бізнесу у світової економіці, тому що ефективність використання інноваційних ресурсів у міжнародній інноваційній діяльності визначає рівень інноваційного потенціалу суб'єктів міжнародного підприємництва на мега-, макро-, мезо- та мікрорівнях, які у своїй сукупності формують економічний потенціал національної економіки країни і складають основу її міжнародної конкурентоздатності на глобальних ринках світової економіки.

Апробація: [108], [353].

РОЗДІЛ 5. ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ШЛЯХОМ МАРКЕТИНГОВОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

5.1. Актуалізація маркетингових стратегій інноваційного розвитку міжнародного підприємництва

В результаті проведених в попередніх розділах дисертаційного дослідження було встановлено, що в сучасних умовах розвитку світогосподарській системи міжнародних економічних відносин мають місце суттєві зміни під впливом глобалізаційних явищ, як на науковому, так і на прикладному рівнях. Глобалізація загострює проблему управління інноваційним розвитком та ускладнює взаємозв'язки та напрями впливання, що вимагає розробку нових принципів взаємин приватного бізнесу та держави, як суб'єктів міжнародних бізнес-відносин. При цьому в процесі розвитку міжрегіональних коопераційних зв'язків проходить тенденція формування інноваційних мереж у науково-технологічній сфері. Ця течія проходить на усіх рівнях міжнародних відносин (мега-, макро-, мезо- та мікро-), головною рушійною силою якої є загальні тенденції розвитку економічних, фінансових, соціальних й екологічних інтересів регіонів і сусідніх держав, що сприяє активізації цих процесів на локальному та регіональному рівнях. За цих умов на усі суб'єкти міжнародних економічних відносин та міжнародного підприємництва покладається подвійна функція, а саме з одного боку, кожен з них вимушено пристосовуватись до умов глобалізації, а з іншого – самі створюють передумови для подальшого розвитку співпраці (при цьому держава повинна бути в певному ступені координатором та забезпечувати пристосування внутрішньої інституційну систему до вимог міжнародної співпраці). Разом з тим, інтереси окремої країни в умовах зростання взаємодії можуть бути захищені тільки на наднаціональному рівні (так у Західній Європі цю функцію здійснює ЄС, а

функцію створення глобальної системи управління бере на себе така міжнародна організація, як СОТ (Світова організація торгівлі)).

За оцінками фахівців з менеджменту, економічну модель розвитку кожної країни можна охарактеризувати як інноваційну, технологічну чи сировинну, але саме інноваційна модель є передумовою майбутньої стійкої конкурентної позиції у світовій економіці. При цьому в процесі розвитку міжрегіональних коопераційних зв'язків проходить тенденція формування інноваційних мереж у науково-технологічній сфері. Ця течія проходить на усіх рівнях міжнародних відносин (мега-, макро-, мезо- та мікро-), головною рушійною силою якої є загальні тенденції розвитку економічних, фінансових, соціальних й екологічних інтересів регіонів і сусідніх держав, що сприяє активізації цих процесів на локальному та регіональному рівнях.

Інноваційний напрямок економічного розвитку у системному вигляді є досить динамічним, здатним швидко і ефективно адаптуватись до мінливого внутрішнього та зовнішнього середовища суб'єкта міжнародних бізнес-відношень. Системність інноваційних змін є основою сучасної глобалізаційної моделі розвитку економіки світо господарської системи та окремих країн. Інноваційна діяльність – це органічний елемент економічних процесів, що відбуваються в рамках національних держав, в галузях господарства, у міжнародних корпораціях і дрібних компаніях, тому вона повинна постійно розвиватися та удосконалюватися. Застосовуючи еволюційний підхід, російські економісти М. Буянова та С. Медведев розглядають економічний розвиток країн в умовах глобального ринку як процес накопичення різноманіття форм відносин, зростання продуктивності чинників, які відбуваються завдяки безперервному технічному прогресу, зміні організацій і інститутів. В основі економічного розвитку, як процесу, лежать відносини між новаторами і консерваторами і саме ці відносини є рушійною силою розвитку [171].

Якщо говорити про наукові підходи до дослідження цього питання, то різні автори при формуванні моделей економічного розвитку країн мають неідентичні точки зору, хоча загальна позиція науковців щодо самої методоло-

гії розробки цієї проблематики, безумовно, має системний підхід. Він полягає не лише у визнанні неправомірності ізольованого вивчення економічних і соціальних сторін розвитку конкретних країн, але і у виявленні взаємодії загальних тенденцій світового розвитку із специфічними процесами в окремих країнах, аналізі поетапної еволюції моделей, розкритті в комплексі позитивного і негативного досвіду використання цих моделей [340].

При цьому необхідно враховувати, що інноваційна система розвитку не є замкнутою, обмеженою лабораторними умовами, а гнучка система виробництва нового знання, нових технологій, товарів і послуг тощо. Хоча глобалізація процесу вироблення рішень певним чином знижуватиме автономію держави, окремі типи країн зможуть впливати на політику одна одної. У країнах, в яких індивідуальні цілі мають верховенство над суспільними, функціонує більш вільна від впливу державної політики економічна система. Відповідно, в таких країнах більший вплив на інноваційний розвиток мають інноваційні стратегії національних компаній та ТНК. І навпаки, у країнах, де колективним цілям надають пріоритетного значення, держава демонструє більш протекціоністську політику, або навіть командно-адміністративну і контролює всі сфери діяльності, тому ринки в таких країнах більш закриті. За ознакою співвідношення інтересів індивідуальних та колективних виділяють чотири типи економічних систем: ринкову, командну, змішану та керовану державою економіки [241]. Однак, у сучасних умовах, коли знання стають економічним ресурсом, коли високі технології впливають на зміни, які наявне відбуваються у світовому господарстві, саме такий підхід до аналізу інноваційної діяльності стає принципово важливим. Аналіз розвитку країн з різними економічними моделями показує, що сучасна економічна динаміка, зокрема, економічне зростання в країні, не гарантує автоматичного поліпшення добробуту її громадян. Періодично відбувається загострення соціальних та екологічних проблем: зростання безробіття серед певних категорій населення, дефіцит ресурсів для соціальних гарантій, погіршення індикаторів здоро-

в'я населення внаслідок розширення екологічно шкідливих видів виробничої діяльності тощо [300].

Сучасні стратегії інноваційного розвитку національних економік (генезис формування, яких засновано на базі теорії інноваційного розвитку національних економік, що представлено в дод. К) в умовах активізації глобалізаційних процесів в світогосподарській системі формують теоретичну основу для формування наукової парадигми інноваційного розвитку міжнародного підприємництва. Таким чином, реалізація стратегії інноваційного розвитку має певні часові та просторові межі і залежить від впливу ендогенних та екзогенних факторів, моніторинг яких потребує прийняття рішень щодо корегування в системі механізмів, інструментів та тактики досягнення поставлених цілей.

Слід підкреслити, що сучасна концепція інноваційних систем інтегрувала в собі ряд класичних праць економічної теорії і в сучасній науковій літературі міститься наступні підходи до трактування категорії НІС (табл. 5.1.):

- інституційний;
- комплексний;
- еволюційний;
- акселеративний.

Таким чином, в сучасних умовах науковці використовують інституційний підхід до систематизації моделей інноваційного розвитку, відповідно якому прийнято виділяти чотири головних характерних типу національних інноваційних систем [194; 356; 407; 370]:

- «ринковий», притаманний США та Великобританії;
- «соціал-демократичний», характерний для скандинавських країн;
- «інтеграційно-європейський», в основному притаманний Німеччині, Франції, Нідерландам, Італії;
- так званий «мезо-корпоративний», характерний для НІС Японії.

Динамічний розвиток світової економіки може стимулювати нові потреби і, відповідно, нові функції світогосподарської системи, тобто зміна набору фу-

нкцій між суб'єктами глобального інноваційного процесу приводить до відповідних змін її функціонально-структурної організації.

Таблиця 5.1

Класичні підходи до трактування категорії науково-інноваційні системи

№	Підходи	характеристика
1	Інституційний	полягає в розгляді НІС як сукупності інститутів, діяльність яких спрямована на генерацію і дифузію інновацій. Це визначення відображає, що інноваційні процеси виявляються безпосередньо в господарській практиці. Основний акцент в даній концепції родиться на комерціалізації, практичній віддачі від науки, оскільки поява нового продукту пов'язана із спільною роботою безлічі господарюючих суб'єктів.
2	Комплексний	інтерпретує НІС як комплекс пов'язаних економічних механізмів і видів діяльності, що забезпечують здійснення інноваційних процесів. Це визначення є більш функціональним, оскільки воно підкреслює динамізм взаємодії суб'єктів НІС, перехід до нелінійної моделі інноваційного циклу, залишаючи в тіні рушійні сили інноваційних процесів.
3	Еволюційний	пов'язана з дослідженням більш глибокої сутності економічних відносин. НІС розуміється як частина національної економічної системи, що забезпечує органічне впровадження інноваційних процесів в поступальний розвиток економіки і суспільства. Ця концепція ґрунтується на тому, що створення формальних інноваційних структур саме по собі не гарантує успіху нововведень. Необхідне формування адекватної економічної атмосфери, сприятливої для інновацій соціального клімату
4	Акселеративний	запропонований Д. Коллінзом, полягає в тому, що технології в умовах глобалізації стають акселераторами (прискорювачами) зростання компаній і саме вони вносять зміни в перерозподіл ресурсів на глобальних ринках і є причинами банкрутств великих компаній [137]. Згідно даного підходу, економічний розвиток національних економік визначається інноваційним розвитком міжнародних компаній та ТНК. Бізнес розглядає інновації як вигідне здійснення своїх інвестицій з урахуванням високого доходу на ринку. Якщо такий індикатор (доходи від інвестицій в інновації) не працює, то жодними директивними заходами реформувати економіку країни неможливо. Отже, головне завдання уряду – не пошук додаткових фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів, а створення середовища для національного бізнесу, в якому вкладення інвестицій в інновації є основним способом одержання високих і стабільно зростаючих доходів.

Зміни мають місце і при формуванні методів, механізмів та інструментів реалізації стратегій. В процесі інноваційного розвитку світової економіки відбувається інтеграція та диференціація функцій глобальної інноваційної системи в цілому, національних інноваційних систем, їх підсистем і елементів, зникнення і поява нових функцій та їх носіїв у просторі і часі [139; 350].

Таким чином, основу НІС складає підсистема генерації знань, що представляє собою сукупність організацій, які виконують фундаментальні дослідження і розробки, а також прикладні дослідження. Другою важливою підсистемою НІС є професійна підготовка фахівців, яка, зокрема, забезпечується системою закладів вищої освіти. В розвинутих країнах вона має стійкі традиції і завжди орієнтована на потреби ринку. Виробництво наукомісткої продукції здійснюється як великими корпораціями, так і малими і середніми підприємствами, що працюють у сфері наукомісткого бізнесу. Практично всі НІС мають на державному рівні добре налагоджені правові й економічні механізми взаємин великих, середніх, малих фірм і інвесторів, які реалізуються через акції цих фірм і страхування технологічних ризиків тощо. Отже, система податкових пільг та фінансової підтримки науковців є ще однією важливою складовою НІС. Важливим інструментом формування НІС економічно розвинених країн є стимулювання розвитку інновацій. Разом з тим, треба відзначити, що пріоритетна державна підтримка малого інноваційного підприємства можлива тільки в умовах стабільно працюючих великих корпорацій.

При формуванні інноваційного розвитку країни, як суб'єкта міжнародних економічних відношень перед державою постають дві задачі: перша - формування власних інститутів, відповідних сучасній постіндустріальній економіці, друга - їх адаптація в систему міжнародних інститутів [405; 336]. Потрібно враховувати, що стратегія розвитку повинна забезпечувати формування інституційної структури економіки, яка спроможна забезпечувати інноваційний розвиток національної економіки в умовах посилення міжнародної конкуренції на глобальних ринках високотехнологічної продукції.

В роботах науковців, які узагальнені особливості формування і функціонування національних інноваційних систем розвинених країн і виявлені наступні закономірності:

- держава відіграє активну роль у формуванні і функціонуванні НІС, при цьому у міру становлення інноваційної економіки здійснюється перехід від прямого управління до індикативного;

- підвищується роль регіонів в розвитку інноваційних процесів, при цьому інноваційна система розглядається як один з інструментів територіального розвитку;

- по мірі розвитку національних інноваційних систем відбувається їх інтеграція в наднаціональні інноваційні системи [84, 86; 167].

В сучасних умовах розвитку світогосподарської системи, системи міжнародних економічних відносин та міжнародного бізнесу найбільш ефективно стає формування НІС та проведення НДДКР на рівні формування стратегічних альянсів, форми та види яких знаходяться в прямої залежності від мети наукової та інноваційної діяльності та особливостей спеціалізації напрямків науково-дослідницьких розробок. Основними напрямками створення інфраструктури знань є такі: а) створення міжкраїнових мереж інноваційної діяльності; б) формування європейської фінансової структури, що здійснює підтримку розвитку малого і середнього підприємництва; в) організація інформаційного забезпечення патентної діяльності, підтримки інноваційних процесів на європейському рівні [171; 178; 333]. Огляд інноваційних стратегій провідних країн світової економіки у сфері формування інтелектуального капіталу показує, що країни чітко окреслюють напрямок концентрації свого інтелектуального потенціалу шляхом створення альянсів у науково-технічній сфері між університетами та науковими лабораторіями, бізнесом і владою. Таким чином забезпечується в умовах глобалізації не тільки створення інноваційного середовища, а і визначення стратегії розвитку інтелектуального потенціалу країни.

Крім того необхідно враховувати, що на специфіку інноваційної діяльності суб'єктів міжнародного підприємництва значно впливає ступень інноваційності країни. Уряди країн з інноваційно-орієнтованою економікою формують власну технологічну політику з урахуванням того, які переваги має країна в перспективних галузях, що у значному ступені визначають позиції національних компаній, які приймають участь у міжнародних бізнес-процесах, на міжнародних ринках. Виходячи з цього є можливість визначити напрями розвитку інноваційно-технологічної політики та шляхи її покращення з метою максимізації ефекту від нововведень. При формуванні інноваційної політики суб'єкта міжнародного бізнесу необхідно враховувати, що основна мета цього процесу є максимізація комерційного ефекту, який утримується тільки на стадії реалізації нових товарів на цільовому ринку та їх постійному удосконаленні, а на етапах розробки, впровадження технологічних інновацій, а також на стадії первісного продажу на ринку підприємство має збитки. За висновками Ю. Пахомова щодо технологічних змін, то вони мають характер «каскадного водоспаду», оскільки йдеться про виштовхування з ринку одних поколінь техніки і технологій іншими [224]. Це питання дуже актуально для вітчизняних суб'єктів національного та міжнародного підприємництва, тому що, як було встановлено у четвертому розділі даної дисертаційної роботи, фінансування більшості інноваційних проектів здійснюється за рахунок підприємств.

Для розробки і реалізації інновацій в масштабах країни необхідні реальні інвестиції, фінансування яких можливе з різних джерел. В даний час основним джерелом фінансування інноваційної діяльності українських промислових підприємств виступають власні кошти. Порівняльна характеристика інших джерел фінансування інновацій представлена в табл. 5.2.

Таким чином, перед суб'єктом міжнародного бізнесу стає питання вибору напряму інноваційного розвитку, від ефективності якого залежить результативність його функціонування на міжнародному рівні. При цьому при-

ватний бізнес утримує право ризикувати з надією на одержання високих доходів.

Таблиця 5.2

Порівняльна характеристика джерел фінансування інновацій в Україні

[103]

Джерела фінансування	Обмеження і вимоги	Переваги	Недоліки
Кредити	Ліквідна застава, кредитна історія компанії, вимоги до прогнозованого плану розвитку проекту	Гнучкість в запозиченні і обслуговуванні позики, відсутність оперативного контролю у використанні займу	Ризик неплатежів, високі відсоткові ставки, вимоги до ліквідного залогу
Державне фінансування	Соціальна значущість. Компанія повинна відповідати певним стандартам. Фінансуються певні види діяльності	Здійснюється при неможливості фінансування з комерційних джерел. Довший термін погашення	Обмеження обсягу і власності використання
Венчурний капітал	Компанія повинна довести потенційне зростання, унікальність ідеї, високу кваліфікацію персоналу, що здійснює управлінську діяльність	Венчурний капіталіст як власник акцій реалізує досвід в управлінні і фінансовій сфері, що дозволяє компанії додатково прогресувати	Інвестор має право здійснювати кадрові перестановки. Тривалий та важкий процес отримання фінансування
Цільові інвестиції інвестиційних фондів	Стійка позиція на ринку. Кваліфікований і досвідчений менеджмент	Інвестор надає досвід даному напрямку дослідження	Інвестор контролює процес ухвалення рішення

Отже, ефективність вирішення цього питання стосується і державу, тому що від вирішення такого завдання залежить ступень зняття навантаження на державний бюджет щодо фінансування багатьох неоднозначних напрямків досліджень (в умовах глобалізації актуальність цього питання значно збільшується) шляхом переорієнтації відповідальності за комерціалізацію технологій (за розробку і реалізацію стратегії проникнення на ринки) на бізнес.

В ряді наукових праць аналіз особливостей інноваційного розвитку національних економік ґрунтується на визначенні «відкритості економіки» до

інноваційних змін та трансферу технологій. Зокрема відзначається, що в умовах глобалізації експорт високотехнологічних товарів зростає швидкими темпами та «становить основу структури країн ключових інноваторів» [231, 244]. Саме державна політика визначає рівень технологічної закритості чи відкритості країни, створює передумови для формування високої технологічної готовності національної економіки як важливого фактора конкурентних переваг на глобальних ринках високотехнологічної продукції. Соціально-економічні передумови державного регулювання економікою в реальній господарській практиці є взаємозалежними настільки, що можна говорити про синергетичний ефект їх дії. Однак їх аналіз і осмислення вимагають, як справедливо зазначає Г. Андрощук, «диференціації, відокремлення і послідовного висвітлення» [138].

В світовій практиці державною стратегією називають систему цілепостановчих політичних намірів і вона повинна, по-перше, розроблятися шляхом змістовного діалогу всіх суспільних інституцій та громадян держави, по-друге, мати тимчасові рамки для досягнення поставлених усередині неї цілей та спиратися на ресурси, які є або, які створюються [376].

Виходячи з вищесказаного слідує, що дослідження проблеми формування стратегій інноваційного розвитку країн та суб'єктів міжнародного бізнесу в умовах глобалізації актуалізується, що у свою чергу визначає необхідність наукового обґрунтування методології аналізу модифікації стратегій країн.

Методологія аналізу модифікації стратегій інноваційного розвитку ґрунтується на фундаментальних та загальнонаукових принципах наукового пізнання і застосуванні сукупності теоретичних та спеціальних методів, використання яких дозволить отримати науково - обґрунтовані результати дослідження. Одним з головних та розповсюджених спеціальних методів дослідження модифікації стратегій інноваційного розвитку економіки країн в сучасних умовах є якісний аналіз ознак модифікації стратегій, який полягає у визначенні характерних відмінностей у принципах, цілепокладанні, функціо-

нальному розподілі повноважень суб'єктів глобального інноваційного процесу, системи механізмів та особливостей їх комбінації щодо реалізації стратегічних задач тощо. При всьому розмаїтті стратегій інноваційного розвитку провідних країн, вони мають спільні ознаки внаслідок ефективного поєднання трьох компонентів: інтелекту, інформації і ресурсів, які мають забезпечити максимальні конкурентні переваги на глобальних ринках.

Функціональний підхід та системний аналіз особливостей стратегій інноваційного розвитку країн в умовах глобальної економіки дозволяє виділити характерні типові ознаки та узагальнити принципи формування базової моделі стратегії (табл. 5.3). Зміст запропонованого науково-методичного підходу щодо формування базової моделі інноваційного розвитку полягає у структурно-функціональному розподілі участі держави та бізнесу як в процесі розробки, так і реалізації стратегії. Комбінація функцій, масштаби, форми та учасники розробки і реалізації стратегії інноваційного розвитку національних економік визначають «країнові» модифікації моделей інноваційного розвитку національних економік країн світової економіки.

При цьому необхідно зазначити, що в системі міжнародних економічних відносин національна (державна) інноваційна система займає ключове місце, а також є однією з головних складових конкурентоспроможності країни, тобто вона відображає рівень розвитку продуктивних сил кожної окремої країни.

Виходячи з цього, НІС кожної країни світогосподарській системі повинна формуватися індивідуально з максимальним урахуванням особливостей кожної національної економіки, що у значному ступені впливає на вибір підходів інноваційного розвитку. Крім того, при вивченні державного економічного управління та регулювання інноваційним розвитком необхідно використовувати принцип системності, але при цьому необхідно враховувати, що в сучасних умовах розвитку світового господарства системний підхід при розгляді будь-якого об'єкту відбувається в різних формах.

Таблиця 5.3

Ознаки якісного аналізу модифікації моделей інноваційного розвитку національних економік

№	Базова модель стратегії інноваційного розвитку економіки			Ознаки модифікації
	Функції держави	Принципи формування стратегії	Функції бізнесу	
1	Формування концепції інноваційного розвитку національної економіки	Інноваційність Демократизм Пріоритетність Ефективність	Розробка пропозицій, участь в обговоренні	Участь регіонів, бізнесу, університетів, міжнародних консультантів
2	Функціональний розподіл виконавців державної стратегії інноваційного розвитку економіки	Мотивація участі Компетентність Професіоналізм виконавців	Співпраця, створення комерційних організацій відповідного спрямування	Створення регіональних інноваційних центрів, зони інноваційного розвитку. Локальні мережі тощо.
3	Вибір форм, методів, механізмів регулювання інноваційної діяльності	Гнучкість Адаптивність Ефективність Дієвість	Адаптація до умов інноваційної діяльності в різних країнах розміщення бізнесу	Масштаби дії. Терміни. Умови. Суб'єкти. Рівень лібералізації.
4	Розробка програм реалізації обраної стратегії	Ясність і лаконічність формулювання плану Безпека (ризик) Науковість Директивність Цілеспрямованість	Розробка інноваційних стратегій та їх реалізація	Масштаби, учасники, терміни, галузеві ознаки. Інформованість суб'єктів ринку. Участь науковців, міжнародних організацій.
5	Фінансове забезпечення програм	Оптимальність Пропорційність Рентабельність капіталовкладень Принцип збалансованості ризиків Принцип пристосування до потреб ринку Принцип граничної рентабельності	Фінансування НДДКР, створення інноваційних фондів та управління ними, інвестиції в освіту, науку. Надання грантів. Венчурне інвестування	Джерела фінансування. Умови фінансування та інвестування. Залучення іноземних інвестицій. Інвестиції в освіту та науку. Правове регулювання.
6	Управління інтелектуальною власністю	Безпека (ризик) Системність Відповідність міжнародному праву	Розробка і реалізація стратегій ефективного використання інтелектуальної власності	Рівень інтеграції у світові бази інтелектуальних ресурсів. Умови патентування. Розвиток форм захисту інтелектуальної власності.
7	Координація міждержавних та міжнародних операцій у сфері науково-технічного обміну	Системність Комплексність Єдність Інтеграція і координація	Створення стратегічних альянсів, участь у державних наукових програмах. Трансфер технологій	Ступінь інтеграції у глобальний інноваційний процес. Диверсифікація форм та методів науково-технологічного обміну.

Насамперед, - у формі виділення реального зв'язку явищ. Стосовно до предмета нашого дослідження – це виявляється у встановленні взаємозв'язку цілей соціально-економічного розвитку і засобів їх досягнення. Безсумнівно, що форми, методи і межі державного втручання в економіку багато в чому визначаються цільовою функцією розвитку системи (країн, суспільства). Виділення зв'язку явищ не є тотожним виділенню реальної спільності явищ. Останнє припускає не тільки визначення взаємозалежності, взаємодії явищ, але і пошук їх однотипності. Так, у системі державного регулювання економікою групуються економічні й адміністративні методи. Багаторівневий системний аналіз державного регулювання економіки дозволяє зробити висновки щодо предмета пізнання, дає підставу сформулювати закономірності державного регулювання і вивчити його специфічні форми, методи і важелі, а також їх ефективність у конкретних історичних умовах.

Таким чином, стратегія інноваційного розвитку країн світової економіки може розглядатись як сукупна діяльність різних, але взаємопов'язаних суб'єктів міжнародних економічних відносин щодо визначення пріоритетів розвитку, вибору механізмів та інструментів досягнення поставлених цілей, організації та управління інноваційною діяльністю з метою отримання конкурентних переваг на глобальних ринках.

Вибір стратегії країни, корпорації чи фірми базується на результатах аналізу стану макроекономічної системи, в якій функціонує суб'єкт, але слід враховувати, що закономірності, які визначають динаміку макросистеми, пов'язані з мікроекономічними процесами, і вони не тотожні. Макродинамічні сили самі впливають на поведінку окремих економічних суб'єктів і діяльність мікроекономічних структур, тому мікро-, мезо- та макрорівні взаємодіють, будучи якісно різними. Відповідно до рівня управління мова може йти про інноваційну політику країни, регіону, корпорації, фірми. Інноваційна політика держави досить тісно пов'язана з інвестиційною політикою, оскільки остання спрямована на стимулювання капіталовкладень в нові технології, виробництва, товари, тощо. Тобто, інвестиції здійснюються з метою впрова-

дження інновацій, тому можна вважати, що саме вони є основою для матеріалізації інновацій. Безумовно, в умовах постіндустріальної економіки інноваційна політика нерозривно пов'язана з промисловою політикою, оскільки розвиток промисловості створює об'єктивні умови на попит нових технологій виробництв, продуктів, форм організації чи комунікації.

Інноваційний розвиток світової економіки є наслідком реалізації стратегій економічного розвитку країн, регіонів та корпорацій, який посилюється діяльністю наднаціональних інституцій у сфері регулювання операцій з інтелектуальними ресурсами на глобальних ринках високотехнологічної продукції. Інтернаціоналізація економічної діяльності і міжнародна конкурентна боротьба, як дві взаємопов'язані сторони процесу глобалізації, ставлять національні держави перед необхідністю визначення умов їх приєднання до світового економічного простору: або підпорядкування йому і зведення по суті національної економіки до обслуговуючої світовий господарський комплекс; або – паритетне включення до нього, яке не загрожує суверенності держави та забезпечує достойне місце у світовому розподілі праці [404]. Проте конкурентоспроможність не може бути досягнута раз і назавжди. Вона вимагає постійних зусиль компаній і держав із вдосконалення систем менеджменту якості організацій, швидкої і адекватної реакції національної інфраструктури та зміни ринків.

Більшість країн, які майбутній економічний розвиток власної національної економіки пов'язують з досягненнями науки і активними інноваційними процесами, мають програмні документи, які визначають концептуальне і стратегічне бачення національної інноваційної системи. Такі програми вперше було розроблено в США, подібні документи також мають Великобританія, Франція, Німеччина та інші країни ЄС, а також країни з перехідною економікою - Росія, Казахстан, Білорусь та інші. В країнах з перехідною економікою все більшу підтримку отримує стратегія, націлена на розвиток високотехнологічної економіки з метою забезпечення національної безпеки і конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках, підвищення

інноваційної активності національних компаній і загального рівня науково-технічних розробок, на подолання технологічного відставання країн від провідних країн світу [141, 323].

Глобальна економіка будується через утворення нових ринків високих технологій - ринків ідей, розробок, інтелектуальної власності, інноваційних продуктів, високотехнологічних товарів тощо. Зростання міжнародної конкуренції спонукає уряди провідних держав світу підтримувати розвиток інноваційної діяльності національних компаній шляхом впровадження нових стратегій стимулювання інвестицій в науково-технічний розвиток.

З метою зміцнення міжнародної національної безпеки як країн, так і суб'єктів міжнародного бізнесу (актуальність чого дуже підвищується особливо в умовах світової економічної кризи, що було обґрунтовано у попередніх розділах дисертаційної роботи) на даному етапі дисертаційного дослідження необхідно зосередитися на удосконаленні моделей інноваційного розвитку національних економік та встановлення орієнтиру та направлення обґрунтованого подальшого інноваційного розвитку країн світу та суб'єктів міжнародного підприємництва.

Теоретико-методологічний огляд наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених з питань дослідження особливостей інноваційного розвитку країн світової економіки надає можливість зробити наступні висновки:

по-перше, реальне прискорення науково-технічного прогресу зумовлює скорочення життєвих циклів товарів та прискорення впровадження інноваційних розробок у виробництво. Для максимізації результативності НДДКР при врахуванні комерціалізації цілей суб'єктів національного та міжнародного бізнесу існує фінансова необхідність реалізації інноваційної продукції на максимальній кількості зарубіжних ринків, що безумовно забезпечує досягнення швидкої окупності витрат на дослідження та розробки, а також забезпечує довгострокові конкурентні переваги суб'єкта міжнародного бізнесу на міжнародному рівні;

по-друге, активізація глобалізаційних процесів в світогосподарській системі та наукова інтернаціоналізація обумовлюють тенденцію до розширення міжнародного науково-технічного розвитку.

По-третє, виходячи з того, що одним з головних та розповсюджених спеціальних методів дослідження модифікації стратегій інноваційного розвитку економіки країн в сучасних умовах є якісний аналіз ознак модифікації стратегій, існує необхідність в розробці кількісних методів, тому що в сучасних умовах комерціалізації результатів інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного підприємництва та тим самим країн існує гостра потреба в обґрунтуванні того або іншого напрямку інноваційного розвитку;

По-четверте, виходячи з того, що сьогодні спостерігається посилення агресивності поведінки суб'єктів міжнародного ринку та підвищення ризику функціонування суб'єктів міжнародного підприємництва в міжнародному бізнес-середовищі (що обумовлюється сучасними умовами розвитку світогосподарської системи) існує потреба у формуванні методології пов'язання стратегій інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного підприємництва та стратегій забезпечення міжнародної економічної безпеки.

По-п'яте, в наукових працях, предметом дослідження яких є стратегії інноваційного розвитку національних економік, недостатньо розробленими є методологічні підходи щодо систематизації модифікацій стратегій.

5.2. Концептуальні основи підвищення економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу на основі управління стратегіями інноваційного розвитку.

Регулювання економічного розвитку національних економік і формування ринкових відносин – це поняття, які мають своїх теоретиків та опонентів, ґрунтуються на різних методологічних підходах щодо цілей і методів економічної політики. Проблема підтримки сприятливого типу макродинаміки є актуальною для всіх країн світової економіки, а вибір стратегії та меха-

нізмів її реалізації мають забезпечити високий ступінь інформаційної спроможності ринку, його гнучкості і регулювання макродинамічних зв'язків, які діють у відтворювальній глобальній системі в межах міжнародних ринків.

Інноваційний розвиток світової економіки характеризується формуванням основ високотехнологічної економіки. Саме країни, які обрали за пріоритетні цілі структурні зміни національних економік у напрямку домінування високотехнологічних укладів, сьогодні займають лідируючі позиції за ознакою рівня міжнародної конкурентоспроможності. Орієнтація на розвиток високотехнологічної економіки у визначені стратегічних напрямів економічного розвитку має теоретично обґрунтовану доцільність і базується на концептуальних положеннях теорій впровадження технологій (дод. К).

Виходячи з проведеного вище аналізу теоретичної бази було встановлено наявність певного господарського механізму для кожного рівня розвитку національної економіки, на основі чого можливо зробити висновок, що кожному етапу розвитку суспільного виробництва існує свій власний підхід для формування інноваційного напрямку його розвитку. Для того, щоб господарський механізм і його найважливіший елемент – управління – впливав на розвиток економіки, необхідна відповідність економічної політики держави об'єктивно діючим економічним законам. При цьому необхідно враховувати факт, розповсюдження напрямів розвитку світової економіки у всі сфери господарювання, що здійснюється саме під впливом глобалізаційних процесів в світогосподарській системі, що впливає на формування специфічних вимог до розробки методологічного інструментарію (який має забезпечити об'єктивний аналіз динамічних змін всіх складових процесу господарювання і на цій основі – формування нових стратегій управління інноваційним розвитком національних економік країн, а також інноваційним розвитком суб'єктів міжнародного підприємництва). Таким чином, в сучасних умовах розвитку світового господарства існує гостра потреба в розробці моделі господарського механізму, заснованого на принципах інноваційного розвитку. Для цього інституційною базою повинні виступати вимоги системи об'єкти-

вних економічних законів (якими є, насамперед, закони ринкових відносин та закони діалектики, які водночас виконують гносеологічну функцію, а також закони єдності і боротьби суперечностей, кількісно-якісних змін та заперечення). При формуванні механізму управління інноваційним розвитком суб'єктів міжнародних відношень необхідно використовувати підхід системного аналізу, шляхом якого з'являється наявна можливість виділити такі основні групи чинників формування сучасного глобального інноваційного середовища: економічні, політичні, правові, соціальні, екологічні, технологічні (рис. 5.1). При цьому інноваційна діяльність впливає на різні сфери життєдіяльності суспільства, як на рівні національної економіки, так і на рівні регіону і світового господарства: економіку, політику, екологію, технологію. Для моніторингу рівня ефективності управління доцільно використовувати систему критеріїв, які є загальноприйнятними стандартами оцінки міжнародної інноваційної діяльності компаній, галузей та країн (табл. 5.4).

Така система критеріїв оцінки ефективності управління міжнародною інноваційною діяльністю в залежності від рівня управління (табл. 5.4) передбачає впровадження в країнах міжнародних стандартів щодо формування та підготовки інформації в сфері інноваційної діяльності національної економіки, галузей та підприємств.

Таким чином, в рамках даного дисертаційного дослідження управління міжнародною інноваційною діяльністю її необхідно розглядати як систему, яка забезпечує інноваційні конкурентні переваги суб'єкту управління і формування високотехнологічного бізнесу (для мікро, мезорівнів) і в кінцевому результаті - високотехнологічної економіки (макрорівень) при максимальному забезпеченні економічної безпеки суб'єкта міжнародного підприємництва на усіх рівнях господарювання.

При цьому мета інноваційної політики суб'єктів міжнародного бізнесу – скоротити терміни розробки і впровадження нової продукції, збільшити рентабельність виробництва і збуту .

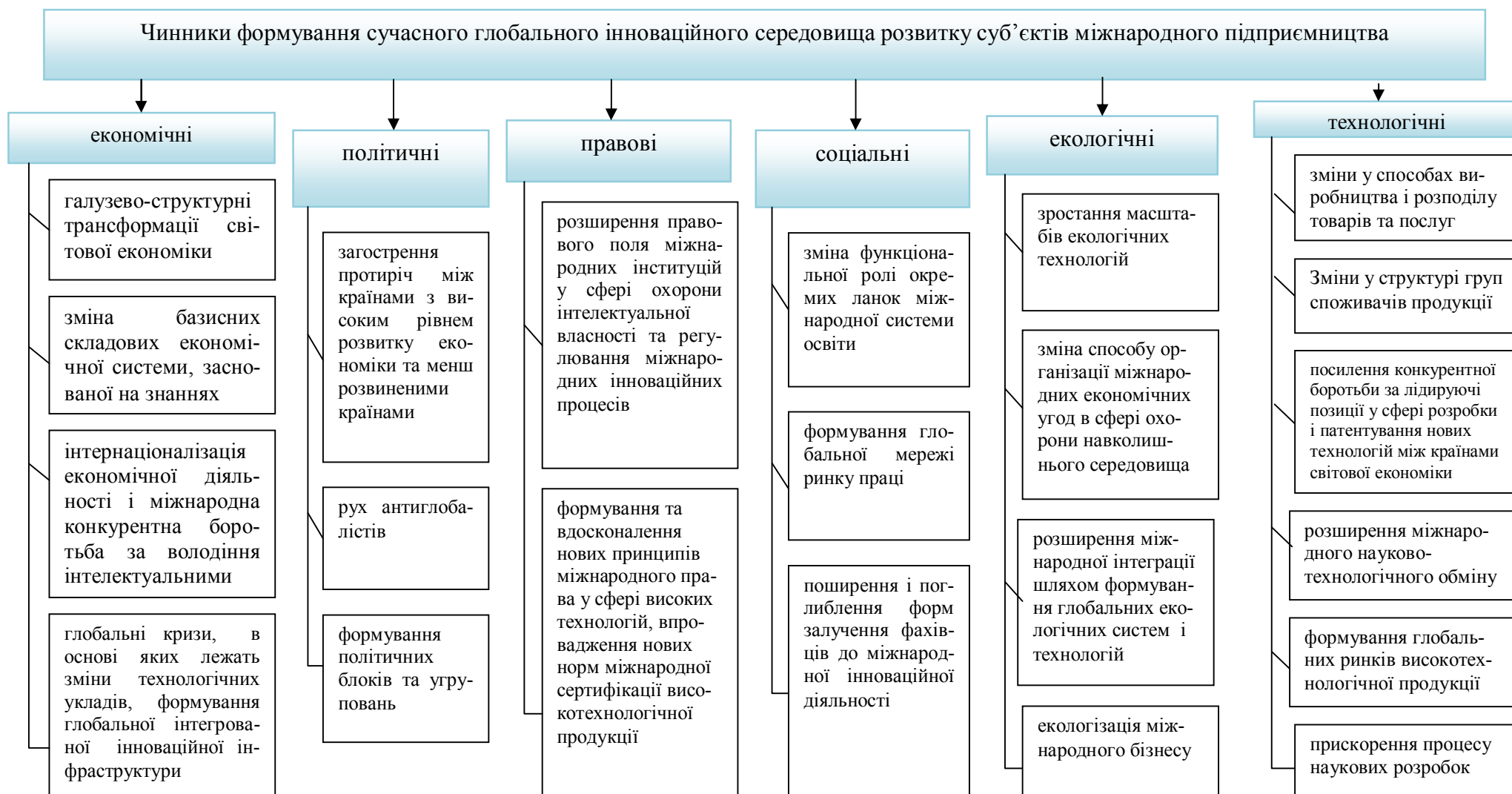

Рис. 5.1. Групування чинників формування сучасного глобального інноваційного середовища розвитку суб'єктів міжнародного підприємництва

Критерії визначення ефективності управління міжнародною інноваційною діяльністю в залежності від рівня

Рівень управління	Суб'єкт управління	Критеріїв оцінки ефективності управління інноваційною діяльністю
Мікрорівень	Підприємство	<ul style="list-style-type: none"> – обсяги реалізованої продукції; – частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції підприємства; – рентабельність інвестицій в НДДКР підприємства; – динаміка інвестицій в НДДКР підприємства; – кількість патентів; кількість міжнародних угод у сфері науково-технологічного обміну; – рівень витрат на дослідження та розробки; – чисельність співробітників, зайнятих у НДДКР підприємства; – розмір інвестицій в НДДКР на одного працюючого тощо
Мезорівень	Галузь	<ul style="list-style-type: none"> – загальний обсяг реалізованої продукції в галузі; – обсяг реалізованої інноваційної продукції в галузі; – частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції в галузі; – кількість інноваційно-активних підприємств в галузі; – кількість технопарків; – частка інноваційних підприємств, які експортують інноваційні товари та послуги; – кількість університетів, урядових лабораторій, які здійснюють інноваційну діяльність тощо
Макрорівень	Країна	<ul style="list-style-type: none"> – індекси ВЕФ; – кількість організацій, які виконують наукові дослідження та розробки; – чисельність науковців за рівнем кваліфікації; – рейтинги національних компаній в оцінках міжнародних спеціалізованих агентств; – обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт; – частка обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП країни

Але при цьому необхідно враховувати факт, що на усіх рівнях функціонування суб'єктів міжнародного підприємництва при формуванні, реалізації

та управління інноваційною політикою існує тісний взаємозв'язок, тому при її розробці на мікро- та мезорівнях слід враховувати загальну економічну та інноваційну політику держави та її складові. Таким чином результативність інноваційної політики залежить в першу чергу від ефективності формування механізму управління нею. У цьому напрямку існує достатньо розробок, у тому числі в наукових працях вітчизняних дослідників, в основі яких перш за все лежить формування механізму регулювання державного впливу на економічні процеси та діяльність бізнес-суб'єктів. Загальнометодологічні і теоретичні засади державного регулювання викладені в працях В. Гейця, С. Мочерного, І. Михасюка, Д. Стеценка, Л. Дідковскої і Л. Головка, Л. Дмитриченка [236, 185, 247]. В роботах науковців відзначається загальна теза щодо необхідності активізації економічних функцій держави, оскільки в умовах посилення міжнародної конкуренції і глобалізації світового розвитку їх ігнорування веде до негативних соціально-економічних наслідків. Так, в табл. 5.5 представлені різні позиції до розгляду цього питання.

Таблиця 5.5

Еволюція поняття формування механізму управління інноваційною політики суб'єктів бізнес-процесів

№	Автор	Позиція	Ракурс розгляду
1	2	3	4
1	Енциклопедичні словники	під механізмом розуміється система дій, призначена для забезпечення руху одного або декількох елементів у необхідному напрямку	
2	І.Новикова	адміністративне регулювання, пряме і непряме економічне регулювання, правове регулювання	складові регулюючого механізму як форми державного впливу на економіку
3	С. Хавін	сукупність інструментів регулювання	Економічні методи регулювання ототожнюються із застосуванням економічних важелів, таких як ціноутворення, матеріальне стимулювання, оподаткування та інші
4	В. Марцін	методи управління відтворювальними процесами в економіці держави	Планування та ринок

Продовження табл. 5.5

1	2	3	4
5	С.Дем'яненко	інструментами макроекономічного впливу на економіку називає регулювання пропозиції грошей, монетарну і фіскальну політику, не визначаючи при цьому методів і важелів регулювання	Фінансовий ракурс
5	Л.Дмитриченко	Філософський зміст моделі полягає в тому, що певний спеціально створений зразок (об'єкт або змодельоване явище), що включає всі (усвідомлені і бажані) характеристики досліджуваного об'єкта або явища. Модель може виконати свою роль лише тоді, коли ступінь її відповідності досліджуваному об'єктові визначена досить строго. Отже, модель державного регулювання економіки охоплює все різноманіття методів, важелів, форм регулювання і т.п. Усяка модель має сенс, якщо вона функціонує, тому модель припускає конкретний механізм її реалізації	найбільш ємним поняттям теорії державного регулювання економікою вважає поняття «модель»
6	А.Дьомін	Система ... форм, методів, важелів, інструментів впливу на економіку, на процес відтворення на базі властивих йому законів і відповідно до правових норм суспільства	механізм державного регулювання економікою
7	Г. Ковальов	Йдеться про поняття інноваційних комунікацій, логістичних інноваційних функцій і логістичних інноваційних операцій. Розглядаючи інноваційні комунікації, автор здійснює спробу дослідження проблеми взаємодії інвестицій, виробництва й інформації в процесі комерціалізації нововведень. Незважаючи на суттєве наближення автора до проблеми інноваційних механізмів, саме поняття і система цих механізмів не визначені, не пропонуються також конкретні способи і важелі активізації інноваційної діяльності корпоративних структур	запропонував нові підходи до функціонального забезпечення інноваційного процесу
	А.Дагаєв	Виділяє венчурний механізм освоєння нововведень, механізм приватних капіталовкладень у сферу НДДКР, механізм активізації регіональних науково-технічних ресурсів, механізм технологічних трансфертів	Розгляд проблеми створення і розвитку механізмів інноваційного розвитку
	Е.де Боно	Слід говорити не просто про конкуренцію, а про суперконкуренцію у тому розумінні, яке надає їй М.Портер, а саме як конкуренцію на основі чогось - конструктивного рішення, концепції, торговельної марки тощо, що сприймається як єдине за своєю суттю	Дивергенція методів управління інноваційною діяльністю повинна базуватись на економічній доцільності та з урахуванням сильних сторін країни, регіону, компанії в розвитку галузей і технологій.

Таким чином, управління інноваційною діяльністю здійснюється на усіх рівнях, як на мікро-, так і на мезо- та макро- і мегарівнях. Що стосується макрорівня, то управління забезпечується на державному рівні. З цієї позиції варто виділити різні рівні реалізації регулюючих функцій – макрорівень, на

якому реалізуються інтереси держави; мезорівень, на якому реалізуються інтереси окремих регіонів, секторів і галузей; мікрорівень, на якому реалізуються інтереси суб'єктів, які здійснюють фінансово-господарську діяльність. При цьому об'єкт регулювання інноваційної діяльності змінюється історично і здійсненні управління об'єктами інноваційної діяльності та їх регулювання необхідно керуватись принципом сумісності інтересів суб'єктів всіх рівнів. За визначенням фахівців з державного управління [52, 210], вибір об'єкта державного впливу залежить від багатьох факторів, у тому числі від рівня розвитку економіки, її структури, ступеня інтегрованості національної економіки у світову економіку. Слід відзначити, що на макрорівні вирішуються три основні завдання: формується державна стратегія інноваційного розвитку національної економіки, створюється сприятливий інноваційний клімат для економіки в цілому, реалізуються державні інноваційні програми. На регіональному рівні присутні схожі завдання, але вони деталізуються з урахуванням особливостей конкретних регіонів (областей, федерацій, земель, тощо). І макро-, і регіональний рівень управління повинен забезпечувати умови для здійснення міжнародної інноваційної діяльності на рівні суб'єктів ринку (різних за масштабом інноваційної діяльності, за галузевою ознакою і з урахуванням диференційованих умов для суб'єктів з країн іноземного базування материнської компанії тощо).

Таким чином, в даному дослідженні була виявлено наявна необхідність формування діючого механізму інноваційного розвитку як організаційно-економічну систему функціональних методів та інструментів стимулювання і регулювання інноваційної діяльності суб'єктів міжнародного ринку в умовах глобального інноваційного середовища. Формами регулювання інноваційною діяльністю на будь-якому рівні є прогнозування, планування і фінансування пріоритетних напрямків наукових досліджень. При цьому найбільш ефективними є економічні методи регулювання, які являють собою сукупність способів і економічних важелів впливу на економічні інтереси суб'єктів інноваційної діяльності. Отже, механізми інноваційного розвитку повинні функці-

онально забезпечити ефективне регулювання інноваційного процесу шляхом: ефективного пошуку напрямів інноваційного розвитку; фінансування стадій інноваційного процесу; управління персоналом; управління збутом інноваційної продукції тощо. Але для забезпечення успішного управління інноваційним розвитком необхідно формування відповідної стратегії інноваційного розвитку.

Безумовно, вирішення завдань створення інноваційних рішень і інвестування неможливо здійснити без відповідних джерел фінансування. З іншого боку, не потребує особливих пояснень той факт, що механізми функціонального забезпечення будуть різними залежно від того, на якій стадії розвитку знаходиться суб'єкт управління (підприємницька структура, корпорація, держава). Існує досить значний перелік механізмів, згрупованих за функціональною та іншими ознаками [390, 343, 74, 68; 352] і слід враховувати, що еволюційні зміни в глобальному інноваційному процесі є об'єктивною умовою появи нових інноваційних механізмів.

На основі узагальнення аналітичних досліджень можна визначити типову систему механізмів управління міжнародною інноваційною діяльністю суб'єктів глобального інноваційного процесу в межах зміцнення міжнародної економічної безпеки і виділити такі групи: механізми стимулювання інноваційної діяльності, механізми розробки і впровадження інновацій, механізми інвестування інноваційної діяльності, механізми трансферу технологій, механізми управління інтелектуальною власністю, механізми управління персоналом, механізми управління маркетингом (рис. 5.2).

Таким чином, в сучасних глобалізаційних умовах розвитку світового господарства та міжнародних економічних відношень система управління міжнародною інноваційною діяльністю являє собою систему механізмів, яка охоплює всі економічні рівні інноваційної діяльності при забезпеченні максимального взаємозв'язку з діяльністю міжнародних наднаціональних інституцій в інноваційній сфері.

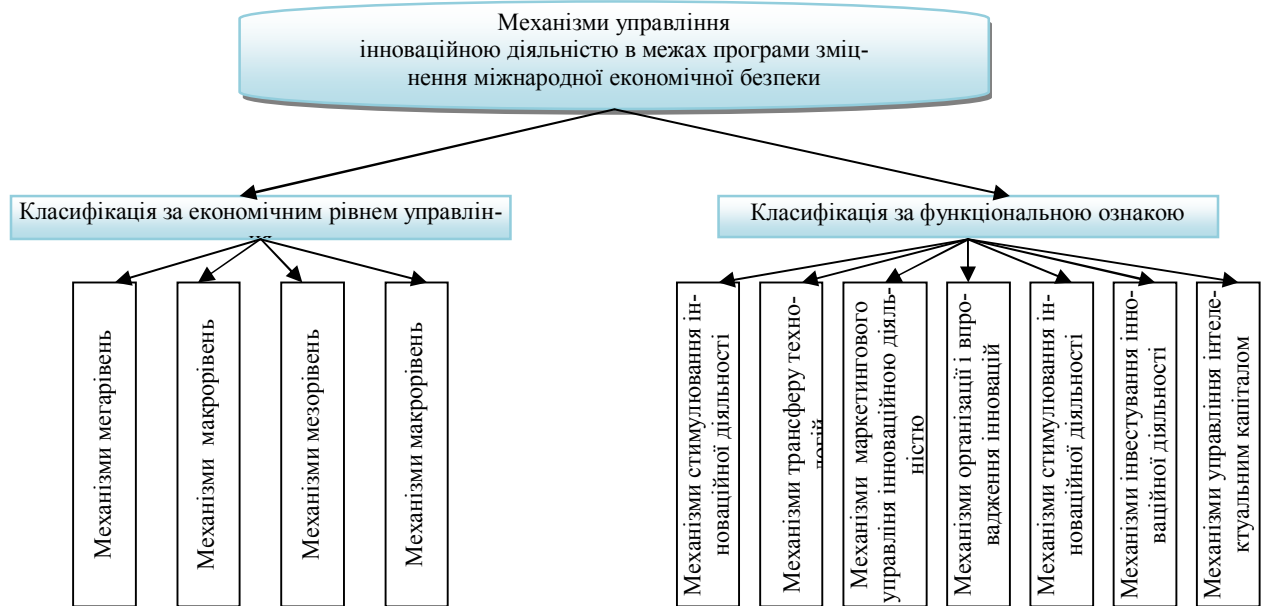

Рис. 5.2. Систематизація механізмів управління міжнародною інноваційною діяльністю в межах програми зміцнення міжнародної економічної безпеки суб'єктів бізнес-діяльності

Ефективність функціонування механізмів управління міжнародною інноваційною діяльністю макрорівня є необхідною умовою реалізації стратегій інноваційного розвитку національної економіки. Механізми управління в практиці формування та реалізації стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки мають певні національні ознаки, розвиваються у просторі і часі, діють взаємоузгоджено і у певній послідовності, створюючи синергетичний ефект, який залежить від «інноваційності» їх застосування. Систематизована класифікація механізмів управління міжнародною інноваційною діяльністю передбачає ті з них, які обґрунтовані в теоретичних працях науковців та які застосовуються в практиці міжнародного бізнесу, але, природно, у «рамковій» постановці проблеми даного дослідження (останнє означає, що допускається можливість появи нових механізмів у межах названих груп та появи нових функціональних груп механізмів).

Вищезазначені механізми та методи можна визначити як такі, що орієнтовані на "конвергенцію" у тому розумінні, що різні країни повинні дотри-

муватись аналогічного курсу в створенні сприятливого інноваційного середовища для суб'єктів міжнародної інноваційної діяльності і стимулювати їх інноваційну активність. В умовах міжнародної конкуренції країна не може відставати в економічному розвитку від своїх основних конкурентів і повинна підтримувати свої інтелектуальні досягнення на найвищому рівні, тому здається логічним застосування таких методів управління, які показали найбільшу ефективність у міжнародній практиці. Ця логіка конвергенції зберігає своє значення, але має й недоліки, оскільки завжди існує небезпека того, що вона приведе до копіювання стратегічних цілей інших країн (регіонів, компаній), шаблонних та трафаретних підходів до управління інноваційною діяльністю.

В сучасній теорії міжнародних економічних відносин інтенсивно розвивається течія диверсифікації методів управління інноваційним розвитком країн світової економіки і їх дивергенції. За думкою сучасних вчених: «це є об'єктивною необхідністю в умовах зростання технологічної спеціалізації країнами у сфері високотехнологічних секторів глобальних ринків. В економіці з домінуванням виробництв з високим вмістом інтелектуальної складової конкуренція все більше будується саме на такій спеціалізації. За цих умов дивергенції методів управління інноваційною діяльністю необхідно приділяти більше уваги, ніж раніше. Інноваційна політика повинна поєднувати в собі необхідні елементи конвергенції (освоєння передового світового досвіду) і дивергенції (зміцнення вже налагодженої спеціалізації в промисловості і технологіях)» [252, 243, 316]. Дивергенція форм та методів трансферу технологій має здійснюватись з урахуванням особливостей конкретних технологій. Якісною характеристикою технологій є рівень їх наукомісткості, за яким вони поділяються на високі технології, середні технології високого рівня, середні технології низького рівня, низькі технології. Безумовно, цінність кожного з перелічених видів різна, неоднакові також можливі наслідки їх впровадження. Важливим питанням передачі технологій є створення інформаційної інфраструктури, покликаної обслуговувати цей процес. Такий підхід означає,

що в загальну структуру інноваційної політики необхідно вбудовувати інноваційні стратегії мезорівня (які спрямовані на галузеву спеціалізацію даної країни або регіону, тобто стратегії, орієнтовані на ті галузі промисловості й сектори глобальних ринків, які мають високу дохідність в умовах національного виробництва), а також стратегії інноваційного рівня макрорівня (тобто на рівні суб'єктів міжнародного підприємництва в цілому та окремих бізнес-процесів, зокрема). При цьому, теоретичними основами функціонування механізмів забезпечення конкурентоспроможності регіонів виступають такі: стратегія, ресурси, інфраструктурне забезпечення, інноваційна орієнтованість. Організаційно-економічними передумовами формування інноваційного потенціалу регіону є національна економічна безпека і соціально-економічне спрямування через забезпечення локальної економічної ефективності на рівні територіально-виробничих комплексів та окремих підприємств (які є суб'єктами міжнародного підприємництва).

Як свідчать результати вище проведеного дослідження, країни, що є світовими економічними, технологічними і науковими лідерами, мають ряд спільних ознак: найвищі показники глобального індексу міжнародної конкурентоспроможності, ефективно функціонуючі національні інноваційні системи, державні механізми регулювання інноваційної діяльності суб'єктів ринку і стимулювання розвитку високотехнологічного бізнесу. Для зміцнення технологічної конкурентоспроможності будь-якої країни необхідною умовою є наявність механізму, що має стимулювати практичне провадження наукових рішень, нові методи виробництва і нові продукти та характеризується, як правило, національними ознаками, тобто в процесі реалізації обраних стратегій інноваційного розвитку економік уряди держав формують власну систему пріоритетів та преференцій з урахуванням визначених стратегічних завдань. Стимулювання міжнародної інноваційної діяльності передбачає застосування відповідних методів та механізмів (табл. 5.6). Дієвість механізмів управління міжнародною інноваційною діяльністю є необхідною умовою успішної реалізації стратегії інноваційного розвитку національної економіки країни в умо-

вах глобалізації. До найбільш типових механізмів стимулювання інноваційної діяльності у міжнародній практиці належать заходи економічної і бюджетної політики, на сутність яких впливають переважним чином особливості національної економіки країни (табл. 5.7)

Якщо застосувати принципи «теорії організації» до даної системи управління інноваційною діяльністю і розглядати державу як керуючу систему, а суб'єкти ринку як потенційних споживачів державних послуг у сфері фінансування інноваційної діяльності, то така система відповідає організації, що стоїть «обличчям до споживачів» (рис. 5.3). [334]

Крім того, процедура підготовки прийняття рішення (що стосується фінансування інноваційної діяльності, реєстрації технопарку тощо) є досить складною та багатоетапною, не несе в собі стимулюючих ознак для формування інноваційної активності. Як наслідок, створена система регулювання та стимулювання інноваційної діяльності в Україні є організацією, що стоїть «спиною до споживачів» (рис.5.4).

Таким чином, складний і багатоаспектний характер інновацій дозволяє розглядати інноваційну діяльність як процес, як зміни і як результат. На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що інновації пронизують всю науково-технічну, маркетингову діяльність виробників і зорієнтовані на задоволення потреб ринку. Інновації пов'язують різні за характером і способом управління сфери діяльності: науку, виробництво, інвестиції, реалізацію продукції. Виникає необхідність вдосконалення стилів і прийомів інноваційного управління, швидке і адекватне реагування на зміну кон'юнктури ринку, гостра необхідність в управлінні впровадженням нововведення, розвиток нових напрямів у роботі фірм, у вдосконаленні основних елементів сучасного інноваційного менеджменту з метою використання резервів інноваційної діяльності.

Таблиця 5.6

Характеристика методів забезпечення міжнародної інноваційної діяльності

№	Методи та механізми	Характеристика	Ступень комерційної доцільності	Завдання ефективної реалізації методу або механізму	Принципи	Критерії вибору
1	Методи державного управління	спрямовані на створення умов, за яких здійснення міжнародної інноваційної діяльності буде вигідно для суб'єктів міжнародних економічних відносин	може бути визначено розміром чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків	<ul style="list-style-type: none"> - визначити принципи і форми державного регулювання інноваційної діяльності національної економіки та суб'єктів міжнародного бізнесу; - сформулювати критерії вибору напрямів інноваційного розвитку національної економіки та суб'єктів міжнародного бізнесу країни; - визначити методологію інноваційного розвитку суб'єктів 	<ul style="list-style-type: none"> - економічна доцільність; - контрольованість напрямків використання; - подальший науково-технічний розвиток країни; - відсутність негативних наслідків для стратегічних галузей національної економіки 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; - забезпечення міжнародної економічної безпеки національної економіки; - економічна доцільність; - відповідність глобалізаційним умовам розвитку світо господарської системи; - відповідність світовим стандартам
2	Механізми трансферу технологій	Спрямовано на поширення інновацій, втілених у технології, а розвиток технологічної інтеграції надає більше можливостей для пошуку як продуцентів, так і реципієнтів технологій	для їх комерціалізації необхідні додаткові витрати, причому у ряді випадків більш значні, ніж ті, які мали місце на дослідній стадії. У держав немає достатніх коштів для фінансування стадій впровадження наукових розробок, тому було б доцільно надати підприємницьким структурам можливість використання у виробництві таких розробок	<ul style="list-style-type: none"> - визначити принципи і форми передачі технологій; - сформулювати критерії вибору технологій, що можуть бути передані для подальшої комерціалізації в підприємницький сектор промисловості; - визначити методологію ціноутворення на передані ліцензії і патенти; - створити зацікавленість організацій-розробників у такій передачі; - створити інформаційну інфраструктуру взаємодії реципієнта і розробника. 	<ul style="list-style-type: none"> - економічна доцільність; - контрольованість напрямків використання; - подальший науково-технічний розвиток; - відсутність негативних наслідків стратегічного розвитку відповідної галузі 	<ul style="list-style-type: none"> - відповідність потребам ринку; - забезпечення міжнародної конкурентоспроможності продуктам інноваційної діяльності суб'єктів міжнародного підприємництва; - економічна доцільність; - забезпечення міжнародної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва; - економічна доцільність; - відповідність світовим стандартам; - адекватності вартості; - рівень захисту інтелектуальної власності

Особливості формування механізмів стимулювання інноваційної діяльності країн світу

№	Країни світу	Заходи стимулювання інноваційної діяльності
1	Японія	<p>1) включення витрат на науково-дослідні розробки приватного сектора в собівартість продукції;</p> <p>2) списання значної частини наукового устаткування за прискореною системою нарахування норм амортизації;</p> <p>3) застосування системи адресних податкових пільг, спрямованих на постійне нарощування обсягу наукових витрат у великих корпораціях і на залучення дрібного і середнього бізнесу до інноваційної діяльності у сфері нових технологій;</p> <p>4) пільгове кредитування науково-технічних розробок і пайове фінансування значних проектів, створення інституційних умов для розвитку венчурного фінансування;</p> <p>5) безвідплатна передача або надання на пільгових умовах державного майна або землі для організації інноваційних підприємств (в основному у сфері освіти або для дрібного і середнього бізнесу), а також для створення наукової інфраструктури в регіонах</p>
2	Китай, Південна Корея тощо	доповнюються діями центральної та місцевої влади
3	США	Державна система діє за принципом створення сприятливого середовища для всіх суб'єктів бізнесу, стимулюючи спочатку «інноваційну ініціативу», а потім включаючи дійові важелі фінансового стимулювання
4	Україна	Система механізмів державного впливу на розвиток пріоритетних галузей економіки України побудована за розподільчим принципом при значній обмеженості ресурсів. Вирішення питання про отримання «ресурсу» (фінансування, кредитування інноваційної діяльності) здійснюється центральними органами влади, отже можливість отримати даний ресурс має досить обмежене коло споживачів [131]
5	Австрія, Великобританія, Нідерланди, Франція, Німеччина, Швеція, Швейцарія	<p>- скорочення прямого впливу державних управлінських структур на розвиток науки і техніки та створення сприятливих законодавчих і економічних умов для розвитку конкуренції у сфері НДДКР;</p> <p>- поєднання прямого стимулювання і цільового фінансування впровадження у виробництво найважливіших науково-технічних проектів загальнодержавного значення за рахунок федерального уряду та земельних бюджетів. Прикладами таких форм стимулювання є: надання позик, у тому числі дотацій; створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого ризику; безоплатні позики, у розмірі 50% коштів, необхідних на впровадження інновацій; зниження державного мита на об'єкти інтелектуальної власності для інд. винахідників;</p> <p>- забезпечення координації та взаємодії державних університетів і науково-дослідних центрів з приватними промисловими фірмами; сприяння процесам прискореного впровадження інновацій у виробництво</p>

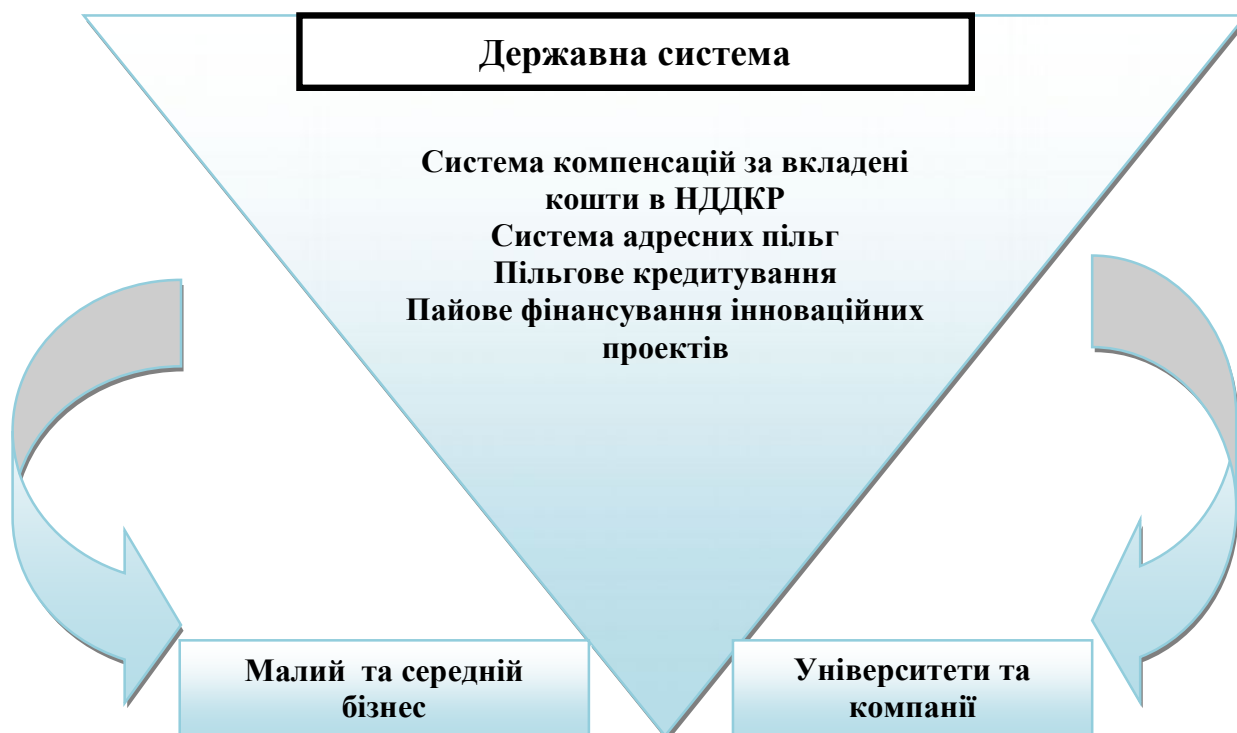

Рис. 5.3. Державна система регулювання і стимулювання інноваційної діяльності США («обличчям до споживачів»). [334, 121]

Рис. 5.4. Державна система регулювання та стимулювання інноваційної діяльності України («спиною до споживачів»).

Для реалізації інноваційної діяльності в країнах необхідна відповідна інфраструктура. Учасниками інноваційної діяльності в Україні виступають організації НАН України, університети і вузи, галузеві НДІ, інноваційно-технологічні центри, великі промислові підприємства (табл. 5.8).

Таблиця 5.8

Учасники інноваційної діяльності в Україні [236]

Вид організації	Основна діяльність	Сильні сторони	Слабкі сторони	Оптимальне застосування
1	2	3	4	5
Організації НАН України	Фундаментальні дослідження	Ефективність у проведенні фундаментальних досліджень	Інфраструктура консервативна і нечутлива до інновацій	Створення теоретичного інструментального заділу для подальшого перетворення результатів дослідження в інновації
Університети і ВНЗ	Фундаментальні дослідження НДДКР	Бюджетні кошти, які виділяються Міністерством освіти і науки на підтримку університетських технопарків	Організаційність інновацій, що підтримуються	Інноваційна діяльність на базі НТР, вищої школи, що реалізується в університетських технопарках
Галузеві НДІ	НДДКР	Наявність технологічної інфраструктури, придатної для забезпечення інноваційної діяльності	Відсутність необхідної організаційної інфраструктури. Відсутність коштів на утримання надлишкової технологічної інфраструктури через фінансові проблеми, що не може забезпечити стійкість інноваційного циклу	Інноваційна діяльність на базі власних підприємств
Інноваційно-технологічні центри	Підтримка інноваційної діяльності	Оптимальні умови для забезпечення діяльності малих підприємств	Залежність від фінансової стійкості розміщуваних малих підприємств	Концентрація незалежних малих підприємств. Активний маркетинг високотехнологічної продукції в інтересах великих підприємств

Продовження табл. 5.8

1	2	3	4	5
Великі промислові підприємства	Виробництво в стабільній номенклатурі	Можливість освоєння інновацій за рахунок виробничих площ, енергоозброєності і кваліфікації персоналу	Необхідність істотних капітальних вкладень на технологічну підготовку виробництва	Серійне виробництво інновацій при наявності масового попиту. Джерело інновацій – малі підприємства науково-технічної сфери
Консалтингові фірми	Послуги суб'єктам інноваційної діяльності	Оперативно та гнучко реагують на запити клієнтів	Обсяг і якість послуг не завжди задовільні	Використання послуг фірм, що володіють найбільшим потенціалом
Малі підприємства науково-технічної сфери	Інноваційна діяльність	Технічно-грамотний персонал. Сильна мотивація, гнучкість, чутливість до вимог ринку	Слабкість менеджменту. Податковий тиск. Нерозвиненість системи послуг, що надаються, і технологічної інфраструктури	Інноваційна діяльність не пов'язана з вирішенням фундаментальних проблем і складною кооперацією

Оскільки основою міжнародної конкурентоспроможності країни є її здатність генерувати та швидко впроваджувати інновації, єдино можливим шляхом зростання національної економіки має стати розробка *концепції інноваційного розвитку національної економіки*, в основу якої мають бути покладені такі чинники: [230]

- цілеспрямоване втручання держави в економіку для формування промислової політики підтримки інноваційного процесу через бюджетне фінансування пріоритетних напрямів;
- підтримка своїх фірм і виробництв, захист свого ринку;
- інтеграція в межах держави освіти, науки, науково-технічного прогресу з власним виробництвом і банківською системою;
- основна стратегія економіки – промислова політика з підпорядкуванням їй грошово-фінансової системи і розвитком реформ;
- невинне зростання добробуту широких верств населення;
- недосконала конкуренція сприяє інноваційній діяльності;
- сукупність стратегій розвитку фірм – наступальна, захисна, імітаційна, залежна, традиційна, за нагодою на чужому ринку;

- темп підвищення продуктивності праці залежить, насамперед, від темпу базових інновацій;
- діє закон М.Туган-Барановського: виробництво управляє споживанням за умов інноваційних змін.

Наявність чіткої економічної політики дозволить мобілізувати всі внутрішні джерела інвестицій та спрямувати зовнішні інвестиції в необхідному для України напрямку. Тому визначення і застосування ефективного механізму впливу на інвестиційно-інноваційні процеси з боку держави в рамках Концепції інноваційного розвитку має суттєве значення. Особливо важливою розробка останньої стає сьогодні, коли в державі проголошена зміна існуючої індустріальної моделі розвитку економіки на модель інноваційну.

З урахуванням вищезазначеного, в контексті сучасного розвитку світогосподарської системи в умовах глобалізації та з урахуванням пріоритетів державної політики і підприємницького сектору щодо адаптації науки і інноваційної сфери до світових тенденцій, розробка Концепції інноваційного розвитку національної економіки має враховувати можливі сценарії розвитку інноваційної діяльності в Україні на найближчі десятиріччя, які, зокрема, можуть бути представлені у табл. 5.9.

При розробці концепції інноваційного розвитку національної економіки (як суб'єкта міжнародних економічних відносин) необхідно враховувати тенденції розвитку глобального ринку взагалі та окремих галузей зокрема. При цьому ефективність інноваційної діяльності та інноваційна активність національної економіки та суб'єктів міжнародного бізнесу являють собою одну з головних складових конкурентоспроможності країни та являють собою базу формування її конкурентних переваг на міжнародному ринку.

Крім того, необхідно зосередити увагу, що в умовах глобалізації світовій економіці національні економіки країн повинні бути орієнтованими також і на забезпеченні потреби не тільки зовнішнього, але і внутрішнього ринків у високотехнологічної продукції, тому що активізація глобалізаційних процесів в світогосподарській системі (що сприяє лібералізації міжнародної

торгівлі та міжнародних економічних відносин), забезпечуючи зростання впливу інформаційних технологій на розвиток сучасного бізнесу, створюють передумови стрімкого розвитку високих технологій.

Таблиця 5.9

Варіанти концепцій інноваційного розвитку національної економіки України в умовах глобалізації з урахуванням особливостей розвитку світогосподарської системи

№	Тип сценарію концепції	Характеристика
1	Інерційний, песимістичний.	Збереження сучасних тенденцій низької фактичної пріоритетності наукової і інноваційної діяльності в загальних пріоритетах держави і приватного сектору призведе до поступової деградації наукових колективів у широкому спектрі фундаментальних і прикладних досліджень, в тому числі тих, що формують новий технологічний уклад. Розвиток за подібним сценарієм може призвести до втрати перспективних основ конкурентоспроможності технологічно складних галузей четвертого технологічного укладу (авіа- і ракетобудування, атомна промисловість, енергомашинобудування).
2	Інерційний оптимістичний.	Доходи від сировинного експорту все більше використовуються (за активної державної підтримки) для модернізації базових галузей оброблювальної промисловості, транспорту і зв'язку, а також для підняття рівня галузей інформаційного комплексу в регіонах до показників регіонів-лідерів. Варіант використання технологічних наробок країн-лідерів, в тому числі через механізми прямих інвестицій наукоємних ТНК, може забезпечити суттєву економію часу і коштів, але вимагає високого рівня обґрунтованості і гнучкості економічної політики, яка вибудовується з урахуванням довгострокових тенденцій світового розвитку.
3	Помірно оптимістичний сценарій	передбачає можливість нарощування поступової позитивної динаміки в держсекторі науки за умови його ефективної трансформації і створення «точок зростання» на напрямках нового технологічного укладу з перспективою створення економічно значущих відкриттів і новацій. Важливість розвитку подій за даним сценарієм зростає в сучасних умовах, коли міжнародні конкурентні переваги все більше визначаються наявністю науково-технічних знань, якістю людського капіталу і реалізацією організаційно-управлінським інновацій. При цьому технологічна модернізація видобувних і переробних галузей, підприємств сфери послуг можлива за умови поєднання зусиль в державному і приватному секторах, що потребує суттєвої активізації і підвищення ефективності державної наукової і інноваційної політики.
4	Найбільш оптимістичний сценарій	передбачає поряд із вирішенням вище перерахованих завдань можливість створення ядра галузей четвертого і п'ятого економічного укладів і перетворення України в потужного виробника і експортера високотехнологічної продукції і послуг.

Доказом вищесказаного є факт, що країни, які активно включились в високотехнологічний процес, в короткий термін набули ознак інтенсивного розвитку національних економік (про що свідчать статистичні данні). Причому деякі з них значно відставали від рівня високорозвинутих держав. З теоретичної точки зору це обґрунтовується теорією фактору «переваг відставання» (backward advantage) (яка сформувалася на основі досліджень науковців, які працюють в сфері вивчення процесів економічного розвитку країн світу), основна ідея якої полягає в тому, що країни, які в технологічному відношенні є більш відсталими порівняно з розвинутими державами, саме за рахунок цього відставання здатні забезпечити більш високі темпи економічного зростання шляхом імпорту технологій [385]. Концепція цієї теорії доводить, що деякі країни світу (особливо країни, що розвиваються) впроваджують високі технології без значних вкладень в науково-технічні дослідження в рамках національної економіки. В рамках цієї теорії з інерційним оптимістичним сценарієм здійснюється сучасний інноваційний розвиток в Україні.

При загально визнаному факті економічної нерівномірності розвитку областей України можна стверджувати, що навіть економічно розвинуті регіони не мають ознак територій інноваційного розвитку, де більшість діючих підприємств оснащено сучасним обладнанням і забезпечено достатньою мірою висококваліфікованою робочою силою. За таких умов стимулювання розвитку бізнесового середовища, сприятливого для інновацій, потребує не тільки гнучкості державного управління інноваціями і залучення до активного сприяння інноваціям місцевих органів влади (рис. 5.5), але й створення інфраструктури інноваційного розвитку, інформатизації владних і бізнесінституцій та підготовки кадрів у сфері менеджменту інноваційної та науково-технологічної діяльності [307]. Таким чином, державна і регіональна інноваційна політика проводиться в рамках соціально-економічної політики, як один із її напрямків.

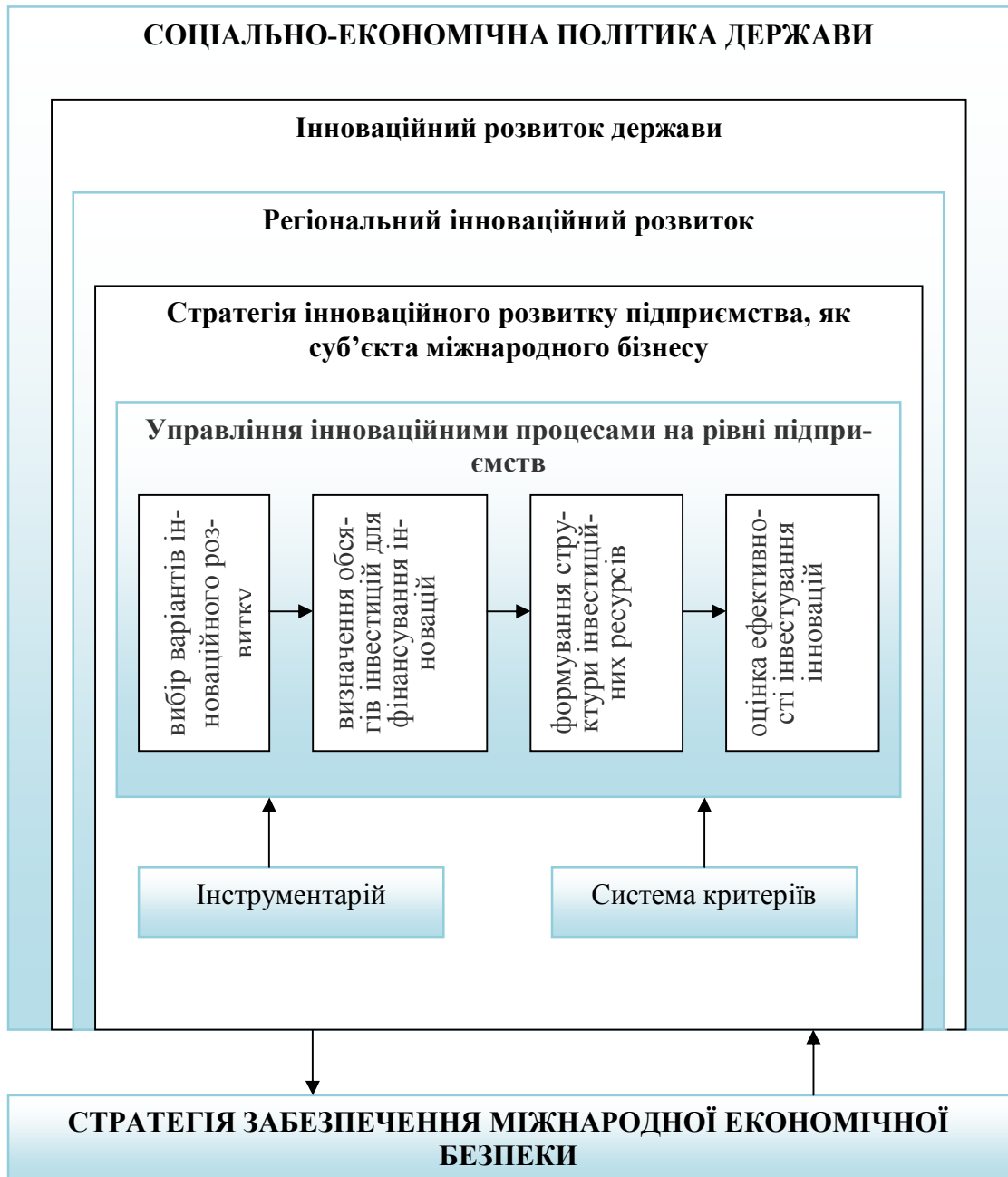

Рис. 5.5. Схема взаємозв'язків рівнів управління процесами ресурсного забезпечення інноваційного розвитку при забезпеченні міжнародної економічної безпеки.

Відповідно до схеми взаємодії макrorівня і мікрорівня, система управління розвитком інноваційної діяльності здійснюється в рамках єдиної соціально-економічної політики держави, що передбачає регулювання ринкових процесів, правове регулювання підприємницької діяльності, соціальне регулювання, політичне регулювання тощо, у т.ч. за допомогою проведення

відповідної інноваційної політики. Слід також відзначити, що хоча практично всі успішні підприємства зобов'язані своїм успіхом інноваціям, далеко не всі підприємства, що займаються інноваційною діяльністю, досягають успіху (в основному з причин високого ризику внаслідок невизначеності поведінки споживачів, непередбачуваності дій конкурентів і т.п.).

Аналіз державної та регіональної політики України в контексті забезпечення інноваційного розвитку національної економіки дозволяє зробити висновок, що більшість заходів носить декларативний характер і стосується мікрорівня, зокрема зміни інноваційної та маркетингової стратегії підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках. Але зміни в цьому контексті, на наш погляд, слабо мотивовані, оскільки заходи урядової програми у своїй більшості не передбачають впровадження дієвих механізмів стимулювання структурних змін у промисловості і розвитку високотехнологічних виробництв [207]. Методологічною основою формування РІС є застосування принципу «організації, що стоїть «обличчям до споживачів» та поєднання інноваційних інтересів суб'єктів ринку основних ієрархічних рівнів – нано, мікро-, мезо- та макрорівнів.

Передбачається, що розробка програми соціально-економічного розвитку національної економіки має бути стратегічною (розробляється на короткострокову та довгострокові перспективи), багатоваріантною (принаймні врахування трьох можливих сценаріїв розвитку економіки), комплексною (включати в себе стратегію інноваційного розвитку національної економіки, стратегію інноваційного розвитку регіону та стратегію інноваційного розвитку підприємства) та динамічною системою. Метою розробки програми є визначення та відбір найбільш важливих пріоритетів для спільноти (макро-, мезо- та мікрорівнів) та створення інструментів підтримки і регулювання для їх реалізації. Передбачається, що розробка програми та моніторинг її виконання має забезпечуватись через систему інформаційного забезпечення. У рамках цієї системи буде здійснюватись і процес формування та розвитку інноваційної системи на всіх рівнях.

Таким чином, стратегія інноваційного розвитку національної економіки у нашому розумінні є синтезом форм та методів державного регулювання, які забезпечують інтеграцію різних стадій інноваційного процесу шляхом ефективного використання базисних складових (інтелекту, інформації, ресурсів) з метою отримання на цій основі міжнародних конкурентних переваг. Отже, механізм управління міжнародною інноваційною діяльністю на макрорівні можна представити як цілісну діалектичну сукупність взаємозалежних, взаємообумовлених і цілеспрямованих економічних інструментів, важелів, форм і методів державного регулювання економікою з метою реалізації стратегії інноваційного розвитку. До найважливіших економічних регуляторів можна віднести митну, податкову, цінову, зовнішньоекономічну політику, політику державних витрат, а також норми амортизаційних відрахувань, квоти і ліцензії, дотації і субвенції, стимулювання постачань продукції, виконання послуг і робіт для державних замовлень тощо.

5.3. Модифікація концепції інноваційного розвитку міжнародного підприємництва при формуванні потенціалу економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва.

Оцінюючи сучасний стан світової економіки, особливості етапів розвитку міжнародного підприємництва в інноваційному напрямі, можна зробити висновок, що інноваційний розвиток світового господарства є наслідком реалізації стратегій економічного розвитку країн, регіонів, корпорацій і підприємств середнього та малого бізнесу, а також вимогою глобалізації і одночасно умовою економічної безпеки в кризовий період. Цьому сприяє діяльність наднаціональних інституцій у сфері управління інтелектуальними ресурсами на глобальних ринках високотехнологічної продукції. Глобалізаційний напрям розвитку світової економіки у цілому та інтернаціоналізація економічної діяльності суб'єктів міжнародного бізнесу, що значно посилюють міжнародну конкурентну боротьбу, ставлять національні економіки перед необхід-

ністю визначення умов їх приєднання до глобалізаційного світового економічного простору. На думку П. Микитюк, це здійснюється сьогодні за двома основними напрямками: або підпорядкуванням глобалізаційному процесу і зведення по суті національної економіки до обслуговуючої ролі в світовому господарському комплексі; або паритетним включенням до нього, яке не загрожує суверенності держави та забезпечує пристойне місце у світовому розподілі праці [177. с. 115; 110]. Проте, як свідчить теорія міжнародного маркетингу, конкурентоспроможність суб'єктів підприємництва (особливо на міжнародному рівні, національних економік і окремих підприємств) не може бути досягнута раз і назавжди. Цей показник вимагає активних зусиль суб'єктів підприємництва (як національного, так і міжнародного) із постійного вдосконалення систем менеджменту якості організацій, швидкої і адекватної реакції на будь-які ринкові зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Як було з'ясовано раніше, зміни в світогосподарському процесі обумовили конструктивний перерозподіл його галузевої структури на користь високотехнологічної економіки та сфери послуг. Тому саме держави, які обрали пріоритетними цілями структурні зміни власних національних економік у напрямку домінування високотехнологічних укладів в промисловій сфері та підвищення наукоємких послуг, наразі посідають передові позиції за рівнем міжнародної конкурентоспроможності. Орієнтація міжнародного підприємницького середовища на розвиток високотехнологічної економіки в процесі формування стратегічних напрямів економічного розвитку міжнародних бізнес-процесів та його суб'єктів ґрунтується передусім на теоретичних засадах розвитку постіндустріального виробництва (економіки знань) та стратегій інноваційного розвитку в домінантах економічної безпеки підприємництва. Залежність глобальної конкурентоспроможності національної економіки від рівня розвитку міжнародних інноваційних процесів вимагає повноцінної інтеграції сучасних національних економік різного рівня економічного розвитку в міжнародний інноваційний процес, що неможливо без наявності у країні по-

вноцінної науково-технологічної бази і механізмів ефективного управління інноваційним розвитком.

Подальший прогрес у цьому напрямі вимагає функціонального підходу до формування стратегій інноваційного розвитку міжнародного підприємництва та міжнародних бізнес-процесів як визначальної умови розвитку світової економіки. Функціональний підхід до розвитку економічних процесів не є чимось абсолютно новим. Але для обґрунтування доцільності використання цього напрямку передусім необхідно уточнити природу функціонального підходу та особливості його застосування. Вихідною основою його формування є категорія «функція», яка у даному контексті використовується для позначення сукупності однорідних дій суб'єктів глобального інноваційного процесу розвитку міжнародного підприємництва щодо формування, реалізації і моніторингу цих стратегій із урахуванням особливостей протікання глобалізації. Виходячи з основних постулатів, основним положенням функціонального підходу є твердження про первинність функціонального призначення світогосподарської системи і її структурної організації, відповідно до чого структура інноваційної системи країни та інших суб'єктів міжнародного бізнесу визначається складовими технологічних змін та основними напрямками розвитку світогосподарських процесів в умовах глобалізації, структурою та вимогою ринку.

Попри на економічну кризу, світова економіка знаходиться на етапі досить динамічного розвитку і не протидіє, а навпаки – максимально стимулює нові потреби як виробничого (промислового) характеру, так і особистого споживання, чим підштовхує до залучення нових ресурсів, технологій та стратегій розвитку. У процесі інноваційного розвитку світової економіки у сфері міжнародного підприємництва зокрема відбувається функціональна диференціація та інтеграція складових глобальної інноваційної системи в цілому, національних інноваційних систем, їх підсистем і елементів, що сприяє зникненню старих і формуванню нових функцій та їх носіїв, взаємодії у просторі і часі. Таким чином, зміна набору функцій між суб'єктами глобального

інноваційного процесу, що протікає у світовому підприємницькому середовищі, приводить до відповідних змін функціонально-структурної організації міжнародного бізнесу та стратегій його розвитку. Відповідно відбуваються зміни і в процесі формування методів, підходів, механізмів та інструментарію реалізації цих стратегій.

Стратегію інноваційного розвитку міжнародного підприємництва можна розглядати як сукупну діяльність різних та одночасно взаємопов'язаних суб'єктів міжнародного бізнесу з метою отримання конкурентних переваг на глобальних ринках щодо вибору механізмів та інструментів досягнення поставлених цілей, визначення пріоритетів розвитку, організації та управління інноваційною діяльністю. Інновації стають основою розвитку глобальної світогосподарської системи: компанії сприймають інновації як ефективний засіб збільшення прибутків і завоювання нових сегментів ринку, а уряди вважають їх дієвим засобом прискорення економічного зростання країни за допомогою підвищення міжнародної конкурентоспроможності на глобальних ринках. При цьому функції держави у інноваційному розвитку міжнародного підприємства тісно пов'язані зі стратегічними завданнями, але не зводяться лише до них.

У світовій практиці державною стратегією називають систему цілепостановчих політичних намірів, і вона повинна, по-перше, розроблятися шляхом змістовного діалогу всіх суспільних інституцій та громадян держави, по-друге, мати тимчасові рамки для досягнення визначених в ній цілей та спиратися на ресурси, які є або які створюються [190, с. 135]. Аналіз функцій держави мусить дати відповіді на такі питання:

- які функції держави на даному етапі свого розвитку та напрями їх реалізації;
- на чому повинні бути сконцентровані зусилля державних органів;
- якими методами необхідно реалізувати виконання поставлених стратегічних завдань.

Держава, яка не має відповідного механізму виконання функцій або не може виконувати свої головні функції належним чином, є нездатна реалізувати обрані стратегії у рамках вимог інноваційного розвитку міжнародного підприємництва. За допомогою функцій держава реалізує власні завдання і цілі, у зв'язку з чим функції існують не лише реально, але й потенційно як можливість до певної діяльності. Разом з тим, державні функції виникають, здійснюються і розвиваються відповідно до тих завдань, що належить виконувати у конкретних економічних умовах, виходячи з чого державні функції знаходяться в тісному зв'язку між собою і з тими суспільними відносинами, на які держава намагається активно впливати всією своєю політикою відповідно до своїх потреб. Таким чином, кожна країна повинна визначати рівень державного впливу на стратегію розвитку національної економіки з урахуванням загальних тенденцій глобального інноваційного процесу.

Стратегія інноваційного розвитку міжнародного підприємництва у нашому розумінні є синтезом форм та методів регулювання суб'єктів міжнародного бізнесу, які забезпечують інтеграцію різних стадій інноваційного процесу шляхом ефективного використання базисних складових (інтелекту, інформації, ресурсів) з метою отримання на цій основі міжнародних конкурентних переваг. Тому ефективним напрямом подолання розбіжностей між типами стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки є розробка теоретичної моделі, яка була б інваріантною в обох системах: як в керуючій, так і в керованій. Потреба у такій моделі зумовлена необхідністю стратегічного управління розвитком міжнародного підприємництва, його багатоаспектністю, наявність якої надає можливість впорядковувати зв'язки між суб'єктами міжнародної інноваційної діяльності в процесі реалізації як тактичних і операційних, так і стратегічних цілей.

Фундаментальність та різноплановість теорій вказує на важливість та наукову доцільність даного напрямку досліджень. У розвиток зазначених теоретичних положень доцільною є розробка функціонального підходу щодо формування стратегії інноваційного розвитку країн світової економіки. Еко-

номічна сутність функціонального підходу формується на основі інтерпретації та сучасного глобалізаційного розуміння терміну «функція» (у даному контексті використовується для позначення сукупності однорідних дій суб'єктів глобального інноваційного процесу щодо формування, реалізації і моніторингу стратегії інноваційного розвитку країни в умовах глобалізації). Виходячи з цього основним положенням функціонального підходу є твердження про первинність функціонального призначення світогосподарської системи і її структурної організації. Відповідно, структура інноваційної системи країни визначається сукупністю реалізованих функцій в рамках даної діяльності, а також умовами її існування і функціонування [121].

Запропонована функціональна модель **забезпечення міжнародної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва шляхом інноваційного розвитку країн в умовах глобалізації** як головних суб'єктів міжнародного підприємництва (рис. 5.6) сформована з урахуванням типових функцій, які виконують суб'єкти глобального інноваційного процесу і з урахуванням економічних рівнів управління міжнародною інноваційною діяльністю в межах міжнародної конкурентоспроможності. У сучасних умовах це дуже актуально, тому що в процесах інноваційного розвитку міжнародного підприємництва закономірне значне підвищення ризику та небезпеки функціонування у міжнародному бізнес-середовищі.

Проте функції такої моделі не обмежені науково-методичним напрямом забезпечити лише зіставлення керуючої та керованої систем, а мають на меті підвищення зручності використання її під час розгляду поточних подій та виявлення особливостей поведінки і чинників, що їх зумовлюють, для своєчасного реагування у процесі управління конкурентоспроможністю суб'єктів міжнародного підприємництва.

І передусім йдеться про конкурентоспроможність національних економік, тому що цей рейтинг безпосередньо впливає на конкурентоспроможність інших суб'єктів міжнародного бізнесу цих країн.

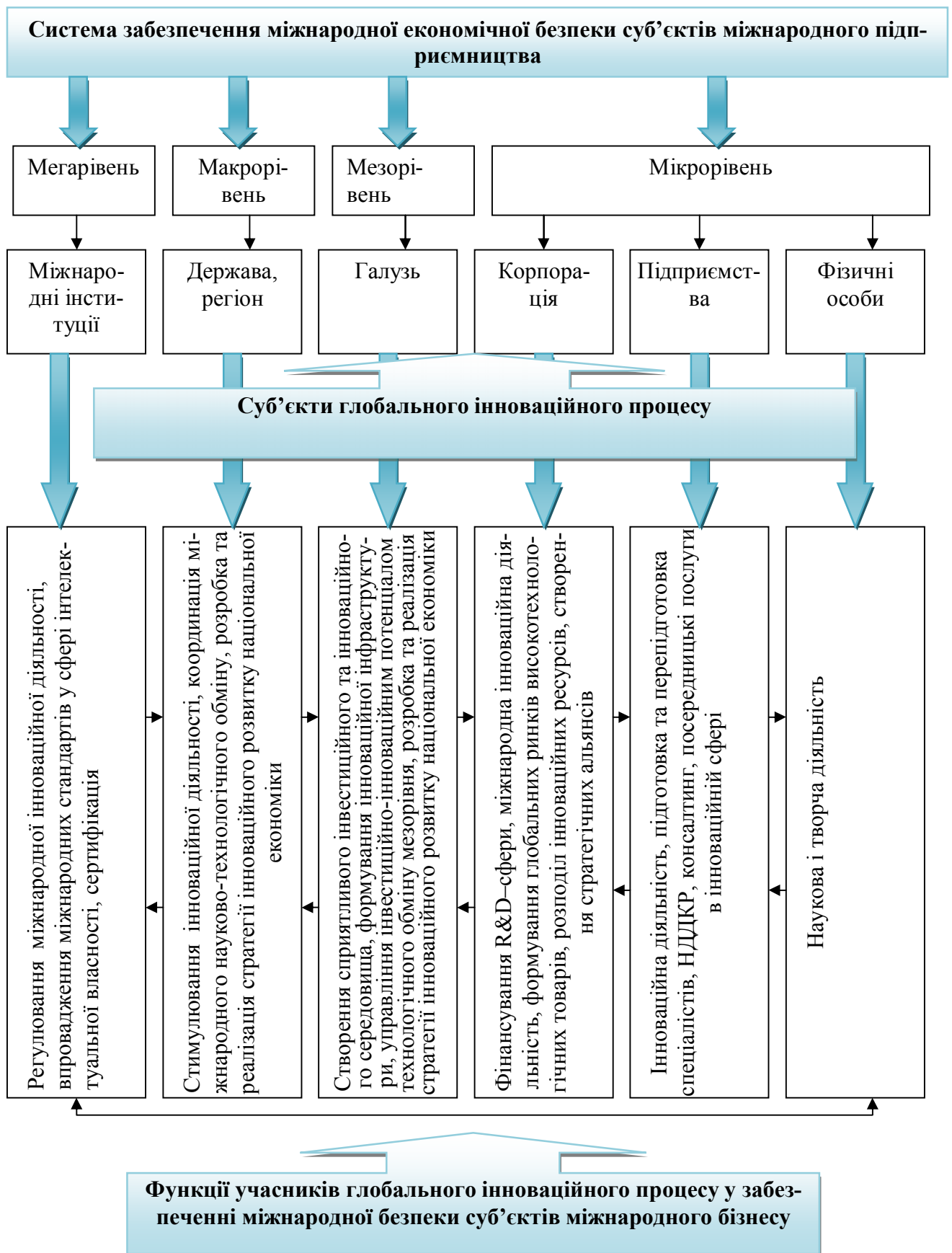

Рис. 5.6. Функціональна модель підвищення міжнародної економічної безпеки шляхом інноваційного розвитку країн в умовах глобалізації

Застосування функціонального підходу в розробці і реалізації стратегії інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного підприємництва базується на принципі мотивованої участі країн та суб'єктів національних економік у міжнародній інноваційній діяльності (табл. 5.10).

Сформована та запропонована система управління інноваційним розвитком суб'єктів міжнародного підприємництва при забезпеченні міжнародної економічної безпеки на різних рівнях управління в залежності від масштабів охоплення передбачає комплексний підхід до формування механізму реалізації інноваційно-орієнтованої моделі розвитку суб'єктів міжнародного підприємництва: інноваційний розвиток суб'єктів міжнародного ринку забезпечує інноваційний розвиток підприємств, корпорацій (макрорівень), галузей, регіонів (мезорівень) і, відповідно, країни та національної економіки (макрорівень), тобто охоплюються усі рівні міжнародного підприємництва: мега- (рівень світогосподарської системи), макро- (рівень національних економік окремих країн), мезо- (галузевий рівень) та мікро- (рівень окремих корпорацій, суб'єктів малого та середнього бізнесу).

В основу зазначеного механізму має бути покладена цілеспрямована взаємодія держави, регіонів, галузей та підприємств, як суб'єктів міжнародного підприємництва різного рівня, щодо ефективного використання інвестиційно-інноваційного потенціалу в напрямку підвищення загального рівня конкурентоспроможності національної економіки, що в свою чергу має забезпечити формування інноваційного потенціалу суб'єктів ринку та реалізацію ринкових стратегій при одночасному забезпеченні міжнародної підприємницької безпеки. Інвестиції в підприємницьку діяльність суб'єктів міжнародного ринку мають забезпечувати впровадження інновацій і збільшувати прибутки суб'єктів міжнародного бізнесу і, як наслідок, їх інвестиційно-інноваційний потенціал на усіх рівнях міжнародного підприємництва та створювати умови міжнародної підприємницької безпеки.

Таким чином, запропонований механізм повинен максимально забезпечити контроль за ефективністю розвитку інновацій та відповідно підвищення

інвестиційної привабливості суб'єкта міжнародного бізнесу на різних рівнях, тому що у межах системи забезпечення міжнародної підприємницької безпеки інновації не мають бути збитковими.

Таблиця 5.10

Система управління інноваційним розвитком суб'єктів міжнародного підприємництва при забезпеченні міжнародної економічної безпеки

Характеристика системи управління	Рівні суб'єктів міжнародного бізнесу		
	мікрорівень	мезорівень	макрорівень
Рівень управління	підприємство	галузь	Національна економіка
Об'єкт управління	Інноваційна та інвестиційна міжнародна діяльність підприємства	Інвестиційні та інноваційні галузеві процеси	Інвестиційні та інноваційних програми державного рівня розвитку національної економіки
Місце в системі управління суб'єкта	Складова загальної стратегії управління конкурентоспроможністю підприємств при участі в міжнародних бізнес-процесах	Складова загальної стратегії галузевого розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності галузі	Складова стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки у вигляді макрополітичних та соціально-економічних програми розвитку країни
Мета	Максимізація довгострокового (стратегічного) прибутку за рахунок розробки, впровадження та управління інноваційною діяльністю підприємства як головною складовою його конкурентоспроможності	Максимізація прибутковості галузі шляхом формування високого інвестиційно-інноваційного потенціалу галузі	Підвищення конкурентоспроможності країни шляхом реалізації інноваційного розвитку національної економіки
Механізм реалізації	Розробка тактики та стратегії управління інноваційним процесом	Розробка галузевої програми управління інвестиційно-інноваційним потенціалом	Створення національної інноваційної системи та її інтеграція в глобальний інноваційний процес

Будь-який суб'єкт міжнародного підприємництва може дозволити собі відстрочку одержання прибутку від профінансованої наукової діяльності, формуючи основи для стратегічної ефективності та прибуткового довгостро-

кового функціонування у міжнародному підприємницькому середовищі. Безумовно, це вимагає прогнозування позитивного комерційного результату при фінансуванні науково-дослідних робіт у будь-якій державі в межах забезпечення міжнародної підприємницької безпеки.

Виходячи з того, що інноваційний розвиток є складовою економічної політики будь-якої цивілізованої країни, механізм її реалізації формується відповідно до етапу розвитку національної економіки з орієнтацією на сучасні загальносвітові тенденції, досвід інших країн та відповідні теоретичні і методологічні засади, держава має прямий та непрямий вплив на інноваційну діяльність у сфері підприємництва. Так, безпосередній вплив держави на розвиток інноваційних процесів у країні проявляється через ініціювання міжнародної інноваційної активності шляхом формування стратегічних цілей, визначення пріоритетів, розробку концептуальних засад інноваційної політики, державних програм, формування бюджету фінансового забезпечення тощо.

Крім того, обов'язковим є встановлення норм і правил взаємовідносин між суб'єктами цієї діяльності, а саме – державними інституціями та інноваційно-активними суб'єктами міжнародної підприємницької діяльності певної країни. У свою чергу непрямий вплив держави на інноваційні процеси визначається сприятливістю економічного середовища щодо активізації інноваційної діяльності, а також рівнем розвитку інфраструктури, що, відповідно, забезпечує реалізацію заходів і методів стимулюючого характеру. Але при визначенні участі держави в регулюванні інноваційно-економічного розвитку країни та суб'єктів міжнародного бізнесу слід чітко обмежити межі її втручання в цей процес та виключити монопольну роль держави при прийнятті рішень щодо інноваційного розвитку міжнародного бізнесу. Як підкреслює, С. Ілляшенко, деякі потреби краще задовольняти в рамках добровільних асоціацій, інші — за допомогою муніципальної влади, а треті — шляхом міжнародних домовленостей [103, с. 54-55].

На даному етапі механізм регулювання процесом інноваційного розвитку суб'єкта міжнародного підприємництва та відповідно інвестиційно-

інноваційною діяльністю в більшості країн із трансформаційною економікою, зокрема в Україні, не відповідає сучасним вимогам глобальної конкуренції в світогосподарській системі, що у значному ступені негативно впливає на конкурентоспроможність суб'єкта міжнародного підприємництва незалежно від рівня, а отже і знижує рівень його економічної безпеки. Виходячи з цього перш за все необхідно забезпечити формування системи удосконалення ринкового інструментарію управління інноваційним розвитком вітчизняних суб'єктів міжнародного бізнесу і розширення меж їх міжнародної інноваційної діяльності. Передусім це стосується маркетингового інструментарію забезпечення міжнародної безпеки бізнес-суб'єктів, тому що формування інноваційної моделі розвитку міжнародного підприємництва направлене на зосередження основних зусиль не лише на інноваціях, а ще і на створення відповідного середовища та максимального забезпечення умов зниження ризику функціонування суб'єкта міжнародного підприємництва в світогосподарському просторі, що у свою чергу у значному ступеню сприяє підвищенню його міжнародної економічної безпеки.

Таким чином, у сучасних умовах розвитку України існує не лише необхідність, але й сприятливі передумови для активізації процесів розвитку досить мотивованої інноваційної діяльності, що у свою чергу вимагає обов'язкового врахування усіх зовнішніх факторів, які діють як усередині країни, так і глобалізаційних факторів зовнішнього характеру.

Спираючись на те, що кожна національна економіка формує власну концепцію інноваційного розвитку, розробка стратегії інноваційного розвитку країн із трансформаційною економікою потребує узагальнення та впровадження міжнародного досвіду інших держав, але лише на основі пріоритетності створення комплексу інноваційних структур випереджального і потужного інтелектуального потенціалу. Як було відзначено раніше, в Україні активність цього процесу на дуже низькому рівні. Отже, в країнах із трансформаційною економікою сьогодні існує гостра потреба створення ефективних механізмів регулювання впливу сучасних явищ глобалізації на економічний

розвиток, які б сприяли синхронізації поточних глобалізаційних процесів із забезпеченням максимальної ефективності та економічної безпеки в країні.

Важливо більш детально зупинитися на міжнародній інноваційній діяльності в тому контексті, як вона розглядається сучасною наукою. По-перше, вона визначається як комплексна система за причиною існування суб'єктів (фізичні та юридичні особи), об'єктів (інноваційні програми, нові знання, інтелектуальні продукти тощо), а також середовища, в якому функціонують суб'єкти міжнародної інноваційної діяльності як єдине ціле. Такий методологічний підхід поширений у науці під назвою «класичний», механізм використання, особливості та переваги якого викладено в працях фахівців з менеджменту (див. наприклад [47]). Такий системний підхід у дослідженні міжнародної інноваційної діяльності базується на тих положеннях, що інноваційна діяльність суб'єкта міжнародного підприємництва розглядається як економічна система з певною сукупністю відповідних складових. При такому розгляді інноваційної системи необхідно орієнтуватися на те, що це відкрита система, яка знаходиться під впливом факторів зовнішнього макросередовища, яке у свою чергу змінюється під впливом глобалізаційних процесів. Крім того, необхідно уточнити вживання категорій «інноваційний потенціал» та «інвестиційно-інноваційний потенціал», які науковці розглядають на різних рівнях узагальнення [47; 76; 144]. Поняття інноваційного потенціалу виступає концептуальним відображенням розвитку інноваційних процесів у результаті теоретико-методологічних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. У контексті їх положень розглянемо інноваційний потенціал через призму вхідних і вихідних потоків системи управління міжнародною інноваційною діяльністю.

Так, згідно класичної теорії менеджменту, інноваційну систему необхідно уявляти як сукупність динамічних бізнес-процесів за моделлю «вхід-вихід», у якій необхідно визначити функції управління інноваційним потенціалом, ресурсами, зворотними зв'язками (рис. 5.7). Отже, при формуванні системної моделі управління інноваційною діяльністю у межах забезпечення

міжнародної економічної безпеки передусім необхідно визначити основні параметри, які характеризуватимуть елементи цієї системи.

На стан інноваційної діяльності як системи впливають фактори зовнішнього середовища у формі інноваційних ресурсів, під якими далі розумітимемо складові, що визначають здатність системи до інноваційної діяльності і певною мірою є її джерелами (кадри, знання, технології, інформація, тощо). При формуванні моделі використовуватимемо такі інноваційні ресурси: інформаційний $I(t)$, ресурсний $R(t)$, фінансовий $F(t)$, кадровий $M(t)$, які накладають обмеження на систему $S(t)$ і визначають потенційні зміни в її внутрішньому середовищі, причому характеристики системи $S(t)$ залежать від попереднього її стану $S(t-k)$. Стан системи визначається взаємодією внутрішніх елементів: інноваційного потенціалу $P(t)$, кадрового менеджменту $M(t)$ і фінансових ресурсів $F(t)$. Інноваційний потенціал $P(t)$ – становить собою підсистему загальної цілісної системи $S(t)$ інноваційно-активного суб'єкта міжнародного бізнес-процесу, в якій він взаємодіє з іншими елементами і формується під впливом «входів x_{ij} » і залежить від їх (x_{ij}) сукупності та комбінації (рис. 5.7).

Інноваційний потенціал становлять собою сукупність інноваційних ресурсів (x_{ij}) , які перебувають у взаємозв'язку та чинників (процедур), які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів для досягнення відповідних результатів інноваційної діяльності у вигляді виходів (y_{ij}) , під якими розуміється ефективність діяльності всієї системи і які характеризуються фактично отриманими та запропонованими інноваційними продуктами та послугами в результаті діяльності.

Наведена схема є універсальною, оскільки може розглядатися як система управління інноваційною діяльністю для забезпечення міжнародної економічної безпеки для різних економічних рівнів, наприклад, підприємства (як суб'єкта міжнародного підприємництва), регіону, національної економіки, інтеграційного угруповання. Зупинимось на характеристиці елементів системи управління інноваційною діяльністю (рис. 5.8).

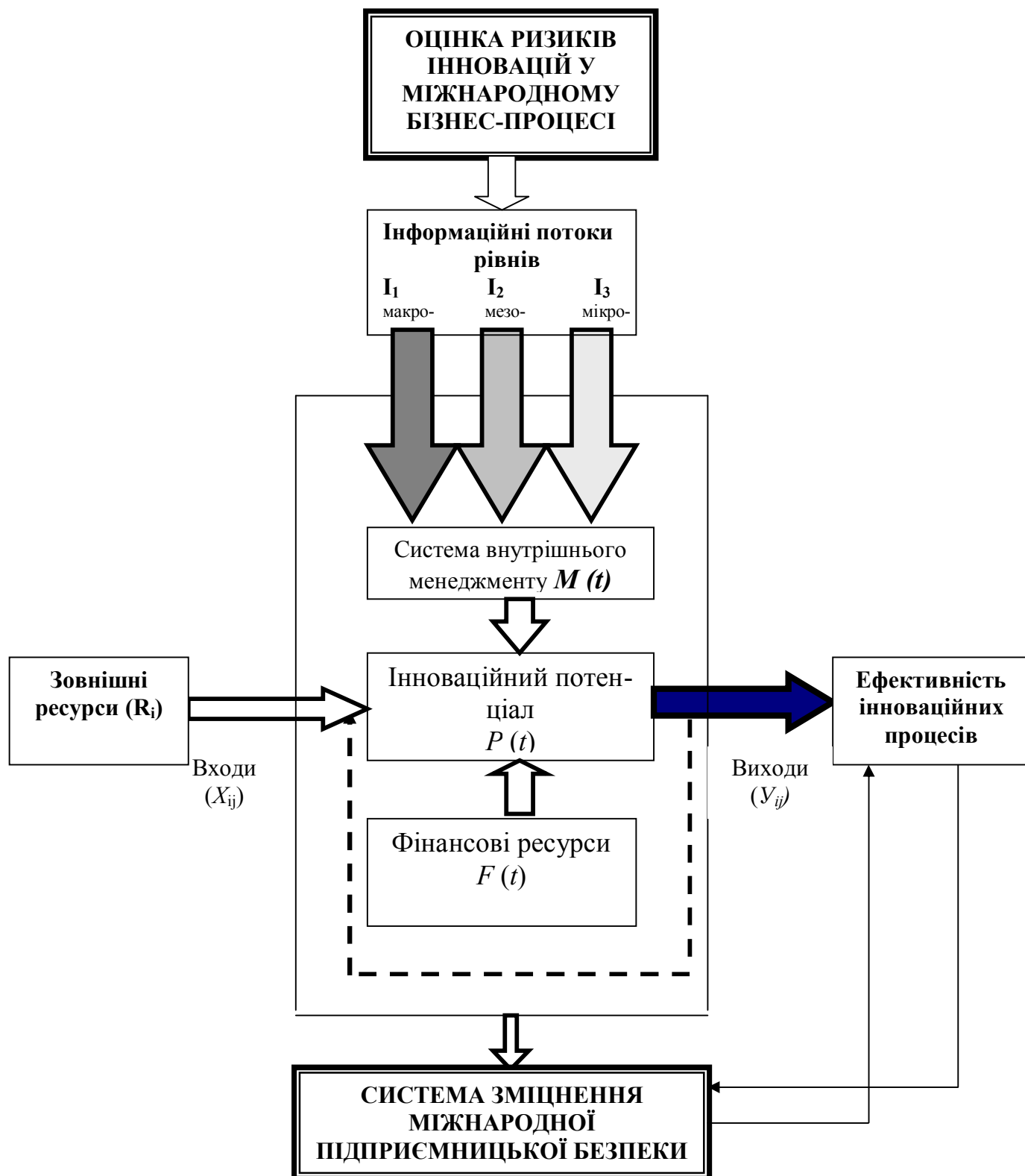

Рис. 5.7. Системна модель управління інноваційною діяльністю у межах забезпечення міжнародної економічної безпеки

При формуванні системи розвитку інноваційного потенціалу суб'єктів міжнародного бізнесу на мікрорівні необхідно зосередити зусилля на конкретизації варіантів дій із пошуку шляхів розвитку ринкових можливостей, які спираються на безупинний і послідовний розвиток бізнес-діяльності шляхом виведення на ринок різних новацій для забезпечення тривалого виживання і стійкого розвитку в міжнародному конкурентному середовищі [97].

Реалізація вищевикладених концептуальних засад передбачає реалізацію на мікрорівні таких функцій управління процесами інноваційного розвитку:

- аналіз зовнішнього середовища і прогнозування його розвитку;
- аналіз внутрішнього середовища;
- виявлення напрямів та варіантів інноваційного розвитку ринкових можливостей;
- формування цільового ринку для реалізації проектів інноваційного розвитку;
- аналіз і кількісна оцінка ризику на етапах інноваційного розвитку;
- вибір пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- формування організаційної структури управління інноваційною діяльністю;
- планування виробничо-збутової та фінансової діяльності;
- контроль за реалізацією проектів інноваційного розвитку;
- підготовка рішень про своєчасну зміну пріоритетів інноваційного розвитку.

Міжнародний досвід провідних країн світу показує, що обсяги вхідної інформації та її якість суттєво впливають на рівень інноваційної діяльності суб'єктів економіки. У Великобританії, яка, як показала практика, реалізує стратегію інноваційного розвитку, орієнтовану на формування високотехнологічної економіки, за якої компанії застосовують широкий спектр джерел інформації для розробки інновацій і, як наслідок, рівень інноваційної актив-

праці з постачальниками, клієнтами. Вивчення досвіду конкурентів близько 80 % респондентів вважають необхідним при розробці власних інновацій, а послуги університетів та урядових дослідницьких інститутів у розробці інновацій застосовують у середньому 30 % підприємств [396].

При дослідженні рівнів регулювання міжнародної та національної інноваційної діяльності з боку держави було встановлено, що єдиної думки щодо необхідності втручання держави в систему вільних ринків не існує. Одні фахівці вважають, що сама система здатна координувати економічну діяльність без примусу і регулювання, а інноваційний розвиток становить собою самоорганізаційний процес. Разом з тим інша група науковців відзначає наявність порушень функціонування ринкового механізму під впливом зовнішніх чинників при втручанні держави в інноваційні процеси як на національному, так і на міжнародному рівні. Звідси випливає, що лише ринкові регулятори не здатні вирішити багатьох із існуючих економічних проблем, а тому регулювання ринкових процесів необхідне, тим більше щодо забезпечення тривалого виживання і розвитку підприємницьких (господарських) структур в умовах кризи. Таким чином, макрорівень управління визначає напрямки інноваційної діяльності підприємницьких структур установа його меж [103, с. 27; 157, с. 54; 119].

При цьому прийнятні для конкретного суб'єкта господарської діяльності варіанти інноваційного розвитку мають базуватись на використанні системи критеріїв, які укрупнено та поетапно зображено на рис. 5.9.

Для удосконалення моделей інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного бізнесу визначимо орієнтири та напрямки обґрунтування подальшого інноваційного розвитку країн світу для підвищення їх інноваційної активності при одночасному забезпеченні міжнародної підприємницької безпеки як на рівні країн, так і інших суб'єктів міжнародного бізнесу, актуальність чого зростає в умовах світової економічної кризи [96].

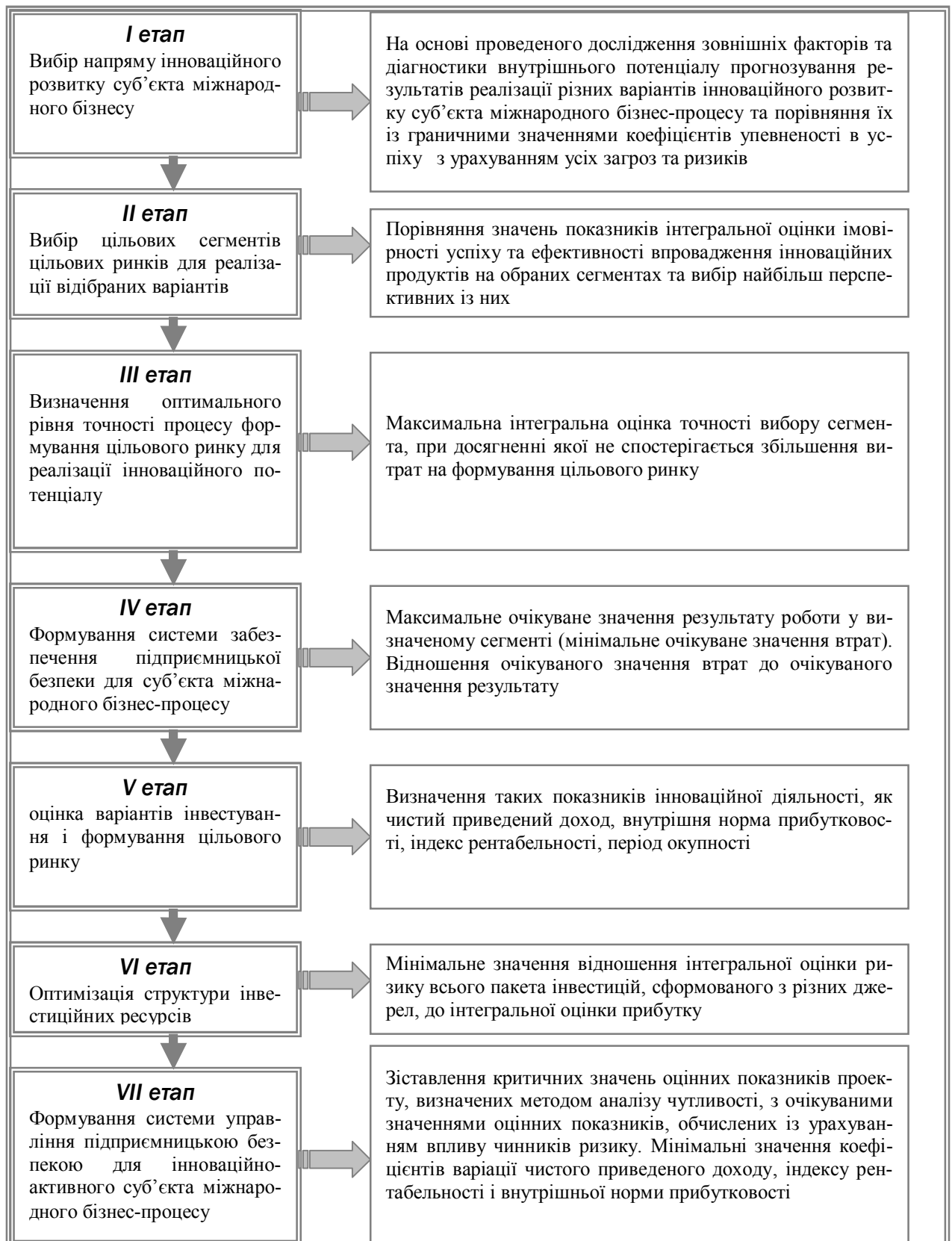

Рис. 5.9. Система критеріїв оцінки варіантів інноваційного розвитку на макрорівні відповідно до етапів прийняття рішення про впровадження інновацій при забезпеченні міжнародної підприємницької діяльності бізнес-суб'єкта

Методика кількісної оцінки для формування стратегій інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного бізнесу повинна ґрунтуватися на застосуванні визначення рейтингу країн за ознакою міжнародної конкурентоспроможності при використанні інформації ВЕФ. Таким чином, при моделюванні процесу аналізу інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного підприємства перш за все необхідно провести послідовні покрокові розрахунки та систематизацію результатів оцінки міжнародної конкурентоспроможності країн за основними складовими).

Методика кількісної оцінки для формування стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки складається з низки етапів [124].

1. Аналіз статистичної інформації світового банку даних за рівнем конкурентоспроможності країн за основними параметрами (Basic; Efficiency; Innovation).

2. Формування вибірки для проведення аналізу, яка повинна включати лише країни, комплексний рівень конкурентоспроможності яких відповідають відповідним інноваційним умовам (тобто звернення аналізу лише інноваційно-орієнтованих країн), для чого необхідна виділити країни класифікувати так:

$$GCI_{is} = aB + bE + cI, \quad (5.1)$$

де B – базові вимоги глобального індексу конкурентоспроможності країни (до якої відносять державні та суспільні установи, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта);

E – складова глобального індексу конкурентоспроможності країни посилювачі ефективності (до якої відносяться вища освіта та професійна підготовка, ефективність товарів та послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, оснащеність новими технологіями, розмір ринку);

I - фактори розвитку та інноваційного потенціалу, як складова глобального індексу конкурентоспроможності країни (рівень розвитку бізнесу, інноваційний потенціал);

a, b, c – показники вагомості основних груп складових глобального індексу конкурентоспроможності країни, які визначаються в залежності від напряму орієнтованості та рівня розвитку країни.

Як було встановлено вище усі країни в залежності від орієнтації групуються наступним чином: ефективно-орієнтовані економіки, країни перехідного типу (від ефективно-орієнтованих економік до інноваційно-орієнтованих), інноваційно-орієнтовані економіки. Виходячи з цього, формула 5.1 для країн 1-го типу має вигляд:

$$GCI_{is} = 0,4B + 0,5E + 0,1I;$$

для країн 2-го типу

$$GCI_{is} = 0,4B + 0,4E + 0,2I$$

для країн 3-го типу

$$GCI_{is} = 0,2B + 0,5E + 0,3I$$

3. Формування банку даних для проведення дослідження (табл. 5.11), який повинен мати інформацію по кожній із відібраних країн за чотирма параметрами рейтингових оцінок за рівнем конкурентоспроможності світового класифікатора національних економік:

- інноваційності ($K_{Innovation}$);
- технологічної готовності ($K_{Technology}$);
- рівня вищої освіти ($K_{Research}$);
- рівня розвитку бізнесу ($K_{Business}$).

4. Визначення комплексного модифікатора конкурентоспроможності країни (K) та пропорційних коефіцієнтів, що характеризують орієнтацію інноваційної діяльності національної економіки, яка аналізується за такими коефіцієнтами і коефіцієнт інноваційно-технологічного рівня країни який ви-

значає ступінь відповідності інноваційного рівня країни, рівню її технологічної готовності реалізації на цьому рівні. Тобто технологічну можливість реалізації досягнутого рівня інновації) (K_{it}); коефіцієнт науково-інноваційного рівня країни, який характеризує ступінь відповідності рівня вищої освіти інноваційності країни (K_{ri}) (табл. 5.12).

Таблиця 5.11

Систематизація країн світу за основними складовими конкурентоспроможності при одночасному ранжуванні за інноваційністю

Країна	$K_{Innovation}$	$K_{Technology}$	$K_{Research}$	$K_{Business}$
1	2	3	4	5
США	5,77	5,43	5,68	5,60
Швейцарія	5,74	5,67	5,63	5,80
Франція	4,69	4,88	5,38	5,47
Фінляндія	5,67	5,36	6,01	5,46
Японія	5,64	5,06	5,21	5,76
Ізраїль	5,57	5,29	5,36	5,13
Швеція	5,53	5,87	5,98	5,70
Німеччина	5,46	5,05	5,33	5,93
Корея	5,36	5,46	5,65	5,47
Тайвань, Китай	5,24	5,27	5,73	5,37
Сінгапур	5,08	5,36	5,42	5,19
Канада	4,90	5,34	5,49	5,12
Нідерланди	4,88	5,65	5,57	5,54
Великобританія	4,79	5,27	5,42	5,41
Австрія	4,76	5,17	5,40	5,69
Бельгія	4,74	4,82	5,57	5,44
Норвегія	4,60	5,46	5,60	5,19
Ірландія	4,54	4,65	5,26	5,07
Ісландія	4,52	5,77	5,62	5,10
Малайзія	4,50	4,28	4,86	5,17
Австралія	4,41	5,20	5,46	4,81
Гонконг	4,34	5,48	4,97	5,28
Люксембург	4,18	5,38	4,40	4,96
Нова Зеландія	4,09	4,82	5,53	4,75
Чехія	3,95	4,12	4,85	4,71
Пуерто-Ріко	3,84	4,40	4,31	4,82
Естонія	3,75	5,07	5,18	4,39
Словенія	3,75	4,29	5,08	4,65
ПАР	3,71	3,57	4,12	4,61
Португалія	3,71	4,28	4,62	4,37
Коста-Рика	3,62	3,35	4,24	4,50
Таїланд	3,62	3,61	4,38	4,45
Угорщина	3,61	3,91	4,64	4,35
Іспанія	3,58	4,33	4,75	4,81
Катар	3,54	4,02	4,53	4,30
Бразилія	3,50	3,35	4,01	4,48

Продовження табл. 5.11

1	2	3	4	5
Литва	3,45	4,04	4,98	4,43
Хорватія	3,43	3,46	4,31	4,11
Словаччина	3,42	4,08	4,42	4,26
Туреччина	3,36	3,39	4,05	4,45
Росія	3,31	3,03	4,33	3,70
Барбадос	3,32	4,20	4,65	4,10
Польща	3,28	3,44	4,62	4,04
Ямайка	3,27	3,89	3,83	4,04
Кіпр	3,25	3,85	4,46	4,26
Мальта	3,24	4,25	4,44	4,15
Греція	3,23	3,29	4,44	4,13
Мексика	3,11	3,23	3,83	4,22
Румунія	3,09	3,29	4,14	3,99
Латвія	3,08	4,01	4,82	4,02
Маврикій	3,01	3,39	3,94	4,19
Тринідад і Тобаго	3,00	3,11	3,87	3,93
Панама	2,97	3,18	3,81	4,27
Болгарія	2,96	3,11	3,99	3,57
Алжир	2,95	2,54	3,39	3,26
Аргентина	2,91	2,96	4,22	3,97
Бахрейн	2,81	4,04	4,08	4,25
Перу	2,78	2,94	3,63	4,11
Чорногорія	2,69	3,53	3,71	3,68
Домініканська Республіка	2,67	3,13	3,24	3,70
Намібія	2,66	2,77	3,05	3,39
Суринам	2,58	2,37	3,20	3,25

Таблиця 5.12

Таблиця результатів визначення комплексного модифікатора інноваційності конкурентоспроможності та комплексним модифікатором конкурентоспроможності

Країна	Комплексний модифікатор (К)	K_{it}	K_{ri}
1	2	3	4
Швеція	1 106,4691	0,9421	1,0814
Швейцарія	1 062,7506	1,0123	0,9808
Фінляндія	997,2751	1,0578	1,0600
США	996,5796	1,0626	0,9844
Корея	904,4680	0,9817	1,0541
Німеччина	871,4971	1,0812	0,9762
Японія	856,4260	1,1146	0,9238
Нідерланди	850,8113	0,8637	1,1414
Тайвань, Китай	849,7102	0,9943	1,0935

Продовження табл. 5.12

1	2	3	4
Ізраїль	810,2015	1,0529	0,9623
Сінгапур	765,9407	0,9478	1,0669
Австрія	756,1423	0,9207	1,1345
Ісландія	747,5164	0,7834	1,2434
Великобританія	740,1891	0,9089	1,1315
Канада	735,4949	0,9176	1,1204
Норвегія	729,9714	0,8425	1,2174
Бельгія	692,2763	0,9834	1,1751
Франція	673,5383	0,9611	1,1471
Гонконг	624,1092	0,7920	1,1452
Австралія	602,2539	0,8481	1,2381
Ірландія	562,9924	0,9763	1,1586
Нова Зеландія	517,8322	0,8485	1,3521
Люксембург	490,7868	0,7770	1,0526
Малайзія	483,9306	1,0514	1,0800
Естонія	432,3481	0,7396	1,3813
Словенія	380,0189	0,8741	1,3547
Чехія	371,7551	0,9587	1,2278
Іспанія	354,1682	0,8268	1,3268
Пуерто-Ріко	351,0009	0,8727	1,1224
Португалія	320,5834	0,8668	1,2453
Литва	307,4918	0,8540	1,4435
Угорщина	284,8992	0,9233	1,2853
Катар	277,2018	0,8806	1,2797
Барбадос	265,8424	0,7905	1,4006
Словаччина	262,7351	0,8382	1,2924
Таїланд	254,7123	1,0028	1,2099
Мальта	253,7260	0,7624	1,3704
ПАР	251,5592	1,0392	1,1105
Латвія	239,3140	0,7681	1,5649
Кіпр	237,7325	0,8442	1,3723
Коста-Рика	231,3832	1,0806	1,1713
Бразилія	210,6373	1,0448	1,1457
Польща	210,5987	0,9535	1,4085
Хорватія	210,2274	0,9913	1,2566
Туреччина	205,2835	0,9912	1,2054
Бахрейн	196,8506	0,6955	1,4520
Ямайка	196,8237	0,8406	1,1713
Греція	194,8639	0,9818	1,3746
Маврикій	168,4521	0,8879	1,3090
Румунія	167,9297	0,9392	1,3398
Мексика	162,3582	0,9628	1,2315
Росія	160,6794	1,0924	1,3082
Панама	153,6514	0,9340	1,2828
Аргентина	144,3071	0,9831	1,4502
Тринідад і Тобаго	141,9009	0,9646	1,2900
Болгарія	131,1273	0,9518	1,3480
Чорногорія	129,6429	0,7620	1,3792

Закінчення табл. 5.12

1	2	3	4
Перу	121,9384	0,9456	1,3058
Домініканська Республіка	100,1849	0,8530	1,2135
Алжир	82,8081	1,1614	1,1492
Намібія	76,1835	0,9603	1,1466
Суринам	63,5918	1,0886	1,2403

Вищезазначені показники визначаються за такими формулами:

$$K_M = K_{\text{Innovation}} \times K_{\text{Research}} \times K_{\text{Business}} \times K_{\text{Technology}} \quad (5.2)$$

$$K_{it} = K_{\text{Innovation}} : K_{\text{Technology}} \quad (5.3)$$

$$K_{ri} = K_{\text{Research}} : K_{\text{Innovation}} \quad (5.4)$$

5. Систематизація країн за значенням комплексного модифікатора у порядку убудування (від більшого значення до меншого) (табл. 5.12).

6. Формування інноваційного модифікатора міжнародної маркетингової безпеки суб'єкта міжнародного підприємництва. При розрахунку цього показника необхідно при розрахунку рівня інноваційної активності суб'єкта міжнародного підприємництва необхідно враховувати рівень комплексного модифікатора конкурентоспроможності країни та рівень безпеки споживачів суб'єкта міжнародного бізнес-процесу на цільовому ринку. Враховуючи той факт, що при розрахунку інноваційної активності суб'єкта бізнес-відношень використовуються такі показники, як обсяг реалізації готової продукції; чисельність співробітників, зайнятих у НДДКР; рівень витрат на НДДКР; впровадження інноваційних проектів та продуктів, то цей показник для визначення конкурентного місця суб'єкта міжнародного підприємництва необхідно розраховувати у порівнянні з аналогічними показниками конкурента (бажано у порівнянні з лідером на цільовому ринку). Таким чином, маємо:

$$I_{\text{акт}} = a_1 \cdot \frac{I_{1a}}{I_{1к}} + a_2 \cdot \frac{I_{2a}}{I_{2к}} + a_3 \cdot \frac{I_{3a}}{I_{3к}} + a_4 \cdot \frac{I_{4a}}{I_{4к}} \quad (5.5)$$

де a_i – коефіцієнт значимості або вагомості i -го показника інноваційної активності суб'єкта міжнародного підприємництва;

$I_{1a}, I_{1к}$ – обсяг реалізації продукції суб'єкта міжнародного бізнесу, який аналізується, та його конкурента відповідно;

$I_{2a}, I_{2к}$ – чисельність співробітників, зайнятих у НДДКР суб'єкта міжнародного бізнесу, який аналізується, та його конкурента відповідно;

$I_{3a}, I_{3к}$ – рівень витрат на НДДКР суб'єкта міжнародного бізнесу, який аналізується, та його конкурента відповідно;

$I_{4a}, I_{4к}$ – впровадження інноваційних проектів та продуктів суб'єкта міжнародного бізнесу, який аналізується, та його конкурента відповідно.

Однак, в нашому науковому дослідженні необхідно враховувати такий показник, як рівень забезпечення безпеки споживача, таким чином формула 4.5 приймає вигляд:

$$I_{\text{акт}} = (a_1 \cdot \frac{I_{1a}}{I_{1к}} + a_2 \cdot \frac{I_{2a}}{I_{2к}} + a_3 \cdot \frac{I_{3a}}{I_{3к}} + a_4 \cdot \frac{I_{4a}}{I_{4к}}) \cdot \frac{B_a}{B_k} \quad (5.6)$$

де B_a, B_k – рівень забезпечення безпеки споживача суб'єктом міжнародного бізнесу, який аналізується, та його конкурентом відповідно.

На цьому етапі дисертаційного дослідження з'являється можливість визначити рівень інноваційного модифікатору міжнародної маркетингової безпеки суб'єкта міжнародного підприємництва з урахуванням комплексного модифікатора конкурентоспроможності країни (з метою урахування рівня економічної безпеки на державному рівні, який формується на основі конкурентоспроможності країни в міжнародному економічному просторі):

$$K_{\text{мб}} = (a_1 \cdot \frac{I_{1a}}{I_{1к}} + a_2 \cdot \frac{I_{2a}}{I_{2к}} + a_3 \cdot \frac{I_{3a}}{I_{3к}} + a_4 \cdot \frac{I_{4a}}{I_{4к}}) \cdot \frac{B_a}{B_k} \cdot K \quad (5.7)$$

6. Кластеризація суб'єктів міжнародного підприємництва в залежності від класифікації країн світу за ознакою інноваційних стратегій розвитку та ступеню інноваційної активності суб'єкта міжнародного підприємництва, розділивши її на чотири типи:

Кластер I	Кластер II	Кластер III	Кластер IV
$\left\{ \begin{array}{l} I_{\text{акт}} > 1 \\ K > 1 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} I_{\text{акт}} < 1 \\ K > 1 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} I_{\text{акт}} > 1 \\ K < 1 \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} I_{\text{акт}} < 1 \\ K < 1 \end{array} \right.$

Як видно вище на інноваційну активність суб'єкта міжнародного підприємництва перш за все впливає тип стратегії інноваційного розвитку країни, тому перш за все необхідно провести кластеризацію країн, а потім вже провести позиціонування суб'єкта міжнародного підприємництва шляхом визначення типу його інноваційної стратегії. Результати кластеризації зведемо в таблиці (у порядку від більшого до меншого значень першого з коефіцієнтів) (табл. 5.13).

Таблиця 5.13

Кластеризація суб'єктів міжнародного підприємництва в залежності від класифікації країн світової економіки за типом стратегії інноваційного розвитку

Кластер I	Кластер II	Кластер III	Кластер IV
Алжир	Тайвань, Китай	Японія	
Росія	Хорватія	Німеччина	
Суринам	Туреччина	США	
Коста-Рика	Бельгія	Ізраїль	
Фінляндія	Аргентина	Швейцарія	
Малайзія	Греція		
Бразилія	Корея		
ПАР	Ірландія		
Таїланд	Тринідад і Тобаго		
	Мексика		
	Франція		
	Намібія		
	Чехія		
	Польща		
	Болгарія		
	Сінгапур		

	Перу		
	Швеція		
	Румунія		
	Панама		
	Угорщина		
	Австрія		
	Канада		
	Великобританія		
	Маврикій		
	Катар		
	Словенія		
	Пуерто-Ріко		
	Португалія		
	Нідерланди		
	Литва		
	Домініканська Республіка		
	Нова Зеландія		
	Австралія		
	Кіпр		
	Норвегія		
	Ямайка		
	Словаччина		
	Іспанія		
	Гонконг		
	Барбадос		
	Ісландія		
	Люксембург		
	Латвія		
	Мальта		
	Чорногорія		
	Естонія		

Таким чином, типи стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки визначаються на основі встановлення характерної сукупності інноваційних та технологічних ознак їх розвитку.

У даному застосуванні кількісного методу аналізу стратегій інноваційного розвитку країн за запропонованою моделлю необхідно розглядати чотири типи інноваційних стратегій розвитку суб'єкта міжнародної бізнес-діяльності відповідно проведеної кластеризації.

Тип I – стратегія інноваційного розвитку суб'єкта міжнародного бізнесу, який розташовано в країні з високим рівнем інноваційності економіки, що направлено на підвищення технологічної готовності до розробки та використання високих технологій з метою формування високого інноваційного поте-

нціалу суб'єкта міжнародного бізнесу зокрема та підвищення рівня інноваційної складової конкурентоспроможності національної економіки, що сприяє забезпеченню високих макроекономічних параметрів (у тому числі приросту ВВП).

Тип II – стратегія інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного підприємства, які розташовані в країні з високим рівнем технологічної готовності до впровадження високих технологій шляхом використання інноваційного потенціалу власної національної економіки та інших країн, що сприяє забезпеченню стійких економічних параметрів суб'єкта міжнародного бізнесу та підтримці макроекономічних параметрів національної економіки;

Тип III – стратегія інноваційного розвитку суб'єкта міжнародного підприємства, яка характеризує середній рівень інноваційності економіки та відповідно технологічну готовність суб'єктів бізнес-процесів до впровадження експортних високих технологій та продуктів високотехнологічних виробництв шляхом розширення технологічної інтеграції за межами національного виробництва.

Тип IV – стратегія інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного підприємства з країни з низьким та недостатнім рівнем інноваційності економіки та технологічної бізнес-готовності до впровадження високих технологій, що свідчить про низький рівень інноваційного потенціалу як самого суб'єкта міжнародного бізнесу, так і його національної економіки порівняно з країнами з розвинутою економікою та високим інноваційним потенціалом, що не забезпечує високих макроекономічних параметрів національної економіки (в тому числі приросту ВВП) та відповідно стійких економічних параметрів розвитку суб'єкта міжнародного бізнес-процесу, що у значному ступені впливає на конкурентоспроможності підприємства та його продукції.

Отже, послідовність формування стратегій інноваційного розвитку країн можна зробити шляхом використання механізму впровадження кількісного аналізу, який запропоновано на рис. 5.10.

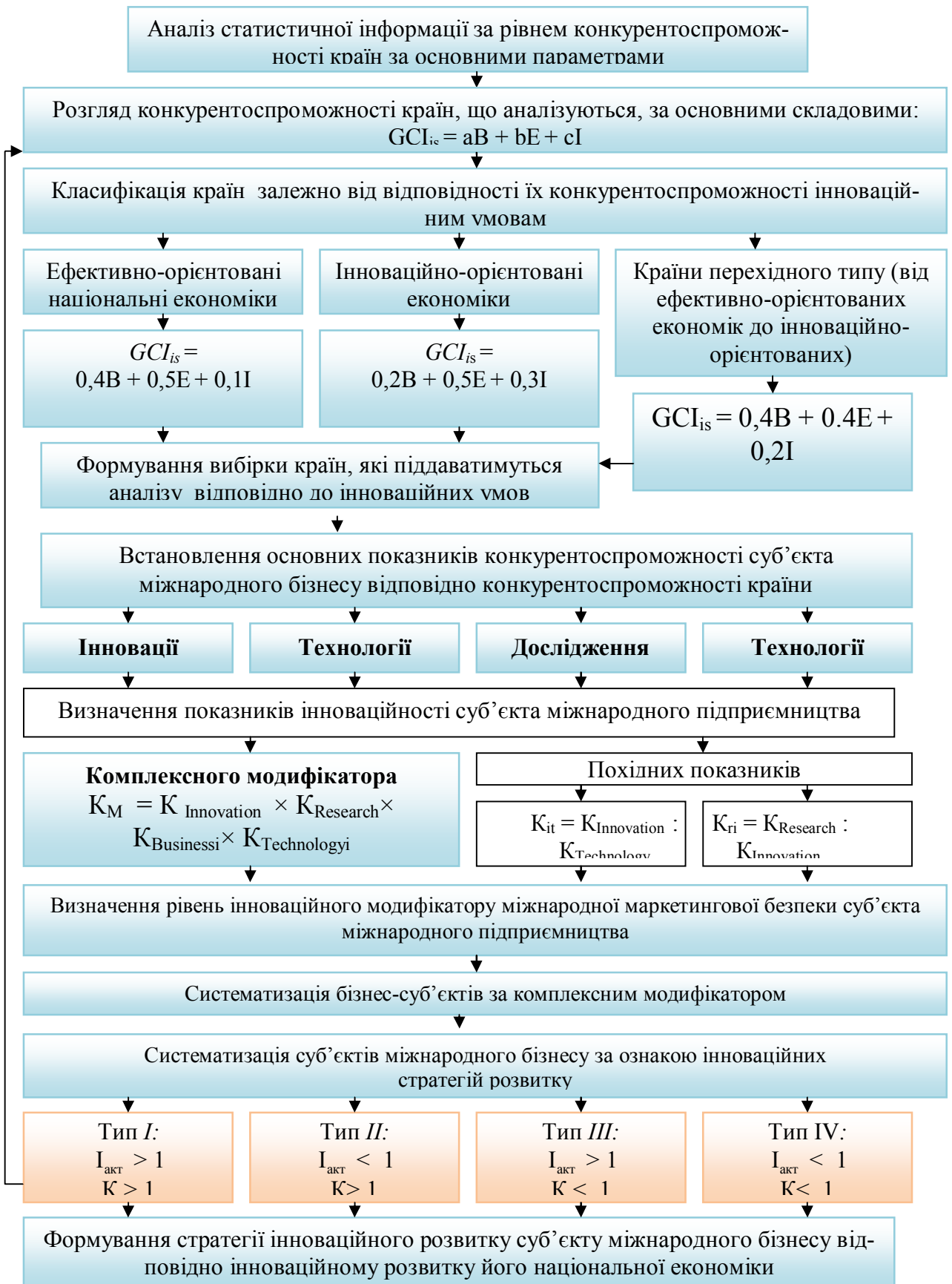

Рис. 5.10. Механізм кількісного аналізу формування стратегій інноваційного розвитку суб'єктів міжнародного підприємництва у рамках зміцнення міжнародної економічної безпеки

Застосування даного методу не обмежується лише вищезазначеними чотирма типами стратегій, можлива їх більша диференціація з урахуванням діапазону параметрів інтегрального показника (модифікатора) та похідних коефіцієнтів.

Визначальним чинником при визначенні інноваційного розвитку країн на основі кількісного методу оцінки та формування стратегій пропонується застосовувати комплексний модифікатор.

Визначення параметрів інтегрального модифікатора та похідних коефіцієнтів, диференціацію кількісних комбінацій складають для отримання системи параметрів, що визначають характерні типи стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки.

Слід звернути також увагу на застосування методу аналізу стратегічного розриву, який полягає у визначенні причин характерних невідповідностей у фактичних та прогнозованих (або стратегічно спланованих) параметрах, які визначають рівень інноваційного розвитку країни з метою установа комплексу дій, необхідних для усунення «стратегічного розриву».

Запропонований методологічний підхід може використовуватись як аналітиками і науковцями, що досліджують характерні тенденції у зміні стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки, так і фахівцями у сфері корпоративного управління інноваційним розвитком компаній.

Посилення процесів глобалізації та економічної інтеграції, прискорення темпів радикальних технологічних змін у різних сферах життєдіяльності, загострення конкурентної боротьби між країнами обумовлює важливість підвищення інноваційної конкурентоспроможності держави, тому подальше вивчення досвіду реалізації стратегій інноваційного розвитку, методологічне обґрунтування та практичне застосування ефективних форм її здійснення має велике значення для діяльності суб'єктів підприємництва.

Висновки до розділу 5

На основі аналізу наукових підходів різних науковців до стану інноваційного розвитку світогосподарської системи, а також дослідження моделей економічного розвитку країн (Дж. Акерлоф, Т. Верлен, Дж. Даннінг, Р. Манделл, Дж. Неш, М. Спенс, Дж. Стігліц, А. Тихонов, Ф. Хайєк, Ю. Ясинський та ін.) було встановлено, що ці процеси не є ідентичними. На основі проведеного дослідження було встановлено, що має місце серйозне теоретичне підґрунтя і практичне підтвердження факту формування та розвитку інноваційних стратегій країн світу, який проходять під впливом глобалізації, при цьому загальна позиція науковців щодо самої методології розробки цієї проблематики має системний підхід.

Все це говорить про наявність актуальності дослідження проблеми формування та систематизації стратегій інноваційного розвитку країн світогосподарської системи та про необхідність наукового обґрунтування методології аналізу модифікації стратегій країн з метою забезпечення систематизованого зміцнення економічної безпеки суб'єктів підприємництва на міжнародному рівні. Як свідчать результати аналізу, методологія модифікації стратегій інноваційного розвитку ґрунтується на фундаментальних та загальнонаукових принципах наукового пізнання і застосуванні сукупності теоретичних та спеціальних методів, використання яких дозволить отримати науково - обґрунтовані результати дослідження. При цьому зроблено висновок щодо провідної ролі в даному процесі використання спеціальних методів дослідження модифікації стратегій інноваційного розвитку економіки (як на національному рівні, так і на світовому), при використанні яких пропонується застосування якісно-кількісного аналізу ознак модифікації стратегій.

Враховуючи неоднорідність світового ринку та підвищення ризику виходу на нього суб'єктів міжнародного підприємництва в кризових умовах розвитку світової економіки (з метою максимальної передбаченості інноваційно-підприємницької ситуації на цільових ринках для підвищення економічної

безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва) запропоновано *функціонально-ситуативний метод формування стратегій інноваційного розвитку країн та аналізу їх ефективності в межах формування міжнародної економічної безпеки на основі застосування інтегрального модифікатора* для визначення особливостей типів стратегій інноваційного розвитку країн з метою зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва. *Метод кількісно-ситуативного аналізу стратегій інноваційного розвитку країн* полягає у визначенні параметрів інтегрального модифікатора та похідних коефіцієнтів, диференціація кількісних комбінацій яких є основою для отримання системи параметрів, що визначають характерні типи стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки, на основі чого з'являється можливість прогнозування подальшого напрямку розвитку підприємницької діяльності суб'єкту міжнародного підприємництва з забезпеченням максимального рівня безпеки.

В процесі дослідження було обґрунтовано, що глобалізована світова економіка будується через утворення нових ринків високих технологій та інноваційних продуктів (ідей, розробок, інтелектуальної власності, високотехнологічних товарів тощо), що у свою чергу формує новий світовий ринок з високим ступенем зростання міжнародної конкуренції. Все це спонукає уряди провідних держав світу підтримувати розвиток інноваційної діяльності національних компаній шляхом впровадження нових стратегій стимулювання інвестицій в науково-технічний розвиток. Вибір стратегії суб'єкта міжнародної підприємницької діяльності (країни, корпорації, фірми) базується на результатах аналізу стану макроекономічної системи, в якій функціонує цей суб'єкт. При цьому слід враховувати, що макросистемні закономірності пов'язані з мікроекономічними процесами, і вони не тотожні. Теоретико-методологічний аналіз наукових праць провідних зарубіжних та вітчизняних економістів свідчить, що сучасні стратегії розвитку національних економік мають ґрунтовну теоретичну основу, але існуючі моделі не є гнучкими і тому не завжди дозволяють моделювати ситуацію, що особливо в умовах гли-

бокої економічної кризи. У розвиток зазначених теоретичних положень у процесі дослідження було виявлено доцільною розробка функціонального підходу щодо формування стратегії інноваційного розвитку країн світової економіки з метою підвищення міжнародної економічної безпеки суб'єктів підприємницьких процесів.

В результаті проведеного дослідження було сформовано *функціональна модель підвищення міжнародної економічної безпеки шляхом інноваційного розвитку країн світової економіки* на основі урахування типових функцій, які виконують суб'єкти глобального інноваційного процесу, а також економічних рівнів управління міжнародною інноваційною діяльністю. Застосування функціонального підходу в розробці і реалізації стратегії інноваційного розвитку національної економіки країни базується на принципі мотивованої участі суб'єктів національної економіки у міжнародній інноваційній діяльності. Запропонована система управління передбачає комплексний підхід до формування механізму реалізації інноваційної моделі економіки: інноваційний розвиток суб'єктів ринку забезпечує інноваційний розвиток регіонів і, відповідно, країни.

Концептуальні основи управління підприємницькою міжнародною економічною безпекою на основі модулювання інноваційного розвитку визначаються напрямками довгострокової науково-технічної політики, як світової економіки, так і окремих національних економік, корпорацій, фірм, важливим елементом якої є збільшення фінансування науково-дослідних робіт, що у значній мірі активізує інноваційний розвиток, перш за все, в рамках національної інноваційної системи.

Таким чином, при розробці *концепції глобалізованої інноваційної системи* необхідно базуватися на безпосередній взаємодії мікрорівневих та макрорівневих інституцій в умовах глобалізації світової економіки. При цьому концепція повинна формуватися з максимальною орієнтацією зміцнення міжнародної економічної безпеки з використанням стратегічного маркетингового підходу (що направлено на зниження ризику виходу на світовий ринок

суб'єктів міжнародної підприємницької діяльності). При впровадженні цієї концепції необхідно базуватися на визначенні відмінності інноваційних систем окремих національних економік, їх особливості розвитку, виявлення яких необхідно здійснювати при проведенні модифікації інноваційного розвитку країн.

Апробація: [96] [110], [352], [124], [119].

РОЗДІЛ 6. КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗМІЦ- НЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ З ВИКОРИС- ТАННЯМ ЗАСОБІВ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

6.1. Методологічний підхід зміцнення міжнародної економічної безпеки на основі формування механізму управління маркетинговим середовищем.

Як було встановлено в попередніх розділах, сьогодні світова економіка знаходиться на етапі активного розвитку та розширення глобалізаційних процесів, котрий ускладнюється глибокою економічною кризою, при цьому останнє явище у значному ступеню посилює невизначеність, нестійкість та нестабільність теперішнього стану та напрями розвитку світогосподарської системи. У свою чергу інтенсивний розвиток економічної глобалізації сприяє загостренню конкурентної боротьби не тільки між окремими підприємцями, підприємствами, країнами, галузями, але і інтеграційними об'єднаннями, що сприяє галузевому розділу світової економічної системи, а також впливає на конкурентоспроможність національних економік, галузей, глобалізаційних об'єднань, а отже закономірно і на рівень конкурентоспроможності суб'єктів міжнародного бізнесу, тобто на усіх рівнях бізнес-відношень світової економіки: мега-, макро-, мезо- і мікро-. Для країн з трансформаційною економікою цей процес проходить важче, ніж в країнах з розвиненою економікою, тому що з одного боку виявилися найбільш уразливими до кризових економічних умов (про що свідчать результати дослідження, які були проведено дисертантом у другому розділі), а с іншого боку – у цієї групі країн ще не завершився етап становлення ринкових відносин (що потребує корінних змін поглядів на весь процес управління бізнес-діяльністю, особливо у міжнародних масштабах).

Сукупність цих факторів веде до значного зросту рівня економічної небезпеки та ризику формування, організації, управління та розвитку бізнес-

процесів, як національного, так і міжнародного рівня. Тому виходячи з вищесказаного можливо зробити висновок, що процес управління підприємницькою економічною безпекою (особливо в країнах з трансформаційною економікою) розглядається як одне з головних напрямлень досягнення високого економічного результату (прибутковості) з максимальним зниженням ризику при забезпеченні постійного розвитку та саморозвитку суб'єкту бізнес-діяльності, а в сучасних умовах активного розширення глобалізаційних процесів в світогосподарській системі – суб'єктів міжнародного підприємництва.

При розвиненні та розвитку теорії міжнародної економічної безпеки (що особливо актуально для країн з трансформаційною економікою) та формуванні концепції *«міжнародної глобальної підприємницької економічної безпеки»* необхідно враховувати особливості ринкової економіки та їх адаптивність до сучасних тенденцій розвитку світової економіки у напрямку глобалізації та інтеграції. У цих умовах віддається значна перевага інноваційному розвитку, який здійснюється в виробничих технологіях, споживчих перевагах та конкурентному оточенні (що було досліджено та обґрунтовано у попередніх розділах).

Більшість існуючих підходів та методів оцінки економічної безпеки підприємництва мають однобічну орієнтацію, котра припускає активізацію тільки окремих бізнес-функцій, що не дає можливості забезпечити узгодження їх між собою, а отже це приводить до великих відхилень отриманих бізнес-результатів від очікуваних. Крім того, більшість існуючих моделей оцінки рівня економічної безпеки країни, регіону, галузі, бізнес-суб'єкту (різноманітність яких дуже велика) у тому чи іншому ступені базуються на методиці порівняння фактичних значень показника з індикаторами рівня дестабілізації, тобто пороговими (граничними) значеннями безпеки [282, с. 82; 69, с. 8; 135, с. 20; 348]. У підтримку цієї позиції В.Сенгачов говорить, що індикатори – це орієнтири розвитку, що визначають межу негативних процесів, подаючи сигнали учасникам ринку про можливі несприятливі сфери, зниження глобального рівня національної безпеки» [282, с. 83]. І це дійсно так і є, особливо при оцінці рівня фінансової безпеки, тому що ці індикатори дозволять зробити кількісну оцінку фінансової небез-

пеки і своєчасно сигналізувати про майбутню небезпеку у цьому напрямку бізнес-діяльності та розробити відповідну програму стабілізуючих заходів. Сучасними вченими-економістами розроблено цілий комплекс такого роду фінансових показників з встановленим рівнем відповідних індикаторів (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Система показників та індикаторів фінансової безпеки

№	Основні показники фінансової безпеки	Індикатори рівня дестабілізації (порогові (граничні) значення безпеки)	Розробники
1	2	3	4
Показники фінансової безпеки державного рівня			
Оцінка рівня життя населення			
1	Частка громадян населення країни, регіону, що мають доходи нижче прожиткового мінімуму	7% громадян від загальної чисельності населення	Інститут економічного прогнозування НАН України [85, с. 34-36]
2	Розрив між доходами 10% найбільш високоліквідних верств та 10% населення з найнижчими доходами	8 разів	
Оцінка фінансового стану			
3	Обсяг внутрішнього боргу у відсотках до ВВП	30%	Інститут економічного прогнозування НАН України [85, с. 38-40]
4	Грошова маса у відсотках до ВВП	50%	
5	Обсяг іноземної валюти в готівковій формі до обсягу готівки у національній валюті	10%	
6	Дефіцит бюджету у відсотках до ВВП	5%	
Оцінка обсягів виробництва			
7	Відношення обсягу ВВП країни в цілому до середнього показника країн «великої сімки»	75%	Інститут економічного прогнозування НАН України [85, с. 41-44]
8	Обсяг ВВП на душу населення	100 % від середньосвітового показника ВВП; 50 % від середнього показника країн «великої сімки»	
Загальні фінансові показники країни			
9	Рівень інфляції (%), показник внутрішнього боргу країни (%), показник зовнішнього боргу країни (%), показник рівня монетаризації (%), вартість банківських кредитів (річні відсотки); показник державного бюджету (%), швидкість обігу готівки, процентна ставка за банківський кредит, відношення суми власних оборотних коштів, питома вага податків в загальному обсязі ВВП, валютний курс, відношення суми власних оборотних коштів підприємств до суми позичкових оборотних коштів, ставка рефінансування НБУ, відношення суми валових міжнародних резервів НБУ до загальної суми річного імпорту.		Національний інститут проблем міжнародної безпеки РНБО України [174, с. 16-19]; В. Шлемко, І. Бінько [277, с. 134]

Продовження табл. 6.1

1	2	3	4
Показники фінансової безпеки регіонального рівня			
1	Питома вага регіону у ВВП країни, розмір іноземних інвестицій в розвиток регіону, дефіцит місцевого бюджету, платіжний баланс регіону		О. Барановський [37, с. 95]
2	Прибутки та збитки організацій регіону, обсяги і структура експорту та імпорту, фінансова діяльність позабюджетних фондів, співвідношення доходів і витрат населення		Група вчених, яку очолює М. Єрмошенко [90, с. 118]
3	Рівень життя, рівень економічного зростання регіону, місце регіону у світовій економіці, рівень роздрібних цін, питома вага регіону у ВВП країни		Г. Агапова [25, с. 44-48]
4	Середній рівень рентабельності промислових, сільськогосподарських, будівельних та транспортних підприємств, загальний обсяг збиткових підприємств за всіма галузями економіки, темпи росту прибутку підприємств за всіма галузями регіональної економіки, власні доходи регіонального бюджету на душу населення.		К. Сенчагов Б. Штульберг, В. Савельєв [282, с. 633]

Деякі вчені [275; 277; 51] для оцінки економічної безпеки пропонують використовувати низку макроекономічних показників, які характеризують загальний стан національної економіки, її експортну спрямованість, стан національного виробництва, рівень політичної, економічної та соціальної стабільності національної економіки або регіону та ін. (табл. 6.2).

В результаті аналізу макроекономічних показників України табл. 6.2 можливо зробити наступні висновки, що починаючи з 2005 року економічний стан України практично за усіма показниками погіршився. Так, тільки на основі аналізу ВВП очевидна негативна динаміка: якщо у 2004 року збільшення ВВП складає 12,1%, то вже у 2005 році – 1,7%. Це все свідчить про динамічне зниження економічної безпеки національної України. З 2007 року має місце ще більше падіння економічного рівня України, що пов'язано з початком кризового етапу. Таким чином, економіка України останні роки носить витратний характер (про що свідчить зниження результативності та ефективності господарської діяльності), що у значному ступеню негативно впливає на інвестиційний імідж країни, економічний потенціал, а отже і на рівень її економічної безпеки.

Все це говорить про загальний економічний стан національної економіки України, але дуже складно судити про ринковий потенціал країни та ефективність ведення бізнесу.

Таблиця 6.2

Макроекономічні показники національної економіки України для оцінки економічної безпеки за 2000-2011 рр. [21]

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ВВП номінальний, млн.грн.	170070	204190	225810	267344	345113	441452	535660	720731	948056	913300	1082600	1316600
% до попереднього року	105,9	109,2	105,2	109,6	112,1	102,6	107,1	107,9	102,3	85,2	104,1	105,2
ВВП на душу населення, грн..	3436	4195	4685	5591	7273	8885	9574	15496	20495	19800	23600	28800
Темпи зростання промислового виробництва, % до попереднього року	113,2	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,2	107,6
Темпи зростання роздрібного товарообороту, % до попереднього року	108,1	113,7	115,0	1120,5	121,9	123,4	125,3	129,5	117,3	79,1	110,1	124,6
Індекс цін виробників промислової продукції, % до грудня попереднього року	120,8	100,9	105,7	111,1	124,1	109,5	114,1	123,3	123,0	114,3	118,7	114,2
Індекс споживчих цін, до грудня % попереднього року	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6
Кількість наявного населення (на кінець року), тис. осіб	48923,2	48457,1	48003,5	47622,4	47280,8	46929,5	46646,0	46200	46000	45800	45600	45500
% до попереднього року	99,0	99,0	99,1	99,2	99,3	99,3	99,4	99,4	99,5	99,6	99,6	
Кількість зареєстрованих безробітних (на кінець року), тис. осіб	1155,2	1008,1	1034,2	988,9	981,8	881,5	693,1	1417,6	1425,1	1958,8	1785,6	1732,7
Рівень зареєстрованого безробіття, %	4,1	3,6	3,7	3,5	3,5	3,1	2,7	2,3	3,0	1,9	2,0	1,8
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн..	230,13	311,08	376,38	462,27	589,62	806,19	1041,17	1040,15	1045,36	1022,13	1038,45	1055,62
Реальна заробітна плата, % до попереднього року	99,1	119,3	118,2	115,2	123,8	120,3	118,3	117,2	119,2	119,8	120,1	122,3
Витрати місткість економіки, %	57,1	57,7	53,5	57,6	59,0	58,2	58,7	57,6	57,5	56,8	57,3	55,9
Ефективність економіки, %	75,1	73,2	86,9	73,5	69,4	71,9	70,4	69,9	68,7	68,9	69,3	70,2
Результативність економіки, %	42,9	42,3	46,5	42,2	41,0	41,8	41,3	40,2	38,7	38,9	40,1	41,2

З цією метою є можливість використовувати аналіз динаміки комплексної оцінки бізнес-клімату в країні (табл.6.3). Результати аналізу даних табл. 5.3 свідчать про негативний бізнес-клімат в Україні (основуючись тільки на загальний показник легкості ведення бізнесу, за котрим Україна має 128 місце у 2005 році і у 139 місце у 2014 року з 175 країн, які були проаналізовані).

Таблиця 6.3

Порівняльна характеристика комплексного індикатора оцінки
бізнес-клімату в Україні

Показники (місце)	Рейтинг України	
	2006 рік (зміна до 2005 року)	2014 (зміна до 2013 року)
Легкість ведення бізнесу	128 (+4)	125 (-3)
Відкриття підприємства	101 (+21)	112 (+4)
Наймання працівників	107 (+2)	133 (+4)
Реєстрація власності	133 (+1)	144 (+5)
Отримання кредитів	65 (-6)	88 (-8)
Захист інвесторів	142 (-1)	155 (-4)
Сплата податків	174 (0)	168 (+2)
Ведення міжнародної торгівлі	106 (-8)	122 (+3)
Забезпечення виконання контрактів	26 (0)	88 (+3)
Закриття бізнесу	139 (-4)	155 (-5)

Світовим банком та міжнародною фінансовою корпорацією - цей висновок об'єктивний).

Але при використанні такого підходу дослідження економічної безпеки є можливість оцінити стан ступені небезпеки інвестування бізнес-діяльності на території будь-якої країни, що свідчить про рівень інвестиційної безпеки окремої національної економіки або регіону, але питання оцінки конкурентного клімату на цільовому ринку окремої країни, характер та особливості потреб потенційних споживачів та ступень їх змінності, ступень інноваційного ризику функціонування у країні, де знаходиться цільовий ринок і т.д. (тобто маркетингові питання) при проведенні такого характеру оцінки економічної безпеки підприємницької діяльності на міжнародного рівні залишаються відкритими. Таким чином, перелічені підходи та системи оцінки економічної безпеки застосовні для фінан-

сової, інвестиційної сфери, а також для оцінки економічної безпеки національної економіки взагалі з точки зору рівня стабільності макроекономічних показників.

У свою чергу, для інших напрямів економічної небезпеки було запропоновано також велика кількість моделей та методів (рис. 6.1), кожний з котрих має свої переваги та недоліки, але усі вони об'єднані одним головним недоліком (який є головним в сучасних умовах розширення глобалізаційних процесів в світогосподарській системі, в процесі якого не тільки підвищується рівень загальноприйнятих економічних ризиків, але і з'являється низка нових специфічних небезпек) - їх закритість від зовнішнього оточення міжнародного конкурентного простору та відсутність механізму врахування ступень впливу показників зовнішніх ринків на суб'єкт міжнародного підприємництва (з урахуванням їх власних особливостей та особливості впливання на суб'єкт дослідження з максимальним врахуванням та забезпеченням їх індивідуальності), що у значному ступеню негативно впливає на рівень конкурентоспроможності внутрішніх господарських одиниць. Для учасників міжнародних бізнес-процесів з країн з трансформаційним типом економіки це дуже актуально, тому що ці країни знаходяться на етапі важкого впровадження в загальну світову ринкову систему (що ускладнюється глибокою економічною кризою, яка має низку власних ризиків та небезпек) після довгострокового існування в умовах стабільної, керованої, жорстко-регламентованої економічної системи. Сьогодні існує гостра потреба в забезпеченні системності, гнучкості, адаптивності до конкурентного середовища та динамічності на підприємствах, які беруть участь в міжнародних бізнес-відношеннях.

Отже, як було встановлено у попередніх розділах роботи в сучасних кризових умовах розвитку світової економіки (з точки зору оцінки світового ринку збуту при веденні міжнародних підприємницьких процесів) та національних економік окремих країн (з точки зору оцінки їх у якості цільових ринків збуту) ринковий ризик є дуже великим для суб'єктів міжнародного бізнесу, для оцінки та зниження якого перш за все необхідно орієнтуватися на ринкові показники економічної безпеки.

Рис. 6.1. Класифікація підходів оцінки, зміцнення та управління підприємницькою економічною безпекою

Тому саме у теперішній час має місце підвищення інтересу як з боку науковців, так і з боку підприємців до розвитку системи зміцнення підприємницької економічної безпеки на національному та міжнародному рівні й до формування ефективної маркетингової складової конкурентної стратегії міжнародної підприємницької безпеки, яка повинно бути орієнтовано на забезпечення надійних, стійких конкурентних позицій у бізнес-просторі (на світовому ринку взагалі та окремих ринках національних економік зокрема, як цільових) й утримання їх з максимальним зниженням підприємницького ризику. Таким чином, засновуючись на вищесказаного можливо зробити висновок, що маркетингова складова у існуючих умовах ринкової нестабільності та невизначеності розвитку світової економічної системи є однією з ключових та засадничих складових механізму управління та зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва взагалі та кожного окремого бізнес-процесу зокрема. Отже при формуванні сучасної стратегії забезпечення маркетингової підприємницької безпеки міжнародного рівня (для суб'єктів міжнародних бізнес-процесів) необхідно враховувати не тільки підходи до оцінки економічної безпеки, але і методи та моделі маркетингового управління, аналізу та контролю.

У сфері маркетингового аналізу (і на національному, і міжнародному рівні), як науковому, так і на прикладному рівні, у теперішній час при розрахунку та прогнозуванні головних ринкових маркетингових показників та параметрів віддають перевагу кількісним методам та моделям, які можливо згрупувати наступним чином [112]:

- статистичні методи теорії прийняття рішень (використаються для стохастичного аналізу та характеристики реакції цільових споживачів на будь-які зміни ринкової ситуації та економічного маркетингового простору [88, с.247–455; 36, с.60–74; 206, с.234–337];

- імітаційні моделі (є можливість використання в нестабільних умовах, а також в умовах будь-яких змін, які впливають на маркетингове середовище та посилення конкуренції. Використаються у випадках, коли не має можливості прийняти аналітичне рішення, але система, яка аналізується складаєть-

ся з елементів, які піддаються кількісної характеристики) [208 с.35–67; 173, с.232–233; 77, с.23–89; 87, с.314–336; 183, с.123–256];

- методи регресійного аналізу (використовуються у випадках, коли необхідно встановити взаємозв'язок між окремими маркетинговими показниками, ринковими параметрами, або їх групами) [176, с.172–200; 215, с.99–178];

- багатомірні підходи, до яких відносять факторний і кластерний аналізи (застосовуються для обґрунтування маркетингових рішень у випадку необхідності встановлення численних взаємозалежних змінних) [26, с.236–247; 183, с.50–55; 33, с.45–136; 48, с.234–335];

- теорія ігор [95, с.296–298; 51, с.11–56; 253, с.34–128];

- моделі, що засновані на побудові дерева рішень [216, с.67–126; 48 с.135–198; 36, с.64–65];

- детерміновані підходи дослідження операцій, до яких відносять лінійне й нелінійне програмування (використовуються у випадках необхідності пошуку оптимальних маркетингових та управлінських рішень при наявності багатої кількості взаємозалежних змінних) [215, с.191–245; 24, с.123–278; 269; 271].

Але в умовах значного зросту інтересу та уваги до впровадження маркетингових методів та підходів управління бізнес-процесами (особливо у міжнародному масштабі) в системі зміцнення економічної безпеки (як було встановлено у попередніх розділах) має місце низка проблем як теоретичного, так і методологічного характеру, які базуються на наступних моментах та обставинах [270]:

- зниження уваги до діагностики зовнішнього середовища міжнародних бізнес-процесів на різних рівнях ведення підприємництва (мега-, макро-, мезо-, мікро-);

- відсутність спеціалізації методів в залежності від рівня дослідження та аналізу, що знижує якість та точність прогнозів, а отже і знижує рівень підприємницької економічної безпеки суб'єктів міжнародного бізнесу;

- наявність труднощів при виборі підходів та методів управління маркетинговою складовою підприємницькою економічною безпекою (особливо на міжнародному рівні в умовах поширення глобалізації в світо господарської системі);

- відсутність належної уваги до маркетингової складової у системі міжнародної підприємницької економічної безпеки;

- недостатня розробленість механізму встановлення критеріїв, параметрів та показників оцінки ефективності маркетингової складової загальної системи зміцнення підприємницької економічної безпеки та управління ними.

Отже важливо перш за все визначити головні принципи вибору направлення організації механізму управління маркетинговою складовою системи міжнародної підприємницької економічної безпеки в умовах глобалізації, а також визначення місця та ролі цього механізму в загальній системі управління ефективністю міжнародного підприємництва. При цьому необхідно враховувати орієнтацію суб'єктів міжнародних бізнес-процесів на підвищення власної конкурентоспроможності та конкурентоспроможності продукції, на виробництві якої він спеціалізується (під продукцією необхідно розуміти усі види діяльності, на якій спеціалізується підприємство), а також формування конкурентних переваг на всіх рівнях міжнародного економічного простору (мега-, макро-, мезо- і мікро-). Таким чином, досягнення мети зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва за рахунок маркетингової складової з максимальним врахуванням неоднорідності, суперечливості та високомінливості конкурентного середовища світового ринку неможливо без забезпечення максимальної гнучкості формування стратегії управління механізмом міжнародного маркетингу. Виходячи з вищесказаного з'являється необхідність формування принципово нового поняття в теорії економічної безпеки - *«маркетингова безпека суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності»*, яке направлено на підвищення конкурентоспроможності продукції, суб'єкта міжнародного бізнес-процесу; гарантування захищеності бізнес- та ринкових інтересів суб'єкта міжнародного бізнес-процесу (рис. 6.2).

Рис. 6.2. Модель формування категорії «маркетингова безпека суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності»

У зв'язку з цим на даному етапі дослідження доцільно зупинитися на розвитку саме маркетингової складової міжнародної економічної безпеки. Крім того, саме зараз з'явилася можливість сформувати самостійне науково-прикладне направлення *«маркетингові стратегії глобальної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва»*, сутність якого полягає у розробці науково-методологічних та теоретико-концептуальних засад забезпечення зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва (і тим самим розвитку світогосподарської системи) в кризових умовах становлення та розвитку глобалізаційних процесів на основі використання маркетингових стратегій міжнародного підприємництва.

Ця концептуальна система повинна базуватися на використанні ситуативно-системного підходу до розробки маркетингових стратегій для зміцнення економічної безпеки у міжнародному підприємстві та формуванні науково-методичного інструментарію щодо управління підприємницькою економічною безпекою й прогнозування результативності маркетингових стратегій у кожному конкретному міжнародному бізнес-процесі.

Виходячи з аналізу природи підприємницької безпеки, підприємницької діяльності суб'єктів міжнародного бізнесу, міжнародної безпеки та міжнародного маркетингу, наявних їх визначень, відмінних рис та особливостей розвитку в глобалізаційній економіці, а також на основі проведеного моделювання загальної системи управління механізмами економічною безпекою суб'єктів підприємницької діяльності на різних рівнях господарювання (з урахуванням особливостей функціонування суб'єктів підприємницької діяльності на внутрішніх ринках, ринках інших національних економік та світовому ринку), моделювання механізмів управління маркетинговою діяльністю на міжнародному рівні, можна запропонувати трактування поняття *«міжнародна маркетингова підприємницька безпека»*.

Маркетингова міжнародна підприємницька безпека – це багатопланова, багатогранна конструкція забезпечення стану захищеності ринкових інтересів та стабільності функціонування суб'єктів міжнародної діяльності

окремо на національному рівні, рівні країн, де розташовані їх цільові ринки збуту, рівні світової економіки, формування та функціонування якої засновано на розробці комплексу заходів, спрямованих на забезпеченні концепції маркетингового прогнозування; планування, організації й управління всіма аспектами й елементами міжнародної діяльності в підприємницької сфері; просування, обороту й споживання готової продукції, максимально задовольняючи при цьому потреби кожного учасника міжнародного бізнес-процесу, з метою максимізації прибутків в довгостроковій перспективі (зниження витрат, підвищення продуктивності праці, конкурентоспроможності продукції, що пропонується на міжнародному рівні, конкурентоспроможності суб'єкта міжнародного бізнесу та як слідство сприяти зросту конкурентоспроможності країни у цілому), шляхом постійно пошуку нових технологічних рішень в напрямку підвищення ефективності використання маркетингових інструментів при максимальному забезпеченні індивідуального підходу до специфіки ринків кожної національної економіки окремо й напрямків змін процесів, які відбуваються в світової економіці в цілому.

Модель формування понять «маркетингові стратегії глобальної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва» та «маркетингова міжнародна підприємницька безпека» запропоновано дисертантом на рис. 6.3, де продемонстровано особливості наукової категорії «маркетингова міжнародна підприємницька безпека» та обґрунтовано її необхідність в сучасних умовах розвитку світової економіці, які характеризуються як дуже складні та суперечливі (що було досліджено та обґрунтовано у попередніх розділах). При цьому основними передумовами формування принципово нового науково-прикладного поняття є зниження ринкових ризиків у кризовій економіці при одночасному підвищенню активізації інноваційного розвитку світової економіки, країн світу та міжнародного бізнесу в умовах інтенсивного розвитку глобалізаційних процесів.

Систему маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та модель її забезпечення представимо на рис. 6.4 та 6.5.

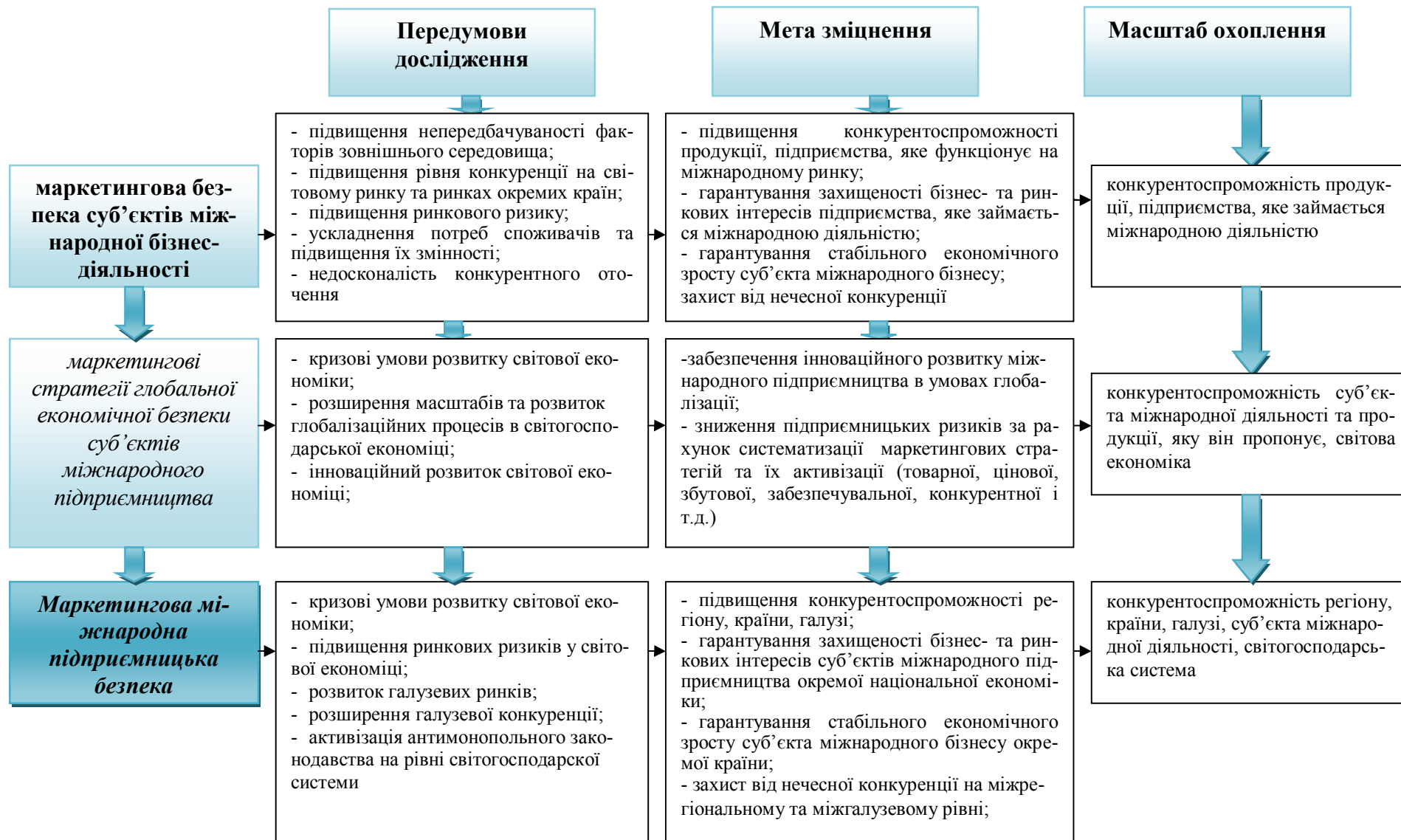

Рис. 6.3. Модель формування категорій «маркетингові стратегії глобальної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва», «маркетингова міжнародна підприємницька безпека»

Рис. 6.4. Система маркетингової міжнародної підприємницької безпеки
(як сектора міжнародної економіки)

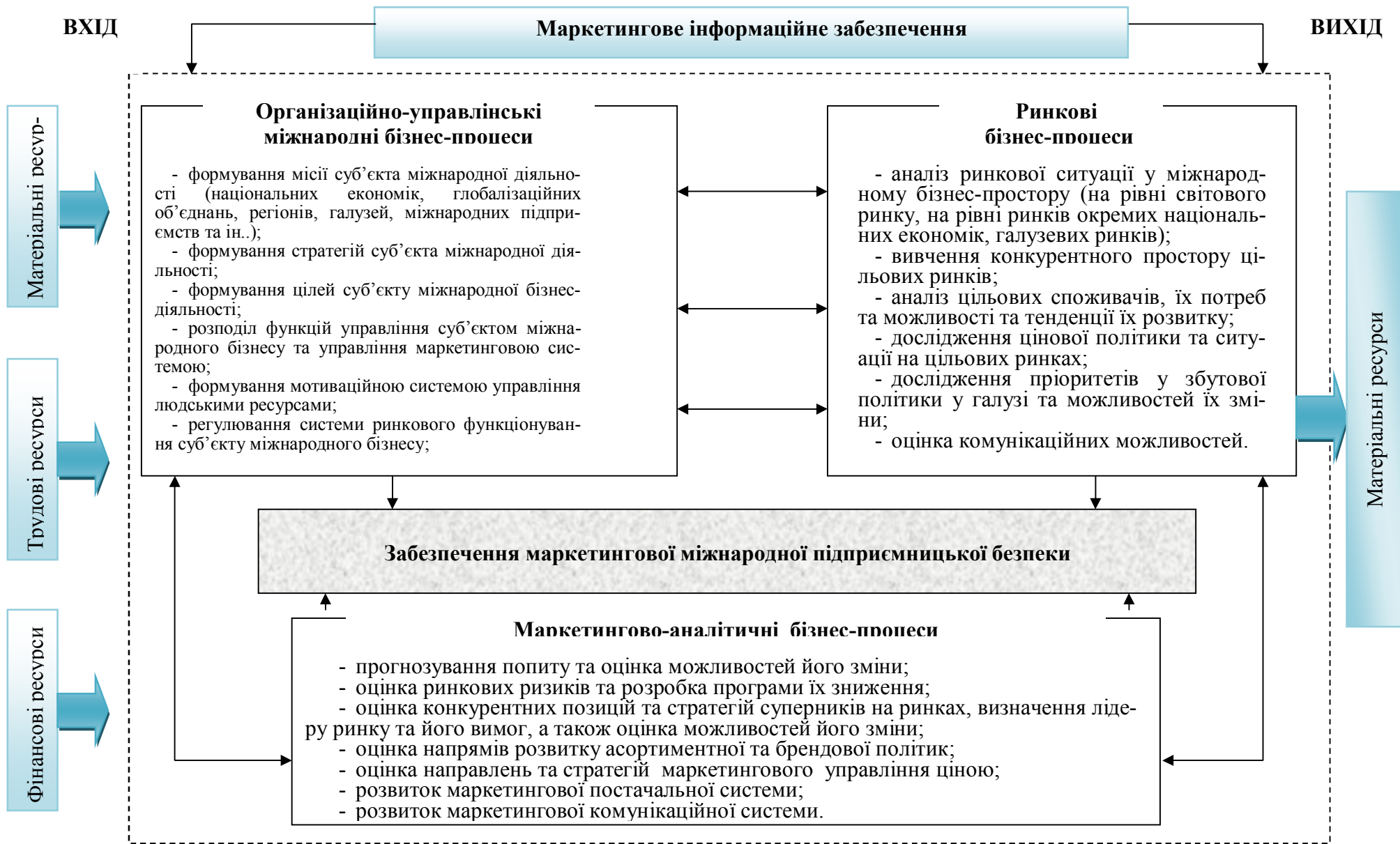

Рис. 6.5. Модель забезпечення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки шляхом управління бізнес-процесами

Таким чином, виходячи з основних передумов, мети забезпечення та масштабів охоплення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, на теперішньому етапі дослідження є можливість сформулювати саму систему *маркетингової міжнародної підприємницької безпеки* з визначенням її головної мети, функцій, суб'єктів та об'єктів регулювання та ін. та схеми забезпечення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки на основі управління міжнародними бізнес-процесами в глобалізаційній світовій економіці шляхом використання класичної моделі «вхід-вихід», яка демонструє взаємозв'язок основних елементів бізнес-середовища міжнародного ринку та системи забезпечення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки.

6.2. Системно-ситуативний підхід до розробки моделі управління конкурентно-ціновим простором для підвищення маркетингової економічної безпеки у міжнародному підприємстві.

У ході дослідження, що було проведено дисертантом, встановлено, що стратегічне зміцнення економічної підприємницької безпеки на міжнародному рівні в сучасних умовах розвитку світогосподарської системи взагалі та функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу зокрема є дуже складним циклічним процесом, у якому маркетингова складова грає засадничу роль та займає ключове місце. На основі того, що дисертантом аргументовано доведено масштабність та глобальність розглядання маркетингової складової у рамках теорії економічної безпеки в кризових умовах розвитку світової економіки та міжнародного підприємництва було обґрунтовано необхідність у формуванні самостійного наукового напрямку *«маркетингова підприємницька безпека міжнародного рівня»*. Таким чином, існує гостра необхідність в формуванні механізму управління специфічним науково-прикладним напрямом маркетингу та економічної безпеки – *міжнародною маркетинговою підприємницькою безпекою*, який з одного боку є прямо пов'язаним з розвитком світового господарства в сучасних умовах поширення глобалізаційних процесів, а з другого боку - з зниженням

ризиків та небезпеки участі бізнес-суб'єктів у міжнародному підприємстві в умовах кризових економічних відносин у світогосподарській системі.

При цьому концепція *маркетингової підприємницької безпеки міжнародного рівня* заслуговує особливу повагу та інтерес в умовах кризового стану світової економіки, коли співпадає швидкий розвиток глобалізаційних процесів (що у значному ступеню стимулює розвиток міжнародного підприємництва та розширює межі цінового управління функціонування суб'єктів міжнародних бізнес-процесів) та поглиблення і ускладнення бізнес-проблем кризового господарювання (що дуже підвищує нестабільність, ризиковість та непередбаченість участі у міжнародних бізнес-процесах). Виходячи з цього у якості головних завдань при формуванні глобальної концепції функціонування та розвитку світової економічної системи та національних економік є управління конкурентоспроможністю суб'єктів міжнародного підприємництва, продукції, що вони виробляють та як результат конкурентоспроможністю національних економік окремих країн та їх глобалізаційних об'єднань. Ці завдання є першочергові, тому що тільки шляхом вирішення їх можливо досягти максимізацію прибутку та прибутковості міжнародних бізнес-процесів і міжнародного підприємництва, та як результат - головну мету - управління ефективністю світового господарства у цілому. Це все неможливо в ринкових умовах без формування стратегій завоювання лідерства на ринку суб'єктами міжнародного підприємництва та удосконалення методології забезпечення міжнародних конкурентних переваг при оптимальному забезпеченні зміцнення міжнародної підприємницької безпеки.

При цьому, як було встановлено у попередніх розділах, механізм міжнародної маркетингової підприємницької безпеки складається з комплексу маркетингових системних елементів. До числа цих елементів відноситься цінова маркетингова система, при чому не тільки з боку удосконалення підходів та методології встановлення ціни та механізму управління ціною політикою суб'єктів підприємництва (чому присвячено багата кількість робіт відомих науковців), а формування та впровадження стратегії цінового управління конкурентним середовищем міжнародного бізнес-простору у різних галузях світового господарства

з урахуванням їх особливостей як складової *маркетингової підприємницької безпеки міжнародного рівня*.

Перш за все, на початку проведення дослідження в сфері формування конкурентної стратегії управління цінами в рамках зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки необхідно зазначити, що при формуванні такого роду стратегії її необхідно узгоджувати з маркетинговою стратегією зміцнення економічної підприємницької безпеки, що виходить з необхідності вирішення таких завдань стратегічного управління конкурентним ціноутворенням: [165, с.577; 124].

- визначення цінового рівня, тобто співвідношення ціни та цінності товару, цінове позиціонування;
- розробка стратегії поведінки щодо конкурентів;
- диференціація цін, тобто визначення відмінностей у ціні в межах асортименту;
- визначення цінової дискримінації, того, як розрізняються ціни на різних сегментах;
- визначення характеру географічної цінової дискримінації;
- дотримання гнучкості цін (зміна ціни з часом).

Виходячи з позиції групи авторів, яку очолює О.Азарян, залежно від ступеня новизни товару розрізняють стратегії встановлення ціни на нові, модифіковані та традиційні товари (дод. Л) [165, с.578]. Отже, необхідно в цьому процесі досліджувати, аналізувати та враховувати багату кількість факторів, як внутрішніх, так і ринкового характеру, які можливо систематизувати чином, що запропоновано на рис. 6.6. Таким чином, диференціація стратегій цінового управління безпосередньо пов'язана з маркетинговою орієнтацією та маркетинговими цілями суб'єкту міжнародного підприємництва в кожній країні, де знаходиться його цільовий ринок, тому погоджувати їх необхідно шляхом будівництва відповідної матриці (табл. 6.4).

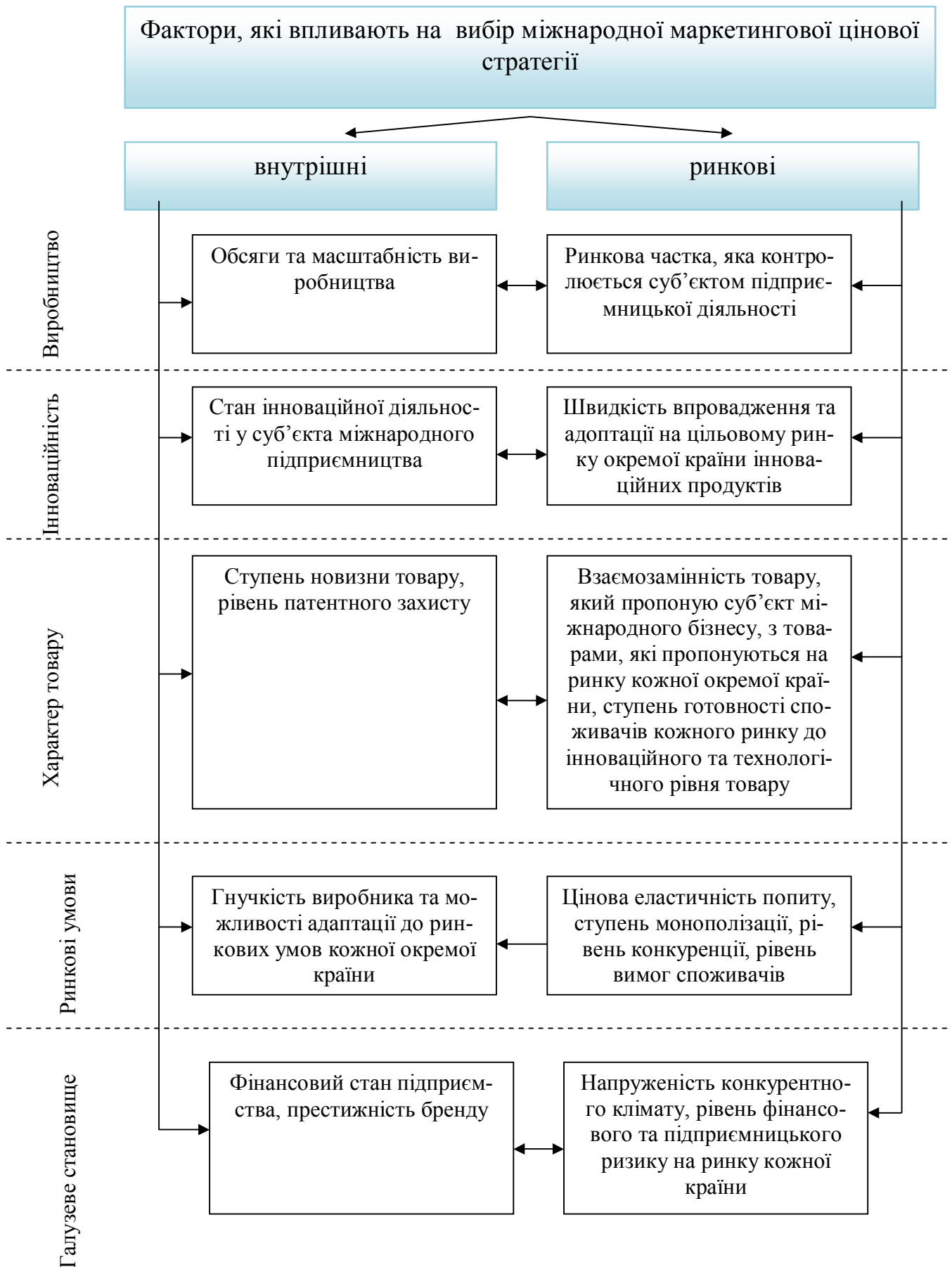

Рис. 6.6. Систематизація факторів, які впливають на вибір стратегії цінового управління в міжнародному підприємстві

Таблиця 6.4

Матриця погоджування цінових стратегій з основними маркетинговими стратегічними напрямками у міжнародному підприємстві

Маркетингова мета суб'єкту міжнародного підприємства	Тип стратегії маркетингу міжнародного підприємства	Цінові рішення	Можливі цінові стратегії	Характеристика цінової стратегії
Швидке проникнення на цільовий ринок окремої національної економіки та прискорення максимального його охоплення	Агресивний маркетинг	Встановлення мінімально можливого рівня роздрібних цін	Стратегія низьких цін інтенсивного проникнення на цільовий ринок	<i>стратегія низьких цін</i> – передбачає встановлення ціни товару на рівні, нижчому за його цінність, що орієнтовано на максимально швидке проникнення на ринок (споживачу надається можливість при мінімальних витратах спробувати товар і переконатися у його перевагах у порівнянні з товарами конкурентів; сприймається покупцями, тобто ціни нижче за ту, якої даний товар заслуговує, але діє тільки у сегменті покупців з середніми та низькими доходами)
Функціонування в сегменті вишуканих споживачів з високими доходами та позиціонування власного бренду	Вибіркове проникнення	Встановлення високих роздрібних цін	Стратегія зняття вершків Стратегія високих цін	<i>стратегія високих цін</i> – передбачає встановлення ціни на товар на максимально високому рівні, що орієнтовано на покупців з високими доходами, для яких високий рівень ціни – це гарант якості, індивідуальності та наявності престижного бренду (це можливо тільки при умові, що товар дійсно високоякісний та брендовий)
Максимізація ринкової частки у сегменті споживачів з середніми та низькими доходами	Широке проникнення	Встановлення цін в низькому діапазоні на початку завоювання ринку, а потім підвищення ціни до рівня, який відображає якісний стан товару	Гнучких цін	<i>стратегія гнучких цін</i> – найчастіше зустрічається на ринках, де укладаються індивідуальні угоди <i>стратегія середніх цін</i> – передбачає встановлення цін на рівні, що відповідає цінності товару, що сприймається покупцем, тобто ціна відповідає тому, скільки товар коштує насправді
Максимізація загального прибутку від підприємницької діяльності за рахунок цінової конкуренції	Пасивний маркетинг	Встановлення низьких роздрібних цін	Цін, встановлених нижче, ніж у більшості фірм	<i>стратегії цін, орієнтовані на умови конкуренції</i> – стратегія цінового лідерства, стратегія слідування за ціновим лідером, цінові війни, стратегія упереджувальних цін та ін.); <i>стратегії знижок з ціни</i>

Варіанти даної диференціації маркетингових цінових стратегій можуть варіюватись в залежності від ситуації та особливостей кожного окремого ринку та національної економіки країни, де він знаходиться. Але в умовах одночасного підвищення ризику участі у міжнародному підприємстві (у зв'язку з кризовим станом світової економіки) та загострення конкурентної боротьби на світовому ринку взагалі та цільових ринках окремих країн (у зв'язку з розвитком глобалізаційних та інтеграційних процесів у світогосподарській системі, які сприяють розширенню меж міжнародного підприємства) при формуванні стратегії маркетингового цінового управління необхідно вирішувати проблему встановлення певного цінового рівня, а необхідно формувати напрям управління ним задля забезпечення зросту конкурентоспроможності продукту, його виробника (який є суб'єктом міжнародного підприємства) та національної економіки, де він знаходиться.

Таким чином, при формуванні маркетингової стратегії цінового управління необхідно перш за все орієнтуватися на встановлення такого рівня ціни, який надасть можливість максимізувати загальний прибуток суб'єкту міжнародного бізнес-процесу при максимальному забезпеченні його маркетингової підприємницької безпеки у конкурентному просторі.

Таким чином, головною метою стратегічного цінового управління в межах концепції зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки є встановлення не максимального або мінімального рівня ціни, а оптимального її стану. Виходячи з вищесказаного оптимальний ціновий стан повинен забезпечити максимальний рівень прибутковості суб'єкта міжнародного підприємства у кожному окремому бізнес-процесі з забезпеченням максимального рівня маркетингової підприємницької безпеки. Отже, стратегічне цінове управління в межах концепції зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки повинне бути направлено на забезпечення раціонального маркетингового управління ціною з точки зору стратегічної перспективи при оптимальній інтеграції існуючих прийомів та методів цінового управління шляхом використання маркетингового інструментарію задля фо-

рмуванні надійних довгострокових конкурентних переваг з орієнтацією на постійне безперервне зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки суб'єкту міжнародного бізнесу індивідуально у кожній окремій країні, де знаходиться його певний цільовий ринок [113].

Перш за все стратегічне цінове управління у рамках функціонування механізму зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки необхідно представити і розглядати з позиції формування довгострокової конкурентної цінової стратегії маркетингової безпеки, яка повинна складатися з декількох технологічних циклів тактичного управління, котре у свою чергу включає декілька циклів оперативного управління з метою забезпечення безперервності процесу реалізації стратегій управління (табл. 6.5).

Матриця, яка запропоновано в табл. 6.5 надає можливість систематизувати та конкретизувати основні критерії цінового управління в рамках зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки (головна мета, завдання, функції, інтеграція маркетингового інструментарію управління, особливості та характер рівня управління, кінцевий результат управління), що є базою для подальшого моделювання системи цінового управління в межах концепції міжнародної маркетингової підприємницької безпеки.

В межах реалізації стратегії зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки (при організації бізнес-діяльності суб'єкту міжнародного підприємництва) при системному моделюванні цінового управління необхідно базуватися на використанні диференційованого підходу в залежності від стратегічних цілей суб'єкту міжнародного підприємництва, загального стану світогосподарської системи, ринкової ситуації на світовому ринку, ринкової ситуації на цільових ринках окремих країн, ризиків функціонування на ринку, загальних підприємницьких ризиків взагалі у світогосподарській системі і зокрема у кожній країні (де розташовано цільові ринки).

Реалізація стратегічного маркетингового цінового управління в шляхом диференціації рівнів управління в межах зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки

Критерії цінового управління	Рівні цінового управління в межах зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки		
	Оперативний рівень	Тактичний рівень	Стратегічний рівень
Головна мета	Підтримка ціни на конкурентному рівні	Скорочення витрат – зріст прибутку	Зниження витрат при забезпеченні зміцнення стратегічних позицій суб'єкту міжнародного бізнесу на кожному конкретному ринку певної країни на кожному конкретному ринку певної країни
Завдання	Утримання оперативної інформації про зміни ринкових цін та конкурентної ситуації на цільовому ринку певної національної економіки	Максимізація прибутку суб'єкту міжнародного бізнесу на кожному конкретному ринку певної країни	Формування довгострокових конкурентних переваг на кожному конкретному ринку певної країни
Інтеграція маркетингового інструментарію управління	Оцінка та управління рівнем конкурентоспроможності продукції, суб'єкту міжнародного бізнес-процесу, країни на оперативному рівні	шляхом гнучкого використання та управління маркетинговим інструментарієм прогнозування у коротко- та середньостроковій перспективі: - підвищення непередбачуваності факторів зовнішнього середовища; - підвищення рівня конкуренції на світовому ринку та ринках окремих країн; - підвищення ринкового ризику; - ускладнення потреб споживачів та підвищення їх змінності; - недосконалість конкурентного оточення	- підвищення конкурентоспроможності продукції, суб'єкту міжнародного бізнес-процесу, країни; - гарантування захищеності бізнес- та ринкових інтересів суб'єкту міжнародного бізнес-процесу; - гарантування стабільного економічного зросту суб'єкту міжнародного бізнесу; - захист від нечесної конкуренції;
Особливості та характер рівня управління	Короткострокове управління; постійний контроль витрат окремо (індивідуально) на кожному цільовому ринку певної країни з урахуванням його особливостей та вимог; формування нормативного обліку поточних витрат; постійний контроль конкурентної ситуації на кожному цільовому ринку певної країни з урахуванням його особливостей та вимог;	Короткострокове управління з максимальною орієнтацією на перспективу; ситуативний характер управління; Економічні та маркетингові розрахунки; Використання маркетингової та нефінансової інформації	Довгострокове управління; Стратегічне планування, прогнозування, аналіз та контроль
Кінцевий результат управління	Конкурентна ціна на цільовому ринку певної країни з урахуванням його особливостей та вимог	Зниження рівня витрат шляхом впровадження стратегії управління витратами	Оптимальна ціна- одночасно конкурентоспроможна та конкурентностійка, яка забезпечує отримання максимального прибутку на кожному цільовому ринку певної країни з урахуванням його особливостей та вимог

Крім того, при розробці такого роду моделі необхідно також забезпечити орієнтацію суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності на формування конкурентної стратегії. Для реалізації усіх цих вимог необхідно забезпечити системно-ситуативний підхід. Враховуючи важливість цінової стратегії та механізму цінового управління в бізнес-діяльності з маркетинговою орієнтацією у міжнародному бізнесі, концептуальна модель цінового управління при забезпеченні зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки суб'єкту міжнародного бізнесу представлена на рис. 6.7.

Запропонована модель охоплює результати аналізу та теоретико-методологічні розробки, які були проведені та сформовані дисертантом у процесі дослідження, що дозволило реалізувати при її будуванні:

- інтеграцію маркетингових, ринкових та підприємницьких інструментів цінового управління в залежності від головної мети суб'єкту міжнародного бізнес-процесу, рівнів та цілей управління ціною;

- орієнтацію на прогнозування, врахування існуючих ризиків та на зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки на рівні формуванні цінової стратегії;

- забезпечення максимальної ефективності цінової стратегії в залежності від головної мети суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності та цілей цінового управління.

Далі для деталізації процесу цінового управління та визначення його місця у концепції формування економічної ефективності від підприємницької діяльності на міжнародному рівні та концепції міжнародної маркетингової підприємницької діяльності в залежності від цілей та орієнтації суб'єкту міжнародного бізнесу необхідно використати моделі «вхід-вихід». На рис. 6.8 та рис. 6.9 запропоновані комплексні моделі систематизованого цінового управління суб'єкту міжнародного підприємництва, орієнтованого на довгостроковий та короткостроковий результат.

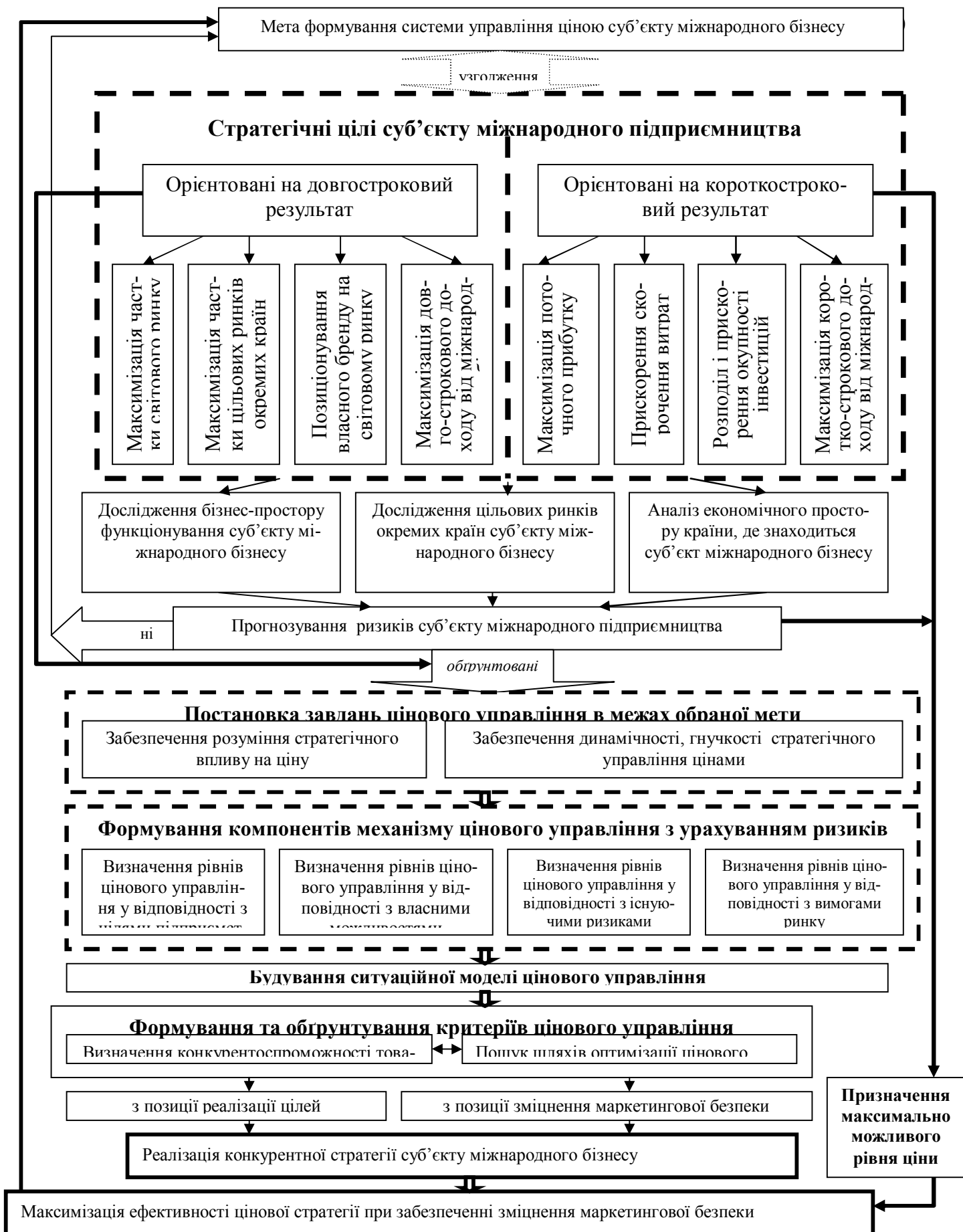

Рис.6.7. Концептуальна модель формування системи цінового управління через реалізацію стратегії міжнародної маркетингової безпеки

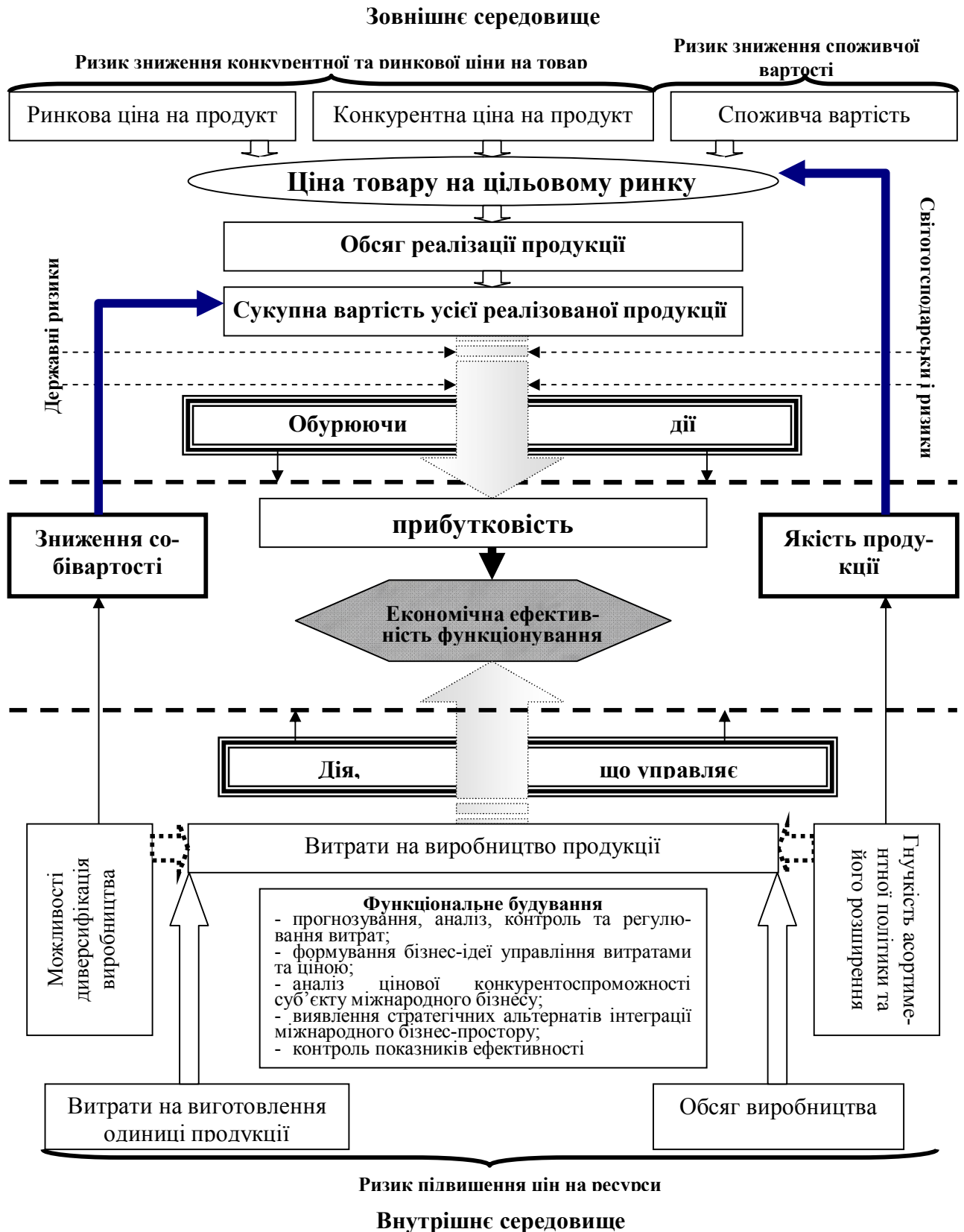

Рис. 6.8. Комплексна модель систематизованого цінового управління суб'єкту міжнародного підприємництва, орієнтованого на довгостроковий результат

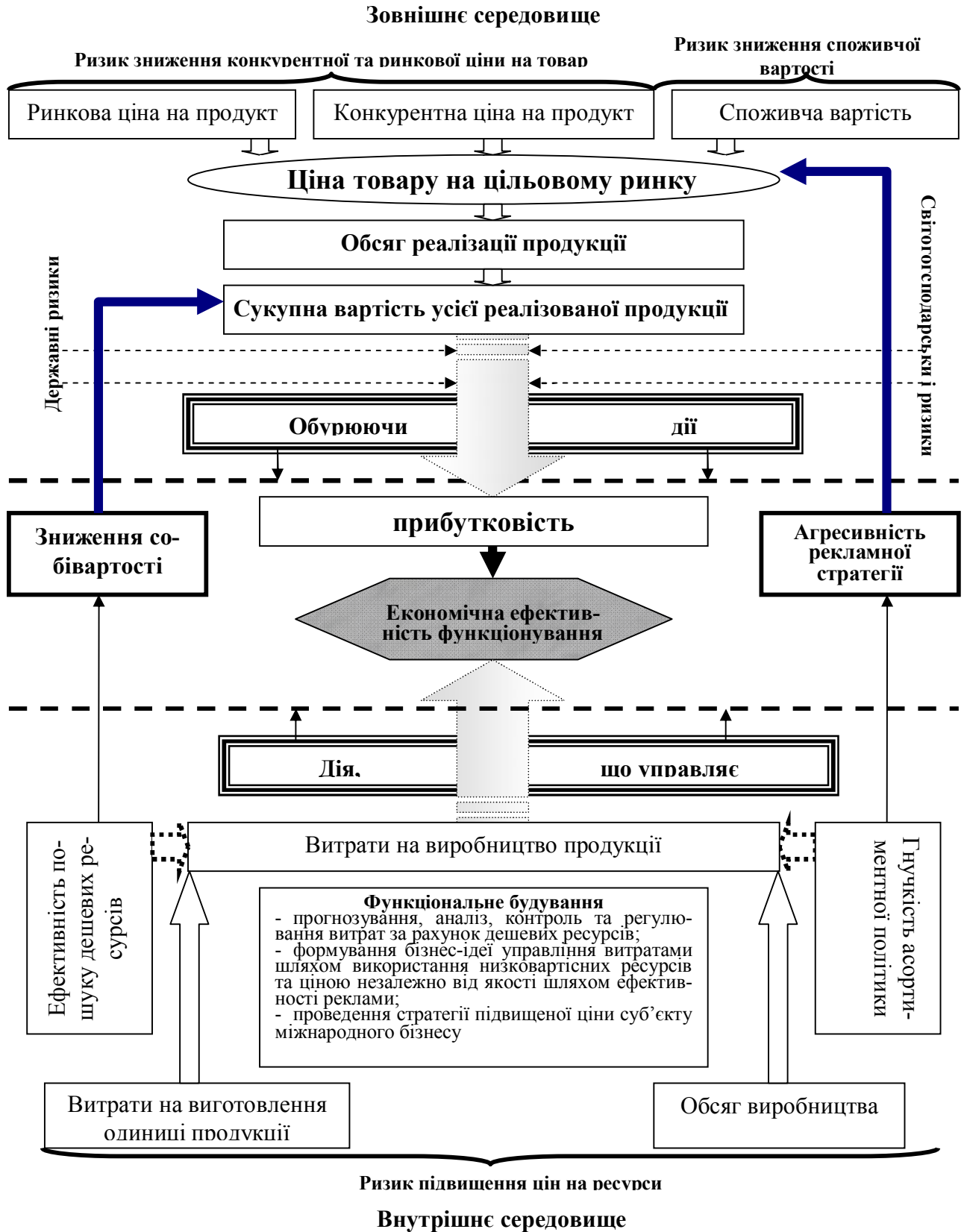

Рис. 6.9. Комплексна модель систематизованого цінового управління суб'єкту міжнародного підприємництва, орієнтованого на короткостроковий результат

Запропоновані концептуальна модель формування системи цінового управління через реалізацію стратегії міжнародної маркетингової безпеки й комплексні моделі систематизованого цінового управління суб'єкту міжнародного підприємництва, орієнтованого на довгостроковий та короткостроковий результат, взаємозалежні між собою, орієнтовані на досягнення стратегічних результатів учасників міжнародного бізнесу в залежності від їх кінцевих цілей, а також уможливають контроль стану виконання стратегічних завдань у реальному часі. На даному етапі дослідження завдяки застосуванню запропонованих моделей у суб'єктів міжнародного підприємництва з'являються можливості підійти до процесу цінового управління не тільки на основі власних витрат, а також на основі рівня споживчої (відчутної) цінності, тенденції попиту й інших нефінансових показників, що є ключовими на світовому ринку при одночасному врахуванні існуючих ризиків з максимальним забезпеченням зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки.

З позиції стратегічного управління цінами в межах реалізації концепції міжнародної маркетингової підприємницької безпеки суб'єкта міжнародного бізнесу комплексна модель «вхід-вихід» може бути представлена у розширеному вигляді шляхом урахування сутності економіки виробництва, внутрішніх ризиків, основних об'єктів впливу у системі, що розглядається. Крім того, у обов'язковому порядку необхідно враховувати особливості сфери та галузі виробництва, у якій функціонує суб'єкт міжнародної бізнес-діяльності, тому що система цінового управління (яка реалізується через концепцію маркетингової міжнародної підприємницької безпеки) повинна максимально точно та органічно взаємодіяти з економічним середовищем суб'єкта міжнародного підприємництва. Ця аргументація викликає необхідність у формуванні на підприємстві, яке є суб'єктом міжнародного бізнесу, служби стратегічного цінового управління, орієнтованої на координування дій з цінового управління, орієнтованого на прогнозування ризиків з боку зміни вартісно-цінового простору на міжнародному рівні функціонування суб'єкту підприємницької дія-

льності та формування програми забезпечення його захищеності, яке ґрунтується на оцінці стану економічної системи суб'єкту міжнародного бізнесу, аналізу та контролю господарського стану в національній економіці окремо, де розташовано його цільові ринки, а також оцінки кризових ситуацій у випадках їх з'явлення (як на рівні виявлення причин їх появи, оцінки вузьких місць у функціонуванні системи, так і на рівні розробки варіантів можливих рішень виправлення ситуації, зниження ризику функціонування, підвищення ефективності системи зокрема та підприємства в загалі та вибору з них найбільш ефективного та впровадження в життя).

Виходячи з того, що стратегічна система цінового управління підприємства (який є суб'єктом міжнародного підприємництва) повинна органічно взаємодіяти з його іншими структурними базами та максимально враховувати особливості кожної окремої національної економіки, де розташовані його цільові ринки, а також у певній ступені уявляти собою результат взаємодії складових організаційно-економічного середовища суб'єкта міжнародного бізнесу, то організаційно-функціональна модель цінового управління повинна бути стратегічним напрямом теорії міжнародної маркетингової підприємницької безпеки, у якості координаційного центра якої необхідно сформувати центральну службу стратегічного цінового управління, як це запропоновано дисертантом у розробленій організаційно-функціональній моделі цінового управління міжнародної маркетингової безпеки (рис. 6.10). При цьому центральна служба цінового управління повинна виконувати такі обов'язки, як формування інформаційної бази та інформаційне обслуговування стратегічної системи цінового управління, оцінка та зниження ризиків, пов'язаних з ціновими проблемами на цільових ринках збуту в окремих країнах (посилення цінової конкуренції; вірогідність цінового демпінгу на будь-якому цільовому ринку; об'єднання внутрішніх конкурентів країни, де розташовано ринок збуту, і зміна їх цінової стратегії з метою витіснення закордонних конкурентів зі свого ринку та ін.), оцінка та розробка програми зниження цінових ризиків на світовому ринку; прийняття управлінських рішень зі зміни цінової

стратегії суб'єкта міжнародної діяльності на окремих ринках збуту; узгодження стратегічних цінових цілей з загальними цілями та напрямленнями діяльності підприємства; оцінка параметрів стану усієї системи в загалі та за окремими складовими зокрема; управління господарською ситуацією ціновими методами втручання (починаючи з виявлення непередбаченої ситуації, встановлення причин її появи, через порівняння альтернатив можливих варіантів її вирішення, закінчуючи розробкою кінцевого рішення виправлення ситуації з мінімальними витратами на цільовому ринку зокрема та для усього бізнесу в загалі та максимальним підвищенням його ефективності функціонування).

В сучасних умовах розвитку світогосподарської системи недостатньо тільки сформулювати систему контролювання цінової ситуації на світовому ринку в загалі та на цільових ринках окремих національних економік зокрема, оскільки має місце нестабільність ситуації та загострення конкуренції виробників на світовому ринку і ринках окремих країн. Для формування загальної цінової стратегії зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки в кризових умовах розвитку світогосподарської системи (що супроводжується підвищенням небезпеки функціонування на ринках при веденні міжнародного бізнесу) необхідно проводити комплексне дослідження конкурентного простору функціонування суб'єкту міжнародного бізнесу з цінової точки зору та позиціонувати суб'єкт міжнародного бізнес-процесу в ціновому конкурентному бізнес-оточенні з розробкою усіх можливих варіантів розвитку ситуації з пропонуванням стратегії цінової поведінки для кожної з них з забезпеченням максимізації безпеки функціонування, ефективності ведення бізнес-процесу та максимізації прибутковості. Перш за все при формуванні цінової стратегії управління у міжнародному бізнесі необхідно визначити критерії ефективного управління. враховуючи той факт, що більшість ринків у міжнародного простору відносяться до такого роду ринкової структури, де конкурентні відношення неможливо віднести до досконалої конкуренції.

Рис. 6.10. Організаційно-функціональна модель цінового управління міжнародної маркетингової безпеки

Таким чином, більшість суб'єктів міжнародного бізнесу функціонують в умовах недосконалої конкуренції. Виходячи з того, як свідчить група російських вчених-економістів, яку очолюють М.Грачева, Л.Фадеева, Ю.Черемних: «Недосконала конкуренція виникає тоді, коли на ринку конкурують фірми, дві або більше, кожна з котрих має можливість впливати на ціну» [182, с.148], можливо зробити висновок, що цінова політика грає ключову роль в формуванні конкурентної стратегії будь-якого підприємства незалежно від виду діяльності та масштабів бізнесу при функціонуванні в умовах недосконалої конкуренції на ринку диференційованих товарів (яка може проявлятися в двох основних випадках на ринку олігополістичної або монополістичної конкуренції). У свою чергу, окремі наукові школи (до яких відносяться Гарвардська, Чикагська, Австрійська та ін.), які є основоположниками сучасної економічної теорії галузевих ринків, будуються на формуванні стратегічної взаємодії підприємств у процесі стратегічних рішень (у тому числі цінового характеру) та пропонують розглядати монополістичну конкуренцію як особливу форму олігополії [62, с. 233-245]

Так, вперше ідею класичної теорії олігопольного ціноутворення сформуували А.Курно у 1838 році та Ж. Бертран - у 1883 році, за думкою котрих та доказом їх послідовників [61; 242; 255; 259; 272; 303; 308; 324; 120] слідує відсутність єдиної моделі олігополії (тому що вони можуть мати різну структуру), але існують загальні цінові передумови для усіх олігополістичних моделей [97]:

- можливість прямо або опосередковано впливати на ціну спричиняє за собою убування кривої попиту на продукцію будь-якої олігополії;
- політика ціноутворення на ринках олігополістичної конкуренції припускає існування взаємозалежності основних суб'єктів бізнес-процесів при прийнятті рішення відносно їх поведінки на цільових ринках [125].

На основі цих передумов можливо зробити попередній висновок про існування стратегічної взаємозалежності підприємств на ринку збуту і необхідності прогнозування поведінки суперників, тому кожен з учасників підп-

риємницьких процесів повинен прогнозувати реакцію конкурентів на дію та функціонування один одного, особливо коли їх відношення не можливо охарактеризувати, як кооперовані.

У сучасної галузевої економічної теорії існує багато моделей, які характеризують та пропонують різні схеми взаємодії олігополістів на ринку (кількісні олігополії представлені моделями Курно, Стекльберга, Чемберліна; цінові - Бертраном, Еджуортомта ін..), але усі вони базуються на визначення залежності обсягів виробництва (споживання) та цінового рівня функціонуючих на ринку суб'єктів бізнес-процесів (у тому числі міжнародного рівня) (см. табл. 6.6).

Як було продемонстровано у табл. 6.6 теорія та практика має велику різноманітність моделей ведення бізнесу в умовах олігополістичної та монополістичної конкуренції та відповідно широку гаму систем ціноутворення (дод. Л). Таким чином, перед кожним учасником міжнародного підприємництва стоїть складне питання вибору напряму, методу та підходу формування власної системи управління ціноутворенням в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки (при цьому ця система повинна бути направлено на формування раціональної концепції поведінки суб'єкту міжнародного підприємництва на цільовому ринку кожної країни окремо, орієнтуючись на максимізацію власного прибутку). Як свідчать результати дослідження, це питання є «вузьким місцем», як у практиці ведення міжнародного бізнесу, так і в системі економіко-математичного моделювання стратегічної взаємодії підприємств у ринкових відношеннях (в дослідженнях емпіричного характеру відсутнє єдина позиція вчених на питання прийняття цінового рішення учасниками бізнес-процесів, особливо міжнародного масштабу). У результаті можливо зробити висновок, що на початку процесу цінового моделювання такого масштабу, необхідно визначити, що на цінову політику будь-якого суб'єкту господарювання впливає перш за все обсяги виробництва усіх учасників бізнес-процесу, власний обсяг виробництва, а також політика ринкового лідера.

Порівняльний аналіз моделей функціонування дуополій [182, с. 154-155]

Тип ринку	Рівноважна ціна	Рівноважний випуск галузі	Рівноважний прибуток галузі	Рівноважний випуск фірми	Рівноважний прибуток фірми
Досконала конкуренція	$P_c = c$	$Q_c = \frac{a-c}{b}$	0	$\frac{a-c}{2d}$	0
Монополія	$P_m = \frac{a+c}{2}$	$Q_c = \frac{a-c}{2b}$	$\Pi_m = \frac{(a-c)^2}{4b}$	$Q_c = \frac{a-c}{2b}$	$\Pi_m = \frac{(a-c)^2}{4b}$
Дуополія Курно	$p_c < \frac{a+2c}{3} < p_m$	$\frac{2(a-c)}{3b} = \frac{4}{3} Q_m$	$\frac{2(a-c)^2}{9b} = \frac{8}{9} \Pi_m$	$\frac{a-c}{3b} = \frac{2}{3} Q_m$	$\frac{(a-c)^2}{9b} = \frac{4}{9} \Pi_m$
Дуополія Чемберліна	$\frac{a+c}{2} = P_m$	$\frac{a-c}{2b} = Q_c$	$\frac{(a-c)^2}{4b} = \Pi_m$	$\frac{a-c}{4b} = \frac{1}{3} Q_m$	$\frac{(a-c)^2}{8b} = \frac{1}{2} \Pi_m$
Дуополія Стэкльберга	$p_c < \frac{a+3c}{4} < p_m$	$\frac{3(a-c)}{4b} = \frac{3}{2} Q_m = \frac{3}{4} Q_c$	$\frac{3(a-c)^2}{16b} = \frac{3}{4} \Pi_m$	Лідер	
				$\frac{a-c}{2b} = Q_m$	$\frac{(a-c)^2}{8b} = \frac{1}{2} \Pi_m$
				Послідовник	
				$\frac{a-c}{4b} = \frac{1}{2} Q_m$	$\frac{(a-c)^2}{16b} = \frac{1}{4} \Pi_m$
Боротьба за лідерство	$p_c < \frac{a+4c}{5} < p_m$	$\frac{4(a-c)}{54b} = \frac{8}{5} Q_m = \frac{4}{5} Q_c$	$\frac{4(a-c)^2}{25b} = \frac{16}{25} \Pi_m$	$\frac{2(a-c)}{5b} = \frac{4}{5} Q_m$	$\frac{2(a-c)^2}{25b} = \frac{8}{25} \Pi_m$
Дуополія Бертрана	$C = P_c$	$\frac{(a-c)}{b} = Q_m$	0	$\frac{a-c}{2b} = Q_m$	0
Дуополія Єджуорта	$p_c < \frac{3a+5c}{8} < p_m$	$\frac{2(a-c)}{38b} = \frac{4}{3} Q_m$	$\frac{2(a-c)^2}{9b} = \frac{8}{9} \Pi_m$	$\frac{a-c}{3b} = \frac{2}{3} Q_m$	$\frac{(a-c)^2}{9b} = \frac{4}{9} \Pi_m$

Таким чином, усі моделі, які були проаналізовані у табл. 6.6, (незалежно від того, що вони відрізняються друг від друга в залежності від структури ендогенних та екзогенних змінних) свідчать про раціональну поведінку ринкових суб'єктів, яка ґрунтується на постійній взаємодії усіх учасників бізнес-процесів з метою постійної максимізації прибутку (але при цьому необхідно враховувати, яка існує орієнтація: кількісна або цінова). Отже одна з *головних змінних конкурентного простору* будь-якого ринку (особливо міжнародного масштабу) базується перш за все *на взаємозалежності ціни та обсягів виробництва або споживання* (у нашому випадку при дослідженні ринків послуг ці показники співпадають). Крім того, при формуванні конкурентної цінової стратегії необхідно враховувати, що в умовах монополістичної або олігополістичної конкуренції має місце існування принципу «лідер – послідовник» (тобто при формуванні конкурентної стратегії обов'язково необхідно враховувати цінову політику лідера ринку). У підтримку цієї позиції виступає багато відомих вчених-економістів [182; 242; 255; 259; 272; 303; 308; 324; 384], думку яких можливо виразити словами групи авторів: «Ринок з фірмою, яка домінує, є однією з основних ринкових структур в теорії галузевих ринків та широко досліджується, як в теорії, так і на практиці. На практиці домінування признається, якщо фірма, яка домінує, контролює від 50 до 90 % ринку» [329, с 2]. В українських підприємств у цьому напрямку досвід не дуже великий (за причиною невеликого досвіду ринкових відношень), але при участі у міжнародному підприємстві без нього дуже складно досягти бажаних результатів при забезпеченні певного рівня підприємницької безпеки, тому необхідно враховувати дослідницький досвід країн Західної Європи, США та інших провідних національних економік. Так, у США є дуже широка різноманітність моделей функціонування галузевих ринків та поведінки фірм на них, як для однорідних товарів та і диференційованих (наприклад, конкурентне ціноутворення в зерновій галузі, картелізація монополістичних позицій у нафтовидобувній промисловості та фармацевтиці, олігополізація у сталелитей-

ної, автомобільної, нафтопереробляючої галузях, галузі комп'ютерних технологій, пивоваріння та ін.)

Таким чином, при формуванні власної конкурентної стратегії при виході на міжнародні масштаби перш за все необхідно провести дослідження характеру розвитку галузевого ринку країни, де знаходиться цільовий ринок збуту, та особливостей структурної організації ринкових відношень та рівень ідентифікації конкурентної структури на ньому у теперішній час, тому що галузева організація ринкових відношень на кожному окремому ринку кожної окремої країни розвивається індивідуально та постійно зазнає дуже значні зміни. Від ступеню достовірності інформації про рівень галузевого розвитку ринку та ідентифікації конкурентної структури залежить якість прогнозів галузевого розвитку окремої національної економіки (тобто як вона буде себе вести у різних умовах: кризових, стабільних або підйому), а отже і рівень міжнародної маркетингової підприємницької безпеки та ефективність програми можливості та напрями її зміцнення. Крім того, необхідно пам'ятати про впливання структури функціонування галузі взагалі у світогосподарській системі та у національній економіці зокрема та конкурентної ситуації на цільовому ринку країни на ціноутворювальні процеси.

Виходячи з того, що більшість ринків, які існують у підприємницької природі, є ринки з домінуючими фірмами та конкурентним оточенням (тобто фірмами з меншою часткою ринку, які згодні працювати за вимогами фірми, яка домінує), то при розробці власної конкурентної стратегії для забезпечення зміцнення маркетингової підприємницької безпеки суб'єкту міжнародного бізнесу необхідно враховувати ринкові положення.

Для більш точного визначення переліку інших змінних конкурентного оточення функціонування суб'єкту міжнародного підприємництва при визначенні цінової стратегії необхідно враховувати усі причини виникнення ринку фірми, що домінує, з конкурентним оточенням.

На будь-якому галузевому ринку з'являється фірма, що домінує, за рахунок наявності у неї більш низького рівня виробничих витрат, ніж у інших

учасників підприємницьких процесів на цьому ринку, які відносяться до конкурентного оточення. Це можливо за такими причинами, як:

- фірма-лідер з'явилася першою на ринку та має більший досвід функціонування на цьому ринку та більш відома для споживачів (особливо, якщо ринок характеризується, як консервативний);

- наявність підтримки з боку державних органів для окремих учасників підприємницьких процесів (наприклад, по програмі підтримки вітчизняних виробників або для підприємств, які пропонують нові високотехнологічні продукти та товари);

- домінуюча фірма володіє технологічними перевагами, які недоступні для фірм конкурентного оточення за причиною відсутності патентів;

- існує можливість економії на масштабах виробництва, що особливо суттєво при володінні більшою часткою ринку.

Крім того, при вивченні ринкової ситуації на галузевому ринку з метою визначення напряму формуванні цінової стратегії необхідно враховувати ефективність та дієвість брендової політики. Так, фірма, яка домінує може володіти торговою маркою, яка має більш високий рейтинг та репутацію, ніж інші суб'єкти конкурентного оточення ринку.

Таким чином, на даному етапі дослідження маємо перелік факторів формування конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки: характером галузевої структури конкурентного оточення та інтенсивністю споживання при наявних перевагах цільових споживачів ринку. При формуванні конкурентно-цінового простору функціонування суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки необхідно сформулювати потенційну область зміни параметрів у конкретній сфері діяльності, які будуть обмежувати рамки формування кожним суб'єктом міжнародного бізнес-процесу стратегії цінового управління. На основі проведеного вище дослідження особливостей галузевих ринків та ведення на них підприємницької діяльності було встановлено, що у якості

такого роду параметрів необхідно розглядати такі: витрати, обсяг виробництва (споживання) та ціна.

При формуванні конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємства необхідно використовувати методи оптимізації та детерміновані економічні моделі. У цьому випадку, за думкою дисертанта, найбільш наочним та ефективним є використання теорії опуклих множин [179, с 5-13]. При формуванні конкурентного простору шляхом будування опуклої багатогранної області на площині, тобто в R^2 формуються кутові точки, через які проходять дві граничні прямі лінії, для котрих точка С є єдина загальною точкою (рис. 6.11) [179, с 8].

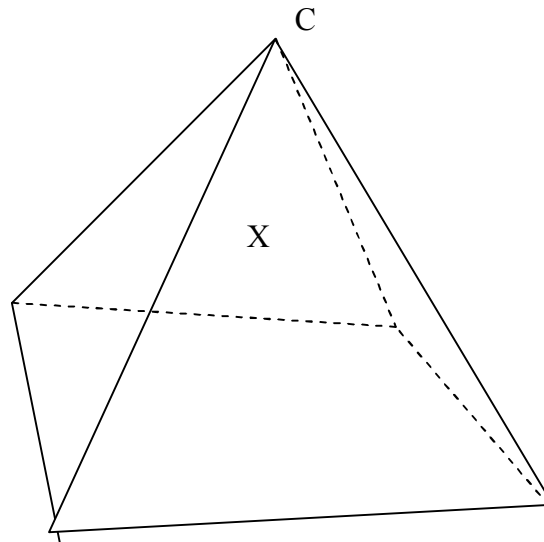

Рис. 6.11. Будування полієдрів в економіко-математичному моделюванні

На основі проведених досліджень та використання економіко-математичних методів було сформовано модель конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємства в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки (рис.6.12) [122].

Конкурентно-ціновий простір маркетингової підприємницької безпеки

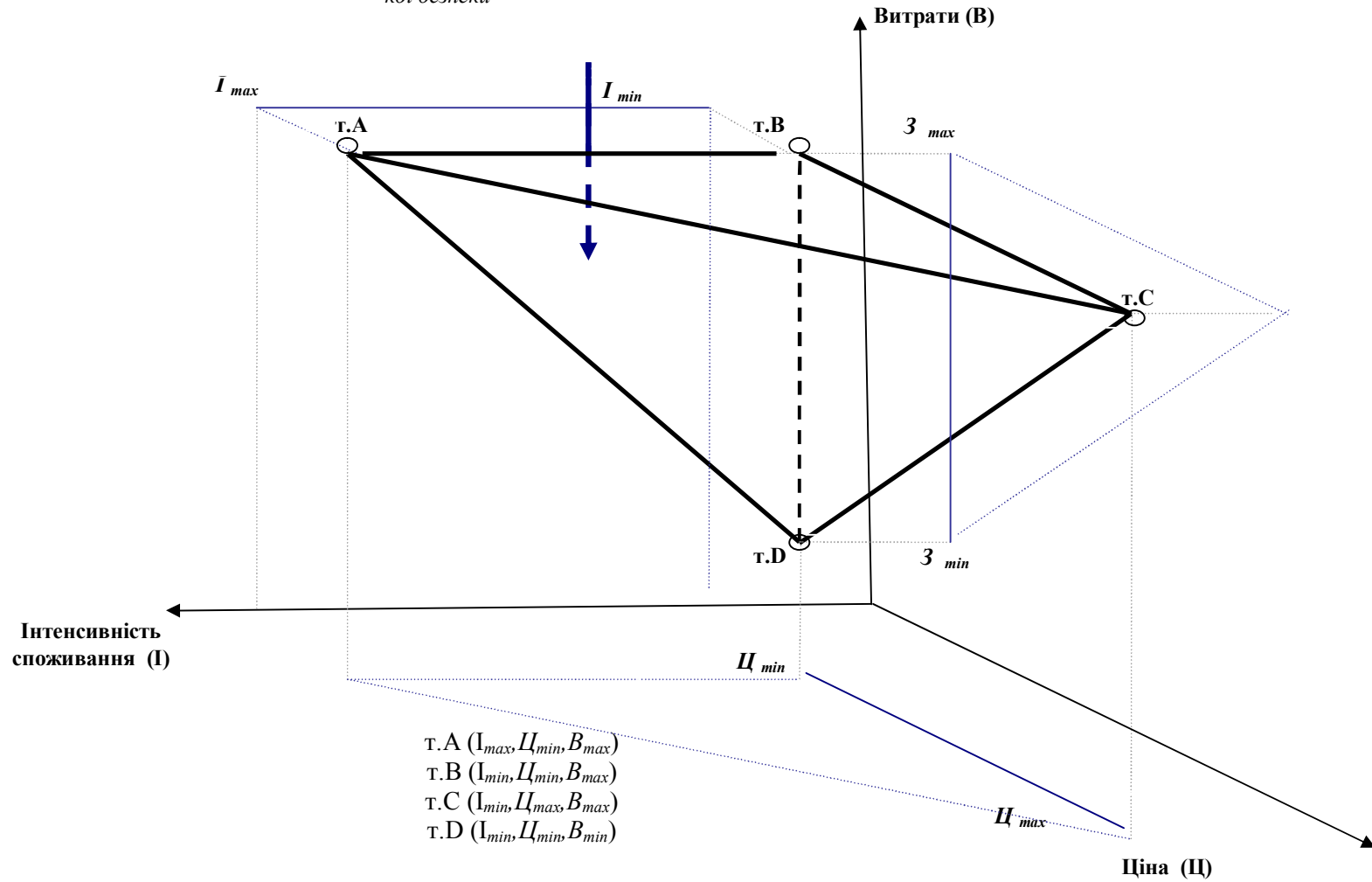

Рис. 6.12. Модель встановлення оптимальної ціни товару на основі формування конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

Таким чином, на даному етапі дослідження маємо певний простір, який обмежено чотирма площинами, які формують тетраедр у тривимірному просторі, де:

- площина ABD розташовано паралельно площині координат ІВ;
- площина DBC розташовано паралельно площині координат ЦВ;
- площина ABC розташовано паралельно площині координат ІЦ;
- площина ACD розташовано під кутом до системи координат.

Таким чином, для визначення позиції в конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки необхідно визначити деяку точку X з координатами (В;І;Ц) в тривимірному просторі галузевого ринку певної національної економіки, тобто маємо:

$$X(B;I;C) \rightarrow \text{оптимум} \quad (6.1)$$

де В – загальні виробничо-збутові витрати на випуск та споживання товару, який виробляється певним суб'єктом міжнародної діяльності, який функціонує у конкурентному оточенні певного цільового ринку збуту конкретної національної економіки (структура витрат залежить від особливостей самого товару, але ці затрати повинні включати в себе усі витрати на виробництво товару виробником та експлуатаційні витрати, які споживач несе при споживанні товару за весь період його експлуатації та споживання);

І – інтенсивність або насиченість споживання товару цільовими споживачами, який пропонує на цільовому ринку конкретної країни певний суб'єкт міжнародного підприємницького процесу (в залежності від ситуації та особливостей галузевого ринку збуту під цим показником можливо розуміти обсяг виробництва або обсяг споживання продукції цього виробника);

Ц – відпускна ціна.

Таким чином, отримаємо тривимірний простір, який математичний інструментарій дозволяє описати, але для більшої конкретизації питання необ-

хідно обмежити граничні точки цього виміру та описати їх координати (табл. 6.7).

На цьому етапі моделювання необхідно математично описати сформовані площі, які обмежують конкурентно-ціновий простір, шляхом використання математичних підходів будівництва рівняння площини, яка проходить через три основні точки [133, с. 145; 93, с.244]. Таким чином, маємо три площини :

$$ABC: \det \begin{bmatrix} I - I_{\max} & U - U_{\min} & B - B_{\max} \\ I_{\min} - I_{\max} & U_{\max} - U_{\min} & B_{\max} - B_{\max} \\ I_{\min} - I_{\max} & U_{\max} - U_{\min} & B_{\max} - B_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.2)$$

$$ABD: \det \begin{bmatrix} I - I_{\max} & U - U_{\min} & B - B_{\max} \\ I_{\min} - I_{\max} & U_{\min} - U_{\min} & B_{\max} - B_{\max} \\ I_{\min} - I_{\max} & U_{\min} - U_{\min} & B_{\min} - B_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.3)$$

$$BCD: \det \begin{bmatrix} I - I_{\max} & U - U_{\min} & B - B_{\max} \\ I_{\min} - I_{\max} & U_{\max} - U_{\min} & B_{\max} - B_{\max} \\ I_{\min} - I_{\min} & U_{\min} - U_{\min} & B_{\min} - B_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.4)$$

$$ACD: \det \begin{bmatrix} I - I_{\max} & U - U_{\min} & B - B_{\max} \\ I_{\min} - I_{\max} & U_{\max} - U_{\min} & B_{\max} - B_{\max} \\ I_{\max} - I_{\min} & U_{\min} - U_{\min} & B_{\min} - B_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.5)$$

Отже записав кожне рівняння у лінійному вигляді маємо:

$$ABC: (I - I_{\max})(U_{\max} - U_{\min})(B_{\max} - B_{\max}) - (B - B_{\max})(U_{\max} - U_{\min})(I_{\min} - I_{\max}) - (U - U_{\min})(I_{\min} - I_{\max})(B_{\max} - B_{\max}) = 0 \quad (6.6)$$

$$ABD: (I - I_{\max})(U_{\min} - U_{\min})(B_{\min} - B_{\max}) - (B - B_{\max})(U_{\min} - U_{\min})(I_{\min} - I_{\max}) - (U - U_{\min})(I_{\min} - I_{\max})(B_{\min} - B_{\max}) = 0 \quad (6.7)$$

$$BCD: (I - I_{\max})(U_{\max} - U_{\min})(B_{\min} - B_{\max}) - (B - B_{\max})(U_{\max} - U_{\min})(I_{\min} - I_{\min}) - (U - U_{\min})(I_{\min} - I_{\min})(B_{\min} - B_{\max}) = 0 \quad (6.8)$$

$$ACD: (I - I_{\max})(U_{\max} - U_{\min})(B_{\min} - B_{\max}) - (B - B_{\max})(U_{\max} - U_{\min})(I_{\max} - I_{\min}) - (U - U_{\min})(I_{\max} - I_{\min})(B_{\min} - B_{\max}) = 0 \quad (6.9)$$

Характеристика граничних значень параметрів, які формують конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

№	Параметри	Змістова характеристика параметру
1	Мінімальний рівень ціни (C_{min})	Мінімально-можлива ціна на даному галузевому ринку, при призначенні нижче котрого в умовах країни виробника виробництво товару стає нерентабельним на даному етапі техніко-технологічного розвитку світогосподарської системи та господарської системи певної національної економіки, де розташовано фірма-виробник, або заперечує антидепенгові обмеження країни, де розташовано ринок збуту товару
2	Максимальний рівень ціни (C_{max})	Характеризує граничний рівень ціни, при призначенні вище котрої товар стає неконкурентоспроможним і переставляти влаштувати цільових споживачів, а отже і цікавити їх, тобто споживачам у цьому випадку корисніше споживати товари-замінники (якщо це монополічний ринок) і або це рівень ціни, який встановлює галузевий лідер на цільовому ринку певної країни (якщо це ринок монополістичної або олігополістичної конкуренції)
3	Мінімальний рівень інтенсивності споживання або мінімальний обсяг виробництва, або мінімальний обсяг споживання (це залежить від особливості самого товару, особливостей розвитку галузевого ринку) (I_{min})	Мінімально можлива насиченість або інтенсивність споживання товару на цільовому ринку певної національної економіки, нижче якої виробництво та пропонування товару на цьому ринку виробником (суб'єктом міжнародного підприємницького процесу) стає неефективним і нерентабельним
4	Максимальний рівень інтенсивності споживання або мінімальний обсяг виробництва, або мінімальний обсяг споживання (це залежить від особливості самого товару, особливостей розвитку галузевого ринку) (I_{max})	Максимально можлива насиченість або інтенсивність споживання товару на цільовому ринку певної національної економіки, вище котрої виробник або група виробників не зможуть задовольнити фізично при максимальному використанні своїх виробничих потужностей (попит при цьому стає надмірним і необхідно вже використовувати політику демаркетингу)
5	Мінімальний рівень витрат (B_{min})	Мінімально можливий рівень витрат на виробництво та споживання товару, який є можливим при існуючому рівні науки та техніки у конкретній галузі або мінімально можливий рівень витрат на виробництво, який має галузевий лідер на цільовому ринку певної країни (якщо це ринок монополістичної або олігополістичної конкуренції)
6	Максимальний рівень витрат (B_{max})	Максимально можливий рівень витрат на виробництво та споживання товару, який допускає можливість ефективного виходу виробника на цільовий ринок певної національної економіки, якщо реальний рівень витрат суб'єкта міжнародної бізнес-діяльності перевищує його, то його функціонування на цьому ринку є нерентабельним і вихід на нього є необґрунтованим

Таким чином, в результаті маємо ситуацію, при котрої тільки одно рівняння, яке характеризує площину ACD , має адекватне рішення, тому що при розкритті рівнянь, які характеризують площини ABC , ABD , BCD були отримані результати $(B=B_{max})$, $(C=C_{min})$, $(I=I_{max})$ відповідно. Отже, далі необхідно працювати з рівнянням, яке характеризує площину ACD .

Отримане рівняння (6.9) має замкнуту форму, яка надає можливість встановити такий рівень ціни для продукції фірми з наданням гарантії, що товар буде знаходитися у межах конкурентно-цінового простору та йому буде гарантовано затребуваність в умовах забезпечення маркетингової підприємницької безпеки. У цьому випадку ціна товару може бути встановлено за наступною формулою:

$$(C-C_{min})(I_{max}-I_{min})(B_{min}-B_{max}) = (I-I_{max})(C_{max}-C_{min})(B_{min}-B_{max}) - (B-B_{max})(C_{max}-C_{min})(I_{max}-I_{min}) \quad (6.10)$$

$$C - C_{min} = \frac{(I - I_{max}) \cdot (C_{max} - C_{min}) \cdot (B_{min} - B_{max}) - (B - B_{max}) \cdot (C_{max} - C_{min}) \cdot (I_{max} - I_{min})}{(I_{max} - I_{min}) \cdot (B_{min} - B_{max})} \quad (6.11)$$

$$C = \frac{(I - I_{max}) \cdot (C_{max} - C_{min}) \cdot (B_{min} - B_{max}) - (B - B_{max}) \cdot (C_{max} - C_{min}) \cdot (I_{max} - I_{min})}{(I_{max} - I_{min}) \cdot (B_{min} - B_{max})} - C_{min} \quad (6.12)$$

Таким чином, запропоноване рівняння (6.12) надає можливість встановити *оптимальний рівень ціни на товар* в конкретних умовах цільового ринку певної національної економіки з урахуванням особливостей ведення та формування цінової політики, структурної організації галузевого ринку, конкурентної ситуації (яка складається на цьому ринку відповідно інноваційно-виробничому розвитку національної економіки, де він розташовано), котрий забезпечує знаходження суб'єкта міжнародного бізнес-процесу в межах конкурентно-цінового простору цільового ринку певної країни, на території якого він планує успішно функціонувати з метою досягнення максимальної ефективності при отриманні максимального прибутку з максимальним забезпеченням власної ринкової безпеки.

Виходячи з результатів проведеного аналізу й розроблених формул, для систематизації запропонованої методології встановлення конкурентного рівня ціни у галузевому ринку при дотриманні його умов успішного функціонування, законів та вимог на даному етапі дослідження можна побудувати механізм формування цінової стратегії системи забезпечення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки (рис.6.13).

Однак, в сучасних умовах розвитку світогосподарської системи (які характеризуються нестабільністю, підвищенням ризику та непередбаченістю, що було встановлено у процесі дослідження у попередніх розділах роботи) недостатньо встановити один рівень ціни, тому що завтра він може бути вже неактуальним. Отже, у цієї ситуації існує потреба у формуванні стратегії управління ціновим профілем об'єкта у конкурентному просторі в залежності:

- від ситуації на ринку у конкретний час;
- цілей, які ставить перед собою підприємство (як тактичні і оперативні, так і стратегічні);
- поведінки лідера галузевого ринку;
- поведінки суб'єктів конкурентного оточення.

Виходячи з цього, на даному етапі дослідження необхідно змоделювати положення суб'єкту міжнародного бізнес-процесу у конкурентно-ціновому просторі. З цією метою, введемо у вже існуюче рівняння (6.12) функцію F:

$$F(I, C, B) = (I - I_{max})(C_{max} - C_{min})(B_{min} - B_{max}) - (B - B_{max})(C_{max} - C_{min})(I_{max} - I_{min}) - (C - C_{min})(I_{max} - I_{min})(B_{min} - B_{max}) \quad (6.13)$$

Таким чином, при управлінні конкурентно-ціновим профілем суб'єкта міжнародного бізнес-процесу ми отримуємо 27 варіантів його поведінки у конкурентному просторі, тому що в процесі дослідження аналізувалися три основних параметра, котрі можуть змінюватися у трьох напрямленнях (тобто $3^3=27$).

Рис.6.13. Функціональний механізм управління ціновим рівнем в межах конкурентно-цінового простору з забезпеченням маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

Виходячи з класичного визначення конкурентоспроможності (максимальна відповідність у товару ціни та якості), найкращими перспективами розвитку необхідно вважати такі варіанти поведінки конкурентно-цінового профілю суб'єкта міжнародного бізнес-процесу у конкурентному просторі, при котрому показник інтенсивності споживання буде зростати при постійному зниженні витрат. А з позиції виробника, до максимуму будуть прагнути такі показники, як інтенсивність споживання та ціна, а витрати навпаки будуть орієнтовані на зменшення. У цьому випадку модель конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки прийме вигляд, який запропоновано на рис. 6.14 (де об означено напрямком перспектив зростання конкурентно-цінової безпеки), який повинен відповідати наступним вимогам обмеження граничних значень параметрів:

$$\begin{cases} I_{msn} < I < \infty; \\ \Pi_{min} < \Pi < \Pi_{max} \\ 0 < B < B_{max} \end{cases} \quad (6.14)$$

$$(I - I_{max})(\Pi_{max} - \Pi_{min})(B_{min} - B_{max}) - (B - B_{max})(\Pi_{max} - \Pi_{min})(I_{max} - I_{min}) - (\Pi - \Pi_{min})(I_{max} - I_{min})(B_{min} - B_{max}) = 0 \quad (6.15)$$

$$\Pi = \frac{(I - I_{max})(\Pi_{max} - \Pi_{min})(B_{min} - B_{max}) - (B - B_{max})(\Pi_{max} - \Pi_{min})(I_{max} - I_{min})}{(I_{max} - I_{min})(B_{min} - B_{max})} + \Pi_{min} \quad (6.16)$$

Таким чином, виходячи з встановлених обмежень ситуація складається таким чином, що для формування максимально безпечної конкурентно-цінової зони функціонування суб'єкту міжнародного підприємництва необхідно забезпечити зріст інтенсивності споживання при постійному зниженні рівня витрат при забезпеченні контрольованого зросту ціни (тобто ціна з точки зору підприємства, яке прагне до отримання лідируючої позиції на галузевому ринку, повинна зростати, але не перевищувати граничний її рівень, коли товар стає неконкурентоспроможним).

Конкурентно-ціновий простір маркетингової підприємницької безпеки

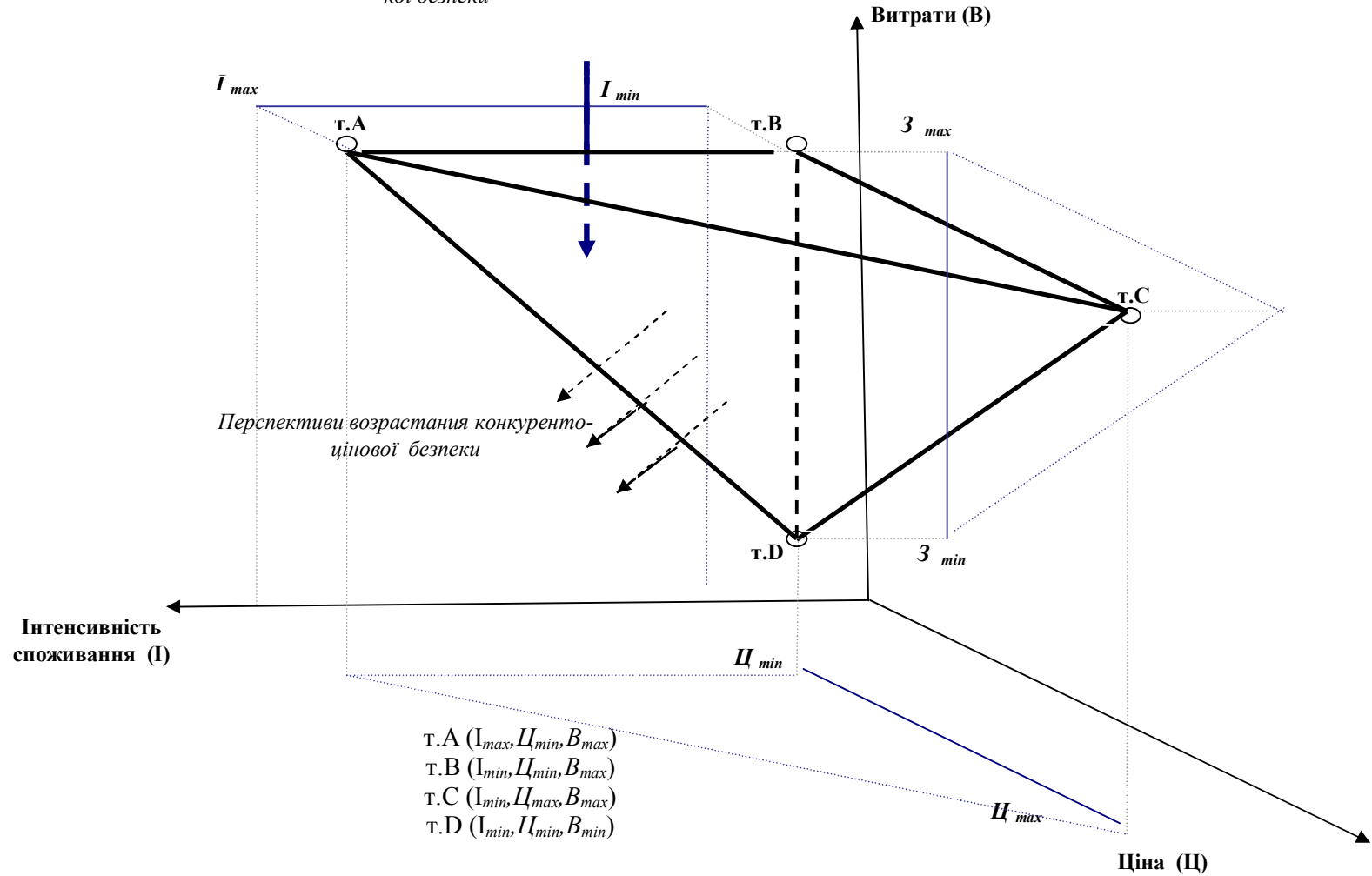

Рис. 6.14. Модель конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

Що відносно зросту інтенсивності споживання (тобто насиченості споживання), то цей показник є показником, що управляється шляхом підвищення якісно-експлуатаційного рівня товару, що пропонується. З цього, слідує, що для підвищення ефективності зміцнення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки недостатньо тільки будування конкурентно-цінового профілю маркетингової безпеки необхідно забезпечити проведення комплексного моделювання механізму управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою.

6.3. Науково-методологічний підхід щодо оцінки результативності системи управління маркетинговим простором як основи зміцнення міжнародної підприємницької безпеки

У ході проведеного дослідження встановлено, що в сучасних суперечливих умовах розвитку світогосподарської системи взагалі та окремих національних економік зокрема оцінка ефективності механізму маркетингової міжнародної підприємницької безпеки є необхідною внаслідок того, що це є один з головних механізмів, який забезпечує обґрунтування сформованого на пряму підприємницької діяльності на міжнародному рівні та забезпечення ефективного постійного функціонування маркетингового комплексу (механізму) суб'єкту міжнародного бізнес-процесу при забезпеченні певного рівня маркетингової безпеки на міжнародному рівні та рівні кожної окремої національної економіки, де розташовані його цільові.

Виходячи з сутності міжнародного маркетингу, можливо зробити висновок, що у підприємства, яке орієнтовано на довгострокове прибуткове функціонування на світовому ринку в загалі та на окремих ринках певних країн, основною метою є збереження або зріст існуючої частки ринку, що можливо досягти при забезпеченні максимізації рівня конкурентоспроможності підприємства у цілому та продукції, що виробляється на підприємстві зокрема. З результатів вище проведеного дослідження слідує, що методологі-

чною передумовою маркетингової підприємницької безпеки є запобігання ринкових ризиків, пов'язаних з непередбаченою втратою завойованих позицій на цільових ринках збуту окремих національних економік, де вони розташовані. Таким чином, для проведення детального аналізу середовища безпеки маркетингової підприємницької діяльності суб'єкту міжнародної бізнесу та будування механізму зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки в сучасних умовах розвитку бізнес-системи перш за все необхідно сформулювати комплекс чинників, які здійснюють прямий вплив на ефективність функціонування цього механізму та врахувати можливість їх подвійної дії на цю систему (з метою забезпечення формування не тільки ефективно працюючого механізму, але і забезпеченням максимально високої точності прогнозування результативності та ризику функціонування суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності на завойованих територіях та потенційно привабливих частках ринку окремих країн з максимальним забезпеченням маркетингової безпеки, тобто зниженням ринкових ризиків, про котрі говорилося у попередніх розділах цієї роботи) [114].

Виходячи з того, що метою будь-якого суб'єкту підприємницької діяльності (у тому числі і міжнародного рівня) незалежно від кінцевої мети (орієнтація на довгострокову або короткострокову перспективу) є максимізація прибутковості участі у бізнес-процесу, що можливо в ринкових умовах зробити тільки через максимізацію конкурентоспроможності (як самого суб'єкту бізнес-діяльності, так і продукції, яку він пропонує), то формування оптимізаційного механізму управління системою, яка досліджується дисертантом, необхідно формувати через цей показник. З точки зору сучасного погляду на конкурентоспроможність сьогодні вже недостатньо забезпечити необхідну відповідність в товару ціна та якості, тому що головна мета сучасного міжнародного маркетингу полягає в максимальному комплексному задоволенні цільових споживачів з оптимальним врахуванням його особливостей та особливостей його ринку та країн, де знаходиться фірма-виробник та його цільові ринки окремо. Отже, конкурентоспроможність суб'єкта міжнародного бізне-

су є головним показником, який характеризує ефективність його функціонування та надійність його позицій у конкурентному середовищі кожного окремого ринку збуту, який розташовано на території певної країни. Таким чином, схема основних факторів мікро- та макросередовища функціонування суб'єкту міжнародного бізнес-процесу, яка запропоновано на рис. 6.15, надає можливість систематизації чинників, які необхідно враховувати при формуванні механізму оцінки та управління показником ефективності маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою суб'єкта міжнародного бізнес-процесу на цільовому ринку.

Як видно зі схеми, яка запропоновано на рис. 6.15, система маркетингової міжнародної підприємницької безпеки в загальному механізмі функціонування суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності одночасно є як координуюча, контролююча та забезпечуюча система в загальному маркетинговому комплексі ефективного його функціонування в умовах кожної країни окремо, де розташовані його цільові ринки. У цьому механізмі кінцевою задачею на даному етапі дослідження є визначення економічної ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, тому що на основі аналізу цього показника з'являється можливість виявлення факторів, які впливають на ефективність функціонування маркетингового механізму; їх взаємозв'язок; можливі загрози (як з боку зовнішнього оточення, так і з боку внутрішнього) та вірогідність їх з'яви в конкретних умовах; їх взаємозв'язок між собою та з факторами ефективності; резерви підвищення ефективності.

Виходячи з того, що у схемі на рис. 6.15 ключовим та опорним показником є прибуток від міжнародної бізнес діяльності, який тісно пов'язано з обсягом реалізації продукції, а ефективність будь-якої діяльності або процесу визначається як відношення результату до витрат, то його необхідно використовувати у якості результуючого показника, тобто ефективність діяльності забезпечення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки буде визначатися заступним чином:

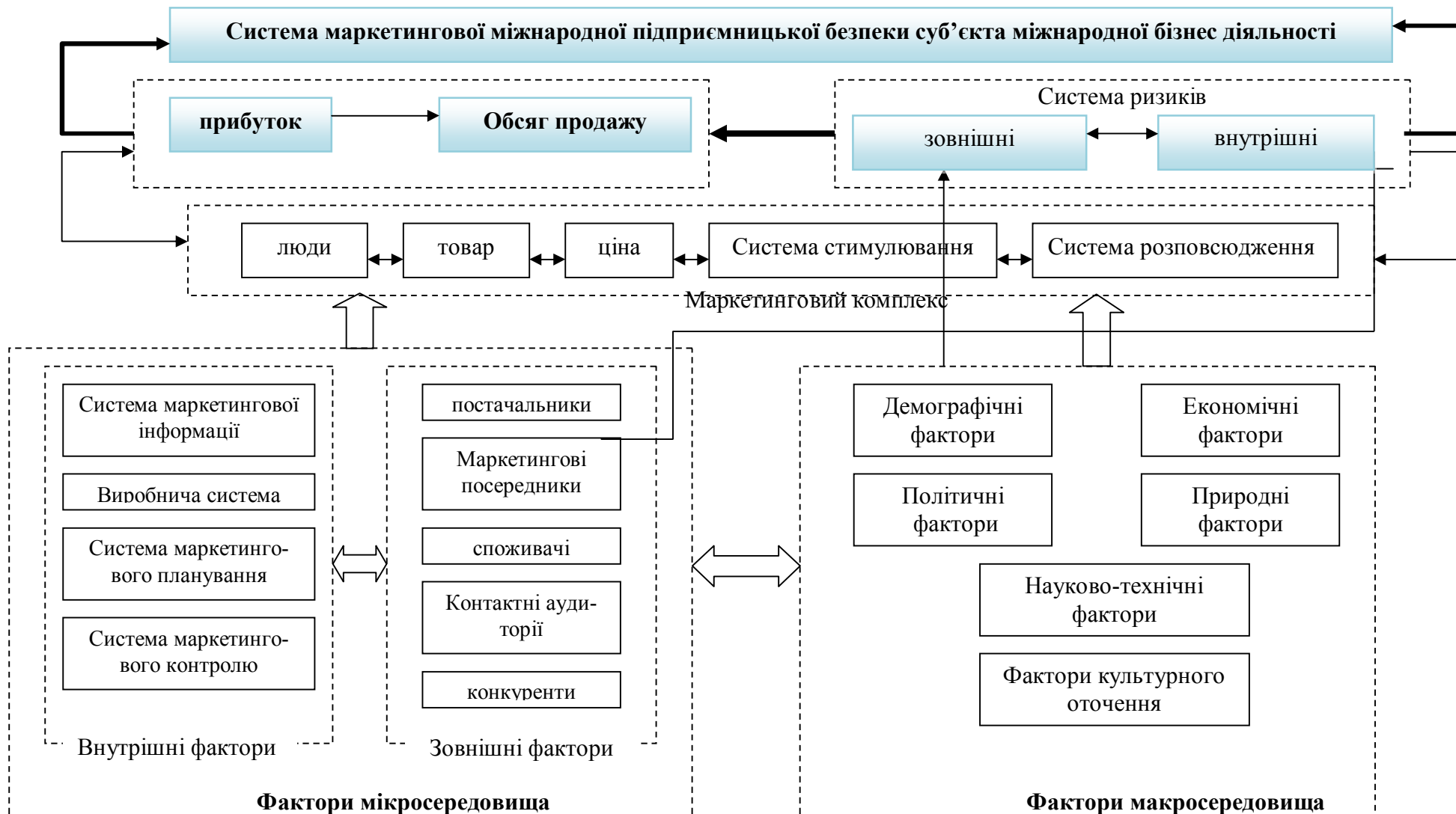

Рис. 6.15. Схема основних факторів мікро- та макросередовища функціонування суб'єкту міжнародного бізнес-процесу при формуванні механізму забезпечення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

$$E = \frac{\Pi}{B}, \quad (6.15)$$

де Π – прибуток від реалізації діяльності по забезпеченню маркетингової міжнародної підприємницької безпеки при здійсненні певної маркетингової міжнародної діяльності суб'єктом міжнародного бізнес-процесу;

B – маркетингові витрати на виконання бізнес-діяльності.

При цьому прибуток від діяльності по забезпеченню маркетингової міжнародної підприємницької безпеки при здійсненні певної маркетингової міжнародної діяльності суб'єктом міжнародного бізнес-процесу необхідно визначати за формулою:

$$\Pi_{\text{марк.}} = \Pi_{\text{к}} - \Pi_{\text{п}}, \quad (6.16)$$

де $\Pi_{\text{п}}$, $\Pi_{\text{к}}$ – сукупний прибуток суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності до й після здійснення заходів по забезпеченню маркетингової міжнародної підприємницької безпеки відповідно.

Крім того, при визначенні ефективності краще прибуток виразити через показник обсягу реалізації продукції (на основі цього показника краще проводити порівняльний аналіз), тому формула (5.15) прийме вид:

$$E = \frac{N - B_{\text{заг}}}{B}, \quad (6.17)$$

де N – обсяг продукції, яка реалізовано суб'єктом міжнародного бізнес-процесу на цільовому ринку збуту певної країни;

$B_{\text{заг}}$ – загальні витрати, які пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції суб'єктом міжнародного бізнес-процесу на цільовому ринку збуту певної країни.

Що стосується маркетингових витрат, то вони формуються виходячи з необхідності забезпечення маркетингового контролю міжнародної діяльності при необхідному та достатньому рівні маркетингової підприємницької безпеки на основі аналізу обсягів реалізації, аналізу ринкової частки, аналізу співвідношення між витратами на міжнародний маркетинг і обсягом продажів, фінансовий аналіз, аналіз думок споживачів і інших учасників ринкової діяльності [73, с.446–447], в результаті сучасні вчені-маркетологи пропонують визначення загальних маркетингових витрат за наступною формулою [55, с.189]:

$$V_{\text{марк.}} = B_{\text{досл}} + B_{\text{роз}} + B_{\text{ду}} + B_{\text{к}} + B_{\text{ст}} + B_{\text{р}}, \quad (6.18)$$

де $V_{\text{досл}}$ – витрати на маркетингові дослідження;

$V_{\text{роз}}$ – витрати на розподіл і складування;

$V_{\text{ду}}$ – витрати на доставку й упакування;

$V_{\text{к}}$ – витрати на утримання каналу руху товарів;

$V_{\text{ст}}$ – витрати на стимулювання продажів;

$V_{\text{р}}$ – витрати на рекламу.

Для встановлення витрат на формування системи зміцнення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки формула (6.18) повинна виглядати наступним чином:

$$V_{\text{марк.}} = B_{\text{досл}} + B_{\text{роз}} + B_{\text{ду}} + B_{\text{к}} + B_{\text{ст}} + B_{\text{р}} + B_{\text{без}}, \quad (6.19)$$

де $V_{\text{безп}}$ - витрати на забезпечення та зміцнення маркетингової підприємницької безпеки та забезпечення безпеки споживача.

Як було встановлено вище, на показник ефективності механізму, яка аналізується у цієї роботі, впливає багата кількість факторів, тому економічне обґрунтування конкретного напрямку системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки слідує будувати орієнтуючись на мінімум отримання

результатів, формуючи при цьому нижню границю ефективності. На етапі, коли буде встановлено, що бажане значення ефективності знаходиться вище встановленої нижньої границі ефективності, є можливість поступово вводити додаткові параметри. Такого характеру підхід надає можливість не тільки виключити небажаний подвійний вплив одного і того ж параметру (що у свою чергу знижує точність розрахунків), але і дозволяє визначити імовірність прогнозованого ефекту з врахуванням існуючих ринкових ризиків при максимальному забезпеченні маркетингової підприємницької безпеки.

На етапі моделювання, коли визначені кінцеві та етапні цілі дослідження системи управління механізмом зміцнення маркетинговою підприємською безпекою, проведено аналіз маркетингового оточення суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності, розроблені принципи та сформовані пріоритети дослідження, необхідно почергово провести аналіз впливу кожного з визначених маркетингових параметрів. Виходячи з того, що розробка та впровадження заходів системи маркетингової підприємницької безпеки безпосередньо пов'язана з маркетинговим комплексом змінних факторів (як це продемонстровано на рис. 6.15), необхідно встановити характер та ступень впливу кожного з них на результуючий показник (як вже було встановлено вище – це обсяг збуту, який безпосередньо пов'язано з прибутковістю господарюючої одиниці).

Одним з основних факторів класичного комплексу маркетингу - є товар, який уявляє собою (з точки зору цільового споживача) сукупність споживчих властивостей. При формуванні такого переліку параметрів необхідно враховувати факт, що для кожної групи товарів його необхідно складати індивідуально в залежності від особливостей товару, його призначення, відношення до нього кінцевого споживача, а також вимог споживача, які він висуває до товару для максимального задоволення власної потреби (при цьому необхідно пам'ятати, що при участі у міжнародних бізнес-процесах при формуванні такого роду переліку властивостей необхідно враховувати особливості споживача кожної країни, де знаходиться цільовий ринок, окремо, тому

що для споживачів різних національних економік цей перелік принципово відрізняється). На основі сформованого переліку параметрів якісної характеристики товару необхідно провести їх ранжування (для чого можливо використати експертний метод) та безпосередню оцінку якісної конкурентоспроможності товару у порівнянні з конкурентом (при цьому в залежності від позицій на ринку суб'єкту міжнародного бізнесу та його довгострокових цілей порівняння можливо проводити або з товаром лідеру галузевого ринку, або з товаром конкурентного оточення; якщо є можливість чітко сформулювати вимоги споживача, то є можливість провести порівняння з товаром, який буди символізувати потребу) (табл. 6.8). Крім того, в нашому випадку, враховуючи сучасні напрями розвитку світогосподарської системи (глобалізаційно-інноваційний напрям) крім якості товару необхідно враховувати такі показники, як інноваційність та престижність бренду постачальника послуг (виробника товару), отже, для аналізу товару будемо використовувати комплексний показник якості товару, на основі чого кінцевий варіант комплексного показника якості товару буде виглядати:

$$K = K_{\text{якості}} \cdot I_{\text{інновац}} \cdot I_{\text{бренду}}, \quad (6.20)$$

де $K_{\text{якості}}$ – показник якості товару;

$I_{\text{інновац}}$ – індекс інноваційності товару;

$I_{\text{бренду}}$ – індекс престижності бренду суб'єкту міжнародного бізнес-процесу в країні, де знаходиться цільовий ринок.

Таким чином, функція, яка характеризує залежність обсягу реалізованої продукції від якості товару можна виразити методом регресійного аналізу, сутність якого полягає в побудові лінійної залежності між двома показниками:

$$N = f_1(K) = a_1 \cdot K + b_1, \quad (6.21)$$

Таблиця розрахунку рівня якості товару, що пропонує суб'єкт міжнародного бізнес-процесу на цільовий ринок певної національної економіки

Параметри якості товару	Оцінка значимості параметрів		1-й період		Розрахунок показника якості, К _{якості} , $\left(\frac{P_{i1}}{P_{i2}} \cdot a_i\right)$	2-й період			n-й період		
			Значення показників товарів			P _{i1}	P _{i2}	К _{якості}	P _{i1}	P _{i2}	К _{якості}
	Сумарна експертна оцінка, e _i	Показник значимості a _i	Товару, що аналізується P _{i1}	Товару конкурента P _{i2}	P _{i1}	P _{i2}	К _{якості}	P _{i1}	P _{i2}	К _{якості}	
1	e ₁ (5.78)	a ₁	P ₁₁	P ₁₂	К _{якості1}	P ₁₁	P ₁₂	К _{якості1}	P ₁₁	P ₁₂	К _{якості1}
2	e ₂ (4.17)	a ₂	P ₂₁	P ₂₂	К _{якості2}	P ₂₁	P ₂₂	К _{якості2}	P ₂₁	P ₂₂	К _{якості2}
3	e ₃ (3.76)	a ₃	P ₃₁	P ₃₂	К _{якості3}	P ₃₁	P ₃₂	К _{якості3}	P ₃₁	P ₃₂	К _{якості3}
4	e ₄ (2.85)	a ₄	P ₄₁	P ₄₂	К _{якості4}	P ₄₁	P ₄₂	К _{якості4}	P ₄₁	P ₄₂	К _{якості4}
.....
n	e _n	a _n	P _{n1}	P _{n2}	К _{якостін}	P _{n1}	P _{n2}	К _{якостін}	P _{n1}	P _{n2}	К _{якостін}
Σ	Σe _i	1	-	-	Σ К _{якості}	-	-	Σ К _{якості} ті	-	-	Σ К _{якості}

де a_1, b_1 – константи:

$$a_1 = \frac{n \cdot \sum K_i \cdot N_i - \sum K_i \cdot \sum N_i}{n \cdot \sum K_i^2 - (\sum K_i)^2}. \quad (6.22)$$

$$b_1 = \frac{\sum K_i^2 \cdot \sum N_i - \sum K_i \cdot \sum K_i \cdot N_i}{n \cdot \sum K_i^2 - (\sum K_i)^2}, \quad (6.23)$$

На основі отриманих результатів формуємо таблицю корегування даних (табл. 6.9) і на основі показників якості з найменшим та найбільшим значенням визначаємо показник еластичності обсягу реалізації суб'єкту міжнародного бізнес-процесу від комплексного показника якості продукції, який характеризує ступень впливу якості товару на загальний показник результативності маркетингової діяльності:

$$e_k = \frac{\frac{K_1 - K_2}{\Delta K}}{\frac{N_1 - N_2}{\Delta N}} \quad (6.24)$$

Таблиця 6.9

Таблиця корегування обсягів реалізації продукції суб'єкту міжнародного бізнес-процесу на цільовому ринку певної країни за аналізований період

Квартал (рік)	Фактичний обсяг реалізації продукції, $N_{\text{факт}}$	Корегований обсяг реалізації продукції за рівнянням $N = f_1(K) = a_1 \cdot K + b_1$, $N_{\text{корег}}$	Комплексний показник якості, K
1	$N_{\text{факт}1}$	$N_{\text{корег}1}$	K_1
.....
n	$N_{\text{факт}n}$	$N_{\text{корег}n}$	K_n

Якщо за результатами розрахунку показник еластичності e_k прийме значення вище одиниці, то це свідчить про еластичність обсягів реалізації продукції від комплексного показника якості, тобто існує наявна залежність між цими показниками і його необхідно враховувати при формуванні моделі оцінки ефективності системи зміцнення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки.

Аналогічним шляхом на основі оцінки еластичності обсягів реалізації продукції необхідно провести аналіз усіх показників, які впливають на ефективність системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки. На основі проведеного дослідження було встановлено кінцевий варіант переліку такого роду параметрів:

- комплексний показник якості продукції;
- ціна;
- система стимулювання збуту;
- ефективність системи забезпечення безпеки використання товару (у галузі, яка розглядається у даній дисертаційній роботі це показник ефективності системи забезпечення безпеки польотів).

На основі проведеного дослідження з'являється можливість будування механізму оцінки ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки [350]:

$$E = \frac{K^{ek} \cdot C^{ec} \cdot Z^{ez} \cdot B^{eb} - B_{zag}}{B}, \quad (6.25)$$

де Z – ефективність системи стимулювання збуту;

B – ефективність системи забезпечення безпеки використання товару (у галузі, яка розглядається у даній дисертаційній роботі це показник ефективності системи забезпечення безпеки польотів);

ek - показник еластичності обсягу реалізації суб'єкту міжнародного бізнес-процесу від комплексного показника якості продукції;

ец - показник еластичності обсягу реалізації суб'єкту міжнародного бізнес-процесу від ефективності маркетингової політики управління ціною;

ез - показник еластичності обсягу реалізації суб'єкту міжнародного бізнес-процесу від ефективності маркетингової політики стимулювання збуту;

еб - показник еластичності обсягу реалізації суб'єкту міжнародного бізнес-процесу від ефективності системи забезпечення безпеки використання товару (у галузі, яка розглядається у даній дисертаційній роботі це показник ефективності системи забезпечення безпеки польотів).

Але формула (6.25) не можна вважати, як кінцевий варіант встановлення ефективності системи маркетингового міжнародного підприємницького ризику, тому що в формулі враховано тільки показник безпеки споживача, а для охоплення усього спектру ринкових ризиків та забезпечення прогнозування повної маркетингової безпеки в країні, де розташовано цільовий ринок збуту) необхідно враховувати вплив усіх складових маркетингового середовища. Виходячи з цього, формула (6.25) буде мати вигляд:

$$E = \frac{K^{ек} \cdot \kappa_{\kappa} \cdot \Pi^{ец} \cdot \kappa_{\Pi} \cdot Z^{ез} \cdot \kappa_{Z} \cdot B^{еб} - B_{заг}}{B}, \quad (6.26)$$

де κ_{κ} – коефіцієнт корегування, враховуючий ризик підвищення або зміни вимог з боку споживачів певного ринку;

κ_{Π} - коефіцієнт корегування, враховуючий ризик зміни цінової політики на певному ринку направленні в різкого необґрунтованого зниження цін (у тому числі можливість з'явлення на ринку конкурентів, які проводять політику цінового демпінгу);

κ_{Z} - коефіцієнт корегування, враховуючий ризик зміни обставин у середовищі стимулювання збуту на певному ринку та у країні, де розташовано підприємство суб'єкту міжнародного бізнесу.

Загальна модель оцінки ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності на цільовому ринку певної країни представлена на рис. 6.16.

Запропонована методологія оцінки ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки дозволяє забезпечити:

своєчасне виявлення «вузьких місць» у функціонуванні суб'єкту міжнародного бізнесу у кожній країні окремо, де розташовані його цільові ринки і відповідно своєчасну розробку програму реагування на них та їх ліквідації;

- своєчасне виявлення «вузьких місць» у функціонуванні маркетингової системи і відповідно своєчасну розробку програму реагування на них та їх ліквідації;

- обґрунтування ефективності маркетингового комплексу, який впроваджується на конкретному цільовому ринку (як на стадії розробки, так і на стадії прийняття рішення);

- пошук оптимального варіанту маркетингового рішення з існуючих альтернатив ведення маркетингової діяльності;

- визначення ступеню впливу маркетингових та ринкових ризиків на результативність діяльності суб'єкту міжнародного підприємництва та розробку програми дій по його зниженню (якщо це можливо) або своєчасну розробку програми зміни орієнтації маркетингової діяльності (якщо ризик необґрунтований та його знизити неможливо);

- визначити кінцеву ефективність маркетингової діяльності зокрема та підприємницької діяльності взагалі, як на стадії розробки проекту, так і на стадії вибору більш якісного з існуючих альтернатив, так і на стадії впровадження при максимальному забезпеченні його гнучкості;- корегування та визначення кінцевої ефективності маркетингової діяльності та бізнес-процесу суб'єкта міжнародного підприємництва, виходячи з фактичних результатів бізнес-діяльності, при максимальному забезпеченні маркетингової міжнародної підприємницької безпеки.

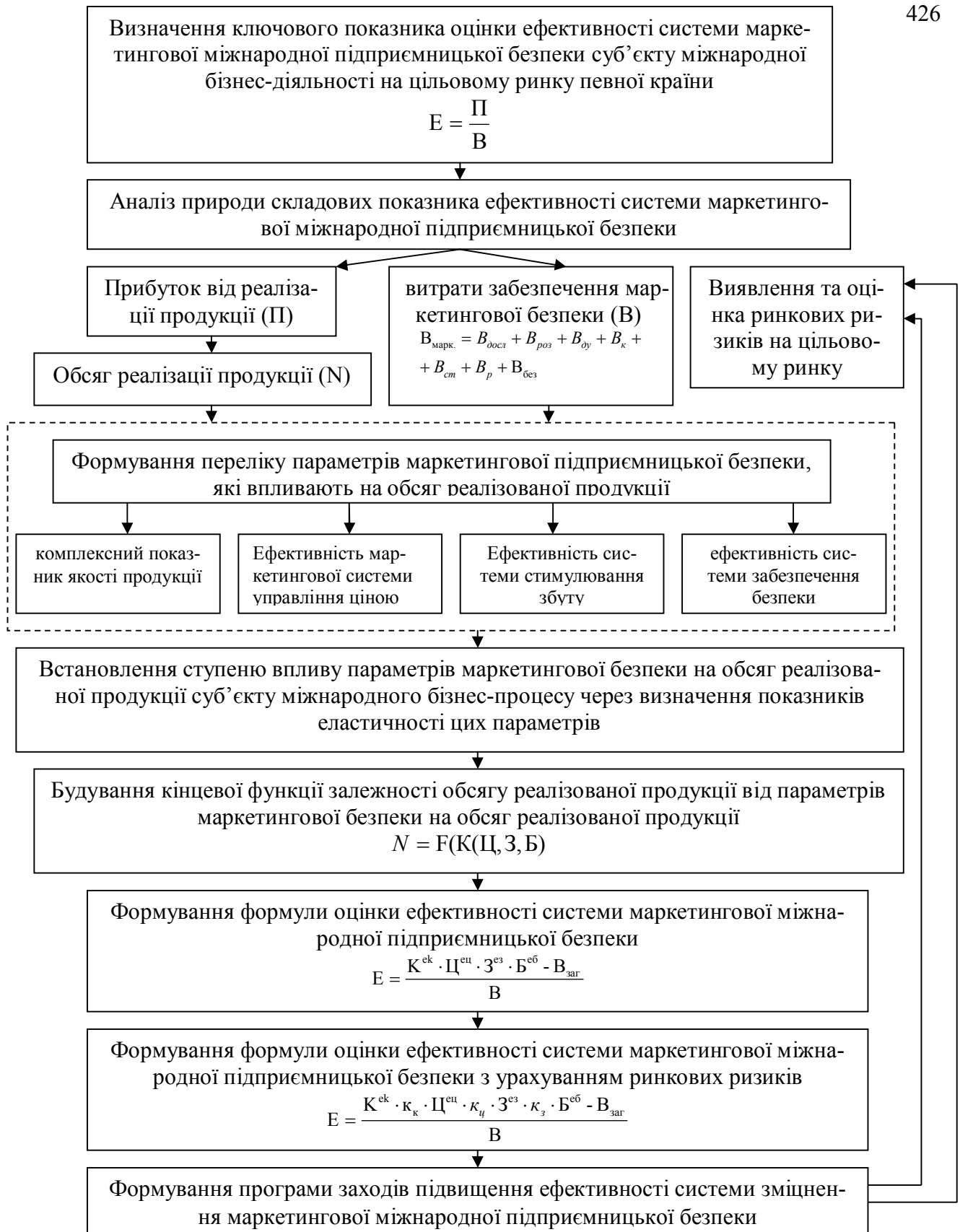

Рис. 6.16. Механізм формування моделі оцінки ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки функціонування суб'єктів міжнародних бізнес-процесів на цільовому ринку певної країни світової економіки

На етапі дослідження, коли вже існує методологія оцінки ефективності системи маркетингової підприємницької безпеки суб'єкту міжнародного бізнесу на цільових ринках певних країн світової економіки, стає питання про управління цим процесом. При цьому механізм управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою повинно формуватися шляхом пошуку балансу (рівноважного стану) між управлінням поточною ринково-підприємницькою позицією (станом) суб'єкта міжнародної бізнес діяльності в світо господарському просторі взагалі та на цільових ринках окремих національних економік зокрема та його майбутнім розвитком. Таким чином, процес управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою повинно розглядатися у тісному взаємозв'язку з загальною теорією економічної безпеки, стратегічним маркетингом, інноваційним маркетингом, міжнародним маркетингом та менеджментом, механізм якого запропоновано на рис.6.17.

Таким чином, можна зробити висновок про необхідність для будь-якого суб'єкту міжнародного підприємництва (який спрямовано на довгострокове успішне функціонування на цільових ринках країн світової економіки) забезпечувати максимальну збалансованість між стабільністю конкурентних позицій, інноваціями, прогресивним зростом та змінами. Крім того, необхідно пам'ятати, що процес управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою необхідно розглядати як комплексну систему, при формуванні котрої необхідно забезпечити максимальне узгодження та взаємодію усіх структурних підрозділів та підсистем, а крім того яка повинна максимально відстежувати усі процеси та явища, які здійснюються у зовнішньому середовищі і враховувати їх для забезпечення максимально динамічного та органічного функціонування у міжнародному просторі світогосподарської системи.

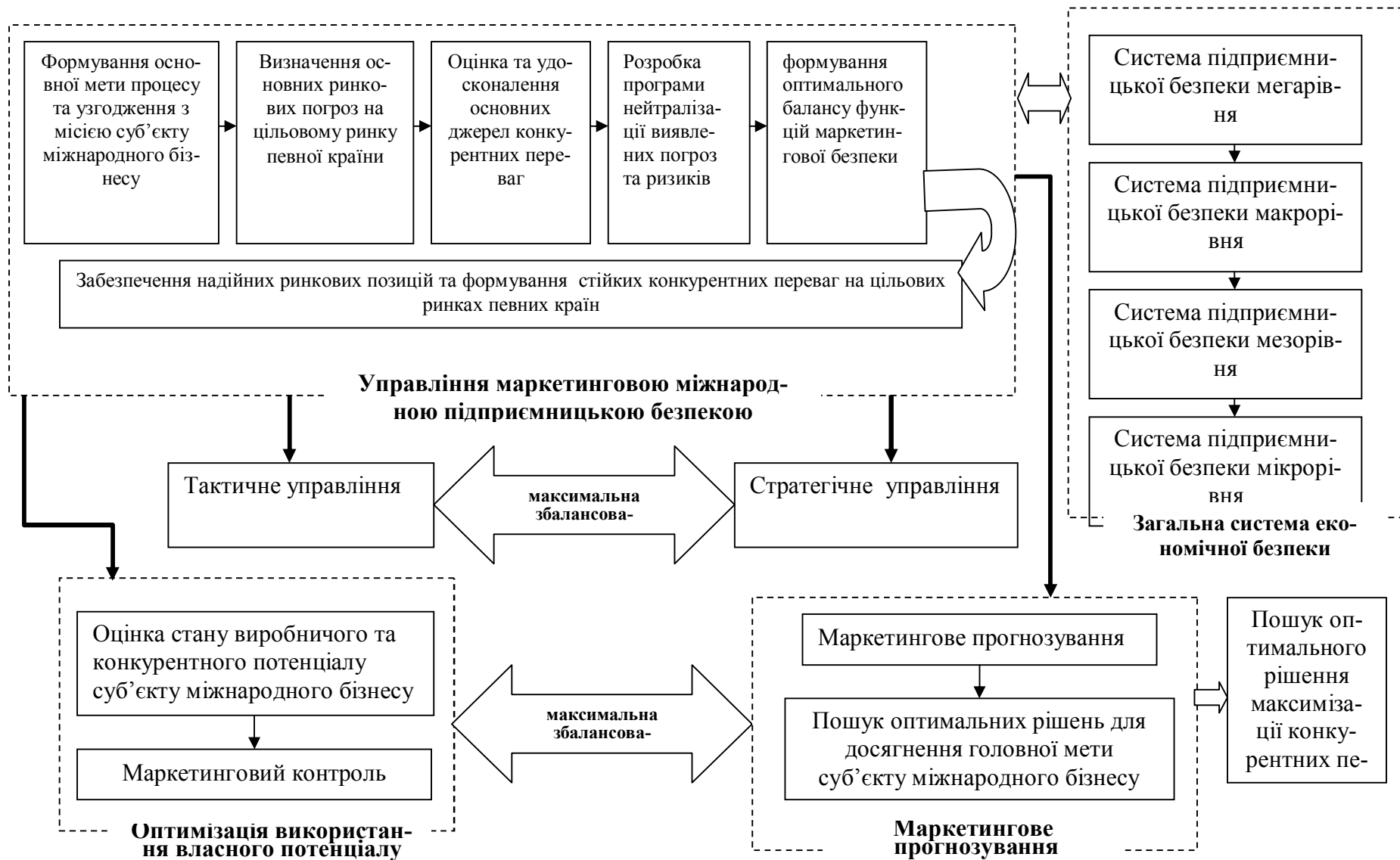

Рис. 6.17. Механізм взаємозв'язку системи управління маркетинговою міжнародною підприємницькою діяльністю з іншими науковими напрямками.

Отже виходячи з результатів вище проведеного аналізу, необхідно зробити висновок, що динамічного функціонування механізму управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою необхідно зосередити повагу на пошуку шляхів її розвитку. Для проведення об'єктивного моделювання необхідно перш за все сформулювати критерії ефективного управління. Основуючись на результатах аналізу, що був проведено вище, у якості такого роду параметрів для формування *простору міжнародної маркетингової підприємницької безпеки*, під котрою слідує розуміти ту частку простору міжнародної підприємницької діяльності, де товар суб'єкту міжнародного бізнес-процесу буде реалізовано з забезпеченням максимальної вигідністю для підприємства і задоволеності споживачів при підтримці оптимального ступеню маркетингової безпеки, актуально використовувати такі, як [106]:

- показник конкурентної безпеки, який повинен уявляти собою комплексний показник, складається з:
 - конкурентно-якісного стану товару, що пропонується суб'єктом міжнародного бізнес-процесу;
 - рівень інноваційності, під котрою слідує розуміти ступень новизни товару, яка відрізняє його від конкурентів, що у значному ступені більш задовольняє вимоги споживачів цільового ринку певної країни і робить його більш привабливим;
 - ступень престижності бренду суб'єкту міжнародного бізнесу на цільовому ринку певної національної економіки;
 - рівень сервісного обслуговування, який сприяє розширенню можливостей та підвищує ступень комплексного задоволення потреб цільового споживача;
 - показник цінової безпеки, який включає до себе систему цінового управління при забезпеченні максимального врахування ризику зміни цінової політики на певному ринку направленні в різкого необґрунтованого зниження цін (у тому числі можливість з'явлення на ринку конкурентів, які проводять політику цінового демпінгу);

- показник, який характеризує рівень забезпечення безпеки споживача (у нашому випадку це показник безпеки польотів).

Отже, шляхом використання економіко-математичних методів (як і це було зроблено вище при формуванні конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності при формуванні цінової стратегії зміцнення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки) було сформовано модель простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки (рис. 6.18).

Таким чином, на даному етапі дослідження маємо певний простір, який обмежено чотирма площинами, де:

- площина ABD розташовано паралельно площині координат КЦ;
- площина DBC розташовано паралельно площині координат БЦ;
- площина ABC розташовано паралельно площині координат KB;
- площина ACD розташовано під кутом до системи координат.

Таким чином, для визначення позиції в конкурентно-ціновому просторі суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки необхідно визначити деяку точку X з координатами (B;I;Ц) в тривимірному просторі галузевого ринку певної національної економіки, тобто маємо:

$$Y(\text{Ц}; K; B) \rightarrow \text{оптимум} \quad (6.27)$$

де Ц – відпускна ціна;

K – конкурентна безпека, який повинен уявляти собою комплексний показник, який складається з конкурентно-якісного стану товару, що пропонується суб'єктом міжнародного бізнес-процесу; рівень інноваційності, під контролю слідує розуміти ступень новизни товару, яка відрізняє його від конкурентів, що у значному ступені більш задовольняє вимоги споживачів цільового ринку певної країни і робить його більш привабливим; ступень престижності бренду суб'єкту міжнародного бізнесу на цільовому ринку певної

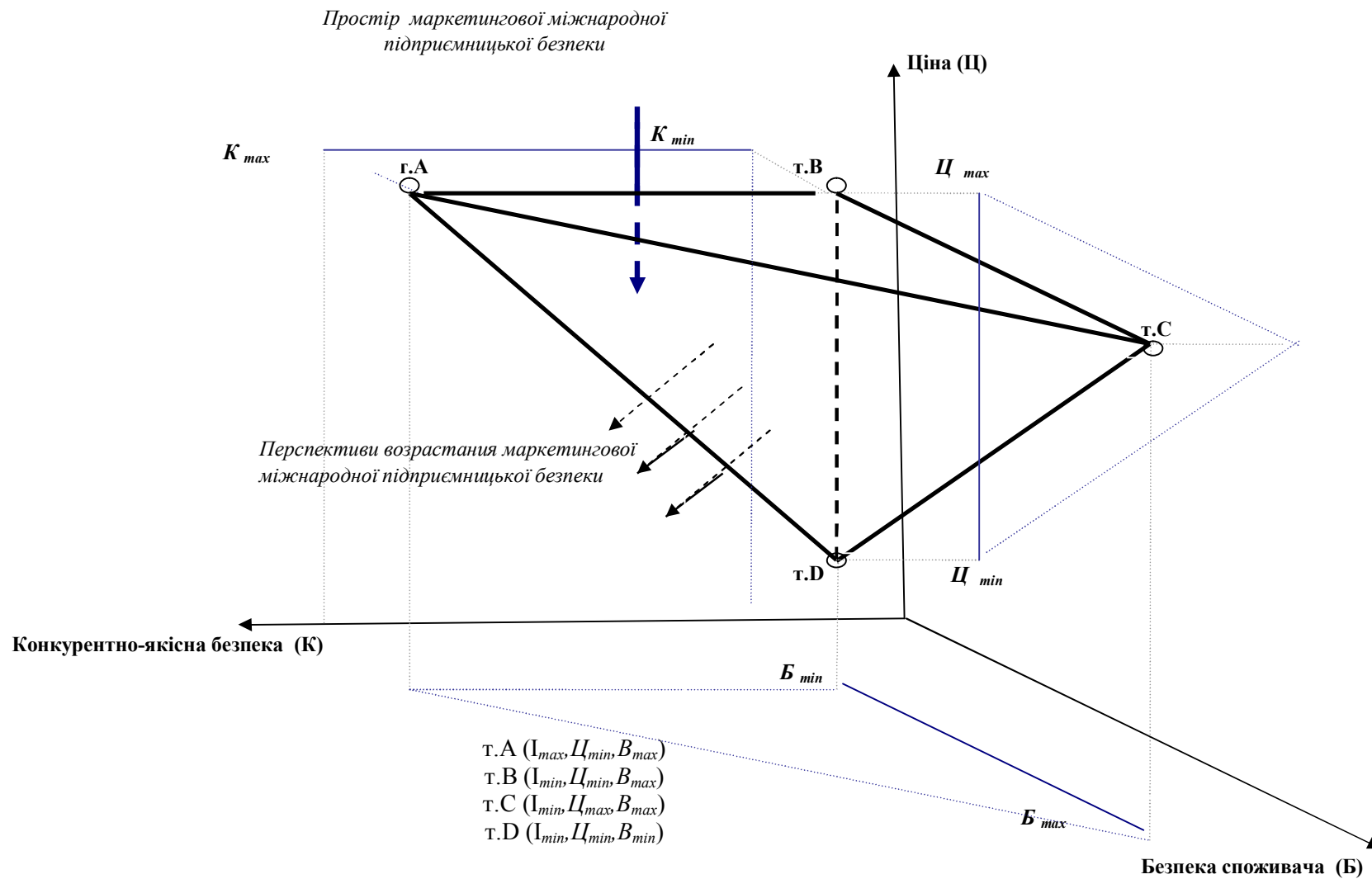

Рис. 6.18. Модель простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

національної економіки; рівень сервісного обслуговування, який сприяє розширення можливостей та підвищує ступень комплексного задоволення потреб цільового споживача;

Б – показник, який характеризує рівень забезпечення безпеки споживача (у нашому випадку це показник безпеки польотів).

Таким чином, отримаємо тривимірний простір, для характеристики якого необхідно обмежити його граничні точки та описати їх координати (табл. 6.10).

Таблиця 6.10

Характеристика граничних значень параметрів, які формують простір маркетингової міжнародної підприємницької безпеки суб'єкту міжнародного підприємництва

№	Параметри	Змістова характеристика параметру
1	Мінімальний рівень ціни (I_{min})	Мінімально-можлива ціна на даному галузевому ринку, при призначенні нижче котрого в умовах країни виробника виробництво товару стає нерентабельним на даному етапі техніко-технологічного розвитку світогосподарської системи та господарської системи певної національної економіки, де розташовано фірма-виробник, або заперечує антидепінгові обмеження країни, де розташовано ринок збуту товару
2	Максимальний рівень ціни (I_{max})	Характеризує граничний рівень ціни, при призначенні вище котрої товар стає неконкурентоспроможним і перестає влаштовувати цільових споживачів, а отже і цікавити їх, тобто споживачам у цьому випадку корисніше споживати товари-замінники (якщо це монополійний ринок) і або це рівень ціни, який встановлює галузевий лідер на цільовому ринку певної країни (якщо це ринок монополістичної або олігополістичної конкуренції)
3	Мінімальний рівень конкурентної безпеки (K_{min})	Мінімально можливий рівень якісно-інноваційного стану товару, при котрому має місце мінімальний ступень комплексного задоволення потреб цільового споживача, що споживач відмовляється від споживання такого товару і товар не може бути використаним за своїм призначенням;
4	Максимальний рівень конкурентної безпеки (K_{max})	Максимально можливий рівень якісно-інноваційного стану товару, при котрому має місце максимальний ступень комплексного задоволення потреб цільового споживача, підвищення якого неможливо за причиною обмеженістю науково-технічного рівня підготовки споживача; при ще більшому підвищенні якісно-інноваційного рівня товару споживач відмовиться від його споживання за причиною неготовності до його технічного рівня.
5	Максимальний рівень безпеки споживача (B_{max})	Мінімально-можливий рівень ризику споживача, при котрому у споживача повністю відсутній ризик при споживанні товару, тобто споживач при цьому знаходиться у повній безпеці
6	Мінімальний рівень безпеки споживача (B_{min})	Максимально-можливий рівень ризику споживача, при котрому у споживача ризик настільки великий при споживанні товару, що йому легше відмовитися від споживання товару, ніж підвергати себе невинуватому ризику

На цьому етапі моделювання математично охарактеризуємо сформовані площі, які обмежують простір маркетингової міжнародної економічної безпеки, шляхом використання математичних підходів будування рівняння площини, яка проходить через три основні точки [133, с. 145; 93, с.244], як це було зроблено при формуванні конкурентно-цінового простору у попередньому розділі. Таким чином, маємо три площини :

$$ABC: \det \begin{bmatrix} K - K_{\max} & B - B_{\min} & U - U_{\max} \\ K_{\min} - K_{\max} & B_{\max} - B_{\min} & U_{\max} - U_{\max} \\ K_{\min} - K_{\max} & B_{\max} - B_{\min} & U_{\max} - U_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.28)$$

$$ABD: \det \begin{bmatrix} K - K_{\max} & B - B_{\min} & U - U_{\max} \\ K_{\min} - K_{\max} & B_{\min} - B_{\min} & U_{\max} - U_{\max} \\ K_{\min} - K_{\max} & B_{\min} - B_{\min} & U_{\min} - U_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.29)$$

$$BCD: \det \begin{bmatrix} K - K_{\max} & B - B_{\min} & U - U_{\max} \\ K_{\min} - K_{\max} & B_{\max} - B_{\min} & U_{\max} - U_{\max} \\ K_{\min} - K_{\min} & B_{\min} - B_{\min} & U_{\min} - U_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.30)$$

$$ACD: \det \begin{bmatrix} K - K_{\max} & B - B_{\min} & U - U_{\max} \\ K_{\min} - K_{\max} & B_{\max} - B_{\min} & U_{\max} - U_{\max} \\ K_{\max} - K_{\min} & B_{\min} - B_{\min} & U_{\min} - U_{\max} \end{bmatrix} = 0 \quad (6.31)$$

Отже записав кожне рівняння у лінійному вигляді маємо:

$$ABC: (K - K_{\max})(B_{\max} - B_{\min})(U_{\max} - U_{\max}) - (U - U_{\max})(B_{\max} - B_{\min})(K_{\min} - K_{\max}) - (B - B_{\min})(K_{\min} - K_{\max})(U_{\max} - U_{\max}) = 0 \quad (6.32)$$

$$ABD: (K - K_{\max})(B_{\min} - B_{\min})(U_{\min} - U_{\max}) - (U - U_{\max})(B_{\min} - B_{\min})(K_{\min} - K_{\max}) - (B - B_{\min})(K_{\min} - K_{\max})(U_{\min} - U_{\max}) = 0 \quad (6.33)$$

$$BCD: (K - K_{\max})(B_{\max} - B_{\min})(U_{\min} - U_{\max}) - (U - U_{\max})(B_{\max} - B_{\min})(K_{\min} - K_{\min}) - (B - B_{\min})(K_{\min} - K_{\min})(U_{\min} - U_{\max}) = 0 \quad (6.34)$$

$$ACD: (K-K_{max})(B_{max}-B_{min})(U_{min}-U_{max})-(U-U_{max})(B_{max}-B_{min})(K_{max}-K_{min})-(B-B_{min})(K_{max}-K_{min})(U_{min}-U_{max})=0 \quad (6.35)$$

Таким чином, в результаті маємо ситуацію, при котрої тільки одно рівняння, яке характеризує площину ACD , має адекватне рішення, тому що при розкритті рівнянь, які характеризують площини ABC , ABD , BCD були отримані результати $(U=U_{max})$, $(B=B_{min})$, $(K=K_{max})$ відповідно. Отже, далі необхідно працювати з рівнянням, яке характеризує площину ACD .

На даному етапі дослідження необхідно змоделювати положення суб'єкту міжнародного бізнес-процесу у отриманому просторі маркетингової міжнародної підприємницької безпеки. З цією метою, введемо у вже існуюче рівняння (6.35) функцію $F1$:

$$F_1(K,B,U)=(K-K_{max})(B_{max}-B_{min})(U_{min}-U_{max})-(U-U_{max})(B_{max}-B_{min})(K_{max}-K_{min})-(B-B_{min})(K_{max}-K_{min})(U_{min}-U_{max}) \quad (6.36)$$

Отже, при управлінні профілем маркетингової підприємницької безпеки суб'єкта міжнародного бізнес-процесу ми отримуємо 27 варіантів його поведінки у конкурентному просторі, тому що в процесі дослідження аналізувалися три основних параметра, котрі можуть змінюватися у трьох напрямленнях (зростати, зменшуватися та залишатися постійними) (тобто $3^3=27$) (табл. 6.11).

Таким чином, на основі аналізу можливих альтернатив зміни параметрів простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та їх позицій у мега-просторі підприємницького середовища світогосподарської системи, можливо зробити висновок, що перші вісім варіантів з табл. 6.8 є безперспективними, тому що вони знаходяться за межами простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, тобто при попаданні в цю зону суб'єкт міжнародного бізнес-процесу необґрунтовано ризикує та гарантовано чого-небудь втрачає: або конкурентні позиції, або конкурентні переваги, або довіру споживачів, або частку ринку, або прибутку і т.д. Однак, останні дев'ятнадцять альтернатив, у свою чергу уявляють собою варіанти, які забез-

печують зміцнення конкурентних позицій суб'єкта міжнародного підприємства при максимальному забезпеченні маркетингової безпеки його функціонування у підприємницькому середовищі світогосподарської системи, тому у межах сформованого простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки є можливість управління конкурентно-підприємницьким профілем суб'єкта міжнародного бізнес-процесу.

Таблиця 6.11

Можливі варіанти зміни параметрів простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

№	Варіанти поєднання параметрів простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки
1	$\Pi \uparrow, K \downarrow, B \downarrow;$
2	$\Pi \uparrow, K \downarrow, B = \text{const};$
3	$\Pi \uparrow, K = \text{const}, B = \text{const};$
4	$\Pi \uparrow, K = \text{const}, B \downarrow;$
5	$\Pi = \text{const}, K \downarrow, B \downarrow;$
6	$\Pi = \text{const}, K \downarrow, B = \text{const};$
7	$\Pi = \text{const}, K = \text{const}, B \downarrow;$
8	$\Pi = \text{const}, K = \text{const}, B = \text{const}.$
9	$\Pi \downarrow, K = \text{const}, B = \text{const};$
10	$\Pi \downarrow, K \downarrow, B = \text{const};$
11	$\Pi \downarrow, K = \text{const}, B \downarrow,$
12	$\Pi \downarrow, K \downarrow, B \downarrow,$
13	$\Pi \uparrow, K \uparrow, B = \text{const};$
14	$\Pi \uparrow, K = \text{const}, B \uparrow,$
15	$\Pi \uparrow, K \uparrow, B \uparrow,$
16	$\Pi = \text{const}, K \uparrow, B \uparrow;$
17	$\Pi = \text{const}, K \uparrow, B = \text{const};$
18	$\Pi = \text{const}, K = \text{const}, B \uparrow,$
19	$\Pi \uparrow, K \downarrow, B \uparrow,$
20	$\Pi \uparrow, K \uparrow, B \downarrow;$
21	$\Pi \downarrow, K \uparrow, B \downarrow;$
22	$\Pi \downarrow, K \downarrow, B \uparrow,$
23	$\Pi \downarrow, K \uparrow, B = \text{const};$
24	$\Pi \downarrow, K \uparrow, B \uparrow,$
25	$\Pi \downarrow, K = \text{const}, B \uparrow,$
26	$\Pi = \text{const}, K \uparrow, B \downarrow,$
27	$\Pi = \text{const}, K \downarrow, B \uparrow,$

Крім того, якщо суб'єкт міжнародної бізнес-діяльності досягне попадання в зону «перспективи зростання маркетингової міжнародної підприємницької безпеки» (рис. 6.18) шляхом впровадження в життя відповідної маркетингової програми зміцнення маркетингової підприємницької безпеки, то це означає, що параметри простору, що характеризується у роботі, спрямовані на забезпечення більш високого конкурентно-якісного рівня товару при максимальному забезпеченні безпеки споживача при споживанні товару при більш низьких витратах, що у свою чергу сприяє підвищенню прибутковості суб'єкту міжнародного бізнес-процесу на цільовому ринку певної країни світової економіки (це особливо актуально у випадках, коли є ринок с еластичним попитом). У цьому випадку у суб'єкта міжнародного бізнесу є усі шанси на підвищення конкурентних переваг та придбання лідируючих позицій на цільовому ринку певної національної економіки, тому що ряд товарів конкурентів при цьому вийдуть за межі простору маркетингової підприємницької безпеки. Отже, вектор орієнтації суб'єкта міжнародного бізнес-процесу у напрямку *перспектив зростання маркетингової міжнародної підприємницької безпеки* повинен мати вигляд:

$$\begin{cases} K_{\min} \prec K \prec \infty; \\ B_{\min} \prec B \prec \infty; \\ \Pi_{\min} \prec \Pi \prec \Pi_{\max} \end{cases} \quad (6.37)$$

Отже, при виконанні умов системи рівнянь (6.37) $K \rightarrow \infty$, $B \rightarrow \infty$, $\Pi \rightarrow \min$.

Виходячи з результатів проведеного аналізу і моделювання на даному етапі дослідження можна побудувати механізм формування простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та управління в його межах конкурентним профілем суб'єкту міжнародного бізнес-процесу при максимальному забезпеченні його маркетингової безпеки (рис.6.19 -6.20).

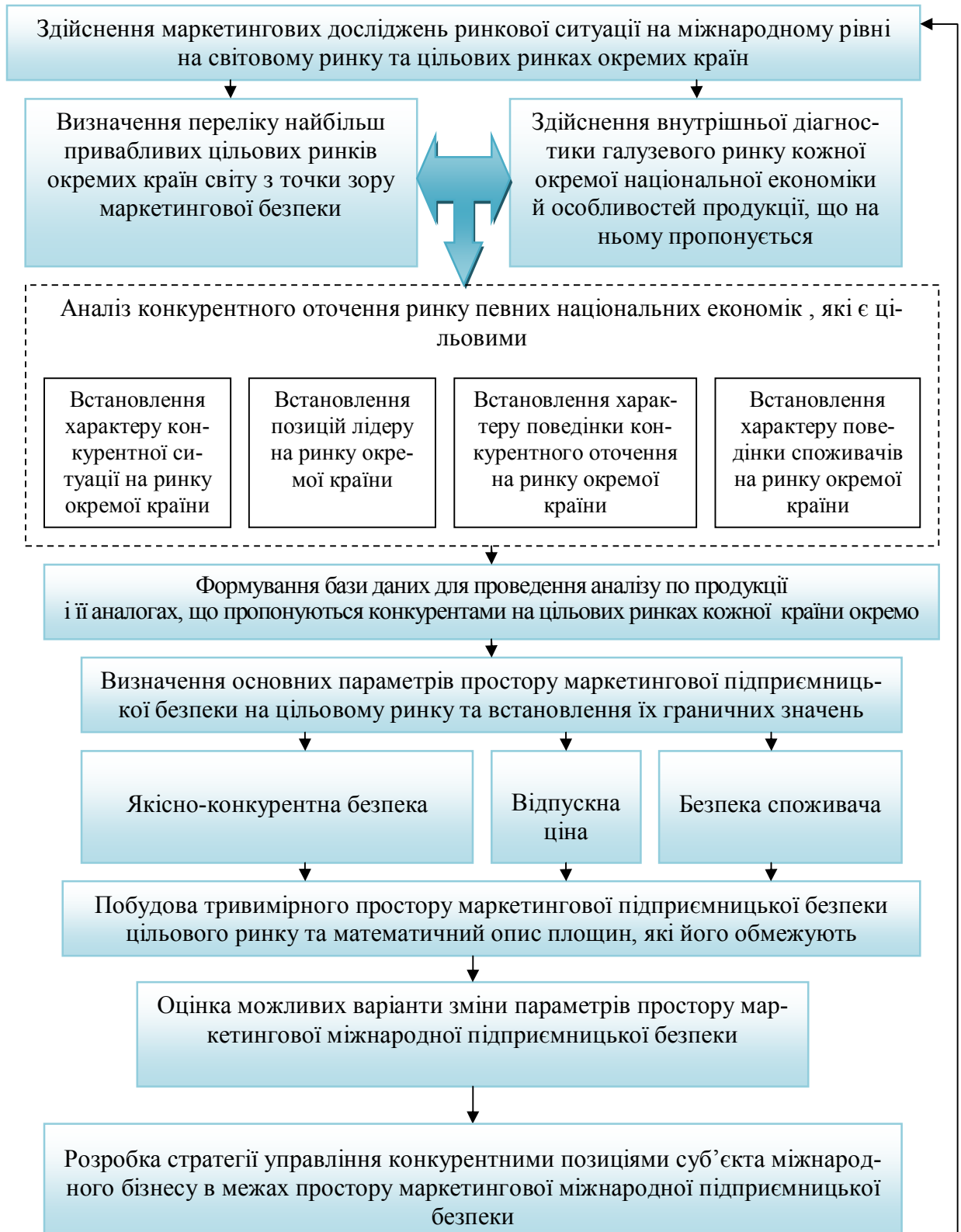

Рис. 6.19. Функціональний механізм управління конкурентними позиціями суб'єкта міжнародного бізнесу в межах простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки

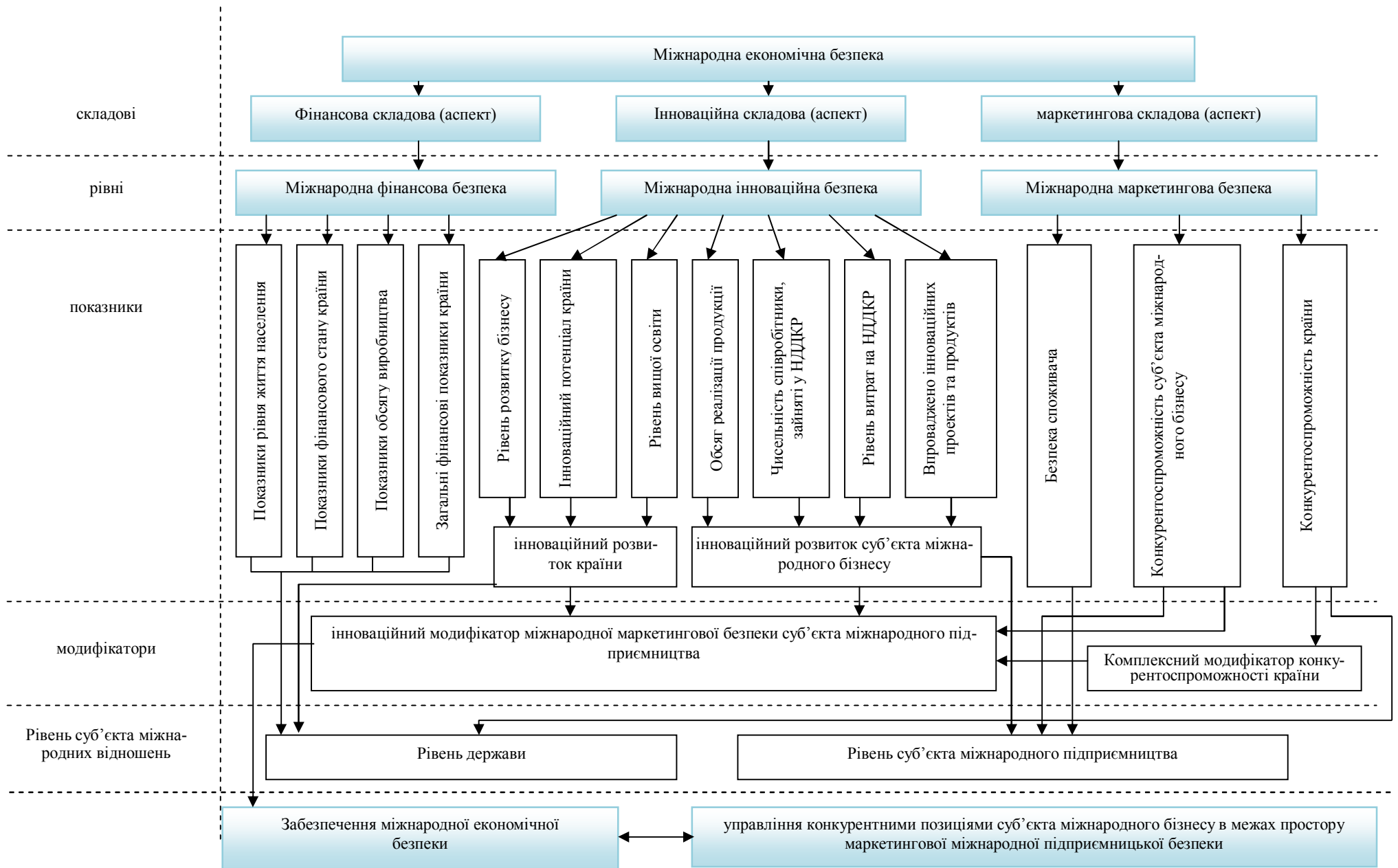

Рис. 6.20. Структура рівнів міжнародної економічної безпеки

Виходячи з результатів проведеного дослідження формується новий понятійно-категорійний апарат, послідовність формування якого продемонстровано на рис.6.21.

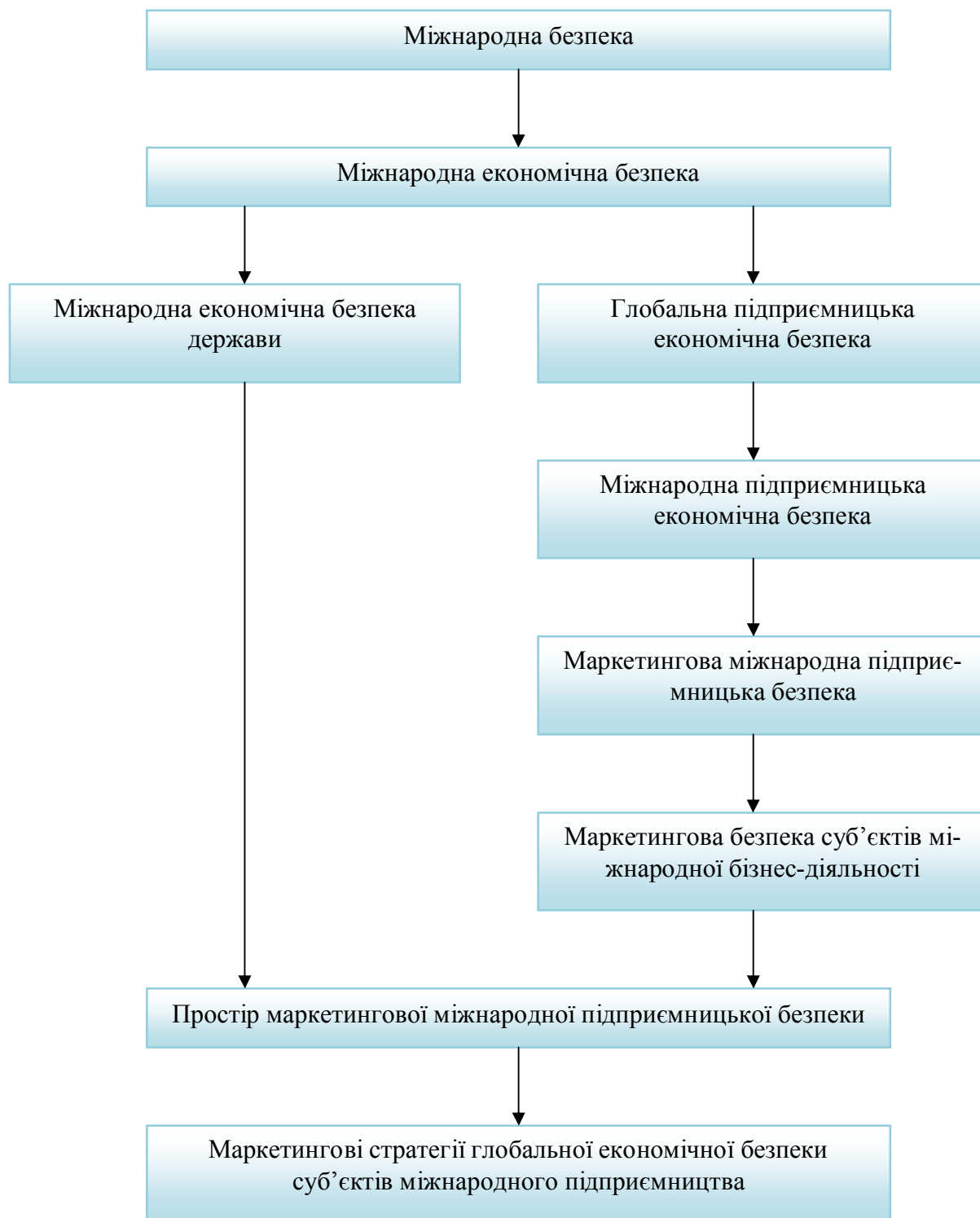

Рис. 6.21. Еволюція понятійно-категорійного апарату

На основі сформованого нового поняття *простору міжнародної маркетингової підприємницької безпеки*, під котрою слідує розуміти ту частку простору міжнародної підприємницької діяльності, де товар суб'єкту міжнародного бізнес-процесу буде реалізовано з забезпеченням максимальної вигідності для підприємства і задоволеності споживачів при підтримці оптимального ступеню маркетингової безпеки побудовано механізм формування простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та управління в його межах конкурентним профілем суб'єкту міжнародного бізнес процесу при максимальному забезпеченні його маркетингової безпеки. Запропоновано механізм формування *простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та управління в його межах конкурентним профілем суб'єкту міжнародного бізнес-процесу* при максимальному забезпеченні його маркетингової безпеки.

Висновки до розділу 6

На основі проведеного дослідження, з урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку світогосподарської системи (активізація процесів глобалізації, активізація розвитку сектору економіки в напрямку виробництва наукоємної високотехнологічної інноваційної продукції, поглиблення наслідків світової економічної кризи) встановлено, що має місце у світогосподарському підприємницькому просторі різке зростання небезпеки, нестабільності. У зв'язку з цим доведено необхідність розробки механізму, який дозволяв би координувати зусилля в області зміцнення економічної безпеки шляхом використання маркетингового використання з метою зменшення ринкових ризиків і зміцнення маркетингової стратегії в цілому. У зв'язку з цим сформовано самостійний науково-прикладний напрям у теорії економічної безпеки *«маркетингові стратегії глобальної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва»*, сутність якого полягає у розробці науково-методологічних та теоретико-концептуальних засад забезпечення зміцнення

економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва (і тим самим розвитку світогосподарської системи) в кризових умовах становлення та розвитку глобалізаційних процесів на основі використання маркетингових стратегій міжнародного підприємництва.

Сформовано принципово нове поняття *«міжнародна маркетингова підприємницька безпека»* – це багатопланова, багатогранна конструкція забезпечення стану захищеності ринкових інтересів та стабільності функціонування суб'єктів міжнародної діяльності окремо на національному рівні, рівні країн, де розташовані їх цільові ринки збуту, рівні світової економіки, формування та функціонування якої засновано на розробці комплексу заходів, спрямованих на забезпеченні концепції маркетингового прогнозування; планування, організації й управління всіма аспектами й елементами міжнародної діяльності в підприємницької сфері; просування, обороту й споживання готової продукції, максимально задовольняючи при цьому потреби кожного учасника міжнародного бізнес-процесу, з метою максимізації прибутків в довгостроковій перспективі (зниження видатків, підвищення продуктивності праці, конкурентоспроможності продукції, що пропонується на міжнародному рівні, конкурентоспроможності суб'єкта міжнародного бізнесу та як слідство сприяти зросту конкурентоспроможності країни у цілому), шляхом постійно пошуку нових технологічних рішень в напрямку підвищення ефективності використання маркетингових інструментів при максимальному забезпеченні індивідуального підходу до специфіки ринків кожної національної економіки окремо й напрямків змін процесів, які відбуваються в світової економіці в цілому.

З урахуванням сформованих уточнень визначено мета та завдання загальної системи управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою: формування місії міжнародного бізнес-процесу й основних його цілей в умовах підвищеного ризику розвитку міжнародного підприємницького середовища; проведення досліджень зовнішнього оточення і його оцінки, а також встановлення співвідношення факторів його розвитку із внутрішніми

можливостями суб'єктів міжнародного підприємництва; розробка стратегічного плану зміцнення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки (для суб'єктів міжнародного бізнесу з урахуванням особливостей розвитку та вимог кожного цільового ринку певної країни окремо й можливостей його корегування; формування маркетингових планів згідно із програмою.

На основі проведеного дослідження було встановлено, що формування цінової стратегії є невід'ємною складовою системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, а також основою формування міжнародних конкурентних переваг суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності.

В межах реалізації стратегії зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки (при організації бізнес-діяльності суб'єкту міжнародного підприємництва) запропоновано *системно-ситуативна модель формування системи цінового управління через реалізацію стратегії міжнародної маркетингової безпеки*, яка базується на використанні диференційованого підходу в залежності від стратегічних цілей суб'єкту міжнародного підприємництва, загального стану світогосподарської системи, ринкової ситуації на світовому ринку, ринкової ситуації на цільових ринках окремих країн (які є цікавими для суб'єкту міжнародного бізнесу для функціонування на ньому), ризиків функціонування на ринку, загальних підприємницьких ризиків взагалі у світогосподарській системі і зокрема у кожній країні (де розташовано цільові ринки). Крім того, ця модель забезпечує орієнтацію суб'єкта міжнародної бізнес-діяльності на формування конкурентної стратегії.

З метою деталізації процесу цінового управління та визначення його місця у концепції формування економічної ефективності від підприємницької діяльності на міжнародному рівні та концепції міжнародної маркетингової підприємницької діяльності в залежності від цілей та орієнтації суб'єкту міжнародного бізнесу шляхом використання моделі «вхід-вихід» запропоновано комплексні моделі систематизованого цінового управління суб'єкту міжнародного підприємництва, орієнтованого на довгостроковий та короткостроковий результат. Запропоновані концептуальна модель формування сис-

теми цінового управління через реалізацію стратегії міжнародної маркетингової безпеки й комплексні моделі систематизованого цінового управління суб'єкту міжнародного підприємництва, орієнтованого на довгостроковий та короткостроковий результат, взаємозалежні між собою, орієнтовані на досягнення стратегічних результатів учасників міжнародного бізнесу в залежності від їх кінцевих цілей, а також уможлиблюють контроль стану виконання стратегічних завдань у реальному часі (ця група моделей надає можливості підійти до процесу цінового управління не тільки на основі власних витрат, а також на основі рівня споживчої (відчутної) цінності, тенденції попиту й інших нефінансових показників).

Запропоновано модель встановлення *оптимального рівня ціни на товар* в конкретних умовах цільового ринку певної національної економіки з урахуванням особливостей ведення та формування цінової політики, структурної організації галузевого ринку, конкурентної ситуації (яка складається на цьому ринку відповідно інноваційно-виробничому розвитку національної економіки, де він розташовано), котрий забезпечує знаходження надійних цінових позицій суб'єкта міжнародного бізнес-процесу в межах конкурентно-цінового простору цільового ринку певної країни, на території якого він планує успішно функціонувати з метою досягнення максимальної ефективності при отриманні максимального прибутку з максимальним забезпеченням власної ринкової безпеки.

На основі проведеного дослідження було запропоновано комплексний підхід до зміцнення економічної міжнародної безпеки на основі формування цінової стратегії системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, що складається з *оптимізаційного механізму формування* конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки шляхом управління ціновою стратегією міжнародного маркетингу з урахуванням впливу глобалізації (який на основі формування конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного бізнес-процесу дозволяє розробити стратегію зміцнення мар-

кетингової міжнародної безпеки шляхом управління його ціновою політикою; розроблено функціональний механізм управління ціновим рівнем в межах конкурентно-цінового простору з забезпеченням маркетингової міжнародної підприємницької безпеки), концептуальної моделі формування системи цінового управління *через реалізацію стратегії міжнародної маркетингової безпеки, варіативних моделей систематизованого цінового управління суб'єкту міжнародного підприємництва в залежності від його глобальних цілей та організаційно-функціональної моделі цінового управління міжнародної маркетингової безпеки (яка направлена на прогнозування ризику участі у міжнародному підприємстві з урахуванням маркетингових стратегічних цілей суб'єкту міжнародного бізнес-процесу в ціновому сегменті при забезпеченні максимальної органічності функціонування відповідних підрозділів підприємства)*, методології встановлення оптимального рівня ціни (*рівень ціни на товар в конкретних умовах цільового ринку певної національної економіки з урахуванням особливостей ведення та формування цінової політики, структурної організації галузевого ринку, конкурентної ситуації (яка складається на цьому ринку відповідно інноваційно-виробничому розвитку національної економіки, де він розташований), котрий забезпечує знаходження суб'єкта міжнародного бізнес-процесу в межах конкурентно-цінового простору цільового ринку певної країни, на території якого він планує успішно функціонувати з метою досягнення оптимальної ефективності при отриманні максимального прибутку максимальним забезпеченням власної ринкової безпеки)*)

Обґрунтовано необхідність розробки загальної моделі комплексного управління системою маркетингової міжнародної підприємницької безпеки. Розроблено *модель організаційно-економічного механізму управління системою маркетингової міжнародної підприємницької безпеки з урахуванням особливостей розвитку світогосподарської системи у цілому та окремо кожної національної економіки, де розташовані цільові ринки суб'єкту міжнародного бізнесу, яка представляє собою специфічну багатофункціональну і ба-*

гатокомпонентну систему, яка складається із взаємопов'язаних блоків і функціонують для досягнення головної мети системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки і підвищення ефективності міжнародної бізнес-діяльності.

Запропоновано *загальна модель оцінки ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки суб'єкту міжнародної бізнес-діяльності на цільовому ринку певної країни*, яка дозволяє забезпечити своєчасне виявлення «вузьких місць» у функціонуванні суб'єкту міжнародного бізнесу у кожній країні окремо, де розташовані його цільові ринки і відповідно своєчасну розробку програму реагування на них та їх ліквідації; своєчасне виявлення «вузьких місць» у функціонуванні маркетингової системи і відповідно своєчасну розробку програму реагування на них та їх ліквідації; обґрунтування ефективності маркетингового комплексу, який впроваджується на конкретному цільовому ринку (як на стадії розробки, так і на стадії прийняття рішення); пошук оптимального варіанту маркетингового рішення з існуючих альтернатив ведення маркетингової діяльності; визначення ступеню впливу маркетингових та ринкових ризиків на результативність діяльності суб'єкту міжнародного підприємництва та розробку програми дій по його зниженню (якщо це можливо) або своєчасну розробку програми зміни орієнтації маркетингової діяльності (якщо ризик необґрунтований та його знизити неможливо); визначити кінцеву ефективність маркетингової діяльності зокрема та підприємницької діяльності взагалі, як на стадії розробки проекту, так і на стадії вибору більш якісного з існуючих альтернатив, так і на стадії впровадження при максимальному забезпеченні його гнучкості;- корегування та визначення кінцевої ефективності маркетингової діяльності та бізнес-процесу суб'єкта міжнародного підприємництва, виходячи з фактичних результатів бізнес-діяльності, при максимальному забезпеченні маркетингової міжнародної підприємницької безпеки.

Основаючись на тому, що процес управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою повинно розглядатися у тісному взає-

мозв'язку з загальною теорією економічної безпеки, стратегічним маркетингом, інноваційним маркетингом, міжнародним маркетингом та менеджментом, розроблено *механізм взаємозв'язку системи управління маркетинговою міжнародною підприємницької діяльності з іншими науковими напрямками.*

На основі сформованого нового поняття *простору міжнародної маркетингової підприємницької безпеки*, під котрою слідує розуміти ту частку простору міжнародної підприємницької діяльності, де товар суб'єкту міжнародного бізнес-процесу буде реалізовано з забезпеченням максимальної вигідності для підприємства і задоволеності споживачів при підтримці оптимального ступеню маркетингової безпеки побудовано механізм формування простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та управління в його межах конкурентним профілем суб'єкту міжнародного бізнес процесу при максимальному забезпеченні його маркетингової безпеки. Запропоновано механізм формування *простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки та управління в його межах конкурентним профілем суб'єкту міжнародного бізнес-процесу* при максимальному забезпеченні його маркетингової безпеки.

Апробація: [97], [125], [122], [113], [120], [114], [106] [124], [112], [432].

ВИСНОВКИ

Отримані наукові результати в сукупності вирішують конкретне наукове завдання - розроблення цілісного підходу до формування процесів маркетингових стратегій міжнародної економічної безпеки України. Це дало можливість отримати висновки теоретичного та науково-практичного характеру:

1. Встановлено, що в світовій економічній практиці накопичено широкий досвід організаційно-методологічних форм застосування теорії економічної безпеки як на науковому, так і на прикладному рівні, але відсутній системний підхід до визначення чіткої стратегії та її теоретико-методологічних і інституційних засад. Визначено, що при формулюванні поняття «міжнародна безпека» необхідно враховувати масштаби охоплення (мега-, макро-, мезо та мікрорівень) та тип і особливості суб'єкта дослідження. Отже, при формуванні концепції економічної безпеки в сучасному розумінні, її необхідно розглядати на різних рівнях, в залежності від об'єктів уваги (світова економіка, суспільство, держава, регіон, галузь, особа, її сім'я та ін.). У зв'язку з цим, в роботі обґрунтовано необхідність виділення низки понять: *«міжнародна економічна безпека держави»*, *«міжнародна підприємницька економічна діяльність»*, *«міжнародна підприємницька економічна безпека»*, *«глобальна підприємницька економічна безпека»*, *«маркетингові стратегії міжнародної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва»*, *«маркетингова безпека суб'єктів міжнародної бізнес-діяльності»*, *«маркетингова міжнародна підприємницька безпека»*.

На основі обґрунтування макроекономічних функцій та здійснення аналізу їх поведінки на різних етапах розвитку країн з трансформаційною економікою, встановлено, що в умовах командно-адміністративної системи не було наявної потреби у формуванні політики підприємницької економічної безпеки головним чином із-за недостатнього розвитку економіки країни та відсутності самостійності в функціонуванні суб'єктів бізнес-діяльності, тому не випадково, а цілком закономірно, що в країнах цієї групи (в тому чи-

слі, і в Україні) початок використання терміну «економічна безпека» на різних рівнях (засоби масової інформації, економісти, політики) датується тільки в 90-х роках ХХ сторіччя.

2. В сучасних рецесійних економічних умовах розвитку світової економіки визначена система дій щодо розроблення стратегій зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки, які спрямовані на зниження ризику виходу на світовій ринок взагалі та цільовий ринок окремих національних економік в глобальній економіці.

3. Доведена висока значущість розробки ефективної стратегії зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки через впровадження ряду заходів в комплексній системі (формування ефективного механізму оцінки досягнутого рівня економічної безпеки при участі у міжнародному підприємстві; формування якісної системи, у тому числі маркетингової оцінки, прогнозування та управління підприємницьким ризиком, з урахуванням особливостей здійснення міжнародних бізнес-процесів; забезпечення бізнес-процесів ресурсами обґрунтованої кількості та потрібної якості; підвищення ефективності системи прогнозування і планування, як маркетингового, так і виробничого, організаційного та управлінського характеру, формування механізму корегування планів, програм і заходів щодо зміцнення міжнародної підприємницької економічної безпеки) та необхідності індивідуального підходу при формуванні стратегії зміцнення підприємницької економічної безпеки окремо взятої країни в міжнародному аспекті.

4. З урахуванням особливостей розвитку світогосподарської системи, а також факту необхідності розгляду міжнародної економічної безпеки, в якості завдань аналітичного характеру (соціальних, екологічних, техніко-економічних механізмів світогосподарської системи), які характеризуються різноманітністю параметрів, показників та властивостей, мають складну та багаторівневу структуру внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків на мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях, невизначеність умов саморозвитку та розвитку, різноманіття інтересів автором обґрунтовано, що відомі методи та підходи до

аналізу існуючих систем та підсистем цього багатосуб'єктивного механізму, в даному випадку, непридатні. Встановлено, що в контексті забезпечення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва, в межах формування та розвитку теорії економічних міжнародних відносин, значно зростає роль міжнародного маркетингу як одного з важливих інструментів управління функціонуванням суб'єктів міжнародного підприємництва в глобальних міжнародних відносинах. Все це свідчить про необхідність розвитку процесів впровадження та використання методології міжнародного маркетингу при забезпеченні міжнародної економічної безпеки в умовах глобалізаційної економіки.

5. Обґрунтовано, що ознаками процесу глобалізації світової економіки є постійне підвищення ступеню взаємозалежності національних економік, що сприяє забезпеченню зростання цілісності та єдності світогосподарської системи, посилення міжнародного розподілу праці. За таких умов, кожна країна повинна забезпечити максимальне впровадження в ці процеси та погоджувати свій головний напрям економічного розвитку з програмами міжнародної глобалізації та інтеграції світової економіки, якщо вона прагне до економічного зростання та підвищення загального рівня конкурентоспроможності. В результаті аналізу теоретичних основ глобалізації встановлено, що в сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів має місце напрямок «нового регіоналізму», який має прояв у вигляді мегарегіональної інтеграції, що сприяє поступовій передачі функцій міжнародних відносин та прав окремих національних економік міжнародним наднаціональним органам.

6. Доведено, що в сучасних умовах розвитку світогосподарської системи більших підходів та методів оцінки економічної безпеки підприємництва мають однубічну орієнтацію, яка припускає активізацію тільки окремих бізнес-функцій, що не дає можливості забезпечити узгодження їх між собою, а отже, це приводить до великих відхилень отриманих бізнес-результатів від очікуваних. Більшість кількісних підходів та методів оцінки економічної безпеки орієнтовані на оцінку рівня фінансової безпеки. Усі існуючі підходи та методи оцінки

економічної безпеки підприємництва мають один недолік, який є головним в сучасних умовах розширення глобалізаційних процесів в світогосподарській системі, завдяки якому не тільки підвищується рівень загальноприйнятих економічних ризиків, але і з'являється низка нових специфічних небезпек - їх закритість від зовнішнього оточення міжнародного конкурентного простору та відсутність механізму врахування ступеня впливу показників зовнішніх ринків на суб'єкт міжнародного підприємництва (з урахуванням їх власних особливостей та особливостей впливу на суб'єкт дослідження, з максимальним урахуванням та забезпеченням їх індивідуальності), що в значній мірі негативно впливає на рівень конкурентоспроможності внутрішніх господарських одиниць. Встановлено відсутність систематизованих методів та моделей для оцінки маркетингової складової економічної безпеки підприємництва.

7. Обґрунтовано, що провідна роль «маркетингової складової системи підприємницької міжнародної економічної безпеки», як самостійного наукового напрямку, визначається активізацією глобалізаційних процесів в світовій економіці та стихійними і кризовими умовами розвитку світового підприємництва в цілому та на національному рівні, зокрема. При здійсненні міжнародної бізнес-діяльності необхідно враховувати орієнтацію суб'єктів міжнародних бізнес-процесів на підвищення власної конкурентоспроможності підприємства та конкурентоспроможності продукції, на виробництві якої воно спеціалізується (під продукцією необхідно розуміти усі види діяльності, на яких спеціалізується підприємство), а також формування конкурентних переваг на всіх рівнях міжнародного економічного простору (мега-, макро-, мезо- і мікро-). Встановлено, що досягнення мети щодо зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва за рахунок маркетингової складової, з максимальним урахуванням неоднорідності, суперечливості та високомінливості конкурентного середовища світового ринку, неможливе без забезпечення максимальної гнучкості формування стратегії управління механізмом міжнародного маркетингу.

8. На основі проведеного аналізу встановлено, що більшість підходів та методів оцінки економічної безпеки підприємництва мають односторонню орієнтацію, яка припускає активізацію тільки окремих бізнес-функцій, що не дає можливості забезпечити узгодження їх між собою, а отже, приводить до великих відхилень отриманих бізнес-результатів від очікуваних; більшість існуючих кількісних підходів та методів оцінки економічної безпеки орієнтовані на оцінку рівня фінансової безпеки; всі існуючі підходи та методи оцінки економічної безпеки підприємництва мають один недолік (який є головним в сучасних умовах розширення глобалізаційних процесів в світогосподарській системі, завдяки якому не тільки підвищується рівень загальноприйнятих економічних ризиків, але і з'являється низка нових специфічних небезпек) - їх закритість від зовнішнього оточення міжнародного конкурентного простору та відсутність механізму врахування ступеня впливу показників зовнішніх ринків на суб'єкт міжнародного підприємництва (з урахуванням їх власних особливостей та особливостей впливу на суб'єкт дослідження, з максимальним урахуванням та забезпеченням їх індивідуальності), що в значній мірі негативно впливає на рівень конкурентоспроможності внутрішніх господарських одиниць; встановлено відсутність систематизованих методів та моделей для оцінки маркетингової складової економічної безпеки підприємництва. Автором запропоновано систематизовану класифікацію методів, моделей та підходів оцінки економічної безпеки підприємництва.

9. Доведено провідну роль в процесі модифікації стратегій інноваційного використання спеціальних методів дослідження модифікації стратегій інноваційного розвитку економіки (як на національному рівні, так і на світовому), при використанні яких пропонується застосування якісно-кількісного аналізу ознак модифікації стратегій. Виявлена потреба у формуванні особливих методів дослідження модифікації стратегій інноваційного розвитку світової економіки в кризових умовах підвищеного ризику ведення підприємницької діяльності, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Запропоновано *кількісно-ситуативний метод формування стратегій іннова-*

ційного розвитку країн та аналіз їх ефективності, в межах формування міжнародної економічної безпеки, на основі застосування інтегрального модифікатора для визначення особливостей типів стратегій інноваційного розвитку країн, з метою зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва. Метод кількісно-ситуативного аналізу стратегій інноваційного розвитку країн полягає у визначенні параметрів інтегрального модифікатора та похідних коефіцієнтів, диференціації кількісних комбінацій яких є основою для отримання системи параметрів, що визначають характерні типи стратегій інноваційного розвитку країн світової економіки, на основі чого з'являється можливість прогнозування подальшого напрямку розвитку діяльності суб'єктів міжнародного підприємництва, із забезпеченням максимального рівня економічної безпеки суб'єктів міжнародних бізнес-процесів (цільовими ринками для яких є окремі національні економіки).

10. Запропоновано теоретико-методологічні підходи до розвитку системи забезпечення економічної безпеки міжнародної підприємницької діяльності на основі принципів «міжнародного маркетингу», а саме: запропоновано удосконалену концептуальну схему міжнародної безпеки, яка ґрунтується на взаємозв'язку з міжнародним маркетингом, на основі управління сучасними бізнес-процесами у світогосподарській системі, в якій враховано взаємозв'язок наукових напрямів теоретичного блоку (економічна теорія, міжнародні економічні відносини, міжнародний маркетинг): організаційно-управлінського блоку (стратегічне управління розвитком міжнародного бізнесу, розподіл управлінських функцій, розвиток системи управління персоналом, регулювання бізнес-процесів, контроль міжнародних бізнес-процесів та їх ефективності), маркетингового блоку (маркетинг, маркетингові дослідження, стратегічний маркетинг, маркетинг послуг, менеджмент тощо) та практичного блоку (зовнішньоекономічна діяльність, аналіз господарської діяльності, фінанси, облік, аудит і контроль).

11. Обґрунтовано необхідність формування та реалізації прогнозно-контролюючої стратегії взаємозв'язку міжнародної економічної безпеки з

міжнародним маркетингом та інноваційного розвитку глобалізованої економіки на міжнародному рівні, спрямованому на формування комплексного механізму прогнозування ринкових загроз та ризиків шляхом комплексної оцінки економічного простору функціонування суб'єкту міжнародного бізнесу та контролю ефективності його інноваційно-маркетингової активності для максимального забезпечення узгодженості маркетингової та інноваційної програм суб'єкта міжнародного підприємництва вимогам світового ринку в цілому та цільових ринків окремих національних економік, зокрема, в умовах глобалізації.

12. *Визначено новий напрям наукового дослідження «маркетингові стратегії глобальної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва», сутність якого полягає в розробці науково-методологічних та теоретико-концептуальних засад забезпечення зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва (і, тим самим, розвитку світогосподарської системи) в кризових умовах становлення та розвитку глобалізаційних процесів на основі використання маркетингових стратегій міжнародного підприємництва;*

13. *Виявлено наукову доцільність розроблення функціонального підходу до формування стратегії інноваційного розвитку країн світової економіки з метою підвищення міжнародної економічної безпеки суб'єктів підприємницьких процесів, адже фундаментальність та різноплановість теорій вказує на важливість та наукову доцільність напрямку досліджень інноваційного розвитку країн. Сформовано функціональну модель підвищення міжнародної економічної безпеки шляхом інноваційного розвитку країн світової економіки на основі урахування типових функцій, які виконують суб'єкти глобального інноваційного процесу, а також економічних рівнів управління міжнародною інноваційною діяльністю. Застосування функціонального підходу в розробці і реалізації стратегії інноваційного розвитку національної економіки країни базується на принципі мотивованої участі суб'єктів національної економіки у міжнародній інноваційній діяльності. Запропонована автором*

система управління передбачає комплексний підхід до формування механізму реалізації інноваційної моделі економіки: інноваційний розвиток суб'єктів ринку забезпечує інноваційний розвиток регіонів і, відповідно, країни.

14. Розроблена *концепція глобалізованої інноваційної системи*, яка базується на безпосередній взаємодії мікрорівневих та макрорівневих інституцій в умовах глобалізації світової економіки. При цьому, концепція формується з максимальною орієнтацією на зміцнення міжнародної економічної безпеки з використанням стратегічного маркетингового підходу (що направлено на зниження ризику виходу на світовий ринок суб'єктів міжнародної підприємницької діяльності). При впровадженні цієї концепції необхідно враховувати визначенні відмінності інноваційних систем окремих національних економік, особливості їх розвитку, виявлення яких необхідно здійснювати при проведенні модифікації інноваційного розвитку країн.

15. Встановлено, що існує необхідність, в умовах нестабільності ринкових відносин на світовому ринку, визначити головні принципи вибору формування механізму управління маркетинговою складовою системи міжнародної підприємницької економічної безпеки в умовах глобалізації, а також потреба у визначенні місця та ролі цього механізму в загальній системі управління ефективністю міжнародного підприємництва. При здійсненні міжнародної бізнес-діяльності необхідно враховувати орієнтацію суб'єктів міжнародних бізнес-процесів на підвищення конкурентоспроможності підприємства та конкурентоспроможності продукції, на виробництві якої воно спеціалізується. Встановлено, що досягнення мети щодо зміцнення економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва за рахунок маркетингової складової, з максимальним врахуванням неоднорідності, суперечливості та високомінливості конкурентного середовища світового ринку, неможливо без забезпечення максимальної гнучкості формування стратегії управління механізмом міжнародного маркетингу.

16. Розроблено концептуальний підхід до формування системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, який базується на використанні ситуативно-системного підходу до розробки маркетингової стратегії для зміцнення економічної безпеки у міжнародному підприємстві та формуванні науково-методичного маркетингового інструментарію щодо управління підприємницькою економічною безпекою (введено нове поняття простору міжнародної маркетингової підприємницької безпеки, під яким слід розуміти ту частку простору міжнародної підприємницької діяльності, де товар суб'єкту міжнародного бізнес-процесу буде реалізовано з забезпеченням максимальної вигідності для підприємства і задоволеності споживачів; розроблено модель оцінки ефективності системи маркетингової міжнародної підприємницької безпеки функціонування суб'єктів міжнародних бізнес-процесів на цільовому ринку певної країни світової економіки; модель оцінки ефективності управління маркетинговою міжнародною підприємницькою безпекою на основі формування простору міжнародної маркетингової підприємницької безпеки суб'єкту міжнародного підприємництва; механізм взаємозв'язку системи управління маркетинговою міжнародною підприємницькою діяльністю з іншими науковими напрямками; функціональний механізм управління конкурентними позиціями суб'єкта міжнародного бізнесу в межах простору маркетингової міжнародної підприємницької безпеки;

17. Запропоновано комплексний підхід до зміцнення маркетингової міжнародної підприємницької безпеки на основі формування її цінової стратегії, що включає з *оптимізаційний механізм формування конкурентно-цінового простору суб'єкту міжнародного підприємництва*, в межах концепції маркетингової міжнародної підприємницької безпеки, *шляхом управління ціновою стратегією міжнародного маркетингу*; методології встановлення оптимального рівня ціни (рівень ціни на товар в конкретних умовах цільового ринку певної національної економіки з урахуванням особливостей здійснення та формування цінової політики, структурної організації галузевого ринку, конкурентної ситуації (яка складається на цьому ринку відповідно до

інноваційно-виробничого розвитку національної економіки, де він розташований), і забезпечує знаходження суб'єкта міжнародного бізнес-процесу в межах конкурентно-цінового простору цільового ринку певної країни, на території якої він планує успішно функціонувати, з метою досягнення оптимальної ефективності при отриманні максимального прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України; Господарський процесуальний кодекс України : офіційне видання станом на 01.07.2007 р. – К. : Ін Юре, 2007. – 320 с.
2. Кримінальний кодекс України; Кримінально-процесуальний кодекс України; Кримінально-виконавчий кодекс України: офіційне видання станом на 15.07.2007 р. – К. : Ін Юре, 2008. – 664 с.
3. О предприятиях в Украине : Закон Украины от 27 марта 1991 г. № 887-ХІІ (с изм. и доп.) // Все о бухгалтерском учете. – 1999. – № 29.
4. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12 лют. 2009 р. № 105/2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua.
5. Про банкрутство : Закон України від 14 трав. 1992 р. № 784-ХІV // Галицькі контракти. – 1996. – № 42.
6. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 30 черв. 1999 р. № 2343-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 42-43. – Ст. 378.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення правового захисту громадян та запровадження механізмів реалізації конституційних прав громадян на підприємницьку діяльність, особисту недоторканність, безпеку, повагу до гідності особи, правову допомогу, захист) : Закон України від 12 січ. 2005 р. № 2322-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 10. – Ст. 187.
8. Про державну підтримку малого підприємництва : Закон України від 19 жовт. 2000 р. № 2063-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 51-52. – Ст. 447.
9. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06 вер. 2005 р. № 2806-ІV // Відомості Верховної Ради України . – 2005. – № 48. – Ст. 483.

10. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : Закон України від 28 лист. 2002 р. № 240-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 1. – Ст. 2.
11. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України від 02 бер. 2007 р. № 60. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua.
12. Про затвердження Плану заходів з виконання у 2007 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31. січ. 2007 р. № 28-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/28-2007-%D1%80>.
13. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 лип. 2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради . – 2002. – № 36. – Ст. 266.
14. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : Постанова Верховної Ради України від 16 січ. 1997 р. № 3/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 10. – Ст. 85.
15. Про концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності : Указ Президента України від 03 вер. 2007 р. № 816/2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua.
16. Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва : Указ Президента України від 12 трав. 2005 р. №779/2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua.
17. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні : Закон України від 21 груд. 2000 р. № 2157-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 7. – Ст. 35.
18. Про основи національної безпеки України : від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
19. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05 бер. 1998 р. № 183/98-ВР // Урядовий кур'єр. – № 64-65.

20. Про спрощену систему оподаткування, звітності та обліку суб'єктів малого підприємництва : Указ Президента України від 3. лип. 1998 р. № 727/98. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua.
21. Укрстат. Матеріали офіційного сайту за 2007 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // [http: www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
22. Укрстат. Матеріали офіційного сайту за 2011 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // [http: www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
23. Абалкин Л. И. Конечные народнохозяйственные результаты: сущность, показатели, пути повышения / Л. И. Абалкин. – М. : Экономика, 1982. – 184 с.
24. Абчук В. А. Прогнозирование в бизнесе, менеджменте и маркетинге / В. А. Абчук. – М. : Изд-во Михайлова В. А., 2005. – 448 с.
25. Агапова Г. Н. Методика и инструментарий для мониторинга экономической безопасности региона / Г. Н. Агапова // Вопросы статистики. – 2001. – № 2. – С. 44-48.
26. Акимова И. М. Промышленный маркетинг / И. М. Акимова. – К. : Знання; КОО, 2000. – 294 с.
27. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення : монографія / О. І. Амоша, В. П. Антонюк, А. І. Землянкін [та ін.]. – Донецьк: НАНУ; Ін-т економіки пром-ті, 2007. – 328 с.
28. Актуальные проблемы устойчивого развития : кол. моногр. / В. А. Акимов, Е. В. Бридун М. Ю. Ватагин [и др.] ; под общ. ред. И. В. Недина, Е. И. Сухина. – К. : Знание Украины, 2003. – 430 с.
29. Алпатов Г. Е. Общая методика внедрения системы маркетинга на предприятии / Г. Е. Алпатов. – М. : Авлилон, 2004. – 346 с.
30. Амблер Т. Маркетинг от «А» до «Я» / Т. Амблер. – Спб. : Питер-Ком, 1999. – 560 с.
31. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28-32.

32. Антикризисное управление предприятием : учебное пособие / З. Е. Шершнева, В. М. Багацкий, Н. Д. Гетманцева, С. В. Оборская. – 2-е изд. - К. : КНЕУ, 2007. – 380 с.
33. Анфилатов В. С. Системный анализ в управлении / В. С. Анфилатов, А. А. Емельянов, А. А. Кукушкин ; под ред. А. А. Емельянова. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 368 с.
34. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Р. Арон. – М.: Прогресс-Политика, 1993. – 608 с.
35. Ахутин В. А. Понятие «природы» в античности и в Новое время / В. А. Ахутин. – М., 1988.
36. Баззел Р. Информация и риск в маркетинге / Р. Баззел, Д. Кокс, Р. Браун ; пер. с англ. под ред. М. П. Ефимовой. – М. : Финстатинформ, 1993. – 96 с.
37. Барановський О. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
38. Баркалов Н. Б. Производственные функции в моделях экономического роста / Н. Б. Баркалов. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 128 с.
39. Беляев В. И. Маркетинг: основы теории и практики : учебник / В. И. Беляев. – М. : КНОРУС, 2005. – 672 с.
40. Бендиков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) / М. Бендиков // Консультант директора. – 2000. – № 2. – С. 7-13.
41. Бердсолл Н. Усиление неравенства в новой глобальной экономике / Н. Бердсолл // Вопросы экономики. – 2006. – № 4. – С. 84-89.
42. Бжезинский З. Выбор: мировое господство или глобальное лидерство / З. Бжезинский. М., 2008. – С. 27-33.
43. Бжезінський З. Україна у геополітичному контексті / З. Бжезінський. – К. : Вид-во “Києво-Могилянська академія”, 2006. – 350 с.
44. Бобина М. Стратегические межфирменные альянсы // Вопр. экономики. 2002. № 4. С.102–110.

45. Богатирьова Р. В. Про три загрози для безпеки України в 2011 році [Електронний ресурс] / Р. В. Богатирьова. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.info/bogatirova-ozvuchila-tri>.
46. Богомолов О. Глобализация вызов мировому экономическому порядку.1. М.: ИМЭПИ РАН, 1999. – 346с.
47. Валдайцев С. В. Управление инновационным бизнесом : учеб. пособие для вузов / С. В. Валдайцев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 343 с.
48. Варфоломеев В. И. Алгоритмическое моделирование элементов экономических систем / В. И. Варфоломеев. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 208 с.
49. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством / В. О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
50. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
51. Ватель И. А. Математика конфликта и сотрудничества / И. А. Ватель, Ф. И. Ерешко. – М. : Знание, 1973. – 63 с.
52. Вахненко Т. Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин / Т. П. Вахненко. – К. : Фенікс, 2006. – 536 с.
53. Вернадский В. И. Размышление натуралиста. Кн.2. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. – М, 1977. – 757 с.
54. Вернадский В. И. Труды по всеобщей истории науки / В. И. Вернадский. – М., 1988.
55. Вертоградов В. Управление продажами / В. Вертоградов. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 240 с. – (Серия “Маркетинг для профессионалов”).
56. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
57. Вітлінський В. В. Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності / В. В. Вітлінський. – К. : ІЗИН, 2008. – 432 с.

58. Вітлінський В. В. Економічний ризик і методи його вимірювання : підручник / В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шарапов. – К. : ІЗИН, 1996. – 400 с. Вітлінський В. В. Моделювання економіки : навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2005. – 306 с.
59. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С.Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48с.
60. Всемирная история экономической мысли : в 6 т. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова; Мысль, 1994. – Т. 5. – 558 с.
61. Вурос А. Экономика отраслевых рынков / А. Вурос, Н. Розанова. – М. : Теис, 2000. – 456 с.
62. Вэриан Х. Р. Микроэкономика: промежуточный уровень, современный подход: пер. с англ. / Х. Р. Вэриан.–М. : ЮНИТИ, 1997.–589с.
63. Гайдаенко, Т. А. Маркетинговое управление. Полный курс МВА. Принципы управленческих решений и российская практика / Т. А. Гайдаенко. – М. : Эксмо, 2010. – 480 с.
64. Гайденко П. П. Научная рациональность и философский разум / П. П. Гайденко. – М. : Прогресс- Традиция, 2003. – 528 с.
65. Гайденко П. П. Эволюция понятия науки / П. П. Гайденко. – М., 1980.
66. Гамкало О. В. Імплементация досвіду країн-членів ЄС у вирішенні фінансово-економічних проблем інноваційного розвитку підприємництва в Україні / О. В. Гамкало // Вісник Хмельницького національного університету. Т. 1 : Економічні науки. – 2007. – № 6. – С. 259-263.
67. Геец В. Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем / В. Геец // Общество и экономика. — 2006. — № 3. — С. 23–53.
68. Гелд Д. Глобалізація / антиглобалізація / Д. Гелд, Е. Мак-Грю : пер. з англ. І. Андрущенко. – К. : К.І.С., 2004. – 180 с.

69. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк : монографія. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 244 с.
70. Гладченко Т. М. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності: регіональний аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 «механізми державного управління» / Таїсія Миколаївна Гладченко. – Донецьк, 2004. – 20 с.
71. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / за ред. О. Г. Білоруса, Д. Г. Лук'яненка. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
72. Глобальна економіка ХХІ ст.: людський вимір : монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот [та ін] ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка та А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2008. – 420 с.
73. Голубков Е. П. Маркетинговые исследования: теория, методология и практика / Е. П. Голубков. – М. : Финпресс, 1998. – 416 с.
74. Гражевська Н. І. Економічні системи глобальних змін / Н. І. Гражевська. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
75. Грейсон Дж. К. мл. Американский менеджмент на пороге ХХІ века [Електронний ресурс] / Дж. К. Грейсон мл., К. О'Делл. – Режим доступа : <http://e2000.kyiv.org>.
76. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Харків : ІН-ЖЕК, 2003. – 308 с.
77. Давнис В. В. Прогнозные модели экспертных предпочтений : монография / В. В. Давнис, В. И. Тинякова. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2005. – 248 с.
78. Данилишин Б. Украина в международных рейтингах устойчивого развития / Б. Данилишин, О. Веклич // Экономика Украины. – 2008. – № 7.
79. Декарт Р. Міркування про метод: щоб правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках / Р. Декарт. – К., 2001. – 768с.

80. Делягин М. Драйв человечества. Глобализация и мировой кризис / Михаил Делягин. — М. : Вече, 2008. — 528 с.
81. Дэй Д. Стратегический маркетинг / Д. Дэй. — М. : ЭКСМО-Пресс, 2002. — 640 с.
82. Евстигнеева Л. П. Методологические основы экономической синергетики (научный доклад) / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев. — М. : ИЭ РАН, 2007. — 64 с.
83. Екологічний менеджмент / за ред. В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк. — К. : Знання, 2006. — 366 с.
84. Економіка підприємства : підручник / Й. Петрович, О. Боженко, Г. Захарчин, Г. Кіндрацька. — 2-ге вид., виправл. — Л. : Магнолія плюс, 2006. — 580 с.
85. Економіка України. Підсумки перетворень та перспективи зростання / за ред. В. М. Гейця. — К. : Форт, 2000. — 422 с.
86. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько : монографія. — К. : НІСД, 1997. — 144с.
87. Емельянов А. А. Имитационное моделирование в управлении рисками / А. А. Емельянов. — СПб. : Инжэкон, 2000. — 376 с.
88. Ендовицкий Д. А. Комплексный анализ и контроль инвестиционной деятельности: методология и практика / Д. А. Ендовицкий. — М. : Финансы и статистика, 2001. — 400 с.
89. Еськов А. Л. Мотивационный механизм в системе производственного менеджмента: проблемы и решения: монография / А. Л. Еськова. — Донецк, 2005. — 390 с.
90. Єрмошенко М. Стратегічна інформація в забезпеченні фінансової безпеки держави / М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 2. — С. 105-110.
91. Жаліло Я. А. Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві / Я. А. Жаліло // Актуальні проблеми міжнародних

відносин: зб. наук. праць. –К. : ПВЦ «Київський університет», Інститут міжнародних відносин, 2001. – Вип. 26. – С. 25.

92. Журавлева Г. П. Методология исследования экономических процессов // Г. П. Журавлева // Методы преподавания. –2004. –№3. –С. 114-128.

93. Замков О. О. Математические методы в экономике : учебник. – М. : Дело и Сервис, 2001. – 368 с.

94. Зовнішня торгівля України: статистичний збірник /Державна служба статистики України; под ред. О. Г. Осауленко. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2012. – 102 с.

95. Иванова Р. Х. Игровой подход к рыночному ценообразованию / Р. Х. Иванова // Экономика промышленности. Экономика Украины на пороге третьего тысячелетия : сб. науч. трудов. – Донецк : НАН Украины; Ин-т экономики пром-сти; АО «НКМЗ», 2000. – С. 295-299.

96. Ильенко О. В. Анализ системы управления международной инновационной деятельностью / О. В. Ильенко // Matters of relevance in economy, law, and studies in 2013. – 2013. – № 1. – С. 55-58.

97. Ильенко О. В. Формирование конкурентно-ценовой стратегии взаимодействия субъектов международного бизнеса / О. В. Ильенко // Проблемы летной эксплуатации и безопасности полетов: Межвузовский тематический сборник научных трудов. – 2013. – Вып. 7 – С. 97-103.

98. Иноземцев В. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические следствия / В. Л. Иноземцев. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика»», 2003. – 776 с.

99. Интрилигейтор М. Глобализация как источник международных конфликтов и обострения конкуренции [Электронный ресурс] / М. Интрилигейтор. – Режим доступа : <http://www.ptpu.ru/Issues/6-98/ru6-1.htm>

100. Ипполитов К. Х. Экономическая безопасность: стратегия возрождения России / К. Х. Ипполитов. – М. : РСПБ, 1996. – 263 с.

101. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємств : навч. посібник / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 356 с.

102. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
103. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком. – 2-ге вид, перероб і доп. – Суми : ВТД «Університетська книга»; К. : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. – 324 с.
104. Ільєнко О. В. Формування маркетингової складової стратегії міжнародної підприємницької безпеки [Електронний ресурс] / О. В. Ільєнко // Зб. наук. праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 2. – С. 70-78. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnudps_2013_2_10.pdf.
105. Ільєнко О. В. Concept of international economic security generation based on the system of international marketing / О. В. Ільєнко // Економічний часопис-XXI : науковий журнал. – 2013. – 11-12(1). – С. 8-11.
106. Ільєнко О. В. Simulation of international business security space / О. В. Ільєнко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. – Вип. 9(47). – С. 163-167.
107. Ільєнко О. В. Аналіз глобалізації світогосподарської системи як умови формування поняття «міжнародна ринкова економічна безпека» / О. В. Ільєнко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – 2012. – №3. – С. 78-82.
108. Ільєнко О. В. Аналіз ефективності використання інноваційних ресурсів у міжнародній інноваційній діяльності / О. В. Ільєнко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2013. – № 46. – С. 52-61.
109. Ільєнко О. В. Еволюційний розвиток категорії «безпека» в науково-економічному просторі / О. В. Ільєнко // Стратегія розвитку України: науковий журнал. – К. : НАУ, 2013. – Вип. 3. – С. 59-64.
110. Ільєнко О. В. Зміцнення міжнародної економічної безпеки суб'єктів міжнародного підприємництва / О. В. Ільєнко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 37. – С. 51-57.

111. Ільєнко О. В. Методологічні аспекти удосконалення теорії економічної безпеки в умовах розвитку світогосподарської системи [Електронний ресурс] / О. В. Ільєнко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2012. – № 4. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/texts.html>.

112. Ільєнко О. В. Моделирование стратегии инновационного развития национальной экономики в рамках международной экономической безопасности / О. В. Ільєнко // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 12, ч. 1. – С. 134-139.

113. Ільєнко О. В. Моделювання системи цінового управління в межах концепції міжнародної маркетингової підприємницької безпеки / О. В. Ільєнко // Культура народів Причорномор'я : науч. журнал. – 2012. – С. 50-55.

114. Ільєнко О. В. Оцінка ефективності механізму маркетингової міжнародної підприємницької безпеки / О. В. Ільєнко // Економічний часопис-XXI : науковий журнал. – 2012. – № 11-12(2). – С. 3-6.

115. Ільєнко О. В. Розвиток понятійно-категоріального апарату теорії «міжнародна економічна безпека» / О. В. Ільєнко // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 11, ч. 4. – С. 83-87.

116. Ільєнко О. В. Розвиток теорії «економічна безпека підприємництва» в країнах з трансформаційною економікою / О. В. Ільєнко // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – 2013. – № 1(140). – С. 91-97.

117. Ільєнко О. В. Роль концепції міжнародного маркетингу в підвищенні ефективності маркетингового механізму / О. В. Ільєнко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: наук. зб. – 2012. – № 4(62). – С. 32-37.

118. Ільєнко О. В. Роль міжнародного маркетингу в глобалізованій економіці при формуванні економічної безпеки / О. В. Ільєнко // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 14. – С. 80-86.

119. Ільєнко О. В. Стратегії міжнародної економічної безпеки в умовах глобалізації (маркетинговий аспект) / О. В. Ільєнко. – К. : НАУ, 2013. – 360 с.

120. Ільєнко О. В. Формування загальної цінової стратегії зміцнення міжнародної маркетингової підприємницької безпеки / О. В. Ільєнко // Вісник

Чернігівського державного технологічного університету: наук. зб. – 2012. – № 3(60). – С. 28-32.

121. Ільєнко О. В. Формування інфраструктури інноваційної діяльності України / О. В. Ільєнко // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – 2013. – Вип. № 7-8(146). – С. 64-67.

122. Ільєнко О. В. Формування конкуренто-цінового простору функціонування суб'єктів міжнародного підприємництва / О. В. Ільєнко // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – 2013. – № 3(142). – С. 140-145.

123. Ільєнко О. В. Формування поняття глобальна підприємницька економічна безпека на міжнародному рівні функціонування / О. В. Ільєнко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2012. – № 5(67). – С. 190-195.

124. Ільєнко О. В. Формування стратегії інноваційного розвитку міжнародного підприємництва / О. В. Ільєнко // Стратегія розвитку України : наук. журн. – 2013. – № 4. – С. 48-57.

125. Ільєнко О. В. Формування стратегії цінового управління у міжнародному підприємстві / О. В. Ільєнко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 35. – С. 76-85.

126. Калда К. О. Шляхи інтеграції української авіації у світову авіагалузь / К. О. Калда // Зб. доп. ІХ Міжнародної наук.-практ. конф. „Ринок послуг комплексних транспортних систем та прикладні проблеми логістики”, жовтень 2007. – К. : Мін-во транспорту та зв'язку України, 2007. – С. 82-85.

127. Каніщенко О. Л. Маркетингова підтримка міжнародного підприємства / О. Л. Каніщенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 12(55). – С. 40-44.

128. Каніщенко О. Л. Міжнародний маркетинг: концептуальна еволюція / О. Л. Каніщенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 11(66). – С. 3-8.

129. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / Мануэль Кастельс; науч. ред., пер. О. И. Шкаратан. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
130. Капустин Н. экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин // Бизнес-Информ. – 1999. – № 11-12. – С. 45-47.
131. К вопросу о конкуренции и модели современного экономического развития Украины / И. Лукинов. - Экономика Украины. – 2010. - №6. – С. 4-9.
132. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності / О. А. Кириченко. – К. : Знання-прес, 2002. – 384 с.
133. Киселев А. П. Алгебра : учебник / А. П. Киселев. – М. : Просвещение, 1965. – 232 с.
134. Клейнер Г. Б. Производственные функции / Г. Б. Клейнер. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 240 с.
135. Клименко В. В. Забезпечення конкурентоспроможності фондового ринку України як головна передумова фінансової безпеки держави / В. В. Клименко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 10(28). – С. 18-24.
136. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-52.
137. Коллинз Дж. От хорошего к великому: Пер. с англ. — СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2001. — 285 с.
138. Конкурентне право: захист від недобросовісної конкуренції. / Г.О. Андрощук // Навчальний посібник.-2-е вид.,перероб. і доп.-К.-ЗАТ "Інститут інтелектуальної власності і права". - 2003. - 304с.
139. Корж М. В. Стратегія міжнародного маркетингу: теорія и практика : монографія / М. В. Корж. – Краматорськ : ДДМА, 2010. – 360 с.
140. Костенко Г. Предмет і зміст теорії воєнної безпеки / Г. Костенко // Військо України. – 1995. – № 1-2. – С. 7.
141. Котилко В. В. Оценка кризисных ситуаций, связанных со вступлением государств-участников СНГ во всемирную торговую организацию / В. В. Ко-

тилко // Национальные интересы, приоритеты и безопасность. – 2007. – № 9. – С. 38-43.

142. Котлер Ф. Основы маркетинга : пер. с англ. / Ф. Котлер. – М. : Прогресс, 1990. – 736 с.

143. Кохановский В. П. Философия и методология науки / В. П. Кохановский. – Ростов-н/Д., 1999.

144. Кравченко В. Ф. Организационный инжиниринг / В. Ф. Кравченко, Е. Ф. Кравченко, А. В. Забелин. – М. : ПРИОР, 1999. – 256 с.

145. Кузнецов Б. Г. Идеалы современной науки / Б. Г. Кузнецов. – М., 1983.

146. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М. : Прогресс, 1977. – 300 с.

147. Кутырёв В. А. Утопическое и реальное в учении о ноосфере / В. А. Кутырёв // Природа. – 1990. – № 11. – С. 3-10.

148. Лакатос И. Доказательства и опровержения [Электронное издание] / И. Лакатос : пер. с англ. – 1967. – Режим доступа :

http://www.kture.kharkov.ua/facultat/philosophy/biblio/aspirant/list_aspirant.html

149. Ламбен Ж. Ж. Стратегический маркетинг / Ж. Ж. Ламбен. – СПб. : Наука, 1996. – 589 с.

150. Леглер В. А. Наука, квазинаука, лженаука / В. А. Леглер // Вопросы философии. – 1993. – № 2.

151. Лепя Н. Н. Моделирование процессов управления развитием промышленных предприятий : монография / Н. Н. Лепя, Р. Н. Лепя, А. И. Пушкарь. – Донецк : Юго-Восток, Лтд, 2005. – 348 с.

152. Леонтьев Д.А. Развитие идеи самоактуализации в работах А. Маслоу [Текст] / Д.А. Леонтьев // Вопросы психологии. – 1987. – №3. - С. 151-158.

153. Липов В. В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії / В. В. Липов. – К. : Вид. дім «Професіонал», 2008. – 368 с.

154. Лук'яненко Д. Г. Інвестиційний глобалізм: сучасні проблеми економічних досліджень // Ринок цінних паперів України. – 2002. – № 5-6. – С. 17-21.
155. Лук'янихина О. А. Екологічний менеджмент в системі територіального управління : автореф. ... канд. екон. наук / О. А. Лук'янихина. – 2002. – 20 с.
156. Лукьянихин В. А. Экологический менеджмент: принципы и методы : монография / В. А. Лукьянихин, Н. Н. Петрусенко ; под научн. ред. В. А. Лукьянихина. – Сумы : Университетская книга, 2004. – 408 с.
157. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К. : Видав. центр «Друк», 2002 – 345 с.
158. Лыкшин С. Развитие экономики России и ее реструктуризация как гарантия экономической безопасности / С. Лыкшин, А. Свиначенко // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 113-125.
159. Ляшенко О. М. Вплив економічної безпеки на розвиток підприємства / О. М. Ляшенко // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – Краматорськ, 2008. – № 3(13). – С. 174-177.
160. Маджаро С. Международный маркетинг / С. Маджаро. – М. : Международные отношения, 1979. – 263 с.
161. Макогон Ю. В. Глобализация и Украина в мировой экономике / Ю. В. Макогон, Т. В. Орехова. – Донецк : ДОННУ, 2004. – 478 с.
162. Макогон Ю. В. Стратегии повышения конкурентоспособности машиностроительной продукции: международный опыт / Ю. В. Макогон, Т. С. Медведкин // Економіка промисловості. – 2005. – № 5(31). – С. 40-55.
163. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин : підручник / М. З. Мальський, М. М. Мацяк. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 461 с.
164. Малюта Л. Я. Обеспечение качества продукции – необходимое условие повышения конкурентоспособности предприятия и его продукции в современном рыночном пространстве / Л. Я. Малюта // Экономика. Финансы. Право. – К., 2008. – 368 с.

165. Маркетинг: підручник для вищих навчальних закладів / О. М. Азарян, І. Х. Баширов, Б. З. Воробйов [та ін.] ; за ред. О. М. Азарян. – К. : МНЦВО МОН України, НВФ «Студцентр», 2003. – 400 с.
166. Маркетинг_: учебное пособие для магистрантов. – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 1999. – 107 с.
167. Мартьянов О. Забезпечення економічної безпеки України в контексті її вступу до СОТ / О. Мартьянов // Стратегія розвитку України. – 2005. – № 1. – С. 30-35.
168. Маршалл А. Принципы экономической науки: пер. с англ. В 3-х т. / А. Маршалл. – М. : Прогресс, 1993. – 415 с.
169. Масштабей В. Я. Экспортный маркетинг / В. Я. Масштабей. – К. : Хвиля-прес, 1998. – 224 с.
170. Медведкин Т. С. Модели рыночной трансформации экономической системы государства в разрезе промышленной политики / Т. С. Медведкин // сб. науч. трудов. – Донецк : ДонНУ, 2009. – Ч. III. – С. 1205-1211.
171. Медведев С.И. Неэкономические аспекты феномена общественного развития [Электронный ресурс] / Медведев С.И., Буянова М.Э. - Режим доступа : http://www.volsu.ru/s_conf/tez_htm/008.htm
172. Международные экономические отношения / Е. В. Рыбалкин, Ю. А. Щербанин, Л. В. Балдин и др.; под ред. проф. В. Е. Рыбалкина. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 605 с.
173. Мескон М. Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
174. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / Національний інститут проблем міжнародної безпеки ; за ред. А. Г. Сухорукова. – К., 2003. – 64 с.
175. Методология в сфере теории и практики / А. Т. Москаленко, А. А. Погорадзе, А. А. Чечулин [и др.]. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд., 1988. – 345 с.

176. Мешко Н. П. Основы применения маркетингового подхода в управлении промышленным предприятием / Н. П. Мешко, Ю. Д. Морозов. – Днепропетровск : Наука і освіта, 2001. – 218 с.
177. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент / П. П. Микитюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с.
178. Микитюк П. П. Інноваційна діяльність / П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392с.
179. Минюк С. А. Математические методы и модели в экономике : учеб. пособие / С. А. Минюк, Е. А. Ровба, К. К. Кузьмич. – Мн. : ТетраСистемс, 2002. – 432 с.
180. Митрофанов А. А. Экономическая безопасность коммерческих предприятий и деловая разведка [Электронный ресурс] / А. А. Митрофанов. – Режим доступа : <http://www.bre.ru/security/22843.html>
181. Міжнародна економіка / А. П. Румянцев, Г. Н. Клишко, В. В. Рокоча [та ін.] ; за ред. А. П. Румянцева. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 479 с.
182. Моделирование экономических процессов: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям экономики и управления (060000) / под ред. М. В. Грачевой, Л. Н. Фадеевой, Ю. Н. Черемных. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 351 с.
183. Момот В. Є. Аналіз методів побудови вибірок з погляду завдань маркетингового дослідження / В. Є. Момот // Маркетинг в Україні. – 2002. – № 6. – С. 50-55.
184. Моргунов В. И. Международный маркетинг: учеб. пособие / под ред. проф. Л. П. Дашкова. – 2-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2006. – 152 с.
185. Мочерный С.В. *Економічна теорія* [Текст] : посібник для студ. вузів / С. В. Мочерний. - К. : Академія, ... С. В. Мочерний. - [Б. м.] : [б.в.], 2000. - 864 с.

186. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : Видавництво КВІЦ, 1999. – 464 с.
187. Надточаев А. С. Философия и наука в эпоху античности / А. С. Надточаев. – М., 1990.
188. Научные революции и динамика культуры / под ред. В. С. Стёпина. – Минск, 1987.
189. Національна економіка : підручник / П. Куш, С. Тульчинська, М. Шашина, О. Підлісна. – К. : Каравела, 2008. – 428 с.
190. Новицкий В. Е. Внешнеэкономическая деятельность и международный маркетинг / В. Е. Новицкий. – К. : Либра, 1994. – 191 с.
191. Новицкий Н. И. Организация и планирование производства : практикум / Н. И. Новицкий. – Мн. : Новое знание, 2004. – 256 с.
192. Новицький В. Е. Міжнародна економічна діяльність України / В. Е. Новицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 948 с.
193. Одягайло Б. М. Міжнародна економіка Б. М. Одягайло. – К. : Знання, 2005. – 397 с.
194. Ойкен В. Основы национальной экономики / В. Ойкен. – М., 1996. – 456 с.
195. Ойхман Е. Г. Реинжиниринг бизнеса: Реинжиниринг организаций и информационные технологии / Е. Г. Ойхман, Э. В. Попов. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 336 с.
196. Організація системи формування механізму інноваційного забезпечення економічної безпеки конкурентоздатного підприємства: Монографія / В. М. Гончаров, Д. В. Салоха, В. Ю. Припотень, Я. В. Васьковська. – Донецьк : СПД Купріянов В.С., 2010. – 416 с.
197. Отчет по состоянию цементного рынка России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rucem.ru/?fn_mode=fullnews&fn_id=2578
198. Павленко А. Ф. Маркетинг : навч.-метод. посібник / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак. – 2-е вид., доп. і випр. – К. : КНЕУ, 2001. – 106 с.
199. Павлов И. П. Избранные труды / И. П. Павлов. – М., 1951.

200. Панков В. А. Управление стоимостью наукоемкого машиностроительного предприятия: теория и практика / В. А. Панков. – К. : Наукова думка, 2003. – 424 с.
201. Паньков В. С. Глобализация экономики: сущность, реалии, виды на будущее / В. С. Паньков // Международная экономика. – 2009. – № 6. – С. 4-23.
202. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави : підруч. / Г. А. Пастернак-Таранушенко ; за ред. Б. Кравченка. – К. : Ін-т держ. управл. і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. – 140 с.
203. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Статистику процесу забезпечення / Г. А. Пастернак-Таранушенко ; за ред. Б. Кравченка. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
204. Перехідна економіка / В. М. Гейць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова [та ін.] ; за ред. В. М. Гейця. – К. : Вища школа, 2003. – 591 с.
205. Пермякова В. В. Организация экологически ориентированной системы управления производством / В. В. Пермякова // Известия вузов. Серия : Машиностроение. – М., 2005. – № 8. – С. 73-83.
206. Петросов А. А. Стратегическое планирование и прогнозирование / А. А. Петросов. – М. : Изд-во Московского государственного горного университета, 2005. – 464 с.
207. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 328 с.
208. Портер Е. Майкл Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
209. Портер М. Международная конкуренция : пер. с англ. / ред. В. И. Щетинина. – М., 1993.
210. Рапопорт Б. М. Инжиниринг и моделирование бизнеса / Б. М. Рапопорт, А. И. Скубченко. – М. : Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ» ; ЭКМОС, 2001. – 240 с.

211. Рикардо Д. Сочинения. Т. 1. Начала политической экономии и налогового обложения : пер. с англ. / Д. Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1955. – 360 с.
212. Ритер Х. Густав Шмоллер и глобализация / Х. Ритер, И. Цвайнерт // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2007. – Вып. 4. – С. 81-102.
213. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій. – К. : Либідь, 2005. – 720 с.
214. Роздержавлення та приватизація і їх роль у трансформації економічної системи [Текст] : автореф. дис... д-ра. екон. наук: 08.01.01 / В.В. Засанський; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 1997.. - 30 с.
215. Розен В. В. Математические модели принятия решений в экономике / В. В. Розен. – М. : Книжный дом «Университет» ; Высшая школа, 2002. – 288 с.
216. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем : пер. с англ. / Т. Саати, К. Керис. – М. : Радио и связь, 1991. – 224 с.
217. Савин В. Аспекты экономической безопасности / В. Савин // Международный бизнес России. – 1997. – № 7. – С. 11-18.
218. Савин В. Некоторые аспекты экономической безопасности России / В. Савин // Международный бизнес России. – 1995. – № 9. – С. 14-16.
219. Современные международные отношения .Учебник / Под. ред. А.В. Торкунова. — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999. — 584 с.
220. Свиридов В. В. Эволюция естественной картины мира / В. В. Свиридов. – Воронеж, 1994.
221. Світова економіка / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач [та ін.] – К. : Либідь, 2007. – 640 с.
222. Семенов А. А. Транснациональные компании как международно-диверсифицированные экономические системы / А. А. Семенов // Вестник Донецкого университета. Серия В. «Экономика и право». – Донецк, 2000. – № 1-2. – С. 29-33.

223. Сидорова А. В. Внешняя торговля Украины со странами Европейского сообщества / А. В. Сидорова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. трудов. – Донецк : ДонНУ, 2008. – Ч. 1. – С. 34-38.
224. Ситуація в Україні: передкриза, криза, посткриза [Текст] / Ю. Пахомов, С. Пахомов // Економічний часопис-XXI. – 2009. – № 7 -8. – С. 3-6.
225. Смоленский И. Концептуальные основы менеджмента техногенно опасных предприятий / И. Смоленский, Г. Степанюк // Экономика Украины. – 2007. – № 12. – С. 73-79.
226. Соболев В. Ю. Методологические основы формирования международного маркетинга : дис. ... докт. экон. наук : 08.00.05 / В. Ю. Соболев. - М., 2000. – 274 с.
227. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности / Дж. Сорос. – М., 1999.
228. Сорос Дж. О глобализации / Дж. Сорос ; пер. с англ. А. Башкирова. – М. : Изд-во Эксмо, 2004. – 224 с.
229. Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей : монографія / за заг. редакцією Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. – К. : КНЕУ, 2007. – 544 с.
230. Стадник В. В. Інноваційний менеджмент / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К. : Академвидав, 2006. – 464 с.
231. Старостіна А. Урахування зовнішньоекономічних ризиків під час оцінювання привабливості міжнародних товарних ринків / А. Старостіна, В. Кравченко, О. Пригара // Маркетинг в Україні. – 2007. – № 2. – С. 40-44.
232. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державна служба статистики України ; за ред. О. Г. Осауленко. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.
233. Степин В. С. Теоретическое знание / В. С. Степин. – М., 2000. – 393 с.
234. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку : монографія / Я. М. Столярчук. – К. : КНЕУ, 2009. – 302 с.

235. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації / Д. Г. Лук'яненко, О. Г. Білорус, Б. В. Губський [та ін.] ; ред. Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.
236. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць [та ін.]. – К. : ІВЦ Держкомстандарту України, 2004. – 416 с.
237. Стратегія національної безпеки України на 2010-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cirs.kiev.ua/cs/en/home/98-2010-2015-.html>.
238. Стриженко А. А. Глобализация мировой экономики: основные тенденции [Электронный ресурс] / А. А. Стриженко // Полузновский альманах. – 2000. – № 3. – Режим доступа : http://elib.altstu.ru/elib/books/Files/2000-03/34/pap_34.html (24.12.09).
239. Тамбовцев В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура, проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник МГУ. Серия 6 «Экономика». – 1995. – № 3. – С. 2-7.
240. Тарлопов І. О. Тенденції розвитку міжнародного маркетингу та напрямки їх реалізації / І. О. Тарлопов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2(80). – С. 129-139.
241. Типи економічних систем: їх характеристика. [Електронний ресурс] - Режим доступу // <http://cybportal.univ.kiev.ua/wiki/Типи_економічних_систем:_їх_характеристика>
242. Тироль Ж. Рынки и рыночная власть: теория организации промышленности : пер. с англ. / Ж. Тироль. – Т. 1, 2. – СПб., 2000. – 324 с.
243. Травин Д. «Золотая вилка» глобализации / Д. Травин // Знамя. – 2005. – № 4. – С. 177-192.
244. Трансформаційна економіка / В. С. Савчук, Ю. К. Зайцев, І. Й. Малий [та ін.] ; за ред. В. С. Савчука, Ю. К. Зайцева. – К. : КНЕУ, 2006. – 612 с.

245. Україна в системі міжнародної безпеки: монографія. – К.: НІПМБ, 2009. – 450 с.
246. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія : У 2-х т. / Д. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк [та ін.] ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2006. – Т. 1. – 816с.
247. Управління регіональним розвитком Навч. посіб. / Д.М. Стеченко. - К. : Вища школа, - 2000. - 233 с.
248. Федько В. П. Основи маркетингу / В. П. Федько. – М. : Феникс, 2007. – 236 с.
249. Феномен антиглобализма / М. Денчев. - М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2005. — 218 с.
250. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф.Фукуяма. – М.: АСТ; Ермак, 2007. – 588 с
251. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія : підручник для студентів екон. спец. вищ. навч. закл. / А. С.Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.
252. Фомичев В. И. Международная торговля : учебник / В. И. Фомичев. – М. : Инфра-М, 1998.
253. Фон Непман Дж. Теория игр и экономическое поведение : пер. с англ. / Дж. фон Непман, О. Моргенштерн. – М. : Наука, 1970. – 246 с.
254. Хайдеггер М. Наука и осмысление / М. Хайдеггер // *Время и бытие* : статьи и выступления. – М. : Республика, 1993. – С. 238-253.
255. Хайман Д. К. Современная микроэкономика: анализ и применение : пер. с англ. / Д. К. Хайман. – М. : Финансы и статистика, 1992. – Т. 2. – 786 с.
256. Хакен Г. Синергетика: иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах : пер. с англ. – М. : Мир, 1985.
257. Хасбулатов Р. И. Мировая экономика : В 2х т. / Р. И. Хасбулатов. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2001. – Т. 1. – 346 с.

258. Хасбулатов Р. И. Мировая экономика : В 2-х т. / Р. И. Хасбулатов – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2001. – Т. II. – 674 с.
259. Хэй Д. Теория организации промышленности : пер. с англ. / Д. Хэй, Д. Моррис. – СПб., 1999. – 658 с.
260. Цивилизационная структура современного мира : В 3 т. – Т. 1. Глобальные трансформации современности / под. ред. акад. НАН Украины Ю. Н. Пахомова, д. филос. наук Ю. В. Павленко. – К. : Наук. думка, 2006. – 652с.
261. Циганкова Т. М. Міжнародний маркетинг: теоретичні моделі та бізнес-технології / Т. М. Циганкова. – К. : КНЕУ, 2004. – 400 с.
262. Циганкова Т. М. Сучасна парадигма міжнародного маркетингу : дис. ... д-ра екон. наук : 08.05.01/ Циганкова Тетяна Михайлівна. – К., 2004. – 474 с.
263. Копчан Ч. А. Концерны, коллективная безопасность и будущее Европы / Чарльз А. Копчан, Клиффорд Колгани // *International Security*. – 1991. – Т. 16, № 1.
264. Чужиков В. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : монографія / В. І. Чужиков. – К. : КНЕУ, 2008. – 272 с.
265. Чумаков А. Н. Глобализация. Контуры целостного мира : монография / А. Н. Чумаков. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. — 432 с.
266. Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти / О. А. Швиданенко. – К. : КНЕУ, 2007. – 312с.
267. Шихалев С.Л. Теория пространственной конкуренции как основа определения пространства товарного рынка [Текст]: монография / Л.Л.Зобова , С.Л.Шихалев, В.А.Шабашев; ГОУ ВПО «Кемеровский госуниверситет». – Кемерово: Практика, 2007. – 132с..
268. Швырев В. С. Рациональность как ценность культуры. Традиция и современность / В. С. Швырев. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – 176 с.
269. Швырев В. С. Анализ научного познания / В. С. Швырев. – М., 1988.

270. Шеер Август-Вильгельм. Моделирование бизнес-процессов / Август-Вильгельм Шеер. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Весть-Мета технология, 2000. – 206 с.
271. Шептулин А. П. Диалектический метод познания / А. П. Шептулин. – М. : Политиздат, 1983. – 320 с.
272. Шерер Ф. М. Структура отраслевых рынков : пер. с англ. / Ф. М. Шерер, Д. Росс. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 468 с.
273. Шишков Ю. Мировая экономика: нарастающий процесс глобализации / Ю. Шишков. – М., 1998. – 436 с.
274. Шкардун В. Д. Стратегическое планирование деятельности предприятия на основе методологии маркетинга : автореф. дис. ... докт. экон. наук : 08.00.05 / В. Д. Шкардун. – М., 2009. – 42 с.
275. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія / С. М. Шкарлет. – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.
276. Школа І. М. Міжнародні економічні відносини / І. М. Школа, В. М. Козменко. – Чернівці : Рута, 1996. – 620 с.
277. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 143 с.
278. Шостак Л. Маркетинг как инструмент экспансии национального хозяйства в мировом экономическом пространстве / Л. Шостак // Экономика Украины. – № 2. – 2007. – С. 74-84.
279. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и циклов конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер. с нем. В. С. Автономова [и др.] ; общ. ред. А. Г. Милейтовского. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
280. Щедровицкий Г. П. Системное движение и перспективы развития системно-структурной методологии // Избранные труды / под ред. А. А. Пископеля, Л. П. Щедровицкого. – М. : Шк. Культ. Полит., 1995. – 678 с.

281. Эванс Дж. Маркетинг : пер. с англ. / Дж. Эванс, Б. Берман. – М. : Экономика, 1990. – 350 с.
282. Экономическая безопасность России: общий курс : учебник / под ред. В. К. Сенчагова. – 2-е изд. – М.: Дело, 2005. – 896 с.
283. Юданов А. Ю. Конкуренция: теория и практика : учебно-практическое пособие / А. Ю. Юданов. – М., 2008. – 391 с.
284. Юдин Э. Г. Методология науки. Системность. Деятельность / Э. Г. Юдин ; под ред. В. С. Степина. – М. : Эдиториал УРСС, 1997. – 440 с.
285. Юнусов Л. А. Глобализация мировой экономики : понятие и основные этапы / Л. А. Юнусов // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 4 ; То же [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=24764> (24.12.09).
286. Янковський М. А. Покращення ефективності зовнішньоекономічної діяльності великого промислового підприємства за допомогою зниження ентропії її економічної системи / М. А. Янковський // Вісник Донецького університету. – 2004. – № 1. – С. 7-10. – (Серія В. «Економіка і право» : науковий журнал).
287. Япония: смена модели экономического роста. – М., 1990.
288. Яхиел Н. Социология науки : пер. с болг. / Н. Яхиел. – М. : Прогресс, 1977. – 271 с.
289. Индекс глобальной конкурентоспособности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/gcr_2012/gcr2012_rankings.pdf.
290. Центры развития нанотехнологий растут во всем мире как грибы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.scientific.ru/journal/news/2006/0206/n240206.html>.
291. Alrhafaji A. Competitive Global Management / A. Alrhafaji. – Kuala Lumpur, 1996.
292. Arbnor I. Methodology for Creating Business Knowledge / I. Arbnor, B. Bjerke. – 2nd ed. – Thousand Oaks: Sage Publications, 1997. – 198 p.

293. Argyris C. *Overcoming Organizational Defenses: Facilitating Organizational Learning*. – Needham : Allyn & Bacon, 1990. – 428 p.
294. Ashton J. E. *Time to Reform Job Shop Manufacturing* / J. E. Ashton, F. X. Cook Jr // *Harvard Business Review* (March–April 1989). – 1989. – P. 106-111.
295. Aulakh Preet S. *Assessment of Theoretical and Methodological Development in International Marketing: 1980–1990* / S. Aulakh Preet, Rotabe Masaaki // *J. Intern. Marketing*. – 1993. – Vol. 1. – № 2. – P. 25-29.
296. Babcock F. M. *The Valuation of Real Estate* / F. M. Babcock. – N. Y. : MacGraw–Hill, 1932. – 593 p.
297. Baldwin, J. W. *The Medieval Theories of the Just Price* / J. W. Baldwin // *Transactions of The American Philosophical Society*. – Philadelphia : The American Philosophical Society, 1959. – Vol. 49, Pt. 4. – P. 1-92.
298. Bartlett C. A. *Managing Across Borders: The Transnational Solution* / C.A.Bartlett, S. Ghoshal. – Boston : Harvard Business School Press, 1989.
299. Blaug M. *Economic theory in retrospect* / M. Blaug. –5 ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 715 p.
300. Brien R. *The Global Economy Context* / R. Brien, W. Level (ed). – L., 1997.
301. Browne C. *Executive Opinion Survey: Capturing the Views of the Business Community* / C. Browne, T. Geiger // *The Global Competitiveness Report 2009–2010*. World Economic Forum. – Geneva, Switzerland, 2009. – P. 49-57.
302. Bye R. T. *Principles of economics* / R. T. Bye. –3 ed. – N. Y. : Crofts, 1934. – 508 p.
303. Carlton B. *Modern Industrial Organization* / B. Carlton, J. Perloff. – USA, 1994. – 256 p.
304. Chamberlin E. H. *The Theory of Monopolistic Competition* / E. H. Chamberlin. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1933. – 396 p.
305. Chumakov A. N. *Philosophy of Globalization. Selected articles*. – M.: MAX-PRESS, 2010;
306. Clark K. B. *Product Development Performance: Strategy, Organization and*

Management in the World Auto Industry / K. B. Clark, T. Fujimoto. – Boston : Harvard Business School Press, 1991. – 432 p.

307. Clark K. B. Product Development Performance: Strategy, Organization and Management in the World Auto Industry / K. B. Clark, T. Fujimoto. – Boston : Harvard Business School Press, 1991.

308. Clarke R. Industrial Economics / R. Clarke. – USA : Blackwell Publishers, 1993.

309. Copeland T. Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies / T. Copeland, T. Roller, J. Murrin. – New York : John Wiley, 1990.

310. Cristopher M. Logistics: The Strategic Issues / M. Cristopher. – London : Chapman & Hall, 1994. – 58 p.

311. Das T. K. A Resource-based Theory of Strategic Alliances / T. K. Das, Teng Bing-Sheng // J. Management. – 2000. – Vol. 26, № 1. – P. 37-38.

312. Davenport H. Rank Xerox U.K. (A) and (B). Research paper – No 9-192-071 and No 9-192-072 / H. Davenport. – Boston : Harvard Business School, 1992. – P. 232-246.

313. Davenport T. H. The New Industrial Engineering: Information Technology and Business Process Redesign / T. H. Davenport, J. E. Short // Sloan Management Review (Summer 1990). – 1990. – P. 11-27.

314. Davenport T. H. Process Innovation: Reengineering Work through information Technology. Boston: Harvard Business School Press. 1993. - 289 p.

315. Davenport T. H. . Process Innovation: Reengineering Work through Information Technology / T. H. Davenport. – Boston : Harvard Business School Press, 1993. – 289 p.

316. Davis S. M. Future Perfect / S. M. Davis. – Addison-Wesley Publishing, 1987.

317. Davis S. M. Future Perfect / S. M. Davis. – Addison-Wesley Publishing, 1987. – 154 p.

318. Dewar R. D. The Adoption of Radical and Incremental Innovations: An Empirical Analysis / R. D. Dewar, J. E. Dutton // *Management Science*. – 1986. – Vol. 32, № 11. – P. 1422-1433.

319. Dewar R. D. The Adoption of Radical and Incremental Innovations: An Empirical Analysis. / R. D. Dewar, J. E. Dutton // *Management Science*. – 1986. – Vol. 32, № 11. – P. 422-433.

320. Dopfer K. The Economic Agent as Rule Maker and Rule User: Homo Sapiens Oeconomicus / K. Dopfer // *J. Evolutionary Economics*. – 2004. – Vol. 14, № 2. – P. 177-195.

321. Dorau H. *Urban land Economics* / H. Dorau, A. Hinman. – N. Y. : Macmillan, 1928. – 570 p.

322. DTI occasional paper No. 6, *Innovation in the UK: Indicators and Insight*, JULY 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // <http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal>.

323. Earl J. S. *Privatization Versus Competition: Changing Enterprise Behavior in Russia: Working Paper 96–049* / J. S. Earl , S. Estrin. – Laxenburg : IIASA, 1996. – 45 p.

324. Ferguson P. R. *Industrial Economics (Issues and Perspectives)* / P. R. Ferguson, G. J. Ferguson. – 2nd Ed. – London : The Macmillan Press LTD, 1994.

325. Fisher I. *The theory of interest* / I. Fisher. – N. Y : MacMillan, 1930. – 382 p.

326. Frantz R. S. *X-Efficiency: Theory, Evidence, and Applications* / R. S. Frantz. – Boston : Kluwer Academic Press, 1988. – 125 p.

327. Garnett R. F. Jr. *Postmodernism and Theories of Value: New Grounds for Institutional. Marxist Dialogue?* / R. F. Garnett Jr // *J. Economic*. – 1999. – Vol. 33, № 4. – P. 817-834.

328. Gattiker U. E. *Technology Management in Organizations* / U. E. Gattiker. – Newbury Park : Sage Publications, 1990. – 145 p.

329. Geroski P. *Dominant firms and their alleged decline* / P. Geroski, A. Jacquemin // *Intern. J. Industrial Organization*. – 1984. – № 2.

330. Giddens A. The third way: the renewal of social democracy / A. Giddens. – Cambridge : Polity Press, 2004. – 166 p.
331. Global Financial Stability Report. IMF [Электронный ресурс]. – Sept. 2008. – 75 p. – Режим доступа : <http://www.UNCTAD.org>.
332. Global Financial Stability Report. IMF [Электронный ресурс]. – Sept. 2010. – 75 p. – Режим доступа: <http://www.UNCTAD.org>.
333. Greenspan S. Requirements Modelling: a Knowledge Representation Approach to Software Requirements Definition / S. Greenspan // Technical Report CSRG-15, Computer Systems Research Group. – University of Toronto, 1985. – 354 p.
334. Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development [Электронный ресурс]. – 2008. – Режим доступа : // <http://gtmarket.ru/news/state/2008/05/25/1686>.
335. Guernier M. Tiers monde: trois quarts du Mond / M. Guernier. – Paris, 1980.
336. Hammer M. Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution / M. Hammer, J. Champy. – N.Y. : Harper Collins Publishers Inc., 1993. – 248 p.
337. Hammer M. Reengineering Work: Don't Automate, Obliterate / M. Hammer // Harvard Business Review 1990. – July-August. – P. 104-112.
338. Hannan M. T. Structural Inertia and Organizational Change / M. T. Hannan, J. Freeman // Am. Sociological Review. – 1984. – Vol. 49. – P. 149-164.
339. Hill J. R. Global Political Economy / J. R. Hill. – Oxford, 2005. – 788 p.
340. Hodgson G. Evolutionary and Institutional Economics as the New Mainstream / G. Hodgson // Evolutionary and Institutional Economics Review. – 2007. – Vol. 4, № 1. – P. 7-25.
341. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind / G. Hofstede. – London : McGraw–Hill, 1991.
342. Hotelling H. Stabiliti in Competition / H. Hotelling // Economic Journal. – 1929. – Vol. XXXIX, № 39.

343. Hunt E. K. History of Economic Thought: A Critical Perspective. 2 updated ed. / E. K. Hunt. – N.Y. : M. E. Sharpe, Inc., 2002. – 543 p.
344. IATA Overview – The international air transport association, 04-Sep-2007 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://indiaaviation.aero/news/airline/4700/59/IATA:-Aviation-industry-reported-record-traffic-volumes-for-February-2008>.
345. ICAO Journal, The magazine of the International Civil Aviation Organization. – 2007. – Vol. 62, № 1.
346. ICAO Journal, The magazine of the International Civil Aviation Organization. – 2007. – Vol. 62, № 2.
347. ICAO Journal, The magazine of the International Civil Aviation Organization. – 2007. – Vol. 62, № 3.
348. Ilienکو O. V. Analysis of the methodological approach of strengthening of international economic security / O. V. Ilienکو // Proceedings of the National Aviation University. – 2013. – № 1(54). – P. 116-121.
349. Ilienکو O. V. Development of globalization processes in the world economy / O. B. Ильенко // Прометей : региональный збірник наукових праць з економіки. – 2013. – № 2(41). – С. 27-30.
350. Ilienکو O. V. Formation of effectiveness evaluation mechanism of the marketing system of international business activity / O. B. Ильенко // Экономика и предпринимательство: an international journal. – 2013. – № 12, ч. 3. – С. 670-673.
351. Ilienکو O. V. Marketing communication strategies/ V. Matvjejev, T. Gavrilkо, O. Ilienکو // Воздушный транспорт : межд. научн. журнал ; Aviation University of Georgia. – 2010. – № 2(5). – С. 75-81.
352. Ilienکو O. V. Modification of international business innovative development concept in case of it's subject's economic security forming / O. B. Ильенко // Экономика и предпринимательство: an international journal. – 2013. – № 7. – С. 554-556.
353. Ilienکو O. V. Problems of world air transportation market globalization / O. V. Ilienکو, M. S. Kulyk, D. A. Bugayko // Logistics and transport: The interna-

tional university of logistics and transport in Wroclaw. – 2013. – № 3(19). – P. 65-73.

354. Iliencko O. V. Safety of aviation in the global context of the world air transport development / O. V. Iliencko, M. S. Kulyk, D. A. Bugayko // Proceedings of the National Aviation University. – 2013. – № 3(56). – P. 112-117.

355. Iliencko O. V. The role of informative environment in economical security of enterprises / V. O. Novak, T. L. Mostenska, O. V. Iliencko // J. Science Military. – 2010. – № 2. – P. 43-46.

356. Information technology industry in India [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.venturefundindia.mit.gov.in

357. Ingram J. C. International trade / J. C. Ingram. – 2001. – 441p.

358. Ishikawa K. What Is Total Quality Control? The Japanese Way. Englewood Cliffs / K. Ishikawa. – New York : Prentice-Hall, 1985.

359. Kanter R. M. World Class: Thriving Locally in the Global Economy / R. M. Kanter. – N. Y. : Simon & Schuster, 1995. – 236 p.

360. Kaplan R. B. Core Process Redesign / R. B. Kaplan, L. Murdock. – McKinsey Quarterly, 1991. – P. 27-43.

361. Kerr R. Knowledge-Based Manufacturing Management: Applications of Artificial Intelligence to the Effective Management of Manufacturing Companies / R. Kerr. – Sydney : Addison-Wesley Publishing, 1991. – 156 p.

362. Kinnard W. N. New thinking in the appraisal theory / W. N. Kinnard // The Appraisal Journal. – 1966. – August. – P. 2-13. – То же : Вопросы оценки. – 2008. – № 1.

363. Kirchmer. Definition von Geschäftsprozessen / Kirchmer. – 1995. – 545 p.

364. Kogut B. Joint Ventures: Theoretical and Empirical Perspectives / B. Kogut // Strategic Management J. – 1988. – Vol. 9, № 4. – P. 319-332.

365. Kogut B. The Network as Knowledge: Generative Rules and the Emergence of Structure / B. Kogut // Strategic Management J. – 2000. – Vol. 21, № 3. – P. 405-425.

366. Kotler P. The New Competition / P. Kotler, L. Fahey, S. Jatusripitak. – N. Y. : Prentice-Hall, 1985. – 786 p.
367. Lambert D. M. Strategic Logistics Management / D. M. Lambert, J. R. Stock. – Homewood : Richard D. Irwin, 1993. – 98 p.
368. Leppard J. W. Marketing Planning and Corporate Culture: A Conceptual Framework Which Examines Management Attitudes in the Context of Marketing Planning / J. Leppard J // MPhil thesis. – 1987. – Cranfield Institute of Technology. – 536 p.
369. Levitt T. The Globalization of Markets / T. Levitt // Harvard Business Review. – 1983. – May-June. – P. 92-102.
370. Mansfield E. Industrial R&D in Japan and the United States: A Comparative Study / E. Mansfield // Am. Economic Review. – 1988. – Vol. 78. – P. 223-235.
371. Marshall A. The Principles of Economics / A. Marshall. – L. : MacMillan, 1925. – 865 p.
372. Nelson R. R. An Evolutionary Theory of Economic Change R. R. Nelson, S. G. Winter. – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1982. – 58 p.
373. Number of patent application to the European Patent Office (EPO) per million inhabitants [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal>.
374. O'Brien R. Global Financial Integration. The End of Ceography / R. O'Brien. – L., 1992. —676 P.
375. Ohmae K. The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy / K. Ohmae. – Harper Business, 1990. – 223 p.
376. Osterloh M. Frost J. Prozessmanagement als Kernkompetenz: Wie Sie Business Reengineering strategisch nutzen können / M. Osterloh, J. Frost. – Gabler, Wiesbaden, 1996. – 235 p.
377. Ould M. Business Process: Modelling and Analysis for Re-engineering and Improvement / M. Ould. – Chichester : John Wiley & Sons, 1995. – 153 p.

378. Parasuraman A. SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality / A. Parasuraman, V. A. Zeithaml, L. L. Berry // *J. Retailing*. – 1988. – Vol. 64, № 1. – P. 12-40.
379. Parra C. M. Rules and Knowledge / C. M. Parra // *Evolutionary and Institutional Economics Review*. – 2005. – Vol. 2, № 1. – P. 81-111.
380. Patching D. *Practical Soft Systems Analysis* / D. Patching. – London : Pitman Publishing, 1990. – 244 p.
381. Popper K. *The Logic of Scientific Discovery* / K. Popper. – L., 1959. – Part II. – P. 70.
382. Porter M. E. *Competitive Strategies: Techniques for Analyzing Industries and Competitors* / M. E. Porter. – New York : Free Press, 1980. – 248 p.
383. Porter M. E. *Competitive Strategies: Techniques for Analyzing Industries and Competitors* / M. E. Porter. – N. Y. : Free Press, 1980.
384. Porter M. E. *Competitive Strategies: Techniques for Analyzing Industries and Competitors* / M. E. Porter. – N. Y. : Free Press, 1980. – 248 p.
385. *Privatization and Industrial Restructing in Ukraine: Working Paper* / Y. G. Frausum van, I. Filatohev, M. Wright, T. Buck. – Kiev : Tacis, 1995. – 29 p.
386. Ratcliff R. U. A restatement of Appraisal Theory / R. U. Ratcliff // *Appraisal J.* – 1964. – Jan& April. – P. 50-67; 258-291.
387. Robertson R. *Globalization: Social Theory and Global Culture* / R. Robertson. – London : Sage Publications Ltd., 1992. – 188 p.
388. Robertson R. *Discourses of globalization: preliminary considerations* / R. Robertson, H. Haque Khondker. – SAGE Publications, 1998. – P. 25-40.
389. Robinson J. *The Economics of Imperfect Competition* / J. Robinson. – Palgrave Macmillan, 1933. – 352 p.
390. Solow R. Technical change and the aggregate production function / R. Solow // *Rev. of Economic and Statistics*. – 1957. – August.
391. Stalk G. Jr. *Competing Against Time* / G. Stalk Jr, T. M. Hout. – New York : Free Press, 1990.

392. Stiglitz Y. More instruments and broader goals: moving toward the Post-Washington Consensus / Y Stiglitz // The United Nations University WIDER. – 1998. – January.

393. The 2011 EU Industrial R&D Investment Scoreboard European Commission, JRC/DG RTD [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal>.

394. The Financial Development Report 2008 [Электронный ресурс]. - Geneva, Switzerland: World Economy Forum, 2012. – 342 p. Режим доступа : <http://www.weforum.org>.

395. The Financial Development Report 2008 [Электронный ресурс]. – Geneva, Switzerland : World Economic Forum, 2012. – 342 p. – Режим доступа : <http://www.weforum.org>.

396. The Global Competitiveness Index 2009-2010: Contributing to Long-Term Prosperity amid the Global Economic Crisis / Sala-i-Martin, J. Blanke, M. Drzeniek [et al.] // The Global Competitiveness Report 2009-2010. World Economic Forum. – P. 3-47.

397. The Ukraine Competitiveness Report 2008 [Электронный ресурс]. – Geneva, Switzerland : World Economic Forum, 2012. – 266 p. – Режим доступа : <http://www.weforum.org>.

398. Tinbergen J. Reshaping the International Order. A Report to the Club of Rome / J. Tinbergen. – N. Y., 1976.

399. Touraine A. Critique de la modernite / A. Touraine. – Paris, 1992.

400. Unctad handbook of statistics 2008 [Электронный ресурс]. – New York : United Nations, 2011. – 468 p. – Режим доступа : <http://www.UNCTAD.org>.

401. Unctad handbook of statistics 2011 [Электронный ресурс]. – New York : United Nations, 2012. – 468 p. – Режим доступа : <http://www.UNCTAD.org>.

402. Vaggi G. The physiocratic theory of prices / G. Vaggi // Contributions to Political Economy. – 1983. – Vol. 2. – P. 1-22.

403. Vyas N. An Analysis of Strategic Alliances: Forms, Functions and Framework / N. Vyas, W. Shelburn, D. Rogers // J. Business & Industrial Marketing. – 1995. – Vol. 10, № 3. – P. 52.
404. Wallerstein I. Age Transition: Trajectory World-System, 1945-2025 / I. Wallerstein, T. Hopkins. – London : Collins, 1996.
405. Weimer A. M. History of Value Theory for the Appraiser / A. M. Weimer // Appraisal J. – 1960. – October. – P. 469-483.
406. Wendt P. F. Critical Analysis and recent developments in Appraisal Theory / P. F. Wendt // The Appraisal Journal. – 1969. – October. – P. 485-500.
407. Wormack J. P. The Machine That Changed the World / J. P. Wormack, D. T. Jones, D. Roos. – New York : Rawson Associates, 1990.

Еволюція наукової методології

Дослідники	Рік	Сутність концепції
1	2	3
Натурфілософські та логічні побудови		
Др. Єгипет		Практична форма взаємовідношень людини з зовнішнім оточенням в формі нормативних приписів у вигляді послідовності процедур
Гесиод		Міфологічна теогонія
Др. Греця, Фалес	VIст. до н.е.	Формування натурфілософії
Філософське осмислення розгляду методології у якості предмета спеціальної теоретичної рефлексії		
Геракліт		Введення концепції «багатознання», як способу пізнання всесвіту у вигляді всезагального логосу.
Пор-Рояль		Навчання про методи аналізу та синтезу являється як завершальна частина логічного вчення
Д. С. Милль		Складова частина логіки у вигляді навчання про методи мислення
Х. Вольф, вольфіанська школа		Навчання про методи є складова практичної логіки
Раціоналістичне направлення формування методології		
Софісти		Формування філософії пізнання світу шляхом розробці правил ефективного доказу на основі систематизованих міркувань шляхом використання мови як основного засобу пізнання навколишнього середовища
Сократ		Метод удосконалення мистецтва життя, який являло собою навчання про перехід від загальних уявлень без доказів до багаточисельних конкретних загальних понять, тобто логічні операції повинні підкорятися етичним цілям, які формуються шляхом роботи думки, яка повинна бути організовано необхідним чином. Відповідно цієї концепції істинне знання є тільки то, що доступно цілеспрямованій діяльності
Платон		Формується чуттєвий досвід знання-епістема. Власна діалектика понять та категорій базується на пошуку принципу кожної речі шляхом відповідного руху до об'єктивної логіки предмету, що пізнається
Аристотель		Введення логічного методу індукції, як сходження від одного до загального. Теорія пізнання та логіки, формуються елементи метафізики. Концепція розгляду логічної системи у якості органа, який є знаряддям істинного пізнання
Наукова методологія формується на основі принципів механіки (механістична методологія)		
Галілей		Наукове пізнання повинне базуватися на точному експерименті, яке протикає планомірно. При цьому експеримент може бути, як мисленим, так і реальним, для якісного проведення якого необхідна безпосередня зміна умов виникнення явищ (що сприяє можливості встановлення між ними залежності та причино-закономірних зв'язків, які можливо охарактеризувати шляхом використання математичного апарату)
Розвиток умов капіталістичних формацій – розвиток наукового направлення проти схоластики		

1	2	3
Раціоналізм		
Декарт (1596-1650), Г.Лейбниц (1646-1716), Б.Спиноза		Наукове знання формується на основі ідеї розуму шляхом використання методу дедукції. Наукова методологія формується шляхом розробки нових правил раціоналістичного методу, який ґрунтується на тому, що у якості істини може бути тільки таке положення, яке усвідомлюється ясно та виразно, а нове знання виводиться тільки дедуктивним доказом.
Філософія Нового часу (гносілогічні проблеми науки)		
Емпіризм		
Ф. Бекон	1561-1626	Формує емпіричне направлення в теорії пізнання (гносеологія). Початковою точкою формування науки є досвід, а основним методом – імперична індукція. Індуктивний емпіричний підхід до характеристики явищ природи, що стало переворотом в естествознанні та зробило корінні зміни в методології
Англійський емпіризм		
Дж. Локк	1632-1704	Формування наукової методології засновано на чутливому досвіді, що сприяє побудові строго емпіричної науки, при якій здійснюється перетворення простих ідей в складні.
Дж. Беркли	1685-1753	Ідеалістичний варіант сенсуалізму, який складається в ототожненні властивостей речей з відчуттями цих властивостей, які є приналежністю духа
Французькі матеріалісти		
Ж.Ламетрі (1709-1751), Д. Дідро (1713-1784)		Надають матеріалістичне тлумачення душі
Німецька класична філософія уявлення методології в ідеалістичній формі		
І. Кант		На основі критичного аналізу структури та типів пізнавальних здатностей людини формує конститутивні та регулятивні принципи пізнання, у результаті чого преодоліваються догматичні та метафізичні уявлення світу та формується принцип достовірності знання, який засновано на принципі діалектики введено трансцендентальний метод. Здійснюється часткове вичленення вчення про методи із складу логіки, тому що логіка за словами Канта «повинна трактувати про форму науки взагалі, або про спосіб з'єднання різноманіття пізнання в науку»
Гегель		Формує метод всезагального пізнання та духовної діяльності, також заснований на принципах діалектики, що направлено на дослідження взаємозв'язків, протиріччя та розвиток буття та мислення. Методологія будується на принципі руху від абстрактного до конкретного. За його позицією «Метод повинен мислитися, не як зовнішня форма, а як "душа всякої об'єктивності", як "саме себе обізнане поняття, що має своїм предметом себе" в якості і суб'єктивного, і об'єктивного, як що розширюється до системи і розкривається в сходженні від абстрактних визначень до конкретних до тотально-цілісної системи» [67, с. 306]

1	2	3
Позитивізм в науці		
О.Конт	XIX стор.	Починається явна філософія науки
Неокантіанство та «другий» позитивізм (методологічні дослідження, орієнтовані на реальну проблему науки)		
П. Дюгем, Э. Кассирер, Э. Мах, А. Пуанкаре, У. Уэвелл, В. Виндельбанд, П. Риккерт, В. Дильтей, М. Вебер	20-30 рр. XX стор.	Зрілі форми логічного позитивізму («логічний імперіам» в західній літературі). Розробка специфічної методології соціальних, історичних та гуманітарних наук. формується методологія логічного позитивізму, яка засновано на абсолютизації підходів логічного позитивізму шляхом розвитку точного логічного аналізу шляхом використання логічної формалізації.
	Початок 1960 рр.	
Постпозитивізм		
Матеріалістична філософія		
К. Маркс		Діалектичний метод пізнання та дій
А. Богданов	1910-1920	Концепція всезагальної організаційної науки – «тектології», яка засновано на теоретичній базі загальності законів організації будь-яких систем та принципу формування сучасної теорії систем (відповідно якому «ціле завжди більше суми своїх частин»)
Л. Бертраланфі		Сформовано «загальна теорія систем», що стало основою «системного руху» та пошуку єдиних універсальних закономірностей будь-яких систем та закономірностей шляхом використання спеціальної системної мови та математичного апарату
І. Лакатос [148]	1967р.	Формується методологія науково-дослідницьких програм, яку він обґрунтовує наступним чином: «Якщо розглянути найбільш значні послідовності теорій, що мали місце в історії науки, то видно, що вони характеризуються безперервністю, що зв'язує їх елементи в єдине ціле. Ця безперервність є не що інше, як розвиток деякої дослідницької програми, початок якої може бути покладений самими абстрактними твердженнями. Програма складається з методологічних правил: частина з них - це правила, що вказують, яких шляхів дослідження треба уникати(негативна евристика), інша частина - це правила, що вказують, які шляхи потрібно обирати і як по них йти(позитивна евристика)» [148]. Виходячи з цього ствердження, за концепцією Лакатоса, наука взагалі повинна розглядатися, як «гігантська дослідницька програма, яка повинна функціонувати за евристичним правилом Поппера.
Т.Кун	1977	Теорія Куна базується на тому, що періоди «нормальної науки» чергуються з кризовими, що супроводжується революціями, які здійснюють змін парадигм. На цьому принципі формується його концепція парадигм. Надав вперше визначення наукової економічної парадигми (строго наукової теорії, яка реалізована в системі понять, які відображають істотні риси дійсності).

1	2	3
Натуралізація методології та відчуження від філософії		
В. Швирев [268]		Пропонується перехід від методології науки до методології діяльності
Г. Щедровицький		Методологія уявляється у вигляді чистої технології мислення на основі теорій діяльності, мислєдіяльності, розробка оргдіяльностних ігор), тобто здійснюється натуралізація методології та уявлення її у якості нормативної метатеорії.
П. Фейерабенд		Історична критика позитивізму.
Львовско-Варшавська школа (Т. Котарбинський, К. Айдукевич)		Формує прагматичну методологію, яка, орієнтуючись на праксеологію, аналізує максими, що відносяться до методу і до дій відповідно до них
Встановлення зв'язків між методологією та філософією		
К.Поппер	1959	Логічна критика позитивізму. Формується логіка дослідження, за якою наука повинна підкорятися основному евристичному правилу: «висувай гіпотези, що мають більший емпіричний зміст, чим у передуючих» [381]. при цьому методологічні правила за його думкою можуть формулюватися, як метафізичні принципи.
Г. Хакен	1985	Введення поняття «синергетика» з метою підкреслити значимість колективних ефектів в самоорганізації. Актуалізував доцільність «єдиного підходу до виявлення тенденцій розвитку, виникнення нових якостей просторово-часових структур» [256].
Блауг, Калдуел	1994	В провідних університетах Заходу вводяться курси з економічної методології.
А. Морис	1995	Наполягає в книзі «Економіка як наука» на вивчанні економічної науки з філософської точки зору та формуванні економічної наукової методології саме на філософській основі для підвищення її ефективності
Р.Оуен, П.Прудон, Ф.Тейлор, Г.Форд, Є.Мейо		Масове економічне експериментування на мікрорівні
Дж.Кейнс, М.Фрідмен		Масове економічне експериментування на макрорівні
С. Вернан (лауреат Нобелівської премії)	2002	Розробив та запропонував модель поведінки людини в «новій економіці» з урахуванням психології, обґрунтував при цьому порівняльний, а не раціональний метод поведінки
	Початок ХХІ сторіччя	Синергетика є основою нового сучасного мислення та найбільш ефективним підходом в формуванні економічної наукової методології
Сучасна методологія		Засновано на 2-х основних принципах: - критико-аналітичної орієнтації, при реалізації якої необхідно забезпечити дослідження мислення або діяльності (результатом є розпредмечивання понять); - проектно-конструктивної орієнтації, при реалізації якої необхідно забезпечити перебудування та розвиток предмету (результатом є опредмечивання понять, тобто побудова нових понять та ідеальних об'єктів).

Додаток Б

Еволюція поглядів на економіку як науку, зміна її змісту, предмету, функцій та головних висновків [92, с.125-127]

№	Основні економічні школи	Предмет	Філософсько-методологічний підхід та головні методи	Головні теоретичні та практичні висновки	
1	2	3	4	5	
1	Меркантилізм (політекономія)	Національне багатство	Об'єктивний підхід	<ul style="list-style-type: none"> - примат обрращения - Казуальний метод + емпірика (досвід) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. джерело багатства - обрращения 2. головна роль в економіці держави. Необхідність впливу на його економічну політику
2	Фізіократи (політекономія)	Національне багатство		<ul style="list-style-type: none"> - Примат сільськогосподарського виробництва - Казуальний метод - Перші спроби використання методів аналізу (Ф.Кене) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. джерело багатства – сільське господарство (первинна сфера господарської діяльності) 2. необхідність обмеження втручання держави в натуральний хід ринкових процесів
3	Класична політична економія	Національне багатство		<ul style="list-style-type: none"> - Примат матеріального виробництва - Казуальний метод абстракції 	<ol style="list-style-type: none"> 1. джерело багатства – матеріальне виробництво, основу котрого складає промисловість (вторинна сфера господарської діяльності) 2. ринок повинен бути вільним, невтручання держави в натуральний хід ринкових процесів 3. виявлення позитивної та нормативної функції політичної економії
4	Марксистка політекономія	Виробничі відношення, об'єктивні економічні закони		<ul style="list-style-type: none"> - Примат виробництва - Головний акцент на суспільному боці виробництва, визначаючий класову структуру суспільства, їх протиріччя - Казуальний метод+абстракція+дбале-ктика 	<ol style="list-style-type: none"> 1. джерело багатства – прибуткова вартість 2. історично переходячий характер ринкової економіки (капіталізма) 3. неминучість пролетарській революції
5	Історична школа	Виробничі сили нації, куди включалася не тільки уся сфера економіки, але і політична система, освіта, наука, мистецтво, релігія і т.д.		<ul style="list-style-type: none"> - Примат національного господарства в цілому - Проти казуального методу, абстракції, вперше використали функціональний метод 	<ol style="list-style-type: none"> 1. переважна еволюційна форма розвитку замість революційної форми 2. заборонено не враховувати взаємозалежність матеріального та нематеріального виробництва 3. тому що виробничі сили нації неповторні у кожній країні, кожна нація має унікальну економіку і повинна мати особливу економічну науку, яка вивчає її

Продовження дод. Б

1	2	3	4	5	6
6	Неокласична школа	Поведінка людини, фірм, груп людей, суспільств (тобто суб'єктів господарської діяльності)	Суб'єктивний підхід	- Примат споживання суб'єктів економіки - Використання маржиналізму, який є методичною революцією - Широке використання математичного інструментарію	1. створення нової наукової парадигми – мікроекономіки, яка несе все більше прикладний характер 2. необхідність розробки та обґрунтування економічної політики фірми та раціональної поведінки споживача
7	Кейнсіанство	Механізм функціонування національної економіки		- Примат макроекономіки - Широке використання економіко-економічного методу, моделювання	1. створення нової наукової парадигми - макроекономіки 2. необхідність регулюючої ролі держави 3. головний механізм регулювання - стимулювання сукупного попиту населення та частного підприємництва
8	Неокласичний синтез (сучасний економікс). За словами А. Маршалла і П. Самуельсона, «або політична економія»	Національне багатство та мотиви людської поведінки в світі обмежених ресурсів		- Синтез трудової теорії вартості та теорії користі, мікро та макроекономіки - Маржинальні методи дослідження	1. необхідність обґрунтування поведінки суб'єктів економіки (фірми, держави, банків та ін..) 2. можливість використання рекомендацій класичної політекономії, неокласики, кейнсіанства, які довели на практиці свою користь
9	Інституціоналізм (неоінституціоналізм або нова економіка)	Інституціональні та техніко-економічні зміни в суспільстві, поведінці людини		- Синтез економіки, економічної історії, психології, соціології та інших наук	1. Необхідність врахування в економічному розвитку країн специфіки їх інституціональної структури 2. еволюційний перехід до неінформаційного суспільства, де головною є людина 3. створення нової історичної науки - клеоматрії
10	Економічна теорія кінець XX – початок XXI сторіччя	Матеріальне та духовне багатство народів світу як результат господарської діяльності людини (мета) та його поведінка в різних економічних системах (засоби)		- Синтез національного та глобального економічного розвитку, загального та специфічного, об'єктивного та суб'єктивного методу дослідження з урахуванням узагальнень ранніх економічних шкіл, економічної науки та інших суспільних та природних наук. використання синергетики	1. обґрунтувати можливості та шляхи зросту життєвого рівня населення світу на основі економічного зросту та розвитку 2. визначення перспектив розвитку нової глобальної економічної системи – планетарної економіки на основі необхідності еволюційної трансформації сучасних економічних систем

Еволюція категорії «безпека» в науково-економічному просторі у філософському та прикладному аспекті

№	Етап	Мета	Форма прояви
1	2	3	4
1	Реалізація природної нужди людини як розумної істоти, життєдіяльного суб'єкту	Забезпечення відсутності ризику, загроз та небезпеки	Первинна (засаднича, базова) потреба людини у захищеності від загрози посягання на свободу, життя та ін. реалізується як сфера існування
2	У слов'янському суспільстві у початку XV сторіччя у часи посягань на ці народи Золотої Орди	Забезпечення захищеності народності	Реакція на загарбницькі посягання на суспільство
3	Формування філософського поняття «безпеки». Основоположниками були Демокріт, Аристотель, Платон	Забезпечення стану стійкого існування та буття людини в умовах захищеності при максимальному задоволенні власних потреб	Реалізується у вигляді філософії стану суб'єкту життєдіяльності
4	Г. Івашенко [180] став основоположником одного з філософських підходів до формування теорії «безпеки» при забезпеченні розвитку	Забезпечення реалізації людини у потреби соціального характеру у розвитку та спілкуванні	Зосереджується увага на тому, що людина повинна ґрунтуватися на певних умовах взаємодії та взаємозв'язку суб'єкта з іншими суб'єктами та середовищем свого існування. Загрози та небезпеки забезпечують мобілізацію діяльності, співвідношеннях індивідуумів, як членів соціуму. Тому асоціювати «безпеку» з відсутністю небезпеки неможливо, тому що для людини, яка існує у соціумі, безпека – є захист від небезпеки, погроз та ін.
5	Реалізація соціальної нужди людини як розумної істоти, життєдіяльного суб'єкту, який схильний до саморозвитку	формування теорії «безпеки» при забезпеченні синергії	Конкретизація поняття «безпека» як процесу, який не перешкоджає «суб'єкту життєдіяльності» його подальшого розвитку, саморозвитку (що у свою чергу неможливо без ризику, загроз та небезпеки)
6	У XX сторіччі формування наукового поняття «безпека» у формі «безпеки суспільства», основу сучасних поглядів якої було сформовано в працях В. Парето та А. Богданова	формування наукового поняття «безпека» у формі «безпеки суспільства»	Реалізація однієї з головних потреб суспільства з метою його подальшого розвитку та синергії

1	2	3	4
7	У 1934 року у США прийнято перший нормативно-правовий акт – «Закон про національну безпеку», на основі якого потім було сформовано Федеральний комітет з економічної безпеки США	Забезпечення збереження державної безпеки країни та підвищення рівня якості життя національної економіки, підтримка конкурентоспроможності національної економіки	Офіційне з'явлення категорії «економічна безпека» у практичній діяльності суспільства
8	В 40-50 роки у розвинених країнах світу створюється міжнародна асоціація збереження міжнародної економічної безпеки	Зміцнення світогосподарської системи та забезпечення прискорення виходу з глибокої економічної кризи світового господарства	Формування глобалізованої системи світової економіки
9	У країнах Західної Європи у 70-х роках з'явилося поняття «стратегія національної безпеки»	Формування механізму розвитку сталої економіки європейських країн	Формування системи заходів протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам економічному механізму, розробка програми підвищення конкурентоспр. підприємств та національної економіки країн
10	Реалізація декларації міжнародної економічної безпеки ООН	Забезпечення реалізації комплексності підходу до формування міжнародного міжнародного глобального механізму розвитку світогосподарської системи	У формі реалізації міжнародної політики глобалізованого світового господарства з метою розвитку міжнародного підприємництва
11	Формування політики «економічної безпеки» в країнах постсоціалістичного простору	Декроматизація суспільства країн з трансформаційної економікою та впровадження їх у систему міжнародного підприємництва	Активізація державного сприяння до розвитку вільного бізнесу у країнах з трансформаційною економікою та впровадження їх у систему міжнародного бізнесу
12	Прийняття програмно-цільових законодавчих актів з забезпечення економічного бізнесу в умовах світової кризи (з 2007 р. по теперішній час)	Зниження ризику участі у міжнародному бізнесі суб'єктів міжнародного підприємництва в кризових умовах	Формування сприятливого клімату для підтримки та розвитку національного та міжнародного підприємництва у кризових умовах підвищеного ризику

Формування економічної категорії «глобалізація»

№	Визначення	Автор
1	«феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються великими багатонаціональними корпораціями» [369, с. 93].	Американський дослідник Т. Левітт в середині 1980-х років
2	Роланд Робертсон визначив розвиток глобалізації як двоєдиного процесу перетворення загального в окреме і перетворення окремого в загальне [387, с. 25–31]	Р. Робертсон в 1992 р. в науковій роботі «Глобалізація: соціальна теорія та глобальна культура»
3	«історичний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, злиття національних ринків у єдиний світовий ринок». [151, с.15]	Я. Пітерс у своїх роботах, робив акцент на цивілізаційному розвитку світу, результатом чого формувалася глобальна економіка
4	З точки зору ООН під поняттям «глобалізація» слід розуміти «загальний термін, що означає все більш складний комплекс транскордонних взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами та ринками, який проявляється в розширенні потоків товарів, технологій та фінансових коштів, у неухильному зростанні та посиленні впливу міжнародних інститутів громадянського суспільства, у глобальній діяльності транснаціональних корпорацій, у суттєвому розширенні масштабів транскордонних комунікаційних та інформаційних обмінів, перш за все через Інтернет, у транскордонному переносі захворювань та екологічних наслідків та у все більшій взаємопов'язаності певних типів злочинної діяльності».	у 1999 році Генеральний секретар ООН Кофі Анана
5	<i>феномен глобалізації</i> «виходить за суто економічні рамки і охоплює практично всі основні сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства». [374, с.502]	Р. О'Брайн
6	«глобальна економіка – це історичний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, злиття національних ринків у єдиний світовий ринок». [227, с.23]	Дж. Сорос
7	<i>Економічна глобалізація</i> – це процес структурних змін і поетапного формування органічно цілісного світового господарства як необхідного елемента становлення та розвитку цілісності світового суспільства. [238, с. 30]	
8	«перехід до «всесвітності», глобальності, тобто до більш взаємопов'язаної світової системи, у якій взаємозалежні мережі і потоки долають традиційні кордони. Таким чином, глобалізація означає ануляцію відстаней, занурення в транснаціональні форми життя».	німецький трансформіст соціолог Б. Ульріх
9	глобалізація є «особливим сучасним вищим етапом інтеграції, процесом формування та подальшого розвитку єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій.» [80, с. 37].	сучасний вчений професор М. Делягін, керівник російського Інституту проблем глобалізації
10	«це об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища». [71, с. 8].	О. Білорус, провідний український спеціаліст з проблем глобалізації дає своє визначення глобалізації
11	глобалізація – це процес, спрямований на створення інтегрованої світової економіки, що складається з двох основних напрямків: глобалізації ринків і глобалізації виробництва, де під першим поняттям необхідно розуміти вільний міжнародний рух послуг, товарів та мобільних факторів виробництва з формуванням цін, обґрунтованих конкуренцією у світовому масштабі, а під другим - тенденцію до виробництва товарів або надання послуг у будь-якій точці планети, де існують сприятливі відмінності у кількісних або якісних чинниках виробництва, таких як праця, земля та капітал [330, с.100].	

Додаток Д

Особливості розвитку глобалізаційних процесів світогосподарської системи

№	рік	Особливості	Основні представники
1	2	3	4
1.	1983 р.	Формування єдиного світового ринку шляхом злиття ринків окремих продуктів	Т. Левітт [369]
2.	1992 р.	Формування двоєдиного процесу перетворення загального в окреме і перетворення окремого в загальне	Р. Робертсон [387]
3.	1990 р.	Поява нового світового порядку, при якому повноваження і легітимність національної держави ставляться під питання, оскільки національні уряди втрачають здатність контролювати те, що відбувається в їх власних кордонах.	прихильники гіперглобалізму, головний представник Кенічі Омае [375]
4.	1998 р.	Глобалізація - безпрецедентне явище, яке необхідно розглядати не тільки з економічної точки зору, але й з політичної, соціальної та інших	Трансформісти: Е.Гідденс, У.Бек [330]
5.	1998 р.	Технологія посилила взаємозалежність між локальними, національними і інтернаціональними суспільствами, причому в масштабах, не знаних жодною з історичних епох	Дж. Розенау [392].
6.	1998 р.	Розвиток світової економіки у напрямку більш інтегрованої та взаємозалежної економіки, яка має дві основні ознаки – глобалізацію ринків і глобалізацію виробництва.	Ч. Гіл [330]
7.	2008 р.	Формування та подальший розвиток єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій, наглядним прикладом чого є загальнодоступна можливість майже миттєвого та безкоштовного переказу будь-якої суми грошей до будь-якої точки світу, а також миттєвого та безкоштовного отримання будь-якої інформації	М. Делягін [80]
8.	1999 р.	Вільний рух капіталу та зростаючий вплив глобальних фінансових ринків та транснаціональних корпорацій на національні економіки, але яка має односторонній характер: міжнародні інститути не встигають за міжнародними фінансовими ринками, а політична глобалізація відстає від глобалізації економічної	Дж. Сорос [227]
9.	2008 р.	Наявність трьох вимірів глобалізації: 1) як історичний процес, що розвивається протягом багатьох сторіч; 2) як гомогенізація світу, життя за єдиними принципами, прихильність єдиним цінностям, прагнення все універсалізувати; 3) як визнання зростаючої взаємозалежності, головним наслідком якої є підрив, руйнування національного державного суверенітету під натиском дій нових акторів загальнопланетарної сцени: глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур (мереж), які взаємодіють на рівних підставах не тільки між собою, але й з самими державами – традиційними діючими особами міжнародних відносин	Д. Лук'яненко, А. Поручник [72]

1	2	3	4
10.	2001	Об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища, і у якого є дві головні тенденції: безпрецедентно щільна взаємопов'язаність новітніх соціально-економічних явищ та процесів (глобалізація економічного розвитку, глобальний характер екологічних проблем) та національний (локальний) характер інших соціальних явищ і процесів (політичні системи, культурна специфічність) визначають характер глобальних трансформацій, породжують певні суперечності світового розвитку, усунення яких можливе лише за умови пізнання їхньої суті та за умови ефективного і справедливого використання великими і малими країнами всіх наявних у людства ресурсів	О. Білорус [71].
11.	2005 р.	Глобалізація виступає також і як явище, і як феномен, коли вона сприймається в якості об'єктивної реальності, яка заявляє про себе замкнутістю глобального простору, єдиним світовим господарством, загальною екологічною взаємозалежністю, глобальними комунікаціями і тому подібне, й яка в такій якості ніким не може бути проігнорована	О.Чумаков [265]
12.	2004 р.	Взаємопроникнення інформаційних, торгівельних і інвестиційних потоків на фоні зростаючої мобільності населення світу.	В. Іноземцев [98]
13.	2004 р.	Економічна інтеграція та глобалізація ринків посилює гостроту екологічних проблем і збільшує суспільний попит на посилення їх економічного регулювання.	А. Гиденс [330]
14.	2001 р.	Посилення впливу транснаціональних корпорацій в різних сферах міжнародної діяльності призводить до виникнення екстерналій, наслідки дії яких часто виходять за рамки національних меж.	У. Бек [302]
15.	2007 р.	Підвищення ступеня інтернаціоналізації і інтеграції світової економіки здійснюється в трьох напрямках: шляхом розвитку світової торгівлі, активізації руху факторів виробництва і завдяки міжнародному розповсюдженню нових технологій.	Ю. Макогон [161; 162]
16.	1992 р.	Сучасна економічна система роздвоїлася – її напрями взаємопов'язані і кожному відповідає своя динаміка прибутковості, фактично ми маємо два різних світи, два різних типи економіки. В традиційних секторах економіки з переробкою фізичних ресурсів переважає здебільшого тенденція скорочення прибутковості, а в нових галузях, заснованих на знаннях, спостерігається тенденція до росту прибутковості.	О'Брайан [374]

Додаток Е

Порівняльна таблиця ранжирування країн світу за загальним індексом конкурентоспроможності за 2007-2012 рр.

Країна	Рейтинг конкурентоспроможності країни по роках						Зміна рейтингу у порівнянні з попереднім роком				Зміна рейтингу у порівнянні з 2007 роком			
	2007	2008	2009	2010-2011	2011-2012		2008	2009	2010-2011	2011-2012	2008	2009	2010-2011	2011-2012
					Рейтинг	Індекс конкурентоспроможності								
США	1	1	2	4	5	5,43	0	-1	-2	-1	0	-1	-3	-4
Швейцарія	4	2	1	1	1	5,74	+2	+1	0	0	+2	+3	+3	+3
Данія	3	3	5	7	8	5,40	0	-2	-2	-1	0	-2	-4	-5
Швеція	9	4	4	2	3	5,61	+5	0	+2	-1	+5	+5	+7	+6
Німеччина	7	5	7	5	6	5,41	+2	-2	+2	-1	+2	0	+2	+1
Фінляндія	6	6	6	7	4	5,47	0	0	-1	+2	0	0	-1	+2
Сінгапур	8	7	3	3	2	5,63	+1	+4	0	+1	+1	+5	+5	+6
Японія	5	8	8	6	9	5,40	-3	0	+2	-3	-3	-3	-1	-4
Англія	2	9		12	10	5,39	-7	-	-	-2	-7	-	-10	-8
Канада	12	13	9	10	12	5,33	-1	+4	-1	-2	-1	+3	+2	0
Бруней				28	28	4,78				0	-	-	-	-
Австрія	18	15		18	19	5,14	+3	-	-	-1	+3	-	0	-1
Норвегія	17	16		14	16	5,18	+1	-	-	-2	+1	-	+3	+1
Ізраїль	14	17		24	22	5,07	-3	-	-	+2	-3	-	-10	-8
Франція	15	18		15	18	5,14	-3	-	-	-3	-3	-	0	-3
Австралія	16	19		16	20	5,11	-3	-	-	-4	-3	-	0	-4
Ісландія	20	23		31	30	4,75	-3	-	-	+1	-3	-	-11	+1
Малайзія	18	18	18	26	21	5,08	0	0	-8	+5	0	0	-8	-3
Нідерланди	11	10	10	8	7	5,41	+1	0	+2	+1	+1	+1	+3	+4
Бельгія	24	20		19	15	5,20	+4	-	-	+4	+4	-	+5	+9
Гонконг				11	11	5,36	-	-	-	0	-	-	-	-
Китай	34	34	29	13	13	5,26	0	+5	+16	0	0	+5	+21	+21
Катар				17	14	5,24	-	-	-	+3	-	-	-	-
Саудівська Аравія				21	17	5,17	-	-	-	+4	-	-	-	-
Росія	47	47	63	63	66	4,21	0	-16	0	-3	0	-16	-16	-19
Люксембург				20	23	5,03	-	-	-	-3	-	-	-	-
Україна	69	73	82	89	82	4,00	-4	-9	-7	+7	-4	-13	-20	-13
ОАЕ				29	27	4,89	-	-	-	+2	-	-	-	-
Корея		27	27	22	24	5,02	-	0	+5	-2	-	-	-	-
Нова Зеландія		15	15	23	25	4,93	-	0	-8	-2	-	-	-	-
КНР				27	26	4,90	-	-	-	+1	-	-	-	-

Додаток Є

Порівняльна таблиця рейтингів національних економік за основними складовими конкурентоспроможності

Складова конкурентоспроможності країни	Норвегія	Данія	Фінляндія	Австралія	Нова Зеландія	Швеція	Канада	Швейцарія	Нідерланди	США	Ірландія	Ісландія	Англія	Австрія	Німеччина	Бельгія	Сінгапур	Японія	Франція	Іспанія	Чехія	Італія	Португалія	Польща	Україна	Росія	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Якість інститутів																											
2007-2008	8	2	1			6		4	10	33		5			7	9	3								82	115	116
2010-2011	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	23	24	25	26	29	69	63	
зміна	+7		-2			0		-4	+1	+23		-7			-8	-7	-14							+53	+46	+53	
Інфраструктура																											
2007-2008		7	10				8	4		6					1		3	9	2						80	77	65
2010-2011	8	9		10		5	4	7	1	6		16	3	13	2	20			11	15		12			21	38	3
зміна		-2					-4	-3		0					-1				-9						+59	+39	+62
Макроекономічна стабільність																											
2007-2008		10	9							75															56	82	37
2010-2011	8	18		6		3	7	9	11	4	14	17		10	2	16	5	1	12			15	20	37	40	27	
зміна		-8								+71															+19	+42	+10
Здоров'я та початкова освіта																											
2007-2008	7	3	1			5	8		10	34		2				4									36	74	60
2010-2011		4	12	17	8		9	5	6	3	13		7	10	1	19	2	4	11		13	17	24	46	49	35	
зміна		-1	-11				-1		+4	-31						-15									-10	+25	+25
Вища освіта та профпідготовка																											
2007-2008	9	3	1			2		7	10	5		8													35	53	45
2010-2011	9	1	7	10	8	5	7	6	11	4	14		13	12	3					15		19				55	
зміна	0	+2	-6			-3		+1	-1	+1																-2	

Продовження дод. Є

Ефективність ринку товарів та послуг																										
2007-2008		3	10			7		6	8	12				5		9	2					69	101	84		
2010-2011	10	5	6		7	12	11	4		14	9	13				17	12	8		15		16	19	51	56	41
зміна		-2	+4			-5		+2		-2						-8	-10							+18	+45	+43
Ефективність ринку праці																										
2007-2008		5					8	3		1		6	7			9	2	10						49	65	33
2010-2011	13	8			6	10		5		12	12		4		7		14	3	9		16			12	31	
зміна		-3						-2		-11			+3				-12	+7						+37	+34	
Розвиненість фінансового ринку																										
2007-2008		6		7		9				11			2			4	3							64	85	109
2010-2011	5	1	10	7			11			9	6				4	26			8		18			32		34
зміна		+5		0						+2						-22										+75
Технологічний рівень																										
2007-2008	8	5				1			4	9		2				3								51	93	72
2010-2011	7	4		9	8	15	3	10	6		13		4	17	3		5			11		13	28		50	41
зміна	+1	+1				-14			-2																+43	+41
Розмір ринку																										
2007-2008										1			6		5			4	7					22	26	9
2010-2011				14	12	10		7	9	8	11	15		18		17						15				
зміна										-7																
Ділова активність																										
2007-2008		6	2			4			8	7				5	1	2		3	10					68	81	88
2010-2011				10	5		7	9	11	12			8					6				14		17	48	
зміна									-3	-5								-3						+49	+33	
Інноваційний потенціал																										
2007-2008		10	3			6				1					7	2		4						58	65	57
2010-2011	15	6		9	3		4			13			10					8						20		
зміна		+4								-12								-4						+38		

Додаток 3

Рейтинг інвестиційної привабливості країн для підприємців-нерезидентів у регіональному аспекті в 2007 року

Складові інвестиційної привабливості	Країни ОЕСР					Східна Азія		Європа й Центральна Азія					
	США	Англія	Нова Зеландія	Австралія	Канада	Сінгапур	Паулау	Росія	Польща	Словаччина	Литва	Казахстан	Україна
Ведення бізнесу	3	9	1	6	4	2	50	79	54	37	15	86	124
Відкриття бізнесу	3	9	4	2	1	5	39	31	92	48	37	33	110
Ліцензування	17	29	2	12	21	7	1	143	120	40	16	112	98
Наймання (звільнення) робітників	6	15	4	14	24	7	1	57	64	74	93	29	119
Реєстрація власності	12	23	1	34	27	14	4	35	75	6	2	68	127
Одержання кредиту	15	1	7	3	10	8	120	148	88	28	36	117	75
Захист інвестора	7	9	1	26	3	2	140	73	22	118	61	70	141
Сплата податків	30	81	16	14	12	9	27	52	106	69	31	48	151
Зовнішня торгівля	17	21	15	22	13	6	35	67	34	60	31	142	78
Оформлення контракту	10	30	4	12	34	11	128	62	104	81	7	68	39
Процедура банкрутства	17	10	21	15	4	2	134	71	23	44	29	92	123

Рейтинг інвестиційної привабливості країн для підприємців-нерезидентів в світогосподарській системі в 2011 року

Складові інвестиційної привабливості	Країни ОЕСР					Східна Азія		Європа та Центральна Азія					
	США	Англія	Нова Зеландія	Австралія	Канада	Сінгапур	Паулау	Росія	Польща	Словаччина	Литва	Казахстан	Україна
Ведення бізнесу	2	7	3	5	1	4	52	70	50	43	12	100	120
Відкриття бізнесу	3	10	2	1	4	5	34	24	95	50	39	30	100
Ліцензування	18	32	1	11	23	8	2	116	128	34	28	118	105
Наймання (звіл.-ня роб.)	7	13	4	13	25	6	1	52	34	70	96	24	130
Реєстрація власності	14	24	2	35	23	13	3	36	83	5	1	76	130
Одержання кредиту	13	1	6	2	9	10	126	130	88	30	38	110	70
Захист інвестора	5	8	4	27	3	1	112	72	29	112	57	61	135
Сплата податків	27	86	17	15	11	7	24	50	100	60	18	37	138
Зовнішня торгівля	16	23	14	24	15	7	36	62	30	51	31	140	61
Оформлення контракту	9	11	3	12	33	10	137	70	100	74	5	53	33
Процедура банкрутства	17	11	20	16	2	1	128	61	31	40	20	90	120

Зміни в глобальному середовищі на основі розвитку розвинутих країн

Напрями діяльності	Тенденція розвитку	Проблеми або переваги
Японія		
<p>- в середині 90-х рр. ХХ ст. більш правильним вибором саме збереження обробних галузей у якості центрального і найбільш активного елемента економічної структури з огляду на традиційне японське уміння робити товари (на відміну від послуг);</p> <p>- галузі, що спеціалізуються на масовому випуску стандартних товарів, можуть бути порівняно швидко і легко передислоковані в інші країни з більш дешевою робочою силою (що і було значною мірою зроблене);</p> <p>- згодом нинішня високотехнологічна продукція може бути успішно стандартизована і перенесена за рубіж, але до цього часу з'являться нові покоління наукоємних товарів, на виробництві яких Японія могла б зосередити свою увагу. Нововведення, пов'язані з електронними засобами зв'язку й інформаційних технологій, приведуть до створення більш розвинених інформаційних систем.</p>	<p>- японська економіка знаходиться на важливому етапі, коли системи й інструменти, створені, щоб обслуговувати індустріальне суспільство, повинні бути пристосовані до нестатків суспільства постіндустріального, де сектори, що мають справи з інформацією, програмними продуктами і послугами, починають відігравати більш важливу роль, чим виробництво матеріалоемних і енергоємних промислових виробів;</p> <p>- після більш ніж десятилітнього застою, з 2005 р. економічне зростання Японії відновилося. При цьому вони почали поширюватися на галузі, що обслуговують в основному внутрішній ринок, у той час як залежність внутрішньої економічної кон'юнктури від динаміки експорту знизилася. Проте, без переходу в постіндустріальну стадію Японія не зможе підтримувати стійке зростання на рівні понад 3%;</p> <p>- в глобальному контексті Японія почала одержувати більш великі нетто-доходи від своїх закордонних інвестицій (у вигляді відсотків, дивідендів та ін.), ніж від товарної торгівлі. Японія має шанс стати "зрілим інвестором-кредитором", яким колись була Англія. Для цього їй компанії повинні дотримуватися глобальної стратегії і усіляко використовувати переваги міжнародної виробничої кооперації, оскільки в наші дні важливо не де, а хто виробляє товари.</p>	<p>- структурні проблеми;</p> <p>- пошук стратегії розвитку на перспективу</p> <p>- значний структурний перекис - у даному випадку у бік автомобілебудування і побутової електроніки (за думкою японських експертів);</p> <p>- треба вирішити, чи продовжувати розглядати обробну промисловість як головний напрям або, слідом за США, докорінно реструктуризувати економіку шляхом розвитку інформаційних технологій і програмних продуктів</p> <p>- приватний капітал і суспільство повинні прагнути до перебудови виробництва і управління, здатної забезпечити досить істотне зниження витрат.</p>
США		
<p>- обробна промисловість забезпечує зайнятість лише кожному дев'ятому працюючому американцеві, у той час як у 1950 р. у ній був задіяний кожен третій (ричому це - свідчення не деградації економічної структури, а її удосконалювання і швидкого прогресу у сфері продуктивності);</p> <p>- сьогодні сталеливарна промисловість випускає більше продукції, ніж у 80-і рр. ХХ ст., хоча і втратила 2/3 робочих місць. За 1990-2000 рр. обсяг випуску обробної промисловості виріс на 61%, хоча зайнятість у ній знизилася.</p>	<p>- у ході глобальної перебудови зростає попит на трудові ресурси, здатні займатися розумовою працею високої кваліфікації, що можна розглядати як новий крок вперед у розвитку американського суспільства і всього людства. З іншого, усе це може означати кінець американських фабрик, що виробляють речі - автомобілі, комп'ютери, побутову електротехніку й електроніку, тобто кінець американської промисловості, якою вона була протягом ХХ ст. Товари будуть вироблятися в інших країнах, самі ж США будуть підтримувати цю систему результатами дорогої розумової праці - нововведеннями і винаходами, програмними продуктами і різноманітними послугами;</p> <p>- багато трудомістких галузей будуть продовжувати перебудовуватися.</p>	<p>- перехід до "деіндустріалізації", бо саме там почався перехід до "індустрії інформації" несе країні не тільки блага, але й жорстку структурну перебудову - з недоліками "деіндустріалізації" (з'явився спеціальний термін - "делокалізація") і масового перепрофілювання робочої сили;</p> <p>- зокрема, у США широко поширені побоювання перед "коммодитизацією" робочих місць у глобальній економіці, побудованій на сучасній інформації, тобто результати інтелектуальної праці починають ставати</p>

<p>лася на 2%;</p> <p>- США не можуть собі дозволити втратити деякі традиційні галузі, а саме це американський сегмент північноамериканського автомобілебудування (високоінтегрована "континентальна" галузь з національними сегментами - американським, канадським і мексиканським). (Загальновідомо, що саме ця галузь "зробила більше всіх для формування в Америці середнього класу" і створила "найважливіші орієнтири для підвищення життєвого стандарту, загальнонаціонального рівня пенсій і поліпшення умов страхування здоров'я і життя". Зараз вона знаходиться, під найбільшою загрозою, зокрема через непомірний тягар величезних страхових дотацій робітникам та службовцям на покриття витрат, пов'язаних з охороною здоров'я)</p>	<p>ватися за рубіж. В інших секторах заходи для зниження витрат (насамперед скорочення числа зайнятих) забезпечать збереження виробництва і відновлення його прибутковості;</p>	<p>масовим товаром і предметом міжнародного аутсорсингу. Консалтингові фірми рекомендують корпораціям прискорити офшоринг своїх операцій, включаючи такі ключові функції, як дослідження і розробки.</p>
<p>Китай</p>		
<p>- Китай уже став найбільшим у світі споживачем чотирьох з п'яти найважливіших видів сировинних ресурсів - зернових (382 млн. т. у 2004 р. проти 278 млн. т. у США), м'яса (63 млн. т. - на 26 млн. т. більше ніж в Америці), вугілля (800 млн. т. - на чверть більше американського споживання) і сталі (258 млн. т. - вдвічі більше ніж у США). Тільки за споживанням нафти КНР продовжує поступатися Америці – 6,5 млн. барр. на день, або менш третини американського рівня. Сформована на Заході економічна модель, що базується на природному паливі, з автомобілебудуванням як центрального елемента і принципом частої заміни усього, що застаріває, взагалі не підходить Китаю, оскільки йому просто не вистачить ресурсів;</p> <p>- поки Китаю вдається забезпечувати своє населення продовольством, а індустрію, що швидко розвивається, сировиною. Великий стимулюючий вплив на його економічний розвиток робить експорт, у тому числі в</p>	<p>- з погляду розміщення сил у світі чимале зростання, яким продовжує розвиватися економіка Китаю в XXI ст., веде до істотних переміщень (наприклад, тільки перегляд даних ВВП за 2004 р. переніс Китай із сьомого місця у світі на шосте (вище Італії), а з урахуванням економічних показників Гонконгу - навіть на четверте, безпосередньо за США, Японією і Німеччиною і перед Великобританією і Францією. Але і без Гонконгу, з огляду на те, що темпи зростання китайської економіки залишаються приблизно у п'ять разів вище, ніж у Європі, КНР обіграла Великобританію ще в 2005 р. На підставі міжнародних зіставлень ВВП, розрахованих за паритетом купівельної спроможності, Китай останнім часом починають ставити вже на третє місце у світі після США і Європейського Союзу або навіть на друге - безпосередньо після США);</p> <p>- в ході лавиноподібного розвитку відбувається структурне упорядкування й удосконалювання національної економічної моделі;</p> <p>- у ході перерахування зведеного макроекономічного показника на території Китаю була "виявлена" незафіксована раніше сфера економічної активності, яка дорівнює за масштабами економіці Австрії або Індонезії, що на 93% зосереджена у секторі послуг. У результаті частка у ВВП третинного сектора, що охоплює ши-</p>	<p>У Китаї виявилось більше, ніж раніше вважали, форм власності, убік підвищення переглянута й оцінка здатності економіки країни до стійкого зростання. Тенденція, що намітилася, до збільшення споживання, прогрес сфери послуг, у свою чергу пов'язані з процесами на ринку праці і відбивають зростаючий інтерес до проблеми людського капіталу й інвестицій у його розвиток. Такі параметри, як абсолютні розміри і структура трудових ресурсів і зайнятості, частка міського населення, а в ньому - кваліфікованої і трудової робочої сили, або число створюваних за рік робочих місць, давно фігурують серед найважливіших показників стану економіки. Середньорічна потреба країни у створенні нових робочих місць оцінюється цифрами 22 млн. (для порівняння - у США стільки робочих місць було створено приблизно за 5 років починаючи з 1987 р.). За іншими даними, у найближчі 10 років Китаю необхідно буде забезпечити роботою 300</p>

<p>США, Японію, у країни Європи. Поки не прийнятий до уваги той факт, що китайський імпорт зростає темпами, цілком порівнянними з експортом, а іноземні постачальники відіграють першорядну роль у забезпеченні діючого на території КНР промислового апарата, значна частина якого сформована і знаходиться під контролем іноземного капіталу. Тобто настільки тривалий уже китайський економічний бум не відбувся б без зовнішніх факторів - іноземних інвестицій;</p> <p>- уряд заохочує придбання фірм за рубежом та інші закордонні інвестиції в рамках політики, спрямованої на обмеження подальшого зростання зовнішньоторговельного активу і надмірних валютних резервів. Спостерігаючи за бумом, що почався, у китайському автомобілебудуванні, експерти прогнозують його можливі важкі наслідки для Америки.</p>	<p>рокий спектр послуг - від вуличної торгівлі до аудиту, підвищилася до 40,7% (замість 32-33% відповідно до колишніх підрахунків);</p> <p>- відбувається могутня глобалізація китайської економіки, наслідки якої поки ще не можна прогнозувати. Мова йде про виникнення нової економічної наддержави</p>	<p>млн. нових городян, щоб не допустити різкого погіршення ситуації із зайнятістю. Тем не менше щорічний приріст чисельності безробітних у Китаї, можливо, незабаром почне перевищувати аналогічний сукупний показник для усього іншого світу.</p>
--	--	--

Додаток I

Огляд літературних джерел наукових досліджень проблем взаємодії суб'єктів логістичних систем

Економічна сутність логістики	Концепції промислової і транспортної логістики	Управління логістичними системами	Синергія партнерської взаємодії в логістичних системах
Вітчизняні автори			
<u>Є. Крикавський</u> Маркетинг і логістика у формуванні економічного потенціалу підприємств	<u>С. Франк</u> Модернизация транспортной системы России и развитие транспортной логистики	<u>С. Гальперин, М. Дороднева, Ю. Мишин, Е. Пухова</u> Экономическое обоснование и оценка эффективности проектов создания корпоративных структур	<u>В. Щербаков, С. Уваров</u> Обоснование логистических альянсов в коммерции
<u>А. Семенов</u> Предпринимательская логистика. Часть 2	<u>В. Шайкин</u> Проблемы создания региональных транспортно-логистических систем	<u>А. Семенов</u> Введение в теорию обоснования логистических решений (Эффективность логистических систем и целей)	<u>В. Аршинов</u> Синергетика как феномен постнеоклассической науки
<u>М. Гордон, С. Карнаухов</u> Логистика товародвижения	<u>О. Соколова</u> Направление интеграции России в мировую транспортную систему.	<u>А. Кириченко</u> Организация логистических систем для перевозок экспортно-импортных грузов	<u>Р. Баранцев</u> Синергетика в современном естествознании
<u>И. Омельченко, А. Колобов, А. Ермаков, А. Киреев</u> Промышленная логистика: Логистикоориентированное управление организационно-экономической устойчивостью промышленных предприятий в рыночной среде	<u>Н. Терешина</u> Экономическое регулирование и конкурентоспособность перевозок	<u>Т. Прокофьева, О. Лопаткин, С. Чутко</u> Логистический коридор и единая система независимых терминальных комплексов и транспортных организаций.	<u>А. Ефимов, Г. Буренина, А. Петров</u> Стратегические альянсы как метод достижения конкурентного преимущества
<u>А. Некрасов</u> Оценка эффективности логистических систем	<u>Ю. Кулаев</u> Экономика гражданской авиации Украины: Монография	<u>Д. Костоглодов</u> Макрологистические системы рыночной экономики	<u>В. Михеев</u> Основы социального партнерства
<u>В. Козлов, С. Уваров</u> Логистика фирмы	<u>В. Мешалкин, А. Морсанич, В. Дови</u> Принципы промышленной логистики	<u>Н. Акимова</u> Многоуровневая система показателей экономической эффективности управления коммерческой деятельностью Авиакомпаний	<u>Н. Полянська</u> Форми комерційного співробітництва між авіакомпаніями

Продовження дод. І

<u>А. Белоусов</u> Логистика коммерческого посредничества	<u>А. Киреев</u> Новые технологии перевозок грузов и перспективы развития в России	<u>В. Сергеев</u> Методологические принципы формирования региональных транспортно-логистических систем	<u>Ч. Чемурзиев</u> Теоретические основы организации коммерческого посредничества
<u>Л. Миротин, А. Некрасов</u> Логистика интегрированных цепочек поставок	<u>Т. Прокофьев</u> Методические основы формирования региональных логистических транспортно-распределительных систем	<u>А. Парфенов</u> Методология формирования логистической системы управления потоковыми процессами в транзитивной экономике	<u>В. Нос</u> Стратегические партнерства в торговых цепях
<u>К. Захаров, А. Цыганок, В. Бочарников, Ф. Захаров</u> Логистика, эффективность и риски внешне-экономических операций	<u>Л. Миротин</u> Интегрированная логистика накопительно-распределительных комплексов (склады, транспортные узлы, терминалы)	<u>Н. Наянзин, С. Бубнов</u> Проектирование логистической системы на машиностроительном предприятии	<u>С. Носов</u> Стратегические альянсы как форма организации для продвижения инвестиционных проектов
<u>В. Козловский, Н. Савруков, Э. Козловская</u> Логистический менеджмент	<u>В. Козловский, Т. Маркина, Т. Макаров</u> Производственный операционный менеджмент	<u>А. Кириченко</u> Организация логистических систем для перевозок экспортно-импортных грузов	<u>В. Сергеев</u> Корпоративная логистика. 300 ответов на вопросы профессионалов
<u>М. Недужко, Д. Стаханов, С. Тамбовцев, Р. Шеховцов</u> Маркетинговая логистика.	<u>И. Сидоров</u> Логистическая концепция управления промышленным предприятием	<u>С. Карнаухов</u> Логистические системы в экономике России	<u>Ю. Лебедев</u> Логистика. Теория гармонизованных цепей поставок
<u>В. Плотников</u> Горизонты логистической интеграции	<u>А. Колобов, И. Омельченко</u> Основы промышленной логистики	<u>А. Игнатъева, М. Максимов</u> Исследование систем управления	<u>Г. Газин</u> Феномен новой экономики
Зарубіжні автори			
<u>М. Кристофер</u> Логистика и управление цепочками поставок	<u>Д. Бенсон, Дж. Уайтхед</u> Транспорт и доставка грузов	<u>Хэндфилд, Б. Роберт, Николс мл., Л. Эрнест</u> Реорганизация цепей поставок. Создание интегрированных систем формирования ценности	<u>Б. Гаррет, П. Дюссож</u> Стратегические альянсы
<u>Д. Джонсон, Д. Вуд, Д. Вордлоу, П. Мерфи мл.</u> Современная логистика	<u>Д. Уотерс</u> Логистика, управление цепями поставок	<u>И. Ансофф</u> Стратегическое управление	<u>Э. Кемпбел, К. Саммерс</u> Стратегический синергизм
Дисертації			
<u>И. Саввиди</u>	<u>Н. Кузичкина</u>	<u>А. Юрасов</u>	<u>В. Савельев</u>
<u>С. Уваров</u>	<u>Р. Соболев</u>	<u>Д. Николаев</u>	<u>М. Загородникова</u>
<u>А. Мальчикова</u>	<u>Н. Шиповська</u>	<u>Г. Гурина</u>	<u>В. Масленников</u>

Додаток К

Теоретична основа формування сучасних стратегій інноваційного розвитку країн світогосподарської системи в умовах глобалізації

№ п/п	Наукові напрями розвитку теорій	Характеристика	Основні теорії	Особливості	Основні представники
1.	Теорії ринкової конкуренції	містять концептуальні положення, необхідні для розробки стратегії країни, вибору механізмів та інструментів її реалізації, які мають забезпечити інноваційні конкурентні переваги національної економіки та її суб'єктів на глобальних ринках.	1.1. Теорія рівноваги Дж. Неша	Суб'єкти глобальних ринків в умовах конкуренції йдуть на ризик, і він, наскільки це можливо, повинен бути виправданим, тому кожний з них повинен мати свою стратегію (метод Дж. Неша)	Дж. Неш, Р. Селтен та Дж. Харшані
			1.2. Теорія економічної рівноваги	Можливість економічної рівноваги, заснованої на очікуваннях (expectations-based equilibria), зокрема для ринку праці та освітніх послуг.	М. Спенс
			1.3. Теорія асиметричності інформації	Багато сучасних ринкових інститутів і прийомів у міжнародних економічних відносинах не що інше, як спроби позбутися асиметричної інформації. До таких прикладів він відніс гарантії автомобільних дилерів, торгівлі бренди, франчайзинг тощо Дж. Акерлоф вперше запропонував структурну модель аналізу інформаційної проблеми, відомої як «несприятливий вибір» (adverse selection).	Дж. Акерлоф
			1.4. Теорія економічної інформації	Асиметрична інформація і економічні стимули є конкретними явищами з важливими наслідками, які проявляються в часі.	Дж. Стігліц

Продовження дод. К

2.	Теорії макроекономічного моделювання	Вибір економічної політики, визначення макроекономічних завдань економічного розвитку, розробка інваріантності моделей економічного розвитку, макроекономічне прогнозування наслідків зовнішньоекономічної політики держави у сфері науково-технологічного обміну має базуватись на застосуванні теорії макроекономічного моделювання	2.1. Теорія типів макроекономічної динаміки	макроекономічні ринки існують не самі по собі, а у взаємодії один з одним. На них діють конкретні фірми і суб'єкти. Кожний з макроринків має свою макрорівновагу. два типи макроекономічної динаміки – сприятливий та несприятливий. Сприятливий тип макроекономічної динаміки є в певному значенні тим, що самовідтворюється за рахунок дії в макросистемі двох позитивних зворотних зв'язків - це зв'язок між широким і еластичним кінцевим ринком і високою зарплатою та стимулюванням впровадження досягнень НТП, що забезпечує підвищення ефективності виробництва і зростання доходів виробників.	Ю. Ясинський, А. Тихонов
			2.2. Теорія економічної політики	Полягала в тому, що макроекономічна політика держави за своїм характером є нормативною, має бути спрямована на максимізацію суспільного добробуту і урядові органи повинні здійснювати її реалізацію шляхом виконання певних функцій: по-перше, урядові органи мають визначити кінцеві цілі економічної політики, по-друге - визначити інструменти, за допомогою яких можна досягнути цих цілей, по-третє, визначити модель економіки, що пов'язує цільові пок. та інструменти їх досягнення	Я. Тінберг
			2.3. Теорія світ-системного аналізу	Світ-системний аналіз будується навколо принципово іншого об'єкта — не держави, не ринку чи громадянського суспільства, а саме навколо усього світу як визначеного системного і структурного цілого.	І.Уоллерстайн

Продовження дод. К

3.	Теорія розвитку міжнародних економічних відношень		3.1. Теорія розвитку світогосподарської системи	«Тенденція до глобалізації міжнародних ринків призводить до виникнення фундаментального протиріччя: характерна цим ринкам нерівність сприяє посиленню нерівності в країнах, що розвиваються» [41, с. 86].	Н. Бердсолл, О. Білорус, І.Валлерстайн, Т. Вахненко, Д. Гелд та ін.
			3.2. Школа міжнародної політичної економії	Формування глобального економічного, правового і політичного простору і роль політичних рішень (з урахуванням суперечностей між окремими групами інтересів, відомствами тощо) у розвитку найважливіших світогосподарських тенденцій і процесів.	С.Стрендж, Р.Андерхіл, Ф.Черні, Л.Вейс, П.Евен, Д.Хелл
4	Теорія глобалізаційного розвитку		4.1. Теоретична концепція неоліберальної глобалізації	Конфликтность сохраняется, но сотрудничество как ведущий международный процесс возможно и не обходимо. Обгрунтовують інтегруючу роль західної ринкової моделі, позитивний вплив західної цивілізації на розвиток світової економіки	У.Бек, М.Кастельс, Р.Робертсон, Ф.Фукуяма, С.Хантінгтон
			4.2. Концепція глобальної соціалізації розвитку	а) Система международных отношений находится в процессе фундаментальных изменений после 1989г. б) Анархия в международных отношениях сохраняется, но есть возможности их урегулирования.	М.Бродер, М.Вебер, Т.Веблен, Е.Дюркгейм, Й.Шумпетер, М.Кастельс, В.Штрек, А.Етціоні
			4.3. школа трансформістів	Глобалізація уявляє собою «перехід до «всесвітності», глобальності, тобто до більш взаємопов'язаної світової системи, у якій взаємозалежні мережі і потоки долають традиційні кордони.	Е. Гідденс, У. Бек, Д. Розенау, О. Білорус

Продовження дод. К

5.	Теорії прийняття рішень	Застосування сучасних концептуальних положень теорії прийняття рішень дозволить забезпечити ефективність та наукову обґрунтованість заходів в реалізації стратегії інноваційного розвитку як національної економіки в цілому, так і її суб'єктів	5.1. Теорія «квазіраціональності» вибору	Д. Канеманом, А. Тверські довели, що людський вибір є "квазіраціональним", а не раціональним, як це приймається в традиційних теоретичних моделях	Д. Канеман, А. Тверські
			5.2. Теорія вибору економічної політики	Р. Манделл довів, що на практиці різні інструменти, як правило, перебувають під контролем різних державних органів, тому головний принцип в реалізації економічної політики - це відповідність цілей і інструментів їх досягнення. Р. Манделл визначив умови, за яких кожний інструмент може бути "приписаним" до одного із цільових показників, а також правила регулювання дії інструменту при відхиленні цільової змінної від її оптимального значення. Вчений довів, що якщо цілі правильно «прив'язати до інструментів», то оптимальний пакет політичних заходів може бути здійснений і в умовах децентралізованого прийняття рішень	Р. Манделл
			5.3. Теорія раціональних очікувань	Гіпотеза раціональних очікувань сильна тим, що передбачає загальне врівноважування за рахунок типової поведінки ¹ . Відкидаючи широко поширену систему державного втручання в господарський процес, що склалась на основі кейнсіанства, у зв'язку з її щонайповнішою неефективністю і шкідливими наслідками, прихильники нової класики визнають можливість проведення «чітко орієнтованої» урядової політики і вважають її корисною.	Т. Саргент

Продовження дод. К

6.	Теорії впровадження нових технологій		6.1. Теорія «периферійного капіталізму»	<p>Р. Пребіш відзначає, що у міру інтернаціоналізації економічних відносин здібність до відтворювання сприятливого і несприятливого типу макроекономічної динаміки набуває міжнародного характеру.</p> <p>Суть теорії «периферійного капіталізму» состоит в том, что периферийные страны, как и страны, составляющие центр, являются капиталистическими, но их капитализм качественно отличен от капитализма «центров». Он функционирует и развивается во многом по иным законам. Именно поэтому неоклассические экономические теории совершенно не пригодны для его анализа и понимания. Специфика периферийного капитализма определяет особый характер всего общества.</p>	Р. Пребиш
			6.2. Теорія розсіяного знання	<p>Основним науковим підходом для нього є методологічний індивідуалізм і суб'єктивізм. він доводить, що відмова від принципів дійсного індивідуалізму веде "до системи, у якій порядок створюється за допомогою прямих наказів"</p>	Ф. Хайєк
			6.3. Теорія інституціоналізму	<p>інституції, або "прийняту в певний час систему громадського життя", визначають безпосередні цілі, що підкоряють поведінку людей. Але сприятливі умови економічного розвитку існують лише у тому випадку, коли система інститутів! перебуває в гармонії з кінцевими цілями, що впливають із інстинктів.</p>	Т. Веблен

Закінчення дод. К

6.	Теорії впровадження нових технологій		6.4. Теорія інноваційних систем	загальний план дій щодо забезпечення інноваційної діяльності всіх суб'єктів економіки, виходячи зі сформованої мети та оцінки економічного стану на даному етапі розвитку.	К. Фрідмен
			6.5. Теорія конкурентних переваг	М. Портер в своїй праці «Конкуренція» показує важливість формування так званих промислових кластерів - комплексу супутніх і підтримуючих галузей.	М. Портер
			6.6. Еклектична парадигма	Еклектична парадигма Дж. Даннінга, розроблені з погляду фірми або країни-новатора. Дж. Даннінг розглядає конкурентні переваги не тільки фірм-експортерів капіталу, але і країн — реципієнтів інвестицій, тобто пояснює, в які саме країни краще інвестувати капітал великих транснаціональних компаній.	Дж. Даннінг
7	Концепція інноваційних систем		7.1. Стратегій та моделей інноваційної діяльності суб'єктів ринку	Пов'язані з дослідженням феноменів інноваційної діяльності різномасштабних суб'єктів – як окремих підприємств, малих фірм, корпорацій так і в держав в цілому.	Й. Шумпетер, А. Дагаєв., Л. Тимошук, В. Швець, Н. Єфремов, Н. Маляр.
			7.2. Теоретичні основи інституційної моделі інноваційного розвитку національної економіки	Інституційна модель має на увазі формування системи інститутів (включаючи законодавство і інноваційну інфраструктуру систему), що створюють сприятливі умови для інвесторів і стимулюють підприємницьку діяльність.	Т. Веблен
			7.3. Теорії національних інноваційних систем	Розвиток інноваційної діяльності в різних країнах і на цій основі теоретично обґрунтували основні складові та функції НІС.	Ф. Хайек, Д. Норт, Р. Солоу

Характеристика основних цінових стратегій [165, с.579-580]

Ступень но- визни това- ру	Характеристика товарів	Назва стратегії	Умови застосування стратегії			
			цілі ціноутво- рення	аналіз споживачів	аналіз конкурентів	результати SWOT - аналізу
1	2	3	4	5	6	7
Нові	Наявність у товару привабливих, відмінних рис для споживача	<i>«Зняття вершків»</i>	Збільшення прибутку	Низька цінова чутливість	Обмежена кількість конкурентів. Непривабливість високої ціни для конкурентів	Позитивний імідж підприємства на ринку
	Товар не має особливих, унікальних властивостей	<i>Проникнення на ринок</i>	Максимізація збуту	Висока цінова чутливість	Велика кількість конкурентів	Існуючі можливості підприємства
	Товар не має особливих, унікальних властивостей	<i>Орієнтація на ціну лідера на ринку</i>	Орієнтація на існуючі показники	Споживачі не надто чутливі до ціни	Велика кількість конкурентів	Слабкі позиції в конкурентній боротьбі. Обмежені ресурси підприємства
	Товар має особливі властивості, високу якість, цінність для споживача	<i>Встановлення престижних цін</i>	Орієнтація на ринкові сегменти, які чутливо реагують на фактор престижності	Низька цінова чутливість	Обмежена кількість конкурентів	Позитивний імідж підприємства на ринку
Модернізовані	Наявність у товару особливих, відмінних рис	<i>Плинно падаюча ціна</i>	Збереження ринкових позицій	Низька цінова чутливість	Низький рівень конкуренції	Існуючі можливості підприємства

Продовження додатка Л

1	2	3	4	5	6	7
Модернізовані	Наявність у товару підвищених споживчих властивостей товару	<i>Збереження рівня ціни при підвищенні споживчих властивостей товару</i>	Встановлення ціни на старому рівні при поліпшенні його властивостей	Споживачі, чутливі до ціни	Високий рівень конкуренції	Необхідність захисту позицій підприємства на ринку
	Звичайні основні і особливі супутні товари	<i>Пов'язаного ціноутворення</i>	Порівняно низькі ціни на основні товари при одночасно високих цінах на супутні товари	Низька цінова чутливість споживачів на товари, що належать до супутньої групи	Незначна конкуренція відносно супутніх товарів	Існуючі можливості підприємства
Традиційні	Звичайні товари	<i>Гнучких цін</i>	Встановлення рівня цін залежно від кон'юнктури ринку, що сформувалась на цей момент	Універсальна стратегія		
	Товар високої якості, пов'язаний для споживачів з престижністю	<i>Престижних цін</i>	Встановлення високих цін, розрахованих на відповідні сегменти ринку	Низька цінова чутливість споживачів, що приділяють увагу якості товару і фактору престижності	Обмежена кількість конкурентів	Високі витрати на підтримку позитивного іміджу підприємства і товару на ринку
	Взаємодоповнюючі товари	<i>Цін, встановлених нижче, ніж у більшості фірм</i>	На одні товари встановлюють звичайні ціни, а на інші, які його доповнюють - знижені	Споживачі, чутливі до ціни	Високий рівень конкуренції	Відсутність позитивного іміджу підприємства на ринку
	Звичайні товари	<i>Договірних цін</i>	Утримання ринкових позицій	Споживачі, чутливі до ціни	Високий рівень конкуренції	Надання виробником покупцю різноманітних знижок